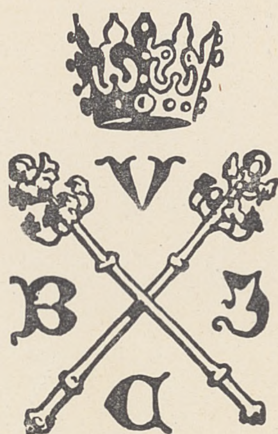
KALENDARZ
ILUSTROWANEGO KURYERA CODZIENNEGO
NA ROK 1931

KALENDARZ 1931

K-1

ILUSTROWANEGO KURYERA CODZIENNEGO

BIBLJOTEKA WIELKICH PISARZÓW

J. I. KRASZEWSKI

POWIEŚCI HISTORYCZNE

30 powieści w 80 tomach ukazały się już i są do nabycia we wszystkich księgarniach po zł. 1.80 za tom w artyst. okładce. Za oprawę płócienną dopłaca się zł. 2.40 przy powieściach dwu, zł. 2.60 przy trzy i zł. 2.80 przy czterotomowych. — Serja I. Stara Baśń, 3 t., Lubonie 2 t., Bracia Zmartwychwstańcy 3 t., Masław 2 t. Serja II. Boleszczyce 2 t., Królewscy synowie 3 t., Historja o Petrku Właście 2 t., Stach z Konar 4 t. Serja III. Kunigas 2 t., Kraków za Łoktka 2 t., Jelita 2 t., Król chłopów 3 t. Serja IV. Krzyżacy 2 t., Strzemieńczyk 2 t., Jąszko Orfan 4 t., Dwie królowe 3 t. Serja V. Zygmuntowskie czasy 3 t., Mistrz Twardowski 2 t., Infantka 3 t. Serja VI. Banita 3 t., Na królewskim dworze 3 t., Kordecki 3 t., Król Piast 2 t. Serja VII. Żywot Medarda Pełki 4 t., Historja o Janaszu Korczaku 2 t., Brühl 2 t., Starosta warszawski 3 t., Serja VIII. Męczennica na tronie 3 t., Djabeł 3 t., Pod blachą 3 t. — Powieści Historyczne Kraszewskiego mogą także być nabywane na ulgowych warunkach prenumeraty całego cyklu i wtedy kosztują tylko po zł. 1.20 za tom, to jest zł. 12.- za serję. Przesyłka zł. 2.-, a oprawa zł. 6.- od serji. — Wydawnictwo dzieł J. I. Kraszewskiego będzie prowadzone dalej i m. i. obejmie powieści: Sceny Sejmowe, Tułacze, Bezimienna, Przed Burzą, Emisarjusz, Dziecię Starego Miasta, Szpieg. Serja IX ukaże się wkońcu 1930 r.

T. T. JEŻ

WYBÓR DZIEŁ

17 powieści w 4-ech serjach po 10 tomów. Od lipca 1930 roku co kwartał wychodzi jedna serja i kosztuje wraz z przesyłką: wydanie zwyczajne w art. okładce zł. 12.—, w oprawie 20.—; wydanie na papierze bezdrzewnym brosz.: zł. 18.—, w oprawie zł. 26.—. Wybór Dzieł T. T. Jeża zawiera: 18 tomów Powieści Słowiańskich: „Dahijszczyzna", „Lat temu dwieście", „Miłość w opałach", „Narzeczona Harambaszy", „Rotułowicze", „W zaraniu". 12 tomów Powieści Historycznych: „Ci i tamci", „Pierwsze Boże Przykazanie", „Drugie Boże Przykazanie", „Ojciec Nikon", „Starodubowska sprawa", „Za króla Olbrachta", „Z ciężkich dni". 7 tomów Powieści Obyczajowych: „Dyplomacja szlachecka", „Hryhor Serdeczny", „Komyszrnik", „Pamiętniki starającego się". — Powieści wyż. wymienione mogą być nabywane i oddzielnie w cenie zł. 1.80 za tom wyd. zwyczajnego i zł. 2.40 na papierze bezdrzewnym.

CZERWONE KSIĄŻKI M. ARCTA

Zajmujące powieści przeważnie amerykańskie. Cena w kolor. okładce zł. 6.40, w oprawie w płótno angielskie zł. 8.80. **Rex Beach:** Dziewczę z dalekiej Północy. — Gwiazda samotna. — Płynne złoto. — Syn Bogów. — Żelazny szlak. — **Mc. Cutcheon:** Za siódmą górą. — **M. Dauthendey:** Ziemia płonąca. — **Zane Grey:** Jeźdźcy purpurowego stepu. — U podnóża tęczy. — Union Pacific. — Rzeka opuszczona. — Nevada. — **E. P. Wren:** Beau Geste.

27

KSIĘGARNIA SKŁAD NUT M. ARCT WARSZAWA NOWY ŚWIAT 35

POLSKIE ZAKŁADY PRZEMYSŁU CYNKOWEGO
SP. AKC. w BĘDZINIE

NAJWIĘKSZA FABRYKA WYROBÓW PRZETWÓRCZEGO PRZEMYSŁU CYNKOWEGO W POLSCE

POLECAMY:

BLACHĘ OCYNKOWANĄ DO KRYCIA DACHÓW

MARKI „C. K. H. KRÓLEWSKA HUTA“

znaną ze swej niedoścignionej dobroci gatunkowej zarówno na całym terenie Rzeczypospolitej Polskiej, jak i w wielu krajach europejskich i zamorskich.

Blachą ocynkowaną marki „C. K. H. Królewska Huta“ pokryto olbrzymią ilość domów mieszkalnych, kościołów, pałaców i t. p. w kraju i zagranicą.

Naszą blachę ocynkowaną nabywać można w Składach Żelaza i Materjałów Budowlanych, Spółdzielniach Robotniczo-Handlowych, Kooperatywach i t. p. Zamówienia mogą też być przesyłane wprost do fabryki.

INNE WYROBY:

Blacha cynkowa we wszystkich żądanych wymiarach.
Wiadra i garnki ocynkowane ze znakiem „C. K H.“
Bednarka ocynkowana na haki do rynien (rynajzy) i obręcze.
Blachy dziurkowane z wszelkich metali dla przemysłu górniczego, młynów, browarów, gorzelni i cukrowni, dla centryfug, filtrów i innych celów technicznych.
Bębny blaszane do karbidu, azotniaku, asfaltu i t. p.

Wzory, oferty i kosztorysy wysyłamy na żądanie bezpłatnie — Producja roczna 30 tysięcy tonn.

BLACHĘ OCYNKOWANĄ DO KRYCIA DACHÓW

marki „C. K. H. Królewska Huta“ eksportujemy do: Austrji, Argentyny, Bułgarji, Danji, Estonji, Finlandji Grecji, Jugosławji, Litwy, Łotwy, Rumunji, Szwecji, Szwajcarji, Węgier i innych krajów.

Chorzy pragnący uzyskać zdrowie

winni czemprędzej rozpocząć kurację wielokrotnie odznaczonemi specyfikami

z ziół leczniczych

OSKARA WOJNOWSKIEGO

Żądajcie tych specyfików we wszystkich aptekach i składach aptecznych w opakowaniach po **200**, lub **100** gramów:

Przeciwko cierpieniom kanału pokarmowego — zn. sł. „IROTAN“.
„ chorobom płucnym i błednicy — zn. sł. „ELMIZAN“.
„ wymiotom oraz atonji kiszek — zn. sł. „GARA“.
„ reumatyzmowi, artretyzmowi, podagrze i ischiasowi — zn. sł. „ARTROLIN“.
„ niedomaganiom skrofulicznym — zn. sł. „TIZAN“.
„ chorobom nerwowym i epilepsji — zn. sł. „EPILOBIN“.
„ chorobom nerek i pęcherza — zn. sł. „UROTAN“.
Kąpiele siarkowo-roślinne — „SULFOBAL“.

Na wypadek chwilowego braku w aptece (składzie aptecznym) potrzebnego Wam specyfiku, skierujcie natychmiast Swe zamówienia do firmy:

ZIOŁA LECZNICZE — OSKAR WOJNOWSKI, WARSZAWA, HORTENSJA 3.

(Listy w sprawach propagandy i prośby o nadesłanie bezpłatnej broszurki kierować prosimy: „Oskar Wojnowski, Warszawa-Praga, Olszowa 14“). 103

KAKAO
Branka

Źródło zdrowia, energji i siły!

6

50

Do CIAST I TORTÓW używaj „Backin"

Na leguminę BUDYŃ „Oetkera" dobry i tani

Żądajcie nową, barwnie ilustrowaną książkę z przepisami wyd. F. cena gr 40 i książkę gotowania wyd. C. gr. 85. Dr Aug. Oetker, Oliwa.

Polskie Towarzystwo Akumulatorowe S. A.

Biała k. Bielska

Telefon: Bielsko 20-43.
Telegr.: PETEA Bielsko

Pierwszorzędna jakość. Najwyższe odznaczenia na wystawach krajowych.

AKUMULATORY „PETEA"

RADJOWE

SAMOCHODOWE

TELEFONICZNE i TELEGRAFICZNE 33

STACYJNE dla światła i siły

KOLEJOWE dla oświetlenia wagonów

TRAKCYJNE dla wagonów motorowych i wózków

I-szy bielski skład sukna 29

w Katowicach, Marsz. Piłsudskiego L. 1

Bracia Weiser

Na składzie stale najmodniejsze materjały bielskie i angielskie.

CHORZY

odzyskają

ZDROWIE

pijąc znane ze swej skuteczności 57

odznaczone złotym medalem w Nicei i Brukseli

zioła lecznicze doktora Breyera

działające nadzwyczajnie w chorobach:

Nr.		zł.
1	piersiowych (płucnych) . . .	3·50
2	na przemianę materji	3·50
3	żołądkowo-kiszkowych	3·—
4	nerwowych	4·—
5	epilepsji (padaczce)	5·60
6	blednicy (niedokrwistości) . .	5·50
7	nerkowych i pęcherzowych . .	4·—
8	kobiecych (upławach etc.) . .	5·80
9	zatwardzenia (przeczyszczające)	1·50

ponadto skuteczne w chorobach kokluszu, serca, cukrzycy, wątroby i przeciw nadmiernej otyłości.

Do nabycia niemal w każdej aptece lub składzie aptecznym, albo w wytwórni:

„Polherba"

Ska z o. o. Skrytka 48.

Kraków-Podgórze

Kto chce leczyć się ziołami — niech zażąda darmo w wytwórni broszurki p. t.:

„Jak odzyskać zdrowie"

Mydło **„Kołłontay z pralką"** znane jest jako najszlachetniejszy i najłagodniejszy środek do prania i mycia, ponieważ zawiera czystą glicerynę i jest subtelnie perfumowane. Mydło **„Kołłontay"** nadaje się zatem nietylko do prania wszelkiego rodzaju bielizny, jedwabiu, wełny i t. p. ale nawet do pielęgnowania ciała, nawet małych dzieci. Mydło **„Kołłontay"** jest też tanie, ponieważ niema drogiego, zupełnie zbytecznego opakowania. Firma Kołłontay jest polskiem, chrześcijańsko-katolickiem i największem nieskoncernowanem przedsiębiorstwem krajowego przemysłu mydlarskiego. Żądajcie zawsze wyraźnie mydła **„Kołłontay z pralką"** i wystrzegajcie się naśladownictw. 11

KALENDARZ

ILUSTROWANEGO KURYERA CODZIENNEGO

NA ROK 1931

ROCZNIK IV.

NAKŁADEM WYDAWNICTWA „ILUSTR. KURYERA CODZIENNEGO" W KRAKOWIE
SKŁAD GŁÓWNY W ADMINISTRACJI „ILUSTR. KURYERA CODZ." — „PAŁAC PRASY"

WEDŁUG NORYMBERSKIEGO DRZEWORYTU Z R. 1489
NA RYCINIE PRZEDSTAWIONA JEST KULA ZIEMSKA NA OSI Z KORBĄ, KTÓRĄ OBRACA ANIOŁ. — W ŚRODKU ZIEMI WIDOCZNE MIASTO, PRAWDOPODOBNIE JEROZOLIMA. — NAOKOŁO ZIEMI 7 PLANET STAROŻYTNOŚCI: U GÓRY MARS, DALEJ (W PRAWO) JOWISZ, SATURN, KSIĘŻYC, MERKURY, WENUS I SŁOŃCE.

WINIETĘ TYTUŁOWĄ ZAPROJEKTOWAŁ ART. MALARZ A. ŻMUDA.
ZAKŁADY GRAFICZNE „IL. KURYERA CODZIENNEGO" W KRAKOWIE, UL. WIELOPOLE L. 1 — POD ZARZĄDEM FELIKSA KORCZYŃSKIEGO

Część astronomiczna i kalendarzowa.

Opracował **Dr. Jan Gadomski,** adjunkt Obserwatorjum Astronomicznego w Warszawie.

ROK 1931.

Charakterystyka roku.

Rok 1931 jest rokiem zwyczajnym i liczy 365 dni.

Pory roku rozpoczynają się: **Wiosna** dnia 21 marca o godz. 15 — **Lato** dnia 22 czerwca o godz. 10 — **Jesień** dnia 24 września o godz. 1 — **Zima** dnia 22 grudnia o godz. 20.

Okresy roczne.

LICZBA ZŁOTA 13.

Wielkanoc oraz święta, których daty są z nią związane, stanowią u narodów chrześcijańskich jedyne święta kościelne, zależnie od ruchów Księżyca. Wielkanoc przypada bowiem zawsze w pierwszą niedzielę po pierwszej wiosennej pełni Księżyca. — Dla obliczenia daty pierwszej pełni wiosennej, a więc i Wielkanocy, dowolnego roku, służy t. zw. **liczba złota** (numerus aureus), przybierająca rozmaitą wartość dla różnych lat.

Celem obliczenia liczby złotej dla danego roku, dodajemy do liczby tego roku liczbę 1, otrzymaną zaś sumę dzielimy przez 19, t. j. przez liczbę określającą t. zw. **cykl księżycowy** (cyclus lunaris, decemnovenalis), czyli okres, po upływie którego fazy Księżyca przypadają na te same dni miesiąca. — Reszta otrzymana z dzielenia stanowi szukaną liczbę złotą. Jeżeli z dzielenia jako reszta wypadnie zero, to liczbą złotą jest 19.

CYKL SŁOŃCA 8.

Analogicznie do cyklu Księżyca, po upływie **cyklu słonecznego** (circulus solaris, cyclus solaris), liczącego 28 lat juljańskich, dni tygodnia przypadają ponownie na te same dni miesiąca. Jako początek cyklu Słońca przyjęto rok przestępny, zaczynający się od poniedziałku, mianowicie rok 9-ty przed narodzeniem Chrystusa.

Aby obliczyć liczbę cyklu słonecznego dla dowolnego roku, należy do liczby tego roku dodać liczbę 9 (ze względu na datę początku cyklu Słońca) i otrzymaną liczbę podzielić przez 28. Reszta otrzymana z dzielenia daje liczbę porządkową danego roku w cyklu Słońca.

Dla roku 1931, jak łatwo wyliczyć, reszta ta wynosi 8.

LITERA NIEDZIELNA D.

Aby oznaczyć dni tygodnia dla wszystkich 28 lat cyklu Słońca, wystarcza określić dzień tygodnia dla 1 stycznia poszczególnych lat cyklu, lub ustalić, którego stycznia przypada pierwsza niedziela danego roku. Jeżeli pierwsze dni stycznia oznaczymy literami: A, B, C, D, E, F, G, to litera przypadająca w tym szeregu na niedzielę, stanowi t. zw. **literę niedzielną** (littera dominicalis) dla danego roku.

Dla roku 1931 literą tą jest D, czyli, że pierwsza niedziela w tym roku przypada na dzień 4 stycznia.

Lata przestępne posiadają dwie litery niedzielne, z których pierwsza odnosi się do stycznia i lutego, druga zaś do reszty roku.

EPAKTA XI.

Epaktą danego roku (epactae minores, epactae lunares, adiectiones lunae) jest liczba, oznaczająca wiek Księżyca w dniu 1 stycznia tegoż roku. Wiek Księżyca liczymy w dniach, podając, ile ich upłynęło od ostatniego nowiu.

Dla roku 1931 epakta wynosi XI.

Epakty poszczególnych lat powtarzają się w okresie 19-letnim, odpowiadającym cyklowi księżycowemu. Ponieważ t. zw. rok księżycowy, obejmujący 12 miesięcy synodycznych, jest krótszy od roku słonecznego o 11 dni, przeto, aby obliczyć epaktę pewnego roku, dodaje się liczbę 11 (względnie 12, jeżeli był to rok przestępny) do epakty roku poprzedniego. Jeżeli otrzymana suma będzie większa od liczby 30 (jest to maksymalny wiek Księżyca), to wtedy dla obliczenia epakty należy od tej sumy odjąć 30.

Okresy roczne w najbliższych latach.

Rok	Liczba złota	Cykl Słońca	Litera niedzielna	Epakta
1932	14	9	CB	XXII
1933	15	10	A	IV
1934	16	11	G	XV
1935	17	12	F	XXVI
1936	18	13	ED	VII

Zaćmienia w roku 1931.

W roku 1931 przypadają **trzy zaćmienia Słońca,** oraz **dwa zaćmienia Księżyca.** Z tych zjawisk **na ziemiach Polski będą widoczne** tylko **obydwa zaćmienia Księżyca.**

1) **Całkowite zaćmienie Księżyca w dniu 2 kwietnia.** Zjawisko będzie widoczne w Polsce zaraz po zachodzie Słońca, od samego początku, t. j. od g. 18 m. 27 do końca, t. j. do g. 23 m. 48. Faza całkowitego zaćmienia trwać będzie 1 godz. 30 min. Początek zjawiska będzie widoczny na Oceanie Spokojnym, w Azji, w Australji, na Oceanie Indyjskim, w Europie, z wyjątkiem jej zachodniej części, oraz w Afryce; koniec zaś w Azji, na Oceanie Indyjskim, w Afryce, na Oceanie Atlantyckim i we wschodnich częściach Ameryki Południowej.

2) **Częściowe zaćmienie Słońca w dniach 17—18 kwietnia.** Początek zjawiska przypada 17 kwietnia tuż przed północą o g. 23 m. 57, koniec zaś 18 kwietnia o g. 3 m. 32. W czasie największej fazy ulegnie zaćmieniu 0'511 średnicy Słońca. Zjawisko widoczne będzie w Azji, w północno-wschodniej Europie, oraz na Arktydzie.

3) **Częściowe zaćmienie Słońca w dniu 12 września.** Zacznie się o g. 5 m. 13, a skończy się o g. 6 m. 9. W czasie największej fazy ulegnie zaćmieniu tylko 0'047 średnicy. Widoczne na Alasce i wsch. krańcu Azji.

4) **Całkowite zaćmienie Księżyca w dniu 26 września.** Przypada w czasie od g. 17 m. 41 do g. 23 m. 55. Będzie **w całości widzialne w Polsce.** Faza całkowitego zaćmienia trwać będzie 1 godz. 25 min. Zjawisko będzie widoczne w tych samych częściach globu ziemskiego, w których widoczne było pierwsze zaćmienie Księżyca (w dn. 2 kwietnia 1931 r.).

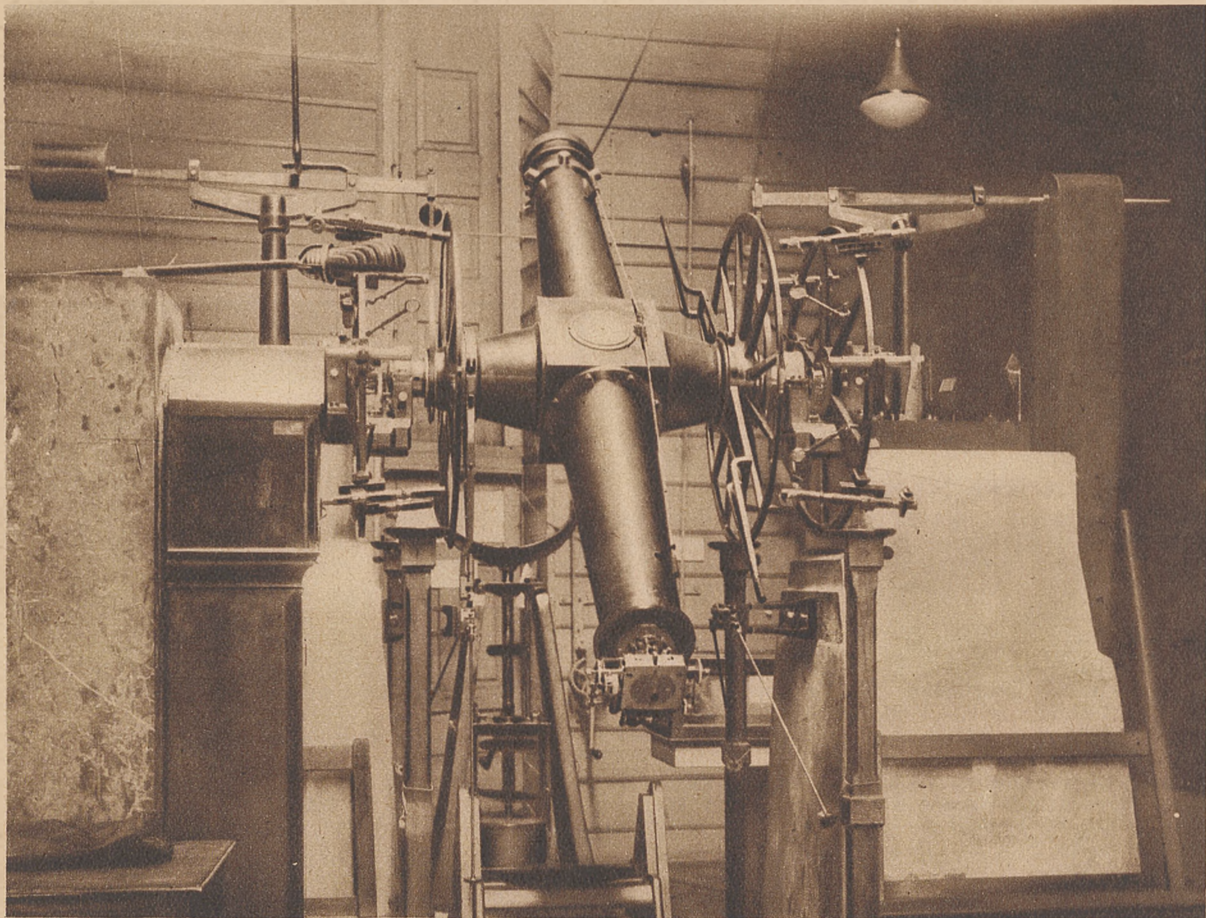
5) **Częściowe zaćmienie Słońca w dniu 11 października.** Rozpocznie się o g. 12 m. 1, a skończy się o g. 15 m. 49. W czasie największej fazy satelita przesłoni sobą 0·898 średnicy Słońca. Zjawisko będzie widoczne w Południowej Ameryce, na wodach południowego Atlantyku, na Oceanie Spokojnym oraz w Antarktydzie.

Najbliższe całkowite zaćmienia Słońca.

Data	Czas trwania całkowitego zaćmienia w minutach	Obszary widzialności zaćmienia całkowitego	Data	Czas trwania całkowitego zaćmienia w minutach	Obszary widzialności zaćmienia całkowitego
1932 VIII 31	1·5	Kanada	1938 V 29	—	Granica pomiędzy Antarktydą a południowym Atlantykiem
1934 II 14	2·7	Borneo, Celebes	1939 X 12	—	Antarktyda
1936 VI 19	2·5	Grecja, Azja środk., Japonja	1940 X 1	5·7	Kolumbia, Brazylja, Południowa Afryka
1937 VI 8	7·1	Ocean Spokojny, Peru			

Widzialność planet w roku 1931.

Planety wraz ze Słońcem, Księżycem i kometami stanowią jedyne ciała niebieskie, które ustawicznie, stosunkowo szybko, zmieniają swe położenie w odniesieniu do gwiazd stałych, niemal że zupełnie nieruchomych w ciągu wielu wieków. Przez ruch swój na tle gwiazd wprowadzają planety duże urozmaicenie w obrazie nocnego nieba. Pozycje ich na niebie dla obserwatora ziemskiego są każdego roku inne, mogą być jednakże naprzód dokładnie obliczone przy pomocy rachunku. Wszystkie wymienione ciała niebieskie, za wyjątkiem jedynie komet, obiegają całe sklepienie niebieskie dookoła, w kierunku od zachodu na wschód, w szerokim pasie nieba, zwanym Zodjakiem. Komety takiej regule zupełnie nie podlegają, ani

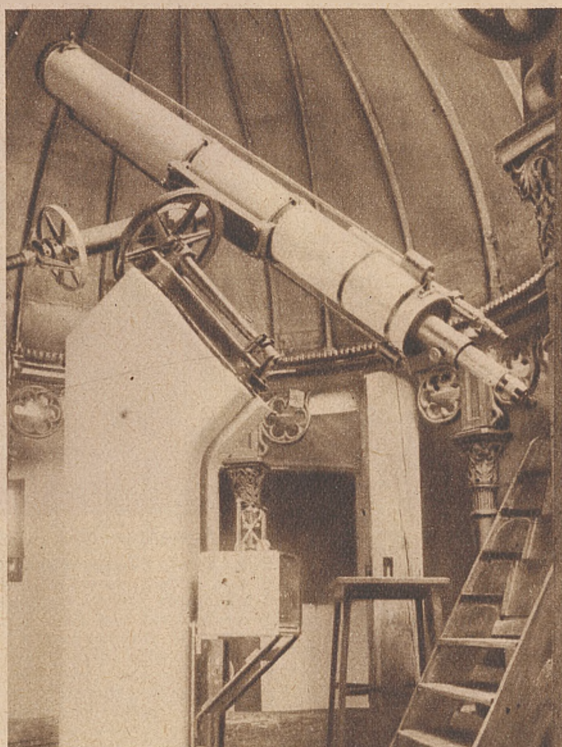
Luneta południkowa Obserwatorjum Astronomicznego Uniwersytetu Warszawskiego.
Największe tego rodzaju narzędzie w Polsce, zaopatrzone w t. zw. mikrometr bezosobowy (widoczny u dołu instrumentu) oraz w chronograf. Służy do precyzyjnych pomiarów pozycyj ciał niebieskich, oraz do wyznaczania dokładnego czasu.

co do kierunku swego ruchu, ani co do okolic nieba, przez które prowadzą ich drogi. Ruch ich w odniesieniu do stron świata może się odbywać w dowolnym kierunku, szlaki zaś przez komety przebiegane mogą przecinać sferę niebieską wszędzie. Jeżeli ponadto zważymy, że komety pojawiają się na niebie nieoczekiwanie i że przed dokonaniem obserwacyj i obliczeń przez astronomów drogi komet w przestrzeni są niewiadome, zrozumiemy, dlaczego te ciała niebieskie budzą zawsze największe zainteresowanie.

☿ MERKURY.

Pierwsza wewnętrzna planeta, **Merkury,** zwany planetą-karłem, jest przeważnie dla gołego oka niewidoczny, gdyż **jako bliski Słońca, jest zazwyczaj przyćmiony** jasnym jego blaskiem. Od Słońca odsuwa się conajwyżej o 29°, przez co zachodzi po Słońcu albo wschodzi przed niem conajwyżej w 1½ godz. Merkurego można odszukać: albo po nastaniu zmroku na zachodniem niebie, albo też przed świtem na wschodzie, w naszych szerokościach geograficznych zawsze w pobliżu horyzontu, gdzie atmosfera jest mało przejrzysta. Obserwowany z Ziemi obiega pozornie Słońce w ciągu 116 dni, przenosząc się w ciągu roku 6 razy z jednej jego strony na drugą. Blaskiem dorównywa czasem blaskowi najjaśniejszej gwiazdy nieba Syrjusza.

W r. 1931 Merkurego można odszukać, choć z trudem, w drugiej połowie stycznia nad wschodnim horyzontem krótko przed świtem. Następnie pojawi się on z początku kwietnia na zachodniem niebie, o zmroku jako bardzo jasna gwiazda, by, szybko tracąc na blasku, zniknąć już około 22 kwietnia z powrotem w blaskach zorzy wieczornej. (Od 19 maja przyświecać będzie dość słabym blaskiem ponownie na rannem niebie na wschodzie, aż do pierwszych dni czerwca). Następnie, począwszy od 1 sierpnia do połowy tego miesiąca będzie go można dostrzegać wieczorem znowu na zachodniem niebie, jako gwiazdę 1-szej wielkości, jednakże z trudem, z powodu znacznego zbliżenia do horyzontu. Przez drugą połowę września planeta będzie widoczna jeszcze raz na rannem niebie na wschodzie, w coraz to większym blasku. Wreszcie po 25 listopada Merkury pojawi się po raz ostatni w bieżącym roku, a to wieczorem na zachodzie, skąd zniknie około 20 grudnia.

Luneta „amerykańska“
Obs. Astr. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
Luneta wypożyczona z Harvard College Observatory w Stanach Zjedn., ustawiona w wieży wschodniej Obserwatorjum. Na pierwszym planie, nieco u dołu, widoczny przyrząd zegarowy, służący do poruszania narzędzia w czasie obserwacyj za pozornym ruchem sklepienia niebieskiego.

♀ WENUS.

Planeta **Wenus** bywa po Słońcu i Księżycu najjaśniejszem ciałem niebieskiem. Błyszczy jasnem białem światłem, zapożyczonem od Słońca, odbitem od chmur wypełniających obficie jej atmosferę. Podobnie jak Merkury widoczna jest zawsze w pobliżu Słońca, bądź wieczorem na zachodzie jako **Gwiazda Wieczorna,** bądź rankiem na wschodzie, jako **Jutrzenka**. Starożytni odpowiednio do pory jej widzialności zwali ją **Hesperus** lub **Fosforus,** widząc w niej dwie różne planety. Od Słońca odsuwa się Wenus na niebie znacznie dalej, aniżeli Merkury, wskutek czego dłużej niż on jest widoczna wieczorami lub rankiem. Obiega gwiazdę dzienną dookoła pozornie w ciągu 584 dni.

W r. 1931 Wenus widoczna jest najlepiej w roku od początku stycznia na wschodzie przed świtem, pojawiając się już w 3½ godz. przed Słońcem. 1 lutego osiągnie największą elongację zachodnią od Słońca, wschodząc 3 godziny przed gwiazdą dzienną. **Blask planety w połowie stycznia będzie największy w tym roku.** Przy sprzyjających warunkach atmosferycznych będzie ją można dostrzec **do połowy lutego nawet za dnia gołem okiem,** na zachód od Słońca, w dość znacznej od niego odległości. Czas jej widzialności nad ranem będzie się szybko skracał. W połowie marca planeta wschodzi już tylko 1½ godziny przed Słońcem, w końcu zaś miesiąca **znika na długo** w promieniach zorzy porannej. Ponownie pojawi się planeta **dopiero jesienią,** w połowie listopada, na zachodniem niebie. Przyświecać będzie wówczas coraz to dłużej wieczorami, zachodząc w listopadzie dopiero w 2 godziny po Słońcu. 18 i 19 listopada będzie widoczna na wieczornem niebie **tuż obok planety Marsa.** Z początku grudnia przyświecać będzie 2 godziny po zachodzie Słońca, w końcu zaś miesiąca przez 2½ godziny. Jasność planety podczas jej widzialności w jesieni oraz z początku zimy nie będzie prawie ulegać zmianie.

♂ MARS.

Jak wszystkie planety zewnętrzne, obiegające Słońce poza orbitą Ziemi, planeta **Mars** oddala się pozornie od gwiazdy dziennej ku zachodowi o 180°, poczem do niej powraca, lecz już z przeciwnej strony, t. j. od wschodu. Na jeden taki obieg sklepienia niebieskiego i powrót do tego samego położenia względem Słońca zużywa 780 dni. Świeci **charakterystycznym, spokojnym, czerwonawym blaskiem,** któremu zawdzięcza swą nazwę boga wojny. To zabarwienie blasku planety pochodzi — jak już dziś wiadomo — **od właściwości jej rzadkiej atmosfery.**

W r. 1931 Mars będzie **w najlepszych warunkach widzialności zaraz z początku roku.** Poruszać się wówczas będzie w pobliżu tych części ekliptyki, które u nas wznoszą się wysoko ponad horyzont. Planeta w tym czasie będzie więc **w Polsce dogodnie dostrzegalna.** Na dzień **25 stycznia godz. 15 przypada największe zbliżenie się Marsa i Ziemi,** co wraz z przypadającem **2 dni później przeciwstawieniem planety względem Słońca,** oraz jej położeniem na północnem niebie, złoży się na **wyjątkowo korzystne warunki widzialności** w pierwszych dwóch miesiącach roku.

W styczniu Mars wschodzić będzie o zmroku coraz to wcześniej. Blask jego będzie wzrastać, ustępując w końcu miesiaca jedynie najjaśniejszej gwiaździe niebios, Syrjuszowi. W lutym planeta wynurzać

się będzie z pod wschodniego horyzontu już w 2½ godz. przed zachodem Słońca, w marcu zmrok wieczorny zastawać ją będzie wysoko nad wschodnim horyzontem. Przyświecać będzie wówczas przez całą noc, a zachodzić dopiero o świcie. **W końcu kwietnia** planeta o zmroku znajduje się już w **najwyższem położeniu nad horyzontem.** W maju będzie widoczna wieczorami coraz to bliżej zachodniego horyzontu, zachodząc w 1 godz. po północy. Następnie warunki widzialności Marsa będą się szybko pogarszać z powodu odwrotu planety z nieba północnego na południowe, oraz w następstwie zbliżenia się pozornego do Słońca, przyczem blask planety będzie się prędko zmniejszać, dorównując (w maju) zaledwie jasności gwiazdy 1-szej wielkości. W czerwcu planeta zachodzi już o północy, w lipcu w ¾ godziny przed północą, w sierpniu i wrześniu w 1 godzinę po zachodzie Słońca, przyświecając w południowo-zachodniej stronie horyzontu. **W październiku** Mars tonie już w blaskach zorzy wieczornej i **przestaje być widoczny do końca roku.**

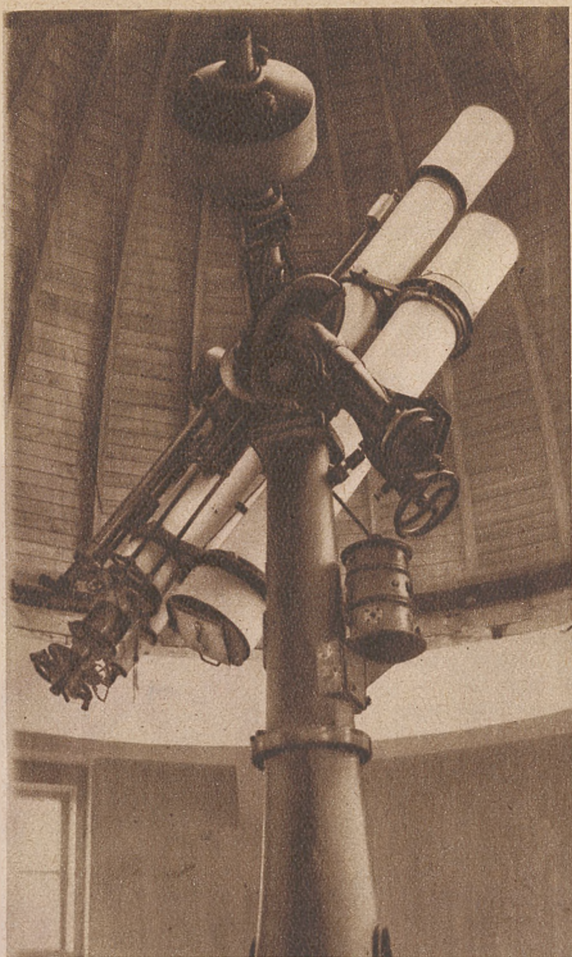
♃ JOWISZ.

„Planeta olbrzym“, **Jowisz,** jako planeta zewnętrzna odsuwa się pozornie od Słońca ku zachodowi również o 180°, poczem do niego powraca od wschodu. Po upływie 399 dni osiąga to samo położenie na niebie w odniesieniu do gwiazdy dziennej. Zazwyczaj po planecie Wenus bywa najjaśniejszy na niebie, czasem tylko co do jasności ustępując Marsowi. Świeci spokojnem białem światłem o lekkiem żółtawem zabarwieniu. Światło to pochodzi od promieni słonecznych, odbitych od gęstej, pełnej obłoków, atmosfery planety.

W r. 1931 Jowisz będzie **bardzo dogodnie dostrzegalny z początku roku,** gdyż przesuwać się wówczas będzie, podobnie jak Mars, wzdłuż północnej części ekliptyki, **u nas dobrze widocznej,** oraz oprócz tego osiągnie (6 stycznia) przeciwstawienie ze Słońcem. Przyświecać będzie zatem dość wysoko nad horyzontem w ciągu całej nocy. W lutym zmrok wieczorny zastaje planetę coraz to wyżej nad wschodnim horyzontem, wskutek czego zachodzi ona coraz to wcześniej nad ranem. W marcu po nastaniu ciemności dostrzegać będziemy planetę już wysoko na niebie, w pobliżu zenitu; zachodzić będzie wówczas nad ranem już w 3 godz. przed Słońcem. Na wiosnę widzieć ją będziemy wieczorami na zachodniem niebie, przyczem zachodzić będzie już po północy. W czerwcu planeta pojawia się coraz to krócej na zachodzie o zmroku, by **w lipcu zniknąć zupełnie z oczu** w blaskach zachodzącego Słońca.

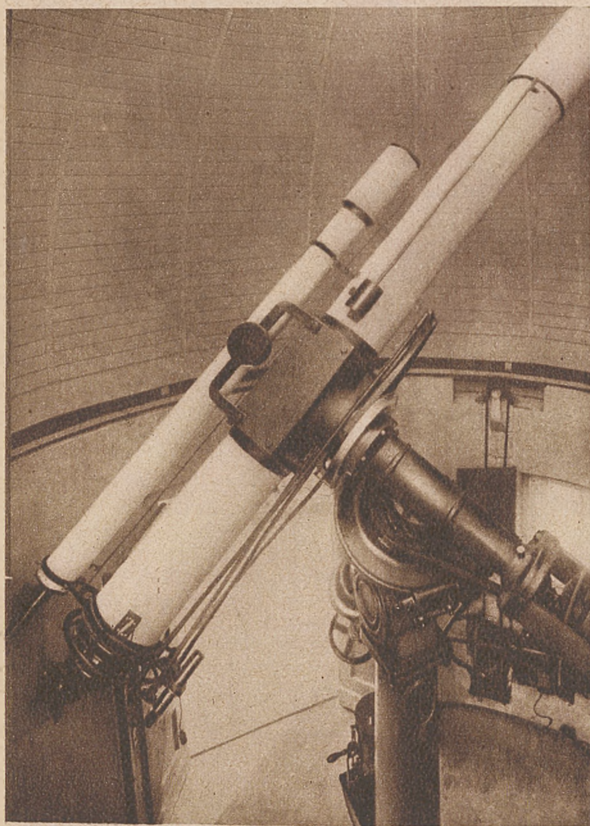
Jowisz **pojawi się ponownie** w końcu mies. sierpnia o świcie, początkowo na krótko nad wschodnim horyzontem, poczem przyświecać będzie nad ranem coraz to dłużej. W listopadzie widoczny już będzie przez drugą połowę nocy na wschodniem niebie. W końcu roku pojawiać się będzie coraz to wcześniej, w 4 godz. po nastaniu ciemności i świecić będzie do rana.

W odniesieniu do gwiazd Jowisz, trzymając się pobliża ekliptyki, zakreśli w pierwszej części roku pętlę

Refraktor Obs. Astr. Uniw. St. Batorego.

Refraktor f. Zeiss (tubus dłuższy) o średnicy objektywu 15 cm, o ogniskowej 225 cm, wraz ze zmontowaną na nim astrokamerą (tubus krótszy) o średnicy objektywu 15 cm, o ogniskowej 150 cm. (Astrokamera służy do fotografowania ciał niebieskich). U dołu narzędzia, nieco na prawo, na masywnym słupie żelaznym, dźwigającym oba aparaty, widoczny jest przyrząd zegarowy, poruszający równomiernie aparaty podczas obserwacyj za ruchem pozornym sklepienia niebieskiego.

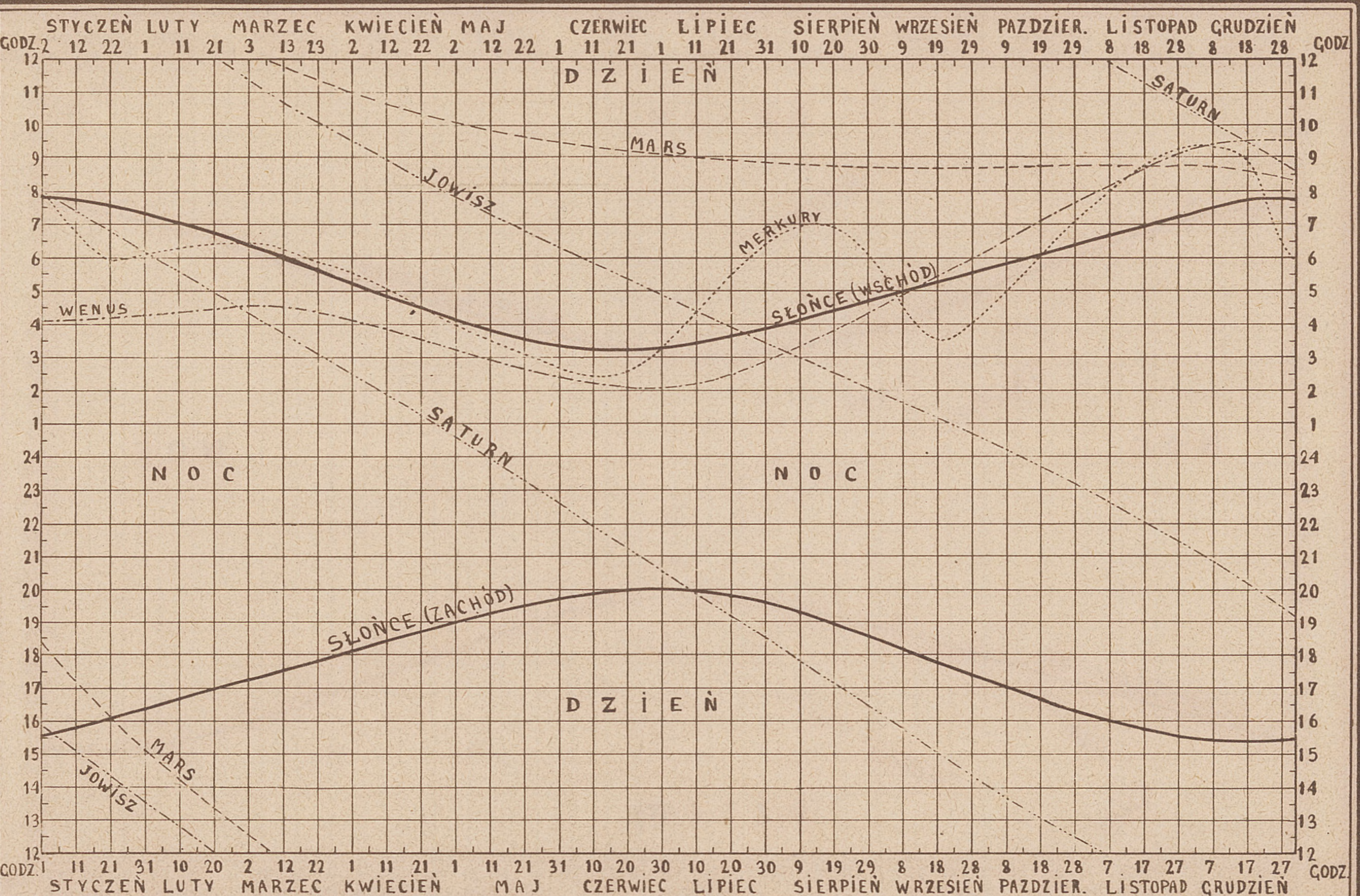

Refraktor Obs. Astr. Uniwersytetu Poznańskiego.

Refraktor o ogniskowej objektywu 300 cm. o średn. 20 cm, wykonany przez f. C. Zeiss w Jenie. Narzędzie uruchomione w r. 1930, wypożyczone temu obserwatorjum przez Polskie Towarzystwo Astronomiczne.

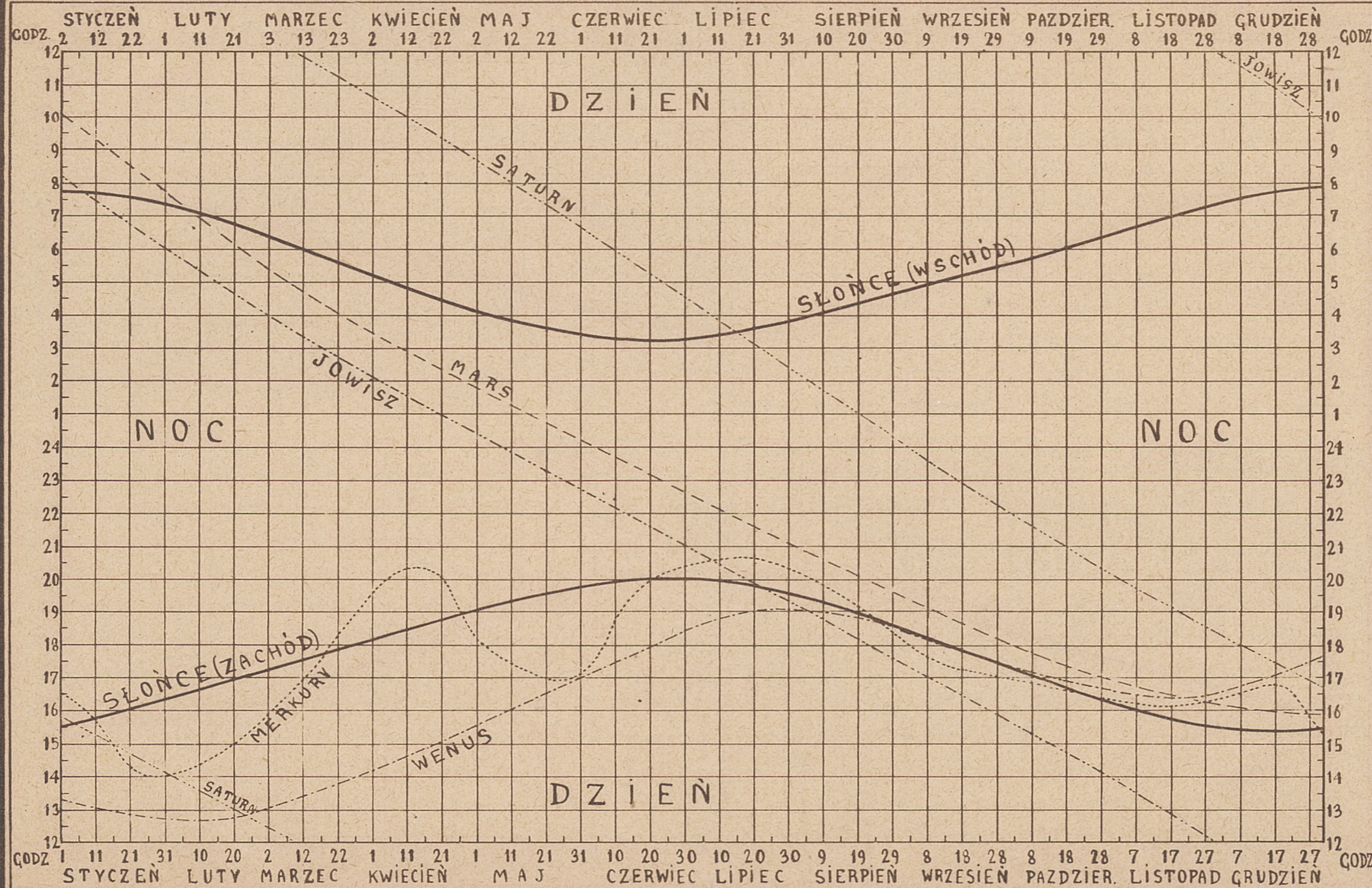
Wykres wschodów planet w roku 1931.

(W Warszawie w czasie środkowo-europejskim).

Wykres zachodów planet w roku 1931.

(W Warszawie w czasie środkowo-europejskim).

na tle konstelacji Bliźniąt, a w drugiej połowie roku przesunie się wolno od zachodu na wschód, do sąsiedniego gwiazdozbioru Raka. Na obieg całego sklepienia niebieskiego planeta ta zużywa 11'9 lat.

♄ SATURN.

Planeta **Saturn** zajmuje wyjątkowe stanowisko wśród planet systemu słonecznego z powodu swych pierścieni, okrążających ciało centralne. W odniesieniu do Słońca obiega on pozornie sklepienie niebieskie w ciągu 378 dni, w odniesieniu zaś do gwiazd w ciągu 29'5 lat. Przyświeca jasnym żółtawym blaskiem, pochodzącym od promieni słonecznych, odbitych od chmur, unoszących się obficie w atmosferze planety. Jasność jego z powodu dużej odległości od Słońca, a także i od Ziemi, jest kilkakrotnie mniejsza od blasku Wenus i Jowisza.

W r. 1931, podobnie jak w latach poprzednich, **warunki widzialności** Saturna dla krajów północnej półkuli, a więc i dla Polski, będą **nadal niekorzystne,** gdyż planeta poruszać się będzie na tle gwiazd w sąsiedztwie tych części ekliptyki, które u nas są widoczne blisko południowego horyzontu. Saturn **pojawi się dopiero w marcu,** na wschodzie, o świcie. W kwietniu, wynurzając się z pod wschodniego horyzontu w 3 godz. przed Słońcem, będzie widoczny coraz to dłużej pod koniec nocy. W maju pojawiać się będzie już o północy, w czerwcu zaś niebawem po nastaniu zmroku i świecić będzie do rana. W lipcu osiąga on przeciwstawienie względem Słońca i przyświecać będzie wskutek tego przez całą noc. Następnie czas jego widzialności skraca się. W sierpniu i wrześniu widoczny jest już tylko przez pierwszą połowę nocy, przyczem stopniowo przenosi się na zachodnie niebo. W październiku przyświeca jedynie wieczorami na zachodzie przez 4 godziny, a w końcu roku, wobec coraz większego pozornego zbliżania się Słońca ku niemu, zachodzi już w 2 godziny po Słońcu i wreszcie znika w promieniach Słońca.

W odniesieniu do gwiazd Saturn przebywa w ciągu r. 1931 w konstelacji Strzelca, gdzie opisuje na niebie swą coroczną drobną pętlę, będącą odzwierciedleniem ruchu Ziemi dookoła Słońca.

♅ URAN, ♆ NEPTUN, PL. — PLUTO.

Pozostałe planety: **Uran, Neptun** i odkryty w ub. roku **Pluto,** z powodu ogromnego oddalenia od Ziemi, a przedewszystkiem od Słońca i — co za tem idzie — bardzo słabego oświetlenia przez promienie naszej gwiazdy dziennej, świecą słabo i z tego powodu **są widoczne tylko przez lunety.** Okrążają one nieboskłon odpowiednio w ciągu: 84, 165 i 250 lat.

W r. 1931 planety te będą widoczne na tle następujących gwiazdozbiorów: **Uran** na tle Ryb, **Neptun** na tle Wielkiego Lwa, zaś **Pluto** na tle **Bliźniąt.** Uran znajdzie się w przeciwstawieniu ze Słońcem 11 października, Neptun zaś 24 lutego. W sąsiedztwie tych dat planety będą mogły być dogodnie obserwowane przez całą noc.

PLANETOIDY.

Słońce okrążają, oprócz wymienionych planet wielkich, także bardzo liczne (w liczbie ponad 1.000) **planety małe,** zwane **planetoidami.** Poruszają się one w szerokim pasie przestrzeni położonym **pomiędzy orbitami Marsa i Jowisza.**

Do najjaśniejszych z nich należy planetoida **Eros.** Podchodzi ona **najbliżej do Ziemi,** oraz okrąża Słońce najprędzej (w ciągu 1'8 lat).

Dnia 17 lutego 1931 r. Eros osiągnie wyjątkowo **korzystne przeciwstawienie ze Słońcem,** t. zw. „wielką opozycję", jaka przytrafia się **raz na 100 lat.** Wówczas też, w pobliżu tej daty, **Eros będzie mógł być dostrzeżony gołem okiem,** na tle gwiazd konstelacyj Węża Wod. **Wszystkie obserwatorja świata,** zwłaszcza **na północnej półkuli,** będą **przez szereg miesięcy pilnie śledzić planetoidę,** celem wyznaczenia z tych obserwacyj **zasadniczej wielkości,** jaką stanowi odległość naszej Ziemi od Słońca. Eros będzie odległy w czasie tej opozycji od Ziemi tylko o 26,100.000 km.

W planetoidach widzą uczeni **szczątki jednej większej,** lecz niezbyt dużej planety, która **okrążała niegdyś Słońce** pośrodku orbit Marsa oraz Jowisza i w odległej bardzo przeszłości, na skutek wewnętrznej eksplozji, rozpadła się na tysiące drobnych okruchów, tworzących na jej miejscu obszerny luźny pierścień, opasujący Słońce. Inni przypuszczają, iż mamy tu do czynienia **z obcymi przybyszami,** którzy kiedyś wtargnęli do naszego układu słonecznego, przybywając od jednego z sąsiednich układów gwiazdowych, albo też dopatrują się w nich **produktów rozkładu luźnych pierścieni, które niegdyś otaczały planetę Jowisza,** na wzór pierścieni, jakie obecnie posiada Saturn.

☾ KSIĘŻYC.

Starożytni zaliczali do planet również Księżyc i Słońce, ze względu na charakter ich ruchu po sferze niebieskiej.

W r. 1931 **trwa dalej okres bardzo wysokich położeń Księżyca na niebie podczas pełni zimowych,** oraz **pierwszych kwadr wiosennych.** Natomiast w czasie **ostatnich kwadr wiosennych** satelita nasz będzie się wznosił **wyjątkowo nisko** ponad południowy horyzont, **jesienią** zaś **wyjątkowo wysoko.**

W następnych latach zjawisko to, które jest wynikiem ruchu t. zw. linji węzłów drogi Księżyca, będzie się jeszcze powtarzać.

☉ SŁOŃCE.

Objawem **żywotniejszej działalności** Słońca są występujące od czasu do czasu na jego powierzchni t. zw. **plamy słoneczne.** Utwory te mają pewien **niezaprzeczalny związek przyczynowy z niektóremi zjawiskami ziemskiemi, jak zorze polarne, burze magnetyczne** i t. p. W pewnych latach plamy występują obficiej, w innych skąpo. Okres ich pojawiania się wynosi przeciętnie ok. 11 lat, jednak w rzeczywistości, jak wykazują najnowsze badania, jest właściwie dwa razy dłuższy. W bieżącem stuleciu zaobserwowano **minimum plam** słonecznych w latach: 1902, 1913 i 1923, **maximum** zaś w latach: 1906, 1918 i 1928.

Wschody i zachody planet w r. 1931.

Zamieszczone na stronie 7 i 8 dwa wykresy **wschodów i zachodów planet** odnoszą się do Polski (obliczenie dla Warszawy). Wykresy te pozwalają bezpośrednio odczytać z dokładnością kilku minut, dla dowolnej daty 1931 r. **momenty wschodu i zachodu pięciu jasnych planet, a także Słońca.** Momenty te ustalają zarazem czas **widzialności każdego z tych ciał** dla dowolnego dnia tego roku.

U góry i dołu wykresów zaznaczono dni roku, z obu zaś boków godziny dnia. Godzinę i minutę wschodu lub zachodu pewnej planety dla danego dnia 1931 r. odczytujemy na linji poziomej, wskazanej przez przecięcie się: 1) linji pionowej, określającej daną datę, oraz 2) linji krzywej, odnoszącej się do danej planety.

Przykład: Dnia 5 sierpnia planeta Saturn wschodzi o godz. 18.10, a więc jeszcze za dnia; zachodzi o godz. 2.10 po północy, a więc jest widzialna od zmroku aż do świtu (patrz wykres długości dnia i nocy).

Długość dnia i nocy w Polsce.

Czas widzialności Słońca (i Księżyca) wynika bezpośrednio z danych liczbowych, zamieszczonych **w tablicach miesięcznych** tego kalendarza, podających **momenty wschodu i zachodu** (obu tych ciał niebieskich), obliczone (dla Warszawy) na każdy dzień bież. roku.

Wykres na str. 11 **obrazuje czas trwania dnia, zmierzchu** (astronomicznego i cywilnego) oraz **nocy** (astr. i cyw.), a nadto wyznacza **momenty wschodu i zachodu Słońca w ciągu całego roku** (dla Warszawy). Na wykresie **zmierzch cywilny obrazują** 2 pa-

sy wewnętrzne, dotykające bezpośrednio pola dnia. **Zmierzch astronomiczny** oznaczają łącznie 4 pasy uwidocznione między polami nocy a polem dnia. **Czas wschodu i zachodu Słońca** wyznaczają linje krzywe, ograniczające bezpośrednio pole dnia.

Różnice momentów wschodu i zachodu Słońca.

Dla czterech głównych miast polskich.

Z powodu znacznej rozległości ziem polskich momenty wschodu i zachodu Słońca (i Księżyca), obliczone dla Warszawy, jako w przybliżeniu pośrodku kraju leżącej, **różnią się** od momentów tych zjawisk dla innych miejscowości. Różnice te są **różne dla różnych miejscowości** i ulegają zmianom w ciągu roku. Poniżej zamieszczona tabela, tycząca się wschodów i zachodów Słońca, podaje w minutach **co 10 dni różnice pomiędzy momentami tych zjawisk, zachodzących w Warszawie i w 4 głównych miastach Polski.** Znak (+) oznacza opóźnienie zachodzenia zjawisk w odniesieniu do Warszawy, znak (—) przyśpieszenie.

Przykład: Kiedy przypada wschód Słońca w Krakowie dn. 11 stycznia? W tabeli miesięcznej dla stycznia wschód w Warszawie w tym dniu oznaczony jest g. 7 m. 41. W poniżej podanej tabelce w odnośnej rubryce jest —5, to znaczy, że w Krakowie wschód przypada tego dnia o 5 m. wcześniej, tj. na g. 7 m. 36.

Czas trwania zmierzchu w Polsce.

Wskutek rozpraszania promieni słonecznych przez atmosferę ziemską, zwłaszcza jej górne warstwy, powstaje **zjawisko zmierzchu.** Polega ono na tem, iż po zapadnięciu tarczy Słońca pod horyzont danej miejscowości, nie nastają natychmiast zupełne ciemności, lecz jasność dnia zmniejsza się stopniowo, co trwa nieraz dość długo. Analogiczne zjawisko odbywa się też przed wschodem Słońca, lecz w kolejności odwrotnej, t. j. jasny dzień nastaje stopniowo.

Zmierzch cywilny kończy się (wieczorem) względnie zaczyna (rankiem) mniej więcej w tym momencie, **gdy na miejscu zewsząd otwartem czytanie druku normalnej wielkości staje się, względnie przestaje już być utrudnione.** Ściśle biorąc, odpowiada to chwili, **gdy Słońce znajduje się 6½° pod horyzontem danej miejscowości.** (Rys. str. 11, linje przedzielające pas zmierzchu astronomicznego).

Zmierzch astronomiczny określa się **wieczorem momentem nastania, nad ranem momentem ustania trwania zupełnych ciemności nocnych.** Ma to miejsce, **gdy Słońce znajduje się 16° pod horyzontem.** (Rys. str. 11, linje odgraniczające pola nocy od pól zmierzchu).

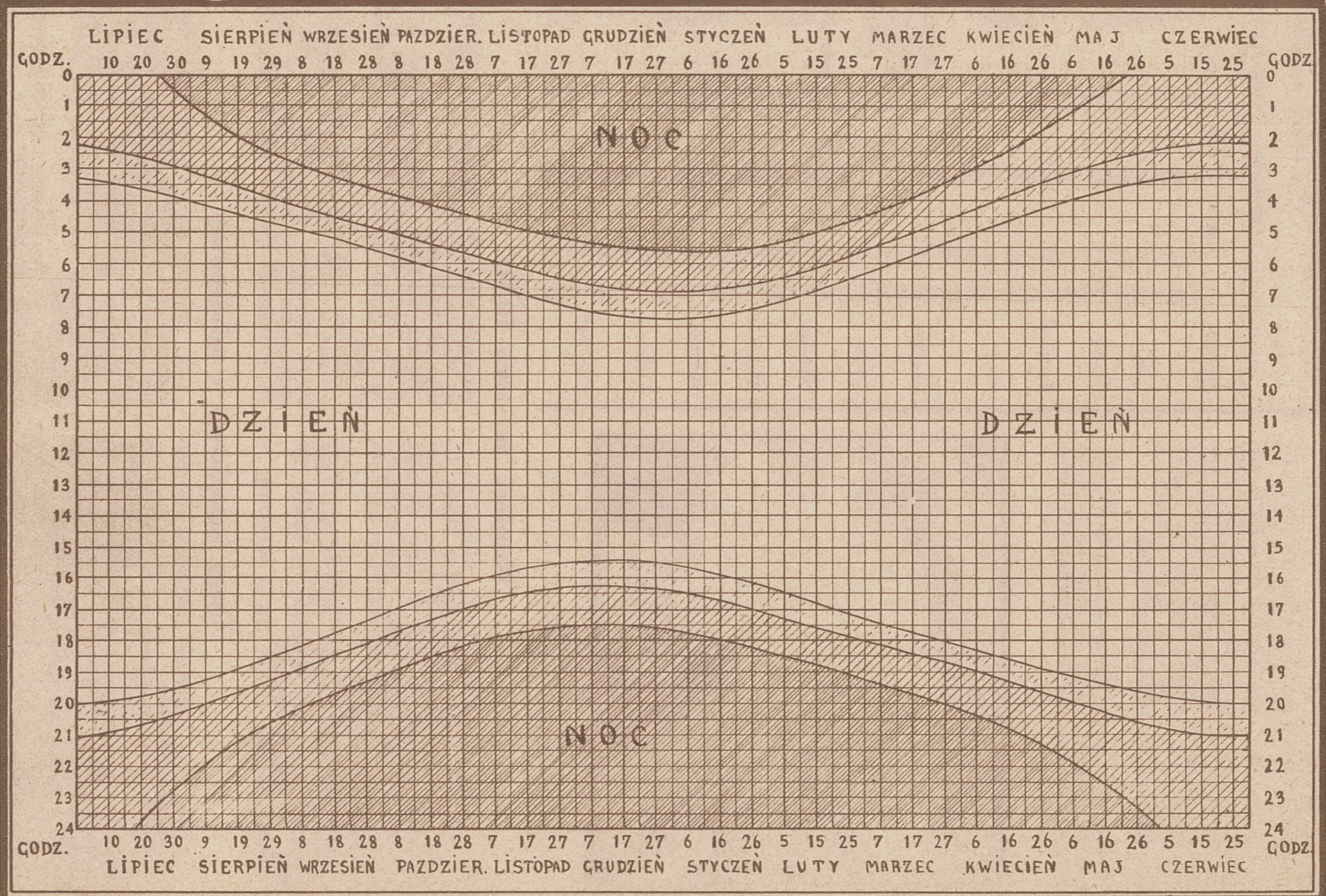
Czas trwania zmierzchu zależny jest przedewszystkiem **od szerokości geograficznej** danej miejscowości, a nadto **od pory roku.** Zmierzch trwa najkrócej w okolicach równika (czas trwania zmierzchu astronomicznego — **1¼ godz.),** gdzie Słońce zapada pod horyzont niemal prostopadle do linji horyzontu, w krajach zaś strefy umiarkowanej, do których należy Polska, z powodu skośnej drogi Słońca w odniesieniu do linji horyzontu, jest **prawie dwa razy dłuższy.** W krajach podbiegun., w których droga Słońca tworzy bardzo niewielki kąt z linją horyzontu, zjawisko to przed nastaniem, względnie ustąpieniem nocy polarnej trwa

Różnice czasów wschodu i zachodu Słońca w odniesieniu do Warszawy.

Rok 1931		Kraków		Poznań		Lwów		Wilno	
		wschód	zachód	wschód	zachód	wschód	zachód	wschód	zachód
Styczeń	1	— 6 m	+ 14 m	+ 17 m	+ 15 m	— 24 m	0 m	— 3 m	— 31 m
„	11	— 5	+ 13	+ 17	+ 15	— 23	— 1	— 4	— 30
„	21	— 4	+ 12	+ 17	+ 15	— 21	— 3	— 5	— 28
„	31	— 3	+ 11	+ 17	+ 15	— 20	— 4	— 7	— 26
Luty	10	— 2	+ 10	+ 17	+ 16	— 18	— 5	— 10	— 24
„	20	0	+ 8	+ 16	+ 16	— 17	— 7	— 12	— 22
Marzec	2	+ 1	+ 7	+ 16	+ 16	— 15	— 9	— 14	— 20
„	12	+ 3	+ 5	+ 16	+ 16	— 13	— 11	— 16	— 18
„	22	+ 4	+ 4	+ 16	+ 16	— 12	— 12	— 18	— 16
Kwiecień	1	+ 6	+ 2	+ 16	+ 17	— 10	— 14	— 20	— 14
„	11	+ 7	+ 1	+ 15	+ 17	— 8	— 16	— 22	— 12
„	21	+ 9	— 1	+ 15	+ 17	— 6	— 18	— 24	— 10
Maj	1	+ 11	— 3	+ 15	+ 17	— 4	— 20	— 26	— 8
„	11	+ 12	— 4	+ 15	+ 17	— 2	— 22	— 28	— 6
„	21	+ 13	— 6	+ 15	+ 17	— 1	— 24	— 30	— 4
„	31	+ 14	— 7	+ 15	+ 17	0	— 25	— 31	— 3
Czerwiec	10	+ 15	— 8	+ 15	+ 17	+ 1	— 26	— 32	— 2
„	20	+ 16	— 8	+ 15	+ 18	+ 2	— 26	— 33	— 1
„	30	+ 16	— 8	+ 15	+ 18	+ 2	— 26	— 33	— 2
Lipiec	10	+ 15	— 7	+ 15	+ 18	+ 1	— 25	— 32	— 3
„	20	+ 14	— 6	+ 15	+ 17	0	— 24	— 31	— 4
„	30	+ 13	— 5	+ 15	+ 17	— 1	— 22	— 29	— 6
Sierpień	9	+ 11	— 3	+ 15	+ 17	— 3	— 20	— 27	— 8
„	19	+ 10	— 2	+ 15	+ 17	— 5	— 19	— 24	— 10
„	29	+ 8	0	+ 16	+ 17	— 7	— 17	— 22	— 12
Wrzesień	8	+ 7	+ 1	+ 16	+ 17	— 9	— 15	— 20	— 14
„	18	+ 5	+ 3	+ 16	+ 16	— 11	— 13	— 18	— 16
„	28	+ 4	+ 4	+ 16	+ 16	— 12	— 12	— 16	— 18
Październik	8	+ 2	+ 5	+ 16	+ 16	— 14	— 10	— 14	— 20
„	18	+ 1	+ 7	+ 17	+ 16	— 16	— 8	— 12	— 22
„	28	0	+ 9	+ 17	+ 16	— 18	— 6	— 10	— 24
Listopad	7	— 1	+ 10	+ 17	+ 16	— 19	— 4	— 8	— 25
„	17	— 3	+ 12	+ 17	+ 15	— 21	— 3	— 6	— 27
„	27	— 5	+ 13	+ 17	+ 15	— 23	— 1	— 5	— 29
Grudzień	7	— 6	+ 14	+ 17	+ 15	— 24	0	— 4	— 30
„	17	— 7	+ 15	+ 17	+ 15	— 25	+ 1	— 3	— 31
„	27	— 7	+ 15	+ 17	+ 15	— 25	+ 1	— 3	— 31

Długość dnia i nocy w Polsce.

Z uwzględnieniem czasu trwania zmierzchu astronomicznego oraz cywilnego. (Obliczenia dla Warszawy).

bez przerwy szereg dni. Wreszcie **na samych biegunach** zmierzch astronomiczny trwa **przez sześć tygodni z rzędu,** przyczem zjawisko to ma miejsce **tylko dwa razy do roku.**

Zjawisko trwania u nas latem n i e p r z e r w a n e g o z m i e r z c h u a s t r o n o m i c z n e g o od z a c h o d u d o w s c h o d u S ł o ń c a występuje j e s z c z e w y r a ź n i e j (niż w Warszawie, zob. rys. str. 11) w częściach Polski wysuniętych ku p ó ł n o c y, przedewszystkiem na P o m o r z u i w W i l e ń s z c z y ź n i e, natomiast zjawisko to z u p e ł n i e n i e z a c h o d z i w M a ł o p o l s c e, jako najbardziej ku południowi położonej.

(Podana obok tabela zawiera dane co 10 dni, obliczone dla Warszawy. Liczby odnoszące się do zmierzchu astronomicznego zostały zaokrąglone do 5 minut).

Kometa.

Rycina z „Kalendarza Krakowskiego" z XVI wieku.

Tabela czasów trwania zmierzchu w Warszawie.

Data		Czas trwania zmierzchu cywilnego	Czas trwania zmierzchu astronomicznego
Styczeń	1	0 godz. 52 min.	2 godz. 5 min.
„	11	0 „ 50 „	2 „ 5 „
„	21	0 „ 49 „	2 „ 0 „
„	31	0 „ 46 „	2 „ 0 „
Luty	10	0 „ 45 „	1 „ 55 „
„	20	0 „ 44 „	1 „ 55 „
Marzec	2	0 „ 43 „	1 „ 55 „
„	12	0 „ 43 „	1 „ 55 „
„	22	0 „ 43 „	2 „ 0 „
Kwiecień	1	0 „ 43 „	2 „ 0 „
„	11	0 „ 44 „	2 „ 10 „
„	21	0 „ 46 „	2 „ 20 „
Maj	1	0 „ 49 „	2 „ 35 „
„	11	0 „ 52 „	3 „ 0 „
„	21	0 „ 56 „	
„	31	0 „ 59 „	Zmierzch trwa od zachodu do wschodu słońca
Czerwiec	10	1 „ 2 „	
„	20	1 „ 3 „	
„	30	1 „ 3 „	
Lipiec	10	1 „ 1 „	
„	20	0 „ 57 „	
„	30	0 „ 53 „	3 godz. 20 min.
Sierpień	9	0 „ 50 „	2 „ 40 „
„	19	0 „ 47 „	2 „ 25 „
„	29	0 „ 45 „	2 „ 10 „
Wrzesień	8	0 „ 44 „	2 „ 5 „
„	18	0 „ 43 „	2 „ 0 „
„	28	0 „ 43 „	1 „ 55 „
Paździer.	8	0 „ 43 „	1 „ 55 „
„	18	0 „ 43 „	1 „ 55 „
„	28	0 „ 44 „	1 „ 55 „
Listopad	7	0 „ 46 „	2 „ 0 „
„	17	0 „ 47 „	2 „ 0 „
„	27	0 „ 50 „	2 „ 5 „
Grudzień	7	0 „ 51 „	2 „ 5 „
„	17	0 „ 52 „	2 „ 10 „
„	27	0 „ 52 „	2 „ 10 „

Komety w roku 1931.

W roku 1931 będzie widocznych, podobnie jak co roku, przedewszystkiem **kilka nowych komet.** Ich jasność, czas oraz miejsce pojawienia się na niebie, jak również stosunek ich drogi do orbity ziemskiej, oczywiście **nie są jeszcze znane** i będą mogły być wyznaczone przez astronomów dopiero na podstawie poczynionych obserwacyj.

Z komet perjodycznych, powracających co pewien niedługi okres czasu w pobliże Słońca i Ziemi, **oczekiwane jest na r. 1931 pojawienie się komety Enckego** oraz **komety Neujmina.**

Kometa Enckego okrąża Słońce **najszybciej ze wszystkich komet,** bo w okresie 3 lat i 110 dni i była już wielokrotnie obserwowana od r. 1786. **Spodziewana jest latem 1931 r.**

Kometa Neujmina, obiegająca Słońce **w okresie 18 lat,** będzie **widoczna prawdopodobnie w połowie** roku. Tę kometę po raz ostatni obserwowano w roku 1913.

Dokładne wyznaczenie czasu powrotu komet perjodycznych w pobliże Słońca wymaga długich i uciążliwych rachunków, gdyż drogi tych ciał podczas przebiegania ich w pobliżu planet, w następstwie siły przyciągania ulegają znacznym nieraz zmianom.

Czas urzędowy i miejscowy.

Wszystkie daty niniejszego kalendarza wyrażone są **w czasie urzędowym.**

W Polsce czasem urzędowym, na mocy ustawy sejmowej, jest od 1 czerwca 1922 r. **czas środkowo-europejski, odpowiadający czasowi miejscowemu południka położonego dokładnie o 15° na wschód od Greenwich.** Południk ten przebiega przez terytorjum Niemiec **w pobliżu zachodnich kresów Polski.**

Czas środkowo-europejski wprowadzony został dnia 1 czerwca 1922 r., na mocy ustawy z d. 11 maja 1922.

Czas miejscowy Warszawy, odpowiadający południkowi, przechodzącemu przez centrum obserwatorjum astronomicznego w stolicy, jest **o 24 minut 7'25 sekund wcześniejszy od czasu środkowo-europejskiego.**

Czasy miejscowe różnych miejscowości Polski, z powodu znacznej rozległości ziem polskich, różnią się dość znacznie od czasu miejscowego warszawskiego. Różnica ta dla miejscowości położonych **na wschód od Warszawy jest ujemna** (ich czas miejscowy jest wcześniejszy), dla miejscowości zaś **na zachód** od stolicy **dodatnia** (czas miejscowy jest późniejszy od warszawskiego).

Różnice te dla kilkunastu różnych miejscowości przedstawiają się następująco:

Gdańsk	+ 9'5 min.	Krzemieniec	— 18'8 min.
Gniezno	+ 13'7 „	Lublin	— 6'3 „
Kraków	+ 4'3 „	Lwów	— 12'0 „

Łódź	+ 6'1 min.	Pińsk	— 20'5 min.	Tarnopol	— 18'3 min.	Wilno	— 16'9 min.
Nowogródek	— 19'2 „	Poznań	+ 16'6 „	Toruń	+ 9'7 „	Zakopane	+ 4'3 „
Ostróg	— 22'1 „	Równe	— 20'9 „	Wieluń	+ 19'4 „	Złoczów	— 15'5 „

Największa różnica czasów miejscowych jest pomiędzy Wieluniem a Ostrogiem i wynosi 41'5 min.

Miary długości mikrokosmosu i makrokosmosu.

Mikrokosmos.

1 kilometr (km) = 1.000 m — 1 metr (m) = 10 dm.
1 decymetr (dm) = 10 cm — 1 centymetr (cm) = 10 mm.
1 milimetr (mm) = 1.000 μ — 1 mikron (μ) = 1.000 μμ.
1 mikromikron (μμ) = 10 AE.
1 Angström (AE) = 0'000.000.000.1 m.
1 metr stanowi $^1/_{40.000.000}$ część południka ziemskiego.

Makrokosmos.

1 jednostka astronomiczna	=	149.500.000 km.
1 sekunda światła	=	299.796 km.
1 minuta „	=	60 sekund światła.
1 godzina „	=	60 minut „
1 doba „	=	24 godzin „
1 rok „	=	365$^1/_4$ dni „
1 parsek	=	3'258 lat „

Jednostka astronomiczna jest to długość równa średniej odległości Ziemi od Słońca. Odpowiada ona 8 min. 18'69 sek. światła i jest używana do wyrażania odległości w obrębie układu planetarnego Słońca.
1 rok światła = 9'463 × 10^{12} km = 63.290 jedn. astr. = 0'3069 parseków.
1 parsek = 30'84 × 10^{12} km = 206.265 jedn. astr.
1 parsek jest to jednostka odległości, odpowiadająca paralaksie równej 1 sekundzie łuku.
Światło posuwa się w próżni z szybkością 299.796 km na sek.

Do ziemi biegnie światło:

z Księżyca 1'28 sekundy, ze Słońca 8 min. 18'69 sek., od najdalszej planety Pluto 5 g. 29 m. (w czasie jego średniej odległości od Słońca), od najbliższej gwiazdy „Proxima Centauri" 3'6 lat, od krańców wewnętrznej części Drogi Mlecznej (t. zw. Małej Galaktyki) około 20.000 lat, od krańców Wielkiej Galaktyki około 220.000 lat, od najbliższej mgławicy pozagalaktycznej (Wielkiej Mgławicy Andromedy) około 800.000 lat, wreszcie od najdalszych widzialnych mgławic pozagalaktycznych setki miljonów lat.

Prędkości kosmiczne.

Księżyc	(średnia prędkość ruchu postępowego dookoła Ziemi)	1'024	km/sek
Pluto	„ „ „ „ „ Słońca)	4'68	„
Neptun	„ „ „ „ „ „	5'23	„
Uran	„ „ „ „ „ „	6'80	„
Saturn	„ „ „ „ „ „	9'64	„
Jowisz	„ „ „ „ „ „	13'05	„
Mars	„ „ „ „ „ „	24'11	„
Ziemia	„ „ „ „ „ „	29'77	„
Wenus	„ „ „ „ „ „	34'99	„
Merkury	„ „ „ „ „ „	47'83	„
Komety	(prędkość ruchu w odniesieniu do Słońca w afeljum)		cm/sek
„	„ „ „ „ „ „ w odległości 1 jedn. astronom	42	km/sek
„	„ „ „ „ „ „ u niektórych komet w peryheljum ok.	500	„
Meteory	(prędkość ruchu względem Ziemi)	12—72	„
Słońce	(„ „ „ sąsiednich gwiazd)	19	„
Gwiazdy	(średnia prędkość ruchu)	30—40	„
Arkturus	(alfa Bootis) (prędkość ruchu postępowego)	413	„
Droga Mleczna	„ „ „	400	„
Mgławice pozagalaktyczne	(średnia prędkość ruchu postępowego) . . .	600	„
Mgławica pozagalaktyczna N. G. C. 584	w gwiazdozbiorze Wieloryba (prędkość ruchu postępowego) . .	1.800	„

Największą ze znanych prędkości jest **prędkość światła w próżni,** wynosząca **299.796 km/sek.** Jest to **najwyższa możliwa prędkość w przyrodzie** i tem samem górna **granica prędkości we Wszechświecie.**

Rok Zerowy.

Punktem wyjścia dla naszej rachuby czasu jest rok, w którym Chrystus przyszedł na świat. Przy oznaczaniu bowiem dat wszelkich wydarzeń ustalamy zawsze, ile lat przed lub po urodzeniu Chrystusa miały one miejsce. Rok, w którym urodził się Chrystus, nie jest oczywiście, przy takim sposobie liczenia, ani pierwszym przed urodzeniem, ani pierwszym po narodzeniu. Odgrywa on rolę jakby punktu matematycznego, od którego zaczyna się naturalny szereg liczb dodatnich i ujemnych. W matematyce taki punkt oznacza się jako „zero". Analogicznie, na linji obrazującej naturalny szereg lat, można ten rok oznaczyć jako **„rok zerowy".** W praktycznem zastosowaniu rok zerowy musi być zarachowywany przy oznaczaniu okresów czasu, jako realna jednostka czasu.

W rachubie czasu rok zerowy nieraz nie bywał uwzględniony i zarachowany, co powodowało błędy. Taki błąd ujawnił się jaskrawo w roku 1930 i wywołał pewne zamięszanie, a to z racji dwutysięcznej rocznicy urodzin łacińskiego poety Wirgilego, obchodzonej mylnie w ub. roku we Włoszech. Wirgili urodził się bowiem w r. 70 przed Chrystusem: nie uwzględniając roku zerowego, dwutysiąclecie obliczono na rok 1930. Na błąd w tem obliczeniu zwrócił uwagę włoski astronom Pio Bontempi, stwierdzając, że skoro Wirgili urodził się w r. 70 ery przedchrześcijańskiej, to dwutysiąclecie tej daty przypadło już na rok 1929, w okres ten bowiem trzeba także zaliczyć rok zerowy jako jeden rok.

Przez wprowadzenie pojęcia „rok zerowy" uniknie się podobnych błędów przy obliczaniu okresów czasu.

Nadto rachubę czasu można wtedy sprowadzić do form stosowanych w matematyce, t. j. **znakiem — (minus) oznaczać lata przypadające przed rokiem zerowym.** W praktyce zatem możnaby stosować określenia: Rzym założony został w roku —753, Cezar został zamordowany w roku —44, Chrystus urodził się w roku 0, Pompei i Herkulanum zostały zasypane w r. 79 itp.

Część kalendarzowa.

Święta katolickie w Polsce urzędowo ustalone.

Nowy Rok 1 stycznia.
Trzech Króli 6 stycznia.
Matki Boskiej Gromnicznej 2 lutego.
Wielkanoc (święto ruchome).
Poniedziałek Wielkanocny.
Wniebowstąpienie (ruchome).
Zielone Świątki (ruchome).
2-gi dzień Zielonych Świąt.
Boże Ciało (ruchome).
Św. Piotra i Pawła 29 czerwca.
Wniebowzięcie 15 sierpnia.
WW. Świętych 1 listopada.
Niepokalane Poczęcie 8 grudnia.
Boże Narodzenie 25 grudnia.
Św. Szczepana 26 grudnia.

Święto państwowe przypada na dzień 3-go maja.

Święta ruchome rzymsko-katolickie.

W r. 1931 przypadają:

Niedziela starozapustna 1 lutego.
Popielec 18 lutego.
Wielkanoc 5 kwietnia.
Wniebowstąpienie 14 maja.
Zielone Świątki 24 i 25 maja.
Boże Ciało 4 czerwca.
Najśw. Serca Jezusowego 12 czerwca.
1-sza niedziela Adwentu 29 listopada.
Zapusty trwają 42 dni.

Wielkanoc może przypaść najwcześniej dnia 22-go marca, najpóźniej dnia 25 kwietnia. Data obchodzenia Wielkanocy jako święta ruchomego określona została na soborze Nicejskim w r. 325. Wówczas postanowiono, że Wielkanoc ma być obchodzona w pierwszą niedzielę po pełni wiosennej Księżyca, przypadającej po wiosennem zrównaniu dnia z nocą, t. j. po dniu 21 marca. (Święto Wielkanocne obchodzono w dawnym kościele przez cały tydzień. Sobór w Konstancy w r. 1094 ograniczył obchód do trzech dni, a papież Pius VI w r. 1775 — do dwóch dni).

Odpowiednio do krańcowych dat Wielkanocy, *Zielone Święta*, które przypadają w siódmą niedzielę po Wielkanocy, mogą przypaść najwcześniej dnia 10 maja, najpóźniej dnia 13-go czerwca, a *Boże Ciało* przypadające we czwartek po niedzieli św. Trójcy (pierwsza niedziela po Zielonych Świętach), może przypaść najwcześniej dnia 21 maja, najpóźniej dnia 24 czerwca.

Popielec może przypaść najwcześniej dnia 4 lutego, najpóźniej dnia 10 marca.

Pierwsza niedziela Adwentu przypada na pierwszą niedzielę po dniu św. Andrzeja.

Wielkanoc (niedziela) przypada w r. 1931 na 5-go kwietnia. Na tę samą datę przypadała Wielkanoc (licząc wstecz) w latach: 1896, 1885, 1874, 1863 i 1801. W latach następnych Wielkanoc w dniu 5 kwietnia będzie w r. 1942, 1953 oraz dopiero po roku 2000.

DNI POSTNE.

Post ścisły, oraz wstrzymanie się od potraw mięsnych obowiązuje w Popielec, w piątki i soboty W. Postu, w Suche Dni i wigilje Zielonych Świąt, Wniebowzięcia N. M. P., Wszystkich Świętych i B. Narodzenia. (W W. Sobotę od godz. 12 niema już żadnego postu). We wszystkie inne dni *W. Postu*, prócz niedziel, obowiązuje *tylko post ścisły*. W te dnie wolno używać wszystkim potraw mięsnych raz na dzień, tym zaś, którzy są wolni albo zwolnieni od ścisłego postu, więcej razy w dniu.

We *wszystkie piątki* całego roku (prócz wyżej wymienionych) obowiązuje tylko wstrzymanie się od potraw mięsnych.

Za *potrawy mięsne* uważa się *tylko rosół i mięso*. Wszystkie przyprawy i omasty, choćby pochodziły ze zwierząt, zawsze są dozwolone, więc nietylko masło i jaja, ale też sadło, słonina (jako przyprawa) smalec itp. mogą być używane we wszystkie postne dni całego roku, również ryb wolno używać zawsze, nawet jeżeli w dni postne używa się potraw mięsnych.

Uroczyste święta poza Wielkim Postem znoszą obowiązek postu i wstrzymania się od mięsa w dniu, na który przypadają. Również we wigilje z postem, jeśli wypadną na niedzielę, niema obowiązku poszczenia ani w niedzielę ani w poprzednią sobotę.

SUCHE DNI W R. 1931.

25, 27 i 28 lutego.
27, 29 i 30 maja.
16, 18 i 19 września.
16, 18 i 19 grudnia.

TABELA ŚWIĄT RUCHOMYCH RZYMSKO-KATOLICKICH.

Rok	Popielec	Wielkanoc (niedziela)	Wniebowstąpienie Pańskie	Zielone Święta	Boże Ciało	Niedziela 1-a Adwentu
1932	10 lutego	27 marca	5 maja	15 maja	26 maja	27 listopada
1933	1 marca	16 kwietnia	25 „	4 czerwca	15 czerwca	3 grudnia
1934	14 lutego	1 „	10 „	20 maja	31 maja	2 „
1935	6 marca	21 „	30 „	9 czerwca	20 czerwca	1 „
1936	26 lutego	12 „	21 „	31 maja	11 „	29 listopada
1937	10 „	28 marca	6 „	16 „	27 maja	28 „
1938	2 marca	17 kwietnia	26 „	5 czerwca	16 czerwca	27 „
1939	22 lutego	9 „	18 „	28 maja	8 „	3 grudnia
1940	7 „	24 marca	2 „	12 „	23 maja	1 „
1941	26 „	13 kwietnia	22 „	1 czerwca	12 czerwca	30 listopada
1942	18 „	5 „	14 „	24 maja	4 „	29 „
1943	10 marca	25 „	3 czerwca	13 czerwca	24 „	28 „
1944	23 lutego	9 „	18 maja	28 maja	8 „	3 „
1945	14 „	1 „	10 „	20 „	31 maja	2 „
1946	6 marca	21 „	30 „	9 czerwca	20 czerwca	1 „
1947	19 lutego	6 „	15 „	25 maja	5 „	30 „
1948	11 „	28 marca	6 „	16 „	27 maja	28 „
1949	2 marca	17 kwietnia	26 „	5 czerwca	16 czerwca	27 „
1950	22 lutego	9 „	18 „	28 maja	8 „	3 grudnia

W następnych latach, aż do końca XX wieku *Wielkanoc* przypadnie na następujące daty:

1951 — 25 III, 1952 — 13 IV, 1953 — 5 IV, 1954 — 18 IV, 1955 — 10 IV, 1956 — 1 IV, 1957 — 21 IV, 1958 6 IV, 1959 — 29 III, 1960 — 17 IV, 1961 — 2 IV, 1962 — 22 IV, 1963 — 14 IV, 1964 — 29 III, 1965 — 18 IV, 1966 — 10 IV, 1967 — 26 III, 1968 — 14 IV, 1969 — 6 IV, 1970 — 29 III, 1971 — 11 IV, 1972 — 2 IV 1973 22 IV, 1974 — 14 IV, 1975 — 30 III, 1976 — 18 IV, 1977 — 10 IV, 1978 — 26 III, 1979 — 15 IV, 1980 — 6 IV, 1981 — 19 IV, 1982 — 11 IV, 1983 — 3 IV, 1984 — 22 IV, 1985 — 7 IV, 1986 — 30 III, 1987 — 19 IV, 1988 3 IV, 1989 — 26 III, 1990 — 15 IV, 1991 — 31 III, 1992 — 19 IV, 1993 — 11 IV, 1994 — 3 IV, 1995 — 16 IV 1996 — 7 IV, 1997 — 30 III, 1998 — 12 IV, 1999 — 4 IV, 2000 — 23 IV.

Święta grecko-katolickie i prawosławne.

	Stary styl.		Nowy styl.
Rożdestwo Chryst.	25 grudnia	1930 r.	7 stycznia
Sobor Bohorod.	26 „	„	8 „
Stefana mucz.	27 „	„	9 „
Obriz. Hosp.	1 stycznia	1931 r.	14 „
Bohojawl. Hosp.	6 „	„	19 „
Tr. Swiat.	30 „	„	12 lutego
Strit. Hosp. (Miasop.)	12 lutego	„	15 „
Obrit. Hol. św. J. Chrz.	24 „	„	9 marca
N. Palmowa	23 marca	„	5 kwietnia
Błah. Pr. Bohor.	25 „	„	7 „
Piatok Wel.	28 „	„	10 „
Woskresenije Hosp.	30 „	„	12 „
Poned. Switłyj	31 „	„	13 „
Wtorok Switłyj	1 kwietnia	„	14 „
Woznesenie Hosp.	8 maja	„	21 maja
Sosz. Św. Ducha	18 „	„	31 „
Preswiatoj Trojcy	19 „	„	1 czerwca
Wsich Św.	25 „	„	7 „
Boże Tiło	29 „	„	11 „
Praznyk S. J.	6 czerwca	„	19 „
Sostradanije Pr. D. M.	7 „	„	20 „
Roż. Św. Joanna Krest.	24 „	„	7 lipca
Petra i Pawła	29 „	„	12 „
Ilja proroka	20 lipca	„	2 sierpnia
Przeobrażenie Hosp.	6 sierpnia	„	19 „
Uspenje Bohor.	15 „	„	28 „
Usiek Hol. św. J. Chrz.	29 „	„	11 września
Rożdestwo Bohor.	8 września	„	21 „
Wozdwyżenyje Cz. Kr.	14 „	„	27 „
Pokrow Pr. D. M.	1 paźdz.	„	14 paźdz.
Dymytra	26 „	„	8 listop.
Sob. św. Arch. Mich.	8 listop.	„	21 „
Św. Josafata	12 „	„	25 „
Wowed Bohorod.	21 „	„	4 grudnia
Nikołaja Czudotw.	6 grudnia	„	19 „
Zaczat. Pr. Diwy Marji	9 „	„	22 „

Święta nieruchome przypadają o 13 dni później od świąt rzymsko katolickich.

Wielkanoc w kościele grecko-katolickim i prawosławnym przypada w r. 1931 na dzień 30 marca starego stylu. Na tę samą datę przypadała Wielkanoc (licząc wstecz) w latach: 1852 i 1841 starego stylu. W bieżącym wieku Wielkanoc w dniu 30 marca starego stylu przypadnie jeszcze tylko raz, t. j. w r. 1936, a następnie dopiero po roku 2.000.

SZCZEGÓLNE NABOŻEŃSTWA MIESIĘCZNE W KOŚCIELE GRECKO-KATOLICKIM.

Maj poświęcony czci *Matki Boskiej*
Czerweń „ „ *Serca P. Jezusa*
Żowteń „ „ *Św. Józefa*

POSTY W KOŚCIELE GRECKO-KATOLICKIM.

Post obowiązuje we środy i piątki całego roku. Dyspenzę otrzymać mogą starcy, osoby chore i t. p. W święto Ścięcia Głowy św. Jana Chrzciciela i Podwyższenia Krzyża św. obowiązuje post, od którego dyspenzy niema.

Ponadto post obowiązuje: W wigilję święta Jordanu (Boh. Hosp.), przed Wielkanocą przez 40-ści dni w poniedziałki, środy i piątki każdego tygodnia, od WW. Świętych, w poniedziałki, środy i piątki do święta Ap. Piotra i Pawła, przed Wniebowzięciem P. M. przez 40-ści dni w poniedziałki, środy i piątki, przed Bożem Narodzeniem przez 40-ści dni w poniedziałki, środy i piątki od pierwszego dnia po św. Filipie do Wigilji.

ŚWIĘTA RUCHOME W KOŚCIELE PRAWOSŁ.

Wielkanoc 12 kwietnia. *Wniebowstąpienie* 21 maja. *Trójca św.* 31 maja

(Daty podane w nowym stylu, według postanowienia Synodu biskupów prawosławnych w Polsce z 1924 r.).

POSTY W KOŚCIELE PRAWOSŁAWNYM.

(Daty podane w nowym stylu).

Post obowiązuje we środy i piątki całego roku, za wyjątkiem dwóch tygodni *przed Wielkim Postem*, w czasie których wolno spożywać mięso (w pierwszym tygodniu) i nabiał (w drugim tygodniu).

Posty jednodniowe przypadają w r. 1931 na nast. dni: *w Wigilję święta Trzech Króli* 18 stycznia, *w święto Ścięcia Głowy św. Jana Chrz.* 11 września i *w święto Podwyższenia Krzyża Św.* 27 września.

Posty jednodniowe obowiązują w nast. dniach: między 10 a 24 lutym, między 12 a 19 kwietnia, między 31 maja a 7 czerwca i między 7 a 18 stycznia.

Wielki Post rozpoczyna się na 42 dni przed Wielkanocą. W bież. roku Wielki Post przypada na czas od 24 lutego do 11 września.

Nadto w bież. roku przypadają nast. *posty wielodniowe: przed świętem Ap. Piotra i Pawła* od 8-go czerwca do 11 lipca, *przed świętem Wniebowzięcia N. M. P.* od 14 do 27 sierpnia i *przed Bożem Narodzeniem* od 27 listopada do 7 stycznia.

Niema postu w tygodniu powielkanocnym.

W kościele prawosławnym dyspenzy niema. Jedynie kobiety karmiące są od postów zwolnione.

Święta żydowskie.

	Rok 1931	Według kal. żyd.	
Post Estery	2 marca	5691	*Adar* 13
Purim	3 „	„	„ 14
Suszan-Purim	4 „	„	„ 15
* *I-sze Święto Paschy*	2 kwietnia	„	*Nisan* 15
* *II-gie Święto Paschy*	3 „	„	„ 16
* *VII-me Święto Paschy*	8 „	„	„ 21
* *VIII-e Święto Paschy*	9 „	„	„ 22
Lag-B'omer	5 maja	„	*Ijar* 18
* *Zielone Święta*	22 maja	5691	*Siwan* 6
* *Ziel. Św.* (drugie Św.)	23 „	„	„ 7
Post. Zdobycie świątyni	2 lipca	„	*Thamuz* 17
Post. Spalenie świątyni	23 „	„	*Ab* 9
* *Nowy Rok*	12 września	5692	*Tischri* 1
* *II-gie Święto N. Roku*	13 „	„	„ 2
Post Gedalji	14 „	„	„ 3
* *Św. Pojedn.* Sądny Dz.	21 „	„	„ 10

	Rok 1931	Według kal. żyd.
* *I-sze Święto Kuczek*	26 września	5692 *Tischri* 1
* *II-gie Święto Kuczek*	27 „	„ „ 16
Święto palmowe	2 paźdz.	„ „ 21
* *Koniec Święta Kuczek*	3 „	„ „ 22
* *Radość z prawa*	4 „	„ „ 23
Poświęcenie świątyni	5 grudnia	„ *Kislew* 25
Post. (Oblęż. Jerozol).	20 „	„ *Tebet* 10

Rok 5691 (według rachuby kalendarza żydowskiego) jest rokiem zwyczajnym i liczy 354 dni; rok 5692 jest natomiast rokiem przestępnym i liczy 355 dni. (W tabeli święta obchodzone uroczyście oznaczone są gwiazdką *).

MIESIĄCE W KALENDARZU ŻYDOWSKIM.

(Miesiące ruchome)

Nisan, Ijar, Siwan, Tamuz, Aw, Elul, Tischre, Cheschwan, Kislew, Tewat, Schwat, Adar. W roku przestępnym przybywa miesiąc *We-Adar.*

Święta muzułmańskie.

	Według kal. gregorjańskiego	Według kal. muzułmańskiego
Noc sprawdzania 1931 r.	6 I	R. 1349. Szaban 15
Ogłoszenie Mekki Kaabą	7 „	„ „ 16
Abraham otrzymuje z nieba księgę	22 „	„ Ramadan 3
Zesłanie Koranu	23 „	„ „ 4
Tora zstępuje z nieba	26 „	„ „ 7
Zesłanie Ewangelji	6 II	„ „ 18
*) *Dzień żałoby z pow. klęski pod Wiedniem*	8 „	„ „ 20
Noc wszechwładzy	15 „	„ „ 27
Ramazan Bajram, Koniec postu.	19, 20, 21 II	„ Szewwal 1, 2, 3
Dzień śmierci męczennika Hamsy	25 II	„ „ 7
Roczn. bitwy pod Ohud	6 III	„ „ 16
Obietn. postu Mojżesza	20 „	„ Dsu 'l-Kade 1
Siedmiu braci śpiących idzie do piekła	23 „	„ „ „ 4
Abraham wznosi Kaabę	24 „	„ „ „ 5
Przejście Mojżesza przez Nil	26 „	„ „ „ 7
Objawienie głosu Pańsk.	26 IV	„ Dsu'l-hedsche 8
Dzień ofiar (Kurban Bajram)	28 IV-1 V	„ „ „ 10
Święto pokoju	10 V	„ „ „ 22
Zwrot pierścienia Ali	13 „	„ „ „ 25
Nowy Rok	18 „	1350 Moharrem 1
Dzień Aszura	27 „	„ „ 10
Jerozolima została ogłoszona Kiblą	3 VI	„ „ 16
Święto trąb, albo święto światów	16 VII	„ „ 29
Urodziny Mahometa	27 „	„ Safar 12
Medyna zostaje stolicą	23 VIII	„ Rebi-el-acch. 8
Święta noc	26 „	„ „ „ „ 11
Śmierć Mahometa	7 IX	„ „ „ „ 23
Urodziny Ali	21 „	„ Dsch.-el-aw. 8

	Według kal. gregorjańskiego	Według kal. muzułmańskiego
Rocznica śmierci Ali	28 IX	1350 Dsch.-el-aw. 15
Zdobycie Konstantynopola	3 X	„ „ „ „ 20
Gabrjel ukazuje się prorokowi	14 „	„ Dsch.-el-acch. 1
Urodziny Ebubekra	22 „	„ „ „ „ 9
Narodziny Fatmy (siostry Mahometa)	2 XI	„ „ „ „ 20
Budowa Arki Noego	12 „	„ Redscheb 1
Noc tajemnic	15 „	„ „ 4
Mahomet prorokiem	9 XII	„ „ 28
Noc wniebowstąpienia	10 „	„ „ 29
Urodziny Husseina	14 „	„ Schaban 3

Pierwszy dzień Ramazanu postu — 20 stycznia.

*) To święto nie jest uznawane przez Tatarów polskich.

KALENDARZ MUZUŁMAŃSKI.

Rok ery muzułmańskiej 1349 jest rokiem przestępnym i liczy 355 dni, rok zaś 1350 jest rokiem zwyczajnym o 354 dniach.

Za początek ery muzułmańskiej uważa się datę ucieczki Mahometa (Hedżra) z Mekki do Medyny, przypadającą na noc z 15 na 16 lipca 622 r. po Chrystusie.

Każdy piątek, jako dzień modłów w meczecie, uważany jest za święto.

MIESIĄCE W KALENDARZU MUZUŁMAŃSKIM.

(Po tatarsku i turecku, w/g kalendarza Juljańskiego).

Styczeń — *Kianuni Sani*,
Luty — *Szybat*,
Marzec — *Mart*,
Kwiecień — *Nisan*,
Maj — *Mais*,
Czerwiec — *Haziran*,
Lipiec — *Temuz*,
Sierpień — *Agustos*,
Wrzesień — *Elul*,
Paźdz. — *Tyszrini-Evvel*,
Listopad — *Tyszrini Sani*,
Grudzień — *Kianuni-Evvel*.

Święta karaimskie.

Święta	Według kalendarza gregorjańskiego	Według kalendarza karaimskiego	Dzień tygodnia	Uwagi
Kiuniu Purimnin	4 marca	14 Sujunczaj	środa	Sujunczaj
Ilbaszy (Nowy rok)	21 marca	1 Artaryk	sobota	
Wielkanoc (I dzień)	4 kwietnia	15 „	sobota	
„ (7 „)	10 „	21 „	piątek	
Zielone Święta	24 maja	6 Baszkuskan	niedziela	
Kurban (dzień ofiar)	26 lipca	10 Ułagaj	„	
Kiuniu Ternanin	13 września	1 Ajruksaj	„	
Orucz (dzień Wielk. Postu)	22 „	10 „	wtorek	
Ałaczych (I dzień)	27 „	15 „	niedziela	
„ (ostatni dzień)	4 października	23 „	„	
Bijenczy Toranyn (Dzień Św. Biblji)	10 „	29 „	sobota	

MIESIĄCE W KALENDARZU KARAIMSKIM.

(Miesiące ruchome).

Styczeń—luty: *Karakysz*,
Luty—marzec: *Sujunczaj*,
Marzec—kwiecień: *Artaryk*,
Kwiecień—maj: *Kurałaj*,
Maj—czerwiec: *Baszkuskan*,
Czerwiec—lipiec: *Jazaji*,
Lipiec—sierpień: *Ułagaj*,
Sierpień—wrzesień: *Czurukaj*,
Wrzesień—październik: *Ajruksaj*,
Październik—listopad: *Kiizaj*,
Listopad—grudzień: *Sogumaj*,
Grudzień—styczeń: *Kyszaj*.

Kalendarz wieczysty.

Tablica I.

Lata ponad sto				Stary styl: 0 700 1.400	100 800 1.500	200 900 1.600	300 1.000 1.700	400 1.100 1.800	500 1.200 1.900	600 1.300 2.000
			00	DC	ED	FE	GF	AG	BA	CB
01	29	57	85	B	C	D	E	F	G	A
02	30	58	86	A	B	C	D	E	F	G
03	31	59	87	G	A	B	C	D	E	F
04	32	60	88	FE	GF	AG	BA	CB	DC	ED
05	33	61	89	D	E	F	G	A	B	C
06	34	62	90	C	D	E	F	G	A	B
07	35	63	91	B	C	D	E	F	G	A
08	36	64	92	AG	BA	CB	DC	ED	FE	GF
09	37	65	93	F	G	A	B	C	D	E
10	38	66	94	E	F	G	A	B	C	D
11	39	67	95	D	E	F	G	A	B	C
12	40	68	96	CB	DC	ED	FE	GF	AG	BA
13	41	69	97	A	B	C	D	E	F	G
14	42	70	98	G	A	B	C	D	E	F
15	43	71	99	F	G	A	B	C	D	E
16	44	72	—	ED	FE	GF	AG	BA	CB	DC
17	45	73	—	C	D	E	F	G	A	B
18	46	74	—	B	C	D	E	F	G	A
19	47	75	—	A	B	C	D	E	F	G
20	48	76	—	GF	AG	BA	CB	DC	ED	FE
21	49	77	—	E	F	G	A	B	C	D
22	50	78	—	D	E	F	G	A	B	C
23	51	79	—	C	D	E	F	G	A	B
24	52	80	—	BA	CB	DC	ED	FE	GF	AG
25	53	81	—	G	A	B	C	D	E	F
26	54	82	—	F	G	A	B	C	D	E
27	55	83	—	E	F	G	A	B	C	D
28	56	84	—	DC	ED	FE	GF	AG	BA	CB
			00	C	—	E	—	G	BA	—
Lata ponad sto				1.700 2.100	—	1.800 2.200	—	1.500 1.900	1.600 2.000	—
				Nowy styl						

Tablica II.

		A	B	C	D	E	F	G
Styczeń Październik		1	2	3	4	5	6	7
		8	9	10	11	12	13	14
		15	16	17	18	19	20	21
		22	23	24	25	26	27	28
		29	30	31	1	2	3	4
Luty Marzec Listopad		5	6	7	8	9	10	11
		12	13	14	15	16	17	18
		19	20	21	22	23	24	25
		26	27	28	29	30	31	1
Kwiecień Lipiec		2	3	4	5	6	7	8
		9	10	11	12	13	14	15
		16	17	18	19	20	21	22
		23	24	25	26	27	28	29
		30	31	1	2	3	4	5
Sierpień		6	7	8	9	10	11	12
		13	14	15	16	17	18	19
		20	21	22	23	24	25	26
		27	28	29	30	31	1	2
Wrzesień Grudzień		3	4	5	6	7	8	9
		10	11	12	13	14	15	16
		17	18	19	20	21	22	23
		24	25	26	27	28	29	30
		31	1	2	3	4	5	6
Maj		7	8	9	10	11	12	13
		14	15	16	17	18	19	20
		21	22	23	24	25	26	27
		28	29	30	31	1	2	3
Czerwiec		4	5	6	7	8	9	10
		11	12	13	14	15	16	17
		18	19	20	21	22	23	24
		25	26	27	28	29	30	—
Dni tygodnia według litery niedzieli	A	Nd	Po	Wt	Śr	Cz	Pt	So
	B	So	Nd	Po	Wt	Śr	Cz	Pt
	C	Pt	So	Nd	Po	Wt	Śr	Cz
	D	Cz	Pt	So	Nd	Po	Wt	Śr
	E	Śr	Cz	Pt	So	Nd	Po	Wt
	F	Wt	Śr	Cz	Pt	So	Nd	Po
	G	Po	Wt	Sr	Cz	Pt	So	Nd

Objaśnienie.

1) Znaną jest data: 3 maja 1510 r., chcemy oznaczyć odpowiedni dzień tygodnia.

Najpierw na tablicy I wyszukujemy literę niedzieli danego roku, t. j. literę F, którą w r. 1510 są na tej tablicy oznaczone wszystkie niedziele. Następnie na tablicy II odnajdujemy szereg, w którym jest data dnia, którego szukamy. Idziemy tym szeregiem wdół i na skrzyżowaniu szeregu z linją poprzeczną od odpowiedniej litery niedzieli — czyli w naszym wypadku na prawo od litery F — odczytamy „Pt", t. j. piątek jako dzień 3 maja 1510 r.

2) Znaną jest data: piątek w maju 1510. r., szukamy odpowiedniego dnia miesiąca.

Literą niedzieli na r. 1510 jest według tabl. I litera F. Na tabl. II w szeregu poprzecznym litery F posuwamy się pionowo wgórę i spotykamy w grupie dat maja dni 3, 10, 17, 24 i 31, jako dni piątkowe w maju 1510 r. Tak więc mniej więcej można bliżej określić dzień miesiąca.

3) Znamy datę: piątek 3 . . . 1510 r., szukamy miesiąca.

Dla r. 1510 jest literą niedzieli F; na tablicy II posuwamy się od F do Pt (piątek), następnie w szeregu pionowym, w którym jest ten dzień, idziemy w górę i spotykamy cyfrę 3 w grupie, należącej do miesiąca maja, t. j. szukanego miesiąca.

4) Znamy datę: piątek 3 maja r. 15 . ., szukamy roku.

Na tabl. II w grupie maja pod dn. 3 znajduje się piątek w rzędzie poprzecznym litery F, zatem literą niedzieli szukanego roku jest F, albo druga litera, o ile jest to rok przestępny. Na tablicy I znajdujemy pod stuleciem 1500, jako należące do niedzielnej lit. F, następujące lata: 1504, 1510, 1521, 1527, 1532, 1538, 1549, 1555, 1560, 1566, 1577, 1583, 1588, 1594; oprócz nich jeszcze lata: 1585, 1591, 1596 nowego stylu. Na jedną z tych dat przypada szukany rok.

5) Znaną jest data: piątek 3 maja . . 10, szukamy stulecia.

Na tabl. II znajduje się w szeregu pionowym 3 maja piątek w poprzecznym szeregu lit. F. Na tabl. I znajduje się w poprzecznym szeregu 10-tki litera F tylko przy 100, 800 i 1500, a więc jedno z tych stuleci jest szukanem przez nas.

STYCZEŃ

białoruski *Studzeń* — czeski *Leden* — litewski *Sausis*
niemiecki *Jänner* — rosyjski *Janwar* — ruski *Styczeń*

31 dni

Wiatr pierwszego dnia
wieczorem
Ludzi straszy rokiem chorym;
Pogoda ryby przynosi
I cały rok dobry głosi.

Na Nowy Rok pogoda,
Będzie w polu uroda;
Gdy Nowy Rok mglisty,
Jeść cię będą glisty.

Makary jasny,
Będzie wrzesień krasny.

Gdy Trzy Króle pogodą
obdarzą,
Nie zasypiaj ranków
gospodarzu;
Przyjdzie wiosna wnetki,
Pamiętaj na hetki.

Słońce wstępuje w Zodjaku w znak Wodnika dnia 19 stycznia.

Przyjdzie św. Weronika,
Zniesie jajo kaczka dzika.

Fabjana, Sebastjana,
Nie skąp bydłu siana.

Świętej Agnieszki
Wylecą z wody pliszki.

Na św. Wincenty,
Nieraz mrozek cięty.

Kiedy w Pawła jest pogoda,
To rolnikom jest wygoda;
Ale kiedy w Pawła leje,
Tedy rolnik zubożeje.

Jeśli pszczoła w styczniu
Z ula wylatuje,
Rzadko rok pomyślny
Nam obiecuje.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	**C.**	**Nowy Rok**	Mieczysława	**Nowy Rok**	19 Hrud. 1930	7·45	15·34	12·29	4·31
2	P.	Makarego op.	Strzeżysława	Abla i Seta	20 Ihnatyja J.	7·45	15·35	13·00	5·56
3	S.	Genowefy p.	Włastymiły	Enocha	21 Juljanji	7·45	15·36	13·55	7·16
4	**N.**	Eugenjusza m. ○	Dobromira	Izabelli	22 Anastazja	7·45	15·37	15·05	8·21
5	P.	*Im Jezus*	Włastybora	Szymona	23 10 Mucz.	7·45	15·38	16·21	9·07
6	**W.**	**Trzech Król:**	Bojomira	**Epifanji**	24 Wihylja	7·44	15·39	17·55	9·38
7	S.	Lucjana m.	Swiętosława	Izydora	25 **Rożd. I. C.**	7·44	15·40	19·30	9·58
8	C.	Seweryna op. i b.	Mścisława	Erharda	26 **Sob. Pr. B.**	7·43	15·42	21·01	10·14
9	P.	Juljana i Baz.	Władymira	Marcjany	27 **Stefana**	7·42	15·43	22·27	10·28
10	S.	Jana Dobrego	Dobrosława	Pawła	28 2 tys. m.	7·42	15·44	23·52	10·38
11	**N.**	**1 po 3 Kr.** Hyg. p. ☾	Krzesimira	Matyldy	29 SS. Mł. ub.	7·41	15·46	—	10·50
12	P.	*Św. Rodziny*, Ernesta	Czesławy	Reinholda	30 Anysji	7·41	15·47	1·16	11·04
13	W.	40 żołn. mm.	Bogomira	Hilarego	31 Melanji	7·40	15·49	2·48	11·20
14	Ś	Hilarego, dK.	Radogosta	Feliksa	1 **Ob. H. 1930**	7·39	15·51	4·04	11·43
15	C.	Pawła I pust.	Domosława	Maura	2 Sylwestra	7·39	15·52	5·17	12·21
16	P.	Marcelego pap.	Włodzimierza	Marcelego	3 Małachja	7·38	15·54	6·27	13·05
17	S.	Antoniego op.	Rościsława	Antoniego	4 Sob. 70 ap.	7·37	15·55	7·29	13·56
18	**N.**	**2 po 3 Kr.** S. św. P. ●	Jaropełka	Pryski	5 Fteopem.	7·36	15·58	8·09	15·06
19	P	Kanuta, Henryka	Ratymira	Sary	6 **Boh. Hosp.**	7·34	15·59	8·37	16·20
20	W	Fabjana i Sebastjana	Sebastjana	Fabjana i Seb.	7 Joana Krest.	7·33	16·01	8·56	17·36
21	S.	Agnieszki pan. m.	Jarosława	Agnieszki	8 Jurja	7·32	16·02	9·10	18·49
22	C.	Wincentego	Witosława	Wincentego	9 Poljekta	7·31	16·04	9·20	20·04
23	P.	Raimunda de Penn.	Wrócisławy	Emerencji	10 Hryhorja	7·30	16·06	9·30	21·10
24	S.	Tymoteusza b. m.	Chwaliboga	Tymoteusza	11 Fteodota	7·29	16·07	9·40	22·16
25	**N.**	**3 po 3 Kr.** N. św. P.	Miłosza	Nawróc. Pawła	12 Tatjany m.	7·28	16·09	9·49	23·33
26	P	Polikarpa b. m.	Skarbimira	Polikarpa	13 Jermyła	7·27	16·11	9·59	—
27	W.	Jana Złotoust. dK. ☽	Przybysława	Jana Złotoust.	14 Zacheja	7·26	16·12	10·11	0·47
28	Ś.	Flawjana m.	Radomira	Karola W.	15 Pawła	7·25	16·14	10·29	2·01
29	C.	Franciszka Salez.	Zdzisława	Walerego	16 Petra Wer.	7·23	16·16	10·53	3·22
30	P.	Martyny pn. m.	Dobrogniewy	Adelajdy	17 Antonja	7·21	16·18	11·30	4·42
31	S.	Piotra z Nol.	Spitogniewa	Wirgiljusza	18 Aftanasja	7·20	16·20	12·28	5·53

Ze stuletniego kalendarza: Styczeń naogół suchy, piękny i niezbyt zimny

Z przeszłości naszych miast.

BIAŁA-BIELSKO.

Według litografji C. Bellmana z ok. 1860 r.

Kalendarzyk historyczny na Styczeń:

1. 1771. Początek oblężenia Częstochowy przez Rosjan.
3. 1795. Układ podziałowy Polski między Rosją a Austrją.
5. 1818. Zgon Marcelego Bacciarelli'ego, słynnego malarza ostatniego króla polskiego, Stanisława Augusta Poniatowskiego.
6. 1573. Pierwszy sejm konwokacyjny (t. zw. „Konwokacja") w Warszawie.
9. 1797. Konwencja Dąbrowskiego z rządem lombardzkim w sprawie legjonów.
11. 1386. Akt wołkowyski stwierdza wybór Jagiełły na króla polskiego.
12. 1860. Zgon generała Jana Skrzyneckiego.
14. 1733. August II Mocny układa się z Prusakami o rozbiór Polski.
14. 1807. Ustanowienie Komisji Rządzącej w Wielkopolsce, zajętej przez Napoleona.
15. 1462. Ścięcie 6 mieszczan krakowskich za zabójstwo Andrzeja Tęczyńskiego.
15. 1582. Koniec układów z Moskwą w Jamie Zapolskim i podpisanie rozejmu, w którym Batory odzyskuje Inflanty, Połock i Wieliż.
15. 1734. Ostatnie trzy pogrzeby królewskie w katedrze: Jana III, Marji Kazimiery i Augusta II.
15. 1863. Początek branki powodującej wybuch powstania styczniowego.
15. 1885. Zgon poety Antoniego Edwarda Odyńca.
17. 1649. Początek sejmu koronacyjnego.
17. 1656. Elektor brandenburski sprzymierza się z królem szwedzkim Karolem X Gustawem przeciw Polsce.
17. 1734. Koronacja Augusta III.
17. 1734. Początek oblężenia Gdańska przez Rosjan. (W Gdańsku przebywał król Leszczyński).
17. 1831. Koniec dyktatury Chłopickiego.
19. 1831. Zebranie sejmu, obradującego odtąd przez całe powstanie.
19. 1831. Michał Radziwiłł naczelnym wodzem powstania po ustąpieniu Chłopickiego.
19. 1874. Zgon ostatniego wodza w powstaniu listopadowem, gen. Macieja Rybińskiego.
20. 1320. Koronacja Władysława Łokietka w katedrze krakowskiej.
20. 1797. Odezwa legjonowa Dąbrowskiego.
21. 1826. Zgon Stanisława Staszica w Warszawie.
22. 1656. Konfederacja Tyszowiecka rozszerza się na generalną konfederację.
22. 1863. Dekrety uwłaszczenia włościan.
22. 1863. Manifest ogłaszający powstanie styczniowe.
22/3 1863. Wybuch powstania styczniowego.
23. 1770. Pobicie korpusu Szaniawskiego przez Rosjan pod Dobrą.
24. 1355. Akt budziński — Polacy uznają Ludwika Węgierskiego, następcą Kazimierza W.
24. 1507. Koronacja Zygmunta I Starego.
24. 1588. Zwycięstwo hetmana Zamoyskiego pod Byczyną i wzięcie do niewoli arcyks. Maksymiljana, kontrkandydata Zygmunta Wazy.
24. 1831. Uchwała sejmu o atrybucjach naczelnego wodza powstania.
24. 1864. Klęska oddziału Mareckiego i śmierć dowódcy pod Sucholipiem w Krasnostawskiem.
25. 1831. Sejm Królestwa Polskiego detronizuje króla polskiego cara Mikołaja.
28. 1573. Konfederacja warszawska (podstawa prawna dyssydentów).
29. 1655. Początek pięciodniowej zwycięskiej bitwy pod Ochmatowem z Moskwą.
29. 1831. Uchwała sejmowa o Rządzie Narodowym.
30. 1018. Pokój w Budziszynie z ces. Henrykiem II, pomyślny dla Polski.
30. 1601. Początek sejmu warszawskiego, który uchwalił wojnę Polski ze Szwecją.
30. 1831. Początek Rządu Narodowego z ks. Adamem Czartoryskim jako prezesem.
31. 1667. Rozejmem Andruszowskim Polska traci na rzecz Moskwy Zadnieprze i Kijów.
31/I.—1/II. 1733. Zgon Augusta II w Warszawie.

LUTY

białoruski *Luty* — czeski *Únor* — litewski *Vasaris*
niemiecki *Februar* — rosyjski *Fewral* — ruski *Lutyj*

28 dni

Gdy wiatr ostry w luty wieje,
To chłop ma dobrą nadzieję.

Luty stały,
Latem upały.

Gdy słońce jasne
W dzień Gromnicy będzie,
Więcej niż przedtem
Śniegu spadnie wszędzie.

W dzień św. Agaty
Jeśli słonko przez okienko
Zajrzy do chaty,
To wiosenka na świat
pogląda
Z za zimowej kraty.

O św. Dorocie
Pójdziesz po błocie.

Rzadki dzień św. Doroty
Bez mrozu, zawieji i słoty.

Słońce wstępuje w Zodjaku w znak Ryb dnia 17 lutego.

Po św. Dorocie
Wyschną chusty na płocie;
A jak nie schną,
To człeka mrozy do chałupy
wepchną.

Gdy na św. Walek deszcze,
Mrozy wrócą jeszcze.

Święty Walenty
Połamie pod lodem pręty.

Na św. Maciejca
Zniesie gęś pierwsze jejca.

Jeśli w św. Maciej zimno,
To dawaj wołom pilno.
A jak ciepło,
To się będzie długo wlekło.

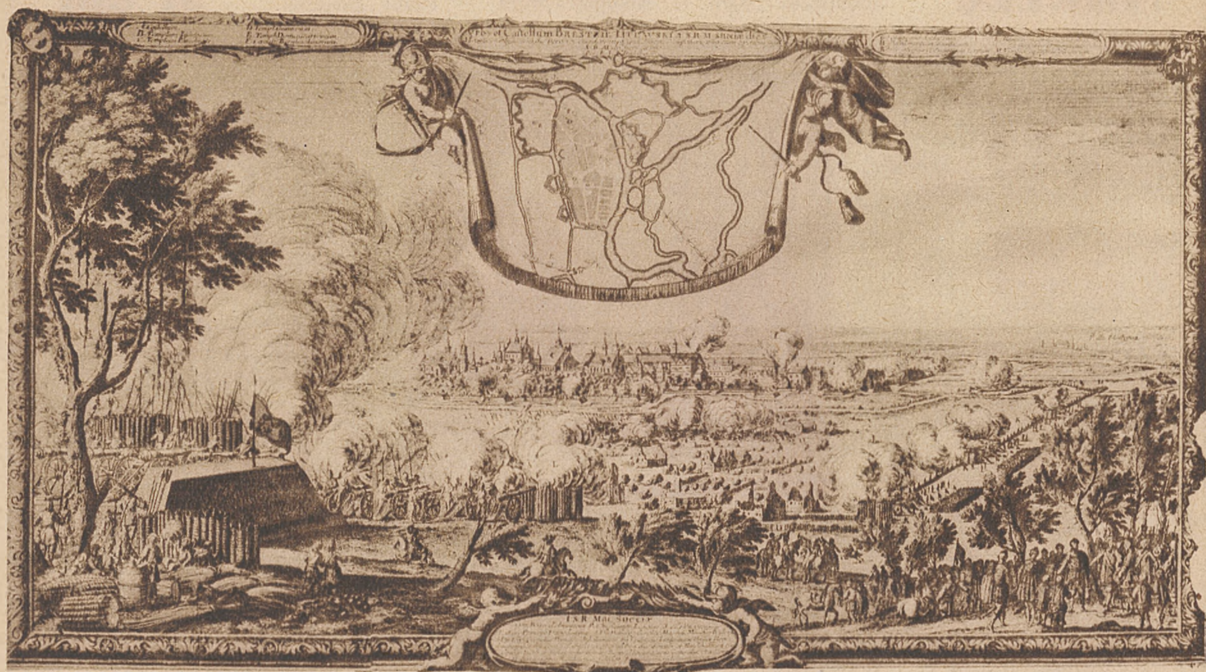
Gdy we Wstępną Środę
deszcz pada,
To rój gąsienic
Kapustę zjada.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	**N.**	**Starozap.** Ign. b. i m.	Żegoty	Brygidy	19 Makarja	7·18	16·22	13·45	6·57
2	**P.**	**MP. Gromniczn.**	Miłosławy	**Ocz. M. P.**	20 Jewtymja	7·17	16·23	15·19	7·34
3	W.	Błażeja b. m. ○	Błażeja	Błażeja	21 Maksyma	7·15	16·25	16·56	7·59
4	Ś.	Andrzeja Kors. bp.	Witosławy	Weroniki	22 Tymofteja	7·13	16·27	18·32	8·19
5	C.	Agaty pn. m.	Dobrochny	Agaty	23 Klymenta	7·12	16·29	20·03	8·33
6	P.	Tytusa b., Dor. pm.	Bohdany	Doroty	24 Ksenji	7·10	16·30	21·28	8·45
7	S.	Romualda op.	Sulisława bł.	Ryszarda	25 Hryhora	7·08	16·32	23·00	8·57
8	**N.**	**Mięsop.** Jana z Matty	Gniewomira	Salomona	26 Ksenofonta	7·07	16·34	—	9·10
9	P.	Apolonji pn. m. ☾	Gorysława	Apolonji	27 Joana Zł.	7·05	16·36	0·27	9·25
10	W.	Scholastyki p.	Tomiły bł.	Gabrjela	28 Jefrema	7·04	16·38	1·53	9·45
11	Ś.	M. B. z Lourdes	Świętochny	Eufrozyny	29 Ihnatja	7·02	16·40	3·13	10·14
12	C.	7 założycieli Serw.	Radzyna św.	Eulalji	30 **Tr. Swiat.**	7·00	16·42	4·27	10·53
13	P	Grzegorza II.	Jordana św.	Kastora	31 Kyra i Joan.	6·58	16·44	5·28	11·48
14	S.	Walentego męcz.	Niemiry	Walentego	1 Tryfona	6·56	16·46	6·12	12·54
15	**N.**	**Zapustna.** Faustyna	Szczęsława	Faustyna	2 **Stryt. H.**	6·54	16·48	6·41	14·07
16	P.	Juljany p m.	Milady bł.	Juljany	3 Symeona	6·52	16·49	7·02	15·22
17	W.	Juljana Kapad. ●	Swiętoroda	Konstantego	4 Isydora	6·50	16·51	7·18	16·37
18	Ś.	*Popielec.* Symeona	Wielosławy	Zuzanny	5 Ahaftji	6·47	16·53	7·30	17·51
19	C.	Gabina m., Konrada	Czcisławy	Gabina	6 Wukoły	6·45	16·55	7·39	19·00
20	P.	Leona bp.	Ludowila	Eucharjusza	7 Partenja	6·44	16·57	7·48	20·09
21	S.	Feliksa b.	Onosławy	Eleonory	8 Fteodora	6·42	16·59	7·58	21·22
22	**N.**	**Wstępna.** Stol. św. P.	Wrócisława	Pop. Kat. Piotra	9 Nikofora	6·40	17·01	8·06	22·33
23	P.	Piotra dK.	Przedzisława	Seweryna	10 Charalampia	6·38	17·02	8·17	23·52
24	W.	Macieja ap.	Bogusza	Macieja	11 Własia	6·35	17·04	8·31	—
25	Ś.	*Suche dni,* Cezar. ☽	Sławoboja	Wiktora	12 Malecja	6·33	17·06	8·52	1·09
26	C.	Wiktora, Aleksandra	Mirosława	Bogumiła	13 Martynjana	6·31	17·07	9·22	2·28
27	P.	*Suche dni,* Al. Gab. M.	Wiarosława	Leandra	14 Auksencjusza	6·29	17·09	10·06	3·43
28	S.	*Suche dni,* Teof. i T. R.	Chwaliboga	Romana	15 Onesyma	6·27	17·11	11·14	4·45

Ze stuletniego kalendarza: Do 11 pięknie i łagodnie, 12—18 opady śnieżne i wiatr. koniec miesiąca bardzo zimny.

Z przeszłości naszych miast.

BRZEŚĆ n. B.

Według miedziorytu z połowy XVII wieku.
(Rycina przedstawia fragment z oblężenia miasta przez Szwedów).

Kalendarzyk historyczny na Luty:

1. 1717. Sejm Niemy.
2. 1587. Trzecia konwokacja.
2. 1772. Oficerowie francuscy wprowadzają załogę konfederacką na Wawel.
3. 1821. Zgon Jana Leona Hipolita Kozietulskiego, bohatera z pod Sommo-Sierry, w Warszawie.
4. 1676. Początek sejmu koronacyjnego, który uchwalił utworzyć stutysięczną armję.
4. 1799. Gen. Championet wysyła do Paryża gen. Kniaziewicza, aby wręczył Dyrektorjatowi zdobyte sztandary w kampanji rzymsko-neapolitańskiej.
6. 1633. Koronacja Władysława IV.
8. 1296. Zamordowanie króla Przemysława II przez margrabiów brandenburskich w Rogoźnie.
8. 1813. Zgon Tadeusza Czackiego, twórcy liceum krzemienieckiego, w Dubnie.
8. 1863. Bitwa pod Węgrowem.
9. 1339. Kazimierz Wielki zrzeka się Śląska.
10. 1321. Pierwszy wyrok przeciw Krzyżakom, skazujący ich na zwrot Pomorza Polsce.
12. 1564. Zygmunt II August zrzeka się dziedzicznego prawa Jagiellonów do Litwy i przelewa je na Koronę polską, celem doprowadzenia do skutku ścisłej unji.
13. 1241. Opanowanie Sandomierza przez Tatarów.
14. 1610. Układ smoleński z bojarami moskiewskimi, w którym Zygmunt III Waza zapewnił ich o wolności wiary prawosławnej i obiecał dać królewicza Władysława na cara.
14. 1831. Zwycięska bitwa pod Stoczkiem.
14. 1832. Statut organiczny Królestwa Polskiego.
15. 1386. Chrzest króla Władysława Jagiełły.
16. 1665. Zgon Stefana Czarnieckiego w Sokołówce pod Brodami.
16. 1770. Golicyn zwycięża Wielkopolan Malczewskiego pod Błoniem.
17. 1720. Przymierze rosyjsko-pruskie przeciw Polsce.
17. 1831. Bitwa pod Dobrem.
18. 1454. Poselstwo miast i ziemian państwa krzyżackiego prosi Kazimierza Jagiellończyka o oswobodzenie z pod panowania Zakonu.
19. 1831. Pierwsza bitwa pod Wawrem.
19. 1831. Gen. Dwernicki napadł z powodzeniem na gen. Kreutza pod Nową Wsią.
20. 1530. Koronacja Zygmunta II Augusta.
20. 1771. Suworow zaniechał szturmu na Lanckoronę.
22. 1846. Manifest Rządu Narodowego Rzeczypospolitej Krakowskiej. — Wybuch powstania.
23. 1807. Zdobycie Tczewa przez Dąbrowskiego. Polacy odznaczyli się pod wodzą Sierawskiego i Chłapowskiego.
24. 1831. Bitwa pod Białołęką.
25. 1634. Władysław IV zmusza do kapitulacji wodza moskiewskiego Szehina pod Smoleńskiem.
25. 1831. Bitwa pod Grochowem (strategicznie wygrana polska).
26. 1831. Jan Skrzynecki wodzem powstania.
26. 1846. Klęska powstańców Rzpltej Krakowskiej pod Gdowem.
27. 1578. Hołd pruski złożony Batoremu.
29. 1768. Zawiązanie konfederacji w Barze.

MARZEC

białoruski *Sakawik* — czeski *Březen* — litewski *Kovas*
niemiecki *März* — rosyjski *Mart* — ruski *Berezeń*

31 dni

Gdy suchy marzec,
Kwiecień mokry,
Maj przychłodny,
Wtenczas, wnosi gospodarz,
Nie będzie rok głodny.

Aquilo w marcu
To nam pomoże,
Że nam nawieje
Do kraju zboże.

Gdy w marcu niebo
Od południa ryknie,
Rok wszego dobra
W żywności uniknie.

Na święty Józef,
Gdy płyną wody,
Na święty Wojciech
Rwij trawę dla trzody

Słońce wstępuje w Zodjaku w znak Barana dnia 21 marca.

Jak drozdy śpiewają
Na wierzchołkach drzew,
Wiosna wnet;
A jak między gałęziami,
To jeszcze het.

Zrazu chmurny, w środku
błotny,
Snop czyni dużo omłotny.

Na świętego Kazimierza
Wyjdzie skowronek
z pod pierza.

Jeśli w dzień św. Kazimierza
pogoda,
To na ziemniaki uroda.

Jak odwilż na św. Grzegorza,
To pójdzie zima do morza.

Rzymsko-katolicki			Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca		Księżyca	
						wschód	zachód	wschód	zachód
1	**N.**	**Sucha.** Albina b.	Budzisława	Albina	16 Fteodora	6·25	17·13	12·39	5·32
2	P.	Heleny wd.	Radosława	Symplicjusza	17 Lwa pap.	6·23	17·15	14·14	6·00
3	W.	Kunegundy	Sławomiły	Kunegundy	18 Archippa	6·21	17·17	15·51	6·22
4	Ś.	Kazimierza królew.	Kazimierza	Adrjana	19 Lwa ep.	6·18	17·19	17·27	6·36
5	C.	Hadrjana m.	Pakosława	Fryderyka	20 Tymoft.	6·16	17·21	19·00	6·50
6	P	*Felicyty i Perpetui*	Wojsława	Frydolina	21 Eufemji	6·14	17·23	20·31	7·02
7	S.	Tomasza z Akw.	Bogowida bł.	Felicji i Perpet.	22 Polykarpa	6·11	17·24	21·57	7·14
8	**N.**	**Głucha.** Wincent.	Miłogosta	Filemona	23 Tarasa	6·09	17·26	23·33	7·29
9	P.	Franciszki wd.	Mścisławy b.	Prudencjusza	24 *O. Hl. J.*	6·07	17·28	—	7·46
10	W.	40 Męczenników	Bożesława	Aleksandra	25 Porfirja	6·04	17·30	1·00	8·13
11	Ś.	Sofronjusza b.	Ludosławy	Rozyny	26 Prokopja	6·02	17·32	2·20	8·50
12	C.	Grzegorza W. pap.	Swatosza	Grzegorza W.	27 Wasylyja	6·00	17·33	3·24	9·39
13	P.	Krystyny panny i m.	Niecisława	Ernesta	28 Kasjana	5·57	17·35	4·13	10·43
14	S.	Matyldy kr.	Bożenny	Matyldy	1 Eudokji	5·55	17·37	4·47	11·56
15	**N.**	**Środop.** Klem. Dw.	Długomira	Krzysztofa	2 Fteodora	5·53	17·38	5·10	13·09
16	P.	Abrahama pust.	Ojcosława	Cyrjaka	3 Ewtropja	5·50	17·40	5·27	14·25
17	W.	Patrycjusza bp.	Zbigniewa	Gertrudy	4 Harasyma	5·48	17·42	5·39	15·38
18	Ś.	Cyryla Jer.	Boguchwała	Anzelma	5 Konona	5·46	17·44	5·49	16·50
19	C.	*Józefa oblub NMP.*	Bohdana	Józefa	6 SS. 42 m.	5·44	17·46	5·58	18·00
20	P.	Eufemji m.	Polemira	Ruprechta	7 Wasylyja	5·41	17·47	6·06	19·10
21	S.	Benedykta opata	Lubomiry	Benedykta	8 Fteofylakta	5·39	17·49	6·16	20·23
22	**N.**	**Czarna.** Katarz. Szw.	Godysława	Kazimierza	9 SS. 40 m.	5·37	17·50	6·25	21·38
23	P	Feliksa m.	Zbisława	Eberharda	10 Kondrata	5·35	17·52	6·38	22·56
24	W.	Gabrjela arch.	Lubomiry	Gabrjela arch.	11 Sofronja	5·33	17·54	6·57	—
25	Ś.	*Zwiastow. N. M. P.*	Więczysława	**Zwiast. M. P.**	12 Fteofanta	5·30	17·56	7·29	0·15
26	C.	Teodora bp.	Świętoboja	Emanuela	13 Nikofora	5·27	17·58	8·00	1·31
27	P.	Jana Damasc. dK.	Bohdara bł.	Huberta	14 Wened.	5·25	17·59	8·57	2·36
28	S.	Jana Kapistrana	Krzesława	Malachjasza	15 Ahapja m.	5·23	18·01	10·12	3·26
29	**N.**	**Palmowa.** Eustaz.	Czcimisława	Eustachego	16 Sawyna	5·21	18.02	11·40	4·00
30	P.	Anieli wd.	Szukosława	Gwidona	17 Alekseja	5·18	18·04	13·13	4·23
31	W.	Balbiny p.	Dobromiry	Amosa pr.	18 Kiryla	5·15	18·06	14·48	4·41

Ze stuletniego kalendarza: Mrozy poprzedniego miesiąca trwają nadal. 8—9 deszcz i śnieg, 10—21 zimno, 22—24 śnieg z deszczem, poczem zimno do 27, nast. pochmurno i deszczowno do końca miesiąca.

Z przeszłości naszych miast.

CIESZYN.

Wedle stanu w ostatnim dziesiątku XVIII wieku.
Kwasoryt Ignacego Chambrez z r. 1793.

Kalendarzyk historyczny na Marzec:

1. 1594. Koronacja Zygmunta III Wazy w Upsali na króla szwedzkiego.
2. 1333. Śmierć Władysława Łokietka.
2. 1864. Zniesienie pańszczyzny i uwłaszczenie włościan pod zaborem rosyjskim.
4. 1386. Koronacja Władysława Jagiełły na króla polskiego.
4. 1846. Powstańcy krakowscy z dyktatorem Tyssowskim przechodzą granicę pruską i składają broń.
5. 1861. Zgon gen. Wojciecha Chrzanowskiego.
6. 1454. Poddanie się Prus Polsce.
6. 1673. Program wojny hetmana Jana Sobieskiego z Turkami.
8. 1799. Kniaziewicz wręcza rządowi francuskiemu sztandary, zdobyte we Włoszech.
9. 1652. „Liberum Veto“ posła Władysława Sicińskiego na Sejmie Warszawskim.
9. 1863. Bitwa Padlewskiego z Moskalami pod Myszyńcem.
10. 1863. Langiewicz ogłosił się dyktatorem.
11. 1646. Zgon hetmana Stanisława Koniecpolskiego w Brodach.
11. 1818. Przywiezienie zwłok Kościuszki do Krakowa.
13. 1797. Wkroczenie do Mantui, zajętej przez Francuzów, dwóch bataljonów legjonów polskich (2000 żołnierzy).
13. 1863. Zwycięstwo Lewandowskiego pod Staninem na Podlasiu nad Moskalami.
16. 1569. Dekret królewski Zygmunta II Augusta, wciela do Korony trzy województwa pruskie.
17. 1887. Śmierć powieściopisarza Józefa Ignacego Kraszewskiego w San-Remo.
18. 1863. Zwycięska bitwa Langiewicza pod Grochowiskami.
19. 1863. Dyktator Langiewicz uwięziony przez Austrjaków przy przejściu granicy Galicji.
20. 1848. Wybuch powstania wielkopolskiego.
22. 1604. Wbrew prawom Zygmunta III Wazy, stryj jego Karol książę Sudermański, zostaje królem szwedzkim.
23. 1613. Zygmunt III Waza zawiera przymierze z cesarzem Maciejem. (Najważniejszy punkt był przeciw rokoszowi własnych poddanych).
23. 1772. Zaremba, wódz konfederatów, stacza walkę z Łopuchinem pod Milejowem (niedaleko Rozprzy).
24. 1241. Spalenie Krakowa przez Tatarów.
24. 1688. Mowa Jana III Sobieskiego w senacie, po zerwaniu sejmu grodzieńskiego, przewidująca upadek Polski.
24. 1698. Aljans kopenhaski Polski z Danją.
24. 1794. Przysięga Kościuszki na rynku krakowskim.
25. 1537. Rozejm Litwy z Moskwą kończy trzecią pomiędzy niemi wojnę.
25. 1797. Dąbrowski przedstawia Napoleonowi projekt wyprawy do Galicji.
26. 1600. Zygmunt III Waza odstępuje Polsce Estonję, aby Polskę skłonić do wojny ze Szwecją.
26. 1799. Legjoniści polscy biorą udział w krwawej bitwie pod Weroną i pod Legnano.
27. 1809. Lansjerzy nadwiślańscy zdobywają most na rzece Guadiana pod Ciudad-Real i zmuszają Hiszpanów do odwrotu.
27/28. 1775. Ustanowienie Rady Nieustającej.
29. 1848. Akt zawiązania Legjonu Mickiewicza we Włoszech.
31. 1352. Bitwa Kazimierza Wielkiego z Ludwikiem Węgierskim pod Bełzem.
31. 1831. Druga bitwa pod Wawrem.

KWIECIEŃ

białoruski *Krasawik* — czeski *Duben* — litewski *Balandis*
niemiecki *April* — rosyjski *Apriel* — ruski *Kwiteń*

30 dni

Sprzyja nam rok, gdy wilgotny
Kwiecień, gdy nie, bardzo słotny.

Deszcz na Wielki Piątek,
Napcha każdy kątek.

W kwietniu gdy nieba
Od północy grożą
Grzmotem, chwal Boga,
Zdrowie, żyzność wróżą.

Czasem kwietnia pora letnia,
Czasem zwiedzie,
Marzec zjedzie.

Taka pszenica zwykle
Urodzajna bywa,
Która na św. Wojciech
Przepiórkę pokrywa.

Słońce wstępuje w Zodjaku w znak Byka dnia 23 kwietnia.

Na ile dni przed św. Wojciechem
Żaby rechcą,
Tyle dni po św. Wojciechu
Zimna być zechcą.

Na św. Jerzy rosa,
Nie trzeba koniom owsa.

Jak na św. Marek dysc idzie,
To i na kamieniu
Łowies zejdzie.

Na św. Wincenty
Nie chodź bosemi pięty,
Bo mrozik cięty.

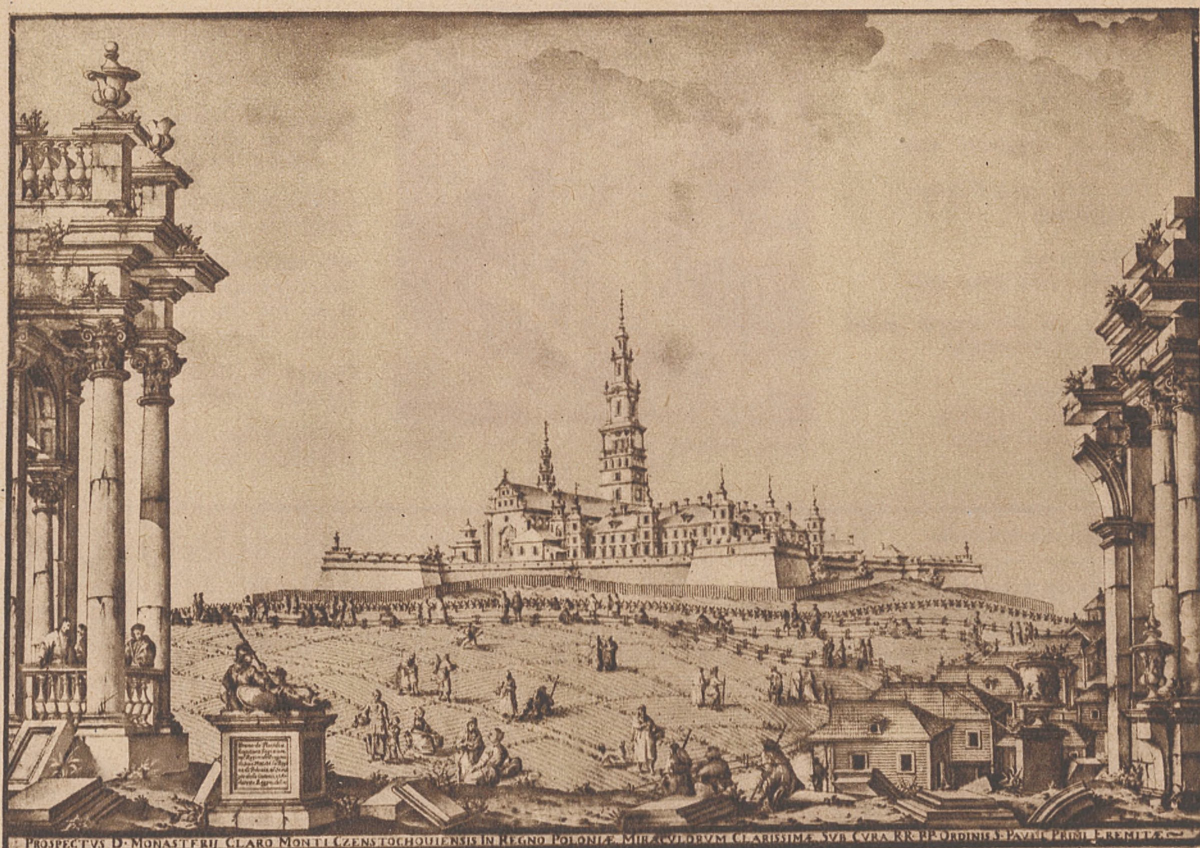
Jak się sieje tatarkę
W dzień św. Marka,
To się jej urodzi
Pełna miarka.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	Ś.	Hugona bp.	Zbigniewa	Ziel. Czw. T.	19 Chryzanta	5·13	18·08	16·21	4·55
2	C.	*Wielki Czw.*, Fr. ○	Sudomira	*W. Czw.*, Amalji	20 Irep. Otec	5·11	18·10	17·53	5·07
3	P.	*Wielki Piątek*, Rysz.	Władysława	*W. Piątek*, Rysz.	21 Jakóba	5·09	18·11	19·21	5·20
4	S.	*Wielka Sobota*, Izyd.	Mnożysława	*W. Sob.* Ambr.	22 Bazylego	5·07	18·13	20·59	5·33
5	**N.**	**Wielkanoc.** Winc.	Borzywoja	**Wielkan.**, Win.	23 **N. Palmowa**	5·04	18·15	22·32	5·49
6	**P.**	**Pon. Wiel.**, Cel. pap.	Świętobora	**Pon. W.**, Iren.	24 Zachar. i Jak.	5·01	18·17	23·58	6·11
7	W.	Epifanjusza bp. m.	Przesława	Hegezypa	25 **Błah. P. B.**	4·59	18·18	—	6·45
8	Ś.	Djonizego	Radosława	Apolinarego	26 Hawryły	4·57	18·20	1·12	7·29
9	C.	Marji Kleof. ☾	Dobrosławy	Dymitra	27 Matrona	4·55	18·22	2·11	8·30
10	P.	Ezechjela proroka	Gorysława	Daniela	28 *Weł. Piatok*	4·53	18·23	2·47	9·41
11	S.	Leona W. papieża	Jaromira	Hermana	29 *Weł. Sob.*	4·51	18·25	3·15	10·57
12	**N.**	**Przewod.**, Jul. p.	Lubosława	Juljusza	30 **Wosk. Chr.**	4·49	18·26	3·34	12·12
13	P.	Krystyny pn. m.	Przemysława	Justyna	31 **Poned. Św.**	4·47	18·28	3·48	13·26
14	W.	Justyna m.	Myślimira	Tyburcjusza	1 **Wtor. Św.**	4·45	18·30	3·59	14·37
15	Ś.	Bazyl., Anast.	Wacława bł.	Olimpji	2 Tytusa	4·42	18·32	4·07	15·48
16	C.	Benedykta Labre	Nosisława	Charyzjusza	3 Nikity	4·40	18·34	4·16	16·59
17	P.	Aniceta pap.	Krasisława	Rudolfa	4 Józefa	4·37	18·35	4·25	18·11
18	S.	Apolonjusza ●	Gościsława	Flawjusza	5 Fteotyla	4·35	18·37	4·34	19·26
19	**N.**	**2 po W.** Tym. m.	Włodzimierza	Wernera	6 Jewtychja	4·32	18·39	4·47	20·43
20	P.	Teodora W., Wikt.	Czesława	Sulpicjusza	7 Hreborja	4·30	18·41	5·03	22·04
21	W.	Anzelma b.	Drogomiła	Adolara	8 Irydjona	4·28	18·42	5·26	23·23
22	Ś.	Sotera m.	Strzeżymira	Sotera i Kaja	9 Jewpsychja	4·26	18·44	6·00	—
23	C.	Wojciecha bisk. m.	Wojciecha	Albrechta	10 Terentja	4·24	18·45	6·50	0·30
24	P.	Fidelisa z S., Egberta	Jerzego św.	Jerzego	11 Antypy	4·22	18·47	7·58	1·24
25	S.	Marka Ewang. ☽	Jarosława św.	Marka	12 Wasylja	4·20	18·49	9·21	2·03
26	**N.**	**3 po W.** Kleta i M.	Spitymira	Kleta	13 Artemona	4·18	18·51	10·50	2·27
27	P.	Piotra Kanizjusza	Bogufała	Anastazego	14 Martyna	4·16	18·53	12·21	2·46
28	W.	Pawła od Krzyża	Żywisława	Witalisa	15 Arystarcha	4·14	18·54	13·51	3·01
29	Ś.	Piotra m.	Bogosława	Sybilli	16 Ahapii	4·12	18·56	15·21	3·14
30	C.	Katarzyny panny	Chwalisławy	Eutropjusza	17 Symeona	4·09	18·58	16·51	3·25

Ze stuletniego kalendarza: Do 6-go pięknie, poczem deszcz i śnieg; zmiennie, chłodno i nieprzyjemnie do końca miesiąca.

Z przeszłości naszych miast.

CZĘSTOCHOWA.

Reprodukcja rysunku Francesco de Placidi, architekta królewskiego, z ok. r. 1750. (Rysunek dotychczas nie reprodukowany. Oryginał w zbiorach Bibljoteki Jagiellońskiej).

Kalendarzyk historyczny na Kwiecień:

1. 1656. Śluby Jana Kazimierza w katedrze lwowskiej.
1. 1831. Bitwa pod Wielkiem Dębem.
2. 1627. Koniecpolski zmusza Puck i Szwedów do kapitulacji.
3. 1849. Zgon Juljusza Słowackiego w Paryżu.
4. 1350. Układ o Ruś między Kazimierzem Wielkim a Ludwikiem Węgierskim.
4. 1794. Bitwa pod Racławicami.
5. 1573. Początek elekcji Henryka Walezego (pierwsza wolna elekcja).
5. 1799. Bohaterska śmierć gen. Franciszka Rymkiewicza w ataku na Weronę.
6. 1617. Królewicz Władysław, jako prawowity car, rusza na Moskwę, by odzyskać tron.
9. 1241. Nieszczęśliwa dla Polski bitwa z Tatarami pod Legnicą.
10. 1525. Hołd pruski.
10. 1831. Bitwa pod Iganiami.
14. 1832. Ograniczenie praw języka polskiego w życiu publicznem W. Ks. Poznańskiego.
17. 1577. Zwycięstwo polskie pod Lubieszowem nad zbuntowanym Gdańskiem.
17. 1794. Wybuch powstania w Warszawie.
17. 1863. Pierwsza interwencja dyplomatyczna Francji, Anglji i Austrji w powstaniu styczniowem.
17—21. 1831. Niepomyślne dla Polaków bitwy pod Wronowem i Kazimierzem.
18 i 19. 1831. Dwernicki zwycięża Rosjan pod Boremlem.
19. 1773. Protest Rejtana na sejmie warszawskim przeciw rozbiorowi Polski.
19. 1809. Bitwa pod Raszynem Ks. Józefa z Austrjakami.
21. 1809. Ks. Józef oddaje Warszawę Austrjakom, a sam z wojskiem wycofuje się na prawy brzeg Wisły.
23. 997. Męczeńska śmierć św. Wojciecha.
25. 1352. Król Ludwik Węgierski zrzeka się na rzecz Kazimierza W. „Królestwa Rusi".
26. 1848. Krwawe walki w Krakowie z wojskami austrjackiemi.
27. 1831. Dwernicki przekroczył granicę Galicji.
29. 1848. Bitwa pod Książem.
30. 1848. Bitwa pod Miłosławiem.

MAJ

białoruski *Trawień* — czeski *Květen* — litewski *Gegures*
niemiecki *Mai* — rosyjski *Maj* — ruski *Traweń*

31 dni

Gdy się maj grzmotem
Odezwie na wschodzie,
To sprzyja sianu
I zbożu w urodzie.

Gdy się przytrafi maj chłodny,
Dla zbóż, win i traw wygodny.

Mokry maj,
Rośnie żytko jako gaj.

Deszcz na pierwszym maju,
Chyba w urodzaju.

Na św. Filipa
Jeśli deszcz rzęsisty,
Będzie plon dobry
I czysty.

Słońce wstępuje w Zodjaku w znak Bliźniąt dnia 24 maja.

Święty Izydor wołkami orze,
A kto go prosi,
To mu pomoże.

Święty Stanisław:
Pierwszy siew prosa,
A ostatni owsa.

Domicela święta
Zimy nie pamięta.

Do św. Ducha
Nie zdejmuj kożucha,
A po św. Duchu
Chodź często w kożuchu.

Deszcz w Zielone Świątki
Da Bóg wielkie sprzątki.

Zimny Filip, Jakób,
Wcześnie żyta zakup.

Rzymsko-katolicki			Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	P.	Filipa i Jakóba apost.	Lubomira	Filipa i Jakóba	18 Joana D.	4·07	19·00	18·22	3·37
2	S.	Zygmunta, Atanaz.	Witymira	Zygmunta	19 Pafnucja	4·06	19·01	19·56	3·52
3	**N.**	**4 p. W. K. Kor. Pol.**	Swiętosława	Znalez. św. Krz.	20 Teodora	4·04	19·03	21·27	4·11
4	P.	*Znalezienie św. Krzyża*	Wieńczysław	Florjana	21 Januarja	4·02	19·04	22·50	4·39
5	W.	Piusa V. pap.	Chocisława	Gotharda	22 Teodora	4·00	19·06	23·58	5·18
6	Ś.	Jana w Oleju	Gościwita	Dytrycha	23 Heorchja	3·59	19·08	—	6·14
7	C.	Domiceli p.	Ludomiły	Bogumira	24 Sawwy	3·57	19·10	0·46	7·23
8	P.	Stanisława biskupa	Stanisława	Stanisława	25 Marka ew.	3·55	19·12	1·18	8·39
9	S.	Grzeg. z Naz. bp.	Bożydara	Joba	26 Wasyłyja	3·54	19·13	1·39	9·56
10	**N.**	**5 po W.** Izyd., Ant.	Cierpimira	Wiktoryna	27 Symeona	3·52	19·14	1·55	11·11
11	P.	*Dni krzyż.*, Franciszka	Ludowiła	Adalberta	28 Św. 9 m.	3·50	19·16	2·07	12·23
12	W.	*Dni Krzyż.* Pankracego	Wszemiła	Pankracego	29 Jasona	3·48	19·17	2·16	13·34
13	Ś.	*Dni Krzyż.*, Serwacego	Cichosława	Serwacego	30 Jakowa	3·46	19·19	2·25	14·44
14	**C.**	**Wniebowst. Pańs.**	Dobiesława	**Wniebowst. P.**	1 Jeremjasza pr.	3·45	19·20	2·34	15·57
15	P.	Zofji m., Jana Sal.	Strzeżysława	Zofji	2 Anastazja	3·43	19·22	2·43	17·10
16	S.	Jana Nepomucena	Wieńczysława	Jana Nepomuc.	3 Tymofteja	3·42	19·24	2·54	18·28
17	**N.**	**6 po W.** Pasch. B.	Sławomira	Torpeta	4 Pelachji	3·40	19·25	3·09	19·48
18	P.	Wenancjusza	Wszesława	Liborjusza	5 Iryny	3·38	19·27	3·29	21·09
19	W.	Piotra Celest., pap.	Kresomyśla	Potencjany	6 Jowa	3·37	19·28	4·00	22·21
20	Ś.	Bernardyna	Bronimira	Anastazego	7 Sawwy m.	3·35	19·30	4·45	23·21
21	C.	Tymoteusza	Przesławy bł.	Pudensa	8 **Woz. Hosp.**	3·34	19·32	5·49	—
22	P.	Julji p. m., Heleny	Wisławy bł.	Heleny	9 Isaji pr.	3·32	19·33	7·09	0·03
23	S.	*Wig.* Dezyderjusza bp.	Budziwoja	Dezyderjusza	10 Symeona	3·31	19·34	8·36	0·32
24	**N.**	**Ziel. Św.** *NMP. W.*	Tomiry	Estery	11 Mokja	3·30	19·36	10·05	0·53
25	P.	**Pon. Św.** Grzegorza	Borysławy	Urbana	12 Epifanja	3·29	19·37	11·33	1·08
26	W.	Filipa Nereusza	Więcymiła	Bedy	13 Hłykerji	3·28	19·38	13·00	1·21
27	Ś.	*Suche dni*, Bedy W.	Rusława	Lucjana	14 Izydora	3·27	19·39	14·22	1·32
28	C.	Augustyna bp.	Jaromira	Wilhelma	15 Pachomja	3·26	19·41	15·55	1·44
29	P.	*Suche dni*, Marji de P.	Bogusławy	Maksymiljana	16 Fteodora	3·25	19·42	17·25	1·57
30	S.	*Suche dni*, Feliksa p.	Sulimira	Ferdynanda	17 Andonika	3·24	19·44	18·57	2·13
31	**N.**	**1 po Św.** Anieli	Bożesławy	Petroneli	18 **Sosz. św. D.**	3·23	19·45	20·23	2·36

Ze stuletniego kalendarza: Aż do 22 pięknie, ciepło, czasem burze i ciepłe deszcze; 23 pogoda zła; 24—25 pochmurno i chłodno.

Z przeszłości naszych miast.

GNIEZNO.

Stan z ok. r. 1840.
Litografja lipska według rysunku z natury.

Kalendarzyk historyczny na Maj:

1. 1686. Traktat Grzymułtowskiego z Moskwą przeciw Turcji.
3. 1660. Pokój oliwski ze Szwedami.
3. 1791. Uchwalenie Konstytucji 3-go Maja.
3. 1798. Legjony polskie wkraczają do Rzymu.
3. 1799. Legjoniści polscy wkraczają ponownie do Rzymu.
3. 1809. Zwycięska bitwa z Austrjakami pod Ostrowem.
3. 1815. Utworzenie Rzpltej Krakowskiej.
3. 1848. Klęska Mierosławskiego pod Wrześnią.
5. 1194. Śmierć Kazimierza Sprawiedliwego.
7. 1764. Konwokacja przeprowadza za sprawą Czartoryskich szereg ważnych reform.
8. 1254. Ogłoszenie kanonizacji św. Stanisława w katedrze krakowskiej.
9. 1809. Jazda polska wkracza do Lublina, sforsowawszy przejście przez rzekę Wieprz pod Kockiem, gdzie zginął Berek Joselowicz.
11. 1573. Nominacja Henryka Walezego na króla polskiego na polu elekcyjnem.
11. 1768. Klęska konfederatów barskich pod Podhajcami.
12. 1364. Akt założenia Uniwersytetu w Krakowie przez Kazimierza Wielkiego.
12. 1813. Wojsko polskie rusza z pod Krakowa do Saksonji, celem połączenia się z Napoleonem.
13. 1799. Bezskuteczna bitwa gen. Dąbrowskiego o miasto Cortona.
14. 1831. Klęska Kołyski pod Daszowem.
15. 1648. Klęska Polaków pod Żółtemi Wodami w walce z kozakami.
15. 1807. Ułani polscy rozbijają oddział pruski na Śląsku pod Świdnicą.
16. 1573. Pierwsze „pacta conventa".
16. 1811. Bitwa Francuzów z Anglikami pod Albuhera, gdzie lansjerzy polscy rozbili trzy pułki angielskie, zdobyli 11 krzyżów Legji honorowej, a Konopka został generałem.
18. 1773. Wyznaczenie pełnomocnej delegacji (zamiast sejmu), która przyjęła traktaty rozbiorowe.
18. 1802. Trzy bataljony legjonistów polskich odpływają z Livorno do San Domingo.
18. 1809. Zdobycie Sandomierza przez Sokolnickiego i Rożnieckiego.
20. 1648. Śmierć Władysława IV w Mereczu.
20. 1809. Odebranie Austrjakom Zamościa.
20. 1901. Skatowanie dzieci polskich we Wrześni.
24. 1702. Zajęcie Warszawy przez Szwedów.
25. 1807. Francusko-polskie wojska Napoleona zdobywają Gdańsk, oblęgany od 10 marca.
25. 1809. Zajęcie Jarosławia przez gen. Rożnieckiego.
26. 1469. Statuty piotrkowskie.
26. 1648. Klęska Polaków pod Korsuniem w walce z kozakami.
26. 1831. Bitwa pod Ostrołęką.
27. 1606. Rzeź Polaków w Moskwie.
27. 1809. Zajęcie Lwowa przez Polaków.
29. 1652. Klęska Polaków pod Batohem, poniesiona w bitwie z kozakami.

CZERWIEC

białoruski *Czerwień* — czeski *Červen* — litewski *Birželis*
niemiecki *Juni* — rosyjski *Junij* — ruski *Czerweń*

30 dni

Grzmoty w tym miesiącu, zboże
Promowują ku swej porze.
Lecz gdy częste, chorób wiele
Dla bydła
I w ludzkiem ciele.

Czerwiec po deszczowym maju,
Często dżdżysty w naszym kraju.

Deszczu, gdy nie pada wiele,
Urodzaj się dobry ściele.

Gdy się Medard rozpłacze,
A Jaś nie utuli,
Popłacze pewnie
Aż do Urszuli.

Deszcz w św. Małgorzatę,
Jest orzechom na stratę.

Słońce wstępuje w Zodjaku w znak Raka dnia 22 czerwca.

Kiedy kwitnie bób,
To największy głód.
A kiedy mak,
To już nie tak.

Deszcz na Wita,
Źle z jęczmiony, źle na żyta.
A gdy jeszcze Chrzciciel skropi,
Już ich wtedy nikt nie skopi.

Pogoda na Wita,
To dobrze na żyta.

Gdy przychodzi Witus suchy,
Tedy wiedzie z sobą muchy.

Przed św. Janem
O deszcz trzeba prosić,
Potem i sam będzie rosić.

Jak się na św. Jana rozpada,
To też pada nielada.

Rzymsko-katolicki			Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	P.	Bł. Jakóba Strepy b.	Świętopełka	Nikodema	19 **Pres. Tr.**	3·22	19·46	21·39	3·11
2	W.	Marcelina, Sadoka m.	Ratysława	Efraima	20 Tałlaleja	3·21	19·47	22·36	4·00
3	Ś.	Klotyldy kr.	Branmiły	**Trójcy Św.**	21 Konstantyna	3·20	19·48	23·16	5·04
4	C.	**Boże Ciało**	Litomiła	Karpa	22 Bazyljusza	3·19	19·49	23·40	6·19
5	P.	Bonifacego b m.	Dobromira	Bonifacego	23 Mychajła	3·19	19·50	—	7·36
6	S.	Norberta biskupa	Cichomira	Benignusa	24 Symeona	3·18	19·51	0·00	8·54
7	**N.**	**2 po Św.** Roberta op.	Wisława bł.	Lukrecji	25 **Wsich Św.**	3·17	19·52	0·14	10·07
8	P.	Medarda b., Sew. ☾	Wyszosława	Medarda	26 Karpa	3·16	19·53	0·23	11·19
9	W.	Felicjana, Pelagji	Sławoja	Prym. i Fel.	27 Fteraponta	3·16	19·54	0·33	12·30
10	Ś.	Małgorzaty, Bogum.	Bogomiła	Onufrego	28 Nikity	3·15	19·55	0·42	13·41
11	C.	Barnaby ap.	Radomiła	Barnaby	29 **Boże Tiło**	3·15	19·56	0·50	14·52
12	P.	*Najś. Serca P. Jezusa*	Wyszomira	Bazylego	30 Isakja	3·15	19·57	1·02	16·08
13	S.	Antoniego z Padwy	Chotymira	Tobjasza	31 Hermana	3·15	19·57	1·14	17·28
14	**N.**	**3 po Św.** Bazylego b.	Przedzimira	Antonii	1 Justyna	3·14	19·58	1·33	18·48
15	P.	*Ur. Trójcy Prz.*	Wita	Wita	2 Nikifora	3·14	19·58	1·59	20·06
16	W.	Jana Franciszka ●	Budzimira	Justyny	3 Łukiljana	3·14	19·59	2·39	21·12
17	Ś.	Marcjana m.	Drogomysła	Wolmara	4 Mitrofana	3·14	19·59	3·38	22·01
18	C.	Efrema diak.	Długosława	Gerwazego	5 Dorofteja	3·14	20·00	4·54	22·35
19	P.	Gerwazego, Protazego	Borzysława	Sylwerjusza	6 **Pr. S. J.**	3·14	20·00	6·21	22·58
20	S.	Sylwerego pap.	Bogny św.	Rafała	7 *Sosfr. Pr. B.*	3·14	20·00	7·53	23·15
21	**N.**	**4 po Św.** Al. Gonz.	Domysława	Albanjusza	8 Teodora	3·14	20·00	9·20	23·28
22	P.	Paulina b.	Broniwoja	Achacjusza	9 Kiryła	3·14	20·01	10·47	23·39
23	W.	Zenona m. ☽	Wandy księż.	Bazylego	10 Tymoteja	3·15	20·01	12·13	23·51
24	Ś.	Jana Chrzciciela	Janisława	Jana Chrz.	11 Wartołom	3·15	20·01	13·39	—
25	C.	Wilhelma opata	Włastymiła	Eulogjusza	12 Onufrja	3·15	20·01	15·06	0·04
26	P.	Jana i Pawła	Rozmysława	Jeremjasza	13 Akiliny	3·16	20·01	16·36	0·17
27	S.	Władysława	Włastysława	Siedmiu Braci	14 Ielyseja	3·16	20·01	17·55	0·39
28	**N.**	**5 po Św.** Ireneusza	Zbroisława	Leona i Józefa	15 Amosa	3·16	20·01	19·21	1·07
29	**P.**	**Piotra i Pawła ap.**	Wyszomira	**Piotra i Paw.**	16 Tychona	3·17	20·01	20·26	1·48
30	W.	Wsp. św. Pawła	Cichosława	Wsp. Pawła	17 Manuiła	3·17	20·01	21·12	2·46

Ze stuletniego kalendarza: Do 8-go chłodno i zimno, poczem do 11-go pięknie i ciepło. Następnie zimny deszcz i wiatr; do końca miesiąca bardzo ciepło przy zmiennej jednakże pogodzie.

Z przeszłości naszych miast.

KALISZ.

Według obrazu z XVIII wieku z kościoła OO. Reformatów.

Kalendarzyk historyczny na Czerwiec:

1. 1434. Zgon Władysława Jagiełły.
3. 1605. Zgon kanclerza J. Zamojskiego w Zamościu.
5. 1257. Lokacja m. Krakowa na prawie niemieckiem.
6. 1674. Hetman Jan Sobieski obrany królem.
6. 1818. Zgon gen. Jana Henryka Dąbrowskiego, twórcy pierwszych legjonów, w Winnogórze.
8. 1772. Upadek Lanckorony, twierdzy konfederatów.
8. 1862. Wielopolski namiestnikiem cywilnym Królestwa kongresowego.
9. 1815. Postanowienia kongresu wiedeńskiego dotyczące Księstwa Warszawskiego.
10. 1798. Sułkowski prowadzi awangardę dywizji Marmonta na mury twierdzy maltańskiej La Valette.
11. 1860. Pierwsza manifestacja w Królestwie Polskiem na pogrzebie generałowej Sowińskiej.
12. 1595. Metropolita kijowski Rahoza i 8 władyków wystosowali do papieża adres z obedjencją (Unja Brzeska).
13. 1611. Zygmunt III zdobywa Smoleńsk.
13. 1634. Pokój z Moskwą w Polanowie.
14. 1768. Kapitulacja K. Pułaskiego po bohaterskiej obronie w klasztorze berdyczowskim.
14. 1807. Napoleon zwycięża Prusaków i Rosjan pod Frydlandem. Polacy odznaczają się. Dąbrowski odnosi rany.
17. 1025. Zgon Bolesława Chrobrego.
17. 1696. Zgon króla Jana Sobieskiego w Wilanowie.
17. 1799. Dywizja Dąbrowskiego odpiera forpoczty Suworowa nad rzeczką Tidone.
17. 1799. Początek trzechdniowej bitwy nad Trebją z wojskami austrjacko-rosyjskiemi. Dąbrowski odnosi rany, Chłopicki odznacza się.
17-18. 1863. Druga interwencja mocarstw w powstaniu styczniowem.
18. 1815. W bitwie pod Waterloo szwoleżerowie polscy walczą do ostatka przy boku Napoleona.
18. 1831. Atak gen. Dembińskiego na Rosjan pod Wilnem.
19. 1205. Leszek Biały zwycięża ks. ruskiego Romana pod Zawichostem.
19. 1831. Klęska Giełguda pod Wilnem.
20. 1624. Hetman Koniecpolski bije Kantymira-baszę pod Martynowem koło Halicza.
22. 1812. Odezwa Napoleona do wielkiej armji o drugiej wojnie polskiej.
23. 1264. Bolesław V. Wstydliwy bije Jadźwingów pod Brańskiem nad rzeką Bronką.
23. 1767. Konfederacja radomska.
24. 1340. Drugie wkroczenie Kazimierza Wielkiego na Ruś Czerwoną.
24. 1768. Konfederacja krakowska.
25. 1807. Spotkanie Napoleona z carem Aleksandrem I na Niemnie pod Tylżą i zawarcie wzajemnego pokoju i przymierza.
26. 1295. Koronacja Przemysława II. przywraca Polsce godność królewską po dwóch przeszło wiekach.
26. 1812. Nadzwyczajny sejm w Warszawie, na którym 28 czerwca ogłoszono akt konfederacji generalnej, mającej za zadanie wskrzeszenie Polski.
27. 1629. Świetne zwycięstwo hetmana Koniecpolskiego pod Trzcianą nad Szwedami, którymi dowodził król Gustaw Adolf.
28—30. 1651. Bitwa z kozakami pod Beresteczkiem.
30. 1656. Pierwsze odzyskanie Warszawy z rąk Szwedów.

LIPIEC

białoruski *Lipień* — czeski *Červenec* — litewski *Lupos*
niemiecki *Juli* — rosyjski *Julij* — ruski *Łypeń*

31 dni

W lipcu z niemałą nadzieją
Gospodarze rzepę sieją.

Grzmoty, gdy jest księżyc
w Pannie,
Płóczą lipiec jako w wannie.

Deszcz w pierwszy dzień,
lub drugiego,
Deszczu czterdziestodniowego
Przyczyną, skąd mokre
żniwa
I potem czas drogi bywa.

W dzień Marji Nawiedzin,
Gdy deszczyk porosi,
Czterdzieści dni podobnych
Po sobie przynosi.

Jeśli deszcz na św. Eljasza,
To zgnoi się pasza.

Słońce wstępuje w Zodjaku w znak Lwa dnia 21 lipca.

Kie na setme braci śpiących
pada,
Tej setme niedziel popada.

Dzień św. Jakóba
Przed wschodem pogodny,
Że zapełnisz gumna,
Masz znak niezawodny.

Leje od Jakóba do Ignaca,
Stracona rolnika praca.

Parno na Jakóba,
Przyda się na Gody szuba.

Na św. Annę mrowiska,
Szukaj w zimie ogniska.

W trzydziestym dniu
kanikuła,
Chmurna zarazy reguła.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	Ś.	*Przen. Krwi P. Jezusa*	Bogusława	Teobalda	18 Łeontja	3·18	20·01	21·41	3·58
2	C.	*Nawiedzenie N. M. P.*	Ojcomiła	Naw. M. P.	19 Judy	3·18	20·00	22·04	5·17
3	P.	Anatola pap.	Miłosława	Kornelego	20 Meftodja	3·19	20·00	22·19	6·35
4	S.	Teodora b.	Wielisława	Ulrycha	21 Juljana	3·20	19·59	22·30	7·52
5	**N.**	**6 po Św.** Antoniego	Prokopa	Szarloty	22 Jewsebja	3·21	19·59	22·40	9·03
6	P.	Łucji m	Izasława	Goara	23 Ahrypiny	3·22	19·58	22·48	10·15
7	W.	Cyryla i Metodego	Krasnorody	Wilibalda	24 **Roż. Joana**	3·23	19·58	22·57	11·24
8	Ś.	Elżbiety kr. ☾	Chwalimira	Kiljana	25 Feuronji	3·24	19·57	23·07	12·35
9	C.	Weroniki, Mikołaja	Strachoty	Ludwiki	26 Dawida	3·25	19·56	23·19	13·49
10	P.	7 Braci męcz.,	Radziwoja	7 Braci m.	27 Samsona	3·26	19·56	23·35	15·06
11	S.	Piusa I. papieża męcz.	Olgi św.	Placyda	28 Kira i J.	3·27	19·55	—	16·26
12	**N.**	**7 po Św.** Jana Gw. M	Tolimira bł.	Henryka	29 **Petra, Paw.**	3·28	19·54	0·08	17·45
13	P.	Anakleta	Radomiły	Małgorzaty	30 Sob. 12 Ap.	3·29	19·53	0·30	18·58
14	W.	Bonawentury	Dobrogosta	Bonawentury	1 Kosmy i Dam.	3·30	19·52	1·21	19·54
15	Ś.	Henryka ces. ●	Radosława	Rozesł. Apost.	2 P. Rizy. D.	3·31	19·51	2·31	20·34
16	C.	*Matki Boskiej Szkapl.*	Dzierżysława	Ruty	3 Jakynfta	3·32	19·50	3·58	21·01
17	P.	Aleksego, Marcel.	Dzierżykraja	Aleksego	4 Andreja	3·34	19·49	5·35	21·20
18	S.	Szymona z Lipnicy	Unisława	Karoliny	5 Aftanazia	3·35	19·48	7·02	21·35
19	**N.**	**8 po Św.** Winc. à P.	Wodzisława	Rufina	6 Łukja	3·36	19·47	8·32	21·47
20	P.	Czesława, Hieronima	Czesława	Eljasza	7 Ftomy p.	3·38	19·46	9·59	21·58
21	W.	Andrzeja i Benedykta	Stosława	Pauliny	8 Prokopa	3·39	19·45	11·26	22·10
22	Ś.	Marji Magdaleny ☽	Bolesławy	Magdaleny	9 Pankratja	3·40	19·44	12·53	22·24
23	C.	Apolinarego bisk. m.	Żelisława	Apolinarego	10 SS. 45 m.	3·41	19·42	14·22	22·43
24	P.	Kunegundy, Krystyny	Lubomiry	Krystyny	11 Jewtymji	3·43	19·41	15·48	23·14
25	S.	Jakóba apost., Krz.	Sławosza	Jakóba ap.	12 Prokła	3·44	19·40	17·10	23·44
26	**N.**	**9 p. Św.** Anny	Mirosławy	Anny	13 Hawryiła	3·45	19·38	18·18	—
27	P.	7 Br. śp., Pantaleona	Wszebora	Marty	14 Akiły ap.	3·47	19·36	19·10	0·35
28	W.	Wiktora pap.	Swiętomira	Pantaleona	15 Kiryka m.	3·49	19·35	19·44	1·43
29	Ś.	Marty p. m. ○	Cierpisławy	Beatrycy	16 Aftynohja	3·50	19·34	20·08	2·59
30	C.	Abdona i Sennena mm.	Zdobysława	Abdona	17 Maryny	3·52	19·32	20·25	4·17
31	P.	Ignacego z Loyoli	Ludowira	Ernestyny	18 Jemiljana	3·53	19·31	20·37	5·40

Ze stuletniego kalendarza: Do 9-go chłodno i nieprzyjemnie, poczem chłodne noce i gorące dni; od 12 do końca miesiąca susza.

Z przeszłości naszych miast.

ŁUCK.

Widok na miasto i ruiny zamku.
Paryska litografja z XIX w., według rysunku z natury Michała Kuleszy.

Kalendarzyk historyczny na Lipiec:

1. 1569. Unja Lubelska
1. 1863. Oddział galicyjski powstańczy ponosi klęskę pod Radziwiłłowem.
3. 1815. Legjoniści nadwiślańscy, czyli 3 pułk cudzoziemski, staczają ostatnią walkę za sprawę napoleońską.
4. 1661. Jan Kazimierz na sejmie przepowiada upadek Polski.
5. 1800. Sokolnicki, służąc w dywizji Souhama, zdobył w kampanji niemieckiej nad Renem wsie Eschhorn i Hudelsheim.
5. i 6. 1809. Świetne zwycięstwo Napoleona nad Austrją pod Wagram, gdzie odznaczyli się Polacy.
6. 1610. Żółkiewski zajmuje Carowe Zajmiszcze.
7. 1572. Zgon ostatniego Jagiellona, Zygmunta Augusta w Knyszynie.
7. 1578. Założenie Uniwersytetu w Wilnie (akt erekcyjny Stefana Batorego).
7. i 9. 1807. Traktaty Tylżyckie dotyczące utworzenia Księstwa Warszawskiego.
8. 1831. Klęska Giełguda pod Szawlami.
10. 1797. Dąbrowski w piśmie do Napoleona domaga się reprezentacji polskiej na kongresie pokojowym i składa w ręce Napoleona losy Polaków.
11. 1812. Napoleon wyraża deputacji polskiej w Wilnie obietnicę poparcia zamierzeń polskich.
11—19. 1831. Rosjanie przekraczają Wisłę i zajmują obszary między Kaliszem i Sochaczewem.
12. 1831. Giełgud i Chłapowski przekraczają granicę pruską.
14. 1616. Żółkiewski w swem orędziu potępia samowolne wyprawy wołoskie, narażające Polskę na wojnę z Turcją.
15. 1410. Grunwald. Złamanie potęgi Krzyżaków.
15. 1809. Ks. Józef Poniatowski zajmuje Kraków.
16. 1515. Kongres wiedeński.
16. 1831. Roland przekracza ze swym oddziałem granicę pruską.
17. 1792. Kościuszko okrywa się chwałą w bitwie pod Dubienką.
18. 1850. Pożar Krakowa.
20. 1686. Wyprawa Jana III Sobieskiego na Mołdawję.
20. 1800. Kniaziewicz zdobywa armaty pod Bergen. Sokolnicki i Godebski atakują przez rzekę Men wojska austrjackie.
22. 1657. Kapitulacja Rakoczego pod Czarnym Ostrowiem.
22. 1807. Konstytucja dla Ks. Warszawskiego.
23. 1466. Poddanie Polakom Starogardu przez Krzyżaków.
25. 1655. Kapitulacja pod Ujściem.
27. 1610. Żółkiewski zakłada obóz pod Moskwą.
28. 1809. Krwawa a nierozstrzygnięta bitwa króla Józefa Bonapartego z armją anglo-hiszpańską pod Talavera, gdzie lansjerzy polscy rozbili pułk dragonów angielskich.
28—30. 1656. Bitwa pod Warszawą ze Szwedami, niepomyślna dla Polski.
30. 1849. Gen. Dembiński wodzem powstania na Węgrzech.
31. 1847. Śmierć męczeńska Teofila Wiśniowskiego i Józefa Kapuścińskiego we Lwowie.

SIERPIEŃ

białoruski *Żniwień* — czeski *Srpen* — litewski *Rugpintis*
niemiecki *August* — rosyjski *Awgust* — ruski *Serpeń*

31 dni

Gdy z początku sierpnia
Spieka wszędzie,
Tedy długa zima będzie.

Jakić widzisz plon
Na grzyby,
Takieć żyta bez pochyby.

Święty Kajetanie
Strzeż od deszczu sprzątanie.

Na Wawrzyniec pokazuje,
Jaka jesień następuje.

Święty Wawrzyniec
Pokazuje do ziemniaków
gościniec.

Pogoda na Wniebowzięcie,
Ciężkie ziarno
Wnet po sprzęcie.

Słońce wstępuje w Zodjaku w znak Panny dnia 21 sierpnia.

W Przemienienie Pańskie
Są burze szatańskie.

Na św. Jacka
Ukoś owsa i upiec placka.
Na św. Pietra,
Baba chleba napiekła.

Na Marji Wniebowzięcie,
Najprzedniejsze żęcie.

Lepsze żytko Bartkowe,
Niźli Mateuszkowe.

Bartłomieja świętego dzień
W jakiej zastaje
Porze, taką jesień
Bez pochyby daje.

Susza w św. Bartłomieja,
Mroźnej zimy jest nadzieja.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	S.	Piotra w okowach	Rolisława	Piotra	19 Makrymy	3·55	19·29	20·48	6·48
2	**N.**	**10 po Św.** *NMP. An.*	Swiętosławy	Gustawa	20 *Ilja pror.*	3·57	19·27	20·56	8·00
3	P.	Znal. św. Szczepana	Letosława	Augusta	21 Symeona	3·58	19·25	21·05	9·10
4	W.	Dominika w.	Ostromira bł.	Dominika	22 Marji Mah.	4·00	19·24	21·13	10·20
5	Ś.	*NMP. Śn.* Oswalda	Stanisława	Oswalda	23 Trofyma	4·01	19·22	21·24	11·32
6	C.	*Przemienienie P.* ☾	Chlebosława	Syksta	24 Chrystyny	4·02	19·20	21·38	12·47
7	P.	Kajetana w., Don.	Olka-św.	Donata	25 Uśp. ś. Anny	4·04	19·18	21·56	14·05
8	S.	Cyriaka m., Emila	Niezamyśla	Cyrjaka	26 Jermołaja	4·06	19·16	22·24	15·23
9	**N.**	**11 po Św.** Jana Vian.	Borysa i Chl.	Rolanda	27 Pantalejm.	4·08	19·14	23·04	16·39
10	P.	Wawrzyńca arch. m.	Wawrzyńca	Wawrzyńca	28 Prochora	4·09	19·12	—	17·42
11	W.	Zuzanny p. m.	Włodzimiry	Hermana	29 Kałynyka	4·11	19·11	0·07	18·29
12	Ś.	Klary p.	Sławy bł.	Klary	30 Syły ap.	4·12	19·09	1·26	19·02
13	C.	Hipolita m. ●	Rosława	Kasjana	31 Jewdokima	4·14	19·07	2·57	19·24
14	P.	*Wig.* Euzebjusza bisk.	Dobrowoja	Euzebjusza	1 św. Machab.	4·15	19·05	4·33	19·40
15	**S.**	**Wnieb. N. M. P.**	Jaciawa św.	Uśp. Marji	2 Stefana m.	4·17	19·03	6·08	19·53
16	**N.**	**12 po Św.** Joachima	Domorada	Rocha	3 Isakja	4·19	19·01	7·38	20·06
17	P.	Jacka w.	Mirona św.	Bertrama	4 7 O. w Ef.	4·21	18·59	9·08	20·18
18	W.	Heleny ces.	Bronisławy	Agapeta	5 Ewsychnja	4·22	18·57	10·37	20·30
19	Ś.	Ludwika z Tuluzy	Bolesława	Sebalda	6 **Pr. Hosp.**	4·24	18·55	12·08	20·47
20	C.	Bernarda op. ☽	Sobiesława	Bernarda	7 Dometja	4·25	18·53	13·36	21·10
21	P.	Joanny. Fremio w.	Kazimiry	Adolfa	8 Emyljana	4·27	18·50	15·01	21·43
22	S.	Tymoteusza	Radomiła	Oswalda	9 Matteja ap.	4·28	18·48	16·14	22·29
23	**N.**	**13 po Św.** Filipa	Cichomiła	Zacheusza	10 Ławrentja	4·30	18·46	17·09	23·31
24	P.	Bartłomieja	Cieszymira	Bartłomieja	11 Jewpła	4·32	18·44	17·48	—
25	W.	Ludwika króla	Namysława	Ludwika	12 Fotja m.	4·34	18·42	18·14	0·45
26	Ś.	*N. M. P. Jasnogórskiej*	Włastymiły	Zefiryna	13 Maksyma	4·35	18·40	18·32	2·02
27	C.	Jana Kalasantego	Przedzisława	Gebharda	14 Micheja pr.	4·37	18·37	18·46	3·19
28	P.	Augustyna, Aleks. ○	Wyszomira	Augustyna	15 **U. Pr. D.M.**	4·39	18·35	18·55	4·35
29	S.	Ścięcie św. Jana Chr.	Racibora bł.	Ścięcie św. Jana	16 Norukot. O.	4·40	18·33	19·09	5·46
30	**N.**	**14 po Św.** Róży Lim	Szczęsnego	Rebeki	17 Mirona	4·42	18·31	19·13	6·58
31	P.	Rajmunda w.	Świętosława	Paulina	18 Flora i Ław.	4·44	18·28	19·21	8·08

Ze stuletniego kalendarza: Pierwsze dni miesiąca gorące poczem pogoda nieprzyjazna do 11-go, następnie pogodnie do 30-go.

Z przeszłości naszych miast.

MIECHÓW.

Stan z roku 1862.
Krakowska litografja według rysunku D. T. Piątkowskiego.

Kalendarzyk historyczny na Sierpień:

3. 1831. Przybycie Dembińskiego z Litwy do Warszawy ze swojem wojskiem.
5. 1772. Potrójna petersburska konferencja podziałowa Polski.
5. 1864. Męczeńska śmierć Traugutta i innych członków Rządu Narodowego w powstaniu styczniowem.
7. 1580. Jan Zamojski zdobywa Wieluń na Moskalach.
10. 1109. Bolesław Krzywousty zwycięża pod Nakłem Pomorzan.
11. 1809. W bitwie Francuzów z Hiszpanami pod Almonacid dywizja polska wywalcza zwycięstwo, lecz dowódca jej Sobolewski ginie śmiercią bohaterską.
11. 1831. Henryk Dembiński wodzem powstania.
14. 1018. Bolesław Chrobry zajął Kijów.
15. 1831. Rozruchy w Warszawie.
17. 1831. Kazimierz Małachowski wodzem powstania.
17. 1831. Koniec Rządu Narodowego z ks. Czartoryskim i objęcie władzy przez rząd generała Jana Krukowieckiego.
18. 1812. Napoleon zdobywa Smoleńsk. Odznaczają się Polacy z ks. Józefem Poniatowskim, Zajączkiem, Kniaziewiczem, Krukowieckim i Sowińskim na czele.
20. 1651. Śmierć ks. Jeremiego Wiśniowieckiego w obozie pod Pawołoczą na Ukrainie.
20. 1850. Zgon gen. Prądzyńskiego na Helgoland.
22. 1157. Fryderyk Barbarossa przekroczył Odrę w wyprawie na Polskę.
22. 1531. Zwycięstwo hetmana Tarnowskiego nad Wołochami pod Obertynem.
22. 1584. Zgon Jana Kochanowskiego w Lublinie.
22. 1674. Zwycięstwo Jana III Sobieskiego pod Lwowem nad Turkami i Tatarami.
26. 1576. Miasta Elbląg i Toruń uznają Batorego władcą.
27. 1764. Początek ostatniej elekcji.
28. 1610. Żółkiewski zawiera układ z Moskwą w sprawie elekcji królewicza Władysława.
29. 1526. Bitwa pod Mohaczem, w której ginie ostatni Jagiellon węgierski.
30. 1579. Batory zdobywa Połock na Moskalach.

WRZESIEŃ

białoruski *Weraseń* — czeski *Zari* — litewski *Rugsejis*
niemiecki *Semptember* — rosyjski *Sientiabr* — ruski *Wereseń*

30 dni

We wrześniu na wschodzie
Gdy grzmot się odzywa,
Śmierć w ludziach swoje
Pod jesień ma żniwa.

Pierwszy dzień pogodny tego,
Znakiem września pogodnego.

W święty Idzi pogoda
To dla siewu wygoda.

Na święty Idzi
Pszczółka robić się wstydzi.

W dzień świętej Tekli
Będziemyć ziemniaki piekli.
A po świętej Tekli
Będziemy znów
Kapustę siekli.

Słońce wstępuje w Zodjaku w znak Wagi dnia 24 września.

Na św. Mateusz
Płaszcz miej,
A na św. Michał
Futro wdziej.

Gdy św. Mateusz
W śniegu przybieżał,
Będzie po pas
Całą zimę leżał.

Jeśli św. Michał
Deszczem nie usłuży,
Dobrą to i suchą
Wiosnę wróży.

Grzmot w dzień św. Michała
Da plon, że aż Bogu chwała.

Około św. Michała
Gdy dębówek moc niemała,
Na koniec jesieni śniegi
Z nieba sypią, z nieba zbiegł.

Rzymsko-katolicki			Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca		Księżyca	
						wschód	zachód	wschód	zachód
1	W.	Bronisławy, Idziego	Dzierżysława	Idziego	19 Andreja	4·45	18·26	19·32	9·19
2	Ś.	Stefana kr. węg.	Czciboga	Absolona	20 Samuiła	4·47	18·23	19·43	10·33
3	C.	Zenona, Szymona	Przesława	Mansweta	21 Ftadeja	4·49	18·21	20·00	11·46
4	P.	Rozalji p., Róży Wit.	Rościsława	Rozalji	22 Ahaftona	4·51	18·19	20·22	13·06
5	S.	Wawrzyńca, Iust. ☾	Wodzisława	Herkulana	23 Łupa m.	4·52	18·17	20·55	14·21
6	**N.**	**15 po Św.,** Zach. pr.	Drogowita	Magnusa	24 Jewtychja	4·53	18·15	21·47	15·29
7	P.	Melchjora m.	Domosławy	Reginy	25 Warftołom.	4·55	18·13	22·56	16·22
8	W.	*Narodz. N. M. P.*	Radosławy	Narodz. M. P.	26 Adrjana	4·57	18·10	—	17·01
9	Ś.	Piotra Klawera	Sobiebora	Gorgonjusza	27 Pimena	4·58	18·08	0·22	17·26
10	C.	Mikołaja z Tolentynu	Władyboja	Jodoka	28 Mojseja	5·00	18·05	1·55	17·44
11	P.	Prota i Jacka	Iścisława	Prota	29 **U. Hoł. ś. J.**	5·02	18·03	3·30	17·59
12	S.	*Najśw. Imienia MB.* ●	Radzimira	Cyrusa i Amad.	30 Aleksandra	5·04	18·01	5·04	18·11
13	**N.**	**16 po Św.,** Filipa, A.	Chronisława	Materny	31 P. p. Pr. B	5·05	17·59	6·36	18·24
14	P.	*Podwyższenie św Krzyża*	Ziemomysła	Podw. Krzyża	1 św Szymona	5·06	17·56	8·10	18·36
15	W.	*M. B. Bol.*, Nikod.	Budzimiła	Nikodema	2 Mamanta	5·08	17·54	9·43	18·51
16	Ś.	*Suche dni*, Kornela	Sędzisława	Eufemji	3 Antyma	5·10	17·52	11·16	19·12
17	C.	Piętna św. Franciszka	Drogosława	Lamberta	4 Wawyły	5·12	17·49	12·45	19·42
18	P.	*Suche dni*, Józefa ☽	Dobrowita	Tytusa	5 Zachar. p.	5·13	17·47	14·05	20·24
19	S.	*Suche dni*, Januarego	Krzepimira	Sydonji	6 Wosp. M.	5·15	17·44	15 07	21·22
20	**N.**	**17 po Św.,** Eustach.	Myślisława	Faustyna	7 Sozanta	5·16	17·42	15·51	22·34
21	P.	Mateusza ap.	Bożydara	Mateusza	8 **Roz. Pr. D.**	5·18	17·40	16·20	23·50
22	W.	Tomasza b.	Zelimira	Maurycego	9 Joakima	5·20	17·37	16·40	—
23	Ś.	Tekli p. m.	Bogusławy b.	Tekli	10 Minodory	5·22	17·34	16·55	1·07
24	C.	*NMP od wykupu niew.*	Homira	Gerarda	11 Fteodory	5·23	17·32	16·06	2·23
25	P.	Władysława, Kleofasa	Swiętopełka	Kleofasa	12 Awtonoma	5·25	17·30	17·15	3·36
26	S.	Cyprjana, Iustyny ◯	Ładysława bl.	Cyprjana	13 Kornyła	5·26	17·28	17·23	4·47
27	**N.**	**18 po Św.,** Kos. i D.	Damiana	Adolfa	14 **Wozd. C. K.**	5·28	17·26	17·31	5·57
28	P	Wacława	Wacława św.	Wacława	15 Nikity	5·30	17·23	17·41	7·08
29	W.	*Michała Archanioła*	Dadziboga	Michała arch.	16 Jewmysji	5·32	17·20	17·52	8·21
30	Ś.	Hieronima w. dK.	Lmisława	Hieronima	17 Sofji	5·34	17·18	18·06	9·36

Ze stuletniego kalendarza: Nieprzyjemna i deszczowna pogoda aż do 10-go, poczem pięknie do 14-go; następnie ośm dni słotnych, trzy dni piękne, jeden dzień deszczu i wreszcie pogodnie do końca miesiąca.

Z przeszłości naszych miast.

NOWY SĄCZ.

Z wiedeńskiej litografji, wedle rysunku R. Alta (ok. połowy XIX w.).

Kalendarzyk historyczny na Wrzesień:

1. 1435. Bitwa nad Świętą pod Wiłkomierzem z Krzyżakami, zwycięska dla Polaków i Litwinów.
1. 1612. Początek trzechdniowej nierozstrzygniętej bitwy Chodkiewicza pod Moskwą z wojskiem powstańczem kniazia Pożarskiego.
3. 1592. Początek sejmu „inkwizycyjnego", zarzucającego Zygmuntowi III Wazie knowania z Austrją.
5. 1812. Odznaczenie się Polaków w bitwie z Rosjanami pod Możajskiem przy zdobyciu wielkiego szańca pod wsią Szewardino. Sowiński traci prawą nogę, kapitan Skrzynecki i podpułkownik Rybiński wyróżniają się.
6. 1577. Stefan Batory przerywa oblężenie zbuntowanego Gdańska, postanawiając ekonomicznie go zrujnować.
6. 1580. Stefan Batory zdobył Wielkie Łuki.
6. 1831. Bohaterska śmierć gen. Sowińskiego, obrońcy Woli pod Warszawą.
7. 1812. Bitwa Napoleona z Rosjanami pod Borodino. Odznaczają się ks. Józef, Krasiński, Kniaziewicz, Rybiński, Rożniecki. Kirasjerzy Małachowskiego zdobywają redutę Rajewskiego.
7. 1831. Koniec rządu Krukowieckiego i objęcie rządu przez Bonawenturę Niemojewskiego.
7. 1887. Pruski minister oświaty znosi język polski w szkołach ludowych.
8. 1514. Zwycięstwo Ostrogskiego pod Orszą nad Moskalami.
8. 1831. Paskiewicz zajmuje Warszawę.
10. 1573. Pierwszy wolno-obrany król polski, Henryk Walezy, zaprzysięga artykuły t. zw. Henrycjańskie, pakta konwenta i konfederację warszawską w katedrze Notre-Dame w Paryżu.
10. 1770. Pułaski zajmuje Częstochowę.
11. 1628. Lanckoroński bierze w niewolę pod Helem załogę admiralskiego okrętu szwedzkiego.
11. 1818. Konstytucja Wolnego miasta Krakowa.
12. 1683. Odsiecz Wiednia przez Jana III Sobieskiego.
13. 1813. Szarże brygady polskiej Weyssenhoffa na kozaków ocalają park artylerji francuskiej w Saksonji.
14. 1812. Zajęcie Moskwy przez Napoleona.
15. 1339. Drugi wyrok przeciw Krzyżakom skazujący ich na oddanie Pomorza Polsce.
16. 1831. Gen. Ramorino przekroczył Galicję pod Borowem.
17. 1462. Zwycięstwo Polaków pod Puckiem.
17. 1813. Szwoleżerowie gwardji pod Sewerynem Fredrą znoszą pułk huzarów pruskich pod Peterswalde.
18. 1621. Elektor brandenburski składa Zygmuntowi III Wazie hołd z lenna pruskiego.
18. 1773. Traktat rozbiorowy między Polską a Rosją.
19. 1657. Utrata przez Polskę lenna pruskiego traktatem welawskim.
20. 1526. Przyłączenie Mazowsza do Korony.
23. 1648. Sromotna klęska Polaków pod Piławcami.
24. 1621. Śmierć Chodkiewicza w czasie obrony chocimskiej.
24. 1831. Maciej Rybiński wodzem powstania.
27. 1331. Władysław Łokietek zwycięża Krzyżaków pod Płowcami.
27. 1605. Zwycięstwo pod Kircholmem.
27. 1831. Samuel Różycki przekroczył granicę Galicji pod Bobrkiem.
28. 1466. Poddanie Chojnic przez Krzyżaków.
28. 1587. Zygmunt III Waza, jako król polski, przybywa do Gdańska.
29. 1812. Zwycięska walka Francuzów z Rosjanami pod Czarykowem, gdzie odznaczyli się Polacy pod ks. Józefem (korpus V).
30. 1617. Królewicz polski, zarazem car moskiewski, Władysław IV, w wyprawie na Moskwę łączy się z hetmanem Chodkiewiczem.
30. 1773. Sejm porozbiorowy ratyfikuje uchwały delegacji w sprawie rozbioru Polski.
30. 1854. Zgon generała Chłopickiego w Krakowie.

PAŹDZIERNIK

białoruski *Kastricznik* — czeski *Rijen* — litewski *Spaliu*
niemiecki *October* — rosyjski *Oktiabr* — ruski *Żowteń*

31 dni

Jeśli październik
Jest wietrzny i mroźny,
To nie będzie zato
Styczeń, luty groźny.

Na św. Francisz
Czemu się chłopie
Po polu kręcisz?

Na św. Maksymiljana
Podaj futro dla pana.

Na św. Teresę
Odziej się w bekiesę.

Na św. Edwarda
To już zima przytwarda.

Na św. Łukasz
Próżno po polu
Czego szukasz.

Słońce wstępuje w Zodjaku w znak Niedźwiadka dnia 26 października.

W świętego Kryspinjana
Każda szewczyna pijana.

Na św. Emila
Babskie lato się przesila.

Urszula, Kordula,
Do pieca przytula.

Kiedy w św. Gąwel słota,
Będzie w lecie dużo błota.

Jak już dzień przyjdzie
Św. Szymona i Judy,
Już to zegnać należy
Z pól bydło do budy.

Szymona i Judy,
Uciekaj do budy,
Bo się kokosi
I mróz nam przynosi.

Rzymsko-katolicki			Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	C.	Jana z Dukli	Znatysława	Benigna	18 Jewmenja	5·35	17·16	18·25	10·52
2	P.	Aniołów Stróżów	Stanimira	Leodegera	19 Trofyma	5·37	17·14	18·54	12·08
3	S.	św. Teresy od D. Jezus	Siemiana	Kandyda	20 Eustachja	5·38	17·11	19·37	13·18
4	**N.**	**19 po Św.**, Fran.	Bratysława	Franc. Ser.	21 Konrada	5·40	17·09	20·38	14·16
5	P.	Placyda	Zasława	Fidesa	22 Foki m.	5·42	17·07	21·55	14·58
6	W.	Brunona. Emila	Bronisława	Fryderyki	23 Zacz. Joana	5·44	17·04	23·23	15·28
7	Ś.	*N. M. P. Różańc.*	Rosławy	Amalji	24 Tekły	5·45	17·02	—	15·47
8	C.	Brygidy p., Laurencji	Wojsławy	Pelagji	25 Jefrozyny	5·47	17·00	0·54	16·05
9	P.	Ludwika Bert., Djon.	Dogomosła	Dionizjusza	26 Joana B.	5·48	16·58	2·26	16·17
10	S.	Francisz. B., Paul.	Tomiła	Germana	27 Kołystrata	5·50	16·56	3·59	16·29
11	**N.**	**20 po Św.**, Emilj.	Dobromiły	Burkarda	28 Charytona	5·52	16·54	5·31	16·40
12	P.	Maksymiljana	Grzmisława	Maksymiljana	29 Kirjaka	5·54	16·51	7·06	16·54
13	W.	Edwarda kr.	Ziemisława	Edwarda	30 Hryhorja	5·56	16·48	8·42	17·13
14	Ś.	Kaliksta pap.	Dzierżymira	Kaliksta	1 *Pok. Pr. D. M*	5·57	16·46	10·17	17·39
15	C.	Jadwigi ks., Ter.	Długosławy	Jadwigi	2 Kaprjana	5·59	16·44	11·45	18·18
16	P.	Gerarda, Majelli	Radzisława	Gawła	3 Djonysyja	6·01	16·42	12·57	19·11
17	S.	Małgorzaty Aloq.	Zastysławy	Florentyny	4 Jerofteja	6·02	16·40	13·49	20·19
18	**N.**	**21 po Św.**, Łuk.	Bratumiła	Łukasza ew.	5 Charytyny	6·04	16·37	14·24	21·36
19	P.	Piotra z Alkant.	Ziemowita bł.	Ferdynanda	6 Tomy ap.	6·06	16·35	14·47	22·55
20	W.	Jana Kant., Ireny	Budzisławy	Wendelina	7 Serchja	6·08	16·33	15·02	—
21	Ś.	Urszuli p. m.	Daromiły	Urszuli	8 Pelagji	6·10	16·31	15·15	0·11
22	C.	Korduli p., Filipa b.	Przebysławy	Korduli	9 Jakowa	6·11	16·29	15·25	1·25
23	P.	Ignacego. Seweryna	Władymira	Seweryna	10 Jewłapja	6·13	16·27	15·32	2·36
24	S.	Rafała Archanioła	Siemisława	Salomona	11 Fyłypa	6·15	16·25	15·41	3·46
25	**N.**	**22 po Św.**, *Chr. Kr.*	Samomysła	Wilhelminy	12 Tarasa	6·16	16·23	15·49	4·56
26	P.	Ewarysta pap.	Lutosława	Ewarysta	13 Karpa	6·18	16·21	16·00	6·09
27	W.	Florencjusza, Sabiny	Witomiła	Sabiny	14 Nazarja	6·20	16·19	16·14	7·24
28	S.	Szymona i Tadeusza	Władyboga	Szymona i Judy	15 Jewtymja	6·22	16·17	16·31	8·40
29	C.	Narcyza bp.	Damalita	Narcyza	16 Lonhyna	6·24	16·15	16·57	9·57
30	P.	Alfonsa Rodr.	Przemysława	Klaudjusza	17 Osiji. Andr.	6·25	16·13	17·35	11·09
31	S.	*Wig.* Lucyli. Antonin.	Godzimira	**Pam. Reform.**	18 Łuki jew.	6·27	16·11	18·29	12·10

Ze stuletniego kalendarza: Pogodnie do 8-go, poczem chmurno do 13-go i 14-go; 15-go b. piękna pogoda; 17-go szron; 18-go lód; 19—21 popołudnia piękne i ciepłe; od 27 do końca miesiąca chmurno.

Z przeszłości naszych miast.

PRZEMYŚL.

Wedle amsterdamskiego miedziorytu z r. 1659.
(Z Cellariusa „Regni Poloniae descriptio").

Kalendarzyk historyczny na Październik:

2. 1413. Unja horodelska Polski z Litwą.
3. 1501. Unja piotrkowska Polski z Litwą.
4. (15) 1582. Stefan Batory wprowadza kalendarz gregorjański.
5. 1831. Przejście armji polskiej do Prus i koniec powstania listopadowego.
7. 1620. Śmierć Żółkiewskiego pod Cecorą.
7. i 11. 1831. Kapitulacja Modlina i Zamościa.
8. 1610. Żółkiewski wprowadza swe wojska na Kreml.
9. 1621. Pokój chocimski z Turkami.
10. 1794. Bitwa pod Maciejowicami.
11. 1779. Głośny konfederat barski, Kazimierz Pułaski umiera ranny w bitwie pod Sawannah.
13. 1847. Pierwszy pociąg kolei żelaznej wyruszył z dworca krakowskiego.
14. 1775. Uchwalenie Komisji Edukacji Narodowej.
15. 1817. Zgon Tadeusza Kościuszki w Solurze.
16. 1848. Gen. Józef Bem wodzem powstańców we Wiedniu.
16/19. 1813. Bitwa pod Lipskiem i śmierć ks. Józefa w Elsterze (19. X.).
17. 1610. Poselstwo bojarów moskiewskich przybywa pod Smoleńsk, by ofiarować królewiczowi Władysławowi koronę carską.
20. 1506. Zygmunt I. Stary wybrany wielkim księciem Litwy.
24. 1795. Traktat rozbioru Polski między Rosją a Prusami.
25. 1812. Szwadron Kozietulskiego ratuje Napoleona, napadniętego przez Kozaków w czasie rekognoskowania pozycyj rosyjskich pod Małojarosławcem.
29. 1611. Wjazd triumfalny hetmana Stanisława Żółkiewskiego do Warszawy na zamek z carami Szujskimi jako jeńcami.

LISTOPAD

białoruski *Listapad* — czeski *Listopad* — litewski *Lapkritys*
niemiecki *November* — rosyjski *Nojabr* — ruski *Padołyst*

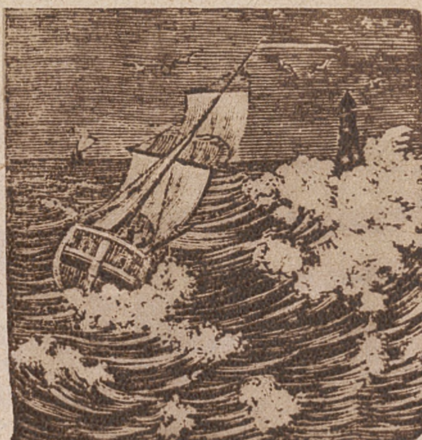
30 dni

Na WW. Świętych
Jeśli ziemia skrzepła,
Cała zima będzie ciepła.
A jeśli słotno,
Będzie o drzewo markotno.

Około dnia WW. Świętych
Zimę poznasz
Z drzew naciętych.
Jeśli bowiem jodła sucha,
Nie bardzo trzeba kożucha.
Jeśli mokra, mroźna zima
Przez długie czasy potrzyma.
Buk im suchszy,
Suchsze mrozy,
Wilgotny, mokry czas wróży.

Od tego, jaki dzień trzeci,
Podobny się marzec kleci.

Na św. Andrzeja
Błyska pannom nadzieja.

Słońce wstępuje w Zodjaku w znak Strzelca dnia 25 listopada.

Gdy na Zaduszki
Ziemia jeszcze sucha,
A na Marcina
Węgierka dmucha,
Obaczyma: zima
Będzie taka,
Że choć i w pole
Na bosaka.

Na św. Marcina,
Gdy woda się ścina
I u gęsi pierś biała,
To będzie zima stała.

Kiedy na Marcina lód,
Bywa błoto koło Gód.

Od św. Salomei
Zima jest w nadziei.

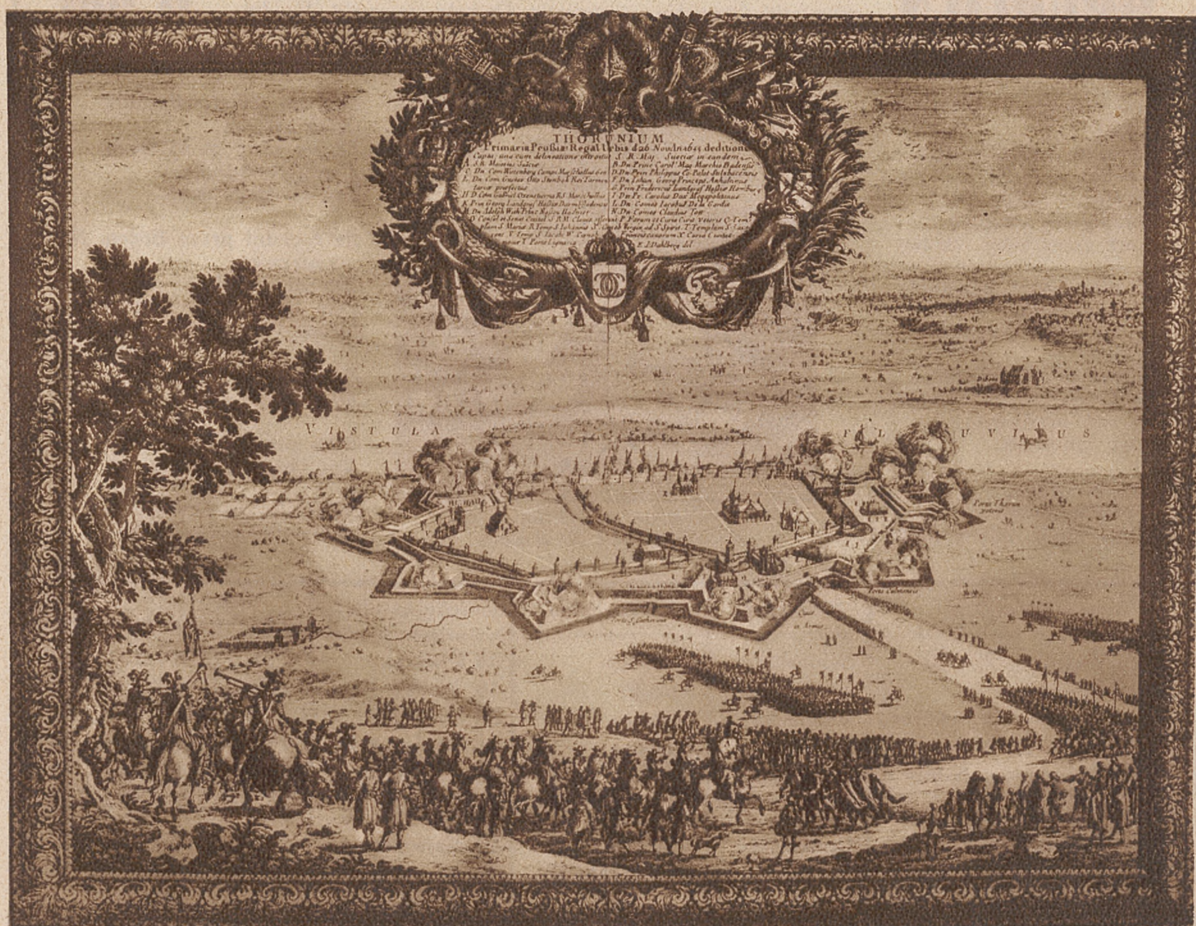
Po św. Katarzynie,
Czas myśleć o pierzynie.

		Rzymsko-katolicki	Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca wschód	Słońca zachód	Księżyca wschód	Księżyca zachód
1	**N.**	**23 po Św. Wsz. Św.**	Warcisława	Wiktoryna	19 Joiła pr.	6·29	16·09	19·40	12·58
2	P.	Dzień Zaduszny	Witymira	Henryka	20 Artemja	6·31	16·07	21·02	13·30
3	W.	Huberta b. w. ☾	Chwalisława	Bogumiła	21 Iłarjona	6·33	16·05	22·29	13·53
4	Ś.	Karola Boromeusza	Mściwoja	Emeryka	22 Awerkja	6·35	16·04	23·58	14·09
5	C.	Zacharjasza i Elżbiety	Sławomira	Blandyna	23 Jakowa	6·36	16·02	—	14·23
6	P.	Leonarda w.	Wszewlada	Ziemowita	24 Arefty	6·38	16·00	1·26	14·34
7	S.	Antoniego Bal.	Żytomira	Malach.	25 Markjana	6·40	15·58	2·56	14·46
8	**N.**	**24 po Św.**, Gotfryda	Sędziwoja	Sewera	26 **Dymytra**	6·42	15·56	4·27	14·59
9	P.	Teodora, Ursyna ●	Bogodara	Teodora	27 Nestora	6·44	15·55	6·02	15·14
10	W.	Andrzeja z Awel.	Ludomira	Probusa	28 Stefana	6·46	15·53	7·38	15·36
11	Ś.	Marcina b. w.	Spitosława	Marcina	29 Anastazji	6·47	15·52	9·12	16·08
12	C.	5 Braci. Polaków	Nowosława	Jonasza	30 Zynowji	6·49	15·50	10·36	16·56
13	P.	Stanisława Kostki	Wszerada	Brykcjusza	31 Stachja	6·51	15·49	11·39	18·00
14	S.	Józafata bp.	Wodzimira	Lewina	1 Kosmy i Dam.	6·53	15·47	12·22	19·17
15	**N.**	**25 po Św.**, Leop., G.	Przybysława	Leopolda	2 Akindyna	6·55	15·45	12·50	20·37
16	P.	*MB. Ostrobramskiej*	Radomira	Otmara	3 Josyfa	6·57	15·44	13·08	21·56
17	W.	Salomei, Grzegorza ☽	Zbisława	Hugona	4 Joannyka	6·58	15·43	13·22	23·11
18	Ś.	Romana m. Bar.	Stanisława	Gelazego	5 Hałaktjona	7·00	15·42	13·32	—
19	C.	Elżbiety kr. w.	Drogomiry	Elżbiety	6 Pawła w.	7·02	15·40	13·41	0·24
20	P.	Feliksa Wal., Eust.	Sędzimira	Edmunda	7 Jerona	7·04	15·39	13·50	1·34
21	S.	*Ofiar. N. M. P.*	Sława	Ofiarow. M. P.	8 **Sob. Mich.**	7·06	15·37	13·58	2·44
22	**N.**	**26 po Św.**, Cecylji p.	Wszemiły	Cecylji	9 Onysyfora	7·07	15·36	14·09	3·55
23	P.	Klemensa p. m.	Miłowoja	Klemensa	10 Erasta	7·09	15·35	14·21	5·09
24	W.	Jana od Krzyża	Dorosława	Emilji	11 Miny m.	7·10	15·34	14·38	6·26
25	Ś.	Katarzyny p. m. 🌕	Chwalimiry	Katarzyny	12 **Św. Josafata**	7·12	15·33	15·00	7·43
26	C.	Jana Berchm.	Lechosława	Konrada	13 Joana Zł.	7·13	15·32	15·35	8·58
27	P.	Walerjana biskupa	Tomira	Walerego	14 Fyłypa	7·15	15·31	16·25	10·04
28	S.	Zdzisł., Grzeg. pap.	Gościsława	Rufina	15 Hurja	7·16	15·30	17·32	10·56
29	**N.**	**1 Adwentu.**, Saturn.	Przemyśla	Waltera	16 Matteja	7·18	15·29	18·50	11·32
30	P.	Andrzeja, Justyny	Ludosława	Andrzeja	17 Hryhorja	7·20	15·28	20·16	11·58

Ze stuletniego kalendarza: Do 7-go pięknie, poczem deszcze do 10-go; 11—19 opady śnieżne; 20—22 pięknie, następnie przykra pogoda aż do końca miesiąca.

Z przeszłości naszych miast.

TORUŃ.

Według miedziorytu z drugiej połowy XVII wieku.
(Obraz przedstawia oblężenie miasta przez Szwedów w listopadzie r. 1655).

Kalendarzyk historyczny na Listopad:

3. 1771. Zamach konfederatów barskich na króla.
4. 1810. Lansjerzy polscy pod Konopką zdobywają na wzór Sommo-Sierry pozycję najeżoną baterjami hiszpańskiemi pod Cullar nad rzeką Almanzor.
6. 1806. Wjazd Dąbrowskiego do Poznania.
7. 1575. Druga wolna elekcja.
10. 1444. Bitwa pod Warną z Turkami i śmierć króla Polski i Węgier Władysława.
11. 1673. Świetne zwycięstwo Sobieskiego pod Chocimem.
14. 1308. Krzyżacy, przywołani przeciw Brandenburczykom, urządzają rzeź w Gdańsku.
16. 1611. Elektor brandenburski Jan Zygmunt, jako książę pruski składa hołd Zygmuntowi III Wazie w Warszawie, na Krak. Przedmieściu przed kościołem Bernardynów.
19. 1655. Początek oblężenia Częstochowy przez Szwedów.
20. 1812. Dąbrowski w walce z Rosjanami pod Borysowem okrywa się sławą.
22. 1619. Lisowczycy zadają klęskę wojskom księcia siedmiogrodzkiego Bethlena Gabora, zmuszając go do ustąpienia od Wiednia (29 XI).
25. 1764. Ostatnia koronacja w niepodległej Polsce Stanisława Augusta Poniatowskiego.
26. 1812. Początek przeprawy Napoleona przez Berezynę.
26. 1855. Zgon A. Mickiewicza w Konstantynopolu.
27. 1806. Napoleon przybywa do Poznania na główną kwaterę.
27/8. 1627. Zwycięstwo morskie Polski nad Szwedami pod Gdańskiem i u Helu.
28. 1561. Drugi układ wileński za Zygmunta II Augusta w sprawie przyłączenia Inflant do Polski.
28—29. 1812. Bitwa Berezyńska. Dąbrowski dwukrotnie ranny, Zajączek traci nogę.
29. 1830. Wybuch powstania listopadowego.
30. 1808. Słynna polska szarża pod Sommo-Sierrą.
30. 1830. Pierwsza odezwa Rady Administracyjnej po wybuchu powstania.

GRUDZIEŃ

białoruski *Śnieżań* — czeski *Prosinec* — litewski *Gruodis*
niemiecki *December* — rosyjski *Diekabr* — ruski *Hrudeń*

31 dni

Jaki czwarty — grudzień taki,
Stycznia — piąty czyni znaki,
Szósty — luty,
Siódmy — marzec.
I tak dalej liczy starzec.

W pierwszym tygodniu
Pogoda stała,
Będzie zima długo biała.

Gdy w Adwencie sadź
Na drzewach się pokazuje,
To rok urodzajny
Nam zwiastuje.

Mroźne Gody,
Wczesne wody,
A jak słota, późno błota.

Słońce wstępuje w Zodjaku w znak Koziorożca dnia 22 grudnia.

Gdy na świętą Barbarę
Ostre mrozy,
To na zimę gotuj wozy;
A gdy roztajanie,
Każ opatrzyć sanie.

Ile tygodni przed Bożem Narodzeniem
Marzną kałuże,
Tyle tygodni po Godach
Bydełko w oborze.

Na Pasterkę po wodzie,
Alleluja po lodzie.

Koło św. Ewy,
Noś długie cholewy.

Na świętego Szczepana,
Bywa błoto po kolana.

Rzymsko-katolicki			Słowiański	Ewangelicki	Grecko-katolicki	Słońca		Księżyca	
						wschód	zachód	wschód	zachód
1	W.	Eligjusza, Natalji	Samosławy	Długosza	18 Płatona	7·21	15·28	21·43	12·16
2	Ś.	Bibjany p. m. ☾	Szulisława	Aurelji	19 Awdija	7·23	15·27	23·09	12·30
3	C.	Franciszka Ksawerego	Wiślimira	Kasjana	20 Prokła	7·24	15·27	—	12·41
4	P.	Barbary, Piotra Zł.	Lubomiły	Barbary	21 **Wowed. Pr.**	7·25	15·26	0·34	12·52
5	S.	Anastazego, Sabby o.	Spitosławy	Saby	22 Fyłymona	7·27	15·26	2·01	13·04
6	**N.**	**2 Adw.**, Mikołaja b.	Jarogniewa	Mikołaja	23 Amfyłochja	7·28	15·25	3·31	13·18
7	P.	Ambrożego b.	Ludomysła	Agatona	24 Kateryny	7·29	15·25	5·05	13·36
8	W.	**Niepokal. Pocz.**	Boguwoli	**Pocz. M. P.**	25 Kłymenta	7·30	15·25	6·37	14·02
9	Ś.	Leokadji p. ●	Wiesławy	Joachima	26 Ałypja	7·31	15·24	8·06	14·42
10	C.	*N. M. P. Loret.*, Jul.	Radzisławy	Judyty	27 Jakowa	7·32	15·24	9·19	15·38
11	P.	Damazego pap.	Wojmira	Damazego	28 Stefana	7·33	15·24	10·13	16·51
12	S.	Aleksandra	Wolidara	Epim.	29 Paramona	7·35	15·23	10·48	18·13
13	**N.**	**3 Adw.**, Łucji p. m.	Władysławy	Łucji	30 Andreja	7·36	15·23	11·11	19·35
14	P.	Spirydjona, Izydora	Sławiflora	Nikazego	1 Nauma	7·37	15·23	11·27	20·53
15	W.	Walerjana, Celiny	Wolimira	Ignacego	2 Awakuma	7·38	15·23	11·39	22·08
16	Ś.	*Such. dni*, Euzebj. ☽	Zdosławy	Ananjasza	3 Sofonja	7·39	15·23	11·48	23·19
17	C.	Łazarza bp., Fl.	Żyrosława	Łazarza	4 Warwary	7·40	15·24	11·57	—
18	P.	*Such. dni, Ocz. M. P.*	Wszemira	Wunibalda	5 Sawwy	7·41	15·24	12·06	0·30
19	S.	*Such. dni*, Nemezjusza	Mścigniewa	Abrahama	6 **Nykołaja**	7·42	15·24	12·15	1·41
20	**N.**	**4 Adw.**, Teofila	Bogumiły	Amona	7 Amwrozja	7·42	15·25	12·27	2·53
21	P.	Tomasza ap.	Tomisława bł.	Tomasza	8 Patapja	7·43	15·25	12·41	4·07
22	W.	Zenona m.	Drogomira	Beaty	9 **Zacz. Pr.**	7·43	15·25	13·01	5·26
23	Ś.	Wiktorji p. m.	Sławomiry	Dagoberta	10 Miny	7·44	15·26	13·32	6·42
24	C.	*Wigilja.* Adama i Ewy	Godysławy	Adama i Ewy	11 Danyiła	7·44	15·27	14·16	7·52
25	**P.**	**Boże Narodz.** ☺	Grzmisławy	**Nar. Chr. P.**	12 Spirydona	7·44	15·27	15·19	8·50
26	**S.**	**Szczepana m.**	Wróciwoja	**Szczepana**	13 Eustratja	7·45	15·28	16·36	9·32
27	**N.**	**1 po B. N.**, Jana ap.	Radomysła	Jana Ewangel.	14 Tyrsja	7·45	15·29	18·02	10·01
28	P.	Młodzianków	Godzisława	Młodzianków	15 Ełewterja	7·45	15·29	19·30	10·21
29	W.	Tomasza, Urbana p.	Gosława bł.	Jonatana	16 Aheja	7·46	15·30	20·57	10·37
30	Ś.	Eugenjusza bp.	Ludomiła	Dawida kr.	17 Łazarja	7·46	15·31	22·22	10·49
31	C.	Sylwestra p. ap.	Lassoty	Sylwestra	18 Sewastjana	7·46	15·31	23·47	11·00

Ze stuletniego kalendarza: Aż do 10-go pogoda nieprzyjemna, powietrze ostre, deszcz ze śniegiem, 11—13 sucho i zimno; mroźno i surowo aż do 28-go; 29-go deszcz; 30 i 31-go pogodnie.

Z przeszłości naszych miast.

WŁOCŁAWEK.

Według warszawskiej litografji M. Fajansa z ok. 1860 r.

Kalendarzyk historyczny na Grudzień:

1. 1853. Upoważnienie gen. Józefa Wysockiego do działań w Turcji (zabiegi emigracji polskiej w Turcji).
2. 1800. Zwycięstwo francuskie pod Hohenlinden, gdzie odznaczył się Kniaziewicz na czele kawalerji legjonowej.
2. 1830. Rozporządzenie Rady Administracyjnej w sprawie organizacji straży bezpieczeństwa.
2. 1830. Układy i konwencja w Wierzbnie między W. Ks. Konstantym a delegatami Rady Administracyjnej.
2. 1872. Zgon Wincentego Pola w Krakowie.
3. 1830. Wojska polskie opuszczają obóz W. Ks. Konstantego i wróciwszy do Warszawy łączą się z rewolucją.
4. 1796. Pierwsze spotkanie Dąbrowskiego z Napoleonem.
5. 1830. Chłopicki ogłosił się dyktatorem.
7. 1612. Zygmunt III zwija wyprawę moskiewską pod Fiedorowskiem i rusza z powrotem do Polski.
10. 1656. Traktat szwedzko-siedmiogrodzki o rozbiorze Polski.
10. 1850. Śmierć gen. Józefa Bema w Aleppo.
10. 1865. Ukaz carski zabraniający Polakom i katolikom nabywania ziemi.
11. 1618. Rozejm Polski z Moskwą w Dywilinie.
12. 1586. Zgon Stefana Batorego w Grodnie.
13. 1581. Początek układów z Moskwą w Jamie Zapolskim.
13. 1867. Zgon Artura Grottgera w Amélies les Bains.
15. 1616. Manifest królewicza Władysława, jako cara, z obietnicą spełnienia umowy Żółkiewskiego.
15. 1653. Ugoda polsko-tatarska pod Żwańcem. Chan porzuca Chmielnickiego.
16. 1577. Gdańszczanie składają Batoremu przysięgę na wierność.
16. 1672. Zgon Jana Kazimierza we Francji w opactwie Nevers.
17. 1611. Ponowne poselstwo moskiewskie żąda od Zygmunta III wykonania układu Żółkiewskiego.
17. 1647. Bohdan Chmielnicki ucieka na Niż, przygotowując powstanie.
18. 1601. Zamojski w wojnie ze Szwecją odzyskuje Wolmar i bierze do niewoli Karlsona, syna Karola Sudermańskiego.
18. 1655. Jan Kazimierz powraca do Polski.
18. 1830. Otwarcie sejmu.
18/19. 1806. Przybycie Napoleona do Warszawy.
20. 1834. Zgon Maurycego Mochnackiego w Auxerre.
24. 1815. Ogłoszenie Konstytucji Królestwa Kongres.
27. 1463. Piotr Dunin zdobył Gniew na Krzyżakach.
27. 1655. Odstąpienie Szwedów z pod Częstochowy.
29. 1655. Potocki i Lanckoroński zawiązują konfederację w Tyszowcach.
30. 1565. Zaprowadzenie na Litwie sejmików powiatowych za wzorem Korony.
31. 1435. „Wieczysty pokój“ korzystny dla Polski i Litwy w Brześciu Kujawskim.

Alfabetyczny wykaz Św. Pańskich.

A.

Adama 24 grudnia
Adolfa b. wyzn. 17 czerw.
— m. 27 czerw.
Agaty p. m. 5 lutego
Agnieszki p. m. 21 stycz.
— p. m. 28 stycznia
— 20 kwietnia.
Albina bisk. 5 lutego
— bisk. 15 września
— b. w. 1 marca
Albiny p. m. 16 grudnia
Aleksandra bisk. m. 11 stycznia
— b. w. 26 lutego
— męcz. 24 listop.
— m. 12 grudnia
— żołn. m. 21 lipca
Aleksandry m. 20 marca
— m. 18 maja
Aleksego Falk. w. 17 lut.
— w. 17 lipca
Alfonsa Lig. b. w. d. k. 2 sierpnia
— Rodr. w. 30 paźdz.
Alojzego Gonz. w. 21 czerwca
Ambrożego kard. 20 marc.
— b. w. 16 października
— prezb. 2 listopada
— żołn. m. 16 sierpnia
Amelji p. 10 lipca
Anastazego m. 22 stycz.
— p. w. 27 kwietnia
— w. 17 sierpnia
Anastazji m. 15 kwietn.
— m. 25 grudnia
— p. m. 28 paźdz.
— wdowy 14 sierpnia
Anatola m. 20 marca
— m. 20 listopada
— b. w. 3 lipca
Anatolji p. m. 9 lipca
Andrzeja ap. 30 listop.
— Bob. m. 16 maja
— Kors. b. w. 4 lutego
— Mnicha 1 lutego
— z Awel. w. 10 listop.
Anieli Merici p. 27 stycz.
— Mer. p. 31 maja
Anny Matki NMP. 26 lipca
— prorokini 1 listopada
Antoniego m. 9 stycznia
— op. 17 stycznia
— z Padwy 13 czerwca
— Zacc. w. 5 lipca
Antonji m. 29 kw., 4 maja
Antoniny m. 1 marca
— m. 12 czerwca
— p. m. 3 maja
Anzelma b. d. k. 21 kw.
Apolinarego b. m. 23 lip.
— m. 23 sierpnia
Apolonji p. m. 9 lutego
Apolonjusza m. 18 kw.
Atanazego b. w. d. k. 2 maja
— kr. m. 20 listopada
Augusta m. 7 maja
— Camp. 1 września
Augustyna b. w. 28 maja
— b. w. d. k. 28 sierpnia
Aurelego m. Cord. 27 lip.
— bisk. 12 listop.
Aurelji Anag. 25 wrześn.
— p. 15 października
— m. 2 grudnia

B.

Balbiny p. 31 marca
Barbary p. m. 4 grudnia
Barnaby ap. 11 czerwca
Bartłomieja ap. 24 sierp.
— op. 11 listop.
Benedykta bisk. 11 marca
— Józ. Labre 16 kwietn.
— mnicha 23 marca
— opata 21 marca
— papieża 7 maja
— Polaka m. 12 listop.
Benedyktyny p. 6 maja
Bernarda bisk. 12 marca
— z Mentony 15 czerwca
— Prol. op. 21 sierpnia
— op. d. k. 20 sierpnia
— z Lat. 14 września
— pap. kard. 4 grudnia
Bernardyna 20 maja
Błażeja b. m. 3 lutego
— m. 29 listopada
Bogumiła arc. gnieźn. 10 czerwca
— m. 5 listopada
Bogusława b. w. 22 maja
Bohdana m. 18 maja
— b. 2 listopada
Bohdany (Teodoty) m. 17 lipca
Bonawentury b. w. d. k. 14 lipca
Bonifacego b. 14 maja
— b. m. 5 czerwca
— m. 17 sierpnia
— pap. 25 października
Bronisławy p. 3 września
Brunona bisk. 17 maja
— Sig. bisk. 18 lipca
— rusk. bisk. i m. 15 paź.
— w. 6 października
— p. 1 lutego.

C.

Cecylji p. m. 22 listop.
Celestyna I p. w. 6 kw.
— m. 2 maja
Cezarego Arab. m. 28 grudnia
— bisk. 22 sierpnia
— Dam. m. 1 listop.
— Naz. 25 lutego
Cyprjana b. m. 14 wrześn.
— b. m. 16 września
— Cor. m. 10 marca
— m. 26 września
— op. 9 grudnia
Cyryla b. w. d. k. 9 lut.
— Jer. b. w. d. k. 18 mar.
— b. w. ap. Słow. 7 lipca
Czesława w. Polaka 20 lipca.

D.

Damazego p. w. 11 grudn.
Damjana m. 27 września
Daniela Pat. m. 3 styczn.
— pror. 21 sierpnia.
— mnicha 19 kwietnia
— słupnika 11 grudnia
Dezyderjusza b. m. 23 maja
Dionizego b. w. 8 kwietn.
— p. w. 26 grudnia
Domiceli p. 7 maja
Dominika bisk. 20 grudn.
— Cal. 12 maja
— Lor. 14 października
— op. 22 stycznia
— Syl. 20 grudnia
— Vic. 29 grudnia
— w. 4 sierpnia
Doroty p. m. 6 lutego
— p. m. 3 września
Dymitra m. 9 kwietnia
— prokonsula m. 8 października.

E.

Edmunda b. w. 16 listop.
Edwarda kr. 5 stycznia
— kr. w. 18 października
— kr. m. 18 marca
Efrema diak. 18 czerwca
Eleonory p. 21 lutego
Eljasza 20 lipca
Elżbiety kr. 4 i 8 lipca
— matki św. Jana 5 list.
— p. 16 września i 25 listopada
— wdowy 4, 8, 19 listop.
Emila diak. m. 15 wrześ.
— m. 22 maja, 6 paźdz.
Emiljana b. m. 8 sierpnia
— kapł. w. 12 listopada
— m. 8 lutego, 6 grudnia
— w. 11 października
Emiljany p. 5 stycznia
Erazma Ant. m. 25 listop.
— b. m. 2 czerwca
Ernesta op. 12 stycznia
Eugenji p. m. 30 grudnia
Eugenjusza b. m. 4 marca
— Arab. m. 20 grudnia
— b. m. 2 maja
— b. m. 13 lipca
— b. w. 15 listopada
— bisk. Tol. 13 listopada
— Cap. m. 6 września
— m. 4 stycznia
— Syr. m. 20 czerwca
— pap. 8 maja
Eustachego b. m. 20 wrz.
— b. 28 listopada
— b. w. 16 lipca
— m. 20 listopada
— w. 12 października
Euzebjusza m. 5 marca
— Med. bisk. 12 sierpnia
— pap. 26 września
Ewarysta p. m. 26 paźdz.
Ewy 24 grudnia.

F.

Fabjana p. m. 20 stycznia
— m. Cat. 31 grudnia
Felicjana m. 9 czerwca
— Afr. m. 30 stycznia
— m. 2 lutego
— b. m. 24 stycznia
— b. i m. 20 października
— m. Vien. 19 listopada
— żołn. i m. 21 lipca
Feliksa b. w. 14 lipca
— m. 14 stycznia
Feliksa b. w. 19 lipca
— p. m. 30 maja
— w. 20 listopada
— i Adaukta 30 sierpnia
Ferdynanda III kr. w. 30 maja
Filipa apost. 1 maja
— bisk. 11 kwietnia
— b. m. 22 października
— m. Aleks. 13 września
— m. Rzym. 10 lipca
— m. Teodor. 20 wrześn.
— w. 28 sierpnia
Filipiny m. 20 września
Filomeny p. 5 lipca
Florentyny p. 20 czerwca
Florjana m. 4 maja
— m. Cal. 17 grudnia
Flory p. m. 29 lipca
— p. m. 24 listopada
Franciszka Borg. 10 paź.
— Hier. w. 11 maja
— kar. w. 4 czerwca
— Ksaw. 3 grudnia
— Sal. 29 stycznia
— Ser. w. 4 października
— Sol. w. 14 lipca
— w. 2 kwietnia
Franciszki Rzym. wd. 9 marca
Fryderyka b. m. 18 lipca.

G.

Gabrjela arch. 24 marca
Gaspara kr. 6 stycznia
Gawła 16 października
Genowefy p. 3 stycznia
Gerarda b. m. 24 wrześn.
— Maj. w. 16 paźdz.
Gertrudy p. 17 marca
— p. 15 listopada
Gerwazego m. 19 czerwca
Grzegorza bisk. Illib. 24 kwietnia
— bisk. Troj. 25 sierpn.
— bisk. Arm. 30 wrześ.
— cud. 17 listopada
— m. 24 grudnia
— N. w. 9 marca
— Naz. b. w. d. K. 9 maja
— pap. 10 stycznia
— pap. III. 28 listopada
— VII. p. w. 25 maja
— W. p. ww. d. K. 12 marca
Gwidona And. 12 wrześn.

H.

Heleny ces. 2 marca
— m. Bror. 13 sierpnia
— p. 22 maja, 4 lipca
Heljodora b. w. 3 lipca
Henryka b. m. 19 stycznia
— ces. W. 15 lipca
Hiacynty p. m. 30 stycz.
Hieronima E. w. 20 lipca
— w. d. K. 30 września
Hilarego bisk. Aral. 5 maja
— bisk. 16 marca
— b. Gaw. 25 paźdz.
— b. w. d. K. 14 stycznia
Hilarji m. 12 sierpnia
Hipolita bisk. Pont. 19 listopada

Hipolita bisk. Port. m. 22 sierpnia
— m. Afr. 3 lutego
— w. 2 grudnia
Honorata bisk. Amb. 16 maja
— op. 16 stycznia
Honoraty p. 11 stycznia
Huberta b. w. 3 listopada
Hugona b. Rat. 9 kwietn.
— b. w. 1 kwietnia
— op. 29 kwietnia
— w. 17 listopada.

I.

Idziego op. 1 września
Ignacego b. Konst. 23 października
— b. m. 1 lutego
— z Loj. w. 31 lipca
— m. Afr. 3 lutego
Ildefonsa b. w. 23 styczn.
Imienia Marji 12 wrześn.
Innocentego b. fer. 17 kwietnia
— m. 4 lipca
— I. p. w. 28 lipca
Ireneusza b. m. 25 marca
— b. m. 28 czerwca
Ireny m. 5 kwietnia
— m. Tess. 5 maja
— m. Sof. 18 września
— p. m. 20 października
Iwona kapł. w. 19 maja
Izydora Aleks. 15 styczn.
— bisk. Ant. 2 stycznia
— b. w. d. K. 4 kwietn.
— Chio. 15 maja
— Cord. 17 kwietnia
— m. 5 lutego
— op. 14 grudnia
— rolnika w. 10 maja.

J.

Jacka Cez. m. 3 lipca
— m. 10 lutego
— m. Rzym. 11 września
— w. 17 sierpnia
Jadwigi ks. wd. 15 paźdz.
Jakóba bisk. Niz. 15 lipca
— m. Lam. 30 kwietnia
— młod. ap. 1 maja
— pust. 28 stycznia
— pust. Am. 6 sierpnia
— star. ap. 25 lipca
— Strepy b. w. 1 czerw.
Jana ap. i ew. 27 grudn.
— ap. w ol. 6 maja
— Berch w . 26 listop.
— bisk. Raw. 12 styczn.
— Boż. w. 8 marca
— cal. 15 stycznia
— Chryz. 27 stycznia
— Chrzc. 24 czerwca
— Dam. w. d . k. 27 marc.
— Dobr. 10 stycznia
— Dukl. w. 1 paźdz.
— Gwalb. op. 12 lipca
— Kant. w. 20 paźdz.
— Milcz. w. 13 maja
— Mnicha Rzym. 17 stycznia
— Nep. m. 16 maja
— od Krzyża w. 24 list.
— Reg. w. 16 czerwca
— Salle w. 15 maja
— z Maty 8 lutego
Jerzego bisk. Ant. 19 kw.
Jerzego bisk. Vien. 2 list.
— djak. m. 27 lipca
— Lim. 24 sierpnia
— m. 23 kwietnia
Joachima, ojca NMP. 20 marca
— Sen. 16 kwietnia
Joanny 24 maja
— Fr. d. Ch. wd. 21 sierp.
Jolenty Ks. 15 czerwca
Jozafata b. m. 14 listop.
Józefa Antioch. 15 lutego
— Just. 20 lipca
— Kal. w. 27 sierpnia
— Leon. 4 lutego
— Obl. NMP. 19 marca
— z Kup. w. 18 września
Juljana m. 7 i 9 stycznia
— b. w. 28 stycznia
— b. Apam. 9 grudnia
— cap. 17 lutego
— m. 9 sierp. i 2 wrześn.
— m. 12 lutego
— pust. 18 października
— w. 9 czerwca
Juljany p. m. 16 lutego
— m. 17 sierpnia
— Falk. p. 29 czerwca
— wd. 7 lutego
Julji m. 16 kw. i 16 lipca
— m. 1 października
— Nol. m. 27 lipca
— p. m. 21 lip. i 22 maja
— p. m. 10 grudnia
— p. m. Aug. 7 paźdz.
Juljusza m. 19 sierpnia i 20 grudnia
— m. 27 maja
— m. Afr. 9 stycznia
— pap. 12 kwietnia
— prezb. 31 stycznia
Justyna fil. m. 13 i 14 kwietnia
— prezb. m. 17 września
Justyny m. 26 września
— m. Mag. 16 czerwca
— m. Sard. 14 maja
— p. m. 17 paź., 30 list.

K.

Kajetana w. 7 sierpnia
Kaliksta p. m. 14 paźdz.
Kamila Lell. w. 14 i 18 lipca
Karola Bor. b. w. 4 list.
Katarzyny Bon. 9 marca
— p. m. 25 listopada
— R. p. 2 lutego
— Sen. p. 30 kwietnia
— Szw. 22 marca
— wd. 22 marca
Kazimierza kr. w. 4 marc.
Klary p. 12 sierpnia
— p. 17 sierpnia
Klaudji m. 20 marca
Klemensa Dw. w. 15 marca
— p. m. 23 listopada
Klotyldy kr. 3 czerwca
Konrada b. w. 26 listop.
— mnicha 12 grudnia
— w. 19 lutego
Konstancji m. 19 wrześn.
— p. 22 grudnia
Konstantego bisk. 1 wrz.
— b. m. 9 stycznia
— m. 26 sierpnia
— m. Trew. 12 grudnia
Konstantego m. 23 wrz.
— Rzym. 30 listopada
Korduli p. m. 22 paźdz.
Kornela żołn. i bisk. 12 lutego
— pap. 14 i 16 września
— m. 31 grudnia
Kornelji m. 31 marca
Kosmy m. 27 września
Kryspiny m. 5 grudnia
Krystyna pust. 12 listop.
Krystyny p. m. 24 lipca
— p. m. Persk. 13 marca
Krzysztofa m. 25 lipca
— mnicha 31 paźdz.
Kunegundy ces. p. 3 marca
— księżny p. 24 lipca.

L.

Leokadji p. m. 9 grudnia
Leona b. m. 14 kwietnia
— b. w. 20 lutego
— m. 1 marca
— pap. 19 kwietnia
— p. w. 28 czerwca
— p. w. d. k. 11 kwietn.
— wyzn. 25 maja
Leonarda w. 6 i 26 listop.
Leony m. 15 czerwca
Leopolda w. 15 listopada
Longina żołn. 15 marca
Ludwika 12 lutego
— Bert w. 9 paźdz.
— bisk. polsk. 19 sierp.
— kr. Frank. 25 sierpnia
— m. cor. 30 kwietnia
Ludwiki wd. 31 stycznia.

Ł.

Łucjana Afr. 13 czerwca
— Bel. 8 stycznia
— Dyr. 7 lipca
— Em. 28 maja
— m. 7 stycznia
— Nic. 26 paźdz.
— Tryp. 24 grudnia
Łucji p. m. 25 czerwca, 26 lipca
— p. m. 13 grudnia
— m. 16 września
Łukasza Apel. 10 wrześn.
— ewang. 18 paźdz.
— m. 22 kwietnia.

M.

Macieja ap. 24 lutego
— b. Jer. 30 stycznia
Makarego Antioch. 10 kw.
— b. Jer. 10 marca
— m. 2 stycznia
— m. Syr. 12 sierpnia
— ap. 15 stycznia
Makryny Neoc. 14 stycz.
— p. 19 lipca
Maksyma b. m. 18 czerwc.
— b. w. 8 stycznia
Maksymiljana p. m. 12 października
— b. w. 29 października
Małgorzaty Alac. p. 17 października.
— k. w. 10 czerwca
— p. m. 20 lipca
— z Kort. 22 lutego
Marcela p. m. 16 stycznia
— m. 30 października
— b. w. 1 listopada
Marceli m. 28 czerwca
— wd. 21 stycznia
Marcelina kapł. w. 14 lip.
— p. m. 26 kwietnia
Marcina b. w. 11 listop.
— b. Trew. 19 lipca
— b. Tung. 21 czerwca
— b. Vien. 1 lipca
— p. m. 12 listopada
— opata 24 paźdz.
— op. Sant. 7 grudnia
Margarety 22 lutego
— kr. 10 czerwca
— p. m. Ant. 20 lipca
— wd. 27 sierpnia
Marjana diak. 17 stycz.
— m. 17 czerwca
— m. 30 kw. i 17 paźdz.
— w. 19 sierpnia
Marji Anielskiej 2 sierp.
— cypryjsk. 29 czerwca
— Dobr. Rady 26 kwietn.
— egipc. 2 kwietnia
— Franciszki p. 6 paźdz.
— Jakob. 25 maja
— Jasnogórsk. 26 sierp.
— Kleof. 9 kwietnia
— Król Kor. Pol. 3 maja
— Loret. 10 grudnia
— m. 26 sierpnia
— Magd. 22 lipca
— Magd. de Pazz 29 maj.
— M. Rzym. 2 grudnia
— NP. Zaśl. 23 stycznia
— N. Pomocy 27 czerwc.
— Niep. Pocz. 8 grudnia
— Najśw. Im. 12 wrześ.
— Nawiedz. 2 lipca
— Narodz. 8 września
— Objaw. w. L. 11 lut.
— Ofiarow. 2 listopada
— Opieki 16 listopada
— Panny 19 września
— p. m. 1 listopada
— p. m. Cord. 24 list.
— Pośr. łask 31 maja
— Różańcowa 1 paźdz.
— Salomei 22 paźdz.
— 7 Boleści 15 września
— Śnieżnej 5 sierpnia
— Szkaplerz. 16 lipca
— Wniebowz. 15 sierp.
— Wsp. wier. 24 maja
— Wykupu 24 marca
— Zwiast. 25 marca
Marjusza m. 19 stycznia
Marka b. Ant. 28 kwiet.
— b. Ryb. 27 września
— ew. 25 kwietnia
— m. 18 czerwca i 3 lip.
— m. Nic. 13 marca
— m. Rob. 31 sierpnia
— p. w. 7 października
Marty m. 20 września
— m. 19 stycznia
— m. 21 czerwca
— p. 29 lipca
— p. m. 23 lutego
— p. m. 20 paźdz.
Mateusza ap. ew. 21 września
— pust. m. pol. 12 listop.
Matyldy kr. wd. 14 marc.
Maurycego m. 10 lipca
Medarda b. w. 8 czerwca
Melanji zak. 31 grudnia
Melchjora kr. 6 stycznia
— m. 7 września

Metodego ap. Słow. 7 lip.
Michaliny wd. 19 czerw.
Michała arch. 29 wrześn.
— bisk. Syn. 23 maja
— 10 kwietnia
Mikołaja b. w. 6 grudnia
— kard. b. Bon. 10 maja
— m. 13 października
— pap. Rzym. 13 listop.
— Peregr. 2 czerwca
— W. 10 września
Modesta b. Trew. 24 lut.
— Lewity m. 12 lutego
— m. Agr. 12 stycznia
Moniki wd. 4 maja.

N.

Nar. św. Jana Chrzciciela 24 czerwca
Natalji małż. 1 grudnia
— m. Cord. 7 lipca
Nawr. św. Pawła ap. 25 stycznia
Norberta b. w. 6 czerwca.

O.

Odona b. Urg. 7 lipca
Oktawiana m. Karł. 22 marca
Onufrego pust. 12 czerw.
Oresta m. Dioc. 9 listop.
Ottona bamb. b. W. 2 lipca
— m. Mar. 18 stycznia
Otylji p. 13 grudnia.

P.

Pafnucego m. 19 kwietn.
Pankracego m. 12 maja
Paschalisa w. 17 maja
Paulina b. Brix 29 kw.
— b. m. 31 sierpnia
— b. w. z Noli 22 czerw.
— m. Tud. 26 maja
Pauliny m. 6 czerwca
— m. Rzym. 2 grudnia
— m. Rzym. 31 grudnia
Pawła ap. 20 czerwca
— b. Tel. 7 marca
— b. Tric. 1 lutego
— m. Air. 19 stycznia
— m. Aug. 1 czerwca
— m. Cord. 17 kwietnia
— m. Rzym. 2 marca
— m. Syr. 20 marca
— od Krzyża w. 28 kw.
— pap. 29 czerwca
— I pust. 15 stycznia
Pelagji m. 23 marca
— p. m. 4 maja
— pok. 8 paźdz.
Piotra bicz. i m. Rzym. 2 czerwca
— b. kard. Alp. 8 lutego
— Dam. b. w. d. k. 23 lutego
— Klaw. w. 9 września
— Ks. ap. 29 czerwca
— m. 29 kwietnia
— m. Aleks. 11 stycznia
— Nolasko w. 31 stycz.
— Ursc. 10 stycznia
— w okowach 1 sierpn.
— z Alk. w. 19 paźdz.
— Złotoust. 4 grudnia
Polikarpa b. m. 26 stycz.
Prokopa m. 8 lipca.

R.

Rafała arch. 14 paźdz.
Rajmunda w. 31 sierp.
Reginy p. m. 7 września
Roberta op. 29 kwietnia
— op. 7 czerwca
— w. 17 kwietnia
Rocha w. 16 czerwca
Romana b. Rot. 23 paźdz.
— b. w. 6 października
— m. 9 sierp. i 24 list.
— m. Bar. 18 listop.
— op. 28 lutego
— op. Ant. 22 maja
Romany p. 23 lutego
Romualda op. 7 lutego
Rozalji p. 4 wrześn.
Róży Lim. p. 30 sierp.
— Witerb. p. 4 wrześn.
Ryszarda b. And. 9 czer.
— b. w. 3 kwietnia
— kr. w. 7 lutego.

S.

Sabiny m. 27 paźdz.
Sadoka m. z tow. 2 czerwca
Salomei księż. p. 17 list.
Samuela pror. 20 sierp.
Scholastyki p. 10 lutego
Ścięcie św. J. Chrzc. 26 sierpnia
Sebastjana m. 20 styczn.
Serafina w. 12 paźdz.
Serwacego b. w. 13 maja
Sewera m. 8 listop.
— b. w. 30 kwietn.
Seweryna op. i b. 8 stycz.
— b. w. 23 paźdz.
Sokratesa m. 19 kwietn.
— m. 17 września
Stanisława b. i m. 8 maja
— Kostki 13 listopada
Stefana kr. w. 2 wrześn.
— op. Mun. 8 lutego
— I-go m. 20 grudnia
— m. Egipt. 1 kwietnia
— b. Ant. m. 25 kwietn.
Sylwerjusza pap. m. 20 czerwca
Sylwestra b. cap. 20 list.
— op. 26 listopada
— I p. w. 31 grudnia
Szymona ap. 28 paźdz.
— pust. 26 lipca
— Słupn. w. 3 wrześn.
— Tryd. 24 marca
— z Lipn. w. 18 lipca.

T.

Tadeusza ap. 28 paźdz.
Tekli p. m. 23 wrześn.
— ksieni 15 paźdz.
Telesfora p. m. 5 styczn.
Teodora b. m. 26 marca
— m. 7 lutego
— żołn. 9 listopada
Teodory pok. 11 wrześn.
Teofila b. w. antj. 13 paź.
— b. w. 27 kwietnia
— b. m. 7 marca
— m. 22 lipca
— m. 2 października
Teofili p. m. 28 grudnia
Teotyma (Bogusława m.) 18 grudnia
Teresy p. 15 paźdz.

Hołd Trzech Króli.
Według Piotra Krakowczyka „Computus ecclesiasticus atque astronomicus", Kolonia, r. 1483/4, druk L. Renchen.

Teresy od Dz. J. 3 paźdz.
Tomasza ap. 21 grudnia
— bisk. Herf. 2 paźdz.
— b. 22 września
— b. m. 29 grudnia
— z Akw. w. d. 7 marca
Tymoteusza b. m. 24 stycznia
— m. 24 marca
Tytusa b. w. 6 lutego.

U.

Urbana b. 2 kwietnia
— m. 16 kwietnia
— p. m. 25 maja
— p. w. 29 grudnia
Ursyna b. w. 9 listop.
Urszuli p. m. 21 paźdz.

W.

Wacława kr. m. 28 wrześ.
Walentego b. m. 16 lipca
— k. m. 14 lutego
Walentyny p. m. 25 lip.
Walerego b. w. 28 stycz.
Walerjana b. w. 15 grud.
— m. 14 kwietnia
Walerji m. 28 kwietnia
— p. m. 9 grudnia
Wawrzyńca arch. m. 10 sierpnia
— b. w. 28 paźdz.
— w. 22 lipca
Weroniki p. 13 stycznia
— Jul. ksieni p. 9 lipca
Wiktora b. w. 23 sierp.
— m. 25 lutego
— m. ż. 21 lipca
— p. m. 28 lipca
— w. 26 lutego
Wiktorji m. 17 listop.
— p. m. 23 grudnia
Wilhelma b. w. 10 stycz. i 29 lipca
— op. 6 kw. i 8 czerwca
Wincentego a Paulo w. 19 lipca
— Fer. w. 5 kwietnia
— Kadł. b. w. 8 marca
— Lewity m. 9 czerwca
— m. 22 stycznia
Wita m. 15 czerwca
Witalisa m. 9 stycznia
— m. 28 kwietnia
Władysława kr. węg. 27 czerwca
— z Gielniowa 25 wrześ.
Włodzimierza w. 15 lub 25 lipca
Wojciecha arc. i m. 23 kwietnia.

Z.

Zacharjasza pr. 6 wrześ.
— oj. św. Jana 5 listop.
Zenona b. m. 12 kwietn.
— b. w. 8 grudnia
— m. 5 kwietnia
— żołn. m. 9 lipca
— żołn. m. 12 grudnia
Znal. św. Stefana I-go m. 3 sierpnia
Zofji wd. m. i 3 córek 15 maja
— m. 18 września
Zuzanny p. m. 11 sierp.
Zygmunta kr. 1 maja
Zyty p. 27 kwietnia.

Święci polscy.

4 marca św. Kazimierz królewicz, zmarł 1484 r.
8 marca bł. Wincenty Kadłubek, biskup krakowski, cysters w Jędrzejowie, zmarł 1223 r.
15 marca św. Klemens Dworzak, redemptorysta w Wiedniu, zmarł 1820 r.
17 marca bł. Jan Sarkander, kapłan w Skoczowie na Śląsku, zmarł 1620 r.
23 kwietnia św. Wojciech, biskup praski, benedyktyn, zmarł 997 r.
8 maja św. Stanisław, biskup krak., zmarł 1079 r.
16 maja bł. Andrzej Bobola, kapłan T. J. w Janowie na Podlasiu, zmarł 1657 r.
1 czerwca bł. Jakób Strzemie, arcybiskup lwowski, franciszkanin, zm. 1409 r.
2 czerwca bł. Sadok, dominikanin w Sandomierzu, zmarł 1260 r.
10 czerwca bł. Bogumił, arcybiskup gnieźnieński, zmarł 1182 r.
15 czerwca bł. Jolanta, klaryska w Gnieźnie, zm. 1298 r.
18 lipca bł. Szymon z Lipnicy, bernardyn w Krakowie na Stradomiu, zm. 1482 r.
20 lipca bł. Czesław, dominikanin we Wrocławiu, zmarł 1242 r.
21 lipca św. Andrzej Żórawek, zmarł około 1011 r.
21 lipca św. Benedykt, pustelnik, zm. około 1014 r.
24 lipca bł. Kinga (Kunegunda) klaryska w Starym Sączu, zm. 1292 r.
17 sierpnia św. Jacek, dominikanin w Krakowie, zmarł 1257 r.
1 września bł. Bronisława, norbertanka w Krakowie, zmarła 1259 r.
7 września bł. Melchior Grodzicki, kapłan T. J., zmarł 1619 r.
25 września bł. Władysław z Gielniowa — bernardyn w Warszawie, zmarł 1505 r.
1 października bł. Jan z Dukli, bernardyn we Lwowie, zmarł 1484 r.
17 października św. Jadwiga, księżna Śląska, cysterska w Trzebnicy, zmarła 1243 r.
20 października św. Jan Kanty, kapłan i prof. U. J., zmarł 1473 r.
12 listopada święci: Benedykt, Jan, Mateusz i Izak Chrystyn, pustelnicy, wszyscy zm. (zamordowani) 1005 r.
13 listopada św. Stanisław Kostka, nowicjusz T. J. w Rzymie, zmarł 1568 r.
14 listopada św. Jozefat Koncewicz, bazyljanin, arcybiskup połocki w Witebsku, zm. 1623 r.
17 listopada bł. Salomea, klaryska w Krakowie, zmarła 1268 r.

Alfabetyczny wykaz imion słowiańskich.

B.

Błażej 3 lutego
Bogna św. 20 czerwca
Bogodar 9 listopada
Bogomił 10 czerwca
Bogomir 13 stycznia
Bogosław 29 kwietnia
Bogowid 7 marca
Boguchwał 18 marca
Bogufał 27 kwietnia
Bogumiła 20 grudnia
Bogusław 1 lipca
Bogusława 29 maja
— 23 września
Bogusz 24 lutego
Boguwola 8 grudnia
Bohdan 19 marca
Bohdana 6 lutego
Bohdar bł. 27 marca
Bojomir 6 stycznia
Bolesław 19 sierpnia
Bolesława 22 lipca
Borys i Chleb. 9 sierpnia
Borysława 25 maja
Borzysław 19 czerwca
Borzywój bł. 5 kwietnia
Bożenna 14 marca
Bożesław 10 marca
Bożesława 31 maja
Bożydar bł. 9 maja
— 21 września
Branmiła 3 czerwca
Bratomił 18 paźdz.
Bratysław 4 paźdz.
Bronimir 20 maja
Bronisław 6 paźdz.
Bronisława 18 sierpnia
Broniwój 22 czerwca
Budzimił 15 września
Budzimir 16 czerwca
Budzisław 1 marca
Budzisława 20 paźdz.
Budziwój 23 maja.

C.

Chlebosław 6 sierpnia
Chocisław 5 maja
Chotymir 13 czerwca
Chronisław 13 września
Chwalibóg 24 stycznia
— 28 lutego
Chwalimir 8 lipca
Chwalimira 25 listopada
Chwalisław 3 listopada
Chwalisława 30 kwietnia
Cichomił 23 sierpnia
Cichomir 6 czerwca
Cichosław 13 maja
— 30 czerwca
Cierpimir 10 maja
Cierpisława 29 lipca
Cieszymir 24 sierpnia
Czcibóg 2 września
Czcimisław 29 marca
Czcisława bł. 19 lutego
Czesław 20 lipca
— m. 20 kwietnia
Czesława 12 stycznia.

D.

Dadzibóg 29 września
Damalit 29 października
Damian 27 września
Daromiła 21 paźdz.
Długomir 15 marca
Długosław 18 czerwca
Długosława 15 paźdz.
Dobiesław 14 maja
Dobrochna 5 lutego
Dobrogniew 30 stycznia
Dobrogost 14 lipca
Dobromiła 11 paźdz.
Dobromir 4 stycznia
— 5 czerwca
Dobromira 31 marca
Dobrosław 10 stycznia
Dobrosława 9 kwietnia
Dobrowit 18 września
Dobrowój 14 sierpnia
Dogomost 9 paźdz.
Domorad 16 sierpnia
Domosław 15 stycznia
Domosława 7 września
Domysław 21 czerwca
Dorosław 24 listopada
Drogomił 21 kwietnia
Drogomir 22 grudnia
Drogomira 19 listopada
Drogomysł 17 czerwca
Drogosław 17 września
Drogowit 6 września
Dzierżykraj 17 lipca
Dzierżymir 14 paźdz.
Dzierżysław 16 lipca
— 1 września.

G.

Gniewomir 8 lutego
Godysław 22 marca
Godysława 24 grudnia
Godzimir 31 paźdz.
Godzisław 28 grudnia
Gorysław 9 lutego
— 10 kwietnia
Gościsław 18 kwietnia
— 28 listopada
Gościwit 6 maja
Gosław 29 grudnia
Grzmisław 12 paźdz.
Grzmisława 25 grudnia.

H.

Homir 24 września.

I.

Imisław 30 września
Iścisław 11 września
Izasław 6 lipca.

J.

Jacław św. 15 sierpnia
Janisław 24 czerwca
Janusz 21 września
Jarogniew 6 grudnia
Jaromir 11 kwietnia
— 28 maja
Jaropełk 18 stycznia
Jarosław 25 kwietnia
Jarosława 21 stycznia
Jerzy św. 24 kwietnia
Jordan św. 13 lutego.

K.

Kazimierz 4 marca
Kazimira 21 sierpnia
Krasisław 17 kwietnia
Krasnoroda 7 lipca
Krzepimir 19 września
Krzesimir 11 stycznia
Krzesław 28 marca
Krzesomyśl 19 maja.

L.

Lassota 31 grudnia
Lech 3 czerwca
Lechosław 26 listopada
Letosław 3 sierpnia
Litomił 4 czerwca
Lubomiła 4 grudnia
Lubomira 21 marca
— 24 marca
— 24 lipca
Lubomir 1 maja
Lubosław 12 kwietnia

Ludomił 30 grudnia
Ludomiła 7 maja
Ludomir 10 listopada
Ludomysł 7 grudnia
Ludowił 20 lutego.
— 11 maja
Ludowir 31 lipca
Ludosław 30 listopada
Ludosława 11 marca
Lutosław 26 paźdz.

Ł.

Ładysław bł. 25 wrześn.

M.

Mieczysław 1 stycznia
Milada bł. 16 lutego
Miłogost 8 marca
Miłosława 2 lutego
Miłosław 3 lipca
Miłosz 25 stycznia
Miłowój 23 listopada
Miron św. 17 sierpnia
Mirosław 26 lutego
Mirosława 26 lipca
Mnożysław 4 kwietnia
Mścigniew 19 grudnia
Mścisław 8 stycznia
Mścisława 9 marca
Mściwój 4 listopada
Myślimir 14 kwietnia
Myślisław 20 września.

N.

Namysław 25 sierpnia
Niecisław 13 marca
Niemira 14 lutego
Niezamyśl 8 sierpnia
Nosisław 16 kwietnia
Nowosław 12 listopada.

O.

Ojcomił 2 lipca
Ojcosław 16 marca
Olek św. 7 sierpnia
Olga św. 11 lipca
Onosława 21 lutego
Ostromir bł. 4 sierpnia.

P.

Pakosław 5 marca
Polemir 20 marca
Prokop 5 lipca
Przebysława 22 paźdz.
Przedzimir 14 czerwca
Przedzisław 23 lutego
— 27 sierpnia
Przemysław 13 kwietnia
— 30 października
Przemyśl 29 listopada
Przesław 7 kwietnia
— św. 3 września
Przesława 21 maja
Przybysław 27 stycznia.
— 15 listopada.

R.

Racibor bł. 29 sierpnia
Radogost 14 stycznia
Radomił 11 czerwca
Radomiła 13 lipca
Radomir 28 stycznia.
— 16 listopada
Radomyśl 27 grudnia
Radosław 2 marca
— 8 kwietnia
Radosław 15 lipca
Radosława 8 września
Radzimir 12 września
Radzisław 16 paźdz.
Radzisława 10 grudnia
Radziwój 10 lipca
Radzyn św. 12 lutego
Ratymir 19 stycznia
Ratysław 2 czerwca
Rolisław 1 sierpnia
Rosław 13 sierpnia
Rosława 7 października
Rościsław 17 stycznia
— 4 września
Rozmysław 26 czerwca
Rusław 27 maja.

S.

Sambor 28 października
Samomysł 25 paźdz.
Samosława 1 grudnia
Sebastjan 20 stycznia
Sędzimir 20 listopada
Sędzisław 16 września
Sędziwój 8 listopada
Siemian 3 października
Siemisław 24 paźdz.
Skarbimir 26 stycznia
Sław 21 listopada
Sława bł. 12 sierpnia
Sławibór 14 grudnia
Sławobój 25 lutego
Sławomiła 3 marca
Sławomir bł. 5 listopada
— 17 maja
Sławomira 23 grudnia
Sławosz 25 lipca
Sławój 9 czerwca
Sobiebór 9 września
Sobiesław 20 sierpnia
Spitogniew 31 stycznia
Spitosław 11 listopada
Spitosława 5 grudnia
Spitymir 26 kwietnia
Stanisław św. 8 maja
Stanisław św. 5 sierpnia
— R. 18 listopada
Stanimir 2 października
Stosław i D. 21 lipca
Strachota 9 lipca
Strzeżymir 22 kwietnia
Strzeżysław 2 stycznia
— 15 maja
Sudomir 2 kwietnia
Sulimir 30 maja
Sulisław bł. 7 lutego
Swatosz 12 marca
Świętobój 26 marca
Świętobór 6 kwietnia
Świętochna 11 lutego
Świętomir 28 lipca
Świętopełk 1 czerwca
— 25 września
Świętoród 17 lutego
Świętosław 7 stycznia
— 3 maja
— 31 sierpnia
Świętosława 2 sierpnia
Szczęsław 15 lutego
Szczęsny św. 30 sierp.
Szukosław 30 marca
Szulisław 2 grudnia.

T.

Tolimir bł. 12 lipca
Tomił 10 października
Tomiła bł. 10 lutego
Tomir 27 listopada
Tomira 24 maja
Tomisław bł. 21 grudnia.

U.

Unisław 18 lipca.

W.

Wacław bł. 15 kwietnia
— św. 28 września
Wanda 23 czerwca
Warcisław 1 listopada
Wawrzyniec 10 sierpnia
Wiarosława 27 lutego
Wielisław 4 lipca
Więcymił 26 maja
Więczysław 25 marca
Wieńczysław 4 maja
— 16 maja
Wielosława 18 lutego
Wiesława 9 grudnia
Wislimir 3 grudnia
Wisław bł. 7 czerwca
Wisława bł. 22 maja
Wit św. 15 czerwca
Witomił 27 paźdz.
Witosław 22 stycznia
Witosława 4 lutego
Witymir 2 maja
— 2 listopada
Władybóg 28 paźdz.
Władybój 10 września
Władymira 9 stycznia
Władysław 3 kwietnia
Władysława 13 grudnia
Włastybór 5 stycznia
Włastymił 25 czerwca
Włastymiła 3 stycznia
— 26 sierpnia
Włastymir 23 paźdz.
Włastysław ś. 27 czerwca
Włodzimierz 16 stycznia
— 19 kwietnia
Włodzimira 11 sierpnia
Wodzimir 14 listopada
Wodzisław 19 lipca
— 5 września
Wojsław 6 marca
Wojciech św. 23 kwiet.
Wojmir 11 grudnia
Wojsława 8 paźdz.
Wolidar 12 grudnia
Wolimir 15 grudnia
Wrócisława 23 stycznia
— 22 lutego
Wrócibój 26 grudnia
Wszebór 27 lipca
Wszemił 12 maja
Wszemiła 22 listopada
Wszerad 13 listopada
Wszesław 18 maja
Wszewład 6 listopada
Wyszomir 12 czerwca
— 29 czerwca
Wyszosław 8 czerwca.

Z.

Zasław 5 października
Zastysława 17 paźdz.
Zbigniew 17 marca
— 1 kwietnia
Zbisław 23 marca
— 17 listopada
Zbroisław 28 czerwca
Zdobysław 30 lipca
Zdosława 16 grudnia
Zdzisław 29 stycznia
Zelimir 22 września
Ziemisław 13 paźdz.
Ziemomysł 14 września
Ziemowit bł. 19 paźdz.
Znatysław 1 paźdz.

Ż.

Żegota 1 lutego
Żelisław 23 lipca
Żyrosław 17 grudnia
Żytomir 7 listopada
Żywisław 28 kwietnia.

Z turoniem.
Według kwasorytu Kajetana Wincentego Kielisińskiego z przed 100 lat.

Jan Grzywiński.

W znaku gwiazd.

Astrologja klasyczna.

Klaudjusz Ptolemeusz.
(Z „Kosmografji" Muenstera z r. 1650).

Astrologja, jak to już stwierdzono źródłowo, zrodziła się na obszarach między Eufratem i Tygrysem, a powstała *na podłożu astrozofji*, astronomiczno-religijnego poglądu na kosmos, stworzonego przez pierwotnych mieszkańców Mezopotamji południowej, Sumeryjczyków, ludności niesemickiego pochodzenia, przypuszczalnie przybyłej morzem z nieznanych stron. Pogląd astrozoficzny opierał się na tem, że *światy gwiezdne uważano za sfery bóstw.* Pogląd ten ukształtował się w pewien zamknięty system, przypuszczalnie jeszcze przed połową 4-tego tysiąclecia przed Chr.

Astrologja oparła się głównie *na systemie planetarnym i konstelacjach Zodjaka.* W jakich czasach ustalił się starożytny system siedmiu planet, a raczej kiedy do rzędu planet, obok pięciu najwcześniej zaobserwowanych zaliczono Słońce i Księżyc — nie zostało jeszcze ustalone. Wiadomo jednak, że w VII w. przed Chr. liczono siedem planet, gdyż zapiski astrologiczne bibljoteki króla Assurbanipala (668—626 przed Chr.), odkopanej w Niniwie, wymieniają Słońce i Księżyc już w rzędzie planet.

O konstelacjach Zodjaka jest mowa na innem miejscu (Zob. Z dziejów Zwierzyńca niebieskiego).

Przepowiadanie przyszłości i losów z gwiazd, stosowane w Babilonji, było *wynikiem religji astralnej*, a opierało się na *zużytkowaniu mitologji.*

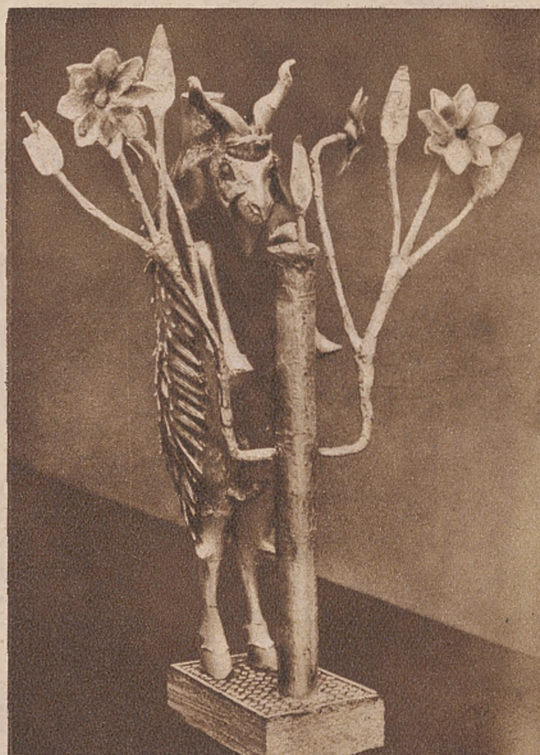
Z Azji, gdzie astrologja zakwitła u *Chaldejczyków i Persów*, przedostała się *do Egiptu* dopiero *w czasach greckich* i około II w. przed Chr. zdołała ugruntować się wśród kapłanów tego najkonserwatywniejszego narodu. Przez *Egipt, Rzym, i Grecję* rozpowszechnił się kult gwiazd i w czasach cesarstwa rzymskiego wszedł w *każdą religję pogańską.* Astrologja, przepowiadając z gwiazd losy człowieka i tem samem apostołując przeznaczenie, przy rozprzestrzenianiu się stała się już w owych czasach *prawdziwym biczem dla ludzkości.* Upiorne moce gwiezdne zaciążyły na ludziach duszną atmosferą i na tem tle w całej Azji Mniejszej aż po Grecję zrodziła się *tęsknota za wybawieniem od zgubnego wpływu sił gwiezdnych.*

Starym wierzeniom przeciwstawiał się wdzierający się w dzieje *Chrystjanizm,* z żywiołową siłą swej młodzieńczości. Ponieważ jednak w pierwotnem chrześcijaństwie było *zbyt wiele naleciałości* z hellenizmu, ze wschodnich wierzeń, filozofji i nauk przyrodniczych, *podłoże astrologji utrzymało się* jeszcze przez szereg wieków, doprowadzając nieraz jeszcze do jej rozkwitu.

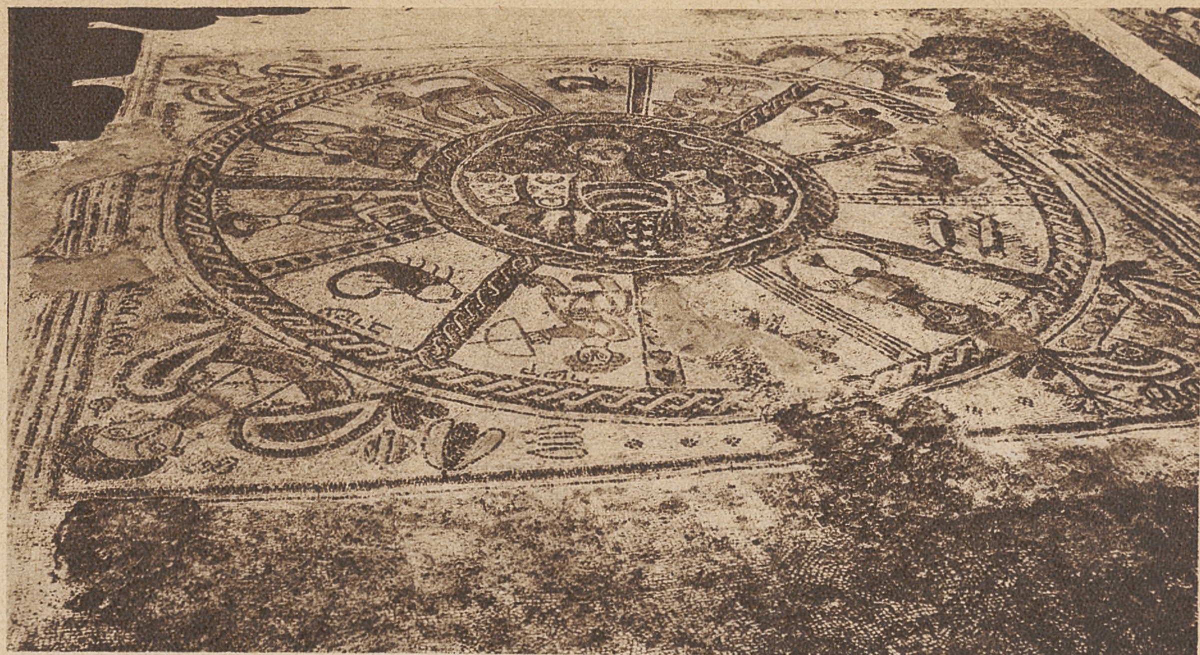
W *Rzymie* filozofja spekulatywna, zwłaszcza wpływowy neo-platonizm wprowadził *astrologję do medycyny, chemji, botaniki, mineralogji* i w tych gałęziach wiedzy astrologja w mniejszych lub większych rozmiarach przetrwała aż *po koniec renesansu.* A Claudius *Ptolemaeus* (II w. po Chr.) w swej „Tetrabiblos" dążąc do nowego ujęcia sztuki czytania z gwiazd w rodzaj *trzeźwej fizyki wszechświata,* stworzył system, który od schyłku starożytności utrzymywał się jeszcze *półtora tysiąca lat.*

W średniowieczu na podłożu owych pozostałości z hellenizmu i kultur wschodu, od ery odnowienia życia duchowego i nauk w *Bizancjum* (pod koniec VIII w.) zaczęto się wraz z astronomją zajmować znów astrologją. W XI i XII w. astrologja zakwitła w Bizancjum, wspomagana tłumaczeniami *astrologji arabskiej* a od XIV w. *perskiej.* W XIV w. powstają w Bizancjum liczne dzieła astrologiczne i stąd na długo jeszcze przed upadkiem Konstantynopola przenikają szeroko.

Silnym czynnikiem propagandowym astrologji stał się *Islam,* który wprowadził bezgraniczny determinizm, a który w pogaństwie arabskiem znalazł dla astrologji dodatnie podłoże przez zakorzeniony tam *kult gwiazd.* W Islamie astrolog był niezbędny prawie przy każdym przejawie życiowym. Radzono się go przed podejmowaniem wypraw, przed przyjmowaniem poselstw, przy zakładaniu kamienia węgielnego, a także zasięgano jego rady w

Interesujące wykopalisko z Ur.
Kozioł, mający łeb i nogi ze złota, a rogi i brodę z lapis lazuli, przedniemi nogami opierający się o drzewo, znaleziony w Ur. Motyw ten powtarza się często w religijnej sztuce sumeryjskiej.

Zodjak hebrajski w Beth Alfa.

Profesor Uniwersytetu Jerozolimskiego, Sukenik, odkrył w końcu r. 1928 w dawnem osiedlu żydowskiem Beth Alfa (Palestyna) resztki bazylikowej synagogi, w której na posadzce znaleziono ciekawy mozajkowy Zodjak, hebrajskiego pochodzenia. Referat odkrywcy o tem wykopalisku, wygłoszony na ostatnim międzynarodowym kongresie archeologów w Berlinie, wywołał wśród orjentalistów wielkie zainteresowanie. Zdjęcia, o które zwróciliśmy się do odkrywcy, przedstawiają całokształt (u góry) odkopanej mozajki, oraz jej szczegóły. Część środkową (zdjęcie w kole) tworzy rydwan Słońca, zaprzężony w 4 galopujące konie. Na tle widać Księżyc i gwiazdy. W kompozycji uderza, że łby końskie są zdobne w księżycowe rogi. Około Słońca mieści się 12 znaków zodjakowych, wśród których wyróżniają się Bliźnięta i Wodnik dawniejszą formą obrazowania. W narożnikach są 4 pory roku, symbolizowane przez skrzydlate genjusze (strojne w djademy, kolczyki i kolje, wysadzane szmaragdami, ametystami i topazami). W narożniku tu reprodukowanym, jest symbolizowana Wiosna (miesiąc Nisan), mająca na piersi wyobrażenie pisklęcia. Najartystyczniej wykonana jest postać Jesieni (na zdjęciu górnem, w prawym dolnym narożniku). Uderzające jest, że genjusze mają blond włosy. Jak wynika z odczytanych tekstów hebrajskich, odkopalisko pochodzi z czasów cesarza Justyniana I z lat około 517—583.

Zdjęcia otrzymane od prof. Sukenika reprodukujemy tutaj za zezwoleniem U. niw. Jerozolimskiego.

takich n. p. kwestjach: którą godzinę wybrać do kąpieli, do gry w szachy, do zmiany ubrania. Jeszcze w r. 1909 zdetronizowany sułtan Abdul Hamid nie mógł się obejść bez astrologa.

Wpływy arabskiej filozofji i nauk przyrodniczych w Hiszpanji i Sycylji, a z drugiej strony *wyprawy Krzyżowe* przyczyniły się do rozpowszechnienia poglądów astrologicznych, a *przy międzynarodowym charakterze średniowiecznej kultury i wiedzy* astrologja dotarła także łatwo do północnych krajów Europy. W XV i XVI w. znaczenie astrologji wzmogło się. Zakwita ona *na uniwersyteckich katedrach* astrologicznych w Padwie, Bolonji i Paryżu, a zwłaszcza w *Krakowie*, gdzie zdobyła sobie *największy rozgłos*.

Ruch humanistyczny wzmocnił wpływy astrologji przez zwrot do badań literatury i filozofji późnej starożytności.

Czasy Reformacji nie osłabiły znaczenia astrologji. Wprawdzie *Luter* — dla którego Kopernik był narwańcem, usiłującym do góry nogami odwrócić całą sztukę astronomiczną — uważał astrologję za wesołe fantazjowanie, jednakże konjunkcję kilku planet w konstelacji Ryb w r. 1524, budzącą wielkie zaniepokojenie, uznał za znak od Boga.

Takie były w najogólniejszych ramach dzieje astrologji. (Kraje dalekiego wschodu nie wchodzą tu w rachubę). Astrologja była *międzynarodowym prądem duchowym*, wnikającym w umysły i wybijającym swe *piętno na różnorodnych przejawach wiary, wiedzy i poczynań.*

Śmiertelny cios klasycznej astrologji zadały odkrycia Kopernika, Galileusza i Keplera. Wprowadzenie przez Kopernika systemu heljocentrycznego świata w miejsce starego geocentrycznego, zburzyło podstawowe założenia astrologji. Luneta Galileusza ukazując nowe światy, nadała konstelacjom niebieskim nowy wygląd, a keplerowskie prawa ciążenia przyniosły objaśnienie ruchu planet. *Klasyczny system siedmiu planet runął*, ukazując niedorzeczność opieranych na nim wróżb.

Z dziejów Zwierzyńca Niebieskiego.

Zacząłkowe staroperskie symbole konstelacyj Zodjaka.

Na lewo: Znak Strzelca, w środku — Wodnika, na prawo — Koziorożca. Staroperskie symbole gwiezdne odkryte w Suzie, z czasów króla Meli Szipak (ok. 1200 przed Chr.), na t. zw. kamieniach granicznych. Były to słupy z wyrytemi na nich symbolicznemi znakami. Przy kamieniach tych zawierano umowy, a owe znaki były uważane za świadków układu. (Wodnik trzyma naczynie ze strumieniem — niebieskim Oceanem, w którym pływają gwiazdozbiory Zodjaka).

Jakie jest pochodzenie Zodjaka? Jak, kiedy i gdzie zaczął się kształtować w świadomości ludzkiej jako pas gwiazdozbiorów wzdłuż ekliptyki, wytyczających drogę Księżyca, Słońca i planet? Jak i kiedy skrystalizował się w utrzymującej się do dzisiaj klasycznej formie dwunastu konstelacyj i ich symboli?

Na podstawie zbadanych w ostatnich czasach różnych tekstów wschodnich *uchodzi obecnie za pewne, że Zodjak jest pochodzenia babilońskiego.* Na obszarach Mezopotamji powietrze odznacza się szczególniejszą czystością, co w wysokim stopniu ułatwiało obserwowanie grup gwiezdnych, ukazujących się tam nader wyraziście i uderzających wspaniałością blasku.

Niewątpliwie kolejne wyobserwowanie gwiazdozbiorów wzdłuż ekliptyki i ujęcie ich w zamknięte grupy odbywać się mogło dopiero wtedy, gdy w przestworzach gwiezdnych wyśledzono, że Księżyc odbywa swą wędrówkę stale po tym samym szlaku. Rozpoznanie tego szlaku jako także stałej drogi Słońca, nastąpić mogło dopiero później, Księżyc bowiem z częstą kolejnością swych faz był dostępniejszy do spostrzeżeń, niż Słońce ze swym rocznym okresem, a do tego Księżyc będąc ważniejszym początkowo niż Słońce czynnikiem dla pierwotnych ludów koczowniczych, gdyż świecąc w nocy ułatwiał im wędrówki — pierwej i łatwiej musiał podpaść pod obserwacje. To też pas zodjakowy, na którym później wyśledzono także drogę Słońca i planet, w starobabilońskich tekstach nosił nazwę: *droga Księżyca.* Ta faza odnosi się niewątpliwie *do czasów epoki kamiennej*, z której też *pochodzą zaczątki kształtowania się mitów.*

Kiedy wzdłuż owej rozpoznanej drogi Księżyca zaczęto wyróżniać i grupować te gwiazdozbiory, które dziś tworzą Zwierzyniec Niebieski? Bliższego określenia czasowego nie można tutaj zastosować, gdyż proces obserwacyjny odbywał się stopniowo i podlegał zmianom pod wpływem krzyżujących się wierzeń. *Jako okres powstania Zodjaka należy przyjąć te czasy, gdy zrodziło się pojęcie „domów“ księżycowych* (później „domów“ Słońca i planet). W każdym razie ustalenie konstelacyj musiało nastąpić w czasie, *gdy świat gwie-*

Znaki Koziorożca, Wodnika i Ryb.
Staroakkadyjskie symbole trzech konstelacyj pory deszczowej (zimowej), wyryte na trzonku pieczęci.

Znak Bliźniąt.
Starobabiloński symbol konstelacji, wyryty na trzonku pieczęci.

…żny przestawał być dla człowieka księgą obrazkową a zaczynał stawać się *tablicą do rachuby czasu.*

Dla określenia zaczątków kształtowania się Zodjaka wysunięto następującą *koncepcję czysto astronomiczną:*

Konstelacja Panny w najdawniejszych obrazach była przedstawiana jako postać niewieścia *z kłosem w dłoni.* Taką personifikację można wytłumaczyć w ten sposób, że symbolizowała ona czas zbiorów w polach, to znaczy, że *dominowała w pasie Zwierzyńca w miesiącu zbiorów,* a więc w okresie *przesilenia letniego.* Temu momentowi odpowiada era, w której *w punkcie zrównania wiosennego znajdowała się konstelacja Bliźniąt.* Otóż z kolejności zmian wywoływanych precesją księżycowo-słoneczną wynika, że ta era przypadała na *lata ok. 6600 do 4400 przed Chr.* Genezy więc Panny jako konstelacji zodjakowej należy szukać *w czasach starosumeryjskich.*

W podobny sposób wyprowadzają czas ukształtowania się *Koziorożca, Wodnika i Ryb,* jako *zkolei najstarszych ogniw zodjakowych.* Powstały one niewątpliwie jako *symbole ery deszczowej* na Wschodzie, odpowiadającej naszej zimie (Koziorożec był pierwotnie przedstawiany jako połączenie kozła i ryby). Odpowiada to czasom, gdy *w punkcie przesilenia zimowego dominował Wodnik,* na poprzedzający miesiąc deszczowy przypadał Koziorożec, a na następny Ryby. Była to *era Byka w punkcie wiosennym, tj. czasy od ok. 4400 do 2200 przed Chr.*

Wyżej omówione konstelacje wyliczają już *starobabilońskie teksty z ostatnich stuleci 3-go tysiąclecia przed Chrystusem.* Te same źródła wymieniają także *Raka, Lwa, Wagę, Niedźwiadka, Strzelca i Barana, jako* „gwiazdy, które stoją na drodze Księżyca", a ówczesne obrazowe ujęcia tych gwiazdozbiorów odpowiadają już naogół dzisiejszym formom. Wyjątek stanowi *konstelacja Barana,* która w starszej epoce babilońskiej była symbolizowana jako *rolnik pracujący na roli.* Stąd Nebukadnezar nosił tytuł „rolnik Babilonu". Może też późniejsze dynastyczne legendy o powoływaniu rolnika od pługa na tron były tylko echami owej astralnej symboliki.

Ostatnie dwie konstelacje: *Byk i Bliźnięta* wymieniane są w bohaterskiem epos o Gilgamesie *z ery Hammurabiego* (ok. 2250 przed Chr.) ale w formie dzisiejszej ustaliły się zapewne dopiero później, gdyż np. Byka dłuższy czas łączono z Plejadami i Hyadami, a jeszcze teksty bibljoteki Asurbanipala (668—626 przed Chr.) rozróżniały aż 7 grup Bliźniąt.

Z kształtowaniem się Zodjaka łączy się ściśle *podział „drogi Księżyca" na 12 równych odcinków.* Podział ten pochodzi także *z czasów starosumeryjskich.* Porządkowanie na tych odcinkach 12 gwiazdozbiorów zodjakowych, traktowanych już jako *kalendarzowe etapy do liczenia czasu,* bez względu na ich większe lub mniejsze przestrzenne rozmieszczenia, spowodowało *wprowadzenie 12 znaków Zwierzyńca w miejsce samych konstelacyj.* Ponieważ znaki te musiały się wówczas *pokrywać co do miejsca z konstelacjami,* a tradycja przekazała nam *uporządkowany Zodjak w dzisiejszej formie ze znakiem Barana na czele,* tj. z konstelacją Barana w punkcie wiosennym, zatem podział Zodjaka na 12 równych części oraz wprowadzenie znaków zodjakowych mogło nastąpić *dopiero pod koniec trzeciego tysiąclecia przed Chr.*

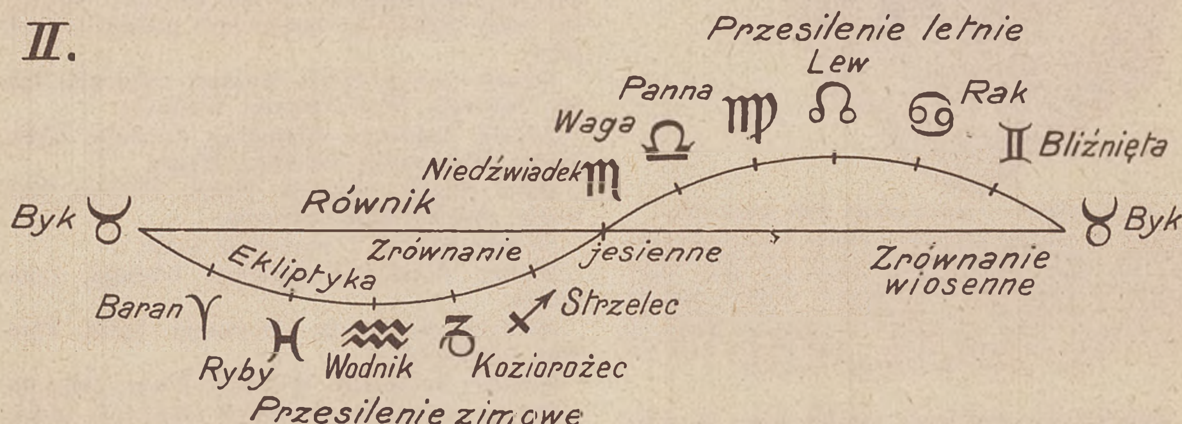
Zaczątkowy Zodjak staroperski.
Symbole odkryte na „kamieniu granicznym" odkopanym w Suzie, z ok. 1200 r. przed Chr.

Zmiany punktu wiosennego na Zodjaku.

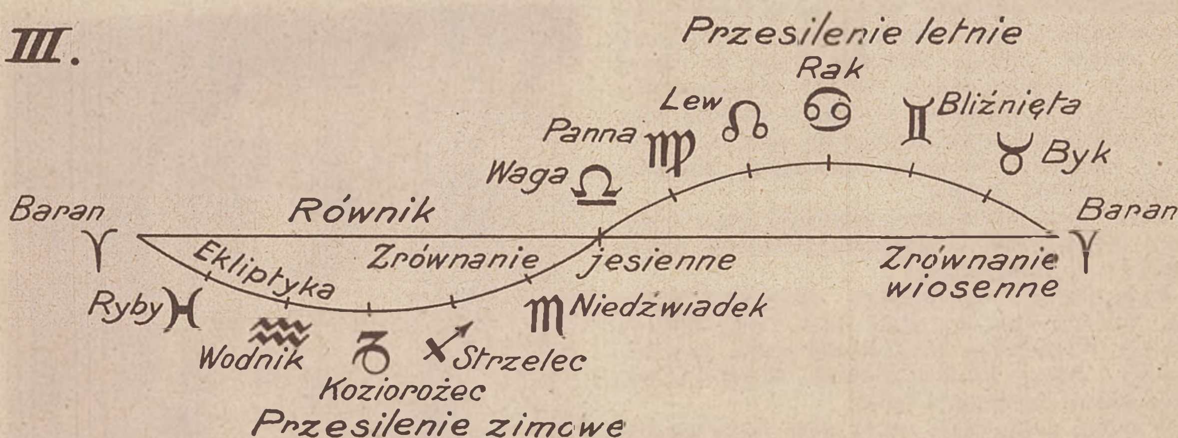
Punkt wiosennego zrównania dnia z nocą cofa się wzdłuż ekliptyki w kierunku od wschodu na zachód, co roku o ok. 50 sek., a to w następstwie t. zw. precesji księżycowo-słonecznej, t. j. ruchu osi ziemskiej skutkiem perturbacyj wywołanych przez Księżyc i Słońce. Tem samem punkt wiosenny cofa się wzdłuż gwiazdozbiorów Zwierzyńca niebieskiego, przebywając w ciągu ok. 2.160 lat łuk 30^0, t. j. pole jednego znaku zodjakowego. Odkrycie zjawiska precesji przypisują genjalnemu astronomowi starożytności, Hipparchowi z Nikei (ok. 160 do 125 przed Chr.), twórcy naukowej astronomji. Jednakże w ostatnich latach okazało się, że zjawisko to wyśledził już pod koniec 3-go w. przed Chr. Babilończyk Kidinnu, po grecku nazywany Ki-

Rys. I: Rozmieszczenie Zodjaka w czasie od ok. 6.600 do ok. 4.400 przed Chr. W punkcie wiosennym znajdowała się wówczas konstelacja Bliźniąt. Wedle poglądów niektórych badaczy, w micie o Kastorze i Polluksie, oraz w rodowych legendach o bliźniętach tajemniczo urodzonych, uratowanych i powołanych do panowania, możnaby upatrywać legendarną stylizację owego astronomicznego okresu.

Rys. II: Okres od ok. 4.400 do 2.200 przed Chr. Punkt wiosenny przesunął się już do konstelacji Byka. Ten okres odzwierciedla się w kulcie świętego byka: u Sumerów Bawół (bizon, tur), w półn. Babilonji Kerub, w Egipcie Apis.

Rys. III: Okres od ok. 2.200 do ok. 100 przed Chr. Punkt wiosenny przypada na konstelację Barana. To przesunięcie się punktu wiosennego najsilniej odzwierciedla się w aryjskich mitach Ramy.

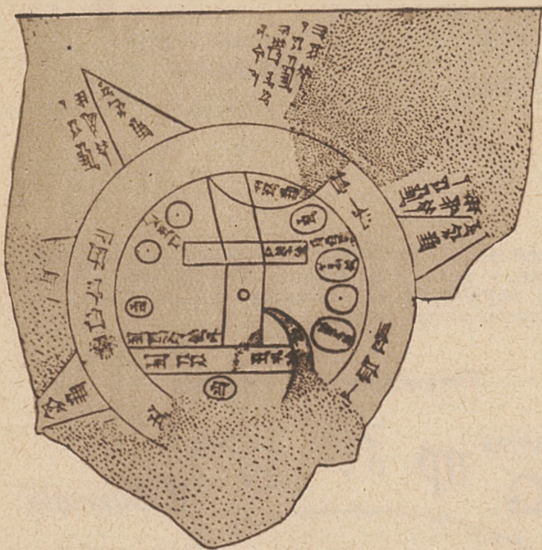
denas, jeden z twórców astronomicznej szkoły w Sipar, a jego obliczenia niewiele różniły się od obliczeń Hipparcha.

Wykresy tutaj zamieszczone przedstawiają kolejno cofanie się wiosennego punktu wzdłuż Zodjaka, oraz łączące się z tem zmiany tego punktu w stosunku do gwiazdozbiorów Zwierzyńca, leżących przy ekliptyce.

Od ok. 100 r. przed Chr. punkt wiosenny przesunął się do konstelacji Ryb i okres ten, w którym obecnie znajdujemy się, potrwa do ok. 2.100 r. naszej ery, poczem miejsce Ryb zajmie konstelacja Wodnika. Odzwierciedlenie tego przesunięcia próbowano odnaleźć w zaczątkach starochrześcijańskiej ikonografji, która wprowadzała symbol Ryby. Jednakże siła twórcza mi-

tów astralnych wówczas, a raczej na długo przedtem zupełnie już wygasła i nie oddziaływała już na kształtowanie się wierzeń. To też mimo faktycznego przesunięcia się punktu wiosennego, mocą tradycji utrzymany został znak Barana w tym punkcie i w rachubach kalendarzowych do dzisiaj zachowało się to archaiczne oznaczenie. W praktyce taka niezgodność symbolu z konstelacją nie wywołuje żadnej różnicy, gdyż astronomja rachunkowa nie operuje symbolami, punkt wiosenny zaś oznacza jako stopień zerowy.

Astrologiczna geografja.

Mapa świata z czasów około 2800 przed Chr.

Rysunek na cegiełce glinianej z czasów sumeryjsko-akkadyjskich. (Tekst wymienia Sargona). Na rysunku wyobrażona jest rzeka, pierścieniowo oblewająca świat wedle ówczesnych wyobrażeń, t. j. ówczesne państwo Sargona. Trójkąty wybiegające na zewnątrz oznaczają jakieś dalekie krainy. Napis na jednym z trójkątów podaje, że w tej krainie nie widać Słońca. Inne krainy mają być zajęte przez fantastyczne zwierzęta.

Astrologowie Babilonji ustalili tezę, że przy „czytaniu z gwiazd" trzeba określić przedewszystkiem *sferę wpływów* dodatniego czy ujemnego oddziaływania ciał niebieskich. To był *zaczątek astrologicznej geografji*, która już za czasów starobabilońskich wprowadziła pierwszy najogólniejszy podział znanego wówczas świata na *cztery terytorja, odpowiadające czterem stronom nieba* i podlegające wpływom tychże. Z biegiem wieków podział ten zróżniczkował się, zaczęto ustalać *sfery wpływów dwunastu konstelacyj Zodjaka*, a także *gwiazd stałych*.

Wedle owej archaicznej astrologji *sfera wpływów zodjakowych* w starożytnym świecie przedstawiała się następująco:

Baran-Persja, *Byk*-Babilon, *Bliźnięta*-Kapadocja, *Rak*-Armenja, *Lew*-Mała Azja, *Panna*-Hellada i Jonja, *Waga*-Libja, *Niedźwiadek*-Italia, *Strzelec*-Cylicja i Kreta, *Koziorożec*-Syrja, *Wodnik*-Egipt, *Ryby*-Morze Czerwone i Indje.

W miarę poznawania mapy ziemi konstelacjom zodjakowym zaczęto powiększać ich ziemskie obszary przez poddawanie ich wpływom różnych ziem nowo poznanych. Astrologja średniowiecza ustaliła ten podział już dosyć dokładnie. Z tych czasów pochodzi np. teza astrologiczna, że *Polska leży w sferze wpływów Byka*. Wedle niektórych źródeł pogląd ten miał być ustalony *jeszcze w XI wieku przez astrologów arabskich*.

Współcześni astrologowie polscy uważają złączenie konstelacji Byka z Polską za *nader korzystne*, gdyż *Byk*, jeden z trzech pierwszych gwiazdozbiorów zodjakowych zwanych „boskiemi", jest *symbolem potęgi i chwały*. (Pierwszy z tej trójcy, *Baran*, sąsiadujący z Bykiem w Zwierzyńcu Niebieskim z prawej strony, ma pod sobą *W. Brytanję*, a trzeci, *Bliźnięta*, sąsiadujący z lewej, *Amerykę Północną)*. Ponieważ Słońce na Ekliptyce znajduje się w znaku Byka w czasie od 20 kwietnia do 21 maja, tj. *przez większą część maja*, wnioskują z tego współcześni astrologowie, że miesiąc *maj powinien być dla Polski szczególnie pomyślnym*.

W podobny sposób także *planety weszły do geografji astrologicznej*. Średniowieczne i późniejsze czasy ustaliły tu następujący podział terytorjalny:

Saturn: Grecja, Hesja, Moskwa, Saksonja, Tracja, Turyngja, Wołoszczyzna, Westfalja.

Jowisz: Dalmacja, Hiszpanja, Kalabrja, Lidja, Miśnia, Normandja, Pamfilja, Węgry.

Mars: Anglja, Bawarja, Danja, Francja, Norwegja, *Polska*, Śląsk, Szwecja.

Słońce: Włochy i wschodnie kraje.

Wenus: Frankonja, Inflanty, Irlandja, Lotaryngja,

Merkury: Brabancja, Chorwacja, Egipt, Flandrja, Lombardja.

Księżyc: Burgundja, Holandja, Prusy, Zelandja.

Oprócz wymienionych krajów także inne obszary podlegać miały szczególnym wpływom pewnych planet, ale obszary przytoczone powyżej mają pozostawać pod najsilniejszym wpływem tychże.

Starohebrajski kalendarz.

Wykopalisko w Gezer (Palestyna) prawdopodobnie z VII w. przed Chr. Kalendarz podaje 8 nazw miesięcy wedle zbiorów rolnych, a wzorowany jest na asyryjskich kalendarzach z czasów Hammurabiego.

Domy planet.

Wpływ i oddziaływanie planet miały być *najsilniejsze* wówczas, gdy planety znajdowały się *w swoich „domach"*. O powstaniu tego pojęcia pouczają *księgi Nechepso i Petosirisa*, rodzaj astrologicznego kodeksu grecko-egipskiego z II wieku przed Chr., których autorami mieli być: król Nechepso (król tego nazwiska żył w Egipcie w VII w. przed Chr.) oraz kapłan Petosiris, mający czerpać swe informacje z *objawień Hermesa*. Księgi te miały dla starożytnej astrologji jeszcze większe znaczenie, niż głośne dzieło astronomiczne Klaudjusza Ptolemeusza z II w. po Chrystusie.

Podają one, że *„dom" planety* w swem zasadniczem znaczeniu oznacza *owo miejsce wśród gwiazdozbiorów Zodjaka*, w którem dana planeta znajdowała się *podczas stworzenia świata*. Miejsca te były następujące:

Saturn — 15° Koziorożca
Jowisz — 15° Strzelca
Mars — 15° Niedźwiadka
Słońce — 15° Lwa
Wenus — 15° Wagi
Merkury — 15° Panny
Księżyc — 15° Raka.

Na podstawie takiego ugrupowania powstawały w różnych czasach i różnych kulturach *horoskopy świata* (najstarszy horoskop miał być pochodzenia chaldejskiego), a także te ugrupowania „domów" posłużyły do bliższego określenia *wpływu planet na organizm człowieka*, analogicznie do wpływu gwiazdozbiorów Zodjaka na części organizmu ludzkiego. Ów wpływ z rozwojem astrologji oznaczony został następująco:

Saturn — głowa i szyja
Jowisz — barki i piersi
Mars — osierdzie i ścięgna
Słońce — serce, płuca, wątroba
Wenus — części rodne
Merkury — uda i kolana
Księżyc — reszta ciała.

Taki podział odpowiadał starożytnemu *dzieleniu nieba, ziemi i człowieka na 7 części* składowych (co uwzględniał Hipokrates w swych pismach) i zaznaczył się także silnie *w tezach medycyny astrologicznej*.

Wenus.
(Z „Kalendarza Krakowskiego" z XVI w.).

CZASY PANOWANIA PLANET.

Kolejność panowania planet w najbliższych latach przedstawia się następująco:

♄ Saturn	1930	1937	1944
♃ Jowisz	1931	1938	1945
♂ Mars	1932	1939	1946
⊙ Słońce	1933	1940	1947
♀ Wenus	1934	1941	1948
☿ Merkury	1935	1942	1949
☾ Księżyc	1936	1943	1950

Horoskopy wedle znaków Zodjakowych.

Kalendarze z przed 200 lat podawały „własności i inklinacje rodzących się pod znakami Zodjakowemi". Horoskopy te, uwzględniając stronę opisową człowieka, a mało jeszcze rozbudowane w treści, czem zajęła się bliżej średniowieczna astrologja (Por. Kal. I. K. C. na r. 1928 i 1930), zdradzają starsze pochodzenie i można przyjąć za prawdopodobne, że nawiązują swemi ujęciami do starych zaczątków kształtowania się tez astrologicznych. Przytaczamy je poniżej:

♈ BARAN.

Kto się rodzi Słońce będąc w znaku Byka, albo ten znak mając in ascendente, bywa śmiałego serca, odważny i zapalczywy, ale prędko mityguje gniew swój, u różnej kondycji ludzi łaskę i promocję znajduje, przychodzi do honorów przez wielką nienawiść, zazdrość i prześladowanie, mając niestateczne i odmienne szczęście. Jest podługowatej twarzy i szyji, wielkich żył u czoła, kędzierzawych i gęstych włosów, ciemnych oczu, przyjemnej i prędkiej mowy, sposobniejszy do świeckich aniżeli do duchownych spraw, siła obiecuje, ale mało daje, chęć wielką ma do widzenia cudzych krajów, prędko od zwierząt czworonożnych obrażony bywa. Najczęściejsze choroby w głowie, także ciężko dokuczliwe boleści w lewym boku miewa.

Zodjak z Gezer w Palestynie.
Cenny zabytek z przedizraelickich czasów XII i XIII dynastji. Wykopaliska w Gezer sięgają okresu z przed 3000 lat przed Chr., t. j. młodszego okresu kamiennego.

Dziewczyna pod tym znakiem rodząc się bywa pięknego ciała, twarzy i włosów, gniewliwa, kłamliwa, płodna w porodzeniu, wielkim przypadkom podległa.

♉ BYK.

Kto się rodzi pod znakiem Byka, chęć ma do roli, ogrodów i łąk, nie wzdryga się żadnych prac, ma politowanie nad bliźnim, szczerego jest animuszu, ludzkiej perswazji słucha lub strofowania, jest wielkiego serca i mocnego ciała, mięszanego koloru na twarzy, wielkie okrągłe ma oczy, długie czoło, nie wielkiego nosa, wielkich zębów, pyszny w strojach, nienawidząc zbytniego trunku. Nie dba o białogłowy, w starości do bogactw i honorów przychodzi, mało przyjaciół, więcej nieprzyjaciół miewa, powinien się strzec od ukąszenia psów, umiera albo od trucizny, albo od gorącości, albo od ognia etc.

♊ BLIŹNIĘTA.

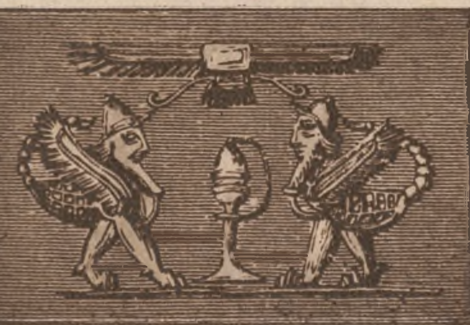
Kto się rodzi pod znakiem Bliźniąt, bywa niestateczny, jednak wysokiego czyli głębokiego rozumu, ciepłej i wilgotnej kompleksji, czarnych włosów i oczu, podługowatego czoła, szyji i nosa, jasnej twarzy. Dołki ma w policzkach gdy się śmieje, wielkich zębów, długiego nosa, małych piersi, cienkie czoło, przystojną mowę. Prędko siwieje, prędki lub do dobrego lub

do złego, do nauki i kunsztów ma inklinację, żartobliwy, wiele od krewnych swoich zazdrości i przeciwności cierpi, wiele bogactw nabywa ale prędko je utraca. Od ognia i miecza na zdrowiu szwank odbiera, a śmierć od zapowietrzenia najprędzej trafia się.

Dziewczyna pod tym znakiem tejże jest natury, niewinnie potwarzy doznaje, jednak ze sławą ratowana bywa. Mało co pomocy od bliźnich i powinnych swoich ma, jednak przecie zaszczyt swój odbiera.

♋ RAK.

Kto się pod znakiem Raka rodzi, bywa bojaźliwy, cichy i spokojny, słaby, cichej mowy, siła cierpi od obcych ludzi. Jest tłustej twarzy, białych włosów i twarzy, krzywych zębów, szerokiego czoła, wąskich piersi, poczciwość kocha, szczerze się z drugim obchodzi, nienawidzi wszeteczeństwa, pijaństwa, o sławę i chwałę stara się, sprawiedliwość i prawdę kocha. Szczęśliwy jest ale niestatecznie. Choroby takowego w rękach, od zwierzęcia, strzelby, ognia, wody gorącej albo od wodnistych przypadków bywają.

Personifikacja Niedźwiadka.
Wedle wyobrażeń późnobabilońskich.

♌ LEW.

Kto się pod znakiem Lwa rodzi, piękną staturę wszystkiego ciała remonstruje, jest gorącej, suchej i cholerycznej natury, szerokiej twarzy, pięknych oczu, wielkich warg, miąższej szyji, nadzieję zawsze ma do wysokich rzeczy, mężnego i odważnego jest animuszu, poważny, śmiały, nie lękliwy tak w szczęściu jako w nieszczęściu, skłonny do poczciwości i cnoty, łatwo da się ubłagać, nienawidzi pochlebstwa. Wiele chorobom od młodości podległy, a osobliwie gorączkom, wrzodom w piersiach, koło serca i żołądka.

Dziewczyna rodząc się pod tym znakiem, podległa katarom, na czas często się rada napije, od zwierzęcia jakiego obrażona albo raniona nierzadko bywa.

♍ PANNA.

Kto się pod znakiem Panny rodzi, jest delikatnego ciała, pięknej twarzy, czoła krótkiego, niewielkiego nosa, bystrego wzroku, miernej statury, duchownych jest obyczajów, zapalczywy, głodu wielkiego, rozumu bystrego i do nauk prędkiego, różnych języków pojętliwy, w kompanji wesoły. W młodości mało co, ale w starości wielkie szczęście ma. Amory białogłowskie lubi. W handlach i sprawach szczęśliwy. Na febrę, głowę, oczy, uszy, serce, żołądek, wnętrzności pospolicie choruje, chociaż i na inne. Umiera z suchości żołądka i gorącości głowy.

♎ WAGA.

Kto się rodzi pod znakiem Wagi, blady jest na twarzy, brwi wielkie i plecy duże ma, pospolicie pochyło chodzi, oczy ma piękne ale głębokie, usta wielkie, wargi nadęte, niestatecznego humoru, ale szczery, cichy i skromny i dobry, szczodry i dobroczynny ku ubogim. Kocha się w sprawiedliwości i skromności, w przyjaźni, w słowach, w obyczajach stateczny, do astronomji sposobny, wiele cierpi od złych ludzi, rzeczy swoje cicho odprawia. Choroby w głowie, plecach, wnętrznościach, lewym boku cierpi Umiera od trucizny lub złej krwi.

Dziewczyna pod tym znakiem rodząc się jest urodziwa i przyjemna, na starość różne przypadki i choroby w głowie cierpi, na szyji, w nogach, strzec się ona powinna głównie od ognia i takoż gorącej wody.

♏ NIEDŹWIADEK.

Kto się rodzi pod znakiem Niedźwiadka, mocnego i prostego jest ciała, okrągłej głowy, wielkiego czoła, pełnej twarzy, gęstych włosów, kompleksji i dowcipu, chytry, gniewliwy, pomsty szukający, przychodzi wprawdzie do honorów ale późno bardzo, wiele cierpi przeciwności, źle sypia. Obciążony melancholją, mędrszy innym niż sobie samemu jest, siła myśli ale mało czyni, chęć ma do nauki. Do honorów promowany bywa, miłość między pospólstwem ma. Choruje i umiera na urazę i boleść głowy, oczu, słuchu, także bólów lewego boku.

Dziewczyna pod tym znakiem rodząc się, obyczajna, chytra, zdradliwa, gniewliwa, zazdrościowa i pracowita bywa, przychodzi do honorów przez męża. Boleść w śledzionach, w głowie ponosi, obrażona zaś bywa na twarzy.

♐ STRZELEC.

Kto się rodzi pod znakiem Strzelca, nadobnej jest twarzy, pilnością, mądrością i obyczajami innych przewyższa, spokojnie w swoich postępkach i w małżeństwie żyje, dóbr swoich nie utraca, dobry bywa do porady, zaś do łowów i także wojny sposobny.

♑ KOZIOROŻEC.

Kto się pod znakiem Koziorożca rodzi, małą głowę z wielkiemi oczyma miewa, przystojną mowę, głębokiego konceptu. Do melancholji skłonny, zazdrościwy, gniewliwy, bojaźliwy, w tajemnicach, naukach kochający się, sposobny do roli, do handlów i innych spraw nie sposobny, z wielką pracą pożywienia nabywa. Do małżeństwa niezgodny, nie lubi kompanji.

♒ WODNIK.

Kto się rodzi pod znakiem Wodnika, ma długą twarz i głowę. Prędko się gniewa, cichej mowy, skromny i w sprawach swoich skryty, sławny u ludzi, sposobny ma dowcip do nauki, wielką chęć do peregrynowania i lubo czasem nędzę i ubóstwo cierpi, jednak przez obcych przyjaciół nie przez swoje staranie fortuny nabywa, prędko siwieje i długo żyje. Choroby dokuczliwe miewa w kolanach i nogach.

♓ RYBY.

Kto się rodzi pod znakiem Ryb, bywa słabej natury, bojaźliwy, niewiele mowny, miernej statury, szczodrobliwy, dobrego imienia, znaczny w honorach, lubi kompanją i trunki, każdemu rad służy, niestateczny, w przedsięwzięciu swojem wielkie ma imaginacje, niewielkich bogactw nabywa, lubo się o nie bardzo stara. Ma chęć do łowów, zalotów, często w niebezpieczeństwo dla białogłów wpada. Mało co szczęścia z młodych lat miewa, ale zato później.

Dziewczyna tej bywa kompleksji, wesoła zwadliwa, różne przypadki miewa przez zaloty, do wielkiej szkody i wstydu przychodzi.

Personifikacja Wodnika (na lewo) i Ryb.
Z medaljonów pierwszej Hagady (w Germańskiem Muzeum Narodowem w Norymberdze), z drugiej połowy XV wieku.

Komety w astrologicznem ujęciu.

W astronomicznej części niniejszego kalendarza zarejestrowana jest zapowiedź pojawienia się *kilku komet w bieżącym roku*. Astrologja przypisywała kometom bezpośredni *wpływ na temperaturę ziemi*. Wedle Arystotelesa komety *sprowadzały posuchę* i w związku z tem *gwałtowne burze*, a także *trzęsienia ziemi*.

W szczególności komety wedle astrologicznych wierzeń mają oddziaływać *nader dodatnio na urodzaj winogron*. Przykładem tego mają być w zeszłym wieku lata: 1811, 1819, 1822, 1835 i 1858, a ostatnio r. 1911, które wyróżniły się *nader obfitemi plonami w winnicach*, a które były też rzeczywiście latami komet.

Znaki urodzajów.

Według dawnych zapisków gospodarczych, prognozy ogólne, długiemi obserwacjami z przyrody wyprowadzone, są następujące:

W porze zimowej obfite śniegi obiecują rok urodzajny, a przeciwnie obfite deszcze zazwyczaj zagrażają znacznym nieurodzajem.

Bożek pogody.
Wedle wyobrażeń chetycko-babilońskich.

Wiosna dżdżysta znaczy, że wiele będzie siana a mało zboża; ciepła zapowiada obfitość owoców, lecz te będą robaczywe; zimna zaś ostrzega nas, że pora zbiorów będzie znacznie spóźniona.

Jeżeli wiosna i lato są oboje razem suche, lub wilgotne, trzeba się obawiać wielkiego niedostatku i głodu; jeżeli zaś samo lato jest bardzo ciepłe, to się należy lękać różnych chorób.

Jesień dżdżysta zapowiada nieurodzaj na wino i mierny zbiór zboża na rok następny; przeciwnie zaś pogodna rokuje na to oboje niewątpliwy prawie urodzaj, zwłaszcza, jeżeli następna zima będzie śnieżna, pierwsza połowa wiosny sucha, a druga przepadzista.

Po pięknej jesieni następuje zwykle zima wietrzna.

W ogólności *długie nieumiarkowanie pór*, co do panującego w nich bądź wiatru, bądź suszy, bądź wilgoci, bądź zimna, bądź nareszcie ciepła, staje się szkodliwem zarówno dla roślin jak dla zwierząt, a zatem naogół niepomyślnem dla ludzi.

Po wiośnie wilgotnej i takiemże lecie następować lubi zwykle piękna jesień.

Zima dżdżysta zapowiada suchą wiosnę, a naodwrót sucha zima bywa zapowiedzią wiosny wilgotnej.

Kiedy jesień jest piękna, to należy się spodziewać dżdżystej wiosny, a gdy dżdżysta, to wiosna piękna.

Rok Jowisza.

Planetą panującą w roku 1931 jest *Jowisz*, męski planeta, naturze ludzkiej przyjazny. Stare kalendarze charakteryzują *lata Jowisza jako naogół dosyć dobre*, nie bardzo mokre, ale i niezbyt suche, albowiem Jowisz „z natury swej *jest planetą sprzyjającą urodzajom*“. Wszelako lata te są *więcej wilgotne niż suche*. A ponieważ „Saturn, przeszły pan roczny, zapomniawszy, że strącony z panowania, jeszcze wiosnę trzyma zimnem i do późnej wiosny mrozy sprowadza“ — przeto „*bywa późny rok* i wszelka urodzajność później się dostawa“. *Wiosna dopiero późno nastaje*, przez co wszystko się opaźnia, a żniwa częstokroć o 3 tygodnie później jak w innych latach przypadają. Naogół jednak *lata Jowisza uważane są za urodzajne*, choć w zbiorach należą więcej do średnich niż do obfitych.

PROGNOZY NA PORY ROKU.

Wiosna jest pospolicie wilgotna i zimna, zwłaszcza z początku, aż do maja mokra, wśród siebie do dni kilkanaście ciepła, w połowie miernie ciepła i przyjemna, potem znowu wilgotna i chłodna, naprzemian z ciepłą pogodą.

Lato z początku więcej mokre i chłodne, niż suche i gorące, w czerwcu jeszcze pojawi się rankiem szron; środek piękny, umiarkowany i żyzny, przyjazny urodzajom ziemnym, ale burzliwy, deszcze wielu grzmotami przeplatane. Szczególnie lipiec i sierpień będą burzliwe i bardzo gorące, co nie będzie sprzyjać urodzajom. Koniec bardzo suchy i gorący, razi przykremi upałami, grzmotami, piorunami i gradem. Jeśliby się przytrafiło pod tą planetą w lutym, marcu, kwietniu lub maju zaćmienie Słońca, tedy rok będzie zbyt ordynaryjnie suchy, a zatem rok dziwnie nieurodzajny i nastąpi wielka drogość na zboże.

Jesień bywa mokra, z początku kilka dni zimno, przymrozki i szron, naprzemian dżdżysto i mroźno. Naogół jesień po większej części łagodna, reszta zaś czasu dżdżysta.

Zima początkowo niestateczna, zimna, z wielu śniegami, mroźna, potem łagodniejsza, bez śniegu, sucha i mroźna, lecz wietrzna, często odwilż, ku końcowi sucha i łagodna. W całości mało mroźna, ale śnieżna, ponadto też wiatry burzliwe z zamiecią śniegową będą nierzadko panowały.

Jowisz.
(Z „Kalendarza Krakowskiego“ z XVI w.).

HOROSKOPY GOSPODARCZE.

Zapowiedzi na rok 1931 wedle dawnych spostrzeżeń przedstawiają się następująco:

Wiosna tak się wróży, że zasiewom ozimym jakoteż jarzynnym dopiero w późniejszym czasie jest dogodna. Ponieważ będzie chłodna i wilgotna, zatem *z siejbą wiosenną nie trzeba się śpieszyć*.

Lato każe wnosić, że żyto, pszenica, jęczmień, owies i len powinnyby dobry plon wydać, przynajmniej omłot na ziarno pewny. *Na mokrych i tłustych gruntach siać należy*. Prosa wcześnie posiać.

Jesień wskazuje, by *wcześnie pośpieszyć z zasiewami ozimemi* i przyrządzeniem roli pod przyszłoroczną jarzynę, jak również i z wybraniem ziemniaków, które sucho należy na zimę zachować, bo mogą łatwo zepsuciu podpaść. Oziminy siać wcześnie, zwłaszcza pszenicę, bo chociaż powoli i późno za-

marzną, to jednak *nastąpi ostra i sucha wiosna.* — Przestrzegać, aby owiec na posiewy nie puszczać.

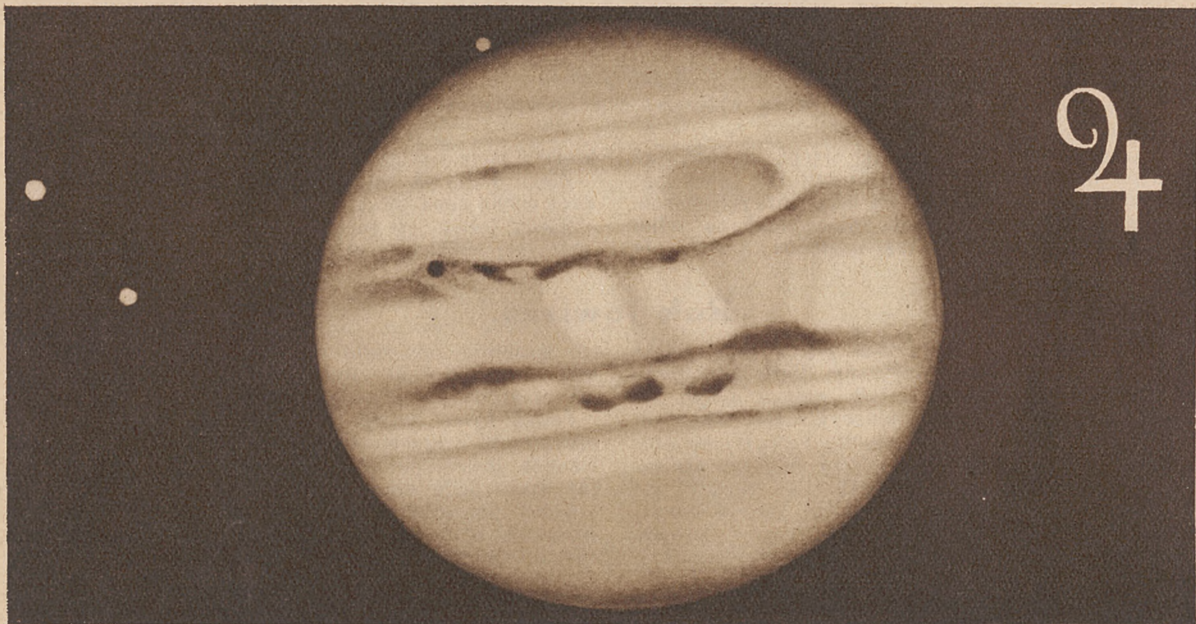
URODZAJE W ROKU 1931.

Jęczmiona roku Jowiszowego bywają bujne i dobre, obfite, zwłaszcza wcześnie posiane udają się dobrze, ale skąpić jęczmienia i słomy, bo przez następujące dwa lata suche mało go będzie. *Owies i grochy* dobre, ale mało *Wyka* będzie bujna. Także mało *prosa i soczewicy*, ale dobre. *Lny i konopie* będą dobre i trwałe, ale do wzrostu niskie. *Siana* podostatek, kto go w porę zebrał, *potraw i warzyw* wiele, ale *kapusty i rzepy* bywają mierne. Szanować *słomy i siana*, bo będzie mało przez następujące 2 lata. *Oziminy* nie najobfitsze, a to z przyczyny opóźnienia się pory roku. Ale jeżeli w roku panowania Jowisza Saturnus nisko chodzi, ozimina będzie bardzo obfita, byleby w owych czterech miesiącach nie było zaćmienia słonecznego. Naogół jednak *żyta* dobre i na słomę obfite, a i *ziarno* plenne. *Pszenice* średnie. *Ogrodowiny* powinny się udać. *Frukta* nie osobliwe, a pestkowych mało. *Jabłek, śliwek, trześni* jakoteż i *orzechów* mało, miejscami prawie nic, *gruszek* bywa dosyć, ale późno. *Chmielu* bardzo mało, lecz co do substancji bardzo dobry. *Żołędzi* dość, ale drobnej, *buczyna* nagrodzi. *Wino* złe i mało go będzie, zato w następujących dwóch suchych latach, gdy mało chleba będzie, można się napić dużo dobrego wina. *Ryb* jest wszędzie po rzekach miernie.

CECHY OGÓLNE.

W latach Jowisza *mało bywa wiatrów*. Najwięcej dmie wiatr zachodni, czasem południowy. Ale są *częste grzmoty i burze. Powodzie małe i nieznaczące. Robactwa dla wilgoci mało,* także *wołków w zbożu nie dużo*. Ale *w owocach robactwo i gąsienice* mogą znaczne szkody zrządzić, potrzeba się mieć na ostrożności przeciw tym szkodnikom, zbierać i niszczyć zawiązki, a potem mocnym ługiem skrapiać, a tym sposobem można niemało ich zmniejszyć i zniszczyć. *Żab, wężów i kretów mało* się znajduje, lecz na początku jesieni wiele myszy się namnoży.

Słabości pod Jowiszem panują rozmaite, szczególnie *na początku jesieni*, a to: ściśnienia serca, głowy ból, śledziony boleści i inne jej defekta. Ale wszystkie te słabości *nie występują w sposób grożący.*

Planeta Jowisz według fotograficznego zdjęcia.

Prawdziwa „planeta-olbrzym“, o średnicy 11 razy większej od średnicy Ziemi, o masie 2½ razy większej od masy wszystkich pozostałych planet razem wziętych. Okrąża Słońce w ciągu 11'9 lat, w odległości 5 razy większej, niż Ziemia. Posiada 9 księżyców (3 widoczne na zdjęciu), z których 2 przewyższają rozmiarami planetę Merkurego, niewiele ustępując Marsowi. Jowisz obraca się dookoła swej osi w ciągu 10 godzin. Gorącą prawdopodobnie jeszcze jego powierzchnię otacza gęsta atmosfera, pełna chmur, układających się w jasne pasma równoległe do równika planety. Ciemne smugi na polu planety pochodzą od przerw pomiędzy warstwami obłoków. Ciemna okrągła plamka na jednej z nich, to cień jednego z księżyców, padający na tarczę planety.

„Konstelacje“ planety Jowisza w r. 1931.

Styczeń	4	godz.	17	— Konjunkcja z Księżycem
„	6	„	19	— Opozycja ze Słońcem
„	31	„	23	— Konjunkcja z Księżycem
Luty	28	„	6	— „ „
Marzec	7	„	9	— Stanowisko wschodnie (planeta nieruchoma w odniesieniu do gwiazd).
Marzec	27	„	15	— Konjunkcja z Księżycem
Kwiecień	24	„	2	— „ „
Maj	21	„	15	— „ „
Czerwiec	18	„	6	— „ „
Lipiec	9	„	21	— „ z Merkurym
Lipiec	16	godz.	20	— Konjunkcja z Księżycem
„	25	„	21	— „ ze Słońcem
Sierpień	12	„	20	— „ z Księżycem
Wrzesień	9	„	17	— „ „
Paźdz.	7	„	11	— „ „
Listopad	4	„	1	— „ „
Grudzień	1	„	11	— „ „
„	10	„	11	— Stanowisko zachodnie. (Planeta ukazuje się nieruchoma w odniesieniu do gwiazd).
Grudzień	28	„	16	— Konjunkcja z Księżycem

Horoskopy z konstelacyj Jowisza.

Konjunkcje planet, jako zjawiska niebieskie, wywierające szczególniejszy wpływ na losy człowieka, były uwzględniane już w *starobabilońskiej astrologji*. O obserwowaniu tych zjawisk wspominają *teksty klinowe asyryjskie* z cytatami, mającemi sięgać czasów wielkiego Sargona *(ok. 2.800 przed Chr.)*. Już wówczas ustalono tezę o wielkiem znaczeniu zwłaszcza *konjunkcji planet Jowisza i Marsa*.

Mars i Baran w konjunkcji z Jowiszem.
Minjatura z „Traktatu Astrologicznego" Abu Masara, arabskiego astronoma z IX-go wieku. (Z Bibljoteki Narodowej w Paryżu).

Astrologja arabska uznawała za *szczególnie groźną wróżbę* konjunkcję, to jest zejście się w tej samej konstelacji Zodjaka trzech planet: *Saturna, Jowisza* i *Marsa*. To zjawisko uważano za *zapowiedź wielkich nieszczęść*, jak wojny, głód, zarazy, rozruchy, przewroty religijne i t. p. Pogląd taki rozpowszechnił się i przetrwał setki lat, a w faktach historycznych wyszukiwano dowody jego prawdziwości. Tak np. filozof i lekarz arabski *Al Kindi* (IX wiek) stwierdził, że *data urodzin Mahometa* łączyła się z taką konjunkcją, *„czarna śmierć"* grasująca w r. 1348 uważana była za następstwo konjunkcji Saturna, Jowisza i Marsa w konstelacji Wodnika, gdyż wybuchła właśnie podczas tego zjawiska, a astrolog *Gauricus* i matematyk lekarz *Cardanus* fałszowali nawet *datę urodzin Lutra* i za zgodą Melanchtona przesuwali dzień urodzin Lutra o jeden rok — czemu zresztą sprzeciwił się Luter — aby datę urodzin złączyć z konjunkcją tych trzech planet i także na tym przykładzie dowodzić, iż zaburzenia religijne za Lutra były następstwem owej konjunkcji.

Odnośnie do Jowisza astrologja starożytna uważała za *najważniejszą jego konjunkcję z Wenerą*, a za *najpomyślniejszą* — fazę przebywania *Jowisza w rejonie Księżyca*.

Także za *porę pomyślną do różnych poczynań* uważano czas, gdy Jowisz znajduje się w *największym blasku*.

Do stawiania horoskopów służyły *momenty wschodu i zachodu planety*. Hetycki tekst z połowy II-go tysiąclecia przed Chr. podaje *w związku z Jowiszem* następujące wróżby:

Człowiek rodzący się w czasie, gdy *Jowisz wschodzi, a Wenus zachodzi*, będzie miał naogół szczęście, tylko w pożyciu małżeńskiem będzie nieszczęśliwy; mąż opuści później swą żonę.

Gdy *Jowisz wschodzi* a równocześnie *Merkury zachodzi*, człowiek rodzący się wówczas będzie miał szczęście pozytywne, a w stosunku do swych wrogów — negatywne.

Gdy *Jowisz wschodzi, a Mars zachodzi*, człowiek rodzący się będzie szczęśliwy i pokona wrogów.

Jeżeli *Jowisz i Wenus równocześnie zachodzą*, to dla rodzącego się wróżba, że żona zawładnie mężem.

Całkiem zaś jest źle, gdy urodziny następują w czasie *równoczesnego wschodu Jowisza i Marsa*, bo rodzący się wówczas osobnik ulegnie swoim wrogom.

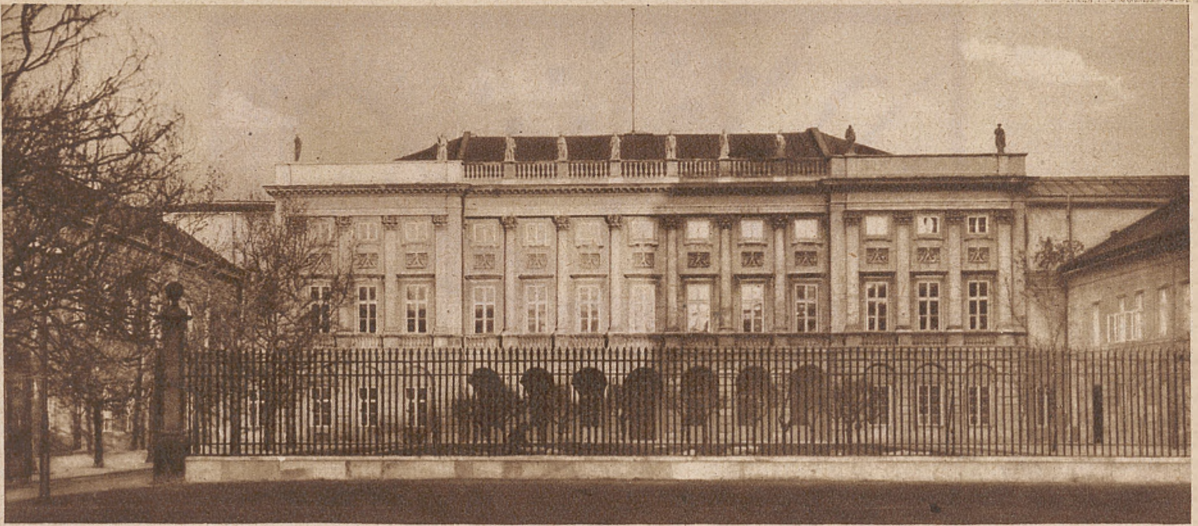
Powyższe *zacząłkowe horoskopy*, ograniczające się jak wynika z ich treści, do nader ogólnikowych ujęć, można uważać raczej za przyczynki do poznania *najogólniejszych wytycznych myślowych* człowieka w Mezopotamji z przed trzech i pół tysięcy lat, ukazujące go na *podłożu prymitywnego materjalizmu* (wróżby dotyczące wrogów), ale równocześnie ujawniające *ważność małżeństwa* w owych czasach.

Ktoby jednak chciał z powyższych tez astrologicznych wysnuwać *wróżby dla dziecka, które urodzi się w r. 1931*, znajdzie potrzebne dane w *wykresach wschodów i zachodów planet*, zamieszczonych w części astronomiczno-kalend. niniejszego rocznika.

Jowisz w znaku Lwa.
U dołu personifikacje: Saturna, Merkurego, Jowisza, Wenus i Marsa. Minjatura z „Traktatu Astrologicznego" Abu Masara (jak wyżej).

Schematyzm Państwa Polskiego.

Gmach Prezydjum Rady Ministrów w Warszawie.
T. zw. Pałac Namiestnikowski, wybudowany w r. 1645 (przy ul. Krak. Przedmieście 46-48).

Prezydent Rzeczypospolitej.

Ignacy Mościcki, wybrany dnia 1 czerwca 1926 r.

POPRZEDNI PREZYDENCI:

Gabrjel Narutowicz, wybrany dnia 9 grudnia 1922, † 16 grudnia 1922 r.

Stanisław Wojciechowski, wybrany dnia 20 grudnia 1922 r., ustąpił dnia 14 maja 1926 r.

PIERWSZY ZWIERZCHNIK PAŃSTWA:

Józef Piłsudski. Po przejęciu władzy od Rady Regencyjnej dnia 14 listopada 1918 r., zatwierdzony przez Sejm, dnia 20 lutego 1919, jako Naczelnik Państwa — do dnia 9 grudnia 1922 r.

Dotychczasowe gabinety.

I. Za czasów okupacji:

8 XII 1917 — 13 II 1918 *Kucharzewskiego* Jana.
27 II 1918 — 4 IV 1918 *Ponikowskiego* Antoniego.
4 IV 1918 — 5 X 1918 *Steczkowskiego* J. Kantego.
23 X 1918 — 4 XI 1918 *Świerzyńskiego* Józefa (pierwszy gabinet bez aprobaty okupantów).
4 XI 1918 — 14 XI 1918 *Wróblewskiego* Władysława (gabinet urzędniczy kierowników ministerstw).

II. W Rzeczypospolitej:

17 XI 1918 — 16 I 1919 *Moraczewskiego* Jędrzeja.
16 I 1919 — 9 XII 1919 *Paderewskiego* Ign. Jana.
13 XII 1919 — 8 VI 1920 *Skulskiego* Leopolda.
24 VI 1920 — 24 VII 1920 *Grabskiego* Władysława.
24 VII 1920 — 13 IX 1921 *Witosa* Wincentego.
19 IX 1921 — 5 III 1922 *Ponikowskiego* Antoniego.
10 III 1922 — 5 VI 1922 *Ponikowskiego* Ant. (II).
28 VI 1922 — 30 VI 1922 *Śliwińskiego* Artura.
30 VII 1922 — 14 XII 1922 *Nowaka* Juljana.
17 XII 1922 — 26 V 1923 gen. *Sikorskiego* Wł.
28 V 1923 — 15 XII 1923 *Witosa* Wincentego (II).

Gabinet Walerego Sławka.
Siedzą od lewej: min. spr. wewn. Józewski, min. pracy Prystor, min. spr. wojsk. Marsz. Piłsudski, (Prezydent Rzpltej Mościcki), prezes Rady Min. Walery Sławek, min. rob. publ. Matakiewicz, min. W. R. i O. P. Czerwiński. Stoją od lewej: min. spr. zagr. Zaleski, min. komunikacji Kühn, min. P. i T. Boerner, kier. min. przem. i handlu Kwiatkowski, min. ref. roln. Staniewicz, min. sprawiedl. Car, min. roln. Janta-Połczyński, kier. min. skarbu Matuszewski.

20 XII 1923 — 13 XI 1925 *Grabskiego* Wł. (II).
20 XI 1925 — 5 V 1926 *Skrzyńskiego* Aleksandra.
10 V 1926 — 14 V 1926 *Witosa* Wincentego (III).
15 V 1926 — 4 VI 1926 *Bartla* Kazimierza.
8 VI 1926 — 24 IX 1926 *Bartla* Kazimierza (II).
27 IX 1926 — 30 IX 1926 *Bartla* Kazimierza (III).
1 X 1926 — 27 VI 1928 *Piłsudskiego* Józefa.
27 VI 1928 — 13 IV 1929 *Bartla* Kazimierza (IV).
14 IV 1929 — 7 XII 1929 *Świtalskiego* Kazimierza.
29 XII 1929 — 14 III 1930 *Bartla* Kazimierza (V).
29 III 1930 — 23 VIII 1930 *Sławka* Walerego.
25 VIII 1930 — *Piłsudskiego* Józefa (II).

II Sejm zwyczajny.

Obecny Sejm jest trzecim z rzędu Sejmem Rzeczypospolitej Polskiej, a drugim Sejmem zwyczajnym.

I Sejm ustawodawczy: Wybory 26 I 1919, pierwsze posiedzenie 10 II 1919, rozwiązanie 27 XI 1922. Sejm rozwiązany został na mocy własnej uchwały.

I Sejm zwyczajny: wybory 5 XI 1922, pierwsze posiedzenie 28 XI 1922, rozwiązanie 28 XI 1927.

II Sejm zwyczajny: wybory 4 III 1928, pierwsze posiedzenie 27 III 1928, rozwiązanie 30 VIII 1930.

PREZYDJUM SEJMU.

Marszałek: *Daszyński* Ignacy.

Wicemarszałkowie: *Czetwertyński* Seweryn, *Dąbski* Jan, *Róg* Michał, dr. *Zahajkiewicz* Włodzimierz, *Żuławski* Zygmunt.

Sekretarze: *Chadaj* Paweł, *Fijałkowski* Władysław, *Karau* Jakób, *Kornecki* Jan, dr. *Ładyga* Dmytro, *Piotrowski* Zygmunt, dr. *Rosmarin* Henryk, *Urbański* Franciszek.

STAN LICZBOWY KLUBÓW SEJMOWYCH PRZY KOŃCU NADZW. SESJI LETNIEJ W R. 1930.

	posłów
Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem	108
Zwiazek Parl. Polskich Socjalistów	51
Klub Parlamentarny „Wyzwolenie“	39
Klub Narodowy	37
Klub Stronnictwa Chłopskiego	27
Ukraiński Klub Sejmowy	26
Klub Parl. Polsk. Str. Lud. „Piast“	20
Niemiecki Klub Parlamentarny	18
Klub Parl. Chrześcijańskiej Demokracji	13
Klub Parl. Narodowej Partji Robotniczej	13
Koło Żydowskie	13
P. P. S. (dawna Frakcja Rewolucyjna)	10
Komunistyczna Frakcja Poselska	7
Kl. Ukraińskiej Socjal.-Radykal. Parl. Repr.	5
Frakcja N. P. R. (Lewica)	4
Białoruski Klub Chłopsko-Robotniczy	4
Związek Chłopski	3
Grupa Śląska Chrześc. Demokr.	3
„Sel.-Rob. Jedność“	3
Klub Frakcji Niemieckich Posłów Socjal.	2
Białoruski Klub Sejmowy	1
Klub Ukr. Włośc.-Robotn. Socjal. Zjedn.	1
Posłowie bez przynależności sejmowej	6
Mandatów nieobsadzonych	30

II Senat.

Obecny Senat jest drugim z rzędu Senatem Rzpltej.

I Senat: wybory 12 XI 1922, pierwsze posiedzenie 28 XI 1922, rozwiązanie 28 XI 1927.

II Senat: wybory 11 III 1928, pierwsze posiedzenie 27 III 1928, rozwiązanie 30 VIII 1930.

PREZYDJUM SENATU.

Marszałek: *Szymański* Juljan.

Wicemarszałkowie: *Gliwic* Hipolit, *Hałuszczyński* Michał, jedno stanowisko vacat.

Sekretarze: *Gołuchowski* Agenor, *Iżycki* Aleksander, dr. *Kamieniecki* Witold, dr. *Kopciński* Stefan, dr. *Schreiber* Dawid, *Wasiutyński* Bohdan.

STAN LICZBOWY KLUBÓW SENATU PRZY KOŃCU NADZW. SESJI LETNIEJ W R. 1930:

Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem	44
Klub Ukraiński	13
Klub Narodowy	10
Związek Parl. Polskich Socjalistów	9
Polskie Str. Lud. „Wyzwolenie“	7
Koło Żydowskie	6
Klub Chrześc. Demokracji	5
Niemiecki Klub Parlamentarny	5
Polskie Stron. Ludowe „Piast“	4
Klub Str. Chłopskiego	3
Narodowa Partja Robotnicza	3
Ukr. Włośc.-Robot. Socjal. Zjedn.	1
Vacat	1

Gabinet Marszałka Józefa Piłsudskiego.

Stoją od lewej: min. rob. publ. dr. Maksymiljan Matakiewicz, min. sprawiedl. Stanisław Car, min. W. R. i O. P. dr. Sławomir Czerwiński, min. spr. zagr. August Zaleski, Marsz. Józef Piłsudski, (Prezydent Rzpltej Ignacy. Mościcki), minister bez teki ppłk. dypl. Józef Beck, min. roln. dr. Leon Janta-Połczyński, min. spr. wewn. dr. Felicjan Sławoj Składkowski, min. pr. i o. sp. Aleksander Prystor, kier. min. skarbu Ignacy Matuszewski, min. przemysłu i handlu inż. Eugenjusz Kwiatkowski, min. ref. rol. dr. Witold Staniewicz, min. P. i T. inż Ignacy Boerner.

II Sejm śląski.

Konstanty Wolny.
Marsz. Sejmu Śląskiego.

Obecny Sejm śląski jest drugim zrzędu.

I Sejm konstytucyjny: wybory 24 IX 1922, pierwsze posiedzenie 10 X 1922, rozwiązanie 12 II 1929. Sejm rozwiązany został na mocy dekretu Prezydenta Rzpltej.

II Sejm: wybory 11 V 1930, pierwsze posiedzenie 27 V 1930.

W r. 1930 Sejm odroczony został dnia 1-go lipca, zwołany na dzień 9 września, rozwiązany dnia 26 września.

PREZYDJUM SEJMU.

Marszałek: *Wolny* Konstanty.

Wicemarszałkowie: *Caspari* Emil, dr. *Dąbrowski* Włodzimierz, dr. *Pant* Edward, *Roguszczak* Fr.

STAN LICZBOWY KLUBÓW.	posłów
Zespół Ch. Dem. i N. P. R.	16
Klub Niemiecki	15
Bezp. Blok Współpracy z Rządem	10
Polska Partja Socjalistyczna	5
Komunistyczna Frakcja	2

Najwyższe władze państwowe.

Prezydent Rzpltej Polskiej: kanc. cywilna, Zamek, tel. 8-94.
Sejm i Senat Rzpltej: Wiejska 4/8.
Prezydjum Rady Ministrów: Pałac Namiestnikowski, Krak. Przedm. 46/48. tel. 310-00 — 310-11.
Ministerstwo Spraw Zagranicznych: Wierzbowa 1, tel. 500-30 — 500-38, 413-35.
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych: Nowy Świat 69, tel. 62-50.
Ministerstwo Skarbu: Rymarska 3/5, tel. 314-36, 314-37, 318-30, 318-31.
Ministerstwo Spraw Wojskowych: Nowowiejska 1/3/5, tel. 520-60.
Ministerstwo Sprawiedliwości: Długa 7, tel. 28-67.
Ministerstwo Wyzn. Rel. i Ośw. Publiczn.: Bagatela 12, tel. 78-39.
Ministerstwo Rolnictwa: Pałac Prymasowski, Senatorska 15, tel. 39-01.
Ministerstwo Reform Rolnych: Plac Dąbrowskiego 5, tel. 60-95.
Ministerstwo Komunikacji: Nowy Świat 14, tel. 2-60, 2-63, 2-70, 2-73.
Ministerstwo Poczt i Telegrafów: Plac Napoleona 8, tel. 313-40, 313-49.
Ministerstwo Robót Publicznych: Kredytowa 9, tel. 314-12 — 314-17.
Ministerstwo Przemysłu i Handlu: Elektoralna 2, tel. 312-45 — 312-48, 412-60 — 412-64.
Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej: Pl. Dąbrowskiego 1, tel. 154-56.
Najwyższa Izba Kontroli Państwa: Żórawia 44, tel. 505-73 — 505-75, 505-77.

WAŻNIEJSZE URZĘDY I INSTYTUCJE PAŃSTW.

(Podległe Ministerstwu Spr. Wewn.):

Główna Komenda Policji Państwowej: Nowy Świat 67, tel. 86-27, 79-26.
Główny Urząd Statystyczny: Al. Jerozolimska 32, tel. 55-85.

(Podległe Ministerstwu Skarbu):

Państwowy Urząd Kontroli Ubezpieczeń: Kopernika 36-40, tel. 93-13.
Komenda Straży Granicznej: Leszno 5, tel. 13-58.
Generalna Dyrekcja Polsk. Monopolu Tytoniowego: Nowy Świat 4, tel. 77-51.
Generalna Dyrekcja Loterji Państwowej: Nalewki 2, tel. 45-71.
Dyrekcja Państwowego Monopolu Spirytusowego Leszno 1, tel. 34-28.
Państwowe Zakłady Graficzne: Jerozolimska 91, tel. 48-49.
Mennica Państwowa: Ząbkowska 27/31, tel. 15-93.
Urząd Pożyczek Państwowych: Senatorska 29, tel. 88-09.
Biuro Sprzedaży Soli: Moniuszki 3, tel.233-32.

(Podległe Ministerstwu Sprawiedliwości):

Prokuratorja Generalna Rzpltej: Kopernika 36/40, tel. 331-02 — 331-05.

(Podległe Ministerstwu Rolnictwa):

Państwowy Instytut Meteorologiczny: Nowy Świat 72, tel. 65-01.

(Podległe Ministerstwu Przem. i Handlu):

Urząd Patentowy: Elektoralna 2, tel. 110-16.
Państwowy Instytut Geologiczny: Nowy Świat 72, tel. 114-06.
Główny Urząd Miar: Elektoralna 2, tel. 337-87.
Państwowy Instytut Eksportowy: Elektoralna 2, tel. 426-96.
Instytut Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen: Elektoralna 2, tel. 38-21.
Warszawski Urząd Probierczy: Złota 22, tel. 88-99.

(Podległe Ministerstwu Pracy i Opieki Społ.):

Urząd Emigracyjny: Królewska 23, tel. 317-15.
Główny Urząd Ubezpieczeń: Podwale 3, tel. 309-36.
Główny Inspektorat Pracy: Pl. Dąbrowskiego 1, tel. 19-67.

Banki publiczne.

(Centrale w Warszawie).

Bank Polski: Bielańska 10-12, tel. centrala 313-57, 313-59, 317-70, 317-72.

Bank Gospodarstwa Krajowego w Katowicach.
Nowy okazały gmach Banku, wykończony w ub. roku.

Bank Gospodarstwa Krajowego: Krak. Przedmieście 32, tel. 518-21, 26-74.
Państwowy Bank Rolny: Nowogrodzka 50, tel. centrala.
Pocztowa Kasa Oszczędności: Jasna 9, tel. centrala.

Władze rządowe polskie w Gdańsku.

Generalny komisarz Rzpltej Polskiej: dr *Strassburger* Henryk.
Generalny komisarjat: Neugarten 27, tel. 210-51.
Mieszkanie generalnego komisarza: Gralhatstr. 2, tel. 239-79.

ODDZIAŁY GEN. KOMISARJATU.

Biuro paszportowe: Neugarten 27 (tel. przez centralę).
Dział spr. wojsk.: Neugarten 27 (tel. przez centralę).
Zastępstwo Gen. Prokuratorji: Neugarten 27 (tel. przez centralę).
Urząd marynarki handl.: Neugarten 27 (tel. przez centralę).
Urząd handlu zagr.: Neugarten 27 (tel. przez centralę).
Oddział adm. majątku państw.: Neugarten 27 (tel. przez centralę).
Oddział dla spraw administracyjnych: Munitionshof („Wisłoujście").
Polska Kasa Rządowa: Reitbahnstr. 4, tel. 267-13, 267-74, 267-75, 267-85.
Nacz. insp. ceł na obszar w. m.: Neugarten 27 (tel. przez centralę).
Dyrekcja kolei państw.: Olivaertor 2/4, tel. 286-45.
Polska Dyrekcja Poczt i Telegr.: Heveliusstr. 1/2.

Urzędy Wojewódzkie.

M. stoł. Warszawa: Komisarjat rządu — Senatorska 16. Komisarz rządu: *Jaroszewicz* Władysław.

Województwo białostockie: Białystok (Kilińskiego 1).
Wojewoda: *Zyndram-Kościałkowski* Marjan.
Powiatów 14: augustowski, białostocki-grodzki, białostocki, bielski, grodzieński, kolneński, łomżyński, ostrołęcki, ostrowski, sokólski, suwalski, szczuczyński, wołkowyski, wysoko-mazowiecki.

Województwo kieleckie: Kielce (plac P. Marji).
Wojewoda: *Paciorkowski* Jerzy.
Powiatów 18: będziński, częstochowski-grodzki, częstochowski, iłżecki, jędrzejowski, kielecki, konecki, kozienicki, miechowski, olkuski, opatowski, opoczyński, pińczowski, radomski, sandomierski, stopnicki, włoszczowski, zawierciański.

Województwo krakowskie: Kraków (Basztowa 22).
Wojewoda: *Kwaśniewski* Mikołaj.
Powiatów 23: bialski, bocheński, brzeski, chrzanowski, dąbrowski, gorlicki, grybowski, jasielski, krakowski-grodzki, krakowski, limanowski, makowski, mielecki, myślenicki, nowosądecki, nowotarski, oświęcimski, pilzneński, ropczycki, tarnowski, wadowicki, wielicki, żywiecki.

Województwo lubelskie: Lublin (Niecała 14).
Wojewoda: *Remiszewski* Antoni.
Powiatów 20: bialski, biłgorajski, chełmski, garwoliński, hrubieszowski, janowski, konstantynowski, krasnostawski, lubartowski, lubelski-grodzki, lubelski, łukowski, puławski, radzyński, siedlecki, sokołowski, tomaszowski, węgrowski, włodawski, zamojski.

M. Z. Kościałkowski.
Nowy wojewoda białostocki.

Województwo lwowskie: Lwów (Czarnieckiego 18).
Wojewoda: *dr. Nakoniecznikow - Klukowski* Bronisław.
Powiatów 28: bóbrecki, brzozowski. dobromilski, drohobycki, gródecki, jarosławski, jaworowski, kolbuszowski, krośnieński, liski, lubaczowski, lwowski-grodzki, lwowski, łańcucki, mościcki, niski, przemyski, przeworski, rawski, rudecki, rzeszowski, samborski, sanocki, sokalski, starosamborski, strzyżowski, tarnobrzeski, żółkiewski.

Województwo łódzkie: Łódź (Ogrodowa 17).
Wojewoda: *Jaszczolt* Władysław.
Powiatów 14: brzeziński, kaliski, kolski, koniński, łaski, łęczycki, łódzki-grodzki, łódzki, piotrowski, radomskowski, sieradzki, słupecki, turecki, wieluński.

Województwo nowogrodzkie: Nowogródek.
Wojewoda: *Beczkowicz* Zygmunt.
Powiatów 7: baranowicki, lidzki, nieświeski, nowogrodzki, słonimski, stołpecki, wołożyński.

Województwo poleskie: Brześć n. B. (Jagiellońska 6).
Wojewoda: *Krahelski* Jan.
Powiatów 10: brzeski, drohiczyński, iwacewicki, kobryński, koszyrski (Kamień Koszyrski), łuniniecki, piński, prużański, sarneński, stoliński.

Województwo pomorskie: Toruń (Wały 2).
Wojewoda: *Lamot* Wiktor.
Powiatów 17: brodnicki, chełmiński, chojnicki, działdowski, gniewski, grudziądzki, kartuski, kościerski, lubawski, wejherowski (morski), sępoliński, starogardzki, świecki, tczewski, toruński, tucholski, wąbrzeski.

Województwo poznańskie: Poznań (Gołębia 1).
Wojewoda: *Raczyński* Roger.
Powiatów 34: bydgoski, chodzieski, czarnkowski, gnieźnieński, gostyński, grodziski, inowrocławski, jarociński, kępiński, kościański, koźmiński, krotoszyński, leszneński, międzychodzki, mogilneński, nowotomyski, obornicki, odolanowski, ostrowski, ostrzeszowski, pleszewski, poznański, rawicki, strzeliński, szamotulski, szubiński, śmigielski, śremski, środzki, wągrowiecki, wolsztyński, wrzesiński, wyrzyski, żniński.

Województwo stanisławowskie: Stanisławów (Karpińskiego 7).
Kierownik: *Jagodziński* Zygmunt.
Powiatów 15: bohorodczański, doliniecki, horodeński, kałuski, kołomyjski, kosowski, nadwórniański, rohatyński, skolski, stanisławowski, stryjski, śniatyński, tłumacki, turczański, żydaczowski.

Województwo śląskie: Katowice (Wojewódzka 45).
Wojewoda: *Grażyński* Michał.
Powiatów 8: bielski, cieszyński, katowicki, lubliniecki, pszczyński, rybnicki, świętochłowicki, tarnogórski.

Województwo tarnopolskie: Tarnopol (29 Listopada 4).
Wojewoda: *Moszyński* Kazimierz.
Powiatów 17: borszczowski, brodzki, brzeżański, buczacki, czortkowski, kamionkowski, kopyczyński, podhajecki, przemyślański, radziechowski, skałacki, tarnopolski, trembowelski, zaleszczycki, zbaraski, zborowski, złoczowski.

Województwo warszawskie: Warszawa (Al. Ujazdowskie 5).
Wojewoda: *Twardo* Stanisław.
Powiatów 23: błoński, ciechanowski, gostyniński, grójecki, kutnowski, lipnowski, łowicki, makowski, miński, mławski, nieszawski, płocki, płoński, przasnyski, pułtuski, radzymiński, rawski, rypiński, sierpecki, skierniewicki, sochaczewski, warszawski, włocławski.

Województwo wileńskie: Wilno (Marji Magdaleny 2).
Wojewoda: *Raczkiewicz* Władysław.
Powiatów 9: brasławski, dziśnieński, mołodeczański, oszmiański, postawski, święciański, wilejski, wileński-grodzki, wileńsko-trocki.

Jerzy Paciorkowski.
Nowy wojewoda kielecki.

Województwo wołyńskie: Łuck (Jagiellońska 72). Wojewoda: *Józewski* Henryk.
Powiatów 10: dubieński, horochowski, kostopolski, kowelski, krzemieniecki, lubomelski, łucki, rówieński, włodzimierski, zdołbunowski.

OKRĘGOWE IZBY KONTROLI.

Brześć n/B. (Białostocka 44) — prezes: *Minkowski* Józef.
Katowice (ul. Wojewódzka 45) — prezes: dr. *Bajda* Andrzej.
Kielce (Kolejowa 54) — prezes: *Kondratowicz* Henryk.
Kraków (Krowoderska 5) — prezes: dr. *Kraus* Włodzimierz.
Lwów (Romanowicza 11-a) — prezes: *Dobrowolski* Henryk.
Poznań (Al. Marcinkowskiego 53) — prezes: *Zawadzki* Mikołaj.
Warszawa (Złota 22) — prezes: *Sylwestrowicz* Bolesław.
Wilno (Wielka Pohulanka) — prezes: *Pietraszewski* Jan.

DYREKCJE KOLEJOWE.

Gdańska: — dyrektor: inż. *Dobrzycki* Bogumił, wicedyrektor: *Okołowicz* Stanisław.
Katowicka: — dyrektor: *Niebieszczański* Mieczysław, wicedyrektor: *Wąsik* Edmund.
Krakowska: — dyrektor: inż. *Bobkowski* Aleksander, wicedyrektor: inż. *Gisman* Ferdynand.
Lwowska: — dyr.: inż. *Prachtel-Morawiański* Paweł, wicedyrektor: dr. *Świgost* Stanisław.
Poznańska: — dyrektor: inż. *Ruciński* Stanisław, wicedyrektor: inż. *Krzyżanowski* Włodzimierz.
Radomska: — dyrektor: inż. *Łaguna* Stanisław, wicedyrektor: inż. *Rybicki* Aureli.
Stanisławowska: — dyrektor: inż. *Wiktor* Stefan, wicedyrektor: inż. *Kuźmiński* Leon.
Warszawska: — dyrektor: inż. *Bieniecki* Witold, wicedyrektor: inż. *Bobkowski* Aleksander.
Wileńska: — dyrektor: inż. *Falkowski* Kazimierz, wicedyrektor: vacat.

DYREKCJE POCZT I TELEGRAFÓW.

Bydgoska: — prezes: *Maciejewski* Sylwester.
Katowicka: — prezes: *Kuntze* Leonard.
Krakowska: — prezes: inż. *Dutczyński* Kazimierz.
Lubelska: — prezes: *Musiał* Franciszek.
Lwowska: — prezes: *Moszoro* Dominik.
Poznańska: — prezes: *Kaźmierski* Władysław.
Warszawska: — prezes: *Żółtowski* Józef.
Wileńska: — prezes: inż. *Żuchowicz* Karol.
Dyrekcja P. i T. Rzpltej w Gdańsku: — prezes: *Zakrzewski* Józef.

DYREKCJE DRÓG WODNYCH.

Krakowska (Rynek Gł.), dyr.: inż. *Poźniak* Wiktor. W obrębie Dyrekcji 3 Zarządy dróg wodnych: Kraków, Tarnów, Sandomierz.
Warszawska (Jasna 10), dyrektor: inż. *Rodowicz*. 5 Zarządów dróg wodnych: Warszawa, Puławy, Płock, Wyszków, Pułtusk.
Toruńska (Bydgoska 22), dyr.: inż. *Born* Artur. 3 Zarządy dróg wodnych: Toruń, Chełmno, Tczew.
Wileńska (Bernardyński Zaułek 8), dyr.: inż. *Bosiacki*. 8 Zarządów dróg wodnych: Wilno, Grodno, Słonim, Pińsk, Łuck, Brześć n. B. Telechany Augustów.

WYŻSZE URZĘDY GÓRNICZE.

Warszawa (Elektoralna 2) — dyrektor: inż. *Dąbkowski* Antoni. Podległe Okręgowe Urzędy Górnicze: w Dąbrowie, Częstochowie, Radomiu, Warszawie.
Kraków (Karmelicka 37) — dyrektor: inż. dr. *Meyer* Antoni. Podległe Okręgowe Urzędy Górnicze: w Drohobyczu, Jaśle, Krakowie, Stanisławowie.
Katowice (Mickiewicza 3) — dyrektor: inż. *Malawski* Zygmunt. Podległe Okręgowe Urzędy Górnicze: w Katowicach, Królewskiej Hucie, Rybniku, Tarnowskich Górach.

OKRĘGOWE URZĘDY ZIEMSKIE.

Warszawa (Traugutta 11) — prezes: dr. inż. *Rosłoniec* Stanisław.
Białystok (Rynek Kościuszki 3) — prezes: *Kiedrzyński* Marjan.
Brześć n. B. (Zygmuntowska 66) — prezes: inż. *Boyko Wojciech*.
Grodno (Orzeszkowej 17) — prezes: *Uszacki* Mikołaj.
Grudziądz (Ogrodowa 31) — prezes: inż. *Strzeszewski* Adam.
Katowice (Mickiewicza 3) — prezes: *Bulanda* Józef.
Kielce (Wesoła 44) — prezes: *Sosnowski* Bolesław.
Kraków (Zacisze 5-7) — prezes: inż. *Krzyżanowski* Wiktor.
Lublin (Al. Marsz. Piłsudskiego 10) — prezes: *Janiszowski* Henryk.
Lwów (Karmelicka 2) — prezes: inż. *Chmielewski* Gustaw.
Łuck (Jagiellońska 59) — prezes: *Czarnocki* Bogdan.
Piotrków (Piłsudskiego 77) — prezes: inż. *Rychłowski* Henryk.
Poznań (Fredry 10) — prezes: *Okołowicz* Alfred.
Stanisławów (Sobieskiego 11) — prez.: *Chamiec* Józef.
Tarnopol (Tarnowskiego) — prezes: *Maciszewski* Henryk.
Wilno (W. Pohulanka 24) — prezes: inż. *Łączyński* Stanisław.

SĄDY.

Sąd Najwyższy: Warszawa, pl. Krasińskich 5, tel. centrala 310-81, 310-82, (sądów okr. 13).

Sądy apelacyjne: Katowice (sądów okr. 2, sądów grodzkich 15), Kraków (s. okr. 6, s. gr. 68), Lublin (s. o. 6, s. gr. 90), Lwów (s. o. 11, s. gr. 115), Poznań (s. o. 5, s. gr. 49), Toruń (s. o. 4, s. gr. 28), Warszawa (s. o. 13, s. gr. 137), Wilno s. o. 4, s. gr. 80).
Razem: sądów apelacyjnych 8, s. okr. 51, s. gr. 582.

Najwyższy Trybunał Administracyjny: Warszawa, Miodowa 22, tel. 2-35.

Nowy gmach Sądu Okręgowego w Tarnowie.
Budowa ukończona w ubiegłym roku.

Trybunał Kompetencyjny: przy Najw. Trybunale Administracyjnym.

NOTARJUSZE.

Ilościowo, według okręgów apelacyjnych (stan z pocz. r. 1930): Katowice 47, Kraków 80, Lublin 90, Lwów 136, Poznań 108, Toruń 63, Warszawa 216, Wilno 61.

Razem 801 notarjuszów.

PISARZE HIPOTECZNI.

Ilościowo, według okręgów apelacyjnych (stan z pocz. r. 1930): Lublin 31, Warszawa 72, Wilno 6. Razem 109 pisarzów hipotecznych.

KOMORNICY.

Ilościowo, według okręgów apelacyjnych (stan z pocz. r. 1930): Lublin 69, Warszawa 159, Wilno 62. Razem 290 komorników.

ADWOKACI.

Ilościowo, według okręgów apelacyjnych (stan z pocz. r. 1930): Katowice — 2 Izby adw., 160 adw., Kraków — 1 Izba adw., 827 adw., Lublin — 2 Rady adw., 216 adw., Lwów — 3 Izby adw., 1710 adw., Poznań — 1 Izba adw., 296 adw., Toruń — 1 Izba adw., 123 adw., Warszawa — 1 Rada adw., 1024 adw.. Wilno — 1 Rada adw., 201 adwokatów.

Razem 8 Izb adw., 4 Rady adw., 4.557 adwokatów.

OBROŃCY SĄDOWI.

W okręgach sądów apel. w Lublinie, Warszawie i Wilnie (stan z pocz. r. 1930), razem w 23 okręgach sądowych 503 obrońców sądowych.

Schematyzm wyznaniowy.

KOŚCIÓŁ RZYMSKO-KATOLICKI.

Obrządek łaciński.

Nuncjatura Stolicy Apostolskiej w Polsce: Warszawa, Aleja Batorego (Szucha) 10. Nuncjusz: Ks. Dr. Franciszek *Marmaggi,* arcyb. tyt. hadrianopolski.

I. Prowincja kościelna gnieźnieńsko-poznańska: Obejmuje archidiecezję gnieźnieńską i poznańską z diecezjami chełmińską i włocławską.

1) *Archidiecezja gnieźnieńsko-poznańska:* Arcybiskup metropolita gnieźnieński i poznański, prymas Polski: ks. kardynał dr. August *Hlond.*

Sufragan gnieźnieński: ks. Antoni *Laubitz.*

Sufragan poznański: ks. Walenty *Dymek,* biskup tytularny Jass.

2) *Diecezja chełmińska z rezydencją w Pelplinie:* Biskup chełmiński, ks. dr. Stanisław *Okoniewski.*

Sufragan: ks. Konstanty *Dominik,* biskup tyt. atrybitański.

3) *Diecezja włocławska:* Biskup włocławski: ks. dr. Karol *Radoński.*

Sufragan ks. dr. Wojciech *Owczarek,* biskup tyt. askalonitański.

II. Prowincja kościelna warszawska: Obejmuje archidiecezję warszawską z diecezjami płocką, sandomierską, lubelską, siedlecką czyli podlaską i łódzką.

1) *Archidiecezja warszawska:* Arcybiskup metropolita warszawski ks. dr. Aleks. *Kakowski,* kardynał.

Sufragani: ks. dr. Stanisław *Gall,* biskup tyt. halikarnaski, biskup polowy W. P., ks. dr. Antoni *Szlagowski,* biskup irenopolitański.

2) *Diecezja płocka:* Biskup płocki, ks. Antoni Juljan *Nowowiejski.*

Kalwarja Zebrzydowska.
Według miedziorytu z r. 1600.

Sufragan ks. Leon *Wetmański*, biskup tyt. kamacheński.

3) *Diecezja sandomierska:* Biskup sandomierski: ks. Włodzimierz Bronisław *Jasiński*.

Sufragan ks. Paweł *Kubicki*, biskup tyt. Kuss.

4) *Diecezja lubelska:* Biskup lubelski ks. Marjan Leon *Fulman*.

Sufragan ks. Adolf Józef *Jełowicki*, biskup tyt. lorymeński.

5) *Diecezja siedlecka*, czyli podlaska (z siedzibą w Siedlcach): Biskup podlaski ks. Henryk *Przeździecki*.

Sufragan ks. dr. Czesław *Sokołowski*, biskup tyt. pentakomeński.

6) *Diecezja łódzka:* Biskup łódzki ks. Wincenty *Tymieniecki*.

Sufragan ks. dr. Kazimierz *Tomczak*, biskup tyt. sykcyjski.

III. Prowincja kościelna krakowska: Obejmuje archidiecezję krakowską z diecezjami: częstochowską, katowicką, kielecką i tarnowską.

1) *Archidiecezja krakowska:* Książę arcybiskup-metropolita krakowski ks. dr. Adam Stefan *Sapieha*.

Sufragan ks. dr. Stanisław *Rospond*, biskup tyt. Dardanelski.

2) *Diecezja częstochowska:* Biskup częstochowski ks. dr. Teodor *Kubina*.

3) *Diecezja katowicka:* Biskup śląski ks. dr. Stanisław *Adamski*.

4) *Diecezja kielecka:* Biskup kielecki ks. Augustyn *Łosiński*.

5) *Diecezja tarnowska:* Biskup tarnowski ks. dr. Leon *Wałęga*.

Sufragan ks. dr. Edward *Komar*, biskup tyt. alindyjski.

Ks. dr. St. Adamski.
Nowo mianowany biskup diecezji katowickiej.

IV. Prowincja kościelna lwowska: Obejmuje archidiecezję lwowską z diecezjami przemyską i łucką.

1) *Archidiecezja lwowska:* Metropolita arcybiskup lwowski ks. dr. Bol. *Twardowski*.

Sufragan ks. dr. Franciszek *Lisowski*, biskup tyt. mirjanicki.

2) *Diecezja przemyska:* Biskup przemyski ks. Anatol *Nowak*.

Sufragan ks. Karol *Fischer*, biskup tyt. mallijski.

3) *Diecezja łucka:* Biskup łucki ks. Adolf *Szelążek*.

Sufragan ks. Stefan *Walczykiewicz*, biskup tyt. zenopolitański.

V. Prowincja kościelna wileńska: obejmuje archidiecezję wileńską z djec. łomżyńską i pińską.

1) *Archidiecezja wileńska:* Arcybiskup metropolita wileński ks. Romuald *Jałbrzykowski*.

Sufragan ks. Kazimierz *Michalkiewicz*, biskup tyt. tyatyryjski.

2) *Diecezja łomżyńska:* Biskup łomżyński ks. St. Kostka *Łukomski*.

Biskup sufragan B. *Dembek*.

3) *Diecezja pińska:* Biskup piński ks. Z. *Łoziński*.

Ks. Wl. Br. Jasiński.
Nowo mianowany biskup diecezji sandomierskiej.

KURJA POLOWA BISKUPIA W. P.

Biskup polowy: ks. dr. Stanisław *Gall*.

OBRZĄDKI WSCHODNIE.

Prowincja kościelna grecko-katolicka.

1) *Archidiecezja lwowska:* Arcybiskup lwowski obrz. gr. kat. z rezydencją we Lwowie: ks. dr. Andrzej *Szeptycki*.

Sufragan ks. dr. Jan *Buczko*.

2) *Diecezja przemyska:* Biskup obrz. gr. kat. z rezydencją w Przemyślu ks. dr. Józafat *Kocylowski*.

Sufragan ks. dr. Grzegorz *Łakota*.

3) *Diecezja stanisławowska:* Biskup obrz. gr.-kat. z rezydencją w Stanisławowie, ks. dr. Grzegorz *Chomyszyn*.

Sufragan ks. dr. Jan Latyszewski.

Archidiecezja ormiańsko-katolicka: Arcybiskup metropolita ormiański z rezydencją we Lwowie, ks. dr. Józef *Teodorowicz*.

KOŚCIÓŁ PRAWOSŁAWNY.

Głową kościoła prawosławnego w Polsce jest metropolita warszawski, wołyński i wszechpolski, *Dionizy*, zarazem archimandryta Poczajowskiej Ławry (Warszawa, Praga, ul. Zygmuntowska 13).

Diecezje:

1) grodzieńska — biskup *Aleksy* Gromadzki,

2) wileńska — arcybiskup wileński i lidzki *Teodozjusz* Fiedozjew.

3) poleska — biskup poleski i piński *Aleksander Inozjemcew*.

4) warszawsko-chełmska,

5) wołyńska.

Biskupi sufragani:

1) diecezji wołyńskiej — *Simon*, biskup krzemieniecki.

2) diecezji warszawskiej *Antonjusz*, biskup lubelski.

Seminarjum duchowne 10-klasowe: 1) w Krzemieńcu, 2) w Wilnie.

W armji polskiej naczelnym kapelanem wyznania prawosławnego jest ks. protoprezbiter (infułat) Bazyli *Martysz* (w randze pułkownika).

KOŚCIÓŁ EWANGELICKI.

1) *Kościół ewangelicki augsburskiego wyznania* (luterski), z konsystorzem w Warszawie. Superintendent Generalny ks. Juljusz *Bursche*.

2) *Kościół ewangelicki unijny* (połączenie administracyjne luterskiego i kalwińskiego kościoła) z konsystorzem w Poznaniu. Superintendent ks. dr. Paweł *Blau*.

3) *Kościół ewangelicki wyznania augsburskiego* i *helweckiego* (kalwińskiego) w Małopolsce z konsystorzem w Stanisławowie. Superintendent ks. dr. Teodor *Zöckler*.

4) *Kościół ewangelicki kalwińskiego wyznania* z konsystorzem w Warszawie. Superintendent ks. Władysław *Semadeni*.

5) *Kościół ewangelicki kalwińskiego wyznania* z konsystorzem w Wilnie. Superintendent ks. Michał *Jastrzębski*.

6) *Kościół ewangelicki unijny na Śląsku* z konsystorzem w Katowicach (utworzony na podstawie konwencji genewskiej). Prezydent kościoła ks. dr. *Voss*.

7) *Kościoły staroluterskie* w b. dzielnicy pruskiej z centralą w Poznaniu.

Pozatem są w Polsce:

Baptyści i ewangeliczni chrześcijanie (sztundyści, przeważnie na kresach wschodnich), tworzący razem wspólną organizację.

Dla armji utworzyło M. S. Wojsk. dla około 4% ewangelików nast. etaty kapelanów w czasie pokoju: Po 1 naczelnym kapelanie w randze pułkownika, wyznania ewang.-augsb., ewang.-reform. i ewang.-unijnego przy M. S. Wojsk., po 1 kapelanie w 7 okręgach korpusów, mianowicie: w Warszawie, Grodnie, Łodzi, Krakowie, Lwowie, Poznaniu i Toruniu.

Naczelnym kapelanem wyznania ewang.-augsb. w Warszawie jest ks. płk. Feliks *Gloeh*, wyznania ewang.-ref. ks. sen. płk. Kaz. *Szefer* w Warszawie.

Szefem duszpasterstwa ewangelickiego okręgu korpusu Nr. V. w Krakowie, a faktycznie dla całej Małopolski i Śląska jest ks. proboszcz ppłk. Karol *Grycz*, dla okręgu korpusu Nr. VII w Poznaniu, a faktycznie dla całej Wielkopolski — ks. proboszcz

Ułu-Hazan (dziekan): Szymon *Firkowicz*, proboszcz kienesy w Trokach.

Przy zarządzie duchownym w Trokach znajduje się stare archiwum z oryginalnemi przywilejami i dyplomami, nadanemi Karaimom przez królów polskich.

Prezydent Rzpltej Ignacy Mościcki w meczecie w Wilnie.
Podczas pobytu w Wilnie dn. 20 czerwca Prezydent Rzpltej był na nabożeństwie w miejscowym meczecie. Na zdjęciu grupa polskich Tatarów w czasie modłów.

ppłk. Józef *Mamica*, w Grodnie dla Wileńszczyzny ks. Paweł *Hause*.

MUFTJAT MUZUŁMAŃSKI.

Siedzibą muftjatu jest Wilno. Mufti: Dr. *Szynkiewicz* Jakób. Zastępca muftiego: *Romanowicz* Jakób.

Muftjat obejmuje *19 parafij* w Polsce. Ilość muzułmanów w Polsce wynosi 6.000 osób.

Przy muftjacie znajduje się archiwum, zawierające m. in. przywileje królów polskich.

HACHANAT KARAIMÓW.

Siedzibą karaimskiego zarządu duchownego w Polsce są Troki. Hachan mieszka w Wilnie.

Hachan: J. E. *Seraja Bej Hadży Szapszał*, tytularny hachan taurydzko-odeski.

Prezes zarządu duchownego: Hachan.

St. członek zarządu

Zwierzchnicy wyznania karaimskiego w Polsce.
Siedzi hachan J. E. Hadży-Bej Szapszał. Stoją (od lewej): proboszcz kienesy wileńskiej hazzan Józef Łabanos, proboszcz kienesy trockiej hazzan Szymon Firkowicz, proboszcz kienesy halickiej hazzan Izaak Amrahamowicz, proboszcz kienesy łuckiej hazzan Rafał Abkowicz.

Ustrój wyznania karaimów w Polsce jest *autokefaliczny.*

Do hachanatu należą *cztery gminy:* w Trokach, Wilnie, Łucku i Haliczu. W Warszawie znajduje się cmentarz karaimski, oraz dom modlitwy (niestały).

Liczba karaimów w Polsce wedle obliczeń gmin, wynosi 1.300 osób.

GMINY WYZNANIOWE ŻYDOWSKIE.

Do zadań gmin wyznaniowych żydowskich (na podstawie ustawy z dn. 7 lutego 1919 r. o organizacji tychże gmin, oraz rozporządzenia Prezydenta Rzpltej z dn. 14 października 1927 r. o uporządkowaniu stanu prawnego ich organizacji — Dz. U. R. P. nr. 911) należy zaspakajanie potrzeb religijnych swych członków, tudzież utrzymywanie oraz popieranie swoich religijnych, naukowych i dobroczynnych zakładów.

Fundusze na opędzanie wydatków, połączonych z temi zadaniami, uzyskuje gmina żydowska przez nakładanie na swych członków podatku wyznaniowego, oraz pobieranie zatwierdzonych przez władzę państwową opłat od rzezi i taks cmentarnych.

Organizacja i działalność gmin żydowskich ustaloną jest w ustawie z dn. 14 października 1927 r., która wprowadza powszechne prawo głosowania do rad gminnych, względnie do zarządów gmin żydowskich, z tem, że z wyjątkiem kobiet uprawnione są do głosowania przy wyborach osoby, które ukończyły 25 lat życia i mieszkają w obrębie dotyczącej gminy żydowskiej bez przerwy przynajmniej przez jeden rok.

Na czele związku gmin żydowskich stoi *Rada Religijna*, składająca się z 34 świeckich członków i 17 rabinów, z siedzibą w Warszawie. Rada Religijna jeszcze nie weszła w życie.

Naczelnym rabinem wojskowym jest dr. Józef *Mieses*.

Barokowa bóżnica w Przeworsku.
Według kwasorytu K. W. Kielisińskiego z przed stu lat.

Szkolnictwo.

Na czele administracji szkolnej stoi minister W. R. i O. P. (Al. Szucha 23). Ministrem jest obecnie dr. Sławomir *Czerwiński*, podsekretarzem stanu ministerstwa W. R. i O. P. ks. prof. Bronisław *Żongołłowicz*.

Ministerstwu podległe są kuratorja szkolne, obejmujące większe terytorja, niż województwa.

W skład ministerstwa wchodzi 6 departamentów:
1) Departament ogólny;
2) „ szkolnictwa ogólno-kształcącego;
3) „ „ zawodowego;
4) „ nauki i szkół wyższych;
5) „ sztuki;
6) „ wyznań religijnych.

Nadto ministrowi W. R. i O. P. podlega niewłączony do żadnego departamentu Wydział archiwów państwowych.

SZKOŁY POWSZECHNE.

Szkolnictwo powszechne rozwija się w Polsce w pośpiesznem tempie, o czem może świadczyć następujące zestawienie:

W r. 1918/19 okrągło 111.300 młodzieży ukończyło szkoły powszechne. W r. 1927 liczba ta więcej niż podwoiła się, bo wyniosła 254.700.

Ilość szkół wzrosła w tym samym czasie z 10.800 na 24.670. W r. 1929/30 ilość szkół wynosiła 26.592, a uczniów w roku 1928/29 — 3,474.600.

W porównaniu ze szkolnictwem innych państw na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym przypada w Japonji uczniów 25, Holandji 23, Danji 22, Norwegji 22, w Stanach Zjedn. 21, Anglji 20, Polsce 20. Niższe liczby od Polski wykazują: Węgry 19, Czechosłowacja 18, Szwajcarja 17, Hiszpanja 16, Finlandja 15, Niemcy 14, Belgja 14, Francja 13.

Stan nasilenia szkolnictwa w Polsce zaznacza się tem, że obecnie tylko 4'7 proc. dzieci nie korzysta z nauki szkolnej, podczas gdy w r. 1921/22 nie pobierało nauki 33'8 proc. dzieci.

Wedle wyznania stosunek procentowy uczniów przedstawia się następująco: rz.-kat. 71'3, gr.-kat. 10'1 prawosł. 6'8, ewang. 2'9, mojż. 8'8, innych 0'1.

SZKOŁY ŚREDNIE OGÓLNO-KSZTAŁCĄCE.

Ilość szkół w ubiegłym roku — 794, w tem państwowych 270, ilość uczniów 209.200.

Rozwój szkół średnich obrazuje statystyka świadectw dojrzałości wydanych w ostatnich latach. I tak w 1920/21 r. wydano ich 7.381, w 1927/28 r. — 13.530, a w 1928/29 r. około 15.000.

SZKOLNICTWO ZAWODOWE.

Celem udostępnienia szkół zawodowych najszerszym warstwom społecznym i kierowania do zawodów praktycznych młodzieży, przepełniającej gimnazja, zreformowano szkoły zawodowe w roku sprawozdawczym w ten sposób, iż potworzono nowe ich kategorje, mianowicie:

3-letnia szkoła rzemieślnicza po ukończeniu 5 klas szkół powszechnych, przeznaczona na kresy wschodnie;

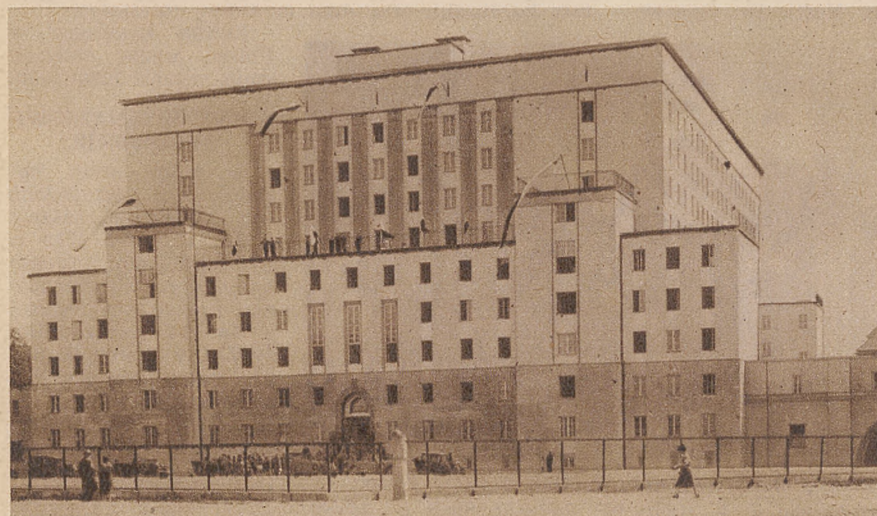
4-letnia szkoła przemysłowo-rzemieślnicza, po ukończeniu 7-ej klasy szkoły powszechnej, dająca patent na czeladnika;

Kursy majsterskie;

Szkoły techniczne po ukończeniu 6 klas gimnazjalnych.

SZKOLNICTWO WYŻSZE.

O rozwoju szkolnictwa wyższego mogą świadczyć następujące liczby: w r. 1918/19 wydano 505 dyplomów akademickich, w r. 1927/28 — 3.454, razem w ciągu 10 lat niepodległej

Największy na świecie Dom Akademicki w Warszawie.
Pawilon główny kolonji akademickiej, 9-piętrowy, poświęcony dn. 1 czerwca z. r.

Polski — 21.963, w czem mężczyźni uczestniczyli liczbą 18.818. kobiety 3.145.

WYŻSZE UCZELNIE PAŃSTWOWE.

1) Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.
2) Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie.
3) Uniwersytet Warszawski.
4) Uniwersytet St. Batorego w Wilnie.
5) Uniwersytet Poznański.
6) Politechnika Warszawska.
7) Politechnika Lwowska.
8) Akademja Górnicza w Krakowie.
9) Szkoła Główna Gosp. Wiejskiego w Warszawie.
10) Akademja Medycyny Weterynaryjnej w Warszawie.
11) Akademja Sztuk Pięknych w Krakowie.
12) Państw. Instytut dentyst. w Warszawie.

Ks. dr. Żongołłowicz.
Nowy podsekretarz st. w min. W. R. i O. P.

WYŻSZE UCZELNIE NIEPAŃSTWOWE.

1) Wyższa Szkoła Handlowa w Warszawie (szkoła akademicka).
2) Wyższa Szkoła Handlowa w Poznaniu.
3) Uniwersytet Lubelski.
4) Wolna Wszechnica Polska w Warszawie.
5) Wyższa Szkoła Handlu Zagr. we Lwowie.
6) Wyższe Studjum Handlowe w Krakowie.
7) Wyższa Szkoła Dziennikarska w Warszawie.
8) Szkoła Nauk Politycznych w Warszawie.
9) Wyższe Kursy Ziemiańskie we Lwowie.
10) Szkoła Nauk Politycznych w Krakowie.

KURATORJA.

Kuratorjum krakowskie: Kraków, ul. Wielopole, P. K. O., kurator: dr. Tadeusz *Kupczyński.*

Kuratorjum lubelskie: Lublin, ul. 3-go Maja 6, kurator: dr. Eustachy *Nowicki.*

Kuratorjum lwowskie: Lwów, ul. Karmelicka 4, kurator: Ignacy *Pytlakowski.*

Kuratorjum łódzkie: Łódź, ul. Piotrkowska 104, kurator: Jerzy *Gadomski.*

Kuratorjum poleskie: Brześć n/B., ul. Berbeckiego 8, kurator: Zygmunt *Gąsiorowski.*

Kuratorjum pomorskie: Toruń, ul. Sienkiewicza 44, kurator: Jan *Szwemin.*

Kuratorjum poznańskie: Poznań, ul. Towarowa 23, kurator: dr. Joachim *Namysł.*

Wydział Oświecenia przy województwie śląskiem: Katowice, ul. Wojewódzka, naczelnik Wydziału: dr. Ludwik *Ręgorowicz.*

Kuratorjum warszawskie: Warszawa, Bagatela 12, kurator: Grzegorz *Zawadzki.*

Kuratorjum wileńskie: Wilno, Wolana 10, kurator: Stefan *Pogorzelski.*

Kuratorjum wołyńskie: Równe, kurator: Kazimierz *Szelągowski.*

Liceum Krzemienieckie: Krzemieniec, wizytator: Juljusz *Poniatowski.*

POLSKA AKADEMJA UMIEJĘTNOŚCI.

Instytucja powstała z Krakowskiego Tow. Naukowego w r. 1871. Składa się z czterech wydziałów: filozoficznego, historyczno-filozoficznego, matematycznego i medycznego, utworzonego w r. 1930.

Prezes: dr. Kazimierz **Kostanecki**, prof. Uniw. Jag. Gen. sekretarz: dr. Stanisław **Kutrzeba**, prof. Uniw. Jagiellońskiego.

Obserwatorja i zakłady astronomiczne w Polsce.

W Polsce istnieje 7 obserwatorjów i zakładów astronomicznych szkół akademickich, oraz 2 obserwatorja Polskiego Towarzystwa Przyjaciół Astronomji. W obserwatorjach i zakładach szkół akademickich, prócz prac dydaktycznych, wykonywane są prace badawczo-naukowe.

OBSERWATORJUM ASTRONOMICZNE UNIW. JAG.

Personel naukowy: dyrektor prof. dr. *T. Banachiewicz*, asystenci: *A. Kania*, *K. Kordylewski*, *J. Mergentaler*, *J. Pagaczewski*, wykłady zlecone: dr. *A. Wilk.*

Narzędzia: luneta paralaktyczna o objektywie 20 cm średnicy (pożyczona z Harvard College Observatory w Stanach Zjednoczonych); luneta paralaktyczna Grubba o objektywie 20 cm; luneta paralaktyczna Merza o objektywie 11‘6 cm; poszukiwacz komet f. Steinheil, o objektywie 13 cm; narzędzie przejściowe załamane f. Starke Kamerer, o objektywie 7 cm i przyrząd Repsolda do wykonywania pomiarów na kliszach.

Bibljoteka: około 10.000 tomów.

Główne prace naukowe: wyznaczanie orbit ciał niebieskich, obserwacje wizualne gwiazd zmiennych zaćmieniowych, obserwacje zakryć gwiazd przez Księżyc, obserwacje meteorologiczne, magnetyczne i sejsmologiczne, prace grawimetryczne i geodezyjne.

Obserwatorjum Astronomiczne Uniw. Warsz.
Ogólny widok gmachu (od Al. Ujazdowskich).

Stacja Astronomiczna w Beskidach.

Założona w r. 1922 przez prof. *T. Banachiewicza*, zorganizowana głównie przez dr. *J. Gadomskiego* (1922—24), prowadzona następnie przez L. *Orkisza* (1924—27), zaś od r. 1928 przez *J. Mergentalera.* Główne prace: obserwacje wizualne gwiazd zaćmieniowych i badania meteorologiczne. — Stacja znajduje się na szczycie góry Łysiny (912 m).

ZAKŁAD ASTRONOMICZNY UNIW. J. KAZIMIERZA.

Personal naukowy: dyrektor (po śmierci prof. dr. *M. Ernsta* † 4. VI. 1930) vacat, asystent *M. Wójtowicz.*

Narzędzia: refraktor paralaktyczny Merza-Sendthnera o objektywie 13‘5 cm.

Bibljoteka liczy około 1000 tomów.

OBSERWATORJUM ASTR.-METEOR. POLITECHNIKI LWOWSKIEJ.

Personal naukowy: dyrektor prof. dr. *L. Grabowski*, adjunkt dr. *J. Ryzner*, asystent *W. Szpunar.*

Narzędzia: instrument

Obserwatorjum Astronomiczne w Krakowie.
Widok od strony ogrodu Botanicznego Uniw. Jag.

przejściowy f. Sartorius o średnicy 7 cm; refraktor o średn. 12·2 cm, seismograf o 2 wahadłach poziomych.

Ważniejsze prace naukowe: pomiary długości geograficznej, pomiary pozycyj ciał niebieskich, obserwacje zakryć gwiazd przez Księżyc, obserwacje meteorologiczne i sejsmologiczne.

OBSERWATORJUM ASTR. UNIW. POZNAŃSKIEGO.

Personel naukowy: dyr. prof. *J. Witkowski*, asystent *St. Andruszewski*, asystent wolontarjusz *J. Sławski*.

Narzędzia: refraktor Zeissa o średnicy 20 cm (pożyczony przez Polskie Tow. Astronomiczne), refraktor Steinheila o objektywie 16 cm (pożyczony przez Tow. Naukowe Warszawskie); koło południkowe Repsolda (średnica kół 42 cm, średnica objektywu 8 cm), zaopatrzone chronografem i mikrometrem bezosobowym; precyzyjny zegar o „wolnem wahadle“, Synchronome Co Ltd. London (pożyczony).

Bibljoteka liczy około 1.100 tomów.

Ważniejsze prace naukowe: pomiary długości geograficznej z ramienia Komitetu Geodezyjnego Państw Bałtyckich, pomiary pozycyj ciał niebieskich, obserwacje zakryć gwiazd przez Księżyc, służba czasu dla radjostacji poznańskiej.

Obserwatorjum Astronomiczne Uniw. Pozn.
Pawilon mieszczący główny refraktor Obserwatorjum, zaopatrzony w ruchomą kopułę z popędem elektrycznym. Kopuła wykonana w r. 1930 w całości w kraju.

OBSERWATORJUM ASTRONOMICZNE UNIW. WARSZAWSKIEGO.

Personel naukowy: dyrektor prof. *M. Kamieński*, adjunkt dr. *J. Gadomski*, asystenci: dr. *E. Rybka*, *L. Orkisz*, stypendyści: *M. Bielicki*, *L. Zajdler*.

Narzędzia: koło południkowe Ertela (średnica kół 80 cm, średnica objektywu 16 cm), wyposażone w mikrometr bezosobowy i chronograf; ekwatorjał Merza o średnicy 16 cm; poszukiwacz komet f. Heyde o objektywie 16 cm z przyrządem zegarowym oraz astrokamerą o średnicy 12 cm; refraktor Cooke'a (pożyczony z Obserwatorjum im. Jędrzejewicza), o objektywie 13 cm, z przyrządem zegarowym i fotometrem; teleskop zenitalny Wanschaffa o objektywie 8 cm; ekwatorjał f. Goerz o średnicy 11 cm z fotometrem.

Bibljoteka liczy około 10.000 tomów.

Główne prace: badania nad biegiem komety Wolfa, obserwacje zakryć gwiazd przez Księżyc, fotometryczne obserwacje gwiazd zmiennych zaćmieniowych oraz wizualne gwiazd typu delta Cefei, wyznaczanie pozycyj planetoid i komet, fotografja nieba, wyznaczanie dokładnego czasu, oraz służba czasu dla całej Polski „per radio“, jak również zapomocą specjalnych urządzeń przez Mi-

nisterstwo Komunikacji, obserwacje meteorologiczne, wreszcie popularyzacja astronomji.

Obserwatorjum Astronomiczne Uniwersytetu Stefana Batorego.
Pawilony astronomiczne, kryjące narzędzia Obserwatorjum. Na zdjęciu widoczne ruchome kopuły, dające się horyzontalnie obracać w czasie obserwacyj.

OBSERWATORJUM ASTR. UNIW. ST. BATOREGO.

Personel naukowy: dyrektor prof. dr. *W. Dziewulski*, adjunkt dr. *S. Szeligowski*, asystenci: *M. Kowalczewski, W. Zonn*.

Narzędzia: refraktor Zeissa o średnicy 15 cm z astrokamerą o średnicy 15 cm; astrograf f. Heyde o objektywie 16 cm; luneta krótkoogniskowa Zeissa o średnicy 15 cm; mikrofotometr Hartmanna.

Prace naukowe: badania teoretyczne ruchów gwiazd w przestrzeni, badanie gwiazd zmiennych przy pomocy fotografji oraz obserwacyj wizualnych, obserwacje zakryć gwiazd przez Księżyc, nadto obserwacje meteorologiczne.

ZAKŁAD ASTRONOMJI PRAKTYCZNEJ POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ.

Personel naukowy: dyrektor prof. dr. *F. Kępiński*, asystent inż. *W. Katkiewicz*.

Narzędzia: ekwatorjał Reinfeldera o objektywie 12 cm; luneta z objektywem Zeissa o średnicy 12 cm, wyposażona w przyrząd zegarowy i fotometr kołowy.

Prace naukowe: wyznaczanie współrzędnych geograficznych, badanie orbit komet.

OBSERWATORJA POLSKIEGO TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ ASTRONOMJI.

Polskie Towarzystwo Przyjaciół Astronomji posiada dwa obserwatorja: *w Warszawie* (Chmielna 88) oraz *w Częstochowie*. Obserwatorja te służą dla pokazów nieba i popularyzacji astronomji. W Obserwatorjum Polskiego Towarzystwa Przyjaciół Astronomji w Warszawie są dokonywane przy pomocy lunety f. Bardou o średnicy 10 cm obserwacje zakryć gwiazd przez Księżyc, oraz obserwacje powierzchni planety Jowisza. — Towarzystwo urządza systematycznie popularne odczyty z zakresu astronomji oraz wydaje pismo p. t. *„Uranja“*.

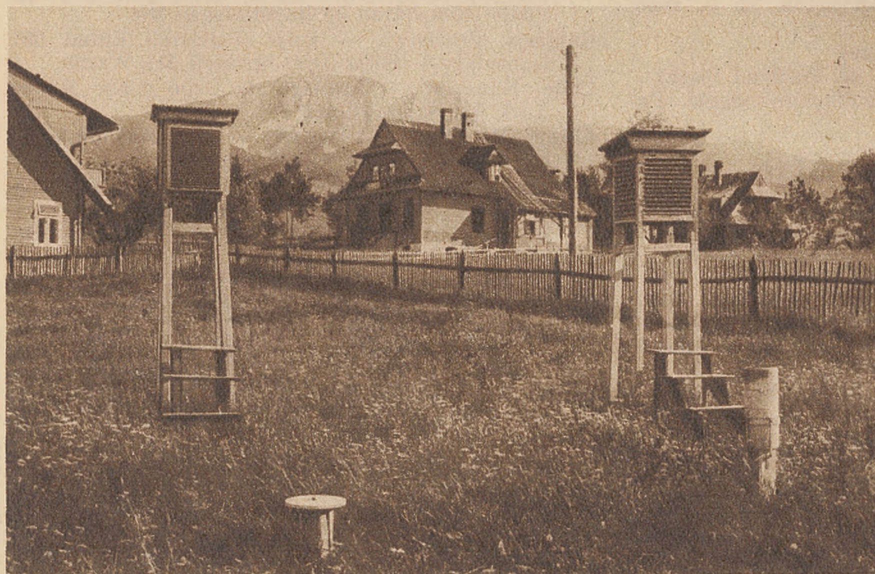
STACJE METEOROLOGICZNE.

Według ostatnich wykazów ogłoszonych drukiem, Państwowemu Instytutowi Meteorologicznemu podlega *918 stacyj meteorologicznych I, II, III i IV rzędu* (ilość ta jest zmienna), rozsianych po całym obszarze ziem polskich, a to:

I-go rzędu —	9	III-go rzędu —	79
II-go „ —	104	IV-go „ —	726

Na stacjach I-go i II-go rzędu są dokonywane regularnie 3 razy na dobę (godz. 7, 13 i 21 czasu średniego miejscowego) pomiary ciśnienia atmosfery, temperatury i wilgotności powietrza, kierunku i prędkości wiatru, zachmurzenia i opadów atmosferycznych. Stacje I-go rzędu prócz zwykłych narzędzi dla stacyj pełnych, posiadają ponadto szereg narzędzi samopiszących i prowadzą badania meteorologiczne w bardziej rozległym zakresie, nosząc często nazwy obserwatorjów meteorologicznych. Stacje III-go rzędu (termometryczno-deszczowe) nie obserwują z poprzedniego zakresu ciśnienia i wilgotności powietrza. Wreszcie najprostsze pomiary są dokonywane na stacjach IV-go rzędu (stacjach deszczowych), gdzie notowane są wyłącznie opady atmosferyczne, których wysokość oznacza się raz dziennie (o godzinie 7-ej rano).

Stacje I-go rzędu znajdują się *w Cieszynie, Gdyni, Krakowie* (Obserwatorjum Astronomiczne), *we Lwowie* (Politechnika), *Puławach, Skierniewicach, Warszawie* (Stacja Pomp), *Wilnie* (Uniwersytet), oraz *w Zakopanem*.

Stacja meteorologiczna I rzędu w parku Dworca Tatrzańskiego w Zakopanem.
Widoczne 2 klatki angielskie, zawierające termometry i przyrządy samopiszące. Na pierwszym planie na prawo deszczomierz.

Władze wojskowe.

Zwierzchnik sił zbrojnych: *Prezydent Rzeczypospolitej.*

Minister spraw wojskowych: Marszałek Józef *Piłsudski.*

I-szy wiceminister: gen. dyw. Daniel *Konarzewski.*

II-gi wiceminister: gen. bryg. Kazimierz *Fabrycy.*

Szef gabinetu ministra: mjr. dypl. Adam *Sokołowski.*

Szef sztabu generalnego: gen. dyw. Tadeusz *Piskor.*

Biuro sztabu gen.: Warszawa, pl. Marszałka Piłsudskiego 6.

GEN. INSPEKTORAT SIŁ ZBROJNYCH.

Warszawa, Belweder, Al. Ujazdowska 1—5.

Gen. inspektor: Marszałek Józef *Piłsudski.*

INSPEKTOROWIE ARMJI.

Generałowie dywizji: Jan *Romer*, Aleksander *Osiński*, Edward *Rydz-Śmigły*, Mieczysław *Norwid-Neugebauer*, Leonard *Skierski*, Kazimierz *Sosnkowski*, Leon *Berbecki*, Juljusz *Rómmel.*

Generałowie brygady: Stefan *Dąb-Biernacki*, Gustaw *Orlicz-Dreszer*, Stanisław *Burchardt-Bukacki.*

DOWÓDZTWA OKRĘGÓW KORPUSÓW.

Nr. I — Warszawa — gen. bryg. Jan *Wróblewski.*

Nr. II — Lublin — gen. brygady Jerzy *Dobrodzicki.*

Nr. III — Grodno — gen. bryg. Aleksander *Litwinowicz.*

Nr. IV — Łódź — gen. brygady Stanisław *Małachowski.*

Nr. V — Kraków — gen. dyw. Aleksander *Narbutt-Łuczyński.*

Nr. VI — Lwów — gen. bryg. Bolesław *Popowicz.*

Nr. VII — Poznań — gen. dyw. Kazimierz *Dzierżanowski.*

Nr. VIII — Toruń — gen. bryg. Stefan Wiktor *Pasławski.*

Nr. IX — Brześć n/B. — gen. bryg. Mieczysław *Trojanowski.*

Nr. X — Przemyśl — gen. bryg. Andrzej *Galica.*

Gmachy Korpusu Kadetów w Chełmnie.

Korpus Kadetów Nr. 2 w Chełmnie (Pomorze), szkoła wojskowa o charakterze wyższego gimnazjum, obchodził w ub. roku 10-lecie swego istnienia.

KORPUS OCHRONY POGRANICZA.

Warszawa, ul. Nowy Świat 69. Dowódca: gen. brygady Stanisław *Tessaro.*

MARYNARKA WOJENNA.

Kierownictwo marynarki: Warszawa, ul. Chałubińskiego 3.

Szef kierownictwa marynarki: Kom. Jerzy *Świrski.*

Szef sztabu: kom. dypl. Stefan *Frankowski.*

Dowódca floty: kom. Józef *Unrug.*

Szef sztabu: kom. por. Eugenjusz *Sokalski.*

Dowódca dywizjonu torped.: kom. por. Jan *Stankiewicz.*

Komendant portu wojennego: kom. por. Władysław *Filanowicz* (Gdynia).

Dowódca flotylli pińskiej: kom. por. Witold *Zajączkowski* (Pińsk).

Składowemi częściami marynarki wojennej są: 1) Flota morska w Gdyni, 2) Flotylla rzeczna w Pińsku, 3) Kadra marynarki wojennej w Świeciu, 4) Centralna składnica w Modlinie.

Polskie urzędy dyplomatyczne i konsularne zagranicą.

Ambasady.

Państwo kościelne. — Rzym (Lungotevere dei Mellini 24).

Francja. — Paryż (12, Avenue de Tokio).

Stany Zjedn. A. Półn. — Waszyngton (C. C. 2640, 16-th street).

Turcja. — Angora (Kawakli Dere).

W. Brytanja. — Londyn (W. I. 47, Portland Place).

Włochy. — Rzym (43, via Ventiquattromaggio. Palazzo Rospigliosi).

Poselstwa i konsulaty.

Afryka Płd. Konsulat — Kapsztad (Sea Point. 11, Worcester Road. „Ambleside").

Tytus Filipowicz.
Ambasador polski w Waszyngtonie.

Argentyna. Poselstwo — Buenos Aires (Rodriguez Pena 2012). Konsulat — Buenos Aires (przy poselstwie).

Australja. Konsulat — Sydney (46-52. Carrington street).

Austrja. Poselstwo — Wiedeń (IV, Argentinierstrasse 25/27). Konsulat — Wiedeń (III, Rennweg 1).

Belgja. Poselstwo — Bruksela (29, Avenue des Gaulois). Konsulaty — Antwerpja (Anvers 27, Avenue de Belgique), Bruksela (10, Place du Luxembourg).

Brazylja. Poselstwo — Rio de Janeiro (Senador Vergueiro 197). Konsulaty — Rio de Janeiro (przy poselstwie), Kurytyba (Rua 13 de Maio 63), Sao Paulo (Rua Bârao de Itapetiningen 18).

Bułgarja. Poselstwo — Sofja (Patriarch Eftimi 35). Konsulaty — Sofja (Graf Ignatieff 51), Warna.

Chile. Konsulat — Santiago de Chile (Calle Nueva York 54, Bajos oficina 2).

Chiny. (Mandżurja). Delegatury — Szanghaj (Jessfield Road 111), Charbin (Gloukhaia 24).

Czechosłowacja. Poselstwo — Praga (Staromestke Namesti, Palais Kinsky). Konsulaty — Praga (I, Prikope 15), Bratislava (Gundulicova 12), Koszyce (Rakoczy 16), Morawska Ostrawa (poczta Cieszyn Polski, skrz. poczt. kons. M. O.), Użhorod (Plac Zatkowicza 6).

Danja. Poselstwo — Kopenhaga (Frederiksgade 17). Konsulaty — Kopenhaga (Frederiksgade 11), Aalborg (Jomfru Annagade 16), Aarhus (Rosenkranzgade 23), Haderslev (Norregade 30), Hasle a/Bornholm (Klinker og Chammottestenfabrik-

Kazimierz Olszowski.
Ambasador polski w Angorze.

Tytus Zbyszewski.
Gen. konsul w Jerozolimie.

ker-Hasle), Odense (Odensen Aegforretning).

Egipt. Poselstwo — Kairo (16, rue Ebn Zanki à Zamalek). Konsulat — Kairo (przy poselstwie).

Estonja. Poselstwo — Tallinn (Kohtu tänaw 10, Wyszogród-Domberg). Konsulat — Tallin (przy poselstwie).

Finlandja. Poselstwo — Helsingfors (Satamakatu 5). Konsulat — Helsingfors (przy poselstwie).

Francja. Konsulaty — Paryż (XVII c. 19, rue Alphonse de Neuville), Alger (24, boulevard Carnot), Bordeaux (27, Cours du Pavé-des-Chartres), Le Havre (148, boulevard de Strassbourg), Lille (119, boulevard de la République), Lyon (202, cours Gambetta), Marsylja (2, place Saint-Ferréol), Nicea (12, rue de France), Strassburg (49, boulevard Clémenceau).

Grecja. Poselstwo — Ateny (3, Place Mavrocordato, maison de Baltazzi). Konsulaty — Ateny (przy poselstwie), Saloniki (6, rue Hermou).

Hiszpanja. Poselstwo — Madryt (Zurbano 21). Konsulaty — Madryt (przy poselstwie), Barcelona (Rambla de Cataluna 14).

Holandja. Poselstwo — Haga (Prinsessegracht 9). Konsulaty — Rotterdam (Diergaardelaan 44-a), Amsterdam (Heerengracht 495), Dordrecht (Singel 287), Heerlen (Tempstraat 12).

Indje Holenderskie (Jawa). Konsulat — Batawja (Welwreden, Molenvliet Oost 36).

Irlandja. Konsulat — Dublin (45, Raglan Road.).

Islandja. Konsulat — Rejkjavik.

Japonja. Poselstwo — Tokjo (55, Zaimkucho, Azabuku). Konsulaty — Tokjo (przy poselstwie), Osaka (2-chome, Junkeimachi, Minamiku).

Jugosławja. Poselstwo — Belgrad (Krunska 58). Konsulaty — Belgrad (przy poselstwie), Zagrzeb (Haulikova 8, II), Banja Luka (Aleksandrova 2).

Kanada. Konsulaty — Montreal (Que. 1490, Mackay street), Winnipeg (Man. 173, Portage Ave).

Liga Narodów. Delegacja — Genewa (4, rue Munier Romilly).

Luxemburg. Konsulat — Luxemburg (6, rue du Marché aux Herbes).

Łotwa. Poselstwo — Ryga (Elizabetes iela 41/43 dz. 8). Konsulaty — Ryga (przy poselstwie), Dyneburg (Teatra iela 8), Lipawa (Lorenca iela 17).

Meksyk. Konsulat — Meksyk (D. F., Paseo de la Reforma 42).

Monaco. Konsulat — Monaco (28, rue Grimaldi. La Condamine).

Niemcy. Poselstwo — Berlin (Kurfürstenstrasse 136). Konsulaty — Berlin (Kurfürstenstr. 137), Bytom (Gleiwitzerstr. 10), Ełk (Falkstr. 19), Essen (Hindenburgstr. 90/92), Hamburg (Mittelweg 14), Frankfurt (Schaumainkai 43), Kolonja (Bachemerstr. 93), Królewiec (Mittel-Tragheim 24), Kwidzyń (Herrenstr. 14), Lipsk (Gellerstr. 7/I), Monachjum (Kufsteinerplatz 2/III), Olsztyn (Friedrich-Wilhelm Platz 5), Piła (Moltkestr. 11), Szczecin (Friedrich-Karlstr. 9), Wrocław (Freiburgerstr. 29).

Norwegja. Poselstwo — Oslo (Sophus Liesgt. 5). Konsulaty — Oslo (Raadhusgt. 4), Tönsberg, Bergen (Postbox 511), Stavanger.

Palestyna. Konsulat — Jerozolima (Bab-el-Zahre).

Paragwaj. Konsulat — Asuncion (Calle 15 de Agosto 225).

Persja. Poselstwo — Teheran (Parc Amin-ed-Dowleh Khiaban Darvaze Chimran). Konsulaty — Teheran (przy poselstwie), Tabryz (Quartier Mahsoudié Maison S. E. Blouri).

Peru. Konsulat — Lima (Avenida del Soldado Desconocido).

Portugalja. Konsulaty — Lizbona (Rua dos Luziadas 15), Porto (10, Praga Guilherme G. Fernandes).

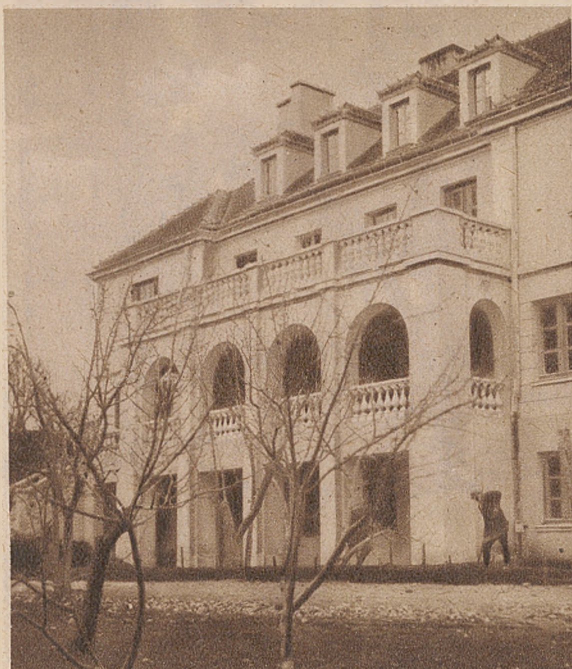
Rumunja. Poselstwo — Bukareszt (Alea Alexandru 23, parc Filipesco). Konsulaty — Bukareszt (Strada Dr. Lueger 11, Esculap), Czerniowce (Str. Arhimandrit Eusebie Popovici 18-a), Gałacz (Str. Mihai Bravul 28), Kiszyniów (rue Princ Nicolae 5), Brajła (rue General Praporgescu 9).

Stany Zjedn. A. Półn. Konsulaty — Chicago (III, „America Flore". 844, Rush street), Buffalo (N. Y. 617, Filmore Avenue), Detroit (80 E. Garfield Avenue), Nowy Jork (149-151 East 67-th street), Pittsburg (249, N. Craig street).

Szwajcarja. Poselstwo — Bern (Elfenstrasse 20). Konsulaty — Bern (przy poselstwie), Zurych (Fraumünsterstr. 13).

Szwecja. Poselstwo — Sztokholm (Floragatan 2). Konsulaty — Sztokholm ,Narvavägen 32/IV), Malmö (Jöns Filsgatan 2), Göteborg (Lilla Bommenstorg 2).

Turcja. Konsulat — Konstantynopol (Taxim. Rue Syra Selvi 139).

Gmach ambasady polskiej w Angorze.

Gmach ambasady polskiej w Waszyngtonie.

Urugwaj. Konsulat — Montevideo (Calle Mercedes 1074).
Węgry. Poselstwo — Budapeszt (I, Országház-utca 13). Konsulat — Budapeszt (Kossuth Lajos tér 13/15).
W. Brytanja. Konsulat — Londyn (W. C. I. 2, Upper Montague street, Russel Square).
Włochy. Konsulaty — Rzym (Piazza Campitelli 3), Florencja (Lung'Arno del Tempio 22), Medjolan (Piazza Castello 6), Katanja (via Anzalone 7). Triest (Piazza della Borsa 4).
Związek Socjal. Republik Rad. Poselstwo — Moskwa (Powarskaja 21). Konsulaty — Moskwa (3 Mieszczanskaja 32/34), Charków (Rakowskiego 15), Kijów (Liebknecht 1), Leningrad (Nabereżnaja Krasnawo Flota 14), Mińsk (Sowieckaja 84), Tyflis (Korganowska 24).

Zagraniczne urzędy dyplomatyczne i konsularne w Polsce.

Ambasady.

Państwo kościelne. — Warszawa (Al. Szucha 12).
Francja. — Warszawa (Al. Róż 2).
Stany Zjedn. A. P. — Warszawa (Al. Ujazdowska 9).
Turcja. — Warszawa (Szopena 2a).
W. Brytanja. — Warszawa (Nowy Świat 18).
Włochy. — Warszawa (Pl. Dąbrowskiego 6).

Poselstwa i konsulaty.

Argentyna. Poselstwo — Warszawa (Żabia 4). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Jäschkentalerweg 46), Kraków (Radziwiłłowska 23).
Austrja. Poselstwo — Warszawa (Koszykowa 11b). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Bielsko-Biała (Blichowa 27), Gdańsk (Langermarkt 38), Katowice (Dyrekcja Huty Pokoju, ul. Zamkowa), Kraków (Wolska 4), Lwów (Sykstuska 35), Łódź (Targowa 63), Poznań (Pl. Wolności 18).
Belgja. Poselstwo — Warszawa (Świętokrzyska 25/6). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Hansaplatz 13), Katowice (Andrzeja 5), Lwów (Nabielaka 37a), Łódź (Nawrot 13), Poznań (Słowackiego 55).
Brazylja. Poselstwo — Warszawa (Al. Róż 4). Konsulaty — Warszawa (Zgoda 4), Gdańsk (Weidengasse 38), Katowice (Marjacka 13), Lwów (Lindego 9), Poznań (Kantaka 7).
Bułgarja. Poselstwo — Warszawa (Al. Ujazdowska 39). Konsulat — Warszawa (przy poselstwie).
Chile. Poselstwo — Warszawa (Marszałkowska 111, m. 4). Konsulaty—Warszawa (Mokotowska 19/10), Gdańsk (Langfuhr, Hauptstr. 48).
Costarika. Konsulat — Łódź (Andrzeja 3).
Czechosłowacja. Poselstwo — Warszawa (Koszykowa 18). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Katowice (Mickiewicza 14), Kraków (Gołębia 18), Lwów (Kornela Ujejskiego 4), Poznań (Plac Sapieżyński 8).
Danja. Poselstwo — Warszawa (Koszykowa 8). Konsulaty — Warszawa (Pl. Małachowskiego 4), Gdańsk (Langgasse 73), Katowice (Katowice-Wełnowiec), Lwów (Nowy Świat 14), Łódź (Piotrkowska 135), Poznań (Słowackiego 57), Puck (konsul w Gdańsku).
Estonja. Poselstwo — Warszawa (Al. Ujazdowska 19/4). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Dominikswall 13), Lwów (Racławicka 3), Wilno.
Finlandja. Poselstwo — Warszawa (Pl. Napoleona 3). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Werftgasse 4), Gdynia (konsul w Gdańsku), Katowice (Słowackiego 15), Lwów (Łozińskiego 4), Łódź (Piotrkowska 282), Poznań (Marsz. Focha 18).
Francja. Konsulaty — Warszawa (przy ambasadzie), Gdańsk (Langermarkt 17), Gdynia (10-go Lutego), Katowice (3-go Maja 23), Kraków (Feli-

Ambasador Stanów Zjednoczonych John Willys, po wręczeniu listów uwierzytelniających.
Na zdjęciu ambasador opuszcza Zamek odprowadzany przez dyrektora protokołu dyplomatycznego Karola hr. Romera

cjanek 1), Lwów (Czarnieckiego 4), Łódź (Al. Kościuszki 3), Poznań (Berwińskiego 1), Toruń (Mostowa 38).

Grecja. Poselstwo — Warszawa (Marszałkowska 48/5). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Heumarkt 4), Kraków (Wiślna 3), Łódź (Zachodnia 41), Poznań (Rzeczypospolitej 1).

Gwatemala. Konsulaty — Warszawa (konsul w Gdańsku), Gdańsk (Hundegasse 65).

Hiszpanja. Poselstwo — Warszawa (Hotel d'Europe 101). Konsulaty — Warszawa (Książęca 6), Gdańsk (Hundegasse 39).

Holandja. Poselstwo — Warszawa (Czackiego 9/8). Konsulaty — Warszawa (Czackiego 9), Gdańsk (Langgasse 34), Kraków (Podwale 7), Lwów (Mickiewicza 10), Łódź (Kopernika 40), Poznań (Mickiewicza 31).

Honduras. Konsulaty — Warszawa (Piękna 52/17), Gdańsk (Hundeg. 65).

Japonja. Poselstwo — Warszawa (Foksal 10). Konsulat — Warszawa (przy poselstwie).

Jugosławja. Poselstwo — Warszawa (Al. Ujazdowska 33). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Langermarkt 12/13), Poznań (Słowackiego 59).

Łotwa. Poselstwo — Warszawa (Szkolna 6). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Langfuhr, Jäschkentalerweg 3/1), Lwów (Romanowicza 1), Łódź (Piotrkowska 143), Poznań (27-go Grudnia 2), Wilno (Piaskowa 3/2).

Meksyk. Poselstwo — Warszawa (Hotel Bristol, Krakowskie Przedmieście 42). Konsulaty — Warszawa (Al. Ujazdowska 9), Gdańsk (Hundegasse 89).

Niemcy. Poselstwo — Warszawa (Piękna 17). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Bydgoszcz (Poznańska 2), Gdańsk (Dominikswall 3), Katowice (Sokolska 8, willa „Dame“), Kraków (Warszawska 7), Łódź (Al. Kościuszki 85), Poznań (Zwierzyniecka 15), Toruń (Bydgoska 34).

Nikaragwa. Konsulat — Gdańsk (Hundegasse 65).

Norwegja. Poselstwo — Warszawa (Foksal 3). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Hundegasse 89), Gdynia.

Panama. Konsulat — Gdańsk (Elisabethwall 5).

Siedziba ambasadora Stanów Zjedn. w Warszawie.
(Narożnik św. Jana i Pl. Zamkowego).

Persja. Poselstwo — Warszawa (Kredytowa 8). Konsulat — Warszawa (przy poselstwie).

Peru. Poselstwo — Warszawa (Obożna 11). Konsulaty: Warszawa (przy poselstwie), Kraków (Długa 27), Lwów (pl. Gosiewskiego 4), Łódź (Wierzbowa 18), Poznań, Toruń.

Portugalja. Poselstwo — Warszawa (Foksal 14). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Dominikswall 12).

Rumunja. Poselstwo — Warszawa (Wiejska 10). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Hundegasse 85), Lwów (Plac Marjacki 8), Poznań (Plac Wolności 18).

Stany Zjedn. A. Półn. Konsulaty — Warszawa (Jasna 11), Gdańsk (Elizabethwall 9).

Szwajcarja. Poselstwo — Warszawa (ul. Smolna 25). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Holzraun 21/II).

Szwecja. Poselstwo — Warszawa (Królewska 3). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Bydgoszcz (Gdańska 120), — Gdańsk (Langermarkt 20), Gdynia, Katowice (Jul. Ligonia 3/7), Kraków (św. Jana 3), Łódź (Cegielniana 20), Poznań (ś. Marcina 26).

Turcja. Konsulaty — Warszawa (przy ambasadzie), Gdańsk (Langfuhr).

Urugwaj. Poselstwo — Wiedeń (Reisnerstrasse 16). Konsulaty — Warszawa (Smolna 38), Łódź (Al. Kościuszki 38).

Wenezuela. Konsulat — Gdańsk (Breitgasse 21).

Węgry. Poselstwo — Warszawa (Mokotowska 48). Konsulaty — Warszawa (przy poselstwie), Gdańsk (Joppengasse 66), Katowice (Piłsudskiego 5), Kraków (Podwale 7), Lwów (Łyczakowska 3), Poznań (Sew. Mielżyńskiego 7).

W. Brytanja. Konsulaty: Warszawa (Al. Róż 10/2), Bydgoszcz (Piotra Skargi 1), Gdańsk (Stadtgraben 14), Katowice (3 Maja 33), Lwów (Sienkiewicza 9), Łódź (Ewangelicka 1), Poznań (Chyby pod Sadami, pow. pozn.).

Włochy. Konsulaty — Warszawa (przy ambasadzie), Gdańsk (Rennerstiftgasse 11), Katowice (Pocztowa 11), Łódź (Kilińskiego 222).

Związek Socjal. Republik Rad. Poselstwo — Warszawa (Poznańska 15). Konsulaty — Warszawa (przy pos.), Gdańsk (Langgart. 74), Lwów (Nabielaka 27).

Kronika roku 1930.

Przegląd polityczny.

Z pobytu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w Estonji.
P. Prezydent Ignacy Mościcki w porcie Tallina przed frontem kompanji honorowej. Obok Naczelnik państwa estońskiego dr. Otto Strandman.

Rok 1930 rozpatrywany jako pewien okres zdarzeń historycznych, można uważać za dalszy *etap wypadków na drodze konsolidacji politycznej*, t. zn. przedewszystkiem utrwalenia i zabezpieczenia pokoju, oraz w kierunku *przebudowy wewnętrznej państw*.

W ub. roku na czoło wydarzeń wysunęły się przedewszystkiem *trzy wielkie zagadnienia:* 1) t. zw. „*likwidacja skutków wojny*", czyli przyjęcie reparacyjnego planu Younga, oraz związana z nim *przedterminowa ewakuacja Nadrenji*, 2) wystąpienie kierownika francuskiej polityki zagranicznej Brianda z gigantycznym planem *utworzenia Stanów Zjednoczonych Europy* (Paneuropa), 3) *sprawa rozbrojenia*, lub wydatnego ograniczenia zbrojeń, którego gorącym rzecznikiem okazał się angielski minister spr. zagr. *Henderson*.

„Likwidację skutków wojny" czyli *wydatne ograniczenie spłat niemieckich* oraz *usunięcie załóg okupacyjnych w Nadrenji*, wykorzystała Rzesza niemiecka w kierunku *stawiania nowych żądań*, zmierzających do *obalenia traktatu wersalskiego*, a zwłaszcza *zaboru ziem polskich*. Są to *dążenia groźne dla pokoju* i dlatego ustępstwa na rzecz Niemiec okazały się w praktyce szkodliwemi.

Briand ze swą *inicjatywą Paneuropy* odniósł *sukces raczej moralny* niż praktyczny. Żadne z państw nie odrzuciło wprawdzie tego projektu, ale w Genewie słychać było tyle zastrzeżeń i niedomówień, że wreszcie sprawę odroczono na rok, puszczając ją w alembik komisyjny.

Z tym większym naciskiem należy tutaj podkreślić *inicjatywę Polski*, posiadającą dla współpracy europejskiej doniosłe znaczenie praktyczne, mianowicie *zwołanie konferencji rolniczej 8 państw* wschodniej i środkowej Europy. Uchwały tej konferencji mogą stanowić *podwaliny pod gospodarczy blok europejski*.

Sprawa rozbrojenia uczyniła *nieznaczne tylko postępy*. Z początkiem r. 1930 odbyła się w Londynie konferencja rozbrojeniowa morska 5 mocarstw (Stany Zjedn., Anglja, Francja, Włochy i Japonja), na której po długich targach zawarto tylko t. zw. „*pakt trzech*" (St. Zjedn., Anglja i Japonja), redukujący programy flotowe. Francja i Włochy nie zdołały uzgodnić różnic.

Rozbrojenie jest ściśle związane z kwestją bezpieczeństwa i tutaj ścierają się dwa poglądy: *Anglja i Niemcy* występują z tezą, że *najpierw powinno nastąpić rozbrojenie*, podczas gdy *Francja i Polska* jako warunek rozbrojenia stawiają *uzyskanie dostatecznych gwarancyj bezpieczeństwa*.

O ile chodzi o stosunki wewnętrzne, to we wszystkich niemal krajach przebija się *dążność do naprawy form ustrojowych*, zwłaszcza *uregulowania stosunku władzy ustawodawczej do wykonawczej*.

W *Niemczech* po upadku lewicowego rządu socjalisty *Müllera* przyszedł do steru *Brüning*, mąż zaufania prez. Hindenburga, ulegający wpływom nacjonalistów. Rozbieżności jednak między partjami i niemożność utworzenia stałej większości doprowadziły wkońcu *do rozwiązania Reichstagu i nowych wyborów*. Wybory przyniosły *olbrzymie zwycięstwo partji krańcowych nacjonalistów* pod wodzą Hitlera, *dążącej do przekreślenia traktatu wersalskiego*, oraz znaczny *wzrost wpływów komunistycznych*, a więc żywiołów skrajnych. Dlatego też dalszy rozwój wypadków w Niemczech stoi pod znakiem ciężkich wstrząsów wewnętrznych.

Francja rozwija się pomyślnie. Wprawdzie i tam toczy się walka między prawicą i lewicą i rząd Tardieu musiał przedwcześnie zamknąć sesję parlamentu, ratując się przed upadkiem, ale nie może to budzić większych obaw. Położenie gospodarcze i finansowe kraju jest świetne, zapasy złota niewiele ustępują Stanom Zjednoczonym i Francja *jest jedynym krajem, który nie zna bezrobocia*.

We *Włoszech* utrzymuje się i utrwala faszyzm, kraj rozwija się gospodarczo i ciężar gatunkowy państwa w polityce światowej rośnie. Na tle zagadnień śródziemnomorskich i ekspanzji kolonialnej Włochy znajdują się *w zatargu z Francją i Jugosławją*.

W. Brytanja, gdzie u rządu znajduje się gabinet socjalistyczny Mac Donalda, walczy z poważnemi *trudnościami wewnętrznemi i zewnętrznemi*. Wzrastające *olbrzymie bezrobocie* utrudnia położenie rządu, a rosnący *ruch wyzwoleńczy w Indjach* mimo are-

sztowania przywódcy Hindusów *Gandhiego*, przybiera formy coraz groźniejsze dla całości imperjum brytyjskiego. Również w *Egipcie* chwieje się podstawa panowania angielskiego.

Hiszpanja po obaleniu dyktatury *Primo de Rivery* wraca stopniowo *na drogę liberalizmu parlamentarnego*, chociaż zdarzają się *odruchy rewolucyjne* zwolenników republiki oraz separatystów w Katalonji.

Austrja otrzymawszy międzynarodową pożyczkę, pracuje nad sanacją gospodarczą, czemu na przeszkodzie stoi *walka o władzę między socjalistami a partjami mieszczańskiemi*. Sytuację utrudnia to, że obie strony rozporządzają *uzbrojonemi organizacjami*.

Na *Węgrzech* poza wzrostem wpływów socjalistycznych podkreślić należy *„kwestję tronu“*. Węgry bowiem są *„królestwem bez króla“*. Za legalnego monarchę uznany jest arcyks. Otto, ale jego powrotowi na tron sprzeciwiają się postanowienia traktatów, a zwłaszcza stanowisko państw Małej Ententy.

W *Rumunji* dokonał się *doniosły przewrót*. Przebywający zagranicą *ks. Karol* wrócił do Bukaresztu i został *uznany królem*.

Jugosławja opanowała *separatyzm chorwacki* i oparła podział państwa na nowych regjonalnych zasadach.

Państwa bałtyckie, zwłaszcza *Estonja*, grawitują *ku Polsce*. Wizyta prez. *Strandmana* w Warszawie i rewizyta prez. *Mościckiego* w Tallinie są wyrazem stosunków między obu państwami.

Litwa z manjackim uporem usuwa się od nawiązania stosunków z Polską, głosząc hasło odebrania Wilna. Wewnątrz kraj targany jest *próbami zamachów i walkami osobistemi*, czego wyrazem było m. in. aresztowanie Waldemarasa.

Związek Sowietów przeżywa *ciężkie przesilenie ekonomiczne*. Pięcioletni plan uprzemysłowienia kraju zawiódł, a przymusowa kollektywizacja na wsi wykopała *przepaść między chłopami a władzą*. Krwawe rozruchy chłopskie z trudem tłumione, wybuchają na różnych obszarach kraju.

W *Chinach* trawionych ciągłą *wojną domową*, zdaje się brać górę rząd nankiński, zwalczający wojska komunistyczne.

W *Stanach Zjednoczonych* zaznaczył się silnie *kryzys przemysłowy*, wykazując *zwiększenie się bezrobotnych do 7-miu miljonów*.

W *Ameryce południowej* w republikach *Argentynie, Peru i Boliwji* miały miejsce *zwycięskie rewolucje*.

Dla *Polski* rok ubiegły przyniósł nowe przejawy jej *wielkomocarstwowej roli*, a to przez *utworzenie w Warszawie ambasad Stanów Zjednoczonych i Turcji*. Polityka zagraniczna Polski, *nawskróś pokojowa*, oparta na *bezwzględnem poszanowaniu i utrzymaniu traktatów pokojowych*, zdobywa sobie coraz większe uznanie i głos Polski *coraz silniej waży na całokształcie stosunków europejskich*. Liczne *konferencje międzynarodowe w Warszawie*, wizyty dyplomatów, uczonych i przemysłowców, świadczą dowodnie o doniosłości Polski w życiu politycznem Europy.

W życiu wewnętrznem państwa rok 1930 zaznaczył się *wzmożoną kampanją o przebudowę ustroju*, prowadzoną między *Marsz. Piłsudskim i jego obozem a opozycją sejmową*, na której czoło wysunęły się *stronnictwa lewicowe*. W toku tej kampanji. *Sejm obalił gabinet dra Bartla*, uchwalając votum nieufności ministrowi pracy *Prystorowi*. Próby porozumienia z opozycją, podjęte przez desygnowanych premjerów, pp. *Szymańskiego* i *Jana Piłsudskiego*, spełzły na niczem. U steru stanął *rząd Walerego Sławka*, zwalczany gwałtownie przez opozycję. Opozycja zażądała zwołania sesji nadzwyczajnej, która jednak nie doszła do skutku, ponieważ Prezydent Rzeczypospolitej sesję przed zebraniem się Sejmu odroczył.

Z pobytu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w Estonji.
Złożenie wieńca w imieniu P. Prezydenta na grobie Nieznanego Żołnierza w Tallinie.

a następnie zamknął. Na to stronnictwa opozycyjne lewicy i środka, t. zw. *Centrolew*, odpowiedziały w dniu 29 czerwca *manifestacyjnym kongresem* (w Krakowie), którego rezolucje posunęły się nawet do atakowania Głowy Państwa. Rząd rozpoczął dochodzenia przeciw organizatorom tego kongresu. Wnet potem *ustąpił gabinet Sławka*, a na czele rządu stanął *Marsz. Piłsudski*. Bezpośrednio potem *nastąpiło rozwiązanie Sejmu* i *Senatu* i rozpisanie nowych wyborów na 16 listopada.

Naczelnik państwa estońskiego dr. Strandman w Polsce.
Powitanie dr. Strandmana na dworcu w Wilnie przez wojewodę wileńskiego, przedstawicieli władz i wyznań.

Dnia 10 września na polecenie władz administracyjnych *aresztowano kilkunastu b. posłów*, przywódców Centrolewu i osadzono ich w twierdzy w Brześciu n/B. Część z nich zostawała *pod zarzutem przestępstw politycznych*, część zaś oskarżona była o *wykroczenia natury kryminalnej*.

Dnia 14 września b. r. odbyły się w Warszawie i w kilku większych ośrodkach zapowiedziane *wiece Centrolewu*, które mimo zakazu władz przerodziły się *w próby ulicznych demonstracyj*. Przyszło do starć z policją, przyczem w Warszawie było dwu zabitych i kilkunastu rannych.

Mimo rozbicia partyjnego i walk wewnętrznych zaznaczyła się *w kraju jednomyślność i zgoda*, z jaką cały naród bez względu na różnice poglądów politycznych i społecznych przeciwstawił się *w potężnych manifestacjach zakusc niemieckim na nasze granice*. W odpowiedzi na prowokacyjne wystąpienia Treviranusa padła zgodna odpowiedź: „Ani piędzi ziemi!“ „Aż do ostatniej kropli krwi!“

We wschodniej Małopolsce zaznaczył się *rozrost ukraińskiego ruchu sabotażowego, finansowanego przez wrogie nam państwa*. Mnożące się podpalania, morderstwa i zamachy na pociągi spowodowały władze do energicznego wystąpienia. M. in. aresztowano sztab Ukr. Organizacji Wojskowej, mającej centralę w Berlinie.

Jesień ubiegłego roku upłynęła przedewszystkiem *pod znakiem ożywionej kampanji wyborczej*.

Delegat Polski u króla Hedżasu.
W środku król Ibn-Saud, na lewo delegat polski radca Edward Raczyński, na prawo mufti z Wilna J. Szynkiewicz.

Włoski minister spr. zagr. Dino Grandi w Polsce.
Min. Grandi przed frontem kompanji hon. na poświęceniu włoskiego cmentarza wojsk. na Bielanach (Warszawa).

Kronika krajowa.

Na przełomie roku 1929/30 po ustąpieniu gabinetu p. Świtalskiego doszedł do władzy poprzedni *premjer Bartel*, tworząc nowy rząd. Dr. Bartel stanął dn. 10 stycznia przed sejmem z wielką *mową programową*.

W dniu 8 lutego przybył do Polski *Naczelnik republiki estońskiej Strandman*, uroczyście podejmowany przez Prezydenta Rzpltej, władze i naród. Naczelnik Strandman opuścił Polskę dnia 11 lutego.

Na posiedzeniu w dniu 12 lutego *sejm załatwił budżet w 3-em czytaniu*. Na tem też posiedzeniu klub B. B. W. R. zrzekł się imieniem swoich członków nietykalności poselskiej, jako częstokroć nadużywanej do akcji antypaństwowej.

W dniu 15 lutego odczytano na komisji *pismo marszałka Piłsudskiego w sprawie zajść w przedsionku sejmu* w dniu 31 października u. r. Podczas narad komisji wojskowej nad tą sprawą doszło do tarć, które doprowadziły w dniu 26 lutego do czynnych starć w komisji.

W dniu 8 marca opozycja lewicowa niezadowolona z działalności *min. Prystora w Kasach Chorych*, zgłosiła *votum nieufności*, podczas gdy Nar. Dem. zgłosiła *votum nieufności dla min. Czerwińskiego*.

W dniu 13 marca *senat uchwalił budżet*.

Na posiedzeniu 14 marca *sejm wyraził votum nieufności min. Prystorowi*, co spowodowało *dymisję gabinetu prof. Bartla*. Prezydent przyjął dymisję wyrażając zdziwienie, że sejm wywołuje przesilenie gabinetowe właśnie w toku prac budżetowych.

Po 5-letnich rokowaniach podpisano w dn. 17 marca w Warszawie *traktat handlowy polsko-niemiecki*.

Prezydent Rzeczypospolitej poruczył w dniu 18 marca *misję utworzenia nowego rządu marszałkowi Szymańskiemu.* Równocześnie wystąpił marszałek *Piłsudski* z artykułem w prasie, a dnia 25 marca podał desygnowanemu premjerowi Szymańskiemu *4 warunki, pod któremi byłby gotów wstąpić do rządu.* Większość partyj poselskich ustosunkowała się negatywnie do żądań Marsz. Piłsudskiego, wobec czego p. *Szymański złożył misję* tworzenia gabinetu.

Prezydent Rzpltej obarczył misją utworzenia nowego rządu p. *Jana Piłsudskiego,* brata Marszałka.

W dniu 29 marca odbyło się posiedzenie sejmu. Sesja ta zapowiadała się bardzo burzliwie, gdyż *klub B. B. W. R.* zapowiedział, że *do prac parlamentarnych w czasie przesilenia nie dopuści,* a na posiedzeniu komisji budżetowej w dniu 25 marca przeprowadził *gwałtowną obstrukcję.* W ostatniej chwili *doszło do kompromisu* na tej platformie, że Sejm uchwalił tylko budżet. P. *Jan Piłsudski złożył misję* utworzenia gabinetu. *Nowy gabinet utworzył w ciągu dnia prezes klubu B. B. W. R. p. Walery Sławek.*

Dr. Juljusz Twardowski.
Pełnomocnik Polski w rokowaniach o traktat handlowy z Niemcami.

Dnia 7 kwietnia *partje środka i lewicy* (Centrolew) ogłosiły *odezwę przeciw rządowi.*

Dnia 27 kwietnia wykryto *przygotowania do tajemniczego zamachu na poselstwo sowieckie w Warszawie.*

Centrolew zgłosił dnia 9 maja u Prezydenta Rzpltej *petycję o zwołanie nadzwyczajnej sesji sejmu.*

Na Śląsku odbyły się w dniu 11 maja *wybory do sejmu śląskiego.* Listy polskie uzyskały większość 2/3 mandatów.

Dnia 20 maja P. Prezydent Rzpltej zwołał *sesję nadzwyczajną sejmu* na 23. Równocześnie ukazał się *dekret zwołujący sejm śląski* na dzień 27 maja.

W tym dniu *Gdańsk* zgłosił notę do Wysokiego Komisarza Ligi Narodów, skarżąc się na *rzekomą konkurencję Gdyni* i wysuwając horendalne żądanie, by Polska zaprzestała rozbudowy swego portu.

Dnia 22 maja b. minister skarbu *Czechowicz* wystąpił z klubu B. B. W. R., uważając, że w ten sposób przyczyni się do przyśpieszenia swej sprawy przed Trybunałem Stanu.

Dnia 23 maja *sesja nadzwyczajna sejmu,* zwołana na ten dzień, została *odroczona na dni 30.*

W Kownie w dniu 23 maja szowiniści litewscy dokonali *napadu na liczne instytucje polskie,* niszcząc mienie Polaków.

W dniu 24 maja *pierwszy ambasador Stanów Zjednoczonych* w Polsce *p. Willys,* wręczył Prezydentowi Rzeczypospolitej swe listy uwierzytelniające.

Na skutek ciągłego podburzania przeciw Polsce, w dniu 25 maja *niemiecka straż graniczna dopuściła się zbrodni wobec oficerów polskiej straży granicznej* pod Opaleniem.

Dnia 1 czerwca nastąpiło *utworzenie ambasady tureckiej w Warszawie, oraz zwołanie soboru Cerkwi prawosławnej w Polsce.*

Dnia 3 czerwca gen. *Sławoj-Składkowski* został ponownie powołany na stanowisko ministra *spraw wewnętrznych.*

Dnia 9 czerwca przybył do Polski z oficjalną wizytą włoski minister spraw zagranicznych *Grandi.*

Dnia 13 czerwca nastąpiło *zwołanie nadzwyczajnej sesji senatu na 18 czerwca,* a dnia 17 czerwca ukazał się *dekret o odroczeniu tejże sesji na 30 dni.*

Dnia 20 czerwca *Centrolew* ogłosił *deklarację* zwracającą się *przeciw systemowi rządów w Polsce.*

Dnia 21 czerwca opublikowano *dekret zamknięcia sesji nadzwyczajnej sejmu.*

Dnia 27 czerwca nastąpiło *utworzenie ambasady Rzeczypospolitej w Angorze.*

Dnia 29 czerwca odbył się *w Krakowie manifestacyjny wiec Centrolewu,* którego *rezolucje uległy konfiskacie.* Równocześnie odbyło się w całym kraju *40 wieców B. B. W. R.*

Dnia 1 lipca nastąpiło *odroczenie sesji sejmu śląskiego.* Premjer *Sławek* zapowiedział *wyciągnięcie*

Zwołanie soboru kościoła prawosławnego w Polsce.
Ks. metropolita Dionizy z członkami św. Synodu udaje się do soboru. Za ks. metropolitą idzie min. W. R. i O. P. Czerwiński i min. sprawiedliwości Car.

konsekwencji z wiecu Centrolewu, a prokuratura rozpoczęła *dochodzenie przeciw organizatorom wiecu.*

Dnia 10 lipca *Polska odpowiedziała na projekt paneuropejski* Brianda.

Dnia 17 lipca nastąpiło *zamknięcie sesji senatu.*

Dnia 29 lipca ogłoszono wspólne postanowienia polsko-niemieckie w sprawie zajść granicznych.

Dnia 30 lipca nastąpił *zbrojny napad Ukraińskiej Wojskowej Organizacji na ambulans pocztowy w Bóbrce* pod Lwowem. Napad ten rozpoczął *serję aktów sabotażu we Wsch. Małopolsce.*

Dnia 7 sierpnia ustalono pierwszy projekt *połączenia trzech stronnictw włościańskich* (Piasta, Wyzwolenia i Stronnictwa Chłopskiego) *we wspólnym klubie sejmowym.*

Dnia 8 sierpnia *Prezydent Rzeczypospolitej wyjechał* z wizytą do stolicy Estonji, *Tallina,* gdzie zabawił 2 dni.

Dnia 9 sierpnia odbył się w *Radomiu zjazd Legjonistów* z udziałem Marsz. *Piłsudskiego.*

Dnia 14 sierpnia min. Zaleski złożył oficjalny *protest przeciw atakom niemieckiego ministra Trevirausa na całość granic Polski.*

Z pobytu Prezydenta Rzpltej w Częstochowie.
Powitanie P. Prezydenta na rynku przez przedstawiciela gminy wyznaniowej żydowskiej.

Dnia 23 sierpnia *ustąpił gabinet Walerego Sławka,* a w 2 dni później Marsz. *Piłsudski stanął na czele rządu, zatrzymując tekę spraw wojskowych.*

Dnia 28 sierpnia rozpoczęła się w *Warszawie wielka konferencja rolnicza 8 państw* (Polski, Rumunji, Czechosłowacji, Jugosławji, Węgier, Estonji, Łotwy i Finlandji), która położyła *podstawy pod blok agrarny Wschodniej Europy.*

Dnia 30 sierpnia ukazał się *dekret o zwołaniu sejmu śląskiego.* W tym samym dniu ogłoszono *dekret Prezydenta Rzeczypospolitej rozwiązujący sejm i senat* i rozpisujący nowe *wybory do sejmu* na 16-go listopada, do senatu na 23-go listopada z. r.

Dnia 31 sierpnia odbyły się *wielkie manifestacje przeciw zakusom Niemiec na zachodnie granice Polski*, przyczem min. Zaleski złożył oświadczenie imieniem rządu.

Dnia 10 września nastąpiło *aresztowanie kilkunastu przywódców Centrolewu, b. posłów na sejm,* pod różnymi zarzutami, głównie natury politycznej.

Kronika zagraniczna.

Uwerturą nowego roku na arenie wielkiej polityki światowej była *druga konferencja haska*, która rozpoczęła się w dniu 3 stycznia, a miała na celu *ostateczne zlikwidowanie sprawy reparacyj niemieckich* i związanej z nią *sprawy ewakuacji Nadrenji.*

Dnia 13 stycznia pod przewodnictwem min. *Zaleskiego* otwarto *w Genewie sesję Rady Ligi Narodów.* Sesja ta posiadała szczególnie uroczysty charakter, gdyż była *jubileuszem 10-lecia Rady Ligi Narodów.*

Dnia 20 stycznia zakończyły się ostatecznie *obrady w Hadze*, które doprowadziły do *ugody między Niemcami a państwami — wierzycielami.*

Zaraz po zakończeniu konferencji haskiej dnia 21 stycznia zebrali się przedstawiciele wielkich mocarstw w Londynie na konferencję, której celem było stworzenie ugody *w sprawie zbrojeń morskich.*

Chwiejąca się od dłuższego czasu *dyktatura w Hiszpanji załamała się całkowicie* w dniu 28 stycznia, a dyktator hiszpański, gen. *Primo de Rivera* zgłosił w tym dniu dymisję. Nowy rząd, który miał się zająć likwidacją dyktatury, utworzył generał Berenguer.

Zmiana na stanowisku papieskiego sekretarza stanu.
Na lewo: Kard. Henryk Gaspari, poprzedni sekretarz stanu, na prawo: Jego następca kard. Eugenjusz Pacelli.

Dnia 3 lutego przybył *do Rzymu kanclerz austrjacki Schober.* Ta wizyta wywołała *liczne komentarze.*

Dnia 17 lutego *podał się do dymisji rząd francuski Tardieu'go.* Skutki przesilenia gabinetowego we Francji odbiły się też na terenie międzynarodowym, a konferencja londyńska została w dniu 19 lutego odroczona do dnia 26. Nowy rząd Chautemps nie znalazł jednak trwałego oparcia w Izbie i już dn. 25 lutego na skutek wyrażonego mu *votum nieufności* musiał się podać *do dymisji.*

Przesilenie zakończyło się dn. 2 marca utworzeniem nowego gabinetu przez *b. premjera Tardieu.*

Węgry obchodziły w dniu 1 marca uroczystość *dziesięciolecia rządów naczelnika państwa Horthy'ego.*

Na dzień 6 marca Komintern zapowiedział demonstracje na całym świecie. Te usiłowania zakończyły się całkowitem fiaskiem.

W dniu 12 marca *parlament niemiecki ratyfikował plan Younga, oraz umowę likwidacyjną z Polską.* Sprawa ratyfikacji tych umów stała się przedmiotem zaciekłej walki wewnętrznej w Niemczech i prezydent Hin-

denburg, by uspokoić nacjonalistów, odroczył w dniu 13 marca podpisanie umów.

Data 12 marca oznacza pewien zwrot w stosunku Indyj do Anglji. Wódz niepodległościowców hinduskich *Mahatma-Ghandi*, po odrzuceniu jego żądań, wystosowanych w formie ultimatywnej do wicekróla Indyj lorda Irwina, rozpoczął w tym dniu symboliczny marsz nad morze celem rozpoczęcia *akcji „nieposłuszeństwa cywilnego"*.

W dniu 18 marca prezydent Hindenburg położył swój podpis pod umową likwidacyjną z Polską.

Na skutek wezwania papieża odbyły się w dniu 19 marca na całej kuli ziemskiej nabożeństwa błagalne *na intencję wiernych prześladowanych przez bolszewików.* W tej manifestacji przeciw prześladowaniu religji zjednoczyły się wszystkie wyznania.

W dniu 27 marca *upadł w Niemczech rząd socjalistycznego premjera Müllera.* Po krótkotrwałem przesileniu doszedł do steru rząd pod przewodnictwem *kanclerza Brüninga,* zostający pod wybitnym wpływem czynników nacjonalistycznych i ujawniający *antypolski kurs,* zwłaszcza *na polu gospodarczem.*

Pierwszem dziełem tego rządu było *uchwalenie agrarnych ceł* bojowych, w dniu 14 kwietnia, co wywołało interwencję Polski, przeciw której nowe ustawy w pierwszym rzędzie były wymierzone.

Po licznych perypetjach zakończyła się w dniu 22 kwietnia *londyńska konferencja morska.*

Pomimo proklamowania przez Ghandiego bezkrwawego bojkotu, przez dłuższy czas dochodziło w Indjach *do licznych zaburzeń.* To też rząd angielski zarządził (dnia 5 maja) uwięzienie *przywódcy ruchu Ghandiego.*

Dnia 12 maja rozpoczęła się *wiosenna sesja Rady Ligi Nar. w Genewie.*

Zmiana tronu w Rumunji.
Na lewo: Nowy król Karol, w środku: B. król Michał, na prawo: B. regent ks. Michał.

Ruch antyangielski w Indjach.
Bojkot towarów angielskich stosowany w Indjach na podłożu dążności niepodległościowych, zaznaczył się początkowo wydobywaniem z morza soli, aby tego importowanego towaru nie kupować. Ruch bojkotowy zaostrzając się, doprowadził do licznych demonstracyj i krwawych zaburzeń. Na zdjęciu policja angielska wypędza z morza grupę ludzi wydobywających sól.
Na lewo: Mahatma Ghandi przywódca ruchu niepodległościowego hinduskiego.

Dnia 17 maja francuski minister spraw zagranicznych *Briand* rozesłał do wszystkich państw Europy *memorjał w sprawie utworzenia Stanów Zjedn. Europy* (Paneuropy).

Dnia 7 czerwca *ks. Karol rumuński powrócił* samolotem do *Bukaresztu*, gdzie został *uznany królem*. Nowy gabinet utworzył Maniu (13 czerwca).

Dnia 30 czerwca *zakończona została ewakuacja Nadrenji* przez załogi okupacyjne francuskie i belgijskie.

W dniu 4 lipca ogłoszono *stan wojenny w Finlandji*, skierowany przeciw agitacji bolszewickiej. W dwa dni później nastąpił demonstracyjny *marsz antykomunistycznych organizacyj na Helsingfors*. Wkrótce potem (16 lipca) parlament fiński został rozwiązany.

W dniu 18 lipca został *rozwiązany parlament niemiecki*.

Dnia 22 lipca wybuchł *we Francji strajk przeciw ubezpieczeniom społecznym*.

Dnia 25 lipca sensację wywołało *wystąpienie angielskiej Partji Pracy przeciw rozbrojeniu*.

W tym samym dniu został *uwięziony w Kownie Waldemaras*.

Dnia 26 lipca w Kairo zebrał się *rewolucyjny parlament egipski*, mimo utrudnień rządowych.

Zamieszki w Egipcie.
Starcie policji z demonstrującymi nacjonalistami egipskimi na ulicach Kairo.

Powstanie Afrydów.
W płn.-zach. Indjach wybuchło powstanie Afrydów przeciw Anglikom. Na zdjęciu fragment fortyfikowania miasta Peszawar przez angielskich żołnierzy.

Ewakuacja Nadrenji.
Ostatni przegląd wojsk okupacyjnych francuskich przed dworcem kolejowym w Moguncji.

W dniu 15 sierpnia *rząd niemiecki udzielił wykrętnej odpowiedzi na protest min. Zaleskiego* przeciw ciągłym atakom min. *Treviranusa* na granice Polski.

Dnia 23 sierpnia prezes mięszanej polsko-niemieckiej komisji na G. Śląsku *Calonder podał się do dymisji*.

W dniu 1 września *Budapeszt był widownią krwawych zaburzeń robotniczych*, sprowokowanych agitacją komunistyczną. Rząd w ciągu dnia opanował sytuację.

Dnia 3 września rozpoczął się *w Genewie kongres mniejszości narodowych*.

Dnia 6 września wybuchła *w Argentynie* rewolucja skierowana przeciw prezydentowi *Irygoyenowi*.

Dnia 8 września nastąpiło w *Genewie otwarcie sesji Ligi Narodów* i zebranie *Rady Ligi*. Na zgromadzeniu Ligi (11 września) *Briand* wygłosił wielką mowę w sprawie *utworzenia Paneuropy* a *Henderson mowę za rozbrojeniem*.

W dniu 14-ym września odbyły się *w Niemczech wybory do sejmu Rzeszy*.

Albert Kwiesis.
Nowy Prezydent republ. Łotwy.

Gen. Kutjepow.
Wykradziony przez bolszewików.

Dnia 27 lipca Prusy *uchwaliły sto miljonów marek na „Ostprogramm"*.

Dnia 31-go lipca zaznaczył się *wzmożony ruch komunistyczny w Chinach*. W Szangsza przyszło do wielkich rzezi.

Dnia 12-go sierpnia wojska tureckie *przeszły granicę perską* w pościgu za powstańcami Kurdami.

Finlandja walczy z komunistami.
Przechodnie schwytawszy komunistycznego agitatora, załatwiają się z nim doraźnie, ściągając z niego na ulicy ubranie.

Pochód kultury.

Rok ubiegły pozostawał pod przeważającym znakiem *wypraw naukowych*, zwłaszcza odkrywczych i archeologicznych. *Biegunem południowym* zajmowały się trzy ekspedycje: norweska *Riirs Larsena*, wyprawa sir *Huberta Wilkinsa* i wyprawa komandora *Byrda*. Wyniki ich badań są w opracowywaniu. Poruszenie wywołał Wilkins, który powróciwszy z wyprawy wystąpił z zakwestjonowaniem istnienia Antarktydy jako jednolitej całości. Najlepsze rezultaty osiągnęła bogato wyposażona wyprawa Byrda (brało w niej udział w charakterze sterników dwóch Polaków: Bill *Gawroński* i Adam *Strzelecki)*, która także przepędziła zimę w okolicach podbiegunowych koło t. zw. wielkiej barjery lodowej. Wyprawa prowadziła badania geograficzne, geologiczne, atmosferyczne, przyrodnicze itp. i poczyniła szereg zdjęć kinematograficznych. W czasie pobytu w Antarktydzie *Byrd dokonał samolotem przelotu ponad biegunem południowym.*

Równocześnie *pod biegunem północnym* pracowało także kilka wypraw, już drobniejszych. Między innemi mała wyprawa rosyjska odkryła tam *kilka nieznanych wysp* w okolicy ziemi Franciszka Józefa.

Najsilniejsze wrażenie wywarła wyprawa norweska, która zkońcem sierpnia na *Białej Wyspie* w okolicy północnego Spitzbergu odnalazła w warstwie lodowej *szczątki Salomona Augusta Andreego i dwóch członków jego wyprawy: Strindberga i Frenkla. Andreé* (ur. 1854) powziął w r. 1897 zbyt ryzykowny — jak na ówczesny stan żeglugi balonowej — projekt wyruszenia wolnym balonem ze Spitzbergu ku północy, licząc, że wiatry doniosą go ku biegunowi. Wyprawa doszła do skutku i zaginęła. Dopiero obecnie odnalezione szczątki podróżników, oraz ich notatniki, które udało się odczytać, wyjaśniły przebieg podbieguno-

Niereprodukowane rysunki Artura Grottgera.

Na prawo: Autoportret artysty, z daty Wiedeń 1857 r., dar artysty dla hr. Baworowskiej z Korytowskich.

Poniżej: Rysunek humorystyczny artysty, tego samego pochodzenia. (Z serji 8 rysunków Grottgera, ofiarowanych w 1930 r. do Bibl. Jag. przez hr. St. Badeniego).

Z Kongresów Eucharystycznych.

Fragment wielkiej procesji na I krajowym Kongresie Eucharystycznym w Poznaniu, otwartym dnia 26 czerwca 1930 r. Na zdjęciu episkopat polski, wychodzący z katedry.

Wielka monstrancja, niesiona przez czterech księży na procesji podczas Kongresu Eucharystycznego w Poznaniu. Procesję prowadzi prymas Polski, ks. kard. dr. Hlond (na zdjęciu tuż za monstrancją).

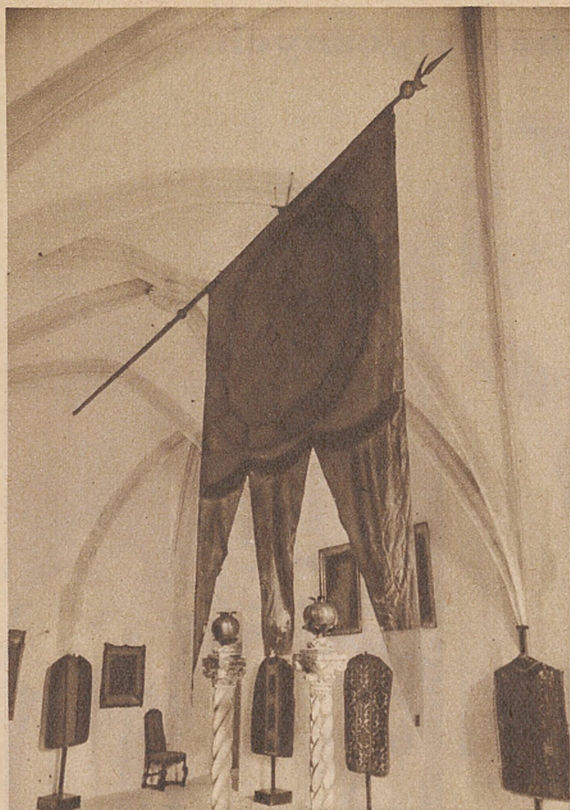

Powyżej: Uroczystość otwarcia kartagińskiego Kongresu Eucharystycznego w Tunisie dn. 7 maja 1930. Legat papieski ks. kardynał Lépicier w otoczeniu szambelanów papieskich, poprzedzany wyższymi dostojnikami Kościoła, udaje się do bazyliki katedralnej w Tunisie, gdzie nastąpiło uroczyste otwarcie Kongresu. Główne uroczystości kongresowe odbywały się w Kartaginie, odległej o 18 km. od Tunisu. W Kongresie tym brała także udział pielgrzymka z Polski.

Obok: Pochód dziewczątek z palmami po starożytnym amfiteatrze w Kartaginie, w czasie Kongresu Eucharystycznego, wobec 50.000 publiczności.

W parę tygodni po tem odkryciu wyprawa samolotowa kanadyjskiego badacza, mjr. Burwasha, odnalazła *na wyspach King William*, przy najdalej na północ wysuniętej części Kanady, *ofiary wyprawy polarnej* badacza północy *Franklina*, który podjął ekspedycję w r. 1845. Jak się teraz okazało, członkowie owej wyprawy po rozbiciu się okrętu *zginęli z głodu*. W związku *z badaniami obszarów polarnych* rozpatrywana jest na międzynarodowym terenie naukowym

Ze zbiorów wawelskich.
Wielka chorągiew państwowa Zygmunta Augusta, rewindykowana z Rosji, obecnie przechowywana w zbiorach na Wawelu. Na złotawo-żółtym jedwabiu widnieje herb państwowy z inicjałami Zygmunta Augusta, w otoczeniu herbów ziem polskich.

wej tragedji: skutkiem katastrofy balonu badacze, wylądowawszy, podjęli powrót przez lody, aż wreszcie ulegli trudom. Ich zwłoki przewieziono uroczyście do ojczyzny. Znalezione notatniki stanowią jeden z najciekawszych dokumentów dziejów wypraw polarnych.

Pawilon polski na wystawie w Liége.

Wycieczka uczestników kongresu Penklubów do Pienin.
Na zdjęciu: Wyjazd łodziami do Szczawnicy. Widok na Pieniny z okolicy Sromowiec.

myśl *skoordynowania takich badań* przez odpowiednio zorganizowaną *wspólną akcję międzynarodową*. Jak wiadomo, podobny projekt rozwijał już w r. 1899 nasz rodak, *prof. Henryk Arctowski*, po powrocie z belgijskiej wyprawy pod biegun południowy. (Zob. Kal. I. K. C., r. 1929). Projekt wchodzi obecnie w fazy realizacji.

W rzędzie *badań archeologicznych* zaznaczyły się dużym dorobkiem poszukiwania *w płd. Egipcie*, gdzie znaleziono papirusy, mające podobno pochodzić z *6-tego tysiąclecia* przed Chr. *Wykopaliska z Ur* zwiększyły się ilościowo i jakościowo, przyczem rozkopywanie terenu pozwoliło geologom postawić *hipotezę co do charakteru biblijnego potopu*. Zdaniem geologów miał to być *nagły lokalny zalew, spowodowany gwałtownym cyklonem.*

O nader doniosłych zdobyczach polskiej archeologji piszemy osobno. (Zob. art. p. t.: *Największe badania archeologiczne w Polsce).*

Tak samo osobno donosimy *o pierwszem odnalezieniu na ziemiach polskich szczątków człowieka z epoki dyluwjalnej*, oraz rejestrujemy wykopanie w Polsce pierwszego na świecie całego okazu *nosorożca dyluwjalnego.*

Członkowie wyprawy Andreé'go.
Siedzi: Salomon August Andreé, stoją: (na lewo) inż. Ernest Frenkel i Nils Strindberg.

Wielkie zdobycze astronomji, oraz *odkrycia i postępy w lecznictwie* są też osobno omówione.

Postępy *na różnych polach techniki* zaznaczyły się ważnemi przejawami. I tak fascynującym był eksperyment, dokonany w sierpniu w Londynie *w dziedzinie telewizji w połączeniu z radjem.* Zapomocą aparatu inż. Dawesa *przesłano na ekran szereg scen razem z ich dźwiękami, odgrywających się w odległości kilku kilometrów.* Ta próba otwiera *w kinematografji nowe szerokie perspektywy*, zwłaszcza na podłożu ostatniego wielkiego przewrotu w kinie, wywołanego wkroczeniem filmu dźwiękowego.

Dodatnio wypadły *próby nadawania iskrowo obrazów z samolotu*, wymagające jednak jeszcze udoskonalenia.

Telefon daleko-dystansowy święcił z początkiem maja świetny sukces przez *otwarcie połączenia między Londynem a Australją*, t. j. połączenia na odległość przeszło 19.000 km, umożliwiającego *bezpośrednią rozmowę między dwoma dosłownie przeciwnemi końcami kuli ziemskiej.*

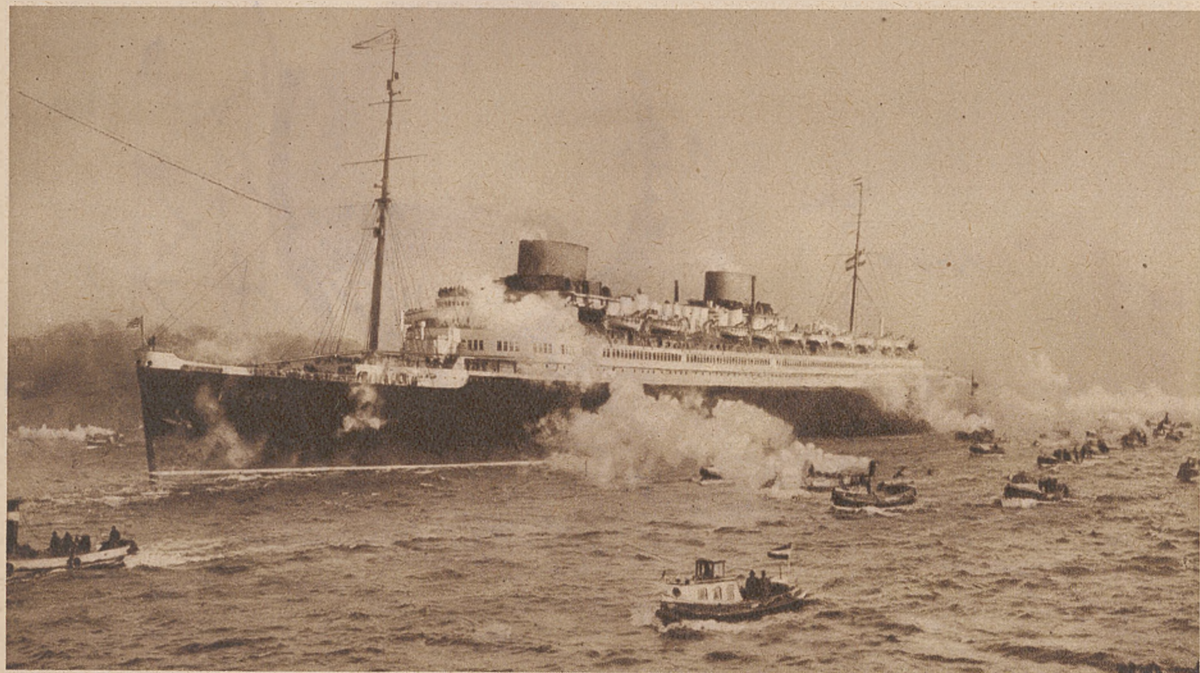
Śmiertelny start balonu Andreé'go do bieguna pln.
Start ze Spitzbergu, dnia 11 lipca 1897 r.

Pole doświadczalne dla wywoływania sztucznych burz.
Pracownie elektryczne w Barberton (płd. Afryka), w których przy użyciu prądu o sile 3 milj. Volt wytwarzane są sztuczne burze i pioruny, celem badania wpływu wyładowań elektrycznych na samoloty.

W rzędzie *wielkich międzynarodowych kongresów*, będących objawem zbliżenia się narodów do siebie, zarejestrować należy *kongres eucharystyczny w Kartaginie* (w maju), będący wielką manifestacją łączności narodów w Kościele katolickim. (W Polsce krajowy kongres eucharystyczny odbył się w Poznaniu).

Kongres Penklubów odbył się w Warszawie (20—24 czerwca) z licznym udziałem literatów szeregu narodowości. Kongres uchwalił m. in. utworzenie międzynarodowej dorocznej nagrody literackiej za najlepsze dzieło, które się ukaże w danym kraju.

Także w Polsce odbył się w ub. roku *międzynaro-*

Olbrzym parowiec.
Parowiec „Europa", wybudowany w dokach Hamburga, podczas próbnej jazdy. Parowiec posiada 285 m. długości.

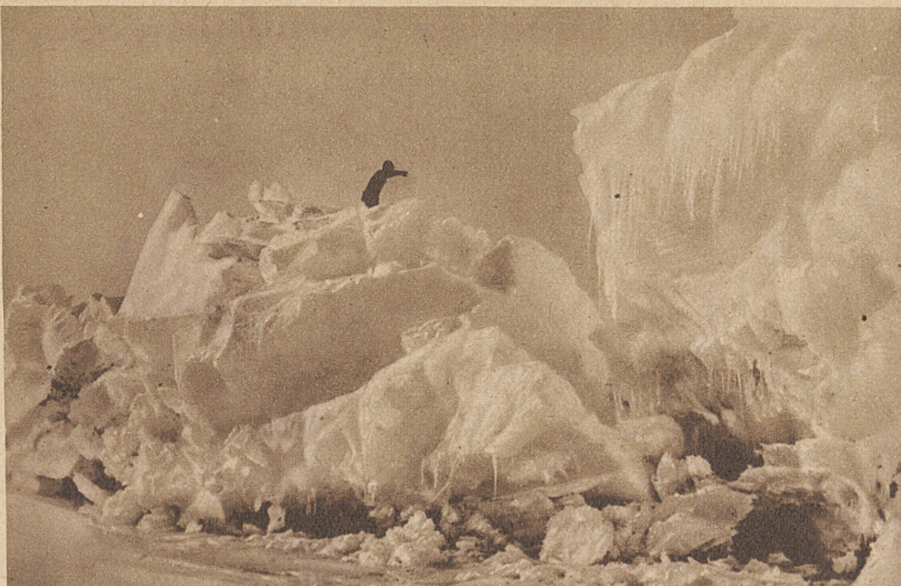
Z wyprawy Byrda do Bieguna Południowego.

U góry: Okręt wyprawy Byrda do Antarktydy, „City of New York". Obok kom. Byrd, ze swym ulubionym pieskiem.

Poniżej: Obóz wyprawy Byrda, założony w „Małej Ameryce" w Antarktydzie.

U dołu: Samolot wyprawy w służbie wywiadowczej nad Antarktydą. (Lot do bieguna odbył się w listopadzie 1929 r.).

Na lewo: Stłoczone masy lodowe w Zatoce Wielorybiej koło „Małej Ameryki", gdzie wśród lodów przezimował okręt wyprawy. (Wyprawa Byrda trwała ogółem 18 mies. i kosztowała ok. 9 miljonów zł. Wyniki badań geograficznych wyprawy zapisane zostały na 60.000 arkuszy papieru. Do tego dochodzą liczne zdjęcia filmowe terenów, zrobione podczas wypraw samolotem).

Poniżej: Komandor Byrd po powrocie do N. Jorku udaje się do ratusza, witany entuzjastycznie przez tłumy i obsypywany różnobarwnemi confetti.

Na zdjęciu komandor Byrd stoi w samochodzie, posuwającym się wśród osłony policji porządkowej.

Powyżej: Wycieczka w głąb Antarktydy, odbyta samochodem na płozach, mającym specjalny system kół łańcuchowych. Samochód ten uległ zepsuciu skutkiem defektu w motorze, wobec czego pozostawiono go wśród lodów, w odległości 80 mil od podstawy operacyjnej.

Medal wybity na cześć Byrda przez Narodowe Towarzystwo Geograficzne w Stanach Zjedn.

sięciu *zagranicznych slawistów i badaczy literatury polskiej.* Wrażenie wywołało wygłaszanie na zjeździe referatów przez zagranicznych uczonych w języku polskim. Z obchodem tym łączył się dwudniowy zjazd polonistów, dla omówienia zagadnień, związanych z nauczaniem języka polskiego w szkołach średnich.

Nasza *literatura naukowa* wykazała w ub. roku *kilka pierwszorzędnych pozycyj.*

Na lewo:

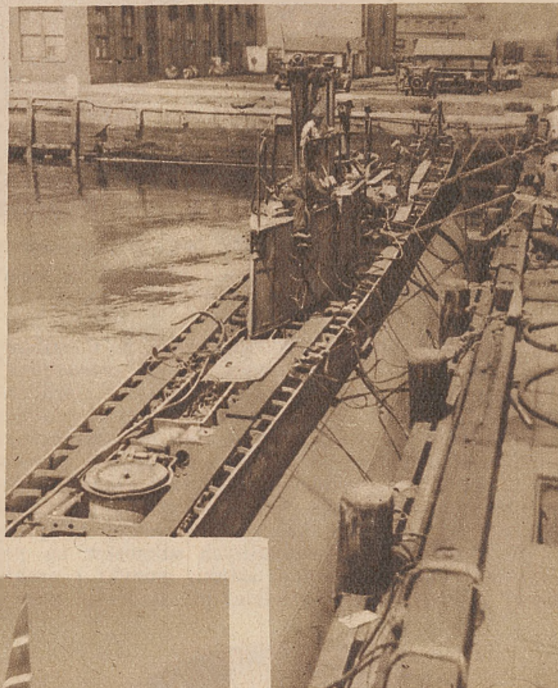
Z wyprawy Wilkinsa do Antarktydy.

Pingwiny „pozują" do zdjęcia fotograficznego.

dowy kongres górniczy (w Krakowie, w połowie maja), przy udziale wielu wybitnych działaczy górniczych, m. in. angielskiego przywódcy górników, Artura J. Cooka.

Wśród *większych wystaw* wyróżniły się w Belgji wystawy, urządzone w Antwerpji i Leodjum z okazji stulecia niepodległości kraju, oraz wystawa w Sztokholmie. W Polsce była otwarta (lipiec—sierpień) *w Poznaniu Międzynarodowa Wystawa Komunikacji i Turystyki,* dająca bogaty przegląd postępów w rozwoju środków komunikacyjnych.

W naszem życiu wewnętrznem najważniejszem kulturalnem wydarzeniem był *Zjazd naukowy im. Jana Kochanowskiego* (w Krakowie, od 8—10 czerwca), zorganizowany przez Polską Akademję Umiejętności *w rocznicę 400-lecia urodzin Jana z Czarnolasu,* poświęcony nietylko omawianiu najnowszych badań nad twórczością Kochanowskiego, dokonanych w Polsce i zagranicą, ale także omawianiu zagadnień kultury staropolskiej w ogóle. W zjeździe, oprócz polskiego świata naukowego, *wzięło udział kilkudzie-*

Powyżej:

Łodzią podwodną do bieguna.

Widok łodzi podwodnej, którą sir Hubert Wilkins zamierza dotrzeć do bieguna.

Angielska wyprawa „Discovery" (dawny okręt Scotta) w Antarktydzie.

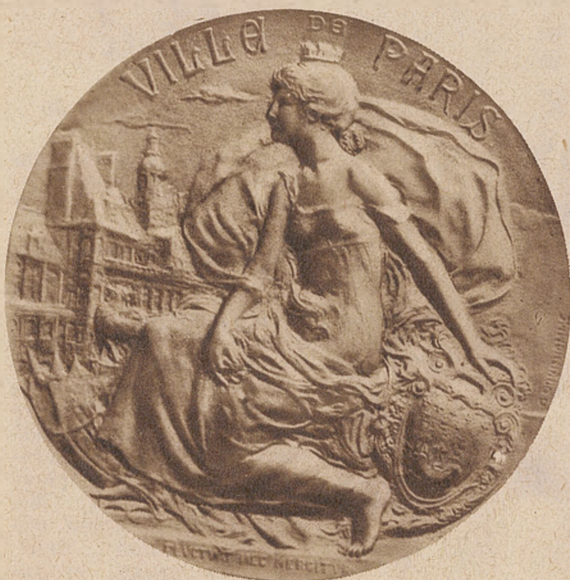
Zatknięcie flagi angielskiej na nowo odkrytych obszarach.

Nakładem Polskiej Akademji Umiejętności ukazało się fascimile jednego z najszacowniejszych zabytków staropolskich, *Biblji Szarospatackiej,* pojawiło się wprost epokowe dzieło *prof. Al. Brücknera* p. t. *„Dzieje kultury polskiej",* ukazał się pierwszy tom większej pracy etnologa *prof. K. Moszyńskiego: „Kultura materjalna Słowian".* Rewelacją na rynku wydawniczym nietylko u nas, ale i zagranicą było uka-

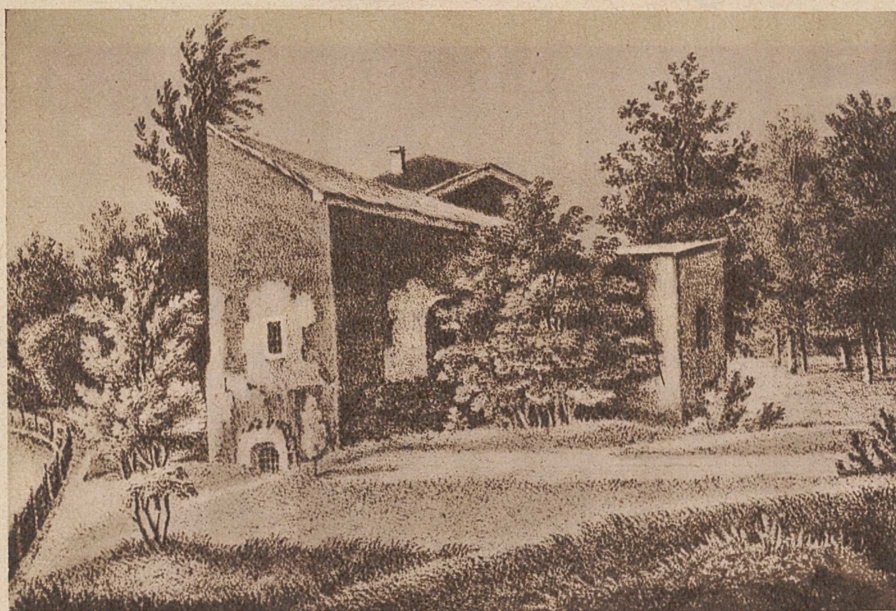
Fragment wystawy przemysłu lud. w Sztokholmie.
Widok na promenadę nadbrzeżną i pawilony, ze szczytu masztu reklamowego wysokości 80 m.

zanie się w nakładzie wydawnictwa I. K. C., albumowej publikacji *„Dziesięciolecie Polski Odrodzonej"*, dzieła o wartościach encyklopedycznych, opracowanego syntetycznie przez pierwszorzędnych fachowców. Księga ta swoją treścią oraz dokumentarnemi wartościami ilustracyjnemi zaraz po wyjściu spotkała się z wprost niebywałem przyjęciem i uznana została za niezbędną zwłaszcza dla każdej szkoły przy nauce poglądowej, oraz dla każdej oświatowej bibljoteki.
(W dziedzinie indywidualnych sukcesów na polu polskiej nauki, literatury, sztuki, muzyki i architektury — patrz dalszy rozdział pt.: Laureaci polscy).

Medal m. Paryża dla m. Poznania.

W czterechsetlecie urodzin Jana Kochanowskiego.

Na lewo: Ostatki domu Jana Kochanowskiego w Czarnym Lesie, odrysowane w miejscu dnia 7 września 1815 r. (Według litografji G. Schafnera, Warszawa, 1822/25, ze zbiorów Bibljoteki Jagiell). Z domu tego obecnie niema już żadnego szczątka.

Poniżej: Pomnik Jana Kochanowskiego, wzniesiony w Czarnym Lesie. Pomnik stoi w miejscu, w którem rosła lipa Kochanowskiego, złączona z jego „Trenami".

Powyżej: Końcowa scena z „Odprawy posłów", wystawionej dn. 8 czerwca 1930 r. na podwórzu turniejowem zamku wawelskiego, w związku z wielkiemi uroczystościami ku czci Jana Kochanowskiego, urządzonemi w Krakowie.

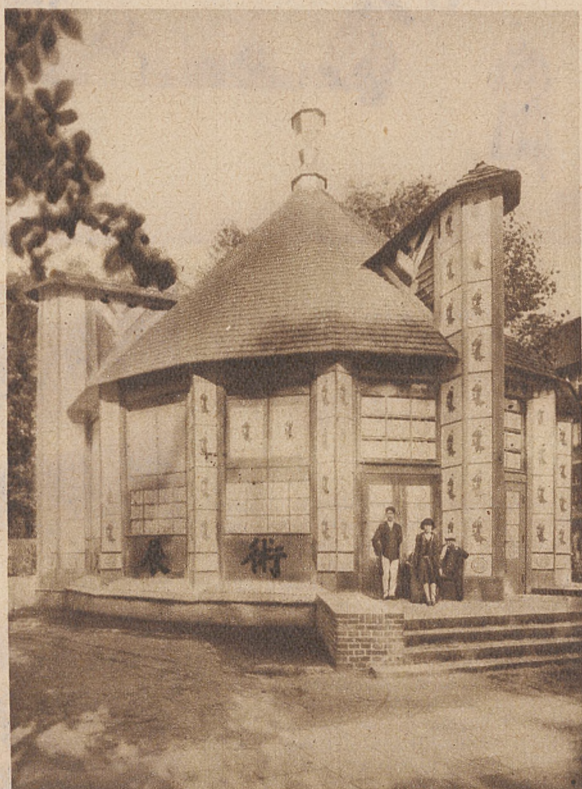
Obok: Inauguracyjne posiedzenie Zjazdu Naukowego im. Jana Kochanowskiego w Krakowie w teatrze im. Słowackiego, dnia 8 czerwca 1930 r., zorganizowanego przez Polską Akademję Umiejętności. (Poprzedni zjazd naukowy im. J. Kochanowskiego odbył się w r. 1884 w Krakowie, także staraniem Akademji Umiejętności). W akcie tym wzięli udział zagraniczni przedstawiciele nauki czternastu narodowości, którzy też wygłosili przemówienia powitalne. Otwarcia Zjazdu dokonał prezes Polskiej Akademji Umiejętności, prof. Kostanecki. Jako przedstawiciel Rzpltej uczestniczył w Zjeździe minister W. R. i O. P., Sł. Czerwiński, przewodniczącym Zjazdu był prof. Dembiński.

Z Międzynarodowej Wystawy Komunikacji i Turystyki w Poznaniu.

Stoisko m. Krakowa na wystawie Kom.-Tur. w Poznaniu.
Model rynku krakowskiego, wykonany w pracowniach Muzeum Przemysłowego.

Stoisko Węgier na wystawie.

Pawilon chiński na wystawie.

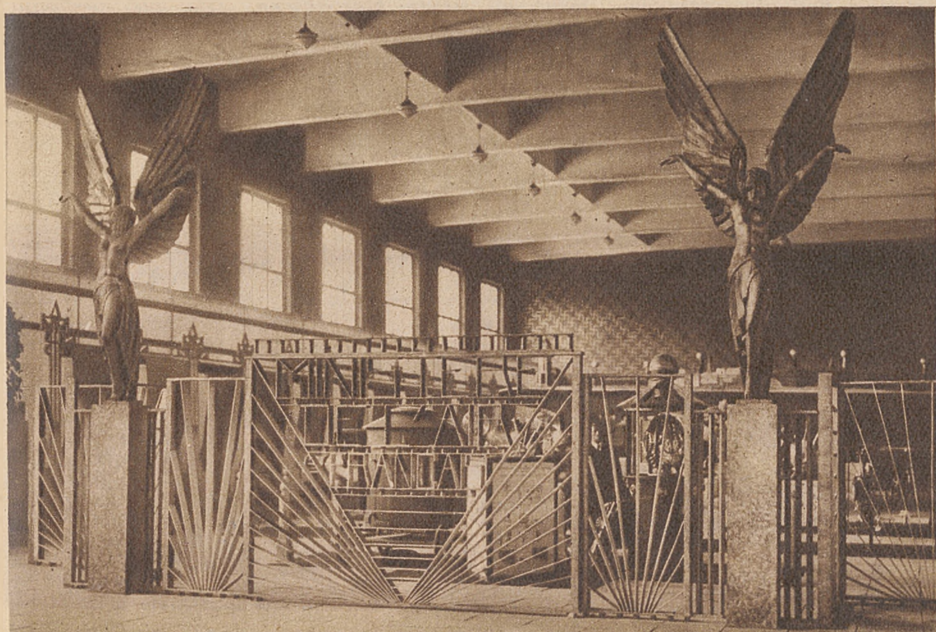

Ogólny widok salonu samochodowego, w którym wystąpiły największe światowe firmy samochodowe z wozami najnowszej konstrukcji i typu.

U góry:
Pawilon grecki na wystawie kom.-tur. w Poznaniu. Fragment wnętrza, z kopją Wenus Praksytelesa.

Na prawo:
Malowniczy fragment wystawy portu w Wenecji, urządzony bardzo wytwornie. Ściany pawilonu są ozdobione faszystowskiemi odznakami, t. j. toporami i pękami rózeg, oraz herbowemi lwami św. Marka.

U dołu:
Efektowne wejście do pawilonu francuskiego, urządzonego przez francuskie ministerstwo lotnictwa. W pawilonie tym Francja zaprezentowała przedewszystkiem swój nader bogaty przemysł lotniczy.
Wejście do stoiska zdobią malowniczo wielkie, symboliczne figury skrzydlate.

Największe badania archeologiczne w Polsce.

Osiedla z czwartego tysiąclecia przed Chr. — Warownie ziemne neolityczne i z czasów wczesnohistorycznych. — Zabytki z okresu wczesnopiastowskiego. — Groby zwierząt czczonych.

Grób konia w Złotej koło Sandomierza.
Wykopalisko z epoki kamiennej młodszej.

Oprócz wielu przypadkowych odkryć archeologicznych oraz szeregu badań i poszukiwań celowych, o których często donoszą dzienniki, odbywały się już w Polsce odrodzonej i obecnie także są w toku *systematyczne badania terenowe, dotyczące przedhistorycznej przeszłości naszego kraju*, a zamierzone *na szeroką skalę*. Badania takie podejmowane są także czasem i dlatego, że nie zawsze zabytki archeologiczne są łatwo dostępne. Tak n. p. w ciągu badań, prowadzonych przez *L. Sawickiego* z Warszawy, musiano najpierw *przez szereg miesięcy skopywać i odwozić kilkumetrową warstwę lessu*, zanim osiągnięto poziom, na którym *łowcy mamutów z epoki młodszego paleolitu* (okresu oryniackiego) pozostawili niegdyś swoje ucztowiska i pracownie. Ogromnego nakładu pracy wymagają takie *badania przedhistorycznej kopalni surowca krzemiennego*, prowadzone koło *Ostrowca* nad Kamienną przez kustosza Muzeum Archeologicznego w Warszawie, *Stefana Krukowskiego*. Obszar tej kopalni zajmuje *kilkadziesiąt hektarów powierzchni*, a chcąc kopalnię badać, *trzeba przebijać się przez starodawne, dziś już zasypane szyby kilkumetrowej głębokości i przez sieci chodników podziemnych*, przy pomocy których wy-

Ogólny widok terenu badań archeologicznych w Złotej.
Zprzodu i na prawo dolina powiśla, w głębi (na lewo od gościńca) wzgórze Grodzisko.

Rogi zwierząt na dnie ziemianki.
Przechowywanie rogów, przeznaczonych do użycia na narzędzia.

U góry:
Odkopywanie osiedla ludzkiego i grobów z epoki neolitycznej.
Jeden z fragmentów robót w terenie.

Na prawo:
Dolna część ziemianki mieszkalnej.
Zdjęcie obrazuje sposób odkopywania ziemianki.

Poniżej:
Opuszczone ucztowisko człowieka z epoki neolitycznej.
Ucztowisko złożone jest z muszli spożytych skujek rzecznych. Wśród nich leży dolna szczęka ludzka i (dalej na lewo) fragment szczęki zwierzęcej.

Redakcja Kalendarza I. K. C. otrzymawszy od kierownictwa badań w Złotej *szereg informacyj o postępach prac w terenie*, oraz *oryginalne zdjęcia*, jest w możności *podać swym czytelnikom szczegóły o tych odkopaliskach*, o których w Polsce poza zainteresowanemi czynnikami naukowemi *prawie nic nie wiadomo*, a które, jako *dokumenty prastarych czasów*, przynoszą *tak bogatą i tak interesującą treść*.

Badania w Złotej prowadzone są *z ramienia Państwowego Muzeum Archeologicznego* w Warszawie, na którego czele stoi *dr. Roman Jakimowicz*. Dzięki jego staraniom *udało się zabytkowe tereny w Złotej, będące własnością państwową, uzyskać dla badań*, oraz otrzymać na ten cel fundusze, których nie poskąpiło Ministerstwo W. R. i O. P. Trzeba dodać, że badań tych *nie można było odkładać* na później, ponieważ grunta złockie były przeznaczone *na parcelację* między miejscową ludność. Narazie parcelacja została zatrzymana, względnie przeprowadza się ją w miarę postępu badań i zwalniania przeszukanych terenów. W ten sposób zabytkowe obszary pozostały zachowane *dla nauki jako całość*.

Badania w Złotej prowadzone są *na falistych wzgórzach lessowych*, ciągnących się tuż *na granicy wyżyny małopolskiej i powiśla*, częściowo leżących nawet wśród jego bagnisk i otoczonych rzeczką spływającą do Wisły.

Na wzgórzach tych odkopano osiedla ludzkie i groby, pochodzące z czasów począwszy od młodszej epoki kamiennej (neolit) *aż po czasy wczesnohistoryczne*, t. j. mniejwięcej *od czwartego tysiąclecia przed Chrystusem do 1000 po narodzeniu Chrystusa.*

W rzędzie odkopanych tu zabytków *najliczniejszemi* są *objekty pozostawione przez rozmaite kultury młodszej epoki kamiennej*. Kul-

Odkopywanie krypty grobowej.
Przed wejściem do otworu leży szkielet. Człowiek w krypcie zajęty jest odkopywaniem drugiego szkieletu.

Groby z epoki kamiennej.
Na lewo: Grób z dwoma szkieletami ludzkiemi ułożonemi naprzeciwlegle, na podkładzie z płyt kamiennych. Na lewo i w głębi naczynia i inne podarki.

Poniżej: Grób ze szkieletem ludzkim, leżącym w typowej pozycji na lewym boku, z rękoma wzniesionemi ku górze. Brak darów świadczy, że zmarły był człowiekiem ubogim.

dobywano tutaj niegdyś krzemień z głębi skał wapiennych.

W Złotej koło Sandomierza prowadzone są systematyczne badania archeologiczne, największe obecnie w Polsce. Badania te podjęto *na podstawie wyników amatorskich poszukiwań naukowych* p. *Z. Lenartowicza* ze Złotej, oraz *wstępnych badań naukowych* prof. Wł. *Antoniewicza* z Warszawy (1922) i dr. *J. Żurowskiego* (1925). Systematyczne badania rozpoczął w r. 1926 dr. R. *Jakimowicz*, a od r. 1927 *prowadzi je dr. Józef Żurowski*, państwowy konserwator zabytków przedhistorycznych i docent Uniw. Jagiellońskiego.

Odsłanianie rzędu rowów obronnych na Grodzisku.
Rozkopy w terenie od strony północnej Grodziska.

U góry:
Część odkopanego cmentarzyska z czasów wczesnohistorycznych. Szkielety leżą w rzędzie na wznak, z rękoma wyciągniętemi wzdłuż.

Na prawo:
Dno chaty wczesnohistorycznej. Z prawej strony widać ognisko ułożone z kamieni, z lewej zwęglone resztki drzewa, w tyle niedopalona kłoda; pośrodku zprzodu widoczne dwa „garnki w popiele".

tury te posługiwały się *mieszkaniami o typie ziemiankowym*, a zmarłych chowano *w pozycji skulonej na boku*, naśladującej położenie człowieka śpiącego. Do grobów składano *pięknie zdobione naczynia gliniane*, oraz rozmaite *wyroby z rogu, kości, kamienia, muszli*, a nawet z drogocennego na owe czasy *bursztynu, w postaci wisiorów*. Wisiorów takich znaleziono w niektórych grobach *po kilkadziesiąt sztuk*.

Dalej napotkano tutaj groby *zwierząt*, które *były chowane w podobny sposób jak ludzie*. Mogły to być groby zwierząt ofiarnych, traktowanych na równi z naczyniami, narzędziami i innemi wyrobami, składanemi jako dary dla zmarłego. Ze względu jednak na to, że grobów zwierzęcych jest *stosunkowo nie dużo* i że czasem występują one odosobnione, *zdala od grobów ludzkich, nie jest wykluczone, że chodzi tu o jakiś kult zwierząt*.

W kolejności wieków na terenie badanym, *po mniej intenzywnem osadnictwie epok metalowych* (bronzowej i żelaznej przed Chr.), z których pozostały głównie *groby ciałopalne*, nastąpiło znowu *wzmożenie osadnictwa w okresie wczesnopiastowskim*. Z czasu tego dochowały się w Złotej znowu *liczne ślady chat i grobów*, jedne i drugie *o odmiennym od poprzednich charakterze i z inną zawartością*.

Najwspanialszym jednak zabytkiem przedhistorycznym, odkopanym w Złotej, są warownie ziemne. Zbadanie ich było *najtrudniejsze pod względem technicznym*, im też poświęcono największą ilość pracy. *Jedna z tych warowni została już w całości odkopana* (w latach 1928/29), a *prace nad drugą*, rozpoczęte w lecie 1930, *są w toku*.

Odkryte warownie *składały się z licznych rzędów fos i rowów głębokich, wałów i palisad, ciągnących się na ogromnych przestrzeniach* badanych pól, a opasujących niegdyś wokoło te osiedla, dla których obrony były założone. Fakt występywania na tym samym obszarze zabytków z kilku epok i z różnych kultur i powstałe skut-

Na lewo:

Ogromny rów obronny w rzucie poziomym.

Na zdjęciu, dokonanem przed rozpoczęciem odkopywania rowu, zaznaczają się wyraźnie jego ślady na terenie pola.

Z boku na lewo zarysowują się ziemianki neolityczne. Jedna z nich została rowem przecięta. Na fotografji widać ślad lewego brzegu rowu, przecinający zarys ziemianki.

Poniżej:

Profil tego samego rowu obronnego.

kiem tego *wzajemne przemięszanie* tychże, *utrudnia jeszcze czasowy przydział odkrytych warowni.* Obserwacje w terenie i analogje wskazują z jednej strony na *młodszą epokę kamienną*, są jednak także dane, że *jedna z warowni lub jej część pochodzi z czasów wczesnohistorycznych.*

Być może, że z tego to czasu dochowała się także nazwa *Grodzisko*, którą ludność miejscowa do dzisiaj nazywa pola, objęte obecnie badaniami. Orki wyrównały te niwy tak gładko, że prawie *żaden ślad na powierzchni nie pozwalał domyślać się tego, co kryje się w głębi. Czcigodna tradycja przechowala jednak w pamięci ludu to, co się działo przed wiekami*, a prawdziwość tej tradycji *stwierdziły badania* naszych archeologów.

Badania w Złotej nie mają na celu jedynie tylko pozyskanie różnych zabytków i ustalenie rozmaitych faktów. *Dane rzeczowe*, z których już *długi szereg został w Złotej po raz pierwszy stwierdzony*, zebrane na jednym i tym samym terenie, systematycznie zbadanym, *posłużą do rozwiązania względnie do postawienia szeregu nowych zagadnień naukowych*, głównie *z zakresu kultury, osadnictwa i chronologji przedhistorycznej* ciaśniejszych i szerszych obszarów nie tylko *naszego kraju.*

Badania w Złotej *potrwają jeszcze szereg lat*, pomimo, że *dotychczas odkopano już około 1500 grobów i mieszkań.* Im więcej bowiem obserwacyj, tem pewniejsze będą wnioski naukowe. W pracach tych uczestniczy kilku młodych adeptów prehistorji, którzy pomagają, a zarazem kształcą się w badaniach terenowych.

Także zagraniczni archeologowie zapowiedzieli swój przyjazd, celem osobistego przyjrzenia się badaniom. Dla uzyskania zaś ogólnego obrazu i toku prac terenowych, *ministerstwo W. R. i O. P. ma polecić wykonanie zdjęć lotniczych i filmowych.*

(Wszystkie zdjęcia zamieszczone przy niniejszym artykule, wykonane zostały w terenie osobiście przez kierownika badań w Złotej, doc. dra J. Żurowskiego).

Grób bydlęcia w Złotej.
Odkopalisko z epoki neolitycznej.

Rocznice i jubileusze.

Dziesięciolecie polskiego morza.
Fragment wielkiej defilady oddziałów wojska i organizacyj społ. dn. 23 marca w Gdyni, przed reprezentantem Prezydenta Rzplitej min. Kwiatkowskim i komandorem Świrskim.

W 10-tą rocznicę pogromu bolszewików nad Wisłą.
Medal pamiątkowy wybity w mennicy państwowej.

Szkolnictwo polskie święciło kilka ważnych rocznic: na wiosnę w b. Królestwie obchodzono *25-lecie wybuchu strajku szkolnego w szkołach b. Królestwa,* będącego protestem przeciw nieprzyznaniu przez rząd carski ustępstw na rzecz polskiej szkoły. Na wiosnę przypadło też *25-lecie istnienia zasłużonej Polskiej Macierzy Szkolnej,* następnie w maju *50-lecie istnienia Towarzystwa Czytelń Ludowych,* chlubnie zapisanego krzewieniem poczucia narodowego i polskiej kultury w Poznańskiem, wreszcie z początkiem lipca *25-lecie utworzenia w Małopolsce pierwszego Związku Nauczycielstwa Ludowego.*

W rzędzie jubileuszów zanotować należy piękny jubileusz 25-letniej działalności duszpasterskiej i społecznej superintendenta kościoła ewang.-augsb. w Polsce *ks. dr. Juljusza Burschego,* zasłużonego obywatela i gorącego syna ojczyzny.

W roku 1930 uczczono w Polsce *dziesiątą rocznicę doniosłych momentów w naszej historji,* jak zwycięskiej bitwy pod Warszawą (główne obchody w listopadzie), przyłączenia morza do Polski, powrotu części Orawy i Spisza do Polski, rocznicę bitwy nadwórniańskiej, rocznicę drugiego powstania śląskiego itd.

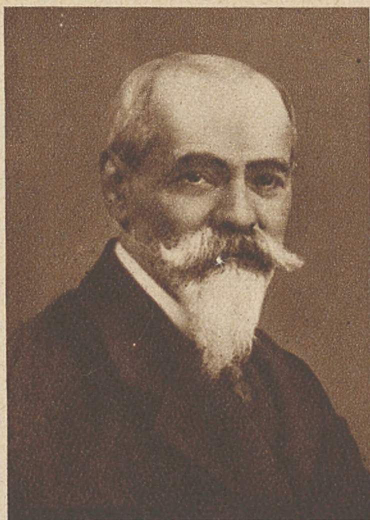
Dnia 9 lipca uczczono w Warszawie 25-tą rocznicę męczeńskiej śmierci bojownika o wolność, robotnika *Stefana Okrzei,* powieszonego przez Moskali.

Dnia 8 maja obchodzono 150 rocznicę zgonu *Tadeusza Rejtana.* W lipcu znaleziono w Hruszówce grób Rejtana, dotąd nieznany.

W rocznicę zgonu Tadeusza Rejtana.
Dom w Hruszówce, w którym przed 150 laty Rejtan zakończył życie.

Jubilaci 1930-go roku.

U góry od lewej:

Dr. Tadeusz Zieliński.

Hellenista światowej sławy, w 50-lecie pracy naukowej.

Dr. Stanisław Zaremba.

Prof. Uniw. Jag., matematyk, w 50-lecie naukowej działalności.

Dr. Marjan Szyjkowski.

Polonista, prof. Uniw. w Pradze, w 25-lecie naukowej i public. pracy.

Na lewo:

Ks. Pastor Juljusz Bursche.

Superintendent kościoła ewang. augsb., w 25-lecie pracy duszpasterskiej.

Na prawo:

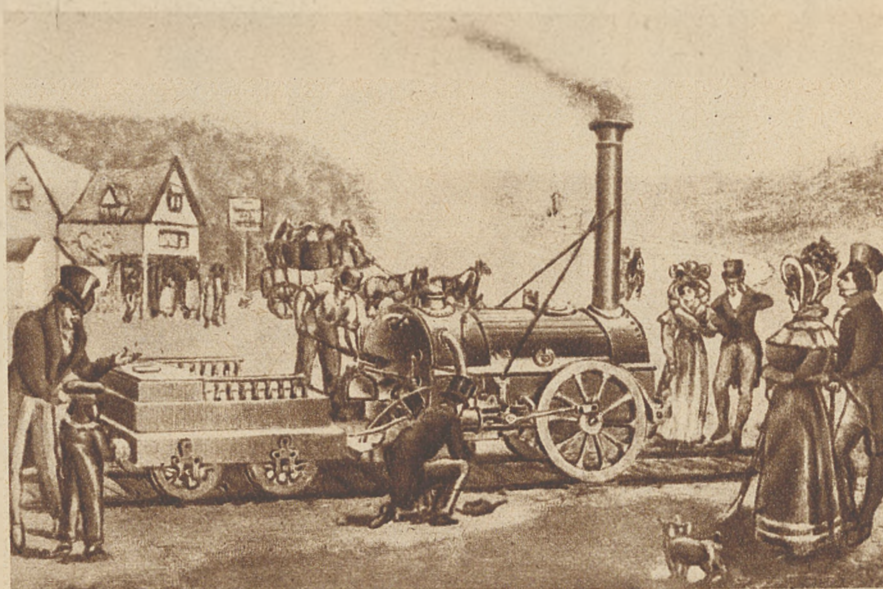
Gen. Marjan Zaruski.

Propagator rozwoju polskiej floty, w 30-lecie działalności społecznej.

W świecie naukowym obchodzono (31 I) jubileusz 50-lecia pracy naukowej wybitnego matematyka *dra Stanisława Zaremby,* profesora Uniw. Jag., oraz (25 V) 50-lecie pracy naukowej *prof. dra Tadeusza Zielińskiego,* uczonego o światowym rozgłosie, a w czerwcu 25-lecie działalności naukowej *dra Marjana Szyjkowskiego,* profesora literatury polskiej na Uniwersytecie w Pradze.

W maju historycy sztuki obchodzili 80-lecie urodzin zasłużonego historyka sztuki i konserwatora zabytków *dra Stanisława Tomkowicza,* autora szeregu dzieł fachowych. Dnia 1-go czerwca uczczono 70-lecie *dra Józefa Demetrykiewicza,* profesora prehistorji na Uniw. Jag., w czerwcu zaś 60-lecie *dra Alfonsa Parczewskiego,* profesora

„The Rocket" Jerzego Stephensona.

Pierwsza maszyna kolejowa, zbudowana przed 100 laty. Mogła ona uciągnąć 5-krotny własny ciężar i miała szybkość ok. 30 km na godzinę.

prawa kościelnego na Uniw. Stefana Batorego.

W maju obchodził 30-lecie pracy społecznej *gen. Marjusz Zaruski,* niestrudzony pracownik w służbie polskiego morza.

W maju obchodziło znane uzdrowisko *Żegiestów stulecie swego założenia,* a dnia 31 lipca miasto *Tuszyn 500-lecie.* Na tej ostatniej uroczystości odsłonięto pomnik założyciela miasta, Władysława Jagiełły.

W świecie teatralnym uczczono dnia 15 stycznia 75-lecie *Ludwika Solskiego,* dn. 18 marca 30-lecie działalności scenicznej *Zygmunta Noskowskiego,* reżysera Teatru Polskiego, dnia 16 maja 35-lecie scenicznej pracy *Stanisławy Wysockiej,* dn. 17 maja 25-lecie występów tenora opery warszawskiej *Ignacego Dygasa,* dn. 1 czerwca 40-lecie działalności artystycznej akompanjatora *Ludwika Ursztein*a.

W maju *Towarzystwo*

Pamięci Franciszka Goyi.

Znaczek pocztowy, wydany w setną rocznicę śmierci hiszpańskiego malarza, z okazji obchodów tej rocznicy.

Na lewo:
Abd el Kader.
Obrońca Algeru.

Na prawo:
Gen. T. R. Bugeaud.
Zdobywca Algeru.

Stulecie Francji w Algerze.

Prezydent Francji Doumergue po przybyciu do Algeru na uroczystości obchodowe, witany przez szeików i przedstawicieli władz.

Sztuk Pięknych w Krakowie obchodziło jubileuszową wystawą 75-lecie swego istnienia.

Na emigracji polskiej w Stanach Zjedn. obchodził w Filadelfji uroczyście *50-lecie swego bytu „Związek Narodowy Polski“*, organizacja dobrze zasłużona około utrzymania polskości wśród wychodźtwa.

W rzędzie ważniejszych obchodów zagranicą, związanych z dziejami ostatniej wojny, zarejestrować trzeba obchody w lutym w Czechosłowacji z okazji *80-lecia urodzin prez. Masaryka*, a na Węgrzech uroczystości z okazji *10-lecia rządów regenta Mikołaja Horthy'ego*.

Do wielkich rocznic, obchodzonych szczególnie okazale, należały: w *Grecji* uroczystości z okazji *stulecia niepodległości*. Rozpoczęte w marcu odbywały się w ciągu roku, a ich kulminacyjnym punktem było wskrzeszenie święta Apollina w Delfach, polegające na wystawieniu utworów tragików greckich w dobrze zachowanym antycznym teatrze. *We Francji stulecie przyłączenia Algeru do Francji* obchodzono w maju uroczystościami w Algerze, nadto obchodzono w kraju *stulecie rewolucji lipcowej*. *W Belgji — stulecie niepodległości uczczono* zwłaszcza wielkiemi wystawami w Antwerpji i Liége. Wreszcie *Urugwaj* obchodził w lipcu stulecie niepodległości.

W Danji obchodzono dn. 2 kwietnia bardzo uroczyście 125-lecie urodzin najpopularniejszego twórcy bajek dla dzieci, *Jana Chrystjana Andersena*, a w *Litwie* kowieńskiej święcono *500-lecie śmierci w. ks. Witolda*; te ostatnie obchody, przybierające miejscami groteskowe formy, były wyzyskiwane do antypolskich wystąpień.

Dwa tysiąclecia szczególnie uroczyście były obchodzone w ub. roku, mianowicie we Włoszech *dwutysiąclecie urodzin* wielkiego łacińskiego poety *Wirgilego*, a w *Islandji tysiąclecie utworzenia parlamentu, najstarszego w Europie chrześcijańskiej*. Poza tem

Stulecie niepodległości Grecji.
Strażnik warty pałacowej Prezydenta Grecji, dawnej warty królewskiej, w stroju narodowym.

W setną rocznicę przybycia pierwszych osadników do Kalifornji.
Malowniczy pochód w Santa Monica, przedstawiający przybycie pierwszych osadników.

Na lewo:
Uroczyste obchody w Brukseli.
W stulecie ogłoszenia niepodległości Belgji. Na zdjęciu fragment wielkiego pochodu w strojach historycznych, z udziałem 3.000 osób.

na Węgrzech obchodzono z wielkim ceremonjałem 900-lecie zgonu drugiego patrona krajowego, *św. Emeryka, syna św. Szczepana.*

Wreszcie świat katolicki uczcił w sierpniu obchodami *1500-lecie śmierci św. Augustyna*, wielkiego myśliciela, jednego z najwybitniejszych Ojców Kościoła.

Na prawo:
Nowa statua św. Emeryka.
Wzniesiona w Budapeszcie, w 900-lecie zgonu drugiego patrona Węgier.

Tysiąclecie parlamentu Islandji.
Historyczna dolina Almannagja, w której przed 10 wiekami zebrało się pierwsze zgromadzenie ustawodawcze Islandji. Na prawo „Skała Rady", z której w ciągu wieków ogłaszano prawa i ustawy.

Laureaci polscy w roku 1930.

Laureaci Polskiej Akademji Umiejętności.

Dr. Roman Rybarski. Nagr. im. P. Barczewskiego.

Dr. Edward Ralski. Nagroda im. Federowicza.

Stanisław Szukalski. Nagr. im. F. Jasieńskiego.

Dr. Rudolf Weigl. Nagroda im. Tyszkowskiego.

Laureaci m. Warszawy.

Poniżej: *Piotr Maszyński.* Nagroda muzyczna za r. 1930.

Poniżej: *Leon Wyczółkowski.* Nagroda artystyczna za r. 1930.

Adam Antoni Kryński. Nagroda naukowa w zakresie nauk humanistycznych za rok 1930.

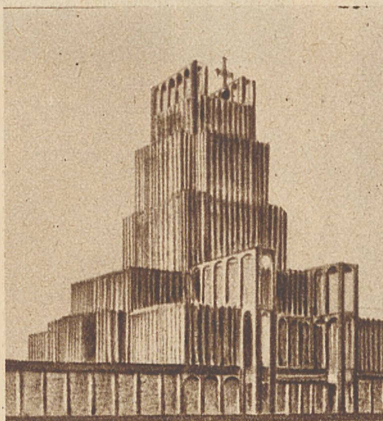
Władysł. Orkan. Nagroda literacka za rok 1930.

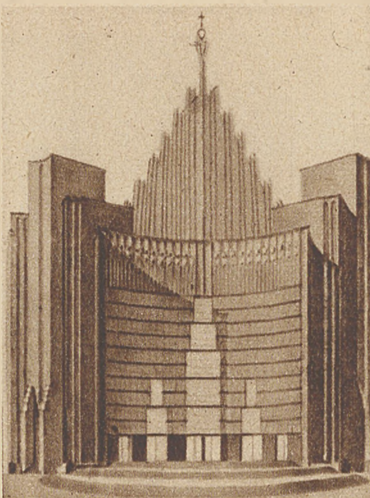
Wacław Sierpiński. Nagroda naukowa w zakresie nauk matem. - techn. za rok 1929.

Projekty kościoła Opatrzności Bożej.

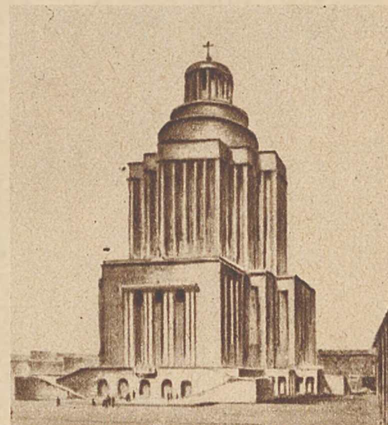
Trzy projekty odznaczone równorzędnemi nagrodami.

Projekt arch. Bohdana Pniewskiego.

Projekt architekta Jana Witkiewicza.

Projekt arch. Zdzisława Mączyńskiego.

Laureaci nagród państwowych.

Ferdynand Goetel. Nagroda literacka za rok 1929 (na lewo).

Ludomir Różycki. Nagroda muzyczna za rok 1930 (na prawo).

Aleksander Brückner.
Laureat m. Łodzi.
Nagroda literacka.

„Biskup Lisiecki" — Xawerego Dunikowskiego.
Dzieło odznaczone nagrodą Min. W. R. i O. P. na wystawie jubileuszowej Tow. Przyj. Sztuk P. w Krakowie.

Kaz. Iłłakowiczówna.
Laureat m. Wilna.
Nagroda literacka.

Laureaci m. Lwowa.

Ignacy Nikorowicz.
Nagroda literacka.

Dr. Władysław Abraham.
Nagroda naukowa im. Karola Szajnochy.

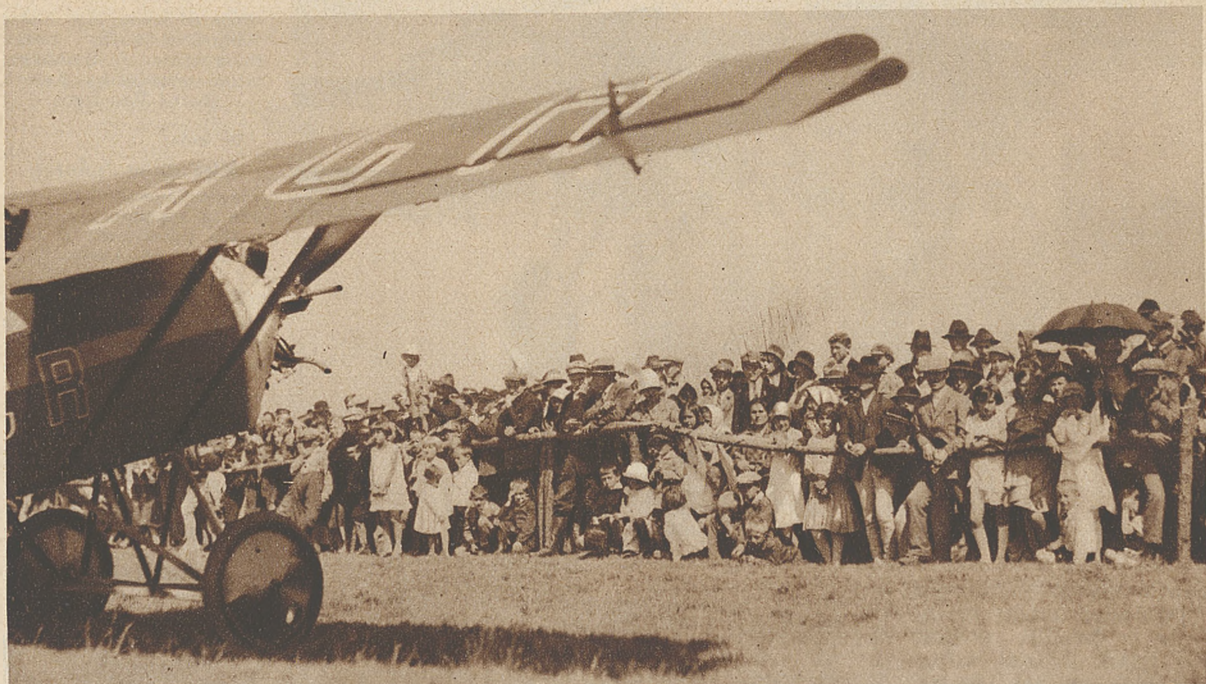

Dr. Seweryn Krzemieniewski.
Nagroda naukowa im. Benedykta Dybowskiego.

„Pokojówka" — Wojciecha Weissa.
Dzieło odznaczone nagrodą Min. W. R. i O. P. na wystawie jubileuszowej Tow. Przyj. Sztuk Piękn. w Krakowie, w 75-lecie istnienia Towarzystwa.

Kronika lotnicza.

Fragment uroczystości otwarcia lotniska sportowego w Nowym Targu.

Na lewo:

Przelot z Senegalu do Brazylji.

Lotnik francuski, Mermoz, który w serji zeszłorocznych przelotów oceanowych pierwszy przeleciał Atlantyk — przebywając drogę z Senegalji do Brazylji.

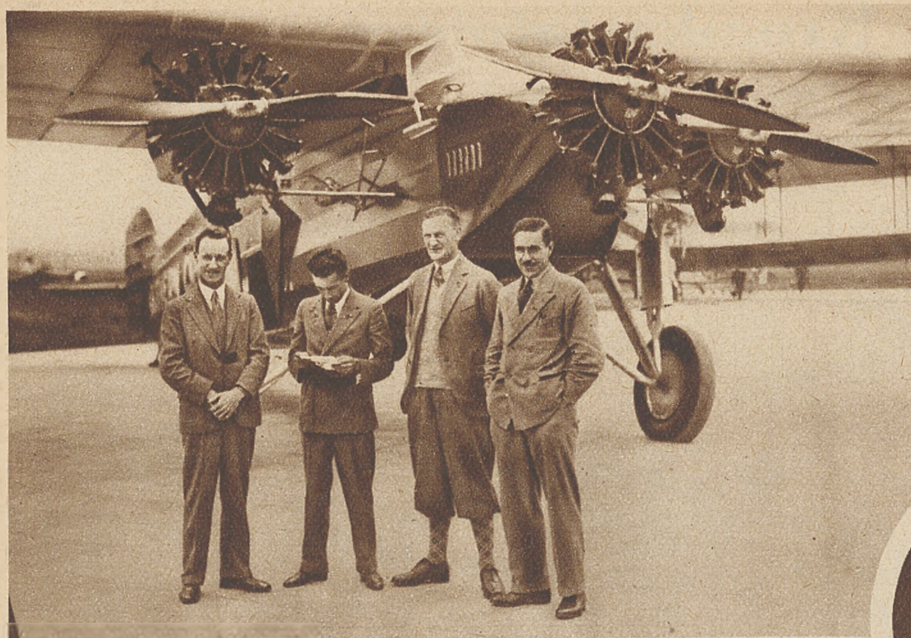
Rok 1930 w zakresie lotnictwa był rokiem rozbudowywania i rozszerzania zdobyczy, osiągniętych już w latach poprzednich. Kronika lotów długodystansowych rejestruje *kilka nowych udałych lotów przez Atlantyk ze wschodu na zachód*, podczas gdy dotychczas przedsiębrano głównie loty łatwiejsze, w przeciwnym kierunku, z Ameryki do Europy.

Pierwszym chronologicznie w ub. roku był *przelot francuza, Mermoza*, który wystartował w połowie

Costes i Bellonte na „Znaku Zapytania“.

Lotnicy francuscy: Costes (siedzi) i Bellonte przed startem do lotu transoceanowego.

Na lewo:

Przelot „Krzyża Południa".

Stoją od lewej: Mjr. Karol Kingsford-Smith, radjotelegrafista J. Stannage, piloci pomocniczy Patryk Saul i Van Dyck.

W kole:

Miss Anna Johnson.

Lotniczka angielska, głośna z przelotu na awionetce przestrzeni z Londynu do Australji.

Poniżej:

Manifestacyjne powitanie miss Johnson w Londynie, po jej powrocie z Australji.

maja z *Senegalji w Afryce* i przeleciał Atlantyk, *lądując w Brazylji*, w mieście Natal. Drugim, któremu udał się ten trudny czyn lotniczy, był *Kingsford-Smith*, który pod koniec maja i w czerwcu obleciał etapami kulę ziemską wzdłuż szlaku: Kalifornja - Japonja - Australja - Anglja (Dublin) - Nowa Funlandja - Nowy Jork - Kalifornja. Trzecim lotem transatlantyckim był lot *Costes'a* i *Bellonte'a*, lotników francuskich, którzy z początkiem września przelecieli z Europy do Ameryki. Podobny lot, ale już tylko etapowy udał się lotnikowi niemieckiemu Gronau'owi, który lądował po drodze na Wyspach Owczych i Grenlandji.

Rekordem, który wywołał wiele rozgłosu, był lot etapowy angielskiej lotniczki *Anny Johnson*, która w maju wyruszyła na awionetce „Jason" z Londynu do Australji, przebywając tę przestrzeń etapami i zdobywając w ten sposób nagrodę „Daily Mail" 10.000 f. szt., oraz sławę pierwszej lotniczki. Miss Johnson, pracując jako stenotypistka, zdołała w ciągu kilku tygodni nauczyć się sztuki kierowania samolotem.

Długodystansowy lot etapowy odbyli także lotnicy włoscy *Lombardi* i *Cappanini*, którzy w sierpniu na samolocie turystycznym przelecieli przestrzeń z Włoch do Japonji w 9 dniach i 6 godzinach. Drogę powrotną odbyli okrętem.

Obok panny Johnson zdobyła sławę pierwszorzędnej lotniczki miss *Winifred Brown*, zwyciężając w wyścigach powietrznych dookoła Anglji (początek lipca) swych męskich współzawodników, między którymi było także kilku Polaków i osiągając poważną szybkość 164 km na godzinę.

Także angielska lotniczka *Spooner* zyskała rozgłos, zdobywając czwarte miejsce *w europejskim raidzie awionetek* (druga połowa lipca), w którym trzy pierwsze miejsca osiągnęli Niemcy: Morzik, Poss i Notz. Polacy, którzy brali udział w tym raidzie w sile 12 awionetek, osiągnęli dalsze miejsca.

Z raidów należy wymienić *raid lotników Małej Ententy* (sierpień), z którego zwycięzcą wyszła Jugosławja.

Aparat „PZL2" pilotowany przez kpt. *Bolesława Orlińskiego* zdobył *pierwsze miejsce w „Gwiaździstym Locie"*, zorganizowanym przez Morawski Klub Lotniczy. Aparaty „PZL2" są jednopłatowcami, zbudowanemi *w Państwowych Zakładach Lotniczych*, zaopatrzone są w silnik „Wright Wirlwind" i mogą osiągnąć szybkość 175 km na godzinę.

W związku z tem podnieść należy, że w fabryce „Samolot" w Ławicy pod Poznaniem wykonano w czerwcu pierwszy płatowiec konstrukcji *inż. Ryszarda Bartla*, D. M. 4, *z polskim silnikiem „Peterlot"*, konstrukcji *inż. Petera*.

W budowie samolotów zaznaczył się postęp przez udoskonalanie silników, które wychodzą z fabryk coraz mocniejsze i coraz bardziej prawidłowo funkcjonują. Okazało się to w rekordach *długotrwało-*

ści lotu. W r. 1929 rekord taki wynosił 420 godzin, a w r. 1930 podniósł się do przeszło 600 godzin. Mianowicie lotnicy *Dale Jackson* i *Forest O'Brien* utrzymali się w powietrzu nad St. Louis przez przeszło 600 godzin, krążąc na samolocie bez przerwy dzień i noc. Rekord ten świadczy także o wytrzymałości współczesnego sportowca.

Rekord wytrzymałości lotu na wyznaczonej linji bez napełniania zbiornika odniósł w czerwcu lotnik włoski mjr. *Maddalena*, który latał bez przerwy 67 godzin i 50 minut.

Rekord wysokości lotu osiągnął porucznik amerykański Soucek, który wzniósł się samolotem na wysokość 13.157 m.

Angielska lotniczka miss Spooner.
Zdobywczyni 4-go miejsca w europ. raidzie awionetek.

Angielska lotniczka miss Winifred Brown.
Zdobywczyni I nagr. w wyścigach powietrznych ok. Anglji.

Rekord skoku ze spadochronem zdobył w czerwcu lotnik amerykański *Bert White*, który z wysokości 10.810 m opuścił się na ziemię.

W stosowaniu spadochronów może okazać się praktycznym amerykański *wynalazek Henryka Bushmena*, polegający na *połączeniu małego silnika ze spadochronem*, co *umożliwia kierowanie* nim w promieniu do 30 km, a tem samem daje swobodę wyboru miejsca dogodnego do lądowania. Z wynalazkiem tym odbywają się obecnie próby.

Otwartem jeszcze zagadnieniem w dziedzinie konstrukcji samolotów jest kwestja lądowania. Zarówno do wystartowania jak i do lądowania samolot potrzebuje znacznej równej przestrzeni, wskutek czego każde lądowanie z konieczności naraża samolot na niebezpieczeństwo katastrofy, jeżeli lotnik nie ma do dyspozycji gładkiej przestrzeni. To też wysiłki

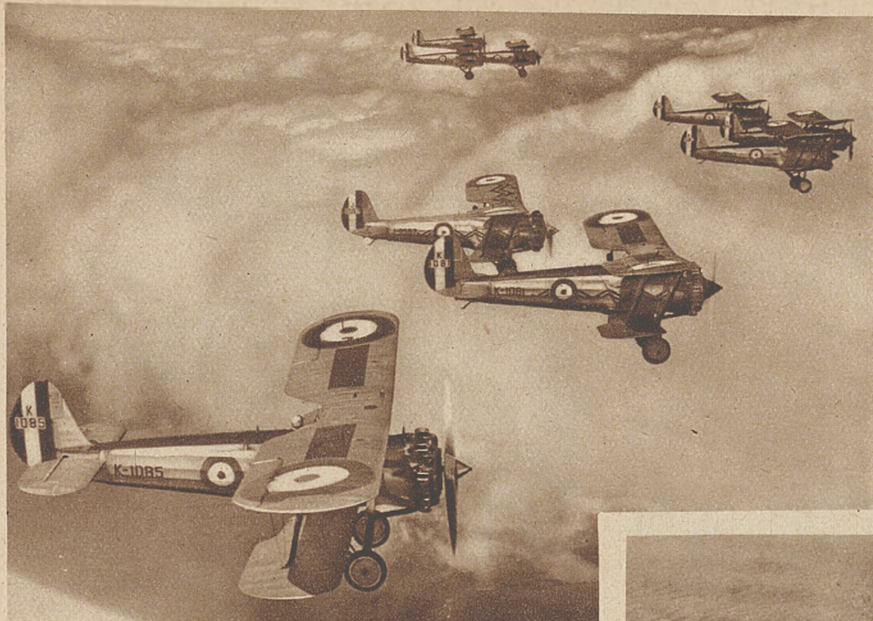

Rekordy lotnicze w 1930 r.
W kole u góry: Amerykański por. marynarki Apollo Soucek (rekord wysokości lotu). Poniżej: Amerykanin Berth White (rekord wysokości skoku ze spadochronem). — Pośrodku: Amerykanin Dale Jackson, (który wraz z Forestem O'Brien ustanowił rekord długości lotu). — W kole na prawo: Włoski lotnik major Maddalena (rekord wytrzymałości lotu).

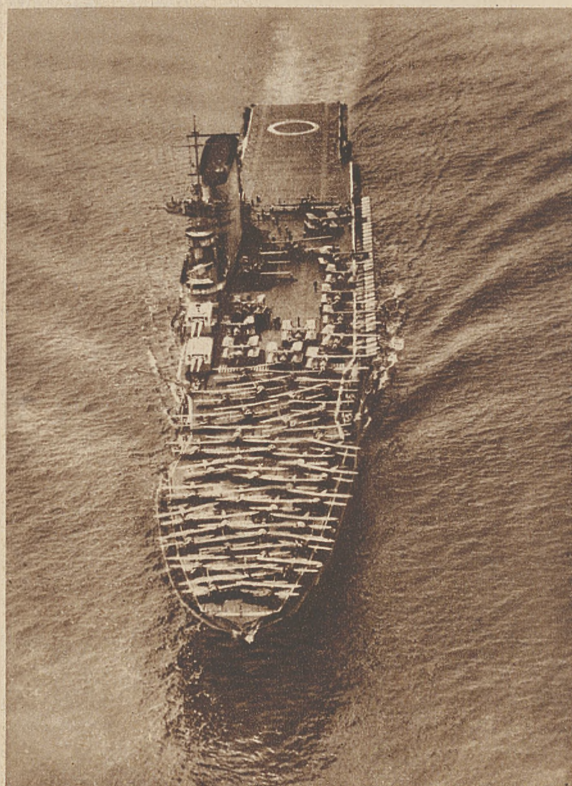

Ćwiczenia angielskiej eskadry bojowej.
Najnowsze typy angielskich samolotów wojennych.

konstruktorów idą w kierunku zbudowania samolotu, któryby mógł wznosić się i opadać pionowo. Poważny krok w tym zakresie zrobił hiszpański inżynier lotnik *de la Cierva*, który *na aparacie helikopterowym* własnego pomysłu przeleciał kanał La Manche, przyczem *startował pionowo i pionowo opadł*. Cierva pracował nad swym wynalazkiem czas dłuższy, a przed 2 laty jego aparat przy podobnej próbie pionowego startu spalił się. Aparat helikopterowy otwiera dla lotnictwa nowe szerokie możliwości.

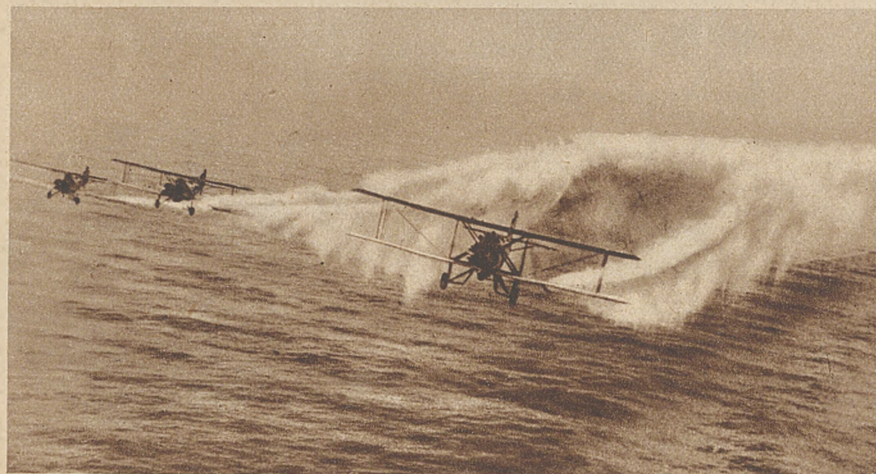
W ub. roku samolot zastosowany został *w służbie poczty okrętowej* dla przyśpieszenia jej przesyłki. Mianowicie w marcu zaczął kursować między Europą a Ameryką nowy olbrzymi okręt niemieckiego Lloydu *„Europa"*, mogący pomieścić 3.200 ludzi. Otóż na tym okręcie zastosowano obsługę pocztową lotniczą w ten sposób, że w kilkanaście godzin po wyruszeniu okrętu samolot dowoził do niego pocztę, a na kilkanaście godzin przed przybyciem okrętu do celu zabierał pocztę z okrętu i dostarczał ją wcześniej do portu. W ten sposób czas potrzebny na przewiezienie listów z Europy do Ameryki skraca się *do trzech dni*.

Lotnictwo komunikacyjne zaznacza się wszędzie rozwojem. I u nas w Polsce na tem polu rok 1930 rejestruje piękne postępy. W następstwie umowy z Rumunją utworzono *linję lotniczą Gdańsk — Warszawa — Lwów — Bukareszt*, otwierającą *połączenie samolotowe morza Bałtyckiego z Czarnem*, a konwencja lotnicza polsko-francuska (podpisana dn. 2 sierpnia w Warszawie) wprowadza obok dotychczasowego połączenia Warszawa — Paryż przez Pragę i Monachjum, *dwa nowe połączenia przez Berlin*. Podnieść też należy projekt utworzenia wielkiej ilości lotnisk dla awionetek w południowo-zachodniej Polsce. Pierwszym krokiem na tej drodze było otwarcie w lipcu *lotniska w Nowym Targu*.

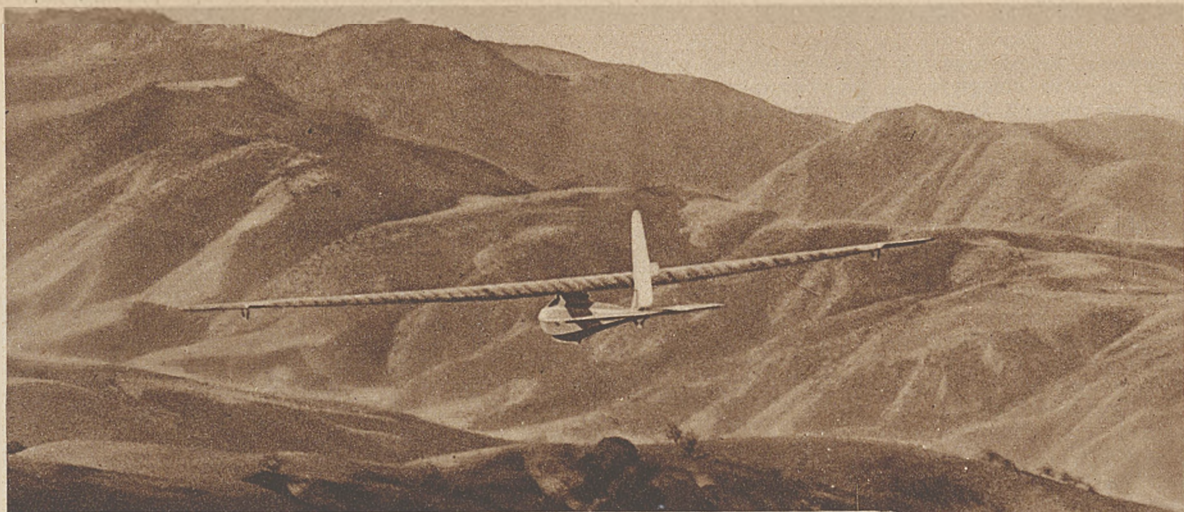

Z manewrów floty Stanów Zjednoczonych.
Okręt wojenny „Lexington", mający na pokładzie 69 samolotów bojowych.

Na lewo:
Hydroplany marynarki, wyprowadzające okręty linjowe pod osłoną sztucznej mgły.

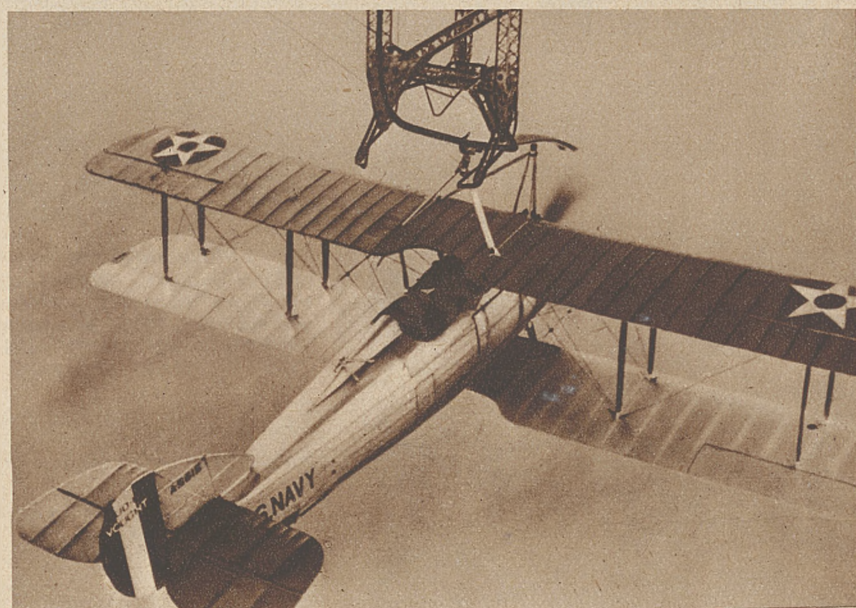

Polskie linje lotnicze mogą pochlubić się tem, iż funkcjonują zupełnie *bez zarzutu*. Pod względem *regularności w rozkładzie lotów* osiągnęliśmy w czerwcu r. 1930 *rekord u siebie i w Europie*, gdyż regular-

Nowy typ samolotu.
Płk. Lindbergh odbywa w Kalifornji próby z nowym oryginalnym aparatem lotniczym bezsilnikowym.

Nowe urządzenia w lotnictwie Stanów Zjednoczonych.
Samolot na kotwicy u sterowca „Los Angeles", przed oderwaniem się do lotu.

ność ta wyraziła się *po raz pierwszy w Europie stuprocentowo.*

Sterowce w ub. roku podtrzymywały konkurencję z samolotami w przelotach dalekodystansowych. *Zeppelin* odbył szereg raidów po Europie. oraz podjął wyprawę do Ameryki, stwierdzającą pewność lotu sterowca. Podobny lot z Anglji do Kanady odbył *sterowiec angielski R. 100.*

Śladami Ikara.
Amerykanin Harry Hodges podjął próbę zlotu przy pomocy skrzydeł, przyczepionych do siebie. Próba zawiodła.

Kronika katastrof i nieszczęśliwych wypadków.

Żywioły, decydujące tak często o bycie i niebycie ludzi, w roku ubiegłym nie spowodowały na szczęście tak licznych katastrof, jak poprzedniego roku, niemniej jednak zaznaczały się groźnie, a także różnemi kaprysami. I tak *kapryśną i niezwykłą była zima w roku 1929/30*, bo n. p. w grudniu 1929 r. zbierano grzyby, prawie dojrzewały maliny, które w jesieni po raz drugi zakwitły, obserwowano nawet wcale duże jabłka, które zdołały się zawiązać również z jesiennych kwiatów jabłoni. W styczniu w Cieszyńskiem zakwitły fjołki i pojawiły się skowronki. Dalszy przebieg tej zimy był wprawdzie bardziej normalny, jednakowoż stanowił przeciwieństwo owej srogiej zimy z roku 1928/29, kiedy to mrozy u nas przekraczały 40° C. i poczyniły spustoszenia w lasach i sadach. Lato 1930 roku zaznaczyło się w pierwszej swej części w całej Europie *upałami i posuchą*, która jednak u nas nie wyrządziła większych szkód w zbiorach. Natomiast sprzyjała ona wybuchom bardzo częstych i groźnych niejednokrotnie pożarów *lasów, łąk, torfowisk, zabudowań gospodarskich i całych wsi.* Liczba pożarów zwłaszcza drobnych kilkakrotnie przewyższała liczby z lat poprzednich. Poważniejsze skutki spowodowały sierpniowe upały w Stanach Zjednoczonych, gdzie zmniejszyły się zbiory o 7%. O anormalnościach atmosferycznych w ub. roku świadczy wymownie fakt, że z początkiem czerwca spadły śniegi w górach Atlas (Maroko-Alger), zjawisko niezwykłe na stosunki afrykańskie i od wieku nie notowane tam o tej porze.

Plaga szarańczy.

Ludność w Maroku, uszeregowana na polach pokrytych szarańczą, przystępuje o świcie do zorganizowanego tępienia owadów.

Na lewo:

Katastrofa wylewów w płd. Francji.

Ogólny widok terenów objętych wylewami.

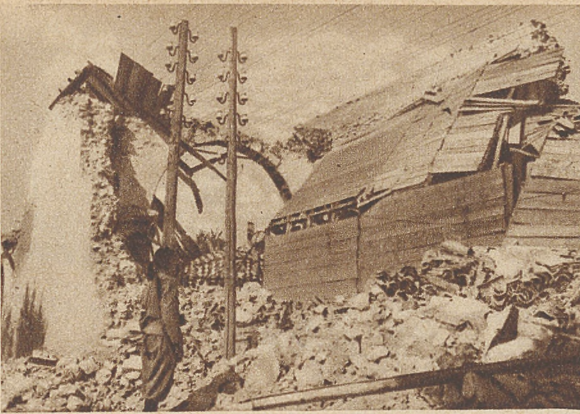
Burze, ulewne deszcze i powodzie nie nawiedziły nas w ub. roku, ale w szeregu innych krajów zaznaczyły się katastrofalnie. Już z początkiem stycznia nastąpiła *wielka powódź w Anglji*, oraz silne burze przy wybrzeżach Francji, podczas których *zagrożony był polski okręt „Pomorze“*, a ocalony został wysiłkiem francuskiej łodzi ratunkowej. Szczególnie *ucierpiały od powodzi północne Chiny*, gdzie wedle doniesień prasowych *miało utonąć 2.000 ludzi.* Z końcem lipca katastrofa powodzi dotknęła też *okolice miasta Karachi* w Indjach, wskutek przerwania przez

Poniżej:

Powódź w Australji.

Budynki i urządzenia kolejowe w Nowej Płd. Walji, zalane wodą.

Trzęsienie ziemi we Włoszech. Ruiny kościoła w Ariano di Puglia, w jedną minutę po trzęsieniu.

Na prawo: Fragment spustoszenia pod Neapolem.

wezbrany Indus tamy na przestrzeni 3 km. *Sto wsi miało zniknąć* pod powierzchnią wody. Katastrofalna powódź nawiedziła też z początkiem marca *południową Francję*, zwłaszcza departament Marne, wskutek wezbrania wielu małych rzeczek. *Zupełnemu zniszczeniu uległo 2.000 domów, utonęło 700 osób.* W niektórych miejscach woda dosięgała pierwszego piętra. Najbardziej ucierpiały miasta Mont-Auban, Moissac, Reynies, Willemer.

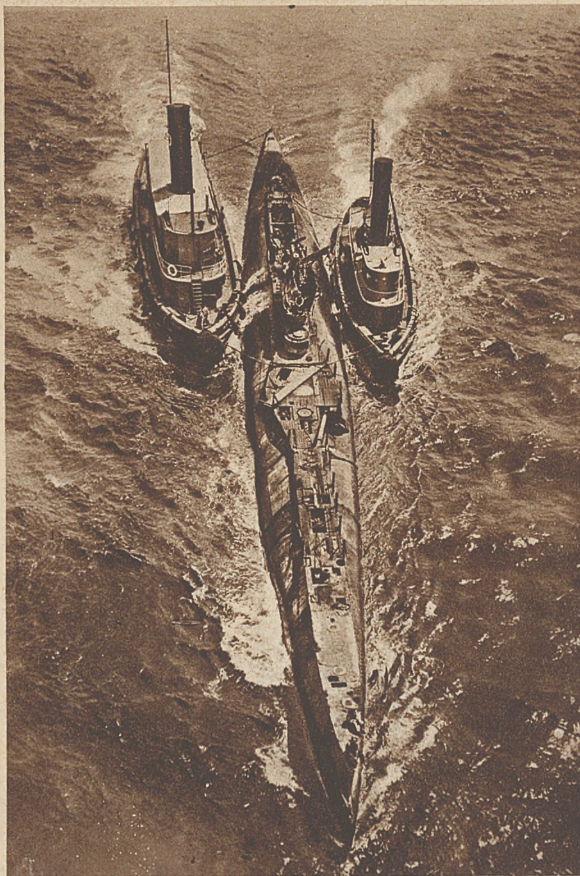
Groźna *katastrofa tajfunu dotknęła Japonję* (dnia 19 lipca), gdzie na wyspie Kiu-Siu *zginęło 1.000 osób.* Dnia 4 września nawiedził huragan republikę *San Domingo* na wyspie Haiti i zniszczył część stolicy, powodując *śmierć około 3.000 ludzi.* Tornado nawiedził też w Stanach Zjedn. (dnia 6 maja) stany Oklahama, Kansas i Nebrasca.

U nas *klęska gradowa* zaznaczyła się (w drugiej połowie maja) na *Wileńszczyźnie*, gdzie zniszczeniu uległo 3.000 ha ozimin i 2.000 ha zbóż jarych, a *większe powodzie* (w drugiej połowie maja) wystąpiły *w woj. stanisławowskiem.*

Trzęsienie ziemi w krajach europejskich zazna-

Panorama San Domingo po przejściu huraganu.

Katastrofa amerykańskiej łodzi podwodnej.
Łódź „S 51", uszkodzona skutkiem zderzenia, holowana przez dwa parowce. (Zdjęcie z samolotu).

Pożar parowca „City of Honolulu".
Okręt ten już po raz drugi padł ofiarą pożaru.

czyło się *najgroźniej we Włoszech* w dniu 19 sierpnia, w Neapolu i okolicy, niszcząc zwłaszcza miasteczka *Benevento, Villanova i Melfi* i pociągając za sobą *około 2.000 ofiar.* Te okolice bezpośrednio po trzęsieniu nawiedziła trąba powietrzna, powiększając jeszcze rozmiary szkód.

Także katastrofalnie zaznaczyło się *trzęsienie ziemi w Birmie* (początek czerwca), gdzie *zniszczone zostało miasto portowe Rangoon, a zginęło 7.000 osób, nadto* (4 sierpnia) *koło Morza Kaspijskiego,* gdzie *zniszczyło miasta Uryckij i Czapajew* i pociągnęło *500 ofiar.* Wreszcie w *Persji* trzęsienie ziemi spowodowało przeszło *2.000 ofiar.* Poza tem w Europie znaczniejsze trzęsienie w *Grecji* (dn. 1 kwietnia)

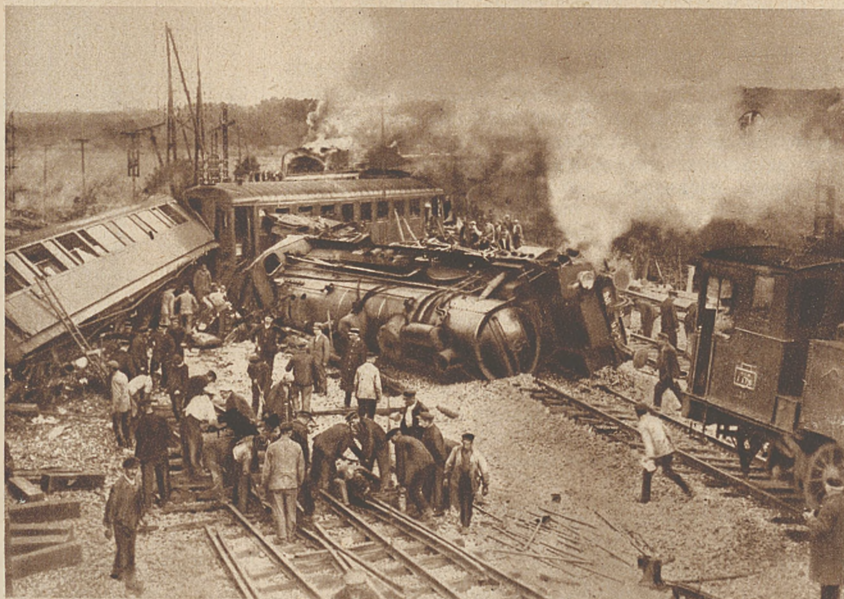
Katastrofalne obsuwanie się ziemi w Harzu.
Na zdjęciu widać zapadnięte tory kolejowe, na lewo walące się słupy telegraficzne.

dotknęło głównie miasto Volo, nie pociągając żadnych ofiar w ludziach.

Silnie zaznaczyła się w ub. roku *plaga szarańczy*, pojawiającej się w szeregu krajów Azji, Afryki, a nawet w Europie. Ta klęska dotknęła *Syrję, Egipt, Synaj, Transjordanję, Trypolis, Alger i Tunis*, a w Europie pojawiła się szarańcza, zresztą już w małych rozmiarach, *w Bułgarji, Rumunji, Gibraltarze* i płd. *Francji*, a nawet pokazała się *pod Wiedniem*, gdzie *pociąg utknął w ławicy tych owadów* (22-go czerwca).

U nas pojawiły się w maju *bardzo obficie chrabąszcze*, szczególnie *na Pomorzu.*

Plaga *szczurów* wystąpiła *w Mandżurji*, gdzie gryzonie te poczyniły spustoszenia w polach, wędrując przez szereg miejscowości, aż zostały wyniszczone w zorganizowanej obronie mieszkańców.

Katastrofa francuskiego pociągu pośpiesznego.
W Montereau, dnia 31 maja, zderzenie pociągu pośpiesznego z jednym wagonem towarowym pociągnęło 5 ofiar i 30 rannych. Powodem katastrofy miał być zamach planowany na premjera Tardieu.

W rzędzie *katastrofalnych wypadków* zanotować należy *zawalenie się mostu u ujścia Mozeli do Renu w Koblencji*, dnia 23 lipca, podczas uroczystego obchodu opróżnienia Nadrenji przez wojska okupacyjne. Utonęły wtedy *52 osoby*.

W kopalni węgla *w Nowej Rudzie pod Wrocławiem* dnia 10 lipca *wybuch gazów spowodował śmierć 151 górników*. Była to jedna z najcięższych katastrof górniczych w dziejach Śląska.

Do rzędu katastrof kopalnianych należy *zerwanie się windy* w Crown Mine w Anglji i runięcie jej *z wysokości 300 m z 46 robotnikami;* z nich 37 zginęło, a reszta odniosła ciężkie rany.

Katastrofy samolotowe pociągnęły w ub. roku poważną liczbę ofiar. U nas najtragiczniejsza zdarzyła się dnia 4 września w *Warszawie*, gdzie *samolot wojskowy spadł na dom podmiejski*, powodując *śmierć dwóch lotników, poranienia i śmiertelne poparzenia kilkunastu mieszkańców*, oraz wywołując pożar domu.

Zagadkowa katastrofa samolotowa wydarzyła się w czerwcu w *Anglji*. Samolot pasażerski koło lotniska Croydon *z niewyjaśnionych przyczyn wyrzucił 5-ciu pasażerów i pilota*, oraz cały bagaż, a następnie opadł na ziemię. Motor samolotu był nieuszkodzony, zbiornik z benzyną nie eksplodował. Dla wyjaśnienia przyczyny katastrofy należałoby przypuścić *jakiś gwałtowny wir powietrzny*, w który dostał się aparat. Podobnie wyjątkowej katastrofie uległ samolot komunikacyjny systemu Forda *koło Iglawy* na Morawach (dn. 22 sierpnia). Przelatując strefę burzy *samolot trafiony został piorunem* i zapaliwszy się opadł *na budynek cegielni. Śmierć znalazło 12-tu podróżnych i pilot.*

Do największych katastrof lotniczych należała *katastrofa angielskiego sterowca „R. 101"*, który wyruszywszy dnia 4-go października z Londynu do Indyj, w płn. Francji rozbił się skutkiem burzy i *spłonął*, przyczem *z 58 ludzi załogi i podróżnych 50 osób uległo zwęgleniu*, m. in. angielski minister lotn. lord *Thomson.*

Kronika pożarów była w ub. roku nader obfita. Najtragiczniejszym był *pożar drewnianej cerkwi prawosławnej w Costesti* (pod Bukaresztem) w Wielki Piątek (21 kwietnia). Pożar powstał w czasie, gdy świątynia była zapełniona ludźmi. Podczas paniki oraz od ognia *zginęło tam 150 osób*, a tylko kilka zdołało się uratować.

Większe ofiary pociągnął *pożar dużego więzienia w Co-*

Olbrzymi pożar nafty w porcie nowojorskim.
Skutkiem eksplozji cystern płonąca nafta ogarnęła wody portu, utrudniając ratunek. (Zdjęcie z samolotu).

lumbus (Stany Zjednoczone), wzniecony (dn. 22 kwietnia) przez więźniów, którzy chcieli skorzystać z zamięszania i uciec. Powiodło się to tylko nielicznym, w płomieniach zaś *zginęło 400 więźniów.*

Pożar w Manilli (w połowie marca) *zniszczył 1.000 domów*, bez dachu zostało 20.000 ludzi. Podczas pożaru *miasta Szinkaj* na Korei (10 marca) *zginęło przeszło 100 osób*, a taka sama ilość zginęła (20 marca) w pożarze w miejscowości *Kiryn w Mandżurji.*

Z innych większych pożarów należy zanotować *spalenie się 158 osób na płonącym parowcu francuskim „Azja"*, wiozącym pielgrzymów do Mekki, pożar wielkiego magazynu paryskiego „Nouvelles Galleries" (12 lipca), a u nas pożar (8 lutego) we wsi *Pełczyn* w Lubelskiem, gdzie spłonęło 100 budynków, spalenie się 40 domów w *Przeworsku* (koniec kwietnia), pożar (1 lipca) *w Libiążu* (pow. Chrzanów) 60 budynków, spalenie się (19 lipca) jednego *szybu bocheńskiej kopalni soli* oraz młyna solnego, pożar (6 czerwca) magazynu mobilizacyjnego sanitarnego *w Toruniu* (12.000.000 złotych strat) i pożar (9 lipca) miasteczka *Różanka* w województwie nowogrodzkiem.

Samolot w morzu.
Oryginalne zdjęcie katastrofalnego upadku pasażerskiego samolotu do morza koło Bostonu.

Zawalenie się mostu pontonowego w Koblencji.
Położenie mostu oznaczają krzyżyki.

Trudno zarejestrować tu wszystkie *katastrofy kolejowe i samochodowe*. W roku ubiegłym na szczęście nie było takich kolejowych katastrof, któreby spowodowały masowe ofiary.

W rzędzie *katastrof okrętowych* największą było (w końcu kwietnia) *zatonięcie statku na rzece Jamuna* w zach. Bengalji *z 280 podróżnymi.*

Katastrofa samolotu wojskowego w Warszawie.
Na zdjęciu szkielet samolotu, rozbitego o ścianę domu, zawieszony na przewodach elektrycznych. W toku pożaru, wywołanego katastrofą, gaszenie

Kronika żałobna.

W ubiegłym roku zmarli m. in. w kraju:

Dnia 2 stycznia zmarł w Warszawie były minister sprawiedliwości i były dziekan Rady adwokackiej, *Jan Kiedrzyński.*

Poważną stratę poniosła nauka polska przez nagły zgon w dniu 6 stycznia profesora Uniw. Jag. dra *Aleksandra Rosnera* w wieku lat 63. Prof. Rosner znany był jako ginekolog i autor wielu prac naukowych. Jego zasługą było uzyskanie środków z fundacji Rockefellera na założenie szkoły pielęgniarskiej w Krakowie.

Ks. Ark. Lisiecki.
Biskup śląski.

Dn. 20 stycznia zmarł w wieku 69 lat w Krakowie wybitny i zasłużony publicysta *Kazimierz Bartoszewicz*, pozostawiając po sobie poważną spuściznę historyczno-literacką. Kazimierz Bartoszewicz redagował przez długie lata humorystyczne czasopismo krakowskie „Djabeł". Zbiory swe i bibljotekę zapisał miastu Łodzi, które utworzyło muzeum jego imienia.

Dnia 24 stycznia zmarł w Krakowie w 63 roku życia b. poseł do austrjackiej Rady Państwa, jeden z twórców Naczelnego Komitetu Narodowego z r. 1914, *Adam Ruebenbauer.*

Dnia 26 stycznia zmarł w Gdańsku prezes gminy polskiej w Gdańsku, *ks. Miszewski.*

Dnia 1 lutego zmarł w Warszawie, w wieku 82 lat, *Gustaw Kamieński*, (pseudonim Gamaston), autor bardzo poczytnych ongiś powieści psychologicznych.

Dr. Aleksander Rosner.
Prof. Uniw. Jag., dyr. kliniki gin. poł. w Krakowie.

Nauka polska poniosła ciężką stratę przez śmierć dnia 2 lutego we Lwowie, *Benedykta Dybowskiego* w wieku 95 lat. Dybowski, jeden z najtęższych wykonawców rządu Traugutta, był zesłańcem na Sybir i tam poświęcił się badaniom naukowym, uzyskując sławę pierwszego badacza jeziora Bajkalskiego pod względem zoologicznym. Ilość prac przyrodniczych i etnograficznych Dybowskiego jest olbrzymia. Pozostawił on też interesujące pamiętniki. Był ostatnio profesorem zoologji na Uniwersytecie lwowskim.

Dnia 9 lutego zmarł w Warszawie w wieku 89 lat, uczestnik powstań 1863 i 1866 roku *Xawery Woyna.* Woyna zesłany na Sybir, zorganizował tam w roku 1866 zbrojne powstanie zesłańców polskich, które jednak szybko stłumiono.

Dnia 20 lutego zmarł we Lwowie w wieku 54 lat wybitny historyk, prof. Uniw. Jana Kazimierza, dr. *Jan Ptaśnik*, badacz i znawca kultury średniowiecza. Jego poważna publikacja z tego zakresu, której pierwszy tom przyniósł autorowi zasłużony rozgłos, nie została ukończona.

Ks. Marjan Ryx.
Biskup sandomierski.

W marcu zmarł w Nowym Jorku w 64 roku życia *Alfred Woynicz*, głośny bibljofil polski, w swoim czasie zesłaniec na Sybir.

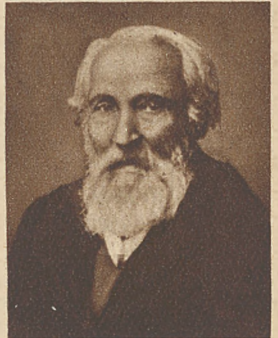
Dnia 2 marca zmarł w wieku 76 lat inż. *Władysław Rummel*, jeden z twórców portu w Gdyni.

Dnia 5 marca zmarł w Warszawie znakomity muzyk-szopenista, *Józef Śliwiński.*

Dnia 9 marca zmarł we Lwowie w 78 roku życia, jeden z najwybitniejszych aktorów dramatycznych polskich, *Roman Żelazowski.*

Dnia 12 marca zmarł w Poznaniu w wieku lat 50 profesor ortopedji Uniw. Pozn., dr. *Ireneusz Wierzejewski*, pozostawiając poważny dorobek naukowy.

Dnia 13 marca zmarł w Łodzi w wieku 69 lat wnuk Mickiewiczowskiej Maryli, ks. kanonik *Jerzy Kalinowski*, wybitny i zasłużony dzia-

Benedykt Dybowski.
Ostatni członek rządu Traugutta, prof. Uniw. J. K.

Karol Appel.
Prof. Uniw. Warsz., filolog, językoznawca.

Dr. Marcin Ernst.
Prof. astronomji Uniw. Jana Kazimierza.

Dr. Wł. L. Jaworski.
Prof. prawa cywilnego na Uniw. Jag., publicysta.

Dr. Kazimierz Dłuski.
Lekarz, twórca sanatorjum w Zakopanem, działacz społ.

łacz społeczny wśród emigracji polskiej w Londynie i Marsylji.

Dnia 18-go marca zmarł w Warszawie w wieku 73 lat znany językoznawca, profesor honorowy Uniwersytetu warszawskiego, *Karol Appel.*

Dnia 6 kwietnia zmarł dyrektor departamentu weterynaryjnego w Min. Rolnictwa, autor polskiego ustawodawstwa weterynaryjnego, dr. *Franciszek Fischeder.*

Dnia 7 kwietnia zmarł w Poznaniu długoletni dyrektor bibljoteki hr. Raczyńskich, *Antoni Bederski,* zasłużony bojownik o wolność Wielkopolski z czasów niewoli pruskiej.

Dnia 16 kwietnia zmarł w Józefowie zasłużony pisarz i autor powieści obyczajowych, historyk Ukrainy, *Franciszek Rawita-Gawroński,* w wieku 84 lat.

Kazimierz Bartoszewicz.
Literat, publicysta.

Dnia 30 kwietnia zmarł w Warszawie w wieku 62 lat, naczelnik Wydziału samorządu miejskiego w Ministerstwie Spraw Wewn., dr. *Rudolf Sikorski,* zasłużony około stworzenia Wielkiego Krakowa, gdy w czasach przedwojennych pracował w Krakowie jako wyższy urzędnik magistratu.

Dnia 6 maja zmarł w Warszawie em. generał *Edmund Kessler,* były szef sztabu dywizji białoruskiej generała Iwaszkiewicza.

Dnia 8 maja zmarł w Łodzi w wieku 60 lat wicemarszałek Senatu, prawnik, polityk i publicysta *Stanisław Posner,* wybitny członek partji socjalistycznej.

Dnia 13 maja zmarł w Cieszynie biskup diecezji śląskiej, ks. dr. *Arkadjusz Lisiecki.* — Zmarły był autorem szeregu prac z dziedziny historji kościoła.

Józef Śliwiński.
Pianista i kapelmistrz.

Dnia 14 maja zmarł w Krakowie piewca P o d h a l a, *Władysław Orkan,* uczestnik walk Legjonów, autor szeregu powieści o wielkich wartościach artystycznych, wyróżniających się oryginalnym stylem i językiem. Manifestacyjny jego pogrzeb odbył się kosztem rządu.

Dnia 21 maja zmarł w Warszawie art. malarz *Edmund Trojanowski,* wyróżniający się szczególnie na polu sztuki dekoracyjnej.

Wacław Szymanowski.
Artysta-rzeźbiarz.

Dnia 27 maja zmarł w Warszawie etnolog dr. *Stanisław Ciszewski,* prof. Uniwersytetu warszawskiego, w wieku 65 lat.

Dnia 2 czerwca zmarł w Krakowie w wieku 77 lat biskup sandomierski ks. *Marjan Ryx.*

Dnia 3 czerwca zmarł w Krakowie w wieku 69 lat poeta *Franciszek Pik,* znany pod pseudonimem *Mirandola,* autor licznych utworów poetyckich, odznaczających się wysokim artyzmem formy i szczerem uczuciem, tłumacz wielu dzieł laureatów Nobla.

Tragiczną śmiercią zmarł w dniu 4 czerwca w Wilnie dr. *Jan Lewiński,* prof. Uniw. warszawskiego, badacz dziejów Europy wschodniej.

Dnia 4 czerwca zmarł we Lwowie w wieku 59 lat prof. astronomji Uniw. Jana Kazimierza, dr. *Marcin Ernst,* znany popularyzator wiedzy astronomicznej.

Dnia 5 czerwca zmarł w Warszawie były poseł na Sejm, rabin *Abraham Perlmutter,* gorący patrjota polski, w wieku 87 lat.

Dnia 17 czerwca zmarł w Kosowie w 79 roku życia, były minister dla Galicji, b. poseł do austrjackiej Rady Państwa, dr. *Władysław Dulęba.*

Dnia 24 czerwca zmarł prof. Uniw. Stefana Batorego dr. *Stanisław Trzebiński* w wieku 69 lat.

Dnia 28 czerwca zmarł w Warszawie prof. Uniwersytetu warszawskiego i dyrektor kliniki chorób wewnętrznych, dr. *Edward Żebrowski.*

Dnia 28 czerwca zmarła w wieku 56 lat poetka nieprzeciętnej miary, *Maryla Wolska* (pseudonim D-moll), autorka kilku zbiorów poezyj.

Roman Żelazowski.
Tragik i reżyser.

Tragiczną śmiercią zginął dnia 29-go czerwca wybitny poeta i bajkopisarz *Juljan Ejsmond,* jako ofiara wypadku automobilowego w Zakopanem, podczas wycieczki członków kongresu „Pen-Clubów", odbytego w Polsce. Juljan Ejsmond był poetą przyrody, szczególnie artystycznie ujmował tematy myśliwskie.

Dnia 2 lipca zmarł w Jerozolimie w sędziwym wieku długoletni kierownik i założyciel tamtejszego Domu Polskiego, zacny patrjota, *O. Marcin Pinciurek.*

Dnia 4 lipca zmarł w Kaczanówce poseł na Sejm (B. B. W. R.) ziemianin *Ksawery Jeruzelski,* w wieku 48 lat.

Dnia 8 lipca zmarł w Warszawie prof. okulistyki Uniw. warszawskiego, prezes Towarzystwa okulistów polskich, wybitny uczony polski o sławie międzynarodowej, prof. dr. *Kazimierz Noiszewski.*

Dnia 14 lipca zmarł w wieku 73 lat profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, dr. *Władysław Leopold Jaworski,* znakomity prawnik, zwłaszcza w dzie-

Juljan Ejsmond.
Poeta i bajkopisarz.

dzinie teorji prawa. Pozostawił szereg wybitnych dzieł prawniczych. Podczas wojny był prezesem „Naczelnego Komitetu Narodowego“ w Krakowie. Jako polityk, był jednym z filarów t. zw. prawicy konserwatywnej.

Dnia 21 lipca zmarł w Warszawie w wieku 67 lat prof. wydziału prawniczego Uniwersytetu warszawskieskiego *Konrad Dynowski*.

Dnia 22 lipca zmarł w Warszawie w wieku 69 lat jeden z najwybitniejszych rzeźbiarzy polskich. *Wacław Szymanowski*, twórca rewelacyjnego w swoim czasie „Pochodu na Wawel“, oraz odznaczonego na konkursie pomnika Szopena w Warszawie.

Dnia 24 lipca zmarł w 77 roku życia we Lwowie nestor publicystów lwowskich *Tadeusz Czapelski*.

Dnia 24 lipca zmarł w Zakopanem art.-malarz *Zefir Ćwikliński*, znany ze swych krajobrazów górskich.

Dr. Emil Godlewski (senior)
Prof. Uniw. Jag.,
b. dyr. Studjum Rolniczego.

Dnia 1 sierpnia zmarł we Lwowie w 78 roku życia wybitny okulista dr. *Emanuel Machek*, b. rektor Uniw. Jana Kazimierza.

Dnia 23 sierpnia zmarł w Krakowie w wieku 51 lat dr. *Ernest Maydell*, profesor medycyny Uniwersytetu Jagiellońskiego, dyrektor zakładu fizjologji U. J. i studjum wychowania fizycznego.

Dr. Rudolf Sikorski.
Nacz. wydz. samorz. miejsk.

Stanisław Posner.
Wicemarszałek senatu.

Gen. Edmund Kessler.
B. szef szt. dyw. białorusk.

Abraham Perlmutter.
Rabin, b. poseł na sejm.

Dnia 6 września zmarł w Otwocku wybitny działacz społeczny i lekarz dr. *Kazimierz Dłuski*, w wieku 75 lat. Stworzył on pierwsze wielkie sanatorjum dla chorób gruźliczych w Zakopanem, a w życiu politycznem brał żywy udział, zwłaszcza pracując owocnie w różnych związkach i organizacjach niepodległościowych.

Ks. Merry del Val.
Kardynał, b. sekr. stanu.

Dnia 6 września zmarł w Przemyślu dr. *Leonard Tarnawski*, powstaniec 63 roku, b. poseł na sejm ustawodawczy. Odegrał on wybitną rolę w życiu politycznem Przemyśla.

Dnia 11-go września zmarł w Krakowie w wieku 83 lat prof. honorowy Uniwersytetu Jagiell. dr. *Emil Godlewski senior*, znakomity uczony w zakresie fizjologji roślin i chemji rolniczej, któremu polskie rolnictwo zawdzięcza swe silne naukowe podstawy.

W nekrologji zagranicznej zarejestrować należy zgon najpopularniejszego męża stanu, *George'a Clemenceau'a*, który zmarł (w grudniu 1929) w sędziwym wieku 89 lat, w swej posiadłości w Bretanji. Clemenceau, przezwany „Tygrysem“ z powodu swojej zawziętości wobec przeciwników politycznych, był wcieleniem francuskiego ducha rewanżu za r. 1870. On też kierował, jako prezydent ministrów, nawą Francji w najcięższych latach wojny 1917—1918 i jego niezłomnej energji można zawdzięczać utrzymanie w narodzie francuskim woli zwycięstwa.

Polska straciła w nim gorącego orędownika i przyjaciela.

Clemenceau pisał pod koniec życia pamiętniki, które wydane po jego śmierci na wiosnę 1930-go roku, stały się niemałą polityczną sensacją, ponieważ zawierały zawzięte ataki przeciwko Fochowi.

Dnia 13-go maja zmarł w Oslo *Fritjof Nansen*, obok Amundsena najznakomitszy badacz okolic podbiegunowych. Jego wyprawy przyniosły wiele materjału do poznania krajów polarnych pod względem oceanograficznym, geograficznym i geologicznym. Jako mandatarjusz Ligi Narodów był Nansen czynny na polu humanitarnem. Między innemi przeprowadził akcję pomocy dla dotkniętych klęską głodową w Rosji. W r. 1922 otrzymał nagrodę Nobla.

Dnia 13-go czerwca zmarł tragicznie jeden z najodważniejszych sportowców automobilowych świata mjr. *Segrave*, podczas próby z łodzią mot. (na której zamierzał osiągnąć szybkość 189 km na godzinę) na jeziorze Windermerr w Anglji. Łódź wywróciła się nagle, a Segrave doznał ciężkich poranień i wkrótce zmarł.

Dnia 7 lipca zmarł w wieku 70 lat w Edinburgu głośny i popularny w całym świecie twórca kryminalnych

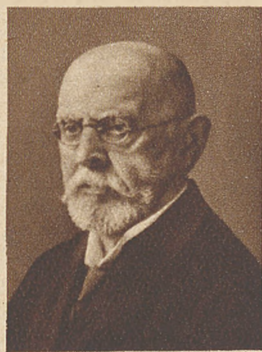
Ks. Vincenzo Vanutelli.
Kardynał, b. sekr. stanu.

powieści o Sherlocku Holmesie, *Conan Doyle,* pod koniec życia przywódca angielskich spirytystów.

Primo de Rivera.
B. dyktator Hiszpanji.

Pozatem zmarli zagranicą m. in.: Pierwszy ambasador St. Zj. w Polsce, *Aleksander Moore*; kardynał *Merry del Val,* były sekretarz stanu (1 II); *Alois Jirasek,* najznakomitszy powieściopisarz czeski (13 III); *Primo de Rivera* markiz de Estella, b. dyktator Hiszpanji (13 III); angielski mąż stanu *James Balfour* (19 III); polityk ukraiński dr. *Lew Baczyński* (17 IV); wybitny poeta bolszewicki *Władimir Majakowski* (w maju); niemiecki badacz teologji *Adolf von Harnack* (12 VI); były papieski sekretarz stanu *Vincenzo Vanutelli* (10 VII); ostatni wódz japoński z czasów wojny z Rosją, marszałek hr. *Josukata Oku* (21 VII); syn Ryszarda Wagnera, kompozytor *Zygfryd Wagner* (12 VIII); głośny aktor filmowy *Lon Chaney* (25 VIII), nazywany „człowiekiem o tysiącu twarzy".

Alois Jirasek.
Powieściopisarz czeski.

Lord James Balfour.
Angielski mąż stanu.

Fritjof Nansen.
Badacz okolic podbiegunow.

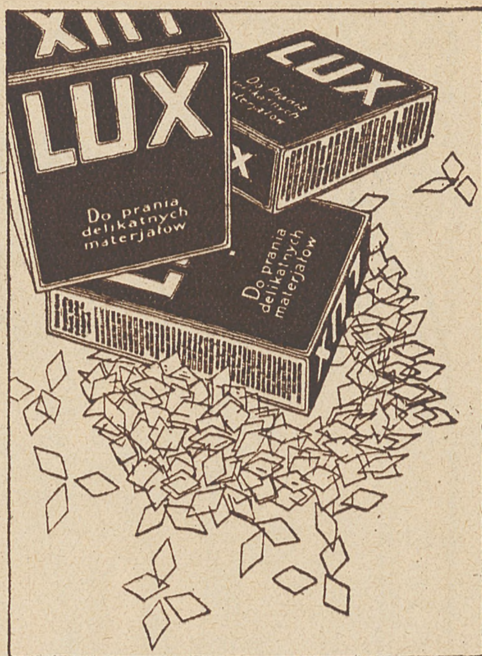

Artur Conan Doyle.
Angielski powieściopisarz.

Zygfryd Wagner.
Kompozytor operowy.

Charakte-rystyczna paczka mówi wyraźnie: *"To jest Lux"*

ZAWSZE kupować Lux tylko w zaklejonych paczkach, na których " widnieje w całej okazałości " napis Lux. Otwierając własnoręcznie taką paczkę można mieć absolutną gwarancję, że się jest w posiadaniu autentycznego Lux'u, który wyłącznie w tej formie sprzedawany jest na całym świecie. Ta właśnie paczka jest zabezpieczeniem wszystkich przed naśladownictwami.

Kupujcie małe, kupujcie duże ilosci Lux'u, ale zawsze i wszędzie tylko w paczkach.

Do prania wełny—począwszy od delikatnych kaftaniczków małych dzieci, a skończywszy na grubych kocach, wspaniałym i niezawodnym środkiem jest Lux, który pozatem nie powoduje kurczenia się wełny. Dalej : najbardziej cienkie i lekkie suknie, wszelkiego rodzaju bieliznę, bawełnę, jedwab i sztuczny jedwab, a także welwety do prania—do wszystkiego używa się Lux, w którym realizuje się ideał prania, ale należy zawsze ściśle trzymać się przepisu, który jest na każdem pudełku. Lux jest nadzwyczaj wydajnym i łatwym do dozowania, gdyż można wziąść szczyptę do uprania koronkowego kołnierzyka oraz odpowiednia ilość do większego prania

LUX

niezawodny srodek do prania.

PRÓBKA DARMO

KUPON. Do firmy "Sunlajt" Spółki Akcyjnej, Skrzynka Pocztowa 479, Poczta Główna, Warszawa.

Upraszam o bezpłatne przesłanie mi próbnego pakietu Lux, wystarczającego na próbne pranie.

Imię i nazwisko ....

Adres ....

Lx 13c-026 P (Uprasza się o wyraźne pisanie.) KIKC

Drzeworyt noworoczny z XIV w.

Na obwodzie ryciny napis łaciński w przekładzie: „Niech dla ciebie człowiecze tak będzie szczęśliwy ten Nowy Rok, jak ja jestem nowym chłopcem, zrodzonym z czystej dziewicy, Chrystusem". (Według oryginału w Pradze).

Jan Kochanowski.

Na Nowy Rok.

Tobie bądź chwała Panie wszego świata,
Żeś nam doczekać dał nowego lata;
Daj, byśmy się i sami odnowili,
Grzech porzuciwszy, w niewinności żyli.

Łaska Twa święta niechaj będzie z nami,
Bo nic dobrego nie uczynim sami;
Mnóż w nas nadzieję, przysporz prawej wiary,
Niech uważamy Twe prawdziwe dary;

Użycz pokoju nam i świętej zgody,
Niech się nas boją pogańskie narody;
A Ty nas nie chciej odstępować Panie!
I owszem racz nam dopomagać za nie.

Błogosław ziemi, z Twej szczodrobliwości
Niechaj nam dawa dostatek żywności.
Uchowaj głodu i powietrza złego:
Daj wszystko dobre z miłosierdzia Swego.

Wielkie rocznice w 1931 roku.

Setna rocznica powstania listopadowego.

Bitwa pod Grochowem dnia 25 lutego 1831 r.
Według warszawskiej litografji Jana Nepomucena Lewickiego. (Ze zbiorów Bibljoteki Jagiellońskiej).

Dwa wydarzenia niezmiernej wagi zamknęły wiek XVIII: *upadek Polski i upadek monarchji francuskiej*. Przewrót, jaki wywołały, choć dotykał całą Europę, „uwypuklił się na przeciwległych jej krańcach. Ustalił wyniesienie nowej górującej potęgi samowładnej na Wschodzie. Otworzył upust wyniesieniu nowych przodujących zasad ludowładczych na Zachodzie". — (Askenazy: „Pożegnanie stulecia").

Odtąd *toczy się między Zachodem i Wschodem Europy walka*, od której wyniku zawisło, czy stary porządek ma się utrzymać, czy nowy zapanować? Napoleon wojnami swemi rozniósł nowe *idee wolności obywatelskiej* i przyczynił się do *rozbudzenia uświadomienia narodowego*. To też, gdy runął, a wschodni monarchowie skupieni w „Świętem Przymierzu" próbowali restaurować dawny porządek, *narody wystąpiły w obronie idei wolnościowych*, tak walnie popartych przez nowy prąd kulturalny romantyzmu. — Stąd nowe stulecie od upadku Napoleona wypełniają *ruchy rewolucyjne celem utrzymania zdobyczy Wielkiej Rewolucji francuskiej* i wywalczenia narodom wolności.

„Polska sztuka golenia".
Według litografji p. t. „Polnische Art zu rasieren", z czasów powstania listopadowego. Rysunek przedstawia generała Dybicza golonego przez kosyniera.
Niemieckie pochodzenie litografji świadczy o współczesnych sympatjach niemieckich dla polskiego powstania.

Polskę po upadku Napoleona spotkał *nowy rozbiór na Kongresie wiedeńskim* (1815 r.), który przeważną część Księstwa Warszawskiego połączył z Rosją unją personalną. Ten *nienaturalny związek* Polski z państwem o odmiennym ustroju i kulturze nie mógł nic dobrego wróżyć Polsce. Despotycznie rządzona Rosja nie chciała spokojnie patrzeć na uprzywilejowane Królestwo Kongresowe, które rozwijało się politycznie i społecznie *w kierunku wręcz przeciwnym*, niż ona. — Wnet też poczuli Polacy na sobie nacisk Rosji, zmierzający do zniszczenia konstytucji Królestwa. Car Aleksander, zarazem król polski, przeszedł z nieszczerego liberalizmu *do bezwzględnej reakcji*, a narzędziami jej byli w Królestwie: w. ks. Konstanty i Nowosilcow. Ten *kurs polityki carskiej* musiał doprowadzić za następcy Aleksandra, Mikołaja I, *do wybuchu powstania* 29 listopada 1830 r.

Powstanie listopadowe było więc *nieuchronnem*

następstwem podziału Polski, ale także *doskonałym wyrazem tej idei wolnościowej, której wiernie Polacy zawsze służyli*. Gdy w lipcu r. 1830 wybuchła *rewolucja we Francji*, a następnie *w Belgji*, gdy car miał posłać wojsko polskie na Zachód *na tłumienie tam rewolucji*, Polacy zerwali się *właśnie wtedy do walki w obronie idei wspólnej, w imię braterstwa ludów*, wypisując na sztandarze powstańczym: „Za naszą i waszą wolność!“

Blisko rok zmagali się chlubnie Polacy z przemocą wroga, wkońcu jej ulegli. Brakło im wodza, któryby był z wiarą w powodzenie stanął na czele powstania i porwał cały naród, ale brakło też u rządów Europy zachodniej zrozumienia (mimo przychylności społeczeństw) *doniosłości boju polskiego dla cywilizacji europejskiej*.

Chociaż powstanie upadło, pozostało w dziejach wspaniałym objawem naszej *narodowej żywotności*, która nie pozwoliła nam ugiąć karku pod jarzmo niewoli, manifestacją naszego prawa i woli do niepodległego życia, podsyceniem ognia miłości ojczyzny na dalsze lata tułaczki, wreszcie *chlubną kartą udziału Polaków w walkach wolnościowych*.

Dr. W B.

W czterechsetlecie Obertyna.

W r. 1931 upłynie czterysta lat *od świetnego zwycięstwa hetmana Jana Tarnowskiego nad Wołochami pod Obertynem* 22 sierpnia 1531 r., gdzie pokonał *blisko trzy razy silniejszego wroga*, wyciągającego rękę po Pokucie, wytrzymawszy jego ataki w obwarowanym taborze i pobiwszy sromotnie zkolei w działaniu zaczepnem zapomocą jazdy i ognia. Tem zwycięstwem zgotował sobie Tarnowski nieśmiertelną sławę, jakkolwiek już przedtem, a także potem chlubne składał dowody swego kunsztu rycerskiego i wojonnego w walkach z Tatarami, Turkami i Moskwą. Pod Obertynem bowiem *zajaśniał w całej pełni genjusz wojenny Tarnowskiego*, pasując go *na największego wodza epoki Zygmuntów, a jednego z największych, jakich Polska miała*. To też hetman Tarnowski przeszedł do potomności przedewszystkiem jako *słynny wódz strategik*, chociaż także wybitną odegrał rolę w państwie, jako jeden z najwpływowszych oligarchów, łącząc hetmaństwo z kasztelanją krakowską, jako mąż stanu i polityk, którego pochłaniała tak polityka wewnętrzna ze swojemi naczelnemi zagadnieniami reformy państwa i kościoła, jak i polityka zagraniczna z kwestją wschodnią na czele, a także kultura Odrodzenia. „Był to człowiek wielki, wszech spraw świadomy“ — zanotował słusznie współczesny kronikarz.

Hetman Jan Tarnowski.
Według obrazu Marcelego Bacciarellego, w zbiorach hr. Tarnowskich w Dzikowie. Zdjęcie niereprodukowane.

Nie we wszystkich jednak dziedzinach życia publicznego ówczesnej Polski równie owocną była działalność Tarnowskiego, jak *w dziedzinie sztuki wojennej*. Tutaj, obok świetnych czynów wojennych, *rzucił podwaliny pod nowożytną sztukę wojenną w Polsce*, reorganizując wojska i *ulepszając taktykę* wojenną. Najważniejsze jej zasady tyczyły „kładzenia“ obozu, ustawiania szyku bojowego i staczania walki. W „kładzeniu“ obozu zastosował Tarnowski *tabor, wzorowany na rzymskim i husyckim*. W walce kładł *główny nacisk na jazdę*, z której ustawiał huf czołowy i tylny, na skrzydłach zaś posiłki. Z broni wprowadził mało dotąd używane *arkiebuzy* dla piechoty, *kule ogniowe i działa polowe*.

Szczególną zasługą hetmana było *stworzenie metody wojowania z Turkami i Tatarami*. Zdobyła ona też *rozgłos zagranicą*, *skąd przybywali cudzoziemcy zasięgnąć nauki i porady u hetmana*. W r. 1542, gdy zaniosło się na krucjatę państw chrześcijańskich przeciwko Turcji, niejaki *Jan Strazjusz* przybył do hetmana, by zasięgnąć informacyj u *znawcy walk z Turkami* i spisał na ich podstawie *traktat dla cesarza Karola V*. („Joannis Comitis Tarnovii de bello cum... Turcis gerendo disputatio sapientissima“).

Całą swą *ogromną wiedzę wojskową i wojenną*, opartą *na studjach klasycznych*, oraz znajomości *sztuki wojennej Zachodu*, ale głównie *na własnej praktyce* wojennej i doświadczeniu, zawarł Tarnowski w swem pomnikowem dziele: „*Consilium rationis bellicae*“, spisanem jako *fundamentalny podręcznik* dla przyszłych pokoleń (1558 r.).

Dzieło to w literaturze militarnej polskiej owej epoki zajmuje naczelne miejsce. Ukazało się bowiem jako pierwsze tego rodzaju poważne dzieło,

564. Kroniki Polskicy/

Bitwa pod Obertynem.

Rycina z „Kroniki polskiej" Marcina Bielskiego z r. 1597, Kraków, druk Jakóba Sibeneychera. Przy opisie bitwy wspomina kronikarz, że „pierwszego dnia miesiąca sierpnia (r. 1531) kometa się ukazała" (widoczna na rycinie), a następnie dodaje: „Nazajutrz (po bitwie, t. j. 23 sierpnia) kometa nie dała się już tak świetno widzieć, jako przeszłej nocy, która jeśli nie tę porażkę wołoską, tedy suszę podobno znamienowała; jakoż tego czasu susza była wielka".

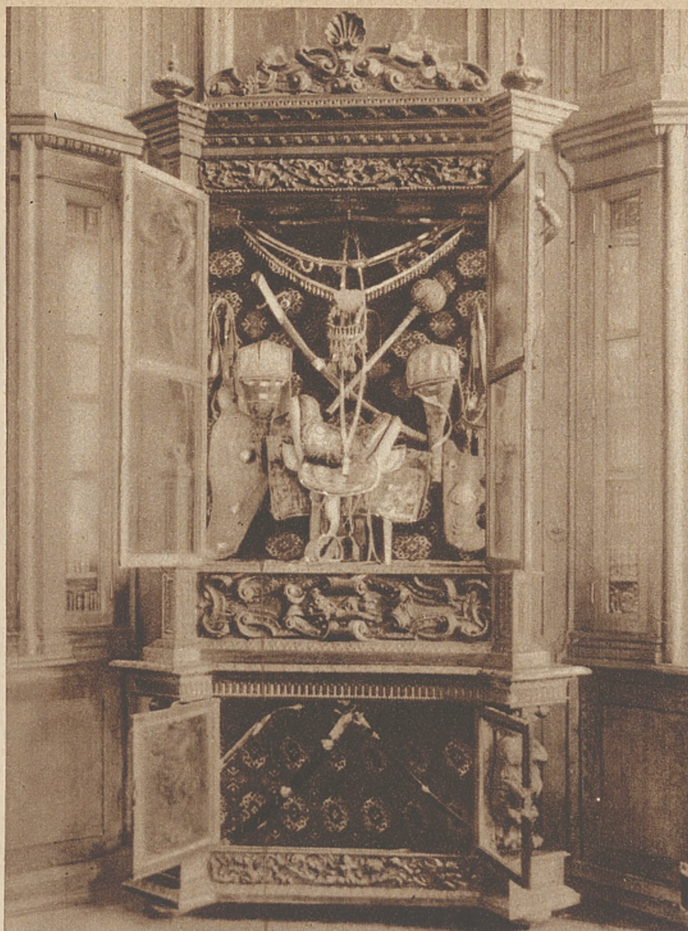
Bitwa — według opisów źródłowych — zaczęła się 22 sierpnia koło g. 9 rano. Wojska wołoskie, liczące 20.000 samej prawie lekkiej jazdy i 50 dział, starały się otoczyć obóz, w którym zamknął się Tarnowski z przeszło 6.000 przeważnie jazdy i z 13 działami. Hetman uwikłał wroga w walkę na tyłach taboru swoją jazdą, poto, by ściągnąwszy tu jego główne siły, rzucić jazdę na bok głównej siły wołoskiej, rozbić prawe jej skrzydło i centrum i zagarnąć artylerję. Ponowne natarcie jazdy polskiej i wypad piechoty przechyliły szalę ciężkiej walki na stronę polską. Wroga pragnącego odzyskać działa, odparto. Wkońcu ukazanie się chorągwi Szafrańca rzuciło wrogów do panicznej ucieczki, która dopełniła ich klęski. Poległo ich przeszło 5.000, a 1.000 dostało się do niewoli. Polacy stracili zaledwie 256 ludzi.

gdyż przed niem dzieło Przyłuskiego (1553, Księga „De bello“ w „Leges seu statuta“), ani dzieło Stanisława Łaskiego, ogłoszone dopiero w 1599 r., nie mogą tu iść w porównanie, późniejsze zaś dzieła nie przewyższyły dzieła Tarnowskiego, ani Bielskiego „Sprawa rycerska“, ani Sarnickiego „Księgi hetmańskie“, ani nawet Zamoyskiego „Rada sprawy wojennej“, która była powtórzeniem głównych myśli Tarnowskiego.

Zasady sztuki wojennej Tarnowskiego stały się podstawą jej *dla reszty wieku XVI i przez wiek XVII*, co świadczy wymownie o znaczeniu i zasługach hetmana. Umieli je ocenić już współcześni stawiając go *w rzędzie pierwszych wodzów chrześcijaństwa*. Cesarz *Karol V i król rzymski Ferdynand zapraszali hetmana nawet do siebie na wodza i to parokrotnie.*

Minęło kilka wieków i pamięć o wielkim wodzu polskim przetrwała. Obecnie w czterechsetlecie sławnego jego czynu obertyńskiego winna Polska Odrodzona uczcić pamięć hetmana, nietylko jako swego bohatera, ale także *jako twórcy nowożytnej strategji i taktyki wojennej w dawnej Polsce.*

Dr. Wł. Bogatyński.

Pamiątki po hetmanie Tarnowskim: Buława, karabela i rząd hetmana.

Pamiątki te znajdują się w zbiorach muzealnych hr. Tarnowskich w Dzikowie.

W sześćsetlecie bitwy pod Płowcami.

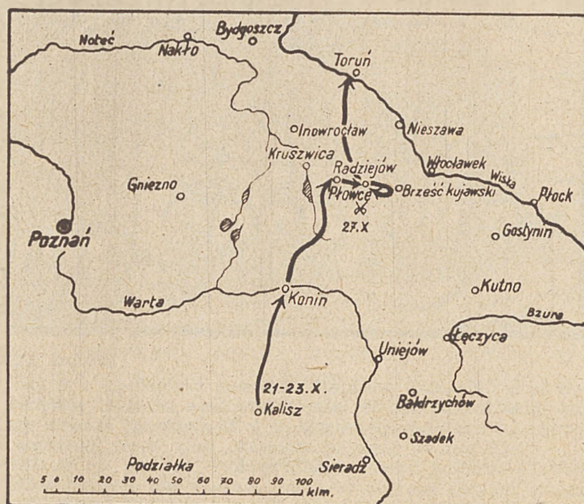
Napad Krzyżaków na Wielkopolskę w 1331 r. pozostawał prawdopodobnie *w związku z wyprawą króla czeskiego Jana Luksemburskiego na Śląsk.* Przeciwko Luksemburczykowi, którego wzrastająca potęga silnie niepokoiła sąsiadów, zawiązała się w tym czasie koalicja, do której przystąpili: cesarz niemiecki, Habsburgowie, król węgierski i polski.

Nie ulega wątpliwości, że zagrożony Luksemburczyk, pozostający w dobrych stosunkach z Zakonem, wszedł z nim w porozumienie, aby *jednoczesnym napadem na ziemie polskie* — Jana na Śląsk, Krzyżaków na Wielkopolskę — osłabić działanie przeciwnika.

Wojska zakonne dwukrotnie pustoszyły w roku 1331 Wielkopolskę. Pierwszy napad w lipcu, zaledwo dwutygodniowy, nie napotkawszy żadnego oporu, z powodu nieprzygotowania Łokietka, dotarł *pod Gniezno,* ogniem i mieczem znacząc swoje ślady. We wrześniu tego samego roku Krzyżacy napad ponowili. W sile 6—7.000 ludzi pod dowództwem wielkiego komtura Ottona v. Bonsdorf, w. marszałka Dietricha v. Altenburg i landkomtura Ottona v. Luterberg przeprawili się przez Wisłę *pod Płockiem* i drogą na Łęczycę doszli *pod Kalisz,* gdzie mieli się spotkać z wojskami czeskiemi. Luksemburczyk jednak, zajęty hołdowaniem Śląska, nie zjawił się na czas.

Doświadczony *Łokietek,* rozporządzając mniejszemi siłami, bo ok. 4—5.000 wojska, wolał unikać bitwy w otwartem polu. Postępował więc ostrożnie za Krzyżakami wracającemi na Brześć Kujawski, czekając sposobności do rozprawy.

Pod Radziejowem Krzyżacy rozdzielili się. Ok. 4.000 pod dowództwem landkomtura Luterberga ruszyło *na zdobycie Brześcia,* podczas gdy reszta pod dowództwem marszałka Dietricha v. Altenburg z jeńcami a ponadto wielkim i krępującym ruchy taborem ciągnęła powoli za nimi.

→ *Droga pochodu wojsk krzyżackich.*
(Według „Przeglądu Historyczno-Wojskowego“, r. 1929).

Bitwa pod Płowcami.

Rycina z „Historji Świata" Marcina Bielskiego, z r. 1564, Kraków, druk Mateusza Siebeneychera. W zakończeniu opisu bitwy kronikarz pisze: „Trwała ta bitwa od wschodu słońca, aż do wieczora, w której, jako piszą, czterdzieści tysięcy Niemców porażono. Z Polaków 500 zginęło, a jako piszą drudzy 30, a tych przedniejszych 15".

Ten moment wykorzystał powiadomiony przez szpiegów Łokietek i dnia 27 września *uderzył na tabor, rozbijając zupełnie Krzyżaków* i wielu biorąc do niewoli.

Na wiadomość o bitwie natychmiast *zawróciły główne siły Krzyżaków* i wdały się w walkę, którą przerwał dopiero zmrok. Oba wojska pozostały na stanowiskach naprzeciw siebie, gotowe do podjęcia boju z nastaniem dnia. Krzyżacy jednak nie czując się na siłach do sprostania Łokietkowi, pod osłoną nocy *rozpoczęli odwrót* i nieścigani nazajutrz rano dotarli do Torunia.

Jak podają stare kroniki, biskup kujawski Maciej kazał po bitwie pochować i porachować trupy. *Zabitych było ogółem 4.187*, z czego *przeszło połowa wojska zakonnego.* Samej braci zakonnej legło na placu boju ok. 100 wraz *z w. komturem Bonsdorfem.* W. marszałek *Dietrich v. Altenburg został wzięty do niewoli.*

Na pamiątkę tej bitwy została w początkach XIX w. wzniesiona na polach Płowiec figura z kamienną tablicą, opisującą pogrom Krzyżaków („20.000 Krzyżaków tu pod Płowcami poległych") za panowania Wł. Łokietka. *K. Szwajca.*

Inne ważniejsze rocznice.

W r. 1931 upływa:

1175 lat od powstania państwa kościelnego.
1000 „ „ ogłoszenia Treuga Dei za Henryka I.
625 „ „ wygaśnięcia dynastji Przemyślidów.
625 „ „ zjednoczenia Polski przez Łokietka.
500 „ „ soboru bazylejskiego.
500 „ „ spalenia Dziewicy Orleańskiej.
425 „ „ śmierci Krzysztofa Kolumba.
425 „ „ śmierci króla Aleksandra.
425 lat od wstąpienia na tron Zygmunta I Starego.
400 „ „ zdobycia Peru przez Pizarra.
350 „ „ przybycia Polaków pod Psków.
325 „ „ śmierci Jana Zamojskiego.
275 „ „ bitwy pod Warszawą ze Szwedami.
175 „ „ urodzin Jana Śniadeckiego.
125 „ „ bitwy pod Jeną i Auerstädt.
75 „ „ zakończenia wojny krymskiej.

Pierwsze na ziemiach polskich znalezisko człowieka z epoki lodowej.

Fantastyczny krajobraz z epoki lodowej.
Faza ciepła po ustąpieniu pierwszego lodowca. (Według „Museum für Urgeschichte zu Weimar". 1928).

Wkrótce ukazać się mają polskie publikacje naukowe, które niewątpliwie wywołają ogromne zainteresowanie świata naukowego.

Mianowicie *chodzi o fakt znalezienia na ziemiach polskich szczątków człowieka z epoki lodowej*, i to *szczątków bezspornie dyluwjalnego człowieka*, chodzi o znalezisko dokonane *w warunkach wykluczających jakąkolwiek wątpliwość*, o znalezisko *w tym rodzaju pierwsze na ziemiach polskich*, wreszcie *o znalezisko najobfitsze w rzędzie podobnych znalezisk człowieka dyluwjalnego w Europie*.

Wiadomość o znalezisku posiadaliśmy od chwili natrafienia na pierwsze ślady tegoż. Z natury rzeczy fakt znalezienia szczątków musiał być czasowo *osłonięty tajemnicą*, przedwczesne bowiem ogłoszenie utrudniałoby zarówno dalsze poszukiwania w terenie, jak i swobodę naukowych badań, potrzebnych dla oznaczenia znaleziska.

Obecnie jesteśmy w możności o tem doniosłem wydarzeniu naukowem ogłosić garść szczegółów.

Szczątki człowieka z epoki lodowej znalezione zostały w Krakowie.

Podnieść tu należy, że w Krakowie wykopy ziemne, dokonywane czy to w celach asanizacyjnych czy dla instalacji, wodociągów, rur gazowych, kabli i t. p., prowadzone są w sposób naprawdę kulturalny, odpowiadający naukowym tradycjom miasta. Wykopy ziemne dają na przekrojach obraz narastania miasta zarówno w dawniejszych czasach geologicznych jak i często w czasach wprost historycznych. Takie wykopy przyczyniać się zatem mogą do rekonstruowania historji nawet w tych wypadkach, gdy niema żadnych danych historji pisanej.

Człowiek pierwotny.
Rekonstrukcja typu rasy neandertalskiej. Model w Muzeum przyrodn. w Chicago.

Otóż w Krakowie organy magistratu, wykonujące roboty ziemne, mają obowiązek notowania spostrzeżeń, które mogłyby być ważne dla nauki. Spostrzeżenia te dostają się do osób naukowo zainteresowanych w danym zakresie, a notowania dotyczące znalezisk docierają do rąk powołanych, t. j. albo do Polskiej Akademji Umiejętności albo do zakładów naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego. W ten sposób nauka może wkroczyć w porę.

Tak było właśnie w danym wypadku.

Z okazji budowy lewobrzeżnego kolektora Wisły, w wykopach ziemnych dokonywanych w Krakowie *w dzielnicy XV-ej, Nowa Wieś, znaleziono różne kości*. Wiadomość o tem znalezisku doszła drogą wyżej podaną do właściwych czynników naukowych i wtedy okazało się, *że znaleziono tu szczątki człowieka przedhistorycznego, współczesnego mamutowi,*

nosorożcowi i innym dyluwjalnym zwierzętom. Szczątki tego człowieka znaleziono *wraz ze szkieletami zwierząt dyluwjalnych, na które polował, jako to: mamuta, nosorożca, konika Tarpana* (equus Gmelini) i *jeleni dyluwjalnych.*

Stwierdzenie faktu, że ma się tu do czynienia z wydarzeniem o tak doniosłem znaczeniu naukowem, bo *z pierwszem i to obfitem znaleziskiem na ziemiach polskich bezspornie dyluwjalnego człowieka,* silnie poruszyło poinformowane czynniki. *Natychmiast zabezpieczono dalsze poszukiwania przez osłonięcie odkrycia tajemnicą,* aby rozgłosem nie utrudniać robót, oraz poczyniono *właściwe zabiegi dotyczące wkopów w terenie.*

Przy zwykłym w takich wypadkach braku środków na prowadzenie poszukiwań, *dzięki ofiarności kilku wtajemniczonych jednostek, znalazł się odrazu pieniądz na pierwsze potrzeby.*

Z uznaniem też podnieść należy, że gdy *robotnicy pracujący około wkopów,* otrzymali odpowiednie informacje i pouczenia o konieczności nader ostrożnego wydobywania ziemi, *wykonywali pracę z całem przejęciem się,* a nie łopatami lub kilofami, ale poprostu *palcami na znacznej przestrzeni wydobywali ziemię, aby żadnego szczątka nie uszkodzić.*

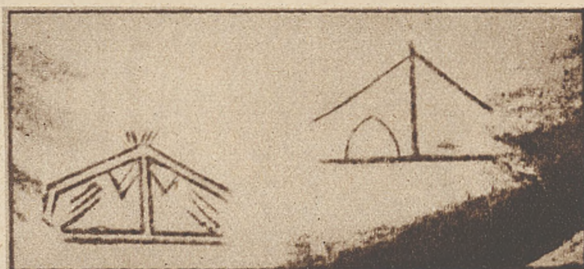
Doniosłość znaleziska polega w pierwszej linji na tem, że *chodzi tu o pierwsze bezsporne znalezienie szczątków człowieka z epoki lodowej na ziemiach polskich.* Dotychczasowe, bardzo zresztą luźne odkrycia z owych czasów w Polsce ograniczały się do drobnych fragmentów szkieletu, nie wystarczających do ścisłego odtworzenia pierwotnego człowieka na materjale krajowym.

Nadto doniosłość znaleziska krakowskiego zaznacza się tem, że dokonane ono zostało *w warunkach, wykluczających wszelkie wątpliwości.*

Najsilniej zaś występuje doniosłość znaleziska krakowskiego w tem oświetleniu, że *dotąd nauka posiada ogółem 17 znalezisk człowieka bezspornie dyluwjalnego, ale żadne z nich nie jest tak obfite, jak znalezisko krakowskie.*

Jak wiadomo, dotychczasowe europejskie znaleziska szczątków dyluwjalnego człowieka sprowadza nauka do kilku ras, wśród których najgłośniejszym jest typ neandertalski. Poza tem są wykopaliska: Homo Hauseri mousteriensis, człowiek ze Spy, człowiek z Krapiny, człowiek z Cro Magnon i t. d. *Do którego typu należy znalezisko krakowskie, orzekną fachowcy.*

Ograniczając się tu do ogłoszenia wyżej przytoczonych szczegółów stwierdzić należy, że znaleziskiem krakowskiem nauka polska wnosi znowu w dorobek ogólno ludzki wielką zdobycz, bo z pod pyłu wieków wydobywa *na światło dzienne tak ważne dokumenty pierwszego mieszkańca globu ziemskiego.*

Rysunki skalne z epoki starokamiennej.
Wyobrażenie szałasów, wykonane na skale (Francja) w epoce starokamiennej.

Z życia pierwotnego człowieka w epoce lodowej.
Polowanie na renifery. (Według obrazu M. Krantza).

Walka człowieka dyluwjalnego z niedźwiedziem jaskiniowym.

Według rekonstrukcji prof. dr. Absolona na wystawie „Anthropos" Zemskego Muzeum w Brnie Morawskiem (otwartej w r. 1930).
Oryginalne zdjęcie wykonane przez prof. Uniw. Praskiego, dra K. Absolona, głośnego badacza nad człowiekiem pierwotnym i organizatora wystawy „Anthropos", do którego Redakcja Kalendarza I. K. C. zwróciła się o zezwolenie na reprodukcję.

Dr. Józef Żurowski.
Konserwator zabytków przedhistorycznych,
Docent Uniw. Jagiellońskiego.

Człowiek pierwotny na ziemiach Polski.

Człowieka pierwotnego wyobrażamy sobie zazwyczaj jako istotę nieposiadającą wyższych idej i uczuć. Chętnie przypisujemy mu najdziksze instynkty, oraz tryb życia tak dalece surowy, że pozbawiony nawet znajomości ognia. Niektórzy radziby poniżyć go prawie do rzędu zwierząt. Tymczasem fakty mówią co innego. Choć nie należy zgóry stanowczo wykluczać możliwości, iż mit o Prometeuszu został osnuty na realnych podstawach, to jednak *nauka do tej pory nie zna stadjum bytowania człowieka na ziemi bez znajomości ognia*. Była to *najstarsza broń odporna*, najdawniejszy sposób ochrony przed dzikiemi zwierzętami. Co więcej, najstarsze wykopaliska na świecie wykazują zgodnie, że już najdawniejszym, bezsprzecznie za ludzkie uznanym szczątkom kostnym, towarzyszą *celowe wyroby*, których formy późniejsze, bardziej doskonałe, dadzą się typologicznie wywieść od wcześniejszych. Nie biorąc pod uwagę drzewa, *krzemień* był najdawniejszym zachowanym przez czas materjałem, z którego wykonywano narzędzia i broń. Gorzej dochowują się *wyroby z rogu i kości*, więc występują nieco później od kamiennych.

W każdym razie *człowiek pojawia się nam w przejawach swej twórczości odrazu jako istota rozumna i wcale nie znamy takiego stadjum istnienia człowieka, któremuby nie towarzyszyły objawy jakiejkolwiek kultury.* Każdy niemal rok przynosi jednak nowe wykopaliska, rzucające nowe światło na najstarszą epokę kultury ludzkiej. Jutro może przynieść świeże dane. Nauka, posługująca się surowym krytycyzmem, wie dziś, że ślady pierwotnego człowieka mnożą się wprawdzie coraz więcej dookoła biblijnej kolebki ludzkiej, lecz *główny obszar*, na którym występuje najwięcej tych śladów, leży znacznie dalej *ku północy*. Tętno życia biło bowiem zawsze żywiej na południu, więc też i pochód kultury szybciej tam się odbywał, aniżeli w krajach bardziej ku północy wysuniętych.

Nr. 1. Paleolityczne malowidło skalne (z Trois Frères we Francji) wyobrażające człowieka tańczącego, przybranego w maskę jelenia.

Klasycznym terenem poznania pierwotnej kultury człowieka jest *Francja*. Tam pozostało najwięcej śladów, na podstawie których możemy stwierdzić *nieomal chwilę narodzin kultury ludzkiej*, śledzić krok po kroku jej rozwój i rekonstruować stan jej w różnych fazach. Możemy wnikać w życie i w psychikę twórców pierwotnej kultury, znaczny zaś już dziś zasób szczątków fizycznych pozwala na odtworzenie, z pewnością niewiele od rzeczywistości odbiegającego obrazu owego pierwotnego człowieka (zdjęcie w poprzednim artykule). Materjały, których dostarczyły wykopaliska z obszaru Francji, Hiszpanji, Włoch północnych i Niemiec zachodnich, zdumiewają tego, kto je widzi po raz pierwszy, a dla prehistoryka są one przebogatem źródłem poznawczem pierwotnej kultury człowieka.

Obok przeróżnych *narzędzi z krzemienia, rogu i kości*, do najciekawszych należą wcale liczne *zabytki sztuki plastycznej na ścianach jaskiń, obecność grobów* (nr. 18) wskazuje zaś, że *kult zmarłych*, choć czasem w dziwny wyrażający się sposób (nr. 11), znany już był *w najdawniejszej dobie kultury ludzkiej*. Zabytki te wskazują, że *w formach kultury człowieka pierwotnego realizowały się te idee, które później miały się rozwinąć, lub tylko inny znaleźć sobie wyraz.*

Na podstawie owych wykopalisk wiemy, że *pierwsze ślady kultury ludzkiej występują dopiero w erze czwartorzędowej*, ostatniej w dziejach naszego globu. Najważniejszem zjawiskiem geologicznem w pierwszej części tej ery było *przesunięcie się granicy lodowca z obszarów podbiegunowych o wiele dalej na południe*, miejscami *niemal po środkową Europę*. Zjawisku temu towarzyszył szereg ubocznych, jak np. *znaczne rozszerzenie się strefy zlodowacenia Alp, Karpat i innych łańcuchów górskich*. Fenomen zlodowacenia powtarzał się *okresowo*, na zmianę z ciepłemi, *a nawet gorącemi okresami klimatycznemi*, które lepiej sprzy-

Nr. 2, 3, 4. Rysunki wykonane przez człowieka z epoki starokamiennej.

Nr. 5. Laska czarodziejska, lub oznaka władzy, z wyobrażeniem phallusa, z jaskini Maszyckiej.

Nr. 6. Ostrze dzirytu wykonane z żebra mamutowego. Znalezisko to pochodzi z jaskini Mamutowej.

jały pobytowi człowieka, aniżeli fazy zimne. Na podstawie różnych faktów oraz spostrzeżeń, *koniec epoki lodowcowej* (dyluwjum) oblicza się *na 10 tysięcy lat przed narodzeniem Chrystusa,* a temsamem otrzymujemy przybliżony, w stosunku do naszych zwykłych pojęć, *czas pojawienia się pierwotnej kultury człowieka na ziemi.* Nosiciela tej kultury nazywamy *człowiekiem pierwotnym,* a kulturę jego — *paleolityczną* (starokamienną), ze względu na *materjał krzemienny,* którym się głównie posługiwał i na technikę jego obróbki.

Jakkolwiek badania nad najstarszą epoką prehistorji są *w Polsce* dopiero w zaczątkach, niemniej dotychczasowe wyniki stwierdzają nietylko *bezsprzecznie fakt obecności człowieka pierwotnego w naszym kraju,* lecz wyniki te, uzupełnione analogjami z innych krajów, umożliwiają *wglądnąć w życie człowieka pierwotnego i odtworzyć je* w najgłówniejszych zarysach. Podobne potrzeby życia oraz bezsprzeczne związki rasowe i kulturowe powodowały bowiem zbliżone do siebie wyniki, tak, że *na całym obszarze Europy w epoce starokamiennej życie człowieka pierwotnego podobnie się kształtowało.* Możemy przeto odtworzyć nietylko *poziom jego kultury materjalnej i tryb życia,* ale także *wniknąć w psychikę* i podać szereg danych, dotyczących *życia socjalnego, wyobrażeń religijnych* i niektórych innych *rysów kultury duchowej,* nie wyłączając nawet *sztuki.*

Otóż badania porównawcze, oparte na prowadzeniu *wykopalisk,* które *w odrodzonej Polsce bardzo się rozwijają,* wykazują, że *z obszaru zachodniej Europy człowiek pierwotny przeszedł także na dzisiejsze tereny Polski* i stworzył *tutaj jedno z najważniejszych ognisk kultury epoki starokamiennej,* pomimo, że istniały tutaj *zawsze gorsze, aniżeli w krajach nadatlantyckich warunki ludzkiego bytowania.* Klimat był tu bowiem surowszy, ponieważ granica lądolodu leżała niedaleko. Znakomitych warunków zamieszkania dostarczały jednak *jaskinie w skałach wapiennych, położonych nad rzeczką Prądnikiem* i nad kilku innemi w malowniczej okolicy *Krakowa, Ojcowa i Olkusza. Nigdzie indziej w Polsce niema starszych śladów pobytu człowieka. Tutaj to stopa ludzka dotknęła poraz pierwszy dzisiejszą ziemię polską.* Była to *stopa człowieka pierwotnego.*

Człowiek pierwotny, zamieszkujący w Polsce w epoce dyluwjalnej, żył *współcześnie z mamutem, nosorożcem, niedźwiedziem jaskiniowym* i z szeregiem wielu innych czworonogów (zob.

Nr. 7. Narzędzia krzemienne znalezione w jaskiniach polskich: lewe pochodzi z jaskini Okiennik, prawe — z jaskini Mamutowej.

Nr. 8. Na lewo — siekiera niegładzona z Lelowic (pow. miechowski), na prawo — siekiera gładzona z krzemienia pasiastego z Piątnicy (pow. łomżyński).

Nr. 9. Narzędzia kościane z epoki starokamiennej (1 i 2), obok (3 i 4) podobne wyroby współczesnych Eskimosów.

nast. artykuł), poprzedników niektórych dziś jeszcze żyjących dziko lub oswojonych zwierząt (antylopa, ren, koń dziki i inne). Niektóre z tych zwierząt zamieszkiwały jaskinie, inne wypasały się na wielkich stepach, ciągnących się przeważnie tam, gdzie dziś szumią łany pszeniczne na żyznych ziemiach lessowych, mianowicie *w południowej części województwa kieleckiego, lubelskiego, Wołynia i Podola.*

Nr. 10. Fragment kości mamuta z rysunkiem przedstawiającym kroczącego mamuta, z Czaryńci (na Podolu).

Życie człowieka pierwotnego upływało *na łowieniu* owych i wielu innych zwierząt. Chodziło bowiem przecież o utrzymanie bytu; inne zaś formy zdobywania pożywienia nie były znane, *ani pasterstwo, tem mniej rolnictwo.* A myślistwo pochłaniało wiele sił, energji i czasu. Brak odpowiedniej broni, którąby można było pokonywać wielkie zwierzęta, trzeba było zastępować sprytem. Łowiono więc w sidła i w paści, w wilcze doły i różne inne pułapki, postępując bardzo podobnie, jak to czynią dziś jeszcze niektóre poza-europejskie plemiona, żyjące z łowiectwa. Gromadny wysiłek myśliwców przynosił w takich razach najlepsze wyniki. *Wyroby z krzemienia lub kości,* odkrywane przez archeologów, służyły przeważnie jako *narzędzia do rozbijania kości, celem dostania się do ich szpiku* (nr. 7), *do obróbki krzemienia lub skóry i drzewa,* grających również niepoślednią rolę jako materjały użytkowe. Inwentarz człowieka pierwotnego, zamieszkującego Polskę, był zatem w wielu razach bardzo podobny do tego, który dziś możemy zobaczyć w jakiemś muzeum etnologicznem.

Nieznaną jednak była naszemu protoplaście z epoki lodowej sztuka wypalania naczyń z gliny. Nieznane było także tkactwo i szereg innych rzemiosł, uprawianych przez dzisiejszych półdzikusów. Wszelako *sam fakt znajdywania igieł kościanych* (np. w jaskini Koziarnia w *Ojcowie)* świadczyłby o umiejętności szycia, zapewne jakiemiś włóknami roślinnemi.

Ustawiczna zmiana miejsca pobytu w pogoni za zdobyczą nie nasuwała potrzeby stałego osiedlania się. Nie znamy więc z tej epoki *ani osad mieszkalnych, ani też chat, a jedyną formą budownictwa mogły być szałasy,* które tu i ówdzie zakładano w miejscach nieco dłużej trwającego postoju. W miejscach tych napotykamy dziś *ślady ucztowisk i polowych pracowni narzędzi,* broni i innych wyrobów, pozostałych niekiedy w ogromnej ilości. Po obcięciu rogów zwierza, które spożytkowywano do celów praktycznych, po zdjęciu skóry, której futro miało służyć za odzież i po spożyciu mięsa, rozłupywano kości celem wydobycia ich szpiku, a z nich samych wykonywano *dziryty* (nr. 6), *iglice, maczugi* i t. p. W pracy tej posługiwano się także kamieniami, których używano jako *tłuki i rościeracze.* Najczęściej używany był *krzemień,* z którego wykonywano narzędzia. Takie *ucztowiska i pracownie polowe* zalegają czasem przestrzeń wielu dziesiątków metrów kwadratowych i są pozostałością pobytu większych gromad ludzkich. Pył lessowy i inne utwory dyluwjalne i późniejsze pokryły je zczasem grubemi warstwami.

W Polsce odkryto takie stanowiska m. in. *na wzgórzu św. Bronisławy pod Krakowem, w Jaksicach* w pow. miechowskim, *w Górze Puławskiej* nad średnią Wisłą, *w Gródku* na Wołyniu, *w Glinianach* we wschodniej Małopolsce, *w Nowosiółce Kostjukowej* na Podolu, *w Mezinie i w Ozarińci,* leżących już na wschodnich rubieżach dawnych ziem Polski i w wielu innych miejscowościach.

Sporządzane wyroby nie zawsze miały zastosowanie do praktycznego celu, gdyż niejednokrotnie były wykonywane także *ozdoby stroju,* oraz różne przedmioty, mające służyć jako *odznaki władzy* lub *dla kultów religijnych* (np. laski czarodziejskie, nr. 5), a właściwie do *celów magji* i t. p. *Praktyki magji* stosowano tam, gdzie bieg przyszłych wypadków nie leżał w mocy człowieka, lecz przekraczał zakres jego bezpośrednich wpływów i doświadczeń, czyto gdy chodziło o zabezpieczenie sobie *pomyślnych łowów,* czy też *w celu uchronienia się od nieszczęść i choroby.* Idee *o istnieniu sił nadprzyro-*

Nr. 11. Rytualne pochowanie samych tylko czaszek kilku ludzi w jaskini Ofnet (Bawarja).

Nr. 12. Naczynie gliniane pięknie zdobione z grobu ludzkiego z młodszej epoki kamiennej, odkryte we wsi Złota (koło Sandomierza).

Nr. 13. Motyka dwustronna kamienna, znaleziona na Woli Justowskiej (pod Krakowem).

Nr. 14. Siekiera z rogu, znaleziona nad Sanem w powiecie miskim.

dzonych budziły się niewątpliwie w duszy pierwotnego człowieka także i wtedy, gdy bezradnie stawał *w obliczu wielkich zjawisk przyrody* lub *wobec zmian własnego życia.*

Na tem też tle *powstaje także i sztuka.* Już pierwsze jej objawy stają przed nami odrazu tak nagle i w tak *doskonałej formie*, że nauka nie znalazła dotąd zadowalającej odpowiedzi, skąd stać było „dzikusa" na tak wspaniały, a przytem *spontaniczny wyraz artyzmu.* Głównym przedmiotem sztuki były *zwierzęta, na które polowano.* Snać dziesiątki pokoleń ludzkich zżyły się tak głęboko z celem swych łowów, że zczasem ten i ów myśliwy z łatwością odkrył w sobie wrodzoną zdolność i pociąg do przedstawień figuralnych. Rysunki takie dotyczą najczęściej rozmaitych zwierząt pasących się, kroczących lub też spoczywających, takich właśnie, jakiemi widział je niejednokrotnie zbliska, czy to z zasadzki, czy też w chwili podchodzenia zdobyczy. Jest też bardzo prawdopodobne, że owe wyobrażenia zwierząt, wykonywane na ścianach jaskiń, lub też na przedmiotach ruchomych (nr. 10) miały być *czarodziejskim sposobem przywabiania danego zwierzęcia, a nie „sztuką dla sztuki"*. Zczasem przedstawienia figuralne zwierząt schematyzowały się do tego stopnia, że tylko wprawne oko archeologa rozpoznaje treść tych rycin (nr. 19).

Innym sposobem zaczarowywania łownej zwierzyny był *wspólny taniec w maskach i skórach swych ofiar* (nr. 1 do 4). Ponadto w zakresie najczęściej powtarzanych tematów sztuki od brzegu Atlantyku począwszy i sięgających aż poza wschodnie rubieże dawnych ziem Polski, pojawiają się różne figurki nagiej kobiety z bardzo wydatnemi kształtami. Jest to może objaw kultu jakiegoś bóstwa kobiecego i płodności, a do tego samego zakresu idej zaliczyć także należy wyobrażenia phallusów (nr. 5).

Gdy pobyt w stepie uniemożliwia czy to zimna pora roku, czy też dłuższy okres lodowy, *chroniono się pod osłonę jaskiń skalnych.* Na poziomie, który tam zastano, zakładano ognisko, a po opuszczeniu go, namuł skalny pokrywał je zczasem grubą warstwą, tworząc nowy, wyższy od poprzedniego, poziom dna jaskini. Przychodziły nowe grupy myśliwych do tej samej groty i zakładały w niej swe ogniska, wyżej położone od poprzednich. Nad opuszczanemi kolejno śladami pobytu człowieka, ponad paleniskami i porzucanemi pracowniami z resztkami wyrobów z kamienia lub kości, *rosły z wiekami nowe i coraz to nowsze namuliska.*

15

16

17

Nr. 15. Ozdoba do naszycia, wyobrażająca głowę wołu, a na niej stylizowaną postać kobiety. Nr. 16. Dwa sztylety kościane. Nr. 17. Gliniana figurka kobieca, wypalona (na zdjęciu powiększona).
Nry 15—17: Znaleziska z jaskini gipsowej w miejscowości Bilcze Złote we wschodniej Małopolsce.

Zczasem sięgnęły one niekiedy aż do pował jaskiń i razem z gruzem skalnym, obrywającym się z ich pował, pokryły niepisane dokumenty życia wielu przedhistorycznych pokoleń ludzkich.

Najgłębsze namulisko i najstarsze zabytki epoki paleolitycznej stwierdzono do tej pory w jaskini Ciemnej w Ojcowie.

Bardzo ważne ślady tej epoki, także w postaci *narzędzi krzemiennych, z kości i rogu,* odkryto *w kilku innych jaskiniach Ojcowa,* oraz w jaskiniach na obszarze sąsiednich wsi, a mianowicie *w Jerzmanowicach, we Wierzchowiu i w Maszycach* (nr. 5, 6, 19), dalej *w Piekarach* koło Tyńca, *w jaskini Okiennik* (nr. 7) pod Skarżycami, i w wielu innych. Wraz ze wspomnianemi powyżej stanowiskami, leżącemi na obszarze dawnego stepu polskiego, *kryją jaskinie najważniejsze dokumenty, stwierdzające istnienie i charakter człowieka pierwotnego w Polsce.*

Nr. 18. Wspólny grób dwojga ludzi z epoki starokamiennej (odkryty w Mentonie). Szkielety ułożone są w pozycji siedzącej, względnie leżącej, z nogami skulonemi.

Człowiek ten należał do tych samych ras ludzkich, które żyły na obszarze Europy zachodniej. *Najstarsza rasa ludzka, neandertalska* (rycina w poprzednim artykule) żyła *w starszej połowie paleolitu,* a przedstawiciele jej niektóremi tylko szczegółami w budowie czaszki i kośćca różnili się od *rasy Cro Magnon, której krew płynie w dzisiejszym człowieku.*

Namuliska naszych jaskiń kryją niewątpliwie liczne szczątki człowieka pierwotnego, wraz z innemi jeszcze zagadkami i zrozumiałem jest, że każda wiadomość o odkryciu szczątków pierwotnego człowieka posiada tak wielkie znaczenie. Twierdzenie, że liczniejsze szczątki kostne człowieka pierwotnego znajdują się w Polsce, możemy wypowiedzieć tem śmielej, że *na pobliskich Morawach odkryte już zostały kości paleolitycznego mieszkańca* tego kraju, a prócz tego *na zasadzie wspólnoty cech kulturowych,* przejawiających się w zabytkach, o których tutaj mówiliśmy. Wspólnota ta jest tak wielka, że *można było podzielić paleolit Polski na takie same okresy, jak w zachodniej Europie.* Okresy te nazywamy według miejscowości francuskich, w których po raz pierwszy stwierdzono występowanie zabytków charakteryzujących dany okres. Najważniejsze okresy starszego paleolitu (właściwa epoka lodowcowa) noszą nazwy: szelski, aszelski, mustjerski; okresy młodszego paleolitu (polodowcowego) nazywamy: orinjacki, solutrejski i madleński. Każdy z tych okresów trwał *może setki lat,* a różniły się one między sobą szeregiem cech, o których nie mogliśmy tutaj mówić szczegółowo, gdyż zadaniem naszem było dać tylko ogólny obraz kultury człowieka pierwotnego w Polsce.

Spadkobiercami kultury paleolitycznej są być może pewne plemiona afrykańskie oraz Eskimosi, gdyż w ich kulturze można zauważyć takie cechy (nr. 9), które były charakterystyczną właściwością człowieka pierwotnego w epoce starokamiennej.

Po przejściu przez stadjum kulturowe, które nazywamy *epoką starokamienną,* wkroczył mieszkaniec Europy *w dalszą fazę swego rozwoju* (neolit). *W młodszej epoce kamiennej* posługiwano się wprawdzie także głównie kamieniem, lecz *krzemień umiano już gładzić,* a w miękkich rodzajach kamienia *wiercono otwory na styliska* (nr. 13). Z biegiem czasu narzędzia różnicowały się coraz bardziej i nadawano im nowe kształty, zastosowane do coraz to bardziej wzrastających potrzeb (nr. 8, 14). Nadto umiano także *wypalać naczynia z gliny* (nr. 12) i pięknie je zdobiono, a niektóre wyroby wzbudzają podziw swoją elegancją (nr. 15). W tej epoce spotykamy *figurki kobiece, ale wypalane z gliny,* mniej lub więcej stylizowane (nr. 17). *W epoce kamienia młodszego rozpoczęto uprawę roli i hodowlę zwierząt domowych,* a zmiana gospodarstwa powodowała *zakładanie stałych osad.* Nie był to już zatem człowiek pierwotny w całem tego słowa znaczeniu.

Nr. 19. Pałeczka kościana ze stylizowanem wyobrażeniem zwierzęcia. Znalezisko z jaskini Maszyckiej.

Nosorożec ze Staruni.

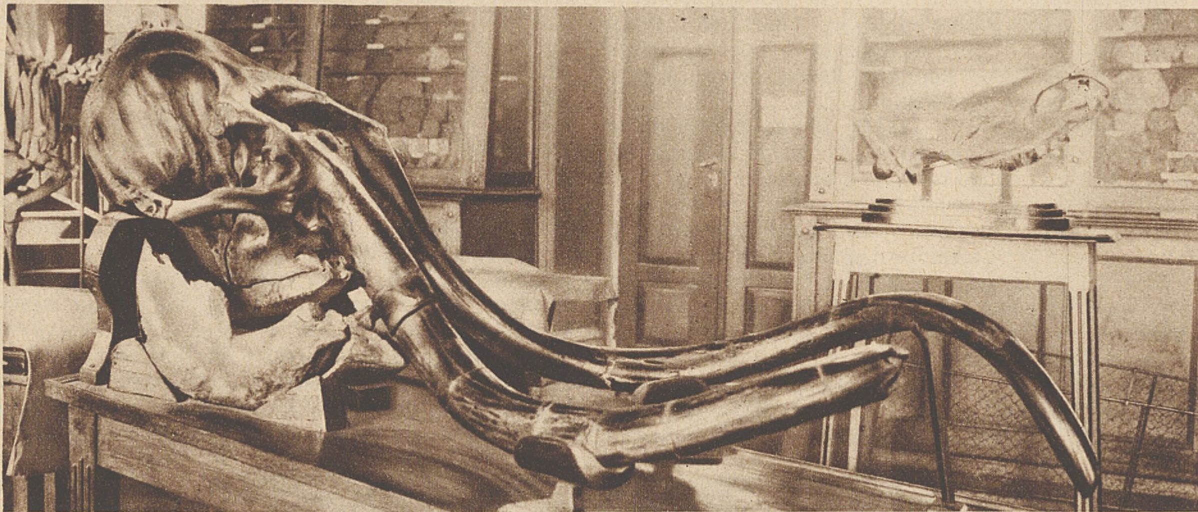
Okaz nosorożca znalezionego w Staruni, po ukończeniu preparowania. Zwierzę to, liczące 8 do 9 lat, ma wysokości 1 m. 70 cm i 2 m 87 cm długości. Długość większego rogu wynosi 87 cm, mniejszego 38 cm.

Prawdziwą sensacją dla świata naukowego było w ub. roku odkopanie *w Staruni* w woj. stanisławowskiem i wydobycie całego, dobrze zachowanego okazu *nosorożca włochatego* (Coelodontus antiquitatis) z epoki lodowej, t. j. *z przed ok. 30.000 lat*. Zwierza tego *poszukiwała i odnalazła P. Akad. Um.* w umyślnie w tym celu podjętej ekspedycji i zajęła się wydobyciem i spreparowaniem.

Okaz *zachowany był bardzo dobrze*, gdyż leżał w warstwach nasyconych solankami i ropą, a brak mu było tylko rogów, nad-

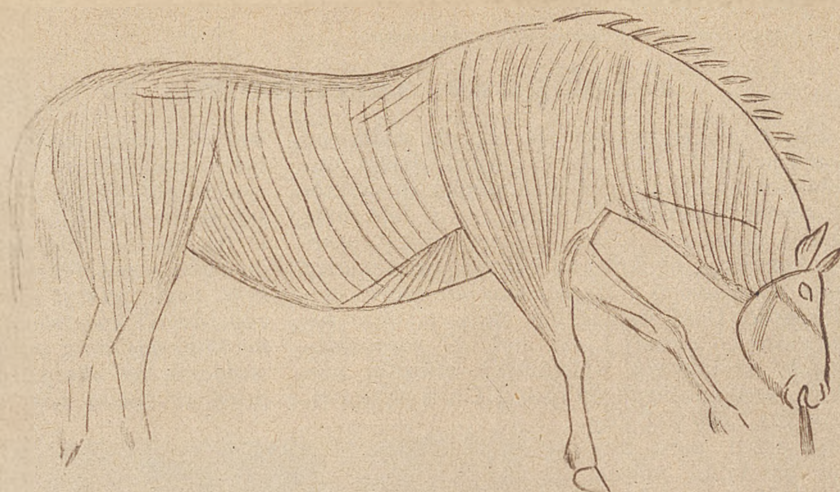
Nosorożec namalowany przez człowieka pierwotnego (na ścianie jaskini Font de Gaume).

Czaszka mamuta. Okaz wykopany w r. 1851 w Brjance pod Rzeszowem (obecnie w zbiorach gabinetu paleontologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego).

to ze skóry zeszło uwłosienie. Wydobyty przez E. Panowa, kustosza Muz. Fizjograficznego P. Ak. Um., przewieziony został do tego Muzeum, gdzie szkielet zestawił dyrektor Muzeum J. Stach, a pod jego kierunkiem preparator Muz. Dzieduszyckich Fr. Kalkus dokonał spreparowania.

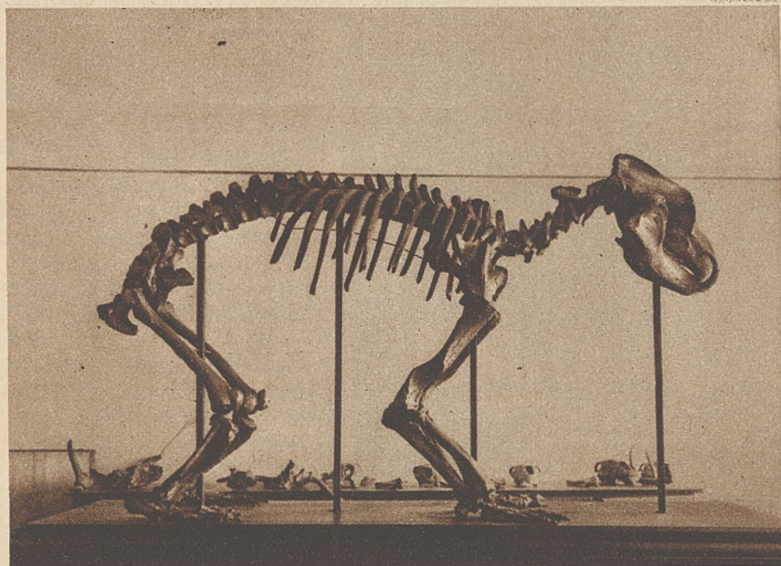
Wykopalisko ze Staruni posiada *dla nauki pierwszorzędne znaczenie*, gdyż znalezione zwierzę, znane dotąd i rekonstruowane z rysunków skalnych dyluwjalnego człowieka, oraz z odkopanych luźnych części, ukazuje się nam *w swej rzeczywistej postaci*. Nadto ten okaz muzealny jest *pierwszem w tym rodzaju wykopaliskiem na świecie*.

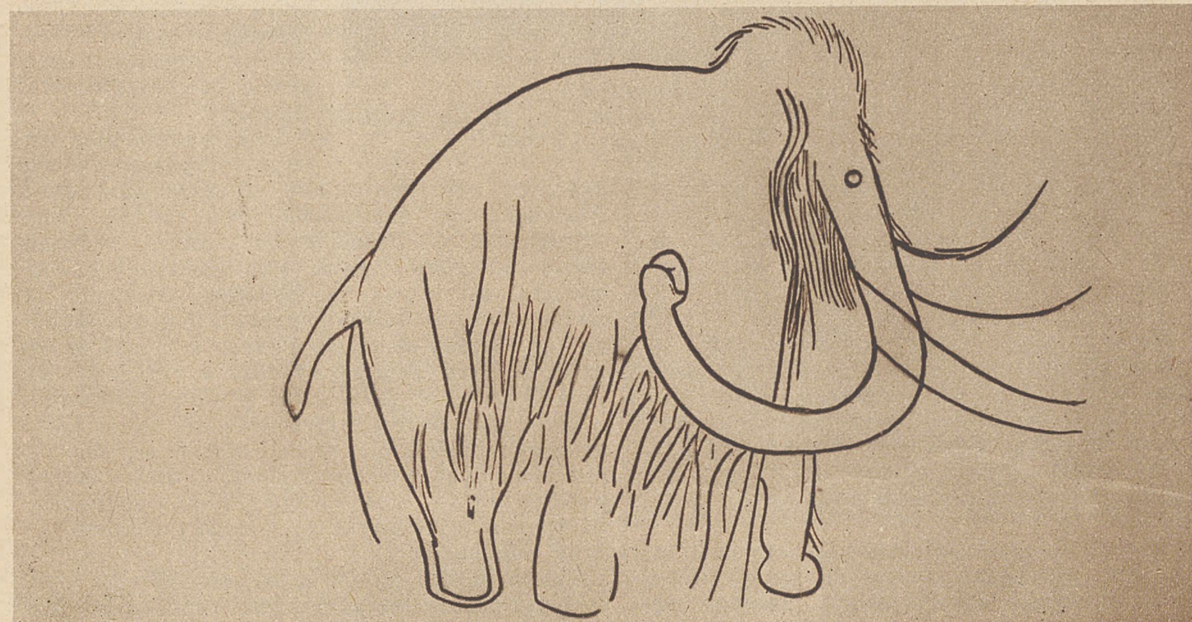
Dziki koń (zebra?) wyryty w epoce starokamiennej na ścianie jaskini Marsoulas (Francja).

Nosorożec ze Staruni jest okazem młodej samicy. Wyrośnięty osobnik dochodził prawdopodobnie do 2 m wysokości i 4 m długości, a róg nosowy u rozwiniętych samców mógł dochodzić do 1 metra długości. Był to zwierz roślinożerny. Żyjąc bardzo licznie, podobnie jak mamut, wyginął z końcem epoki dyluwjalnej wskutek zmiany warunków klimatycznych. Nosorożec podobnie jak mamut był zwierzęciem polarnem.

Zamieszczone tu inne reprodukcje obrazują najcharakterystyczniejszą faunę współczesną nosorożca w czasach dyluwjum.

Na lewo: Szkielet niedźwiedzia jaskiniowego, w zbiorach Polskiej Akademji Umiejętności, złożony (przez dra M. Kociubę) w r. 1890 z kości wydobytych i oznaczonych (przez G. Ossowskiego) z jaskini Wierchowskiej (badanej w r. 1884—1887). Szkielet ma długości 2'20 m., wys. 1'12 m.

Rysunek mamuta w pieczarze paleolitycznej w Combarelles (Dordogne).

Dr. Jan Gadomski.
Adjunkt Obserwatorjum Astronomicznego w Warszawie

Zdobycze astronomji w r. 1930.

Nauka o niebie posuwa się obecnie wielkiemi krokami naprzód. Dzieje się to głównie dzięki pracy wielkich obserwatorjów amerykańskich, w których uczeni, uzbrojeni w olbrzymie i doskonałe narzędzia badawcze, z iście „amerykańską“ energją dokonywują epokowych odkryć, *rozszerzając granice widzialnego wszechświata niemal w nieskończoność*. Dość wspomnieć, że n. p. *ilość zarejestrowanych dzisiaj t. zw. mgławic pozagalaktycznych*, najdalszych widzialnych utworów niebieskich, analogicznych do naszej Drogi Mlecznej, wynosi *już 2,000.000*, gdy jeszcze przed paru laty znano ich tylko miljon.

Rok 1930 przyniósł *specjalnie obfity plon*. Większość odkryć, to wyniki długich, mozolnych, systematycznych badań, pracowitego gromadzenia materjału obserwacyjnego, który dopiero po pewnym czasie będzie mógł być obliczony, opracowany i należycie wyzyskany. Nie brak jednakże w ostatnim roku także *odkryć „efektownych“*. Odnoszą się one przedewszystkiem do najbardziej nam bliskiego otoczenia, mianowicie do *systemu planetarnego naszego Słońca*, z którym — jako mieszkańcy Ziemi — jesteśmy związani nieodłącznie. Mamy tu na myśli przedewszystkiem *odkrycie w r. 1930 dziewiątej wielkiej planety* naszego systemu słonecznego, *odkrycie 5 nowych komet*, wreszcie odkrycie *kilkudziesięciu małych planet* (planetoid).

Najbardziej zelektryzowała umysły wiadomość o odkryciu zgórą *od stu lat bezskutecznie poszukiwanej nowej planety*, okrążającej Słońce w głębiach systemu planetarnego, położonych poza orbitą najdalszej dotychczas znanej planety, Neptuna. Odkrycia dokonał w *dniu 21 stycznia 1930 r. Clyde — W. Tombaugh, młody asystent obserwatorjum Lowell'a*, w miejscowości Flagstaff w Arizonie. *Za właściwego odkrywcę należy jednak uważać niezbyt dawno zmarłego astronoma Percivala Lowell'a*, założyciela tegoż obserwatorjum. Ten bowiem niezmordowany badacz świata planet już na wiele lat przedtem *„wyczuł“ rachunkiem nową planetę* i w ten sposób utorował drogę jej odkryciu.

Tombaugh fotografował wytrwale, systematycznie od roku niebo przy pomocy dużego teleskopu, *poszukując celowo nowej planety pozaneptunowej*. Specjalnie badał on *pas nieba zwany ekliptyką*, stanowiący, jak wiadomo, szlak, po którym biegną wszystkie wielkie planety naszego systemu słonecznego. Gdy młody badacz *przeszukał w ten sposób przy pomocy fotografji w przeciągu roku bezskutecznie niemal cały obwód ekliptyki*, nagle *odkrył niespodzianie w pobliżu gwiazdy „delta“ konstelacji Bliźniąt, słabiutką gwiazdkę 15-ej wielkości gwiazdowej*, a zatem *już ledwo widoczną na kliszy. Gwiazda wyraźnie z dnia na dzień zmieniała swe położenie względem gwiazd sąsiednich*. Już po paru dniach przekonał się, że *jest to owa poszukiwana dawno planeta*. Rzecz ciekawa i godna podniesienia, że odkryta planeta *nazwana Pluton od liter początkowych imienia i nazwiska Percivala Lowell'a*, znajdowała się na niebie *zaledwie w odległości 4 stopni łuku od miejsca wskazanego przez rachunki zmarłego przed laty astronoma*.

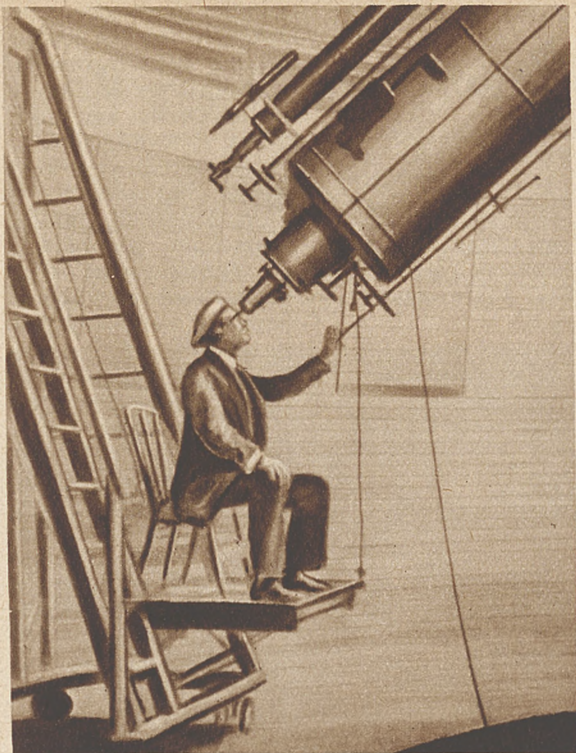
Galileo Galilei.
Obraz Salvatora Rosy (1615—1673). Ze zbiorów Zdzisława hr. Tarnowskiego w Dzikowie.

Świat dowiedział się o odkryciu dopiero 13 marca, t. j. wówczas, gdy astronomowie z Flagstaff w dalszych obserwacjach znaleźli *niezbite potwierdzenie odkrycia*. Odtąd aż po dzień 26 maja 1930 r. wszystkie obserwatorja świata, rozporządzające odpowiednio silnemi narzędziami (w Polsce takich dotąd niema), śledziły pilnie planetę, która jednakże *niebawem zniknęła w blaskach Słońca*, by wynurzyć się z nich *z powrotem dopiero jesienią*.

Teraz zabrali głos teoretycy. *Transneptuniczny charakter odkrytej planety pierwsze udowodniło Obserwatorjum Krakowskie*. Ono również (obliczenia prof. T. Banachiewicza) *podało pierwszą eliptyczną orbitę Plutona, oraz obliczyło jego efemerydę*. Efemeryda ta, podająca położenie na niebie planety w latach poprzednich, *pozwoliła odszukać Plutona na kliszach nieba z r. 1927 w obserw. w Uccle* (Belgja), *z r. 1921 w Yerkes* (St. Zj. A. P.), *oraz z r. 1919 w Mt. Wilson* (Kalifornja).

Jeżeli przy badaniu tych klisz nie zaszła jakaś grubsza pomyłka, t. j. o ile obraz nowej planety nie pomieniano z obrazem jednej z wielu bladych gwiazd, które w liczbie wielu miljonów są widoczne w pobliżu ekliptyki, to rezultaty obliczeń byłyby następujące:

Pluton okrąża Słońce w okresie 250 lat, przebywając *przeważnie poza orbitą Neptuna*. Porusza

Percival Lowell (1855—1916).
Założyciel obserwatorjum we Flagstaff (Arizona), w czasie obserwacji nieba przez refraktor o średnicy 60 cm.

się on *po dość silnie spłaszczonej elipsię, której środek leży daleko poza Słońcem,* bo *aż poza orbitą Saturna* (punkt ten na wykresie oznaczony jest +). Planeta Pluton w *punkcie odsłonecznym* swej drogi (ostatni raz miało to miejsce w r. 1864) znajduje się w *odległości 54 jednostek astronomicznych* (1 jednostka astr. = średniej odległości Ziemi od Słońca = 149,500.000 km), w punkcie zaś *przysłonecznym* (r. 1989) zbliża się do Słońca *na 29 jedn. astr.* i tem samem, rzecz ciekawa, *wkracza niejako w obręb drogi planety Neptuna* (zob. wykres).

Oczywiście w takim stanie rzeczy *łatwo mogłoby dojść do wzajemnego spotkania się obu ciał,* Neptuna i Plutona. Jednakże *oba te ciała wyminą się,* dlatego, że płaszczyzna drogi nowej planety jest *kilkanaście stopni nachylona do płaszczyzny drogi Neptuna.* Bezpośredni *skutek znacznego zbliżenia się* do siebie obu planet, które nastąpi *już za lat kilkadziesiąt,* będzie tylko ten, że *drogi obu ciał ulegną znacznym zakłóceniom.*

Należy podnieść, iż *nowe odkrycie powiększyło rozmiary naszego systemu planetarnego o 3 i pół miljarda km, a więc o 80%.*

A teraz kilka słów o *samej planecie.* Pluton biegnie dookoła Słońca, jak wszystkie planety, obiegając sklepienie niebieskie w kierunku od zachodu na wschód. Jego *średni ruch postępowy po orbicie jest 6 razy wolniejszy niż Ziemi,* gdyż wynosi *około 5 km/sek.* W ciągu roku przesuwa się on na tle gwiazd średnio *zaledwie o łuk odpowiadający trzem tarczom Księżyca.* Słońce nasze oglądane z powierzchni planety, miałoby *średnicę około 40 razy mniejszą, niż u nas,* blask zaś *1.600 razy słabszy.* Mimo to światło słoneczne w odległości Plutona jest *jeszcze około 250 razy silniejsze od światła Księżyca w pełni.* Planeta widziana z Ziemi posiada *blask około 160.000 razy słabszy od blasku najsłabszej gwiazdy widocznej gołem okiem w czasie bezksiężycowych nocy,* a *około 2,000.000 razy słabszy od blasku Wenus, Marsa,* lub *Jowisza.* Nic też dziwnego, że do obserwacyj Plutona jest potrzebna *conajmniej luneta o średnicy 50 cm,* albo też *astrokamera* (t. j. przyrząd służący do fotografowania nieba) *o objektywie 16 cm w średnicy.*

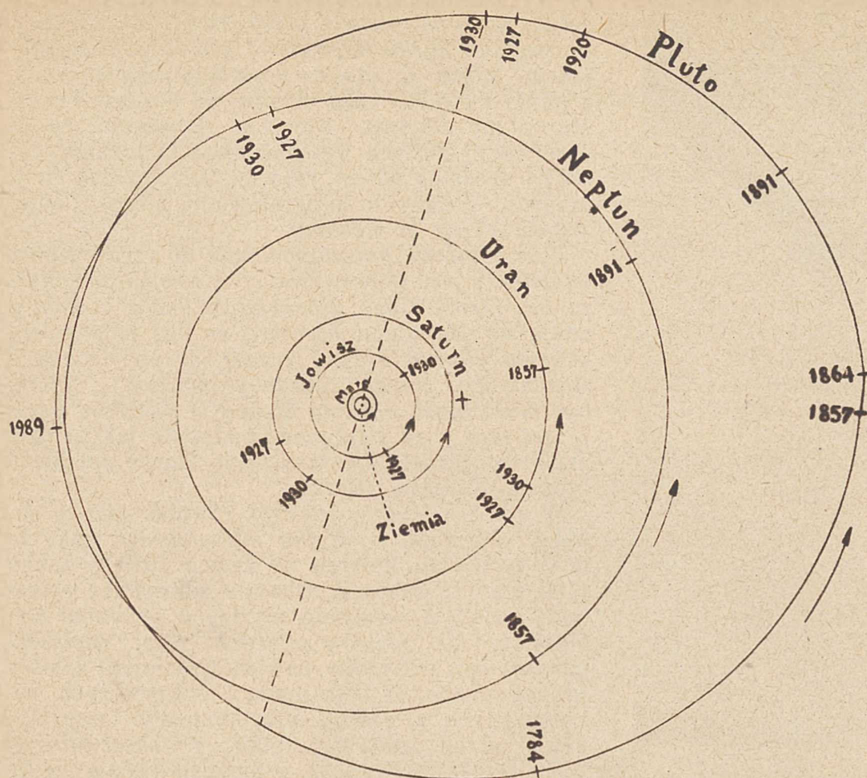
Pluton należy *prawdopodobnie do rzędu planet wielkich* i jest porównywalny *z rozmiarami Marsa lub Ziemi.* Jego *stosunkowo małe rozmiary* zdają się uzasadniać *hipotezę, że jest to pierwsza odkryta planeta z całej licznej grupy drobnych stosunkowo planet „pozaneptunowych“,* które, *być może krążą dookoła Słońca w szerokim pasie przestrzeni poza Neptunem,* podobnie jak to czynią liczne planetoidy, okrążające Słońce pomiędzy drogami Jowisza i Marsa.

W roku ubiegłym odkryto również *szereg nowych planetoid w liczbie kilkadziesiąt,* tak, że ilość tych ciał, których do końca 1929 r. znano 1109, wzrosła znacznie. Obecnie odkrywane planetoidy należą z reguły do *słabszych objektów niebieskich, nie przekraczających 12-ej wielkości gwiazdowej,* wszystkie bowiem jaśniejsze zostały już odszukane. W tych pracach odkrywczych, dokonywanych z zasady przy pomocy fotografji, biorą udział *głównie tylko 4 obserwatorja:* w Heidelbergu (Niemcy), w Simeisie (Rosja), w Algerze (płn. Afryka) i w Johannesburgu (płd. Afryka).

W r. 1930 również nasze wiadomości *z dziedziny komet* powiększyły się znacznie przedewszystkiem wskutek odkrycia w tym roku (do dnia 17-go

Odkrywcza fotografja planety transneptunowej Pluton.
Planetę wskazują 2 duże strzałki. Obok jasna gwiazda „delta“ konstelacji Bliźniąt, widoczna dobrze gołem okiem.

Obecny wygląd naszego systemu planetarnego po uzupełnieniu orbitą nowoodkrytej dziewiątej planety Pluton. Najmniejsze koło pośrodku wyobraża drogę Ziemi, następne, coraz to większe, kolejno drogi: Marsa, Jowisza, Saturna, Urana i Neptuna. Droga planety Pluton — według dotychczasowych obliczeń — jest w odróżnieniu od prawie kolistych orbit innych planet, dość znacznie spłaszczoną elipsą, której środek leży daleko od Słońca, bo aż poza drogą Saturna (+). Strzałki wskazują kierunek ruchu planet dookoła Słońca, daty zaś miejsca pobytu w tym czasie poszczególnych planet. Ok. r. 1989 Pluton znajdzie się bliżej Słońca, niż Neptun. Linja prosta kreskowana wyraża przecięcie się płaszczyzny drogi Plutona z płaszczyzną drogi Ziemi (ekliptyka), którą wyobraża płaszczyzna rysunku.

września) *5 nowych objektów.* Tutaj, podobnie jak w pracach teoretycznych nad orbitą planety transneptunowej, *zaznaczyła chlubnie swój udział także nauka polska, dzięki odkryciu w Krakowie nowej komety przez dr. A. Wilka.*

Pierwszą kometę u. r.: 1930a odkryto 18 lutego w *Niemczech przy pomocy fotografji.* Niezależnie od tego została ona odszukana również przez znanego amerykańskiego „łowcę komet“, miłośnika astronomji, *Peltiera* (Delphos, Ohio). W nauce nosi ona nazwę: *kometa Peltier-Schwassmann-Wachmann.* Należała ona do mniej okazałych zjawisk tego rodzaju, z powodu małego zbliżenia się (ok. 165.000.000 km) do Słońca. Już w marcu znikła z oczu obserwatorów.

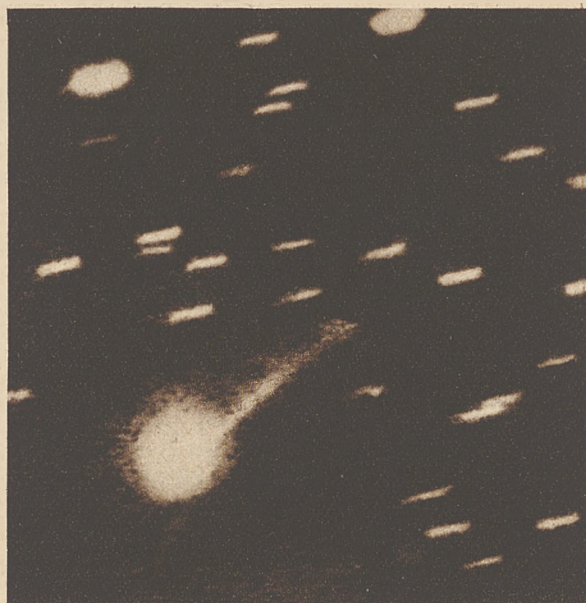
Drugą kometę, 1930b, odkrył 26 lutego *drogą fotograficzną* wybitny astronom-amator, *M. Beyer, w Hamburgu.* I ta kometa *nie wykazała większej jasności,* gdyż w punkcie przysłonecznym zbliżyła się do Słońca zaledwie na 300,000.000 km.

Najokazalszą kometą ubiegłego roku okazała się kometa 1930c, odkryta drogą wizualną w Krakowie, dnia 21 marca przez dr. A. Wilka. Jest to *już trzecia kometa odkryta przez tego obserwatora, a czwarta odkryta wogóle w Polsce.* Blask jej po odkryciu szybko wzrastał. W końcu marca była tak jasna (5-ej wielk.), że nawet mogła być *dostrzeżona nieuzbrojonem okiem.* W czerwcu przeniosła się na płd. niebo i przestała być wkrótce widoczna. Rachunki wykazują, że *powróci ona po upływie 494 lat.* Kometa ta zbliżyła się do Słońca na 70,000.000 km. Jest rzeczą prawdopodobną, że *ona świeciła przy urodzeniu Chrystusa.*

Dn. 2 maja ci sami co poprzednio astronomowie, *Schwassmann i Wachmann,* odkryli *fotograficznie* w Bergedorf pod Hamburgiem *dość jasną kometę* (1930d), która szybko przeniosła się również na płd. niebo, osiągając przytem jasność 6 wielk. gw. Kometa odznaczyła się tem, że dn. 10 czerwca *przeszła zaledwie o 1,500.000 km od orbity ziemskiej,* omijając jednak ziemię w odległości 10,000.000 km. Zbliżenie obu ciał było *znaczne, jak na stosunki niebieskie.* Kometa 1930d należy do *krótko-perjodycznych i ma do nas powrócić już za 5 i pół lat.*

Wreszcie dn. 2 czerwca u. r. *Forbes* w Johannesburgu odkrył *dość jasną kometę* (1930e), która wkrótce oddaliła się od Ziemi i Słońca.

Tak więc r. 1930 przyniósł nauce o niebie *wiele nowych cennych danych, zwłaszcza tyczących się naszego układu słonecznego,* którego *rozmiary* dzięki tym odkryciom zostały *niemal podwojone.*

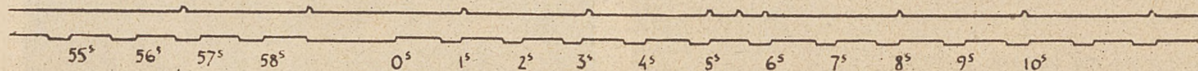
Fotografja „polskiej komety“ 1930c.
Kometa odkryta w Krakowie przez dr. A. Wilka.

Dr. Jan Gadomski.

Wyznaczanie dokładnego czasu z gwiazd.

Życie nowoczesne wymaga od nas precyzyjności niemal że w każdej dziedzinie. Obecnie umiemy już podać masę elektronu ($8{\cdot}93 \times 10^{-28}$ g), długość fali tak krótkiego promieniowania, jak Röntgena (2—120/1.000,000.000 cm), a geodeci potrafią wyznaczyć natężenie siły ciężkości z dokładnością 1/1000 dyny. Podobnie sprawa się ma *z pomiarami czasu.* Starożytną klepsydrę zastąpił zegar, który porusza pod nieruchomemi wskazówkami, nam jednak, mieszkającym na nim, wydaje się wskutek złudzenia, że jest przeciwnie. *Co do dokładności zegar ten jest niezrównany.* Ziemia nasza wiruje z taką nadzwyczajną równomiernością dookoła swej osi, że dotychczas zauważone fluktuacje, pochodzące z nutacji osi ziemskiej, wahają się w granicach ± 1 sek. w okresie 18 lat, zaś drobne zwolnienie tego ru-

Ryc. 1. Wyznaczanie dokładnego czasu przy pomocy „koła południkowego" Obserwatorjum Warszawskiego. Astronom obserwuje przejścia gwiazd przez pole widzenia lunety za pośrednictwem mikrometru „bezosobowego", który odnotowuje automatycznie momenty obserwacyj na taśmie chronografu. Zegar na lewo zaznacza na tej samej taśmie sekundy i minuty. Sala południkowa posiada ponad wylotem lunety otwieralną szczelinę, przez którą dokonywane są obserwacje.

Ryc. 2. Taśma chronografu. Na dolnej linji widoczne znaki sekundowe, odnotowywane automatycznie przez wahadło zegara. Dłuższa przerwa po 58 sek. oznacza pełną minutę. Na górnej równoległej linji widać notowania kontaktów elektrycznych mikrometru „bezosobowego". Specjalny przyrząd, służący do precyzyjnego odczytywania znaków na taśmie, pozwala wyznaczyć poprawkę zegara z dokładnością $1/100$ sekundy.

w swej ewolucji przekształcił się obecnie w model t. zw. „free pendulum", przechowujący czas w ciągu wielu tygodni z dokładnością ułamka sekundy. Ale i on musi być sprawdzany i kontrolowany. I tu zaczyna się już *rola astronoma.* Albowiem tylko astronom może odczytać dokładny czas *z tego wielkiego zegara przyrody, jaki stanowi Ziemia łącznie z gwiazdami.* Te ostatnie pełnią tutaj rolę wskazówek, ale tylko pozornie, ponieważ w istocie zegar ten jest o tyle odmienny od naszych, że sam się

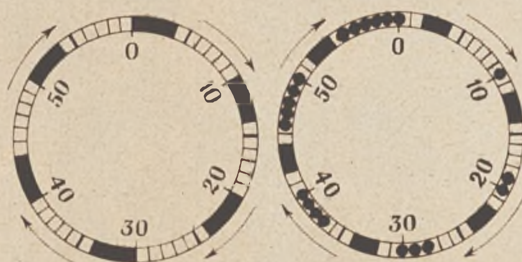
chu, wskutek hamującego działania przypływów oceanów, powoduje wzdłużenie doby gwiazdowej zaledwie o $1/1000$ sekundy na każde stulecie.

Do wyznaczania dokładnego czasu używa się zazwyczaj *„koła południkowego"* (ryc. 1). Jest to niezbyt duża luneta połączona z metalowemi dwoma zazwyczaj kołami, zaopatrzonemi w precyzyjne podziałki, które pozwalają odczytać bardzo dokładnie położenie lunety. Koło południkowe jest wsparte na dwóch masywnych fundamentach kamiennych, któ-

Ryc. 3. Nadawanie sygnałów dokładnego czasu w Obserwatorjum Astronomicznem Uniw. Warsz.

re sięgają aż do litej skały, ażeby nie ulegały żadnym wstrząsom. Jest ono obracalne dookoła jednej tylko osi ustawionej poziomo, zorjentowanej dokładnie w kierunku wschód - zachód. Prostopadły do tej osi tubus lunety daje się wskutek tego skierowywać jedynie wzdłuż linji północ-zenit-południe, czyli w płaszczyźnie południka miejsca obserwacyj. Przed okiem astronoma, obserwującego niebo przez nieruchomo w czasie obserwacyj ustawione koło południkowe, ruchem równomiernym (oczywiście pozornym tylko) przesuwają się kolejno gwiazdy, które — jak wiemy — na skutek pozornego ruchu całego sklepienia niebieskiego, odzwierciedlającego obrót Ziemi dookoła jej osi, biegną równomiernie od wschodu na zachód, obiegając raz w ciągu doby sklepienie dookoła. Zadaniem obserwatora jest: zapomocą mikrometru, t. zw. bezosobowego, umocowanego u okularu lunety, na papierowej taśmie (ryc. 2) chronografu, przypominającego w zasadzie aparat Morse'a — *zarejestrować automatycznie, precyzyjnie, momenty przejścia kilku gwiazd przez środek pola widzenia nieruchomej lunety.* Równocześnie na tej samej taśmie zegar (widoczny na fotografji) odnotowuje drogą kontaktów elektrycznych swoje znaki sekundowe i minutowe równolegle do znaków pochodzących od mikrometru, z czego potem znajduje się *poszukiwaną poprawkę zegara.*

Ryc. 4. Schemat sygnałów czasu nadawanych z dokładnością ½ sekundy w każde południe przez Obserwatorjum Warszawskie. Rysunki wyobrażają tarczę sekundową zegara, oraz schemat sygnałów dźwiękowych podczas dwóch ostatnich minut przed g. 12. Właściwe sygnały czasu stanowią dźwięki krótkie (kropki alfabetu Morse'a) ostatniej minuty.

Zaznaczyć należy, że pozycje jaśniejszych gwiazd, które zazwyczaj się obserwuje, są tak dokładnie na niebie znane, że moment ich przejścia przez południk niebieski miejsca obserwacyj jest zgóry przewidziany z dokładnością tysięcznych części sekundy. Odskok dokonanych obserwacyj daje szukaną poprawkę zegara z dokładnością $^1/_{100}$ sekundy.

Obserwacje te, napozór tak proste, z powodu konieczności eliminowania na drodze osobnych pomiarów najdrobniejszych nawet błędów ustawienia i konstrukcji koła południkowego, należą *do najuciążliwszych czynności astronomji praktycznej.*

Do niedawna jeszcze w każdem obserwatorjum astronomicznem wiele czasu poświęcano tym czynnościom oraz związanym z niemi obliczeniom. Dzisiaj, w epoce telegrafu bez drutu, *na skutek podziału pracy wyznacza się czas z gwiazd w każdem państwie w jednem tylko obserwatorjum,* by następnie *podawać go „per radio" do użytku publicznego.*

Polska dopiero od października 1928 r. podaje własne sygnały czasu. Obowiązek ten przyjęło na siebie *Obserwatorjum Astronomiczne Uniwersytetu Warszawskiego.* Zasługa zorganizowania tej *„służby czasu"* przypada dyrektorowi tegoż Obserwatorjum, prof. M. *Kamieńskiemu,* oraz dyrekcji Polskiego Radja. Jednakże, jak dotąd, z powodu bardzo nielicznego personalu obserwatorjum stołecznego, korzysta się jeszcze ciągle głównie z sygnałów czasu stacyj francuskich i niemieckich. Tak uzyskany czas przechowuje się pieczołowicie w precyzyjnych zegarach obserwatorjum, kontrolując go już jednak przy pomocy obserwacyj, dokonywanych parę razy w miesiącu na kole południkowem, w wyżej opisany sposób.

Dokładny czas jest *codziennie, dwa razy na dobę,* o godz. 12 i 20 podawany *za pośrednictwem radjostacji nadawczej w Warszawie,* oraz transmitowany przez radjostacje w Krakowie, Katowicach, Wilnie, Lwowie i Łodzi, tak że jest on dostępny dla wszystkich w Polsce, posiadających choćby tylko aparat detektorowy. (Radjostacja poznańska podaje sygnały z Obserwatorjum Pozn.).

Czynność nadawania czasu odbywa się w prosty sposób. Obserwatorjum stołeczne połączone jest osobnym przewodem z anteną radjostacji nadawczej w War-

Ryc. 5. Także i w modrzewiowym dworku na polskich kresach codziennie uroczyście reguluje się zegarki według sygnałów czasu.

szawie. Codziennie *dwie minuty przed godziną 12*, po wypróbowaniu linji i zapowiedzi przez speakera nadawania sygnałów dokładnego czasu, astronom obsługujący w tym dniu zegary, przyciska odręcznie w takt uderzeń sekundowych zegara obserwatorjum (ryc. 3) *taster klucza, włączonego poprzednio w antenę nadawczą*, wskutek czego słyszymy w odbiornikach poszczególne dźwięki, odpowiadające naciśnięciom tastra. Dźwięki długie pochodzą od naciśnięć długich, krótkie od naciśnięć krótkich. (Schemat uwidoczniony na ryc. 4).

Sygnały czasu, podawane *wieczorem o godz. 20 od lipca 1930 r.*, przedstawiają się o tyle prościej, niż sygnały południowe, że *polegają tylko na 8 uderzeniach zegara*, „nakładanych" na ewentualną audycję czy prelekcję radjową. Sygnały te pochodzą pośrednio z Obserwatorjum Warszawskiego, gdzie astronom na 17 sekund przed godziną 20-tą zwalnia naciśnięty poprzednio taster klucza włączonego w przewód prowadzący do amplifikatorni radjostacji. Zwolnienie tastra wprawia w ruch w amplifikatorni pewien specjalny przyrząd, który w 3 sekundy potem poczyna działać, oddając co 2 sekundy jedno uderzenie, naśladujące bicie zegara. Jak łatwo wyliczyć, ostatnie tj. ósme uderzenie tego przyrządu powinno wypaść dokładnie na godz. 20-tą.

Sygnały wieczorne, z powodu niezbyt precyzyjnego działania owego przyrządu, są znacznie mniej dokładne, niż bezpośrednio nadawane z Obserwatorjum sygnały południowe, w każdym razie w zupełności wystarczają do celów praktycznych. Oczywiście, że za wzorem państw zachodnio-europejskich, wkrótce sygnały czasu, nadawane dotychczas ręcznie, powinny być zastąpione sygnałami automatycznemi. Wówczas dokładność ich wzrośnie wielokrotnie.

Należy jeszcze wspomnieć, że *zegar* (ryc. 3) jest równocześnie przy pomocy specjalnego urządzenia *zsynchronizowany z podobnym zegarem Ministerstwa Komunikacji w Warszawie*, według wskazań którego codziennie o 12 w poł. *drogą telegraficzną jest podawany dokładny czas wszystkim stacjom kolejowym w Polsce*. W ten sposób wskazania wszystkich zegarów kolejowych w kraju są uzgodnione ze wskazaniem zegara Obserwatorjum Astr. w Warszawie.

Polskie nazwy na niebie.

Na mapie ziemi widnieje szereg nazw polskich, nadanych miejscowościom czy górom albo przez samych odkrywców Polaków, albo też na cześć tychże odkrywców przez ciała naukowe (zob. Kalendarz I. K. C. r. 1930). Podobnie na mapie niebieskiej oraz w rocznikach astronomicznych znajdują się i, dzięki pracy naszych astronomów, przybywają polskie nazwy.

I tak: jedna z najpiękniejszych okolic Drogi Mlecznej, widoczna u nas w wieczory wiosenne nad południowym horyzontem, została nazwana przez Heweljusza (astronom gdański 1611—1687) na cześć obrońcy chrześcijaństwa, Tarczą Sobieskiego. (Proponowana przez Poczobuta w r. 1877 nazwa konstelacji C i o ł e k P o n i a t o w s k i e g o nie została przyjęta przez oficjalną naukę).

Dr. Antoni Wilk.
Odkrywca trzech „polskich komet".

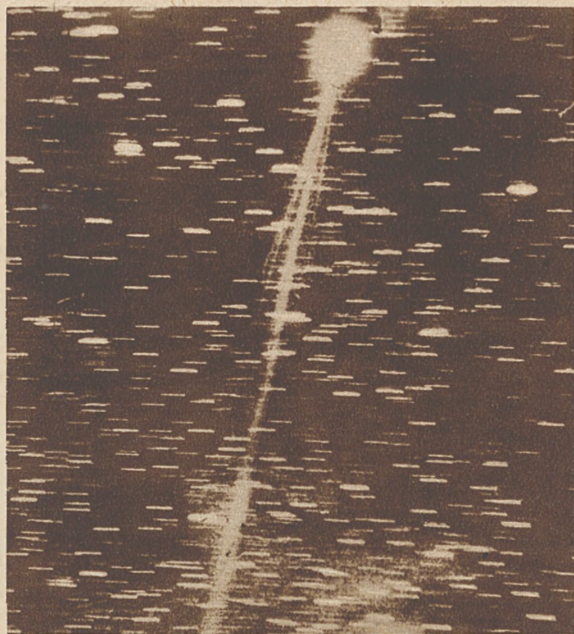
Również dzięki Heweljuszowi jedna z najokazalszych gór pierścieniowych na Księżycu, widniejąca pośrodku tarczy satelity, nieco ku północo-wschodowi, nosi miano największego astronoma wszystkich czasów — **Kopernika**, zaś pobliskie potężne pasmo gór księżycowych zostało nazwane **Karpatami**.

W świecie planetoid pomiędzy orbitami Marsa i Jowisza spotykamy między innemi nazwy polskie: **planetoida Ceraska**, oraz **planetoida Dembowska**.

Po wskrzeszeniu Państwa Polskiego i ożywieniu się działalności naszych obserwatorjów, w ostatnich pięciu latach przyszliśmy w posiadanie **kilku nowych komet**, które, wedle przyjętego powszechnie zwyczaju, otrzymały imiona odkrywców. Dotąd odkryte zostały cztery **„polskie komety"**, a mianowicie: **kometa Orkisza (1925c)**, odkryta w r. 1925 **na stacji Astronomicznej w Beskidach**, oraz **trzy komety Wilka (1925k, 1929d, 1930c)**, wszystkie odkryte w Krakowie.

(**Witold Ceraski** (1849—1925), urodzony w Słucku, był desygnowany po śmierci F. Karlińskiego na dyrektora Obserwatorjum Krakowskiego. Propozycji tej jednakże nie przyjął, prawdopodobnie z powodu zbyt ubogiego podówczas wyposażenia instrumentalnego tego Obserwatorjum, uniemożliwiającego pracę obserwacyjną. Od r. 1890 do r. 1910 był dyrektorem obserwatorjum astr. w Moskwie.

Herkules Dembowski (1811—1881), szlachcic polski, osiadły we Włoszech, zajmując się astronomją, dokonał w ciągu długiego szeregu lat w swem prywatnem obserwatorjum w Galarate pod Medjolanem, wielu cennych obserwacyj wzajemnych pozycyj gwiazd podwójnych, odkrywając pokaźną liczbę dotąd nieznanych objektów tego typu).

Fotografja komety Wilka 1929d.
Luneta w czasie fotografowania była posuwana w kierunku ruchu własnego komety, skutkiem tego obrazy gwiazd na kliszy zostały zamazane.

Humor i satyra.

Kometa „wilka".

Kometa „orkisza".

„Budżety“ dawnych sejmów polskich.

W kosztach utrzymania dzisiejszych parlamentów główną pozycję stanowią djety poselskie. Jak się ta sprawa przedstawiała w dawnej Polsce? Czy i jak opłacano posłów? Jakie były budżety sejmowe? Trochę dat, przytoczonych poniżej, a odnoszących się do czasów Zygmunta Augusta, objaśni w drobnych ramach te nieznane ogółowi stosunki.

Dawne sejmy zbierały się raz na rok na 6 tygodni. W praktyce sesje trwały krócej lub dłużej. Jeśli zważymy, ile czasu zabierała przy ówczesnych stosunkach komunikacyjnych podróż na miejsce zebrania sejmu, to ten pozornie krótki czas trwania sesji okaże się dobrze dobranym.

Miejsce zebrań sejmu aż do Unji Lubelskiej było niestałe; dopiero od Unji sejmy zaczęły się zbierać niemal zawsze w Warszawie, z małymi wyjątkami, a w XVIII wieku dość często w Grodnie.

Już w owych czasach *znane były djety poselskie pod nazwą „strawnego“*. „Strawne“ miało na celu pokrycie kosztów podróży posła na zebranie sejmu i z powrotem i jego utrzymanie w czasie sesji. „Strawne“ otrzymywali posłowie zwykle w drugim tygodniu obrad. Zamieszczone poniżej zestawienie wykazuje, ile wypłacono w sumie „strawnego“ w złotych posłom na niektórych sejmach w latach 1553—1569.

Rok	Miejsce zebrania	Liczba posłów	Łącznie „strawnego“	Na głowę.
1553	Kraków	93	4624	$49^3/_4$
1562/63	Piotrków	96	3856	$40^1/_5$
1563/64	Warszawa	95	3840	$40^1/_3$
1564	Parczów	73	3616	$49^1/_3$
1565	Piotrków	92	3744	$40^3/_4$
1566	Lublin	92	4800	$50^1/_5$
1567	Piotrków	95	3712	39
1569	Lublin	110	7848	$71^1/_3$

W tem zestawieniu widać *dość znaczne różnice w liczbach*. Liczba posłów, wahająca się *stale w granicach 92—96, dwukrotnie* wykazuje odchylenia. Na sejmie parczowskim z 1564 r. widzimy zaledwie 73 posłów; powodem była niedogodna pora zwołania sejmu w same... żniwa, co wywołało silną absencję posłów. Po raz 2-gi w 1569 r. sejm lubelski gromadzi aż 110 posłów; ale był to ów słynny sejm, na którym zawarto Unję, byli więc obecni także posłowie litewscy.

Również i *w wysokości „strawnego“* widzimy *znaczne różnice*. Sejm lubelski z r. 1569 nie wchodzi tu w rachubę, gdyż ze względu na jego wyjątkowo długie trwanie wypłacono posłom „strawne“ dwukrotnie. Jednakowoż trzy z pozostałych sejmów, a to krakowski z 1553 r., parczowski z 1564 r. i lubelski z 1566 r. wykazują *przeciętnie na głowę po około 50 złotych „strawnego“*, podczas gdy pozostałe sejmy po *około 40 złotych*. Zjawisko to tłomaczy się *miejscem odbycia sejmu*. Mianowicie sejmy, na których przeciętne „strawne“ wypada *wyższe*, odbyły się *w miejscowościach ekscentrycznie położonych względem centrum państwa*. Parczów, Lublin, Kraków leżały niejako na krańcach państwa, to też „strawne“ musiało być odpowiednio wyższe, ze względu na *dłuższą podróż*.

Pod względem *wysokości „strawnego“* posłowie byli podzieleni na *trzy kategorje;* i tak *Mazowszanie* brali *po 20 do 32 złotych*, *Małopolanie* po *48*, *Wielkopolanie* po *48—80*, zależnie od sejmu. Mazowszanie więc, którzy reprezentowali środek kraju, brali najmniej, natomiast reprezentanci pozostałych prowincyj, rozleglejszych i bardziej ekscentrycznie położonych, otrzymywali więcej.

Sprawiedliwym jednak taki podział nie był, gdyż np. w razie odbycia sejmu w Lublinie poseł z Lubelskiego, biorący jako Małopolanin 48 złotych, był nietylko lepiej płatnym od Mazura z pod Płocka, biorącego najwyżej 32 złote, ale nawet od Małopolanina z pod Kamieńca Podolskiego czy Krakowa, który biorąc także 48 złotych, miał jeszcze wielką na owe czasy podróż przed sobą.

Na pierwszy rzut oka suma *48 złotych na podróż np. z Krakowa do Lublina i z powrotem oraz na sześciotygodniowe tam utrzymanie*, wydaje się zabawnie mała, a tembardziej nader skromnym okazuje się *„budżet“ sejmów* w owych czasach, obracający się przeciętnie w kwocie *około 4000 złotych*. Trzeba tu jednak wziąć pod uwagę *siłę kupna złotego w owych czasach*.

Czasy te charakteryzowały zjawiska znamienne jeszcze dziś dla krajów o niskiej kulturze ekonomicznej, mianowicie nieproporcjonalna w naszych warunkach *taniość surowców miejscowych i ziemi* w stosunku do cen rzeczy importowanych i fabrykatów.

Sprawozdanie posła na sejmiku.
Grawirunek na cynowym barokowym talerzu.
(Ze zbiorów dra M. Ameisena w N. Sączu).

Tak np. w czasach Zygmunta Augusta *rzemiosło wojskowe*, uważane powszechnie za dobrze płatne, przynosiło najemnemu żołnierzowi *kwartalnie żołdu 6—18 złotych*, zwykle ok. 10—15 złotych. *Utrzymanie konia wojskowego* obliczano na 4 złote rocznie. Koń zakupywany *do stajen królewskich*, a więc już dobry koń, kosztował *od 8 złotych* wzwyż, zaś *za rasowe piękne rumaki* płacono *najwyżej 30 złotych*. *Dom w mieście kosztował 250 złotych;* za tyleż można było kupić *kilkanaście*, a w niektórych okolicach i *kilkadziesiąt morgów ziemi*. Podatki zaś, to były wówczas *groszowe kwoty*.

Ówczesnego złotego polskiego możnaby *porównać do dzisiejszego funta szterlinga*, ale jego

siła kupna była wyższa niż dziś funta. Złoty dzielił się na 30 groszy, grosz zaś na 18 denarów. Zatem *grosz ówczesny odpowiadałby mniej więcej 2 złotym dzisiejszym,* a 1 denar 10 groszom.

Z powyższych zestawień wynikałoby, że posłowie byli bardzo dobrze płatni za swoje czynności. Trzeba tu jednak zwrócić uwagę na jeszcze jedną okoliczność. Z rachunków dworu królewskiego wiemy, że *dworzanie* jeżdżący z polecenia królewskiego, *brali za podróż np. z Litwy do Korony djetę około 10 złotych.* Był to koszt podróży dworzanina *z 1 pachołkiem i 2 końmi.* — Otóż jeżeli uwzględnimy, że posłowie ze względu na swój „prestige" i popularność jeździli często-gęsto *licznym dworem,* to jasne jest, że znaczna część „strawnego" przypaść musiała w pierwszej linji *na pokrycie kosztów podróży.* Ale była to już rzecz osobista danego posła. Zasadniczo biorąc, człowiek nie rozrzutny przy krótko trwającej sesji sejmowej mógł sobie *nawet znaczną część „strawnego" zaoszczędzić.*

Naogół *sejm jako całość mniej ciążył na budżecie państwa.* Zarówno mała liczba posłów, jak i jednorazowa roczna wypłata „djet" — „strawnego" sprawiały, że *pozycja „sejm" w rubryce wydatków w budżecie nie stanowiła poważnej kwoty.*

Uśmiechy Muzy Jana z Czarnolasu.

Na XII tablic żywota ludzkiego.

Prawa są równe jako pajęczyna:
Wróbl się przebije, a na muszkę wina.

(Tablica VII).

Carmen macaronicum: De eligendo vitae genere.

Est prope wysokum celeberrima silva Krakovum,
Quercubus insignis, multo miranda żołędzio,
Istuleam spectans wodam, Gdańscumque gościńcum,
Dąbie nomen habet, Dąbie dixere priores.

Hanc ego, cum suchos torreret Syrius agros,
Et rozgarniaret non mądra canicula żakos,
Ingredior, multum de conditione żywota
Deque statu vitae mecum myślando futerae.

(Pierwsze 2 strofy dłuższego utworu).

Wiersz makaroniczny: O wyborze stanu żywota.

Za wysokim Krakowem jest dąbrowa stara,
W której dębów żołędnych rośnie co niemiara,
Blisko gdańskiego traktu i wiślanej fali,
A nazywa się Dąbie, jak starzy przezwali.

Tam gdy suszyło rolę letnie słońce skwarne,
I rozganiały żaków dni kanikularne,
Wyszedłem sobie dumać, troszcząc się niemało,
Jakiby stan żywota wybrać należało.

(Przekład powyżej podanego wiersza przez Władysława Syrokomlę).

Raki.

Folgujmy paniom, nie sobie — ma rada,
Miłujmy wiernie, nie jest w nich przysada.
Godności trzeba, nie zanic tu cnota,
Miłości pragną, nie pragną tu złota,
Miłują z serca, nie patrzają zdrady,
Pilnują prawdy, nie kłamają rady,
Wiarę uprzejmą, nie dar, sobie ważą,
W miarę, nie nazbyt ciągnąć rzemień każą.
Wiecznie wam służę, nie służę na chwilę,
Bezpiecznie wierzcie, nie rad ja omylę.

(Każdy wiersz, czytany od końca, przy zmianie interpunkcji biegunowo przeciwnie podaje sens każdego zdania).

Z wyprawy samochodowej w epokę lodową.

(Według znalezionego rękopisu).

Podczas preparowania nosorożca ze Staruni znaleziono w jego wnętrzu podługowaty głaz, który zwrócił uwagę swym dziwnie foremnym kształtem. Badania podjęte w Instytucie Geologicznym wykazały, że jest to skamieniały ił, nasiąknięty podobnie, jak sam nosorożec, solankami i ropą. Przepiłowanie znaleziska dało wynik, w którego prawdziwość trudno byłoby uwierzyć, gdyby nie to, że taki właśnie był wynik: Oto w środku skamieniałego iłu znaleziono blaszankę na benzynę, a w niej jakiś rulon nasiąknięty ropą. Gdy rulon ten poddano badaniu promieniami ultrafioletowemi, zaczęły na nim występować coraz silniej jakieś znaki, aż wreszcie ku istotnemu zdumieniu obecnych okazało się, że znaleziony rulon jest ni mniej ni więcej, jak tylko autentycznym rękopisem znanego rekordzisty samochodowego Rhi-Pera, który chcąc stworzyć rekord iście bezkonkurencyjny, podjął w swoim czasie wyprawę samochodem z epoki czwartorzędowej w epokę dyluwjalną, o czem powszechnie wiadomo z pamiętników Noego, zaginionych zresztą całkowicie podczas potopu.

Niestety, jak widać z tekstu, znaleziony rękopis jest już dalszym ciągiem zapisków z tej niesamowitej podróży i treść pierwszych kartek nie jest dotąd znana. Nie wdając się w rozważanie nad doniosłością rękopisu, ani nad nawałem wypływających z niego brzemiennych wniosków, ograniczamy się tu jedynie do zacytowania odczytanego tekstu.

Oto jego brzmienie:

Raport Nr. 5. Mój czwarty raport podobnie jak poprzednie dałem połknąć w dyni młodemu nosorożcowi, a potem spłoszyłem go rykiem mojej syreny tak, że popędził jak młody automobil prosto na bagienko ropne. To dla mnie najlepsza forma przesłania wam poczty.

Na horyzoncie znowu stado pędzących mamutów. Pewnie znowu jaki lodowiec pcha się tu od północy. Trzeba zboczyć.

8.300 km dalej: Uf, ciężko było, ale mam nowy rekord. Gonił mnie niedźwiedź jaskiniowy. Srogi zwierz. I długo trzymał tempo. Ale mój Rhinocero-Ford też niczego. Wytrzymałem długo, wreszcie chcąc się go pozbyć, stanąłem, wylałem bańkę benzyny na stok lodowca za sobą i zapaliłem. Cóż to był za efekt. Zwierz zawrócił i począł gnać w Tatry. Ale jak! Niczem Stuck!

Jazda dalej. Na lewo widać lasy. Teren równy, jazda, 300 km na godzinę.

...Nadchodzi zmrok. Droga wśród lasu szeroka, jakby wykarczowana, ale sygnałów nigdzie niema. Gnam ciągle przed siebie, prosto ku północy. Stop. Przy drodze na pniu siedzą dwie postacie. Nareszcie człowiek! Ależ olbrzym! A jaką ma maczugę! A ta druga postać, to zapewne jego żona, bo go drapie po plecach.

Zwolna, ostrożnie, naprzód.

Olbrzym podnosi się i wyciąga do góry maczugę.

— Hallo, hallo! Panie, jestem Rhi-Per, odbywam rekordową wyprawę geologiczno-automobilową w epokę lodową.

— A ja jestem Oryniak i pełnię tu funkcję policjanta drogowego. Czemu do hordy mamutów nie stajesz, widząc sygnał?

— Sygnał? Gdzie?

— No tu na drzewie siedzi papuga.

Rzeczywiście na drzewie siedzi papuga.

— Papuga? No to co?

— Jakto co? Przecie czerwona! Sygnał czerwony.

— Hę?

— Nie udaj nosorożca. Musisz czekać, aż sygnał zmienią na zielony.

— Jak?

— No tak, aż tę papugę zmieni papuga zielona.

Widok maczugi nabitej nefrytem zmusza do respektu należnego władzy policyjnej. Trzeba czekać, no i paktować.

— Panie Oryniak, a możebyśmy co zjedli?... Mam bigos myśliwski, pasztet, sardynki... pani dobrodziejka może pozwoli kawałeczek czekolady? Prawdziwa krakowska...

Pani Oryniakowa skwapliwie chwyciła stugramową tabliczkę i zaczęła ją konsumować wraz z opakowaniem.

Policjant krytycznie obserwował wydobywane przezemnie zapasy. Wreszcie utkwił wzrok we flaszce.

— Co to?

— To wódka. Prawdziwa polska. Niech pan spróbuje.

I podałem mu przykrywkę od termosu pełną wódki.

Połknął jednym haustem, ale bez przykrywki, była bowiem na łańcuszku, parsknął tak głośno, jakby cztery kiszki odrazu nawaliły, i nieruchomo rozdziawił gębę, jakby próbował gwizdnąć.

Pośpiesznie podałem pełną czarkę pani Orynia-

...wylałem bańkę benzyny na stok lodowca za sobą i zapaliłem. Cóż to był za efekt!

...jeszcze moment a porwę panią Oryniakową na auto....

kowej. Połknęła odrazu, otrząsła się jak goryl po tuszu i także znieruchomiała z otwartą gębą. Ale prędzej niż małżonek przyszła do siebie, mrugnęła oczyma i wykrzywiając usta w uśmiech zaczęła dłonią trzeć się po brzuchu, zapewne aby mi okazać, że robi się jej tam ciepło i przyjemnie.

Pan Oryniak spojrzał na małżonkę, po chwili błogi uśmiech pojawił się także na jego obliczu i zaczął także głaskać się po brzuchu.

Z gardeł obojga wyrwał się potężny okrzyk, wrący radością życia, pochwycili się za ramiona i zaczęli skakać wśród wybuchów śmiechu.

Byłem tak oczarowany, że zapomniałem filmować.

Gdybyście widzieli ten taniec, nie chcielibyście wogóle nic innego tańczyć. Wszystkie murzyńskie pląsy razem z Józefiną Backer są niczem, a Steinach i Woronow zawołaliby, że to skuteczniejsze, niż ich metody.

Zatętniło mi w skroniach... krew uderzyła do głowy... jeszcze moment, a porwę panią Oryniakową na auto... i pognam z nią przed siebie... w rekord szału...

Nagle Oryniak doskoczył do mnie, cisnął maczugę na kierownicę, aż Rhinocero-Ford stęknął i zawoławszy:

— Zastąp mnie z tem na chwilę w urzędowaniu — zazarzucił sobie żonę na plecy i błyskawicznie zaczął wspinać się z nią na drzewo.

Gdy oprzytomniałem, już ich nie było widać wśród korony gałęzi, tylko spazmatyczny skowyt wskazywał miejsce ich pobytu...

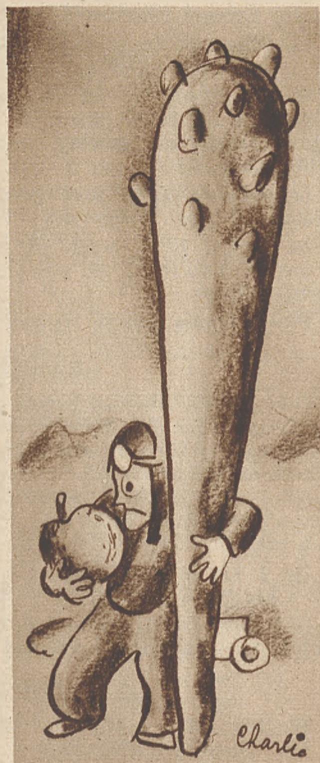
Przepadło!... stracony rekord!...

Chwyciłem konwulsyjnie kierownicę i runąłem przed siebie...

...Kończy się kartka, trzeba zamknąć list.

Chciałbym wam przesłać tę maczugę moją nosorożcową pocztą. Żebym tylko znalazł odpowiednią dynię. Na wszelki wypadek szukajcie dalej w Staruni.

Wasz **Rhi-Per.**

Chciałbym wam przesłać tę maczugę. Żebym tylko znalazł odpowiednią dynię...

Przegląd statystyczny Polski.

POŁOŻENIE I OBSZAR KRAJU.

Rzeczpospolita Polska leży w północno-wschodniej części Europy środkowej, w granicach:

na północ 55°50' szer. płn. punkt najdalej wysunięty — w załomie Dźwiny poniżej Dryssy, w pow. brasławskim woj. wileńskiego,

na wschód 28°30' wsch. dł. (od Greenwich) przy ujściu Dzisny do Dźwiny, w pow. dziśnieńskim woj. wileńskiego,

na południe 47°44' szer. geogr. płn. u źródeł Czeremoszu, w pow. kosowskim woj. stanisławowskiego,

na zachód 15°45' wsch. dł. (od Greenwich) w miejscowości Pszczewo, w pow. międzychodzkim woj. poznańskiego.

Powierzchnia Polski wynosi 388.390 km².

GRANICE.

Definitywna długość granic Polski nie jest jeszcze ustalona wobec nie ukończenia jeszcze pomiarów w terenie na niektórych odcinkach granicznych. Na podstawie dotychczasowych zestawień pomiarowych w terenie, oraz wyznaczeń na mapie, ogólna długość granic wynosi **około 5.530 km.**, z czego na granicę morską przypada 140 km, tj. 2'5%.

Na 1 km granicy przypada 70'2 km² powierzchni, na 1 km granicy morskiej — 2.774'2 km².

Odległość Polski od morza wynosi średnio 360 km, najdalsza odległość — 640 km.

ZALUDNIENIE.

Według spisu z 30 IX 1921 — 27.201.342 (tj. na 1 km² 70 mieszkańców).

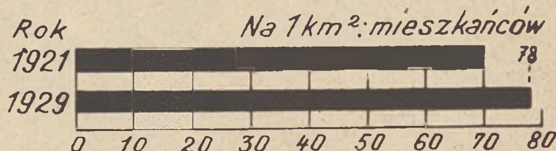
Szacunkowo z 1 I 1929 — 30,408.247 (78).
„ „ 1 I 1930 — 30,700.000 (79).
„ „ 1 VI 1930 — 31,038.000 (80).

Na 100 mężczyzn przypada (wedle spisu ludności z r. 1921) 104'2 kobiet.

Małżeństw zawarto (w tysiącach):
W r. 1928 — 295, t. j. na 1.000 mieszkańców — 9'8.
W r. 1929 — 301, t. j. na 1.000 mieszkańców — 9'8.
Rocznie przeciętnie (za lata 1925—1929) — 9'0.

Przyrost naturalny ludności wynosił (w tysiącach):
W r. 1928 — 479, t. j. na 1.000 mieszkańców — 15'9.
W r. 1929 — 468, t. j. na 1.000 mieszkańców — 15'3.
Przeciętny roczny przyrost (z lat 1925—1929) — 15'9.

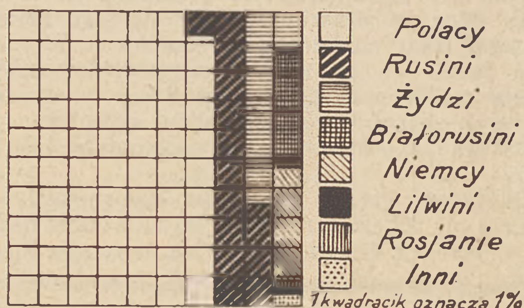
GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA POLSKI.

PODZIAŁ WEDŁUG WYZNAŃ.

PODZIAŁ WEDŁUG NARODOWOŚCI.

Zaludnienie i obszar miast.

Warszawa (1 stycznia 1930) 1,109.478
W tem mężczyzn 509.946, kobiet 599.532 (na 100 mężczyzn przypada 117 kobiet). Według wyznania: rz.-kat. 779.358, żyd. 330.120 (29'8%).
Obszar (według zestawień w 1928 r.) 12.100 ha. Z tego przypada na tereny zabudowane ok. 5.000 ha, na ulice i place zabrukowane 539, ogrody i parki 340, cmentarze 253, tereny kolejowe 554, tereny wodne 116 ha.

Łódź (1 stycznia 1930) 606.980
Obszar 5.875 ha. W r. 1925 zabudowanych było 32'4% całego obszaru, obecnie prawdopodobnie ok. 40%. (Pomiary Łodzi nie są jeszcze ukończone).

Lwów (1 lipca 1930) 241.550
Wedle wyzn. rz.-kat. 51'3%, gr.-kat. 12'1%, ewang. 1%, żyd. 35%, innych 0'6%. Z miejszości nar.: Rusinów 8'9%, innych 1'4%.
Obszar 3.240 ha 33 a 5 m². (Przyłączone ostatnio do miasta gminy podlwowskie administracyjnie nie zostały jeszcze objęte i obszaru ich nieustalono. Ludność tych gmin wynosi ok. 40.000).

Poznań (1 stycznia 1930) szacunkowo . . . 240.000
W tem mężczyzn 45'6%, kobiet 54'4%. Wedle wyznania: rz.-kat. 96'74%, gr.-kat. 0'04%, prawosł. 0'13%, ewang. 2'41%, żyd. 0'62% bezwyzn. 0'01%, innych 0'05%.
Obszar 6.741'09 ha, w tem powierzchni zabudowanej 759'26 ha, stare miasto lewobrzeżne 479, prawobrzeżne 299, Wilda 712'09, św. Łazarz i Górczyn 1.034, Jeżyce 890, Sołacz 87, Dębiec 434, Główna 603, Komandorja 466, Rataje 326, Starołęka Mała 204, Winiary 745, Naramowice dom. 462.

Kraków (szacunkowo z połowy 1930 r.) . 212.568
W tem mężczyzn 94.748, kobiet 117.820. Wedle wyznania: rz.-kat. 158.824, żyd. 53.744.
Obszar miasta według stanu katastralnego na r. 1930, z uwzględnieniem najnowszych pomiarów 4.833 ha 57 a, w tem grunty uprawne 3.907 ha, nieużytki 45 ha 39 a, pow. zabudowana i podwórza 448 ha 19 a, inne grunty 432 ha 99 a.

Wilno (1 stycznia 1930) 201.925
Obszar 10.400 ha, w tem zabudowane 3.000, niezabudowane 6.862, ulice i place 313, teren zabrukowany i niezabrukowany 92, ogrody i parki 18, cmentarze 30, tereny kolejowe 45, tereny wodne 40 ha.

Legenda o Popielu.

Z III-ej księgi Kosmografji Sebastjana Muenstera, Bazylea, r. 1550.

Katowice (sierpień 1930) ok. 130.000
W tem mężczyzn 64.888, kobiet 65.211.
Obszar 4.024 ha.

Lublin (30 sierpnia 1930) 120.110
W tem mężczyzn 55.961, kobiet 64.149.
Z mniejszości nar.: Rusinów 122, Rosjan 30, innych 73.
Obszar 2.438 ha, w tem przestrzeni zabudowanej (łącznie z podwórzami) 621, ogrody publiczne 17, ogrody prywatne 400, ziemia uprawna na przedmieściach 947, skwery i trawniki 5, place publ. 8, łąki 389, cmentarze 31, stawy i rzeki 20 ha.

Bydgoszcz (1 sierpnia 1930) 117.711
W tem mężczyzn 57.768, kobiet 59.943.
Z mniejszości nar.: Niemców 8.898, innych 549. Wedle wyznania: rz.-kat. 104.484, ewang. 11.180, żyd. 1.729, innych 318.
Obszar 6.499 ha 67 a 26 m^2, w tem pow. zabudowana 628 ha 06 a 87 m^2, niezabudowana 5.221 ha 10 a, ulice, place, skwery, pasy ziel. i t. p. 175 ha 20 a, ogrody i parki publiczne 43 ha, cmentarze 37 ha 80 a, 19 m^2, tereny kolejowe 113 ha, obszary wodne 281 ha 50 a, 20 m^2.

Częstochowa (1 sierpnia 1930) 107.443
W tem mężczyzn 47.602, kobiet 59.841.
Według wyznania: rz.-kat. 80.498, ewang. 608, prawosł. 394, żyd. 25.943.
Obszar 4.025'45 ha, w czem przedmieścia 1.732'58 ha. Z ogólnego obszaru (bez niepomierzonych jeszcze terenów podmiejskich, przyłączonych przed dn. 1 IV 1928) przypada na rolę 1.640'20 ha, ogrody 241'02, łąki 448'26, pastwiska 95'8, jeziora i stawy 50'42, błota i piaski 278'7, części zabudowane 232'57, ulice i place 185'62 ha.

Sosnowiec (sierpień 1930) szacunkowo . . 105.000
Obszar 3.050 ha.

Białystok (1 czerwca 1929) 93.415
W tem mężczyzn 46'1%, kobiet 53'9%.
Wedle wyznań: rz.-kat. 38'6%, prawosł. 6'2%, ewang. 3'3%, innych wyznań chrześcijańskich 0'3%, żyd. 51'6%. Z mniejszości narodowych: Rosjan 1'8%, Białorusinów 0'8%, Niemców 1'9, innych 0'2%.

Busk Kielecki.

Litografja z ok. 1840, odbita w cynkografji Banku Polskiego w Warszawie.

Obszar ok. 4.200 ha, w tem teren zabudowany ok. 2.500 ha, niezab. ok. 1.700 ha.

Królewska Huta (sierpień 1930) ok. . . . 90.000
Obszar 629 ha.

Równe (sierpnień 1930) 75.964
W tem mężczyzn 35.505, kobiet 40.459. Z mniejszości nar.: Niemców 520, Rosjan 2.505, Rusinów 4.616, Czechów 863, innych 1.321. Wedle wyzn.: rz.-kat. 16.007 prawosł. 7.889, żyd. 50.747, innych 1.321. Obszar 653 ha, w tem śródmieście 125 ha, przedmieście 528 ha. (Tereny zabudowane najsilniej 125, luźnie 338, niezab. 190 ha.)

Radom (1 lipca 1930) . . . . , 71.325
W tem mężczyzn 33.459, kobiet 37.866. Wedle wyznania: rz.-kat. 42.224, ewang. 499, żyd. 28.316, innych 286. Z mniejszości nar.: Niemców 315.
Obszar 2.193 ha 5 a, w tem teren zabudowany 660 ha, niezabudowany 1.326 ha, ogrody 26 ha 5 a, wody i rzeki 11 ha.

Stanisławów (1 sierpnia 1930) 68.532
W tem mężczyzn 39.749, kobiet 28.783. Wedle wyznania: rz.-kat. 36%, gr.-kat. 16%, żyd. 46%, innych 2%.
Obszar 2.227 ha 5 a, w tem śródmieście 36 ha, park 25 ha.

Grudziądz (1 sierpnia 1930) 65.869
W tem mężczyzn 32.125, kobiet 33.744. Z mniejszości nar.: Niemców 8.800, innych 501. Wedle wyznania: rz.-kat. 51.275, ewang. 13.096, żyd. 967, innych 531. Obszar 2. 241 ha (czyli 22 km², w tem przestrzeń zabudowana 215 ha, drogi, ulice, place publiczne i koleje 212, parki i ogrody publiczne 19, lasy 612, łąki 182, pola, pastwiska, oraz place niezabudowane 884, cmentarze 14, wody, rzeki 103 ha. (Z tego jest własnością prywatną 6 km², gminy miejskiej 14 km², państwa 2 km²).

Przemyśl (styczeń 1930) ok. 62.000
W tem mężczyzn ok. 28.200, kobiet ok. 33.800. Wg. wyzn.: rz.-kat. 28.630, gr.-kat. ok. 9.580, żyd. ok. 23.560, innych ok. 230. Obszar 1.651'94 ha, (tereny zabud. 480 ha.)

Toruń (1 sierpnia 1930) 57.100
Z mniejszości nar.: Niemców 2.898. Wedle wyznania: rz.-kat. 93%, ewang. 6%, innych 1%.
Obszar 3.641'64 ha, w tem przestrzeń zabudowana (łącznie z podwórzami i ogródkami przy domach) 350'84 ha, drogi, ulice, place publ. i koleje 449'26, parki i ogrody publ. 97'00, cmentarze 19'16, lasy 186'54, pola, place budowlane i wody 2.538'84 ha.

Kielce (1 stycznia 1930) ok. 55.000
W tem rz.-kat.: ok. 36.270, prawosł. ok. 400, ewang. ok. 180, żyd. ok. 18.150.
Obszar (po włączeniu przedmieść) 3.950 ha, w tem terenów leśnych 644 ha, tereny zabudowane i wolne 3.306 ha.

Włocławek (1 sierpnia 1929) 53.796
W tem (w stosunku % według spisu z r. 1921) rz.-kat. 74'7%, żyd. 21%, ewang. 3'8%, innych 0'5%. Według narodowości: Niemców 1'1%, innych mniejszości 0'2%. Obszar do 1927 r. wynosił 1.424 ha. Na skutek przyłączenia terenów podmiejskich w r. 1927, obszar ten powiększył się do 3.200 ha (bez Wisły i Zgłowiączki, których powierzchnia w granicach miasta wynosi ok. 795 ha). Z obszaru gminy przypada 186'12 ha na lasy państw., 9 ha na nieruchomości i place państw., 36'56 ha na ogródki kolejowe i na linję kolejową, 383'09 ha na lasy miejskie, 146'58 ha na ulice, place, zieleńce, 970'52 ha na grunty zabudowane, nieużytki i jeziora, 2,020'44 ha na obszar 665 gospodarstw, wg. statystyki produkcji rolnej ub. r. (w tem 3 gospodarstwa mające ponad 50 ha, o pow. 603'41 ha i 662 gospodarstwa poniżej 50 ha o pow. 1.417'03 ha).

Tarnów (sierpień 1929) ok. 52.000
W tem rz.-kat. 54%, żyd. 46%. Na 100 mężczyzn przypada 109 kobiet.
Obszar 1.760'87 ha, z tego śródmieście ok. 70 ha, place zabudowane 142 ha, ogrody ok. 80 ha, pola 1.462 ha.

Piotrków Trybunalski (styczeń 1930) . . . 47.191
W tem wedle wyznań: rz.-kat. 68'83%, ewang. 2'10%, prawosł. 0'51%, bezwyzn. 0'44%, żyd. 28'10%, innych 0'02%.
Obszar 3.869 ha.

Brześć n. B. (1 sierpnia 1930) 47.019
Według narodowości: Rosjan 1.963, Rusinów 960, Białorusinów 2.986. Wedle wyznania: rz.-kat. 16.427, gr.-kat. 51, prawosł.

Ciechocinek.
Litografja M. Fajansa, Warszawa, z ok. 1860 r.

Panorama Ojcowa pod Krakowem z przed 100 lat.
Według krakowskiej litografji Sonntaga, z ok. 1825 r.

8.235, ewang. 200, bapt. 28, żyd. 22.081, innych 47.
Obszar 1.780 ha 88 a 96 m², w tem śródmieście 346 ha 82 a, tereny P. K. P. 163 ha 80 a, reszta przypada na przedmieścia.

Grodno (1 sierpnia 1929) 47.000
W tem żydów 65%, prawosławnych 13%.

Będzin (sierpień 1930) szacunkowo 45.000
Obszar 1.608 ha.

Tarnopol (1 lipca 1930) 42.844
W tem wedle wyznania: rz.-kat. 15.248, gr.-kat. 11.428, ewang. 103, prawosł. 136, żyd. 15.925, innych 4.
Obszar 5.363 ha 66 a 25 m².

Gdynia (31 sierpnia 1930) 42.841

Siedlce (sierpień 1929) 40.000
Obszar 1.668 ha 0'054 m².

Dąbrowa Górnicza (sierpień 1930) ok. . . 38.500
Obszar 1.176 ha.

Łuck (sierpień 1930) 35.363
W tem mężczyzn ok. 45%, kobiet ok. 55%. Wedle wyznania: rz.-kat. 10.461, prawosł. 5.657, luteranów 765, żyd. 18.189, innych 291. Z mniejszości nar.: Niemców 766, Czechów 439, Rosjan 1.848, Rusinów 3.553, innych 85.
Obszar 1.970 ha 1.152 m² (śródmieście 618 ha, reszta przypada na przedmieścia). W tem ogrody i role 696 ha, woda 55 ha 1.383 m², nieużytki 256 ha, obszar zabudowany 460 ha 346 m², łąki 412 ha 3.070 m².

Płock (1 lipca 1930) 33.014
W tem według wyznania: rz.-kat. 21.986, ewang. 462, prawosł. 318, żyd. 9.686, innych 562. (Ludność liczona wraz z Radziwiem mającem 2.754 mieszk., w czem rz.-kat. 2.681, prawosł. 24, żyd. 45, in. 4).
Obszar 2.199 ha, w tem przedmieście 850, teren zabudowany 362'36, ulice i drogi 81'64, parki 5'19, cmentarze 10'38, pola łąki i nieużytki 1.739'43.

Nowy Sącz (1 lipca 1930) szacunkowo . . 32.750
W tem mężczyzn ok. 40%, kobiet ok. 60%. Według wyznania: protestantów 0'7%, żydów 32%, reszta rz.-kat. Z mniejszości nar. jest 0'6% Rusinów.
Obszar 1.600 ha.

Stryj (sierpień 1930) szacunkowo 30.600
W tem mężczyzn 45%, kobiet 55%. Wedle nar.: Niemców 650 (2'10%), Rusinów 7.850 (25'50%). Wedle wyznania: rz.-kat. 10.200 (33'4%), gr.-kat. 7.900 (25'8%), ewang. 700 (2'3%), żyd. 11.800 (38'5%).
Obszar 3.530 ha.

Baranowicze (1 sierpnia 1929) ok. 30.000

Gniezno (1 sierpnia 1930) 29.207
W tem mężczyzn 13.553, kobiet 15.654. — Z mniejszości narod.: Niemców 731, innych 28. Według wyzn.: rz.-kat. 28.816, ewang. 707, żyd. 154, prawosł. 30.
Obszar 817 ha, w tem tereny zabudowane 133, parki i cmentarze 49, drogi 121, jeziora 14, place niezabudowane 500 ha.

Inowrocław (1 sierpnia 1929) 28.908
W tem mężczyzn 13.510, kobiet 15.392. Wedle wyznań: rz.-kat. 27.915, ewang.

Łazienki w Swoszowicach.
Krakowska litografja Salba z ok. 1870 r.

797, żyd. 136, innych 60. Wedle narodowości: Niemców 811, innych 57.

Obszar 2.261 ha, w tem śródmieście 294 ha, przedmieścia 1.883 ha. Teren zabudowany obejmuje 185 ha, grunta orne 1.901 ha, drogi 166 ha, wody 9 ha.

Żyrardów (1 sierpnia 1929) 28.760
W tem mężczyzn 13.890, kobiet 14.870. Według wyznań: rz.-kat. 21.686, żyd. 3.360, ewang.-augsb. 2.834, ewang.-reform. 304, marjawici, hodurowcy i baptyści 576. Z mniejszości narod. 51 osób.

Obszar 701'25 ha, z tego śródmieście 38%, przedmieścia 52%. Teren zabudowany obejmuje ok. 40% całego obszaru.

Ostrowiec (1 sierpnia 1929) 27.292
W tem mężczyzn 12.316, kobiet 14.976. Według wyzn. rz.-kat. 19.095, żyd. 8.197.

Obszar 2.000 ha, z tego śródmieście 45 ha, teren zabudowany 135 ha, lasy 50 ha, łąki 150 ha, wody 30 ha, nieużytki 20 ha, grunta uprawne 1.615 ha.

Łomża (1 sierpnia 1930) 27.264
W tem rz.-kat. 62'3%, ewang. 1'5%, żyd. 36%, innych 0'2%.

Obszar 700 ha, (teren zabudowany 350 ha.)

Zgierz (1 stycznia 1930) 24.285
W tem mężczyzn 11.176, kobiet 13.109. Wedle wyznania: rz.-kat. 16.008, ewang. 2.350, marjawitów 1.681, baptystów 75, żyd. 4.078, innych 93.

Obszar 2.062 ha (budowle i ulice 626 ha).

Bielsko (sierpień 1929) ok. 24.000
Obszar 500 ha, (zabudowanych ok. 350 ha.)

Tczew (2 sierpnia 1930) 22.110
W tem mężczyzn 10.988, kobiet 11.122. Według narodowości: Niemców 1.843, Rosjan 13, innych 56. Według wyznania: rzymsko-kat. 20.622, ewangelików 1.269, mojżesz. 126, innych 53.

Obszar 2.401 ha, (tereny zabudowane 15%, pola orne 81'5%, wody 3'5%.)

Czeladź (sierpień 1930) szacunkowo . . . 21.000
Obszar 1.338 ha.

Cieszyn (sierpień 1930) szacunkowo . . . 16.267
W tem wedle narodowości: Czechów 192, Niemców 4.931, Węgrów 28, Słowaków 29, innych 16. Wedle wyznania: rz.-kat. 10.388, ewang. 4.285, żyd. 1.512, innych 82.

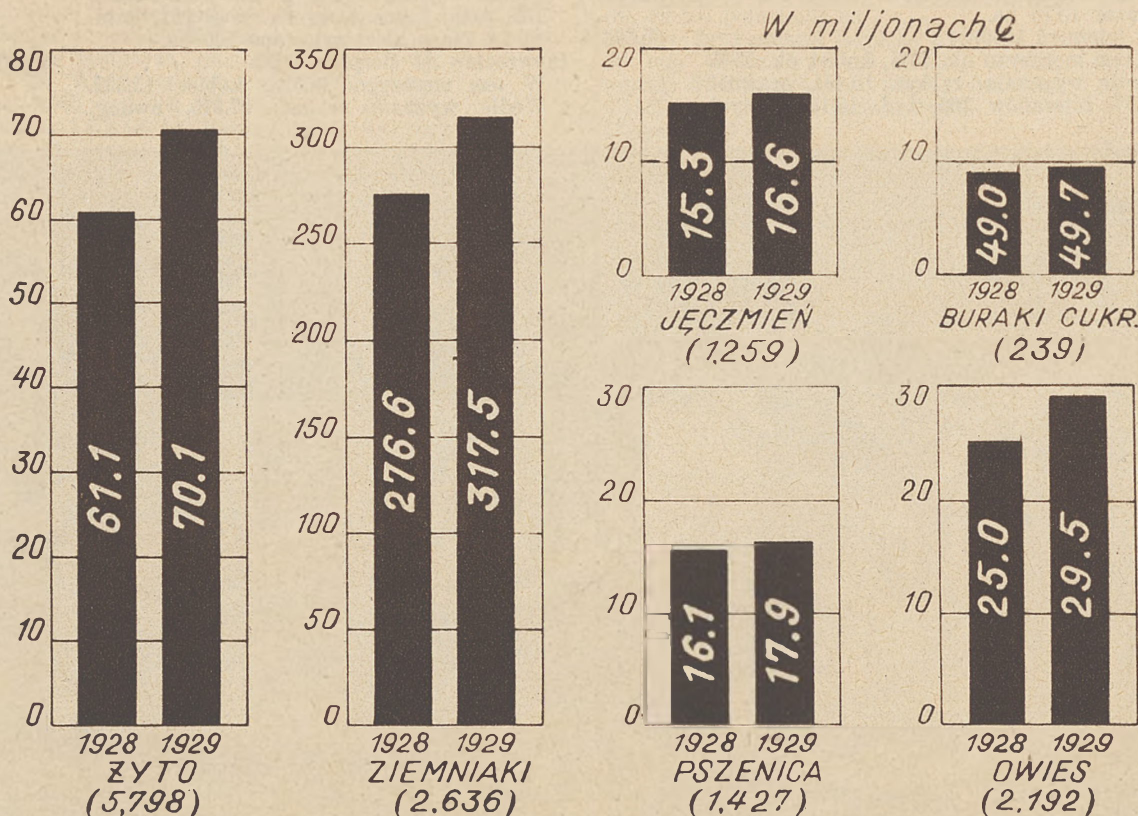
Obszar razem z Błogocicami 476 ha 73'85 a, w tem ziemia orna 193 ha, 2'99 a, ogrody 64 ha 71'73 a, łąki 16 ha 89'02 a, pastwiska 29 ha 44'42 a, grunta zalesione i niezalesione 20 ha 72'76 a, inne 151 ha 92'93 a.

Wejherowo (sierpień 1930) 13.650
W tem mężczyzn 6.490, kobiet 7.160. Mniejszości narodowych ogółem 3.401. Wedle wyznania: rz.-kat. 13.029, ewang. 495, gr.-kat. 7, prawosł. 9, żyd. 110.

Obszar 118 ha 57 a 36 m². Teren gminy wraz z zabudowaną częścią 614 ha 49 a 51 m², w tem lasy i parki 233 ha, pola i łąki 24 ha 03 a, place, ulice, cmentarze, boiska sportowe 5 ha 82 a 19 m².

Przegląd gospodarczy.

ZBIORY OGÓLNE.

Liczby w nawiasach oznaczają obszar zajęty pod uprawę w r. 1929, w tys. ha.

Zbiór przeciętny z ha w q. w r. 1929: żyto 12.1 (11.4), ziemniaki 120.0 (110.0), jęczmień 13.2 (13.2), buraki cukrowe 208.0 (209.0), pszenica 12.6 (12.5), owies 13.5 (12.3). Liczby w nawiasach oznaczają zbiór przeciętny z r. 1928.

1-I 1929 — 31-XII 1929.

360
320
280
240
200
160
120
80
40
0

BLOKADA LODOWA

300
120
2462

I II III IV V VI VII VIII IX X XI XII Razem w r. 1929.

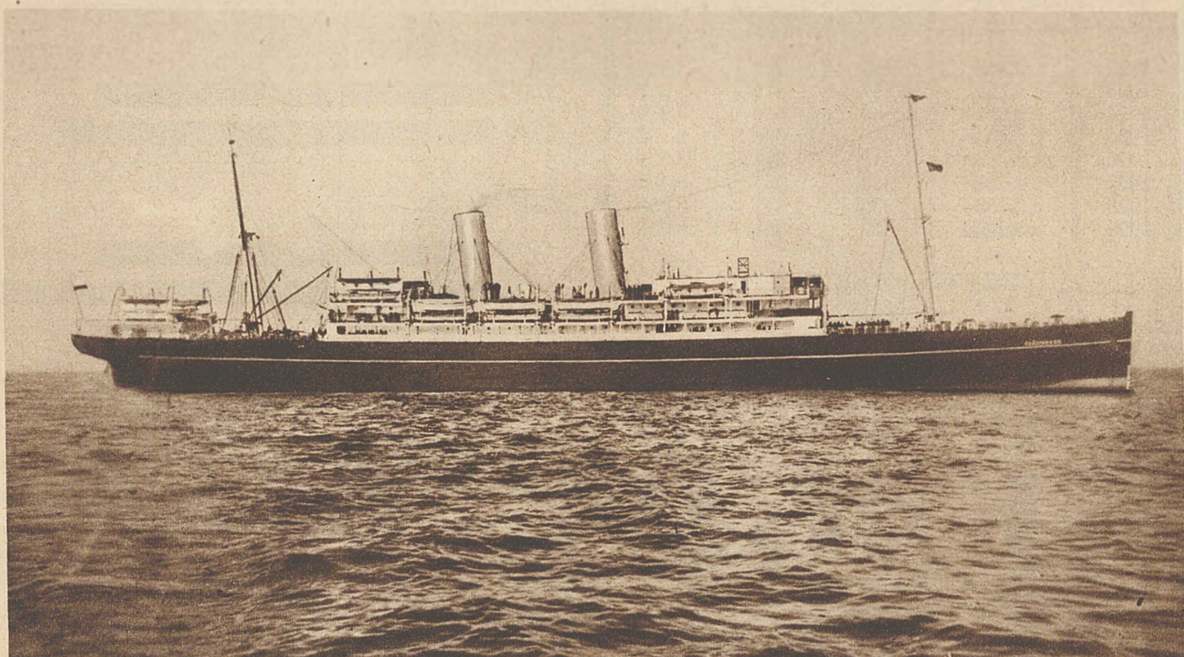
PRZYWÓZ

WYWÓZ

Węgiel eksportowy

Bunkier

Inne towary

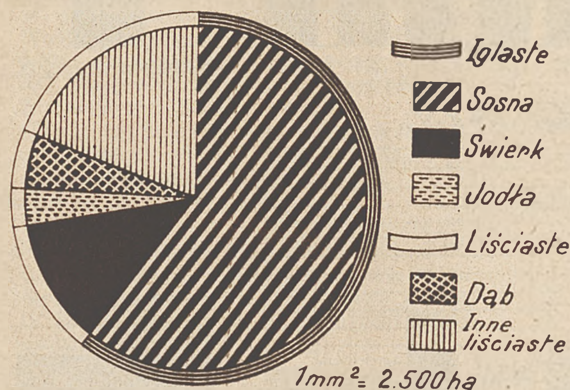
Okręt „Kościuszko“ Polskiego Transatlantyckiego Tow. Okrętowego linji Gdynia — Ameryka.

Okręt utrzymuje stałą komunikację pomiędzy Gdynią i Gdańskiem, a portami Kanady i Nowym Jorkiem.

ZUŻYTKOWANIE ZIEMI.

(W stosunku procentowym do całej powierzchni).
Orne 48'6, łąki 10'2, pastwiska 6'7, lasy 24'1, nieużytki i inne 10'4.

DRZEWOSTAN KRAJU.

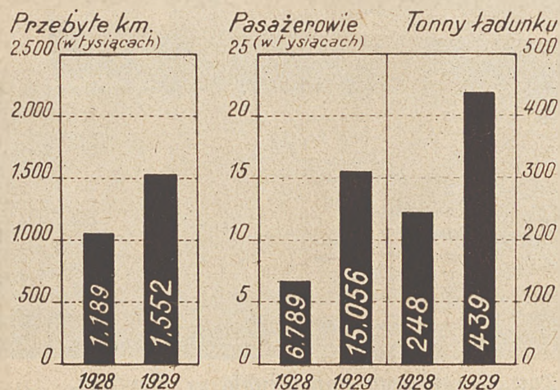
KOLEJE NORMALNO-TOROWE.

Rok	Długość linij w km	Tabor kolejowy		
		Parowozy	Wagony	
			osobowe	towarowe
1922	15.955	4.374	9.454	97.145
1923	16.583	5.030	11.710	118.471
1924	16.687	5.079	11.661	126.469
1925	16.847	5.123	11.781	130.932
1926	16.987	5.200	11.635	126.087
1927	17.146	5.223	11.653	136.846
1928	17.208	5.215	11.941	144.652
1929	17.239	5.269	11.913	150.929

KOLEJE WĄSKOTOROWE

Rok	Długość linij w km	Tabor kolejowy		
		Parowozy	Wagony	
			osobowe	towarowe
1922	2.368	325	269	4.462
1923	2.724	397	314	7.847
1924	2.631	389	319	7.929
1925	2.434	430	336	8.108
1926	2.273	418	341	8.551
1927	2.231	368	335	8.102
1928	2.288	365	341	8.023
1929	2.294	369	351	8.236

ROZWÓJ LOTNICTWA.

WYTWÓRCZOŚĆ GÓRNICZO-HUTNICZA.

(W tysiącach tonn w danym roku).

Produkty	R. 1928	R. 1929
Węgiel kamienny . . .	40.616	46.236
Ropa naftowa	743	675
Sól kamienna i warzonka	548	569
Sole potasowe	342	359
Ruda żelazna . , . . .	699	659
„ cynkowa	321	377
„ ołowiana	17	17
Surowiec żelaza	684	704
Stal	1.438	1.377
Cynk	162	169
Ołów	37	37

WYTWÓRCZOŚĆ HUTNICTWA ŻELAZNEGO.

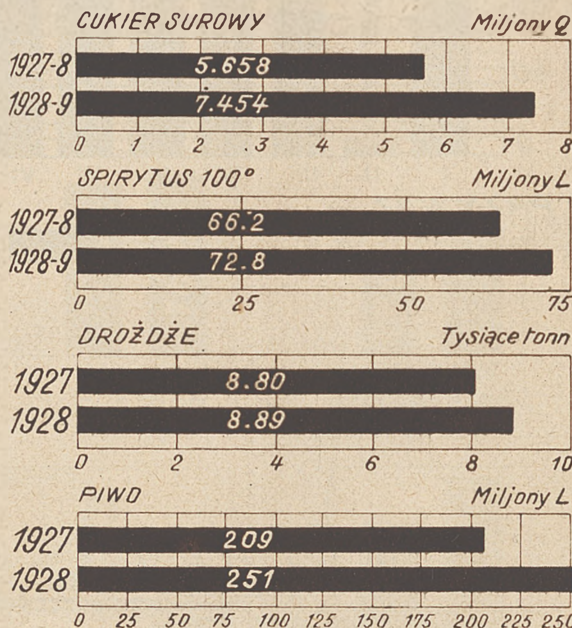
(Za r. 1929, w tonnach).

Wielkie piece — 704.437 Walcownie — 962.320
Stalownie — 1,376.724 Odlewnie — 45.365
Oddziały dalszej obróbki — 291.187

Zużycie żelaza na 1 mieszkańca w Polsce w roku 1929 — 34'30 kg. (W r. 1928 — 35'9, w r. 1927 — 30'8).

Liczba zatrudnionych robotników w końcu 1929 r. wynosiła 47.153.

WYTWÓRCZOŚĆ PRZEMYSŁOWA.

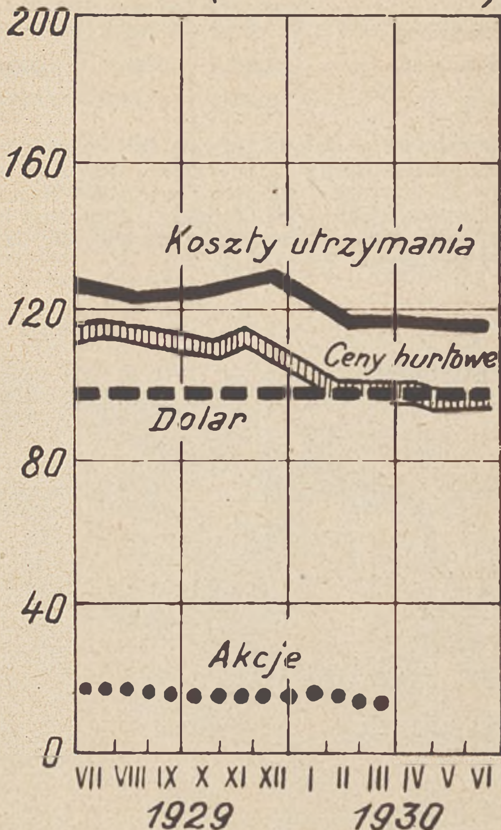

WSKAŹNIKI KOSZTÓW ŻYWNOŚCI.

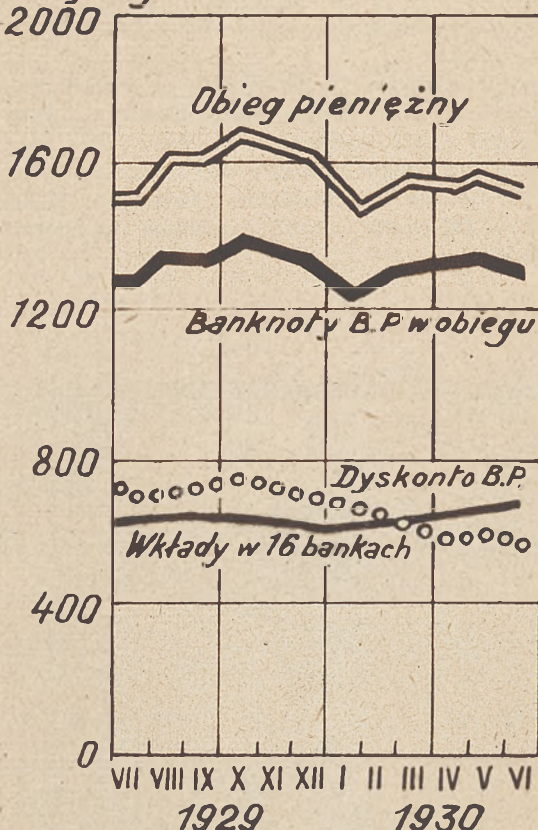
(Czerwiec 1930).

Większe miasta	1927=100	Większe miasta	1927=100
Warszawa . .	83·0	Bydgoszcz . .	82·9
Łódź . . .	77·5	Katowice . .	82·3
Sosnowiec .	85·9	Kraków . . .	84·8
Lublin . . .	76·8	Lwów . . .	79·5
Wilno . . .	78·6		
Poznań . . .	81·5	Polska . .	80·8

KOSZTY UTRZYMANIA.

KREDYT.

„Dar Pomorza".
Szkolny statek żaglowy, nabyty ze składek społeczeństwa polskiego na Pomorzu.

SPOŻYCIE WAŻNIEJSZYCH ARTYKUŁÓW.

W kg., na 1 mieszkańca, w 1928 r.

Węgiel	920
Żyto	159
Pszenica	48
Surowiec żel.	22
Cukier	11'4
Ryż	3'3
Bawełna	2'5
Kakao	0'2
Kawa	0'2
Herbata	0'07

STAN BEZROBOTNYCH.

Wedle zarejestrowań w Państwowych Urzędach Pośrednictwa Pracy liczba bezrobotnych dnia 31 grudnia 1929 r. wynosiła 185.314. W pierwszym kwartale 1930 r. zarejestrowano bezrobotnych:

W styczniu 241.974, w lutym 274.708, w marcu 289.469.

Na 100 osób utrzymujących się z pracy najemnej przypadało dnia 31 grudnia 1929 roku 7 bezrobotnych,

w tem 6 kobiet. (Dnia 31 grudnia 1928 r. przypadało 5 bezrobotnych, w tem 4 kobiety).

INWALIDZI WOJENNI.

Zarejestrowani dn. 1 stycznia 1930 r. inwalidzi wojenni: 136.848.

Pozycje budżetowe preliminowane na wypłatę rent inwalidzkich: w r. 1929/30 — 124,420.000 zł., w roku 1930/31 — 132,100.000 zł.

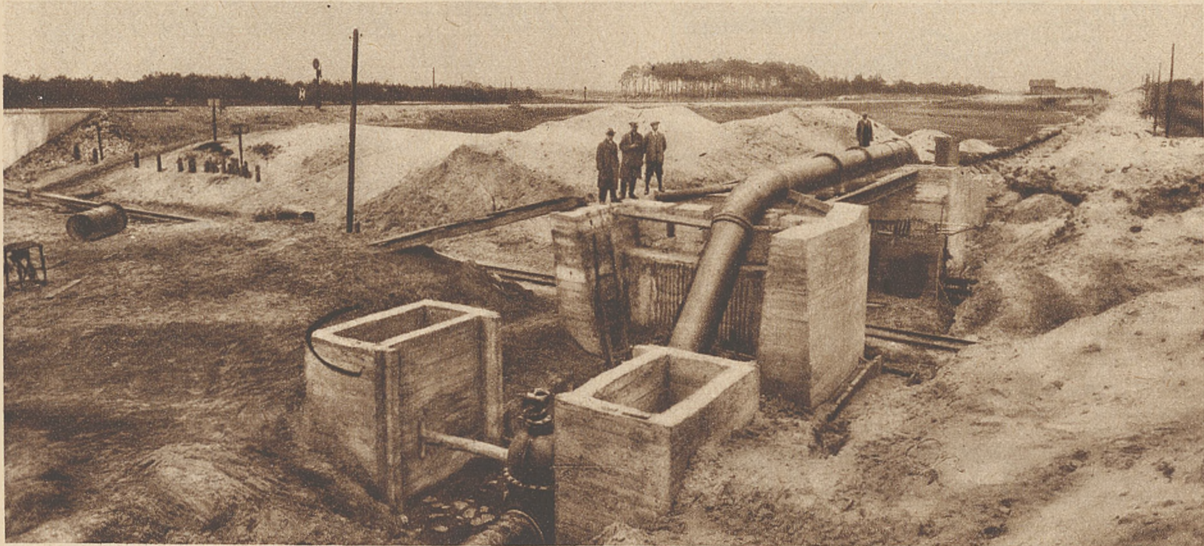
Renty inwalidzkie pobierało dn. 31 marca 1929 r. 270.344 osób, w tem inwalidów wojennych 92.337, wdów 55.922, sierót 112.137 i rodziców (po inwalidach) 9.948.

DŁUGI PAŃSTWOWE.

W miljonach złotych z 31 XII danego roku.

	1927	1928	1929
Wewnętrzne . . .	273.7	335.2	357.2
Zagraniczne . . .	3,862.3	3,809.5	3,690.8
Razem	4,136.0	4,144.7	4,048.0

Wedle obliczeń z dnia 31 grudnia 1927 r. obciążenie długami państwowemi na 1 mieszkańca wynosi (w złotych) w W. Brytanji 7.349, Szwajcarji 2.149, Holandji 1.433, Stanach Zjedn. 1.423, Norwegji 1.334, Danji 804, Szwecji 720, Czechosłowacji 621, Austrji 465, Japonji 388, Niemczech 271, Polsce 140.

Budowa wodociągu państwowego dla Zagłębia Dąbrowskiego i Górnego Śląska.
W ub. r. ukończono budowę na przestrzeni 9 km od Maczek do Sosnowca. Ogólny koszt budowy wyniesie ok. 9 milj. zł.

SKARBOWOŚĆ PAŃSTWOWA.

W tysiącach złotych.

Wyszczególnienie	Rzeczywiste 1929/30	Budżet 1930/31	Rzeczywiste I kwartał 1930/31
Wydatki ogółem . .	**3,009.903**	**2,940 922**	**680.548**
Wydatki zwyczajne . . .	**2,780.067**	**2,751.428**	**650.480**
„ nadzwyczajne . .	**229.836**	**189.494**	**30.068**
Administracja	**2,979.015**	**2.921.976**	**679 460**
Władze naczelne . .	26.871	29.379	6.560
Ministerstwa:			
Spraw Zagr. . . .	56.711	52.295	15.697
„ Wojskowych .	851.694	827.096	179.559
„ Wewn. . .	253.171	252.901	58.724
Skarbu	160.505	145.233	31.538
Sprawiedliwości . .	124.802	133.212	27.242
Przemysłu i Handlu	64.070	54.371	14.092
Komunikacji . . .	28.484	18.183	3.483
Rolnictwa	55.350	59.815	10.781
W. R. i O. P. . .	466.312	471.554	103.899
Robót Publicznych .	163.312	161.264	27.067
Pracy i Opieki Społ.	101.864	81.120	32.778
Reform Rolnych . .	62.462	61.708	10.615
Poczt i Telegrafów .	3.358	2.685	880
Emerytury . . , . .	153.029	111.047	41.821
Renty inwal. i pensje	155.670	163.270	37.444
Długi państwowe . .	251.218	296.843	77.280
Przedsiębiorstwa . . .	**30.888**	**18.946**	**1.088**

Wyszczególnienie	Rzeczywiste 1929/30	Budżet 1930/31	Rzeczywiste I kwartał 1930/31
Dochody ogółem . .	**3,030.672**	**3,038.737**	**683.326**
Dochody zwyczajne . . .	**2,849.447**	**2.840 105**	**648.968**
„ nadzwyczajne . .	**181.225**	**198 632**	**34.358**
Administracja . . , .	**2,033.450**	**1,901.419**	**463.429**
Podatki bezpośrednie .	785.665	668.000	183.087
„ pośrednie . .	192.245	186.275	47.307
Cło	395.340	386.000	70.382
Opłaty stemplowe . .	203.551	195.800	47.245
Podatek majątkowy .	39.797	76.000	4.038
10% dodatek do danin publicznych . . .	ee9.536	100.900	29.382
Inne dochody admin. .	297.316	288.444	81.988
Przedsiębiorstwa . . .	**111 173**	**180.437**	**26.215**
Monopole	**886.049**	**956.881**	**193.682**
Nadzwyczajne wydatki inwestycyjne z rezerw skarbowych	**28.681**	**88.160**	**3.660**

Stan gospodarczy.

Wyszczególnienie	1929						1930						
	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII
	Produkcja w tysiącach tonn												
Węgiel	4.024	3.942	3.951	4.401	4.115	4.023	3,806	2.990	2,827	2.643	2.671	2.577	.
Surówka żelaza . .	65,7	64,9	58,1	57,7	59,0	46,0	50,7	42.5	43,9	38.4	39,0	36,6	.
Stal	112,9	111.8	103.5	109,9	104,9	84,4	105,9	101.5	105,7	91,3	114,0	90,0	.
Cynk	14,6	14,6	14,6	14,8	13,4	13,8	14,3	13.6	15,1	14,5	.	.	.
Praca													
Zatrudnieni } tys.	784,1	787,7	790,2	815,6	797,4	712,5	684.8	664,9	660,3	668,4	672,1	664,1	.
Bezrobotni } tys.	97,3	90,1	81,8	91,0	125,1	185,3	242.0	274,7	289,5	271,2	224,9	.	.
częściowo 0/0	17,7	15,7	13,2	15,3	17,5	18.5	24,8	28.4	28,9	26,9	24,2	22,0	.
Komunikacja													
Koleje (tys. wagonów)	18,2	17,1	18,1	20,1	19,6	16,0	12,7	12,1	12.1	11 5	12,1	12,5	14,0
Statki, (tys. tonn)													
Gdańsk } weszło	550,7	549,0	501,0	500,3	483,3	434,2	526,0	490,1	454,4	442,3	487,0	532,7	.
i Gdynia } wyszło	548,5	562,7	498,0	520,5	460,6	453.2	529,2	411,2	433,1	437,8	540,3	501,7	.
Handel zagraniczny milj. złotych													
Wywóz ogółem . .	276,4	280,7	262,0	259,4	256,1	254,8	218,6	218,1	221,1	208,9	199,2	169,3	197,8
Produkty rolne . .	113,6	106,8	103,0	112,4	113,7	119,1	99,5	95,0	100.0	96,4	79,7	67,3	.
Węgiel	38,1	39,8	35.5	32,9	38,4	30,0	32,2	26,9	20.4	23,8	25,9	23.6	28,0
Przywóz ogółem .	266,4	226,5	247,5	257,2	243,4	212,8	216,7	181,7	195,0	179,4	196,7	177,4	195,3
Sur. włókiennicze .	32,4	31,0	39,5	42,4	38,7	37.1	41.1	26,5	24.4	21.1	28.4	35.6	32,5
Saldo	+10,0	+54,2	+14,5	+2,2	+12,7	+42,0	+1,9	+36,4	+26,1	+29,5	+2.5	−8,1	+2,5
Ceny—Wskaźniki													
Hurtowy:													
Ogólny	113,2	112,7	111,3	110,3	112,1	109,0	104,5	100,6	100,7	100,7	98,7	98,5	99.4
Rolny	111,1	110,0	107,0	105,2	110,3	104,7	97,6	90,4	91,5	93,0	89,1	89,9	93,0
Przemysłowy . .	115,9	1 5,7	115,4	115,1	114,3	113,3	111,1	110,1	109,3	108,2	108,0	106,7	105,8
Koszty utrzymania	123,4	122,6	122.8	123,7	125,2	126,1	121,0	117,9	116,7	116.5	115,6	115,9	118,8
Koszty żywności .	139,2	137,3	137,5	139,3	141,5	143.5	131,0	124,6	121,8	121,2	119,0	119,6	126,4
Kredyt													
Dolar (wskaźnik) .	98,8	99,8	99,8	99,8	99,8	99,7	99,8	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	100,0
Akcje (wskaźnik) .	17,35	16,46	16.02	15,45	15,28	14.81	15,16	14,25	14,30	.	.	.	.
Obieg pien. } milj. zł.	1.539	1.614	1.614	1.662	1.633	1.600	1.486	1.516	1.558	1.556	1,559	1.539	1.544
Banknoty } milj. zł.	1.293	1.359	1.354	1.392	1.366	1.340	1.247	1.281	1.324	1,326	1.333	1.317	1.321
Bilon } milj. zł.	240	254	260	270	267	259	238	235	234	230	227	222	223
Bank Polski													
Złoto i waluty (milj. zł.)	1154,1	1175,3	1182,0	1194,6	1199,5	1226,7	1173,9	1161,9	1143,3	1111,7	1082,3	1.057	1.036
Dyskonto (milj. zł.)	699,6	716,2	725,8	745,0	721,0	704,2	684,4	668.4	623,6	590,6	594,3	581	611
Banki akcyjne													
Dyskonto } milj. zł.	544,2	542,4	544,9	546,9	552,8	548,8	539,1	530,9	520.3	508,0	503.5	496,1	.
Wkłady:													
Terminowe } milj. zł.	220,4	223,1	222,9	226,7	231,3	226,9	234,2	235,7	226,9	239,8	239,6	234,1	.
Beztermin. } milj. zł.	428,1	428,7	433,1	429,8	414.5	413,4	418,8	428,4	434,3	441,1	451,6	466,1	.
P. K. O wkłady oszczędności (milj. zł.)	148,1	151,3	154,9	160,8	163,1	173,0	180.4	190,2	201,2	209,5	217,4	221,0	.
Kasy oszczędności													
Wkłady (milj. zł.) .	.	.	430,7	.	.	446,3	462,9	485,5	513,0	527.9	539,8	551,3	.
Spółdzielnie													
Wkłady (milj. zł.) .	.	.	256,8	.	.	263,9	.	.	364,7	.	.	.	.

Statystyka przywozu i wywozu.

PRZYWÓZ	Styczeń-czerwiec 1930 w tonnach	Styczeń-czerwiec 1930 w tys. zł.
OGÓŁEM:	**1,725.280**	**1,146.765**
Artykuły spożywcze	**187.536**	**197.256**
w tem m. innemi:		
Pszenica	3.092	1.178
Kukurydza	8.499	2.090
Ryż	29.940	14.272
Słód	1 674	1.084
Śliwki	2.671	4.703
Cytryny i pomarańcze	11.605	7.397
Orzechy i migdały	888	2.139
Korzenie	820	3.522
Herbata	1.000	7.664
Kakao	3.037	6.548
Kawa	3.850	14.125
Ryby świeże, sol. i mr.	3.601	5.945
Śledzie	48.208	27.352
Tłuszcze jadalne i zwierz.	9.772	24.915
Tłuszcze jadalne roślin.	8.274	12.272
Tytoń	11.773	35.863
Pasza	10.080	2.945
Zwierzęta żywe (szt.)	**68 995**	**2.102**
Produkty zwierzęce	**13.666**	**92.995**
w tem:		
Skóry surowe	7.354	17.336
Futra „	1.492	16.422
Skóry wyprawione	1.311	32.995
Futra „	53	7.540
Obuwie skórzane	190	9.408
Mater. i wyroby z drzewa	**35.679**	**11 169**
Rośliny i nasiona	**17.988**	**14.145**
Materjały budowlane	**444.643**	**3.085**
Szkło i wyroby szklane	**4.814**	**6.169**
Paliwo, asfalt, ropa	**76.429**	**5.962**
Gumelastyka	**2.864**	**18.954**
Chemikalja	**265 362**	**129.521**
w tem:		
Sole potasowe	15.410	3.324
Saletra chilijska	29.161	12.326
„ wapniowa	33.700	12.877
Żużle Thomasa	30.033	3.382
Środki lecznicze	631	7.505
Kosmetyki i pachnidła	172	5.430
Farby, barwniki i lakiery	**3.616**	**9.186**
Rudy, metale i wyroby z met.	**495 672**	**69.961**
w tem:		
Szyny, żelazo i stal	19.637	6.038
Drut żelazny i stalowy	2.615	3.176
Narzędzia rzemieślnicze	507	4.585
Miedź, stopy miedzi i wyr.	4.010	18.719
Cyna i wyroby	408	3.153
Maszyny i aparaty	**15.966**	**66.131**
Środki komunikacji	**5.114**	**36.266**
w tem:		
Samochody	3.468	23.440
Papier i wyroby z papieru	**32.028**	**26.982**
Książki, pisma i obrazy	**1.442**	**9.353**
Mater. i wyroby włókniste	**48.766**	**279.765**
w tem:		
Juta	9.231	10.727
Bawełna i odpadki	23.822	91.524
Przędza bawełniana	758	14.158
Tkaniny bawełniane	647	15.792
Wełna i odpadki	8.443	49.520
Wełna czesana	1.563	17.332
Przędza wełniana	744	16.606
Tkaniny wełniane	201	8.093
Przędza jedwabna	86	7.162
Tkaniny jedwabne	146	27.472
Odzież i konfekcja	**145**	**9.508**
Galanterja	**177**	**4.720**
Przybory naukowe	**615**	**19 285**

WYWÓZ	Styczeń-czerwiec 1930 w tonnach	Styczeń-czerwiec 1930 w tys. zł.
OGÓŁEM:	**8,743.653**	**1,235.211**
Artykuły spożywcze	**894 494**	**378.278**
w tem m. innemi:		
Pszenica	10.651	4.199
Żyto	170.659	36.37
Jęczmień	126.641	31.526
Owies	47.060	9.010
Groch	17.671	7.031
Fasola	6.954	4.203
Ziemniaki i przetwory	18.490	4.306
Cukier	219.203	83.621
Mięso świeże i solone	19.794	54.155
Jaja	28.502	64.873
Masło	4.662	24.143
Chmiel	636	943
Spirytus	2.428	2.605
Pasza	170.678	28.249
Zwierzęta (szt.)	**687.538**	**84.910**
w tem:		
Trzoda chlewna	309.897	63.490
Gęsi	80.176	700
Produkty zwierzęce	**11.504**	**35.777**
w tem:		
Skóry surowe	5.734	15.661
Materj. i wyroby drzewne	**1,404.163**	**177.478**
w tem:		
Papierówka	351.135	21.859
Kopalniaki i okrąglaki	151.355	7.650
Kłody, kloce i dłużyce	191.022	20.449
Bale, deski i łaty	431.735	76.348
Podkłady kolejowe	101.583	14.593
Wyroby bednarskie	13.528	4.059
Meble wszelkie	3.091	7.295
Forniery	16.031	12.174
Rośliny i nasiona	**54.776**	**35.177**
Materj. budowl., wyr. ceram., minerały i szkło	**192.001**	**8.337**
w tem:		
Cement	37.393	2.741
Szkło i wyroby	723	830
Paliwo	**5,738.009**	**184.304**
w tem:		
Węgiel	5.605.700	152.774
Przetwory naftowe	75.037	27.223
Gume astyka	**747**	**8.025**
Chemikalja	**116.226**	**36.410**
w tem:		
Nawozy sztuczne	75.901	17.062
Materjały i przetwory chemiczne organiczne	18.008	10.241
Metale i wyroby z metali	**296.728**	**161.702**
w tem:		
Szyny, żelazo i stal	123.381	38.520
Rury	25.946	20.320
Cynk i pył cynkowy	69.034	56.689
Blacha cynkowa	7.337	8.006
Maszyny i aparaty	**1.857**	**6,166**
Środki komunikacji	**1.185**	**3,325**
Papier i wyroby z papieru	**11.754**	**5,932**
Książki, pisma i obrazy	**292**	**2,178**
Materj. i wyroby włókniste	**19.421**	**100,300**
w tem:		
Len i odpadki	9.243	8.619
Wełna i odpadki	751	2.080
Przędza wełniana	1.737	30.533
Jedwab sztuczny	464	9.155
Tkaniny jedwabne	67	9.662
Przędza bawełniana	1.062	5.978
Tkaniny bawełniane	874	10.773
Tkaniny i worki jutowe	1.852	3.280
Odzież, konfekcja i galanterja	**152**	**6.425**

Pocztowa Kasa Oszczędności

P. K. O.

Niejeden raz słyszycie naokoło siebie narzekania na zły stan gospodarczy. Wokoło was widzicie wdowy i sieroty, które po śmierci swych żywicieli, żyją w nędzy i ciągłej trosce o kawałek chleba. Patrzycie na starców, którzy pomimo kilkudziesięcioletniej pracy, u schyłku życia nie mają tego kawałka chleba.

Dlatego też, w trosce o was, dajemy wam informacje, jakie korzyści osiągnąć można przez P. K. O.

Otóż Instytucja ta zdobyła sobie w Polsce największe zaufanie, albowiem Pocztowa Kasa Oszczędności daje największe wygody tym, którzy w niej składają swe oszczędności i gwarantuje całkowicie złożony kapitał kapitałem w gotówce, lokatami i w 26 olbrzymich nieruchomościach.

Obrót tej instytucji w 1929 r. wynosił sumę zawrotną — 24.000.000.000 (24 miljardów) złotych. O zaufaniu społeczeństwa najlepiej świadczy olbrzymia liczba przeszło 600.000 uczestników obrotu czekowego i oszczędnościowego, to znaczy, że przeszło ½ miljona ludzi ma swoje książeczki i konta w Pocztowej Kasie Oszczędności, powierzając swe pieniądze tej wielkiej i zasłużonej instytucji.

Wygody, jakie daje P. K. O.

Tak więc: P. K. O. przyjmuje i wypłaca oszczędności za pośrednictwem nietylko swoich oddziałów, ale i przez wszystkie urzędy pocztowe. Jest to bardzo ważne udogodnienie, bo każdy, kto złożył pieniądze do P. K. O., może odebrać je w każdym urzędzie pocztowym, nie potrzebuje więc nosić lub wozić pieniędzy przy sobie i ich pilnować. P. K. O. pilnuje za niego. Ponadto nietylko zwróci mu te pieniądze na każde żądanie, lecz jeszcze dopłaci mu godziwy procent.

Zaznaczyć należy, że do złożenia i ode-

Gmach Pocztowej Kasy Oszczędności w Krakowie.

brania pieniędzy w urzędzie pocztowym nie trzeba żadnych formalności, należy tylko mieć przy sobie swoją książeczkę oszczędnościową, po przedstawieniu której poczta wypłaci i zaznaczy w książeczce oszczędnościowej wypłacone pieniądze. — P. K. O. dla wygody klijentów przyjmuje również oszczędności w złotych w złocie (w dolarach), nawet w monetach złotych, gwarantując całkowicie wartość złożonych pieniędzy.

Gwarantuje również całkowicie zupełną i bezwzględną tajemnicę wkładów, to znaczy, że nikt prócz właściciela nie może się dowiedzieć, ile jest na danej książeczce pieniędzy.

Wkłady oszczędnościowe P. K. O. wolne są od wszelkich opłat i podatków.

Ubezpiecza na życie.

Następną formą oszczędności w P K. O. są ubezpieczenia na życie, oraz t. zw. ubezpieczenia posagowe, które również przyjmuje P. K. O. za pośrednictwem wszystkich urzędów pocztowych.

Ubezpieczenia w P. K. O. są dlatego wygodne, że można ubezpieczyć się za składką miesięczną, poczynając już od 3 złotych miesięcznie, a najważniejszą zaletą jest, że formalności polegają jedynie na wypełnieniu odpowiedniego blankietu w najbliższym urzędzie pocztowym, na zasadzie którego P. K. O. wystawia polisę bez badania lekarskiego.

Rodzaje ubezpieczeń.

Są 3 rodzaje ubezpieczeń w P. K. O.: 1) na dożywocie, tj., że wpłacający regularnie składki (przez pocztę) po oznaczonej ilości lat otrzymuje sumę, na którą się ubezpieczył. Sumę tę otrzymuje rodzina ubezpieczonego w całości w razie śmierci ubezpieczonego, chociażby termin ubezpieczenia jeszcze nie nadszedł. — 2) Na życie, przyczem P. K. O. daje swoim klijentom ten olbrzymi przywilej, że jeżeli ubezpieczony straci życie na skutek wypadku (wypadek na kolei, od pożaru i t. p.) premja wypłacona zostaje **podwójnie**. — **3-cia** odmiana ubezpieczenia są t. zw. ubezpieczenia **„posagowe“**, które polegają na tem, że można w P. K. O. ubezpieczyć dziecko (dziewczynkę czy chłopca) z tem, że ubezpieczający wpłaca umówioną składkę miesięczną do PKO (przez najbliższy urząd pocztowy), premja zaś asekuracyjna zostaje wypłacona dziecku po umówionej ilości lat (np. po dojściu do pełnoletności). Takie ubezpieczenia mają dogodność, że jeżeli ubezpieczający (ojciec czy matka) umrze i przestaje wpłacać składki, to jednak P. K. O. wypłaci ubezpieczonemu (t. zn. dziecku) całą premję po dojściu jego do określonego wieku.

W ten sposób przy pomocy P. K. O. można:

1) Ubezpieczyć siebie na starość;

2) Zabezpieczyć rodzinę na wypadek śmierci.

Z powyższego widać, jakie korzyści może mieć każdy rozumny i przezorny człowiek, który składa swoje oszczędności lub też ubezpiecza się w P. K. O.

Ogromną też wygodę mają wszyscy, którzy otworzą sobie konto czekowe w P. K. O. Nie potrzebują nosić przy sobie pieniędzy, a zamiast tego, mają malutką książeczkę czekową, przy pomocy której rozporządzają oni swojemi pieniądzmi w P. K. O., która wypłaca za oddaniem czeku dowolne sumy z konta danego klijenta do rąk okaziciela czeku, lub też przelewa pieniądze z jednego konta na drugie, stosownie do życzenia właściciela konta.

Wszyscy właściciele kont czekowych i oszczędnościowych P. K. O. mogą również przekazywać dowolne kwoty zagranicę do wszystkich krajów (z wyjątkiem Rosji sowieckiej), oraz mogą otrzymywać z zagranicy wpłaty na swoje konta.

A teraz pomyślcie i rozważcie sobie dobrze wszystko, by potem z wiarą w przyszłość żyć, widząc, jak każdy rok zwiększa wasze oszczędności na książeczce P. K. O., która jest największą i najbogatszą instytucją oszczędnościową w Polsce, a także należy do najpotężniejszych i najzasobniejszych w całej Europie.

S. NORBLIN.
PIWO
OKOCIM

STRACIŁEŚ DZIEŃ GDY NIE PRZECZYTAŁEŚ

„Ilustrowanego KURYERA Codziennego"

K. Podsadecki

wartość odżywcza cukru

jeden kilogram cukru zastępuje

1,5 kg. wieprzowiny

2 kg. 5 dk. wołowiny

4,5 kg. ziemniaków

9 kg. marchwi

roczne spożycie cukru przez 1 mieszkańca

w ameryce

w anglji

w niemczech

w czechosłowacji

w polsce

jedzcie więcej cukru!

Co każdy powinien wiedzieć o cukrze?

Zdrowie i siły człowieka zależą głównie od jakości spożywanych pokarmów. Pokarmy tylko wtedy przynoszą korzyść organizmowi ludzkiemu, jeżeli są treściwe i łatwo strawne. Pokarm, nie zawierający większych wartości odżywczych, lub ciężko strawny, powoduje przeładowanie i zaburzenia żołądka, które tylko osłabiają człowieka.

Ludzie, wykonywujący ciężką pracę, winni się dobrze odżywiać. Dobre odżywianie polega na tem, aby spożywać odpowiednią ilość pokarmów, wytwarzających *ciepło i siłę w organiźmie człowieka.* Jednym z najwięcej wartościowych pokarmów w tym względzie jest cukier, który jako łatwo rozpuszczalny w wodzie, nie utrudnia trawienia, lecz odrazu ulega w żołądku wessaniu przez ciało człowieka.

Ze wszystkich pokarmów, spożywanych przez człowieka, cukier dostarcza naszemu organizmowi największej i najtańszej ilości ciepła i siły. Według cen, istniejących w końcu 1927 roku, płaciliśmy za tę samą ilość siły i ciepła, wytwarzaną w organiźmie człowieka, ze spożycia różnych pokarmów — następujące kwoty:

ze	spożycia	chleba	45	gr.
„	„	cukru	46	„
„	„	ziemniaków	56	„
„	„	mąki pszennej	74	„
„	„	słoniny	150	„
„	„	mleka	162	„
„	„	masła	255	„
„	„	mięsa	314	„

Z zestawienia tego widzimy, że pod względem wartości odżywczych, *cukier należy do najtańszych pokarmów*. Nie wiedzą o tem, niestety, niektóre nasze gosposie i robią oszczędności na cukrze, dając swoim dzieciom, zamiast tego wielce odżywczego pokarmu — inne pożywienie. Jest to w najwyższym stopniu nierozsądna oszczędność, przed którą ostrzegają lekarze w następujących słowach:

Oszczędność czasem służy, czasem przez nią tracisz;
Co oszczędzisz na cukrze — to zdrowiem dopłacisz.

Ludność Polski, szczególnie ta olbrzymia jej większość, która pracuje na roli, nie docenia wartości cukru, jako pokarmu, niezbędnego dla organizmu człowieka. *Spożywa ona bardzo mało produktów cukrowych, wskutek czego nie jest odporna na wszelkiego rodzaju choroby*. Wielką śmiertelność dzieci polskich rodzin włościańskich należy w znacznym stopniu przypisać złemu ich odżywianiu i niedostatecznemu spożywaniu pokarmów cukrowych.

Klimat naszego kraju jest dużo lepszy niż np. w Anglji, gdzie mgła i wilgoć panują bez przerwy. A jednak wiele chorób, które trapią naszą ludność, a między innemi suchoty, są w Anglji prawie zupełnie nieznane, podczas gdy u nas zabierają one bardzo liczne ofiary. Ale też i *spożycie cukru w Anglji na głowę ludności jest cztery razy większe, niż w Polsce*. Nasza ludność wiejska bardzo często zupełnie zapomina o cukrze, dopiero kiedy niemoc, lub ciężka choroba nawiedzi chatę włościańską, przypomina sobie, jak doskonałym lekiem jest cukier, który powinniśmy spożywać codziennie w potrawach i napojach.

Spożycie cukru w Polsce jest bardzo małe. W obecnym czasie ludność nasza spożywa w województwach Warszawskiem i Śląskiem około 20 kilogramów, w Poznańskiem — 17 kilogramów, w Łódzkiem — 14 kilogramów, a w innych okręgach centralnych — od 10 do 13 kilogramów rocznie na głowę. Najmniej spożywają cukru mieszkańcy województw wschodnich, bo zaledwie od 5 do 8 kilogramów rocznie na głowę.

Podane cyfry najwyraźniej wskazują, że *im wyższa jest oświata i uświadomienie ludności — tem większe spożycie produktów cukrowych*. Wiemy bowiem z wykazów urzędowych, że oświata ludu w naszych województwach zachodnich i centralnych stoi znacznie wyżej, niż w województwach wschodnich.

Przeciętnie w całej Polsce spożywamy cukru około 11 kilogramów rocznie na głowę, podczas gdy ludność Francji zjada 21 kilogramów, Niemiec — 23 kilogramy, Czechosłowacji — 34 kilogramy, Szwajcarji — 38 kilogramów, Anglji — 40 kilogramów, a Danji — 47 kilogramów. Z powyższego widzimy, jak nam daleko jeszcze do tego spożycia, jakie istnieje w niektórych krajach zachodnich.

Cukier jest doskonałym środkiem przeciwko pijaństwu. Organizm ludzki, niszczony przez nałogowe picie wódki, może być w znacznym stopniu leczony i wzmacniany przez większe spożywanie pokarmów cukrowych. W rękach matek i żon nieszczęśliwych alkoholików cukier jest jakby lekarstwem, może on bowiem naprawić w organiźmie tych ludzi to,co niszczy wódka. Człowiek, nadużywający wódki, pobudza w sobie złe instynkty, jest on ponury, zły i skłonny do awantur — człowiek, spożywający cukier lub inne słodycze, jest zawsze nastrojony pogodnie, wesoło i przychylnie dla otoczenia.

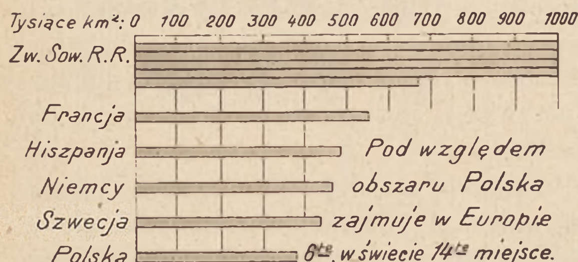
Jeżeli chcemy odrodzić się fizycznie i dorównać innym narodom, musimy jeść więcej cukru.

Młodzież męska i żeńska, uprawiająca *ćwiczenia fizyczne wszelkiego rodzaju*, winna stale pamiętać o tem, że *cukier jest najidealniejszą odżywką sportowca*, gdyż nie przeładowuje jego żołądka, nie czyni go ociężałym, daje natomiast jak najwięcej siły, niezbędnej dla sprawności fizycznej. Prawdziwy sportowiec nie powinien nigdy zapominać o produktach cukrowych, gdyż dzięki im, może osiągnąć najwyższe powodzenie na umiłowanem przez siebie polu ćwiczeń fizycznych. 38

Polska w statystyce światowej.

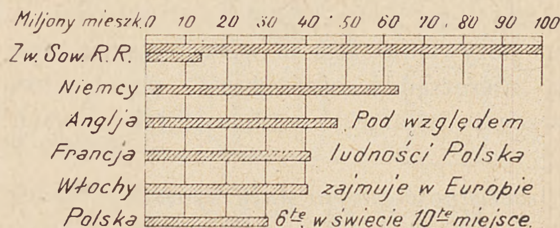
Polska wśród państw Europy.

POD WZGLĘDEM OBSZARU.

Pod względem długości granic Polska pozostaje w Europie na 5-em miejscu. (Pierwsze miejsce zajmuje Francja.)

POD WZGLĘDEM LUDNOŚCI.

Pod względem gęstości zaludnienia Polska w Europie na 6-em miejscu, w świecie na 8-em. Pod względem naturalnego przyrostu ludności Polska (15'9 na 1000 mieszkańców) w Europie na 2-em miejscu (na 1-em Z. S. R. R. — 23'6).

Ludność polska poza granicami kraju.

Wedle zestawień Wydziału konsularnego Min. Spr. Zagr. z połowy r. 1929 **stan ludności polskiej poza granicami kraju** przedstawia się następująco:

W Europie: Niemcy, 1,100.000, Z. S. R. R. 800.000, Francja 500.000, Litwa 200.000, Czechosłowacja 250.000, Łotwa 83.000, Rumunja 100.000, Gdańsk 30.000, Węgry 17.000, Jugosławja 15.000, Belgja 12.600, Danja 12.000, Austrja 8.000, Anglja 5.000, Holandja 4.000, Luksemburg 3.000, Estonja 1.000, Włochy 980, Szwajcarja 800, Finlandja 500, Szwecja 200, wreszcie poniżej 100 osób zamieszkuje w Bułganji, Grecji, Hiszpanji, Norwegji i Portugalji.

W Ameryce: Stany Zjednoczone 3,500.000, Brazylja 200.000, Kanada 72.000, Argentyna 27.000, Kuba 2.000, w małych republikach południowej Ameryki 1.000, w Meksyku 500.

W Azji: Syberja 15.000, Chiny 3.000, Turcja 800, poniżej 100 ludzi w Persji, Japonji i w Indjach holenderskich.

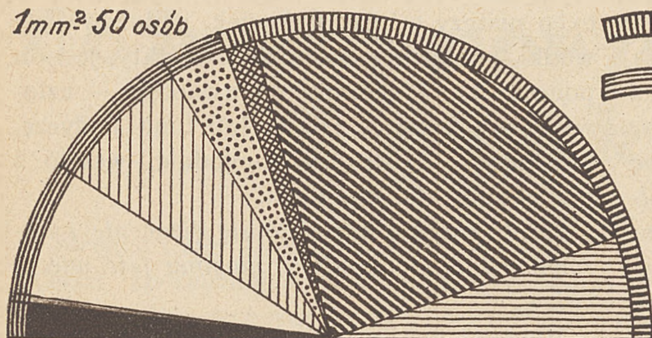
W Afryce: Alger 1.200, reszta rozrzucona.

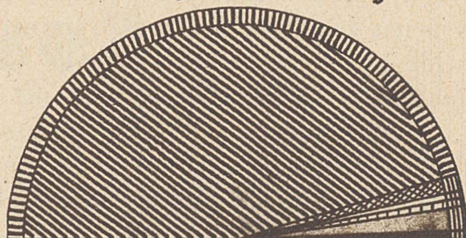
Według części świata podział jest następujący:

Europa	3,143.320
Ameryka	3,802.150
Azja	18.950
Afryka	1.250
Australja	300
Razem	**6,965.970**

Wedle Rocznika Instytutu kartograficznego im. E. Romera na r. 1930, ilość Polaków w Europie poza granicami kraju ma wynosić okrągło 3,336.000, a w innych częściach świata 4,746.600, tj. razem 8,082.600.

Ruch wychodźczy.

Państwa europejskie. Państwa pozaeuropejskie.

Francja. Niemcy. St. Zjedn. Kanada. Argentyna. Palestyna. Inne europejskie. Inne pozaeuropejskie.

POLSKIE WYCHODŹTWO W 1929 R.

Wychodźtwo Polski ogółem	243.442
Z tego do krajów europejskich	178.132
Do krajów pozaeuropejskich	65.310
Powrót wychoźców ogółem (okrągło)	104.500
Z tego z krajów europejskich	97.900
Z krajów pozaeuropejskich	6.600

Sieć kolejowa.

Według stanu z r. 1928 długość sieci kolejowej użytku publicznego w Polsce wynosi 20.865 km, t. j. Polska pod względem długości swej sieci zajmuje w Europie 5-te miejsce (po Z. S. R. R., Niemczech, Francji i Anglji), a na świecie 12-te miejsce. (Na pierwszem miejscu są Stany Zjedn.).

Światowa sieć kolejowa w r. 1925 wynosiła: Europa 382.184 km, Azja 131.754, Afryka 58.737, Ameryka 600.134, Australja 48.257. Ogółem 1,221.066 km.

Hodowla zwierząt gospodarskich w Polsce.

(Stan z połowy r. 1929, w tysiącach sztuk).

Konie	4.047 (1.5)	t. j. w Europie	II miejsce
Bydło rogate	9.057 (23.3)	„ „	IV „
Trzoda chlewna	4.829 (12.4)	„ „	V „
Owce	1.918 (4.9)	„ „	VII „

Liczby w nawiasach oznaczają ilość sztuk zwierząt gospodarskich razem na 100 ha ogólnej powierzchni.

Ruch statków w portach Gdyni i Gdańsku.

Rok	Weszło statków	Pojemn. w tys. netto rej. tonn	Wyszło statków	Pojemn. w tys. netto rej. tonn
Gdynia				
1928	1.108	985	1.093	974
1929	1.541	1.445	1.552	1.458
1930 I półr.	965	8.892	948	8.812
Gdańsk				
1928	6.198	4.045	6.183	4.027
1929	5.396	3.892	5.432	3.918

W ogólnym obrocie statków (weszło i wyszło) w r. 1929, ruch pod polską banderą (wedle pojemności statków) wynosił w Gdyni 291.000 netto rej. tonn, w Gdańsku 458.000, t. j. w odsetkach ogólnego obrotu: w Gdyni 10%, w Gdańsku 5'9%.

Ceny giełdowe zbóż.

(Ceny przeciętne z 1929 r. w zł. za 1 q. Liczby w nawiasach oznaczają ceny przeciętne z 1928 r.)

Giełdy	Pszenica
Warszawa	45.2 (52.5)
Poznań	42.8 (47.4)
Berlin	48.3 (49.6)
Hamburg	44.7 (48.3)
Praga	48.5 (57.3)
Paryż	52.8 (56.4)
Liverpool	45.0 (48.6)
Chicago	40.5 (43.2)
Nowy Jork	44.1 (47.9)
Buenos Aires	36.8 (40.7)

Giełdy	Jęczmień
Warszawa	31.3 (43.2)
Poznań	31.0 (39.3)
Berlin	43.4 (52.1)
Praga	42.3 (55.3)
Paryż	42.7 (48.3)

Giełdy	Żyto
Warszawa	29.6 (42.6)
Poznań	28.4 (40.8)
Berlin	40.8 (50.8)
Hamburg	38.7 (45.6)
Praga	38.6 (55.7)
Paryż	40.2 (46.9)
Chicago	36.4 (39.9)
Nowy Jork	40.1 (44.1)

Giełdy	Owies
Warszawa	29.5 (41.9)
Poznań	27.1 (37.1)
Berlin	39.0 (48.0)
Praga	38.6 (49.5)
Paryż	39.0 (42.5)
Liverpool	39.1 (45.4)
Chicago	30.0 (38.9)

Handel międzynarodowy.

W tysiącach dolarów.

Kraje	I kwartał 1929			I kwartał 1930			Wskaźnik I kwartał 1929=100	
	Przywóz	Wywóz	Saldo	Przywóz	Wywóz	Saldo	Przywóz	Wywóz
Europa	.	.	.	.	.	.	**95·7**	**100·1**
Anglja (Zjedn. król. i W. P. Irlandji)	1.421.363	937.170	—484.193	1.346.490	865.693	—480.797	94·7	92·4
Austrja	102.385	65.078	— 37.307	93.572	63.696	— 29.876	91·4	97·9
Belgja	226.122	199.574	— 26.548	236.981	188.768	— 48.213	104·8	94·6
Bulgarja	11.879	10.794	— 1.085	8.323	11.751	+ 3.428	70·1	108·9
Czechosłowacja	135.401	121.751	— 13.650	116.569	127.459	+ 10.890	86·1	104·7
Danja	84 805	89.840	+ 5.035	110.138	101.157	- 8.981	129·9	112·6
Estonja	6.463	4.895	— 1.568	7.000	5.597	— 1.403	108·3	114·3
Finlandja	29.915	17.305	— 12.610	24.029	21.265	— 2.764	80·3	122·9
Francja	598.336	470.567	—127.769	549.425	461.195	— 88.230	91·8	99·0
Grecja	40.466	32.261	— 8.205	36.866	20.462	— 16.404	91·1	63·4
Hiszpanja	.	.	.	73.253	69.835	— 3.418	.	.
Holandja	252.804	181.271	— 71.533	260.546	181.869	— 78.677	103·1	100·3
Jugosławja	29.027	23.059	— 5.968	30.632	29.849	— 783	105·5	129·4
Litwa	5.169	5.573	+ 404	7.159	8.215	+ 1.056	138·5	147·4
Łotwa	13.023	7.510	— 5.513	13.806	10.692	— 3.114	106·0	142·4
Niemcy	802.195	687.115	—115.080	756.584	725.201	— 31.383	94·3	105·5
Norwegja	62.533	46.849	— 15.684	66.468	49.219	— 17.249	106·3	105·1
Polska	88.890	61.129	— 27.761	66.568	73.804	+ 7.236	74·9	120·7
Portugalja	24.149	10.032	— 14.117	24.807	9.506	- 15.301	102·7	94·8
Rumunja	38.924	25.660	— 13.264	39.870	33.083	- 6.787	102·4	128·9
Szwajcarja	118.413	94.728	— 23.685	122.382	88.348	- 34.034	103·4	93·3
Szwecja	80.159	75.609	— 4.550	105.691	85.752	— 19.939	131·9	113·4
Węgry	44.713	33.095	— 11.618	34.656	35.618	+ 962	77·5	107·6
Włochy	299.033	178.316	—120.717	239.092	162.984	— 76.108	80·0	91·4
Z. S. R. R.	74.224	83.046	+ 8.822	93.858	103.377	+ 9.519	126·5	124·5
Niektóre kraje pozaeuropejskie:								
Algier	47.080	40.283	— 6.797	62.815	40.526	— 22.289	133·4	100·6
Argentyna	207.7 0	270.519	+ 62.749	171.282	166.811	— 4.471	82·4	61·7
Australja	169.138	218.217	+ 49.079	154.547	116.380	— 38.167	91·4	53·3
Brazylja	111.169	116.029	+ 4.860	77 457	102.965	+ 25.508	69·7	88·7
Chile	44.432	83.311	+ 38.879	48.153	48.883	+ 730	108·4	58 7
Egipt	62.282	74 679	+ 12,397	.	.	.	.	.
Japonja	303.946	217.302	— 86.644	250.803	190.429	— 60.374	82·5	87·6
Kanada	322,665	291.946	— 30.719	273.191	229.792	— 43.399	84·7	78·7
Palestyna	8.658	2.526	— 6.132	8.147	4.083	— 4.064	94·1	161·6
Peru	17.876	27.048	+ 9.172	15.172	26.004	+ 10.832	84·9	96·1
Stany Zjednoczone	1,094.275	1,396.623	+302.348	904.864	1,110.603	+205.739	82·7	101·5
Urugwaj	22.859	32.417	+ 9.558	19.111	33.862	+ 14.751	83·6	104·5

Handel zagraniczny Polski.

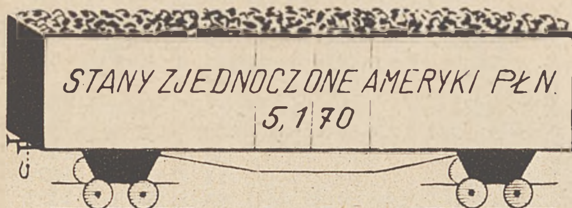
W tysiącach złotych.

Kraje	Styczeń—Maj 1930		Styczeń—Maj 1929	
	Przywóz	Wywóz	Przywóz	Wywóz
Ogółem . . .	**969.397**	**1,065.937**	**1,385.289**	**985.982**
Europa . . .	**748.306**	**1,008,976**	**1,044.726**	**932.915**
Anglja . . .	81.272	131.598	122.502	97.204
Austrja . . .	57.864	88.753	79.648	125.143
Belgja . . .	20.530	25.813	29.042	27,382
Bułgarja . .	3.943	1.016	8.233	1.238
Czechy . . .	70.957	97.170	101.407	109.938
Danja . . .	13.151	54.782	20.040	33.993
Estonja . . .	1.367	5.492	2.118	3.865
Finlandja . .	536	13.187	624	9.511
Francja . . .	64.340	26,095	90.721	19.511
Grecja . . .	480	696	1.595	1.023
Hiszpanja . .	1.115	3.722	1.576	1.278
Holandja . .	35.707	47.518	53.196	22.286
Jugosławja . .	2.417	9.175	3.206	8.679
Litwa . . .	111	2.655	97	3.743
Łotwa . . .	2.064	32.328	4.684	32.779
Niemcy . . .	255.420	276.440	366.286	292.317
Norwegja . .	13.097	12.834	16.409	7.189
Portugalja . .	966	405	1.649	10
Rumunja . .	8.349	23.701	12.012	21.429
Szwajcarja . .	37.671	21.688	39.738	15.102
Szwecja . . .	17.230	48.441	22.229	36.704
Turcja . . .	2.077	1.507	1.543	1.467
Węgry . . .	9.767	12.905	15.904	20.761
Włochy . . .	30.319	12.556	36.531	16.361
Z. S. R. R. .	17.541	58.308	13.690	23.795
Inne kraje . .	15	191	46	206
Azja	**38.181**	**16.109**	**34.655**	**18.319**
Chiny . . .	420	7.795	967	5.924
Japonja . . .	405	2.445	338	6.424
Palestyna . .	307	1.234	81	355
Persja . . .	165	481	77	1.327
Syrja	15	652	8	460
Inne kraje . .	36.769	3.502	33.184	3.829
Ameryka Płn. .	**116.135**	**12.680**	**173.588**	**14.436**
Kanada . . .	565	373	750	416
Stany Zjedn. .	115.570	12.307	172.838	14.020
Ameryka Śr. . .	**5.254**	**1.528**	**4.527**	**355**
Ameryka Płd. .	**29.482**	**7.842**	**71.632**	**7.654**
Afryka . . .	**13.774**	**5.123**	**22.735**	**5.614**
Australja i Oceanja	**18.157**	**172**	**33.322**	**118**
Zaopatrywanie statków morskich	—	**4.654**	—	**5.336**
Transporty dyspozycyjne . .	—	**8.853**	—	**1.235**
Z nieokreślonego kierunku . .	**108**	—	**114**	—

Produkcja węgla.

POLSKA. Stan w r. 1928, w miljonach tonn
Polska w światowej produkcji na 5-tem miejscu.

W r. 1929 produkcja w Polsce wyniosła okrągło 460 miljonów tonn.

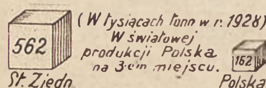
Zapasy węgla kamiennego w Polsce, do głębokości 1000 m, szacowane są na 62 miljardy tonn, t. j. pod względem bogactwa złoży węglowych Polska zajmuje w świecie 7-e miejsce. (Na 1-em miejscu St. Zjedn., 3.225 miljardów t.).

Produkcja ropy naftowej.

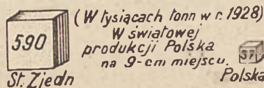

Stan z r. 1928
(w tysiącach tonn)
W światowej produkcji Polska na 13-em miejscu
(W r. 1929 produkcja w Polsce 675)
Polska 743

Produkcja cynku.

Produkcja ołowiu.

Produkcja żelaza i stali.

ŚWIATOWA PRODUKCJA w tonnach za r. 1929.
Żelazo 98,187,000. Stal 118,033,000.

STANY ZJEDN. AMERYKI PŁN.
Żelazo 42,942,000 (43·7%)
Stal..... 55,031,000 (46·6%)

POLSKA. Żelazo...... 704,437 (0·7%)
Stal......... 1,376,724 (1·2%)

Przeciętnie miesięcznie w tysiącach tonn:
Żelazo: Stany Zjednoczone — 3.579, Polska — 59
Stal: „ „ — 4.586, „ — 61

Produkcja soli.

W światowej produkcji Polska na 11-tem miejscu

(Stan z r. 1928 w tysiącach tonn)

POLSKA

548

Polska a światowe zbiory rolne.

Przeciętne zbiorów światowych z lat 1924—1928 wykazują, że Polska zajmuje w światowej produkcji:

pszenicy	— 14 miejsce	(I — St. Zjedn.).
żyta	— 3 „	(I — Z. S. R. R.).
owsa	— 7 „	(I — St. Zjedn.).
jęczmienia	— 7 „	(I — St. Zjedn.).
ziemniaków	— 3 „	(I — Z. S. R. R.).
buraków cukr.	— 6 „	(I — Niemcy).
lnu nasienia	— 6 „	(I — Argentyna).
lnu włókna	— 2 „	(I — Z. S. R. R.).
konopi nasienia	— 2 „	(I — Z. S. R. R.).
konopi włókna	— 4 „	(I — Z. S. R. R.).

Wytwórczość energji elektrycznej.

(w miljonach kWh) z r. 1928.

STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI PŁN.
87.905
Na 1-em miejscu.

POLSKA
2.900
(Przypuszczalnie 11-e miejsce)

Zasoby sił wodnych.

Zasoby siły wodnych, istniejące w Polsce, szacowane są na 3'7 miljonów K. M., t. j. pod względem tego bogactwa Polska zajmuje 15-e miejsce w świecie.

Z zasobów tych wyzyskanych jest 0'1 miljonów K. M.

Pod względem istniejących zasobów I miejsce w świecie zajmuje Z. S. R. R. — 62'0 milj. K. M. (wyzyskane 0.8), pod względem wyzyskania I miejsce zajmują Stany Zjednoczone — 9'2 (istniejące zasoby 28'0).

Siły wodne na ziemi, nadające się do zużytkownia, szacują na 450 milj. K. M., z czego wyzyskanych jest ogółem około 33 milj. K. M., tj. 7%.

Wytwórczość cukru buraczanego.

W tysiącach q, stan z r. 1928/29.

NIEMCY
18.640
(1-e miejsce)

POLSKA
7.450
(6-e miejsce)

(Światowa produkcja w r. 1927/28 — 89.000)

Państwowy Bank Rolny.

Państwowy Bank Rolny założony został dla popierania rozwoju rolnictwa, przemysłu rolnego i rozrostu gospodarczego wsi. Zadaniem Banku jest organizowanie kredytu rolniczego dla gospodarstw drobnych i średnich, popieranie i prowadzenie parcelacji, osadnictwa, meljoracyj i regulacyj rolnych.

Dla wypełnienia tych zadań Państwowy Bank Rolny wyposażony został przez Państwo w kapitał zakładowy, który w obecnej chwili wynosi 130 miljonów złotych. Ponadto Rząd systematycznie przekazuje do P. B. R. poważne fundusze, przeznaczone na cele szczególne. Wreszcie, przez przyjmowanie wkładów i emisję listów zastawnych, Państwowy Bank Rolny wciąga do swego obrotu publiczne i prywatne kapitały, zarówno krajowe, jak i zagraniczne.

Łatwo zdać sobie sprawę w tych warunkach, jak olbrzymim musi być zakres działalności Banku. Postarajmy się ująć i wyłuszczyć główne jej, zasadnicze kierunki, są to:

Kredyt długoterminowy,
kredyt krótkoterminowy,
administrowanie funduszami specjalnemi.

Kredyty długoterminowe — ta najpilniejsza, najdotkliwsza potrzeba naszego rolnictwa, udzielane są w 7% i 8% Listach Zastawnych P. B. R. Aczkolwiek kredyty te nie są w stanie zaspokoić istniejących potrzeb i — w naszych warunkach — są kosztowne, w danym momencie są one dla drobnej i średniej własności rolnej jedynem źródłem, z którego mogą one uzyskać pożyczki na poważniejsze i wymagające dłuższej amortyzacji inwestycje gospodarcze.

Natężenie akcji kredytu długoterminowego zależne jest od, oczywiście, od ogólnej sytuacji gospodarczej.

Osobną grupę kredytu długoterminowego stanowią pożyczki w 7% obligacjach meljoracyjnych P. B. R., przeznaczone wyłącznie na finansowanie tak niedzownych w Polsce meljoracyj rolnych.

Kredyt krótkoterminowy wypełnia najbardziej rażącą lukę: brak kapitału obrotowego w naszem rolnictwie. Kredyt ten bywa udzielany w gotowilnie na cele ogólne, według uznania pożyczkobiorcy. Bywa on również udzielany na cele specjalne, mające pomnożyć dochody z gospodarstwa przez jego intensyfikację. W Państwowym Banku Rolnym istnieją więc kredyty nawozowe, nasienne, maszynowe, hodowlane, na zakup pasz, budowlane i t. p. Tego rodzaju kredyty udzielane bywają we właściwych materjałach lub w towarach. W ten sposób Bank posiada rękojmię, iż kredyt został zużyty na cel przewidziany i z korzyścią dla gospodarstwa.

Kredyty z funduszów rządowych, administrowanych przez P. B. R., opierają się na sumach, przekazywanych do Banku przez Ministerstwo Reform Rolnych, Rolnictwa, Robót Publicznych i Skarbu. Państwowy Bank Rolny jest dla tych Ministerstw organem wykonawczym, wyręczając je w rozprowadzaniu kredytów na pewne ściśle określone cele, jako to: na kredyt dla osadników, komasację, popieranie hodowli i wytwórczości roślinnej, oraz na odbudowę.

W połowie roku 1930 akcja kredytowa P. B. R. przedstawiała się, jak następuje:

Dnia 1 lipca 1930 r. wynosił kredyt długoterminowy sumę przeszło 291 miljonów złotych, kredyt krótkoterminowy — sumę przeszło 283 miljony złotych. Z funduszów rządowych, administrowanych przez P. B. R., wypłacono pożyczek na sumę 310 miljonów złotych. Prócz tej, na wielką skalę zakrojonej akcji kredytowej, P. B. R. prowadzi we własnym zakresie akcję parcelacyjną majątków nabytych ioddanych w komis. Do ca. r. 1929 P. B. R. rozparcelował ogółem 32.919 hektarów. W rozporządzeniu Banku pozostało przeszło 40'5 tys. hektarów, stanowiących jego własność, oraz zgórą 5'5 tys. hektarów, przejętych do parcelacji komisowej.

Liczby te świadczą wymownie o roli, jaką odgrywa Państwowy Bank Rolny w obecnem gospodarczem życiu Polski.

Krajowy przemysł azotowy, a rolnictwo.

Wiadomą jest rzeczą, że poza czynnościami techniczo-rolniczemi, podniesienie wydajności (urodzajności) plonów przedewszystkiem i głównie jest uzależnione od intenzywności stosowania nawozów sztucznych wogóle, a nawozów azotowych w szczególności, gdyż azot, narówni z fosforem i potasem, jest jedym z najważniejszych składników pokarmowych roślin. Wobec braku azotu nie mogą rośliny wydać dobrego plonu. Wiemy zaś, że gleby polskie, za nielicznemi tylko wyjątkami, są bardzo ubogie w naturalne zasoby pożywienia azotowego, innemi słowy, dla wydania nawet średnich urodzajów potrzebują nawożenia azotowego.

Mając na oku dobro rolnictwa, Państwowe Fabryki Związków Azotowych w Chorzowie i Mościcach, które są głównemi przedstawicielami naszego przemysłu azotowego, pilnie śledzą potrzeby rolnictwa starając się, w miarę swoich technicznych możliwości, dostarczać mu różnych nawozów azotowych, odpowiadających bardzo różnorodnemu i wszechstronnemu zapotrzebowaniu.

Znaną jest rzeczą, że wszystkie nawozy azotowe, zarówno u nas w kraju jak i zagranicą, dadzą się podzielić na trzy odrębne grupy w zależności od tego, w jakiej formie znajduje się w tych nawozach azot, a mianowicie:

grupa nawozów czysto saletrzanych,
grupa nawozów amonowych
i grupa nawozów saletrzano-amonowych.

Każda z tych grup ma inne własności, a nawozy, należące do tych różnych grup, mają w różnych warunkach gospodarczych rozmaite zastosowanie.

Państwowe Fabryki Związków Azotowych w Chorzowie i Mościcach mają dzisiaj możność zaopatrzyć rolnictwo w nawozy, należące do wszystkich wyżej wspomnianych grup.

Krajowemi nawozami azotowemi, należącemi do grupy nawozów czysto saletrzanych są: Saletra Sodowa Syntetyczna, produkcji fabryki chorzowskiej i Saletra Wapniowa, którą w najbliższym czasie wypuszcza na rynek fabryka w Mościcach.

Saletra Sodowa Syntetyczna jest — jak wiadomo — nawozem krajowym o identycznym składzie chemicznym, co saletra sodowa chilijska. Saletra Sodowa zawiera przeszło 16% azotu. Jest nawozem czysto saletrzanym o szybkim (natychmiastowem) działaniu. Dzięki fabrycznej produkcji nie zawiera żadnych zanieczyszczeń, dlatego też posiada trochę wyższą zawartość azotu (przeszło 16%) w porównaniu z saletrą chilijską, która zawiera około 15,5% azotu.

Saletra Wapniowa, do produkcji której przystępuje obecnie fabryka w Mościcach, jest nawozem o identycznym składzie co saletra norweska i saletra wapniowa niemiecka, tak zwana „BASF". Zawiera ona około 15.5% azotu i przeszło 28% wapna. Sposób użycia i obchodzenia się z Saletrą Wapniową i Sodową jest zupełnie identyczny jak i saletry chilijskiej; więc przedewszystkiem saletry te mają zastosowanie przy pogłównem zasilaniu roślin (zboża ozime, pogłówne wzmacnianie zbóż jarych, pogłówne zasilanie buraków cukrowych itd.)

Obok nawozów saletrzanych racjonalna i oszczędna gospodarka na roli nakazuje użycie w wielu wypadkach nawozów należących do **grupy amonowej.**

Nawozy te odznaczają się posiadaniem azotu we formie wolniej lecz trwale działającej. Ziemia zatrzymuje tu (wiąże) azot w postaci amonjaku, dlatego też nie podlega on łatwo wymyciu z gleby. Nawozy te stosuje się głównie przed siewem ziarna lub sadzeniem, w jednej całej dawce.

Poza azotniakiem, oddawna znanym rolnictwu nawozem azotowym, do grupy tej należy **Siarczan Amonowy,** który obecnie produkuje w większych ilościach fabryka w Mościskach — i **Wapnamon,** produkcji fabryki chorzowskiej.

Siarczan amonowy zawiera przeszło 20% azotu w formie amonowej. Nadaje się do zasilenia wszystkich roślin uprawnych. Może być stosowany z dobrym skutkiem na wszystkich glebach. Na glebach mocno zakwaszonych należy uprzednio pole zwapnować. Na takich świeżo-wapnowanych glebach Siarczan Amonowy można wysiewać po upływie przynajmniej kilku tygodni. Siarczan Amonowy nie można mieszać z Tomasyną, Azotniakiem i Wapnem.

Wapnamon, tak jak i Siarczan Amonowy, jest nawozem czysto amonowym, tj. nawozem zawierającym cały swój azot w formie amonjaku. Od innych nawozów amonowych korzystnie odróżnia się zawartością wapna.

Jak i wszystkie inne nawozy amonowe, nie podlega Wapnamon łatwemu wymyciu lub wypłukaniu z gleby. Działa powolnie lecz trwale, dlatego też na równi z innemi nawozami amonowemi zalicza się do **podstawowych nawozów azotowych,** stosowanych pogłównie w jednej całej dawce przed siewem ziarna lub sadzeniem.

Wapnamon zawiera 16% azotu i około 36% wapna w formie miałko zmielonego i miękkiego węglanu wapnia (wapniaku). Wapno, zawarte w Wapnamonie, dość łatwo rozpuszcza się w wodzie glebowej, zawierającej kwas węglowy, dlatego też jest ono czynnym i ruchliwym składnikiem gleby, hamującym zakwaszenie się gleb.

Po wysiewie Wapnamon należy przybronować. Wapnamon może być mieszany z wszystkiemi nawozami, oprócz tomasyny, azotniaku i wapna palonego.

Nawozy amonowe, t. j. Siarczan Amonowy i Wapnamon stosuje się pod zboża ozime na 2—3 dni przed siewem ziarna w ilości od 100—200 kg na hektar.

Rzepak zasila się nawozami amonowemi w ilości od 200 do 300 kg na ha.

Pod zboża jare nawozy te należy stosować w ilości od 150 do 250 kg na ha.

Przy nawożeniu buraków zarówno Wapnamon jak Siarczan Amonowy należy stosować przed siewem ziarna (jako podstawowe nawożenie) w ilości od 150 do 200 kg na ha, resztę zaś azotu dajemy pogłównie w formie Saletry Sodowej, Nitrofosu, Saletrzaku względnie Saletry Wapniowej.

Do grupy nawozów **saletrzano-amonowych,** produkowanych przez krajowy przemysł nawozowy, należy zaliczyć „Saletrę Nitrofos", producji fabryki w Mościcach i Saletrzak, produkcji Chorzowa.

Nawozy te, obok azotu amonowego (połowa zawartości azotu) działającego wolniej i nie narażonego na wymycie, posiadają równocześnie szybko i natychmiast działający azot saletrzany. To połączenie dwóch form azotu sprawia, że nawozy tej grupy mają powszechniejsze zastosowanie, jakoteż dają pewność równomierniejszego (bez większych wahań) działania w różnorodnych warunkach. Nawozy te nadają się zarówno do stosowania przed siewem ziarna, jak i do pogłównego użycia na zielone rośliny.

Saletra „Nitrofos" posiada ogółem 15,5% azotu (połowa w formie saletrzanej i druga połowa w formie amonowej). Oprócz azotu zawiera „Nitrofos" także 8—9% kwasu fosforowego w formie miałko zmielonych krajowych fosforytów. Kwas fosforowy „Nitrofosu" powoli zostaje uruchamiany w glebie i wykorzystywany przez rośliny. Dlatego też jest on cennym składnikiem „Nitrofosu", aczkolwiek rolnik dostaje go w tym nawozie bezpłatnie.

Saletrzak, tak samo jak i „Nitrofos", posiada ogółem 15,5% azotu (połowa w formie saletrzanej i połowa w formie amonowej). Obok azotu zawiera Saletrzak przeszło 30% wapna w formie miałko zmielonego węglanu wapnia (wapniaku). Obecność obok azotu także czynnego w glebie wapna daje możność stosowania Saletrzaku na wszystkich glebach. Wapno zawarte w Saletrzaku — jak wiadomo — dobroczynnie wpływa na strukturę gleby. Saletrzak jest znanym i oddawna używanym na zachodzie nawozem azotowym. W Niemczech nosi on nazwę „Kalkammonsalpeter", w Anglji — „Nitrochalk". Saletrzak — przechowywany w suchem miejscu — nie zbryla się i daje się łatwo i równomiernie wysiewać.

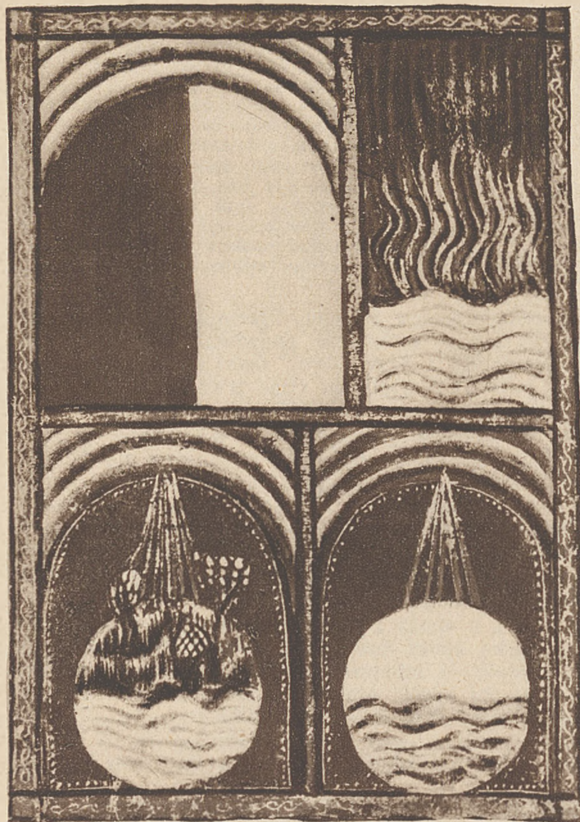
Nawozy saletrzano-amonowe, t. j. Saletrzak i „Nitrofos" mogą być zmieszane z wszyskiemi nawozami, oprócz azotniaku, tomasyny i superfosfatu.

Przy pogłównem użyciu tych nawozów wiosną na oziminy, wysiewamy od 100 do 200 kg na ha, w zależności od stanu przezimowania ozimin. Przy nawożeniu zbóż jarych nawozy te można wysiewać w całości przed siewem ziarna w ilości od 150 do 250 kg na ha. Jeżeli rośliny okopowe nawozimy tylko nawozami saletrzano- amonowemi, to $^{2}/_{3}$ dawki wysiewamy przed siewem ziarna, $^{1}/_{3}$ zaś później pogłównie, razem od 250 do 400 kg na ha. Zboża ozime w jesieni zasilamy „Nitrofosem" względnie Saletrzakiem w ilości 100 do 150 kg na ha.

Z uwag powyższych widzimy, że krajowy przemysł azotowy jest obecnie w stanie całkowicie pokryć bardzo różnorodne wymagania rolnictwa w dziedzinie nawozów azotowych.

Rzeczą przezornego i postępowego rolnika jest wypróbowanie tych nawozów i umiejętne wybranie najwłaściwszych z nich dla swoich warunków gospodarczych.

Świat w liczbach.

Stworzenie świata według biblji.

Reprodukcje iluminatów ze słynnej Hagady (żydowskiego rytuału wielkanocnego) w muzeum w Sarajewie, pochodzącej z pierwszej połowy XIV wieku.

Na zdjęciu lewem — u góry na prawo: Chaos, nad wodami Duch Boży w kształcie płomieni. Na lewo: Pierwszy dzień stworzenia, rozdział światłości od ciemności. U dołu na prawo: Drugi dzień, rozdzielenie wód. Z firmamentu wytryska promień Boży. Na lewo: Trzeci dzień, rozdział morza i ziemi. Na ziemi widać drzewa.

Na zdjęciu prawem — u góry na prawo: Czwarty dzień, stworzenie Słońca, Księżyca i gwiazd. Na lewo: Piąty dzień, stworzenie ptaków, ryb i płazów. U dołu na prawo: Szósty dzień, stworzenie zwierząt lądowych i człowieka. Na lewo: Siódmy dzień, odpoczynek Boży. Jehowa w postaci młodzieńczej, bez brody, przedstawiony zupełnie odmiennie od chrześcijańskich wyobrażeń, spoczywa na ławce. W rękopisie szata jest czerwono malowana.

Z dziejów ziemi.

Powstanie ziemi tłomaczy w nauce znana teorja francuskiego *astronoma Laplace'a* (1749—1827). Wedle tej teorji, od wirującej i zagęszczającej się masy mgławicowej, z której ukształtowało się Słońce, oraz kolejno planety systemu słonecznego, w następstwie siły odśrodkowej oderwała się część masy, a wirując dalej na mocy bezwładności i zakreślając drogę około centralnego Słońca, uformowała się w kształt kuli.

Ta kula, zagęszczając się stopniowo skutkiem siły ciążenia i ochładzając, poczęła się zwolna pokrywać skorupą, aż wreszcie w następstwie długotrwałego oziębiania się wytworzyła stałą powierzchnię.

Stworzenie świata wedle kosmogonji egipskiej.

Rycina przedstawia stworzenie nieba „Nut" (gwiaździsta postać kobieca) i wyniesienie tegoż ponad ziemię „Keb". Prabóg Re, przebywający na początku wszechrzeczy w prawodzie „Num", stworzył świat w swem sercu.

(Ze zbiorów muzeum E. Lanzone w Turynie).

Mówiąc o wieku ziemi nie można posługiwać się żadnemi liczbami, gdyż niepodobna oznaczyć, *kiedy nastąpiło owo oderwanie się części mgławicowej* i kiedy ta oderwana masa pierścieniowa zwinęła się *w formę kuli*.

Geologja i paleontologja określa *wiek skorupy ziemskiej w przybliżeniu*, na podstawie rozpoznawania składników tej skorupy, oraz znalezisk charakteryzujących jej kolejny rozwój. W kształtowaniu się ziemi nauka ustaliła następujące epoki:

„Dowód“ geocentryczności układu świata.

Z dzieła: Joannes de Sacrobusto-Libellus de sphera (z przedmową Filipa Melanchtona), Vitebergae 1531. (Ze zbiorów Muzeum Czapskich w Krakowie).

„Ziemia jest centrum świata“. — tak zaczyna się tekst opisowy, poczem przytoczone są następujące dowody:

„Ludziom znajdującym się na powierzchni ziemi, gwiazdy ukazują się tej samej wielkości, czy to są na środku nieba, czy obok wschodu, czy obok zachodu, a to dlatego, że ziemia jest od nich równomiernie oddalona.

Gdyby bowiem ziemia bardziej zbliżała się do firmamentu w jednej części niż w drugiej, następowałby taki objaw, że ktoś znajdujący się w owej części powierzchni ziemi, któraby się bardziej zbliżała do firmamentu, nie widziałby środka nieba. Lecz to jest przeciw opinji Ptolemaeusa i wszystkich filozofów, twierdzących, że gdziekolwiek znajduje się człowiek, 6 znaków niebieskich przed nim wschodzi i 6 zachodzi i że środek nieba zawsze dlań jest widoczny, a środek ten przecież jest ukryty“.

Jak wskazuje data źródła, powyższy „dowód“ głoszony był na 13 lat przed pojawieniem się epokowego dzieła Kopernika: „De revolutionibus orbium coelestium“.

I. *Archaiczna*, ze śladami życia tylko w postaci mikroskopowych drobnoustrojów. Czas trwania epoki *około 1.200 miljonów lat.*

II. *Paleozoiczna*, pierwszorzędowa z okresami: Kambryjski, Sylurski, Dewoński, Węglowy i Permski. Pojawiają się kolejno: łupki, piaskowce, wapień, węgiel kamienny, granit, dolomit, gips, sól i porfiry; w świecie roślinnym: wodorosty i zaczątki roślin, skrzypów i flory pustynnej i stepowej; w świecie zwierzęcym: mięczaki, pierwsze skorupiaki morskie, trylobity, pierwsze amfibje, pierwsze owady i płazy. Czas trwania epoki *ok. 450 miljonów lat.*

III. *Mezozoiczna*, II-rzędowa, z okresami: Tryjasowy, Jurajski i Kredowy. Pojawiają się: glina i rudy żelazne, pierwsze drzewa iglaste, palmy, pierwsze liściaste, ammonity i belemnity, pierwsze ssaki i gady, wreszcie praptaki. Epokę tę, w której zwłaszcza gady rozwinęły się do olbrzymich rozmiarów, szacują na *ok. 150 miljonów lat.*

IV. *Kenozoiczna*, III-rzędowa, z okresami: Eocen, Oligocen, Miocen i Pliocen. Ujawnia się formowanie gór, występuje roślinność podrównikowa (sięgająca do Grenlandji i Spitzbergu), ssaki rozwijają się do form potwornie wielkich. Czas trwania epoki *około 50 miljonów lat.*

V. *Dyluwjalna*, IV-rzędowa, z 4-krotnemi okresami zlodowacenia. Cechuje ją wytworzenie się dzisiejszej flory, kolejna wymiana fauny polarnej (mamut, niedźwiedź jaskiniowy) i zwrotnikowej (słoń, hippopotam), a przedewszystkiem *pierwsze stwierdzone pojawienie się człowieka.* Czas trwania *ok. 1 milj. lat.*

Okres po tej epoce, sięgający do dzisiaj, nazwany *Aluwjum*, szacują na *ok. 12.000 lat.*

Kultura z epoki Dyluwjum i początków Aluwjum nosi nazwę *epoki kamiennej*, starszej (kamień łupany, *paleolit)* i młodszej (kamień gładzony, *neolit)* otwierającej epokę obecną. *Okres neolitu* oznaczają *na lata od 7.000 do 2.200 przed Chr.*

Lata trwania epok (podane według R. W. Lawsona) mają naturalnie znaczenie tylko orjentacyjne.

Mapa ziemi wedle średniowiecznych wyobrażeń.

Drzeworyt z pierwszego wydania biblji Jana Leopolity z r. 1561.

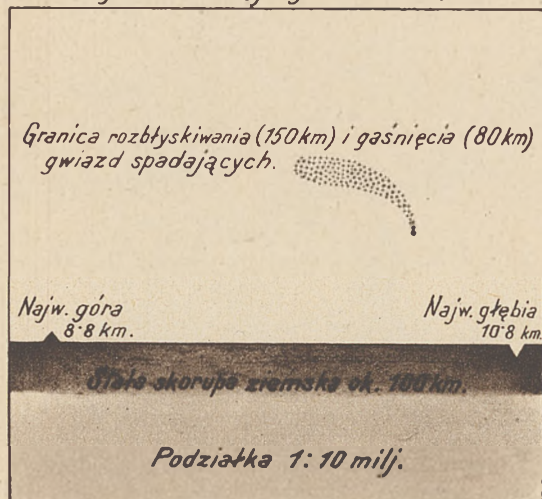
Elementy kuli ziemskiej.

Promień równika	6,377'397 km
½ osi ziemskiej	6,356'079 „
Obwód równika	40,070'368 „
Obwód południka	40,033'423 „
Obwód zwrotnika	36,778'000 „
Obwód koła polarnego	15,996'280 „
Powierzchnia ziemi	509,950.000 km²
Objętość ziemi	1,082,841,315.400 km³
Masa ziemi	6,000,000,000,000,000,000.000 ton
Średnia gęstość ziemi (woda = 1)	5'6
Średni stopień południka	111'121 km
Stopień równoleżnika na równiku	111'307 „
„ „ na zwrotniku	102'129 „
„ „ na 45° szer. geogr.	78'8 „
„ „ na kole polarnem	44'508 „
„ „ na biegunie	0'0 „
Średnia odległość Księżyca	384.392 „
Odległość od Słońca w perihelium	146,504.000 „
„ „ „ w afelium	151,496.000 „
Długość ekliptyki	936,250.000 „

STREFY.

Strefa gorąca	202,960.000 km²	tj.	39'7%
Strefy umiarkowane	265,179.000 „	„	52'0%
Strefy zimne	41,816.000 „	„	8'3%

Granica atmosfery.

Absolutną matematyczną granicą górną atmosfery ziemskiej jest miejsce geometryczne takich punktów, w których siła odśrodkowa ziemi równa się sile ciężkości. Ta granica przypada w odległości blisko 6 promieni ziemskich od powierzchni ziemi.

Granicę fizyczną atmosfery stanowi granica, poza którą nie odbywają się już zjawiska atmosferyczne, dające się zaobserwować, w pierwszym rzędzie zjawiska świetlne. Tę granicę oznaczają na ok. 250—300 km. Niektóre obserwacje świadczyłyby jednak, iż ostatnie ślady światła polarnego dają się zauważyć w wysokości 400—450 km.

Ważniejsze daty wysokościowe.

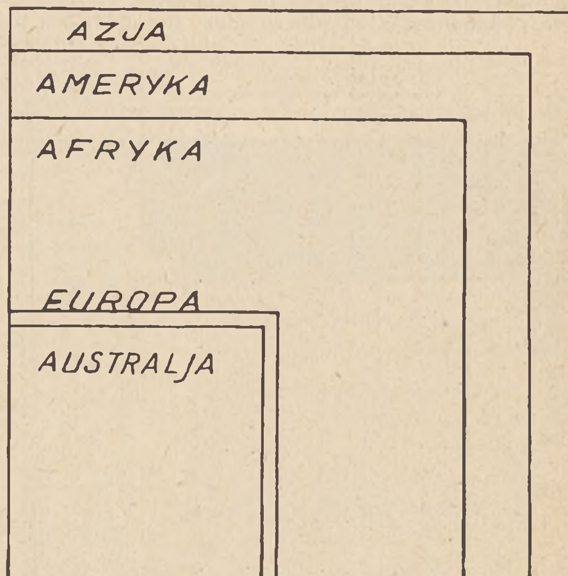
Najwyższe wzniesienie się balonu rejestrującego, w Padwie w r. 1912 (temp. —51'6 C.)	35.030 m
Zmierzona temperatura —74 C. na wys. .	25.000 „
Zmierzona temperatura —84 C. nad równikiem, na wys.	17.000 „
Najwyższy punkt osiągnięty przez człowieka	7.500 „
Wysokość lotu kondora	7.000 „
Ciśnienie ½ atmosfery, na wys.	5.000 „
Najwyżej położona linja kolejowa (Oruro, w Boliwji)	4.770 „
Granica dostrzegalności oddziaływania światła w morzu	—600 „

Lądy i morza

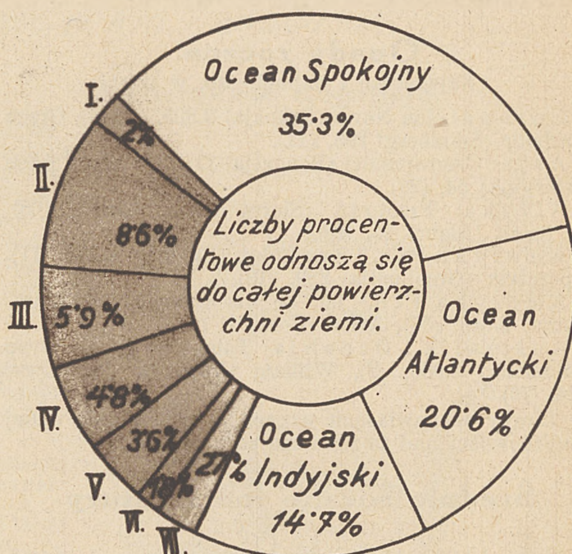
Z ogólnej powierzchni kuli ziemskiej, oznaczonej wedle dzisiejszego stanu wiedzy na 509,950.000 km², przypada na obszar lądów 149,700.000 km² (29'4%), t. j. nieco więcej niż czwarta część, a na obszar wód 360,250.000 km² (70'6%), t. j. prawie trzy czwarte całej powierzchni globu ziemskiego.

Obszar lądów		tys. km²	% lądu	średnia wys. w m.
I	Europa . . .	10.029	6·7	300
II	Azja	43.865	29·7	950
III	Afryka . . .	30.312	19·9	650
IV	Ameryka płn. .	24.476	16·2	715
V	„ płd. .	18.155	12·0	580
VI	Australja . .	8.973	6·0	350
VII	Antarktyda .	14.000	9·5	2.900

Średnia wysokość lądów — 710 m.
Najwyższe wzniesienie — Mt. Everest 8.882 m.

Stosunki wielkościowe części świata.

Podział lądów i mórz.

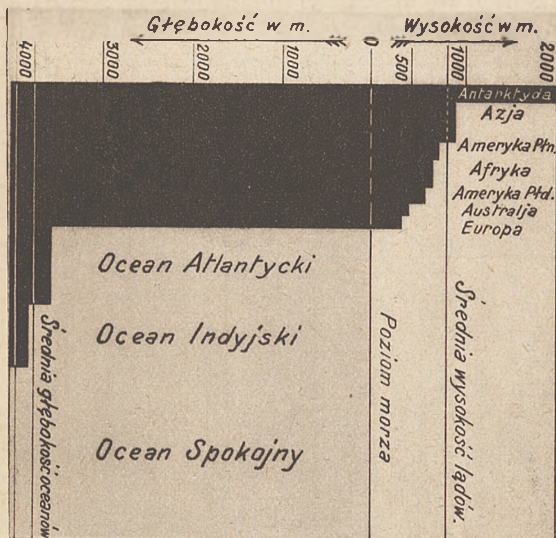
Najgłębsze wiercenie na ziemi — w Wirginji (St. Zjedn.) 2.526 m.

Najgłębsze wiercenie w Europie — w Czuchowie (koło Gliwic) 2.240 m. (Temperatura 83° C.).

Obszar oceanów	tys. km²	% mórz	śr. głęb. w m.	największa głęb. w metr.
Spokojny	180.000	49·8	4.282	10.793
Atlantycki	105.250	29·5	3.926	8.526
Indyjski	75.000	20·7	3.963	7.000

M. Lodowate Płn., śr. głębokość — 1.170 m.
M. Śródziemne, śr. głęb. — 1.330 m.
M. Bałtyckie, najw. głęb. — 463 m.
Średnia głębokość oceanów — 3.800 m.

Największa dotąd znana głębokość wód na ziemi wynosi 10.793 m. Głębokość ta, wykryta dn. 29-go kwietnia 1926 r. metodą akustycznego sondowania i później skontrolowana, znajduje się w t. zw. Rowie Filipińskim, na płn.-wschód od Mindungo. W tej okolicy wysondowano 46 pkt. o głęb. ponad 10.000 m.

Stosunki wielkościowe lądów i mórz.

Opady roczne.

(Największe i najmniejsze, w mm).

E u r o p a: Ben Nevis (Szkocja) 3.835, (1.343), Green Harbour (Spitzberg) 293, (11).

A z j a: Czerrapundżi (Bengalja) 11.421, (1.314), Aden (Abisynja) 54, (29).

A f r y k a: Freetown (Sierra Leone) 3.993, (68), In Salah (Alger) 25, (280).

A m e r y k a P ł n. i Ś r.: Colon (Panama) 3.278, (11), Upernivik (Grenlandja) 229, (19).

A m e r y k a P ł d.: Isl. de los Evangelistas (Patagonja) 3.043, (55), Arica (Peru) 1, (5).

A u s t r a l j a i O c e a n j a: Tulagi (w grupie wysp Salomona) 2.930, (2), William Creek (k. jez. Eyre) 134, (76).

(Liczby w nawiasach oznaczają wzniesienie danej miejscowości nad poziom morza w metrach).

Średnie roczne temperatury.

(W stopiach C.).

Ziemi +14'3, półkuli płn. +15'2, półkuli płd. +13'4.
W styczniu +12'6, w lipcu +16'4.
Na równiku +26'3, na biegunie płn. —22'7, na biegunie płd. —25'0.
Na 50° szerokości północnej (Polska) +5'8.

Granice wahań klimatu.

(Liczby rzymskie oznaczają miesiące).

Najniższa średnia: Framheim (Antarktyda) — 25 (najzimniej VIII, średnio —44'8, najcieplej XII, średnio —6'7).

Najwyższa średnia: Massaua (Morze Czerwone) +30'2 (najzimniej I, średnio +25'0, najcieplej VII, średnio +35'2).

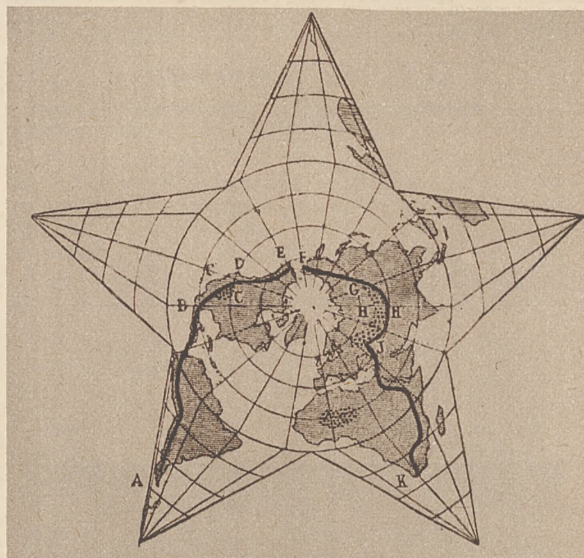
Najniższa notowana —67'8, Wierchojańsk, I 1892

Najwyższa notowana +58'0, oaza Azizia (Trypolis). IX 1922.

Długość wybrzeży kontynentów.

Europa (bez wysp arktycznych)	37.800 km
Azja . . . . , , , ,	69.600 „
Afryka . . . . , , ,	30.400 „
Ameryka Płn. (bez Grenlandji)	75.200 „
Ameryka Płd. . . . . , , ,	28.800 „
Australja . . . . , , ,	19.600 „

Rozwinięcie wybrzeży jest warunkiem udostępnienia całego kontynentu. Udostępnienie to oznacza się

— główny dział wód ziemi, :::: obszary bezodpływowe.

t. zw. ekwidistantami, t. j. linjami jednakowych odległości od morza. Ekwidistanty wykazują, że w najkorzystniejszych warunkach znajduje się Europa, gdyż prawie cały jej obszar leży bliżej niż 600 km od wybrzeża. W E u r o p i e n a j b a r d z i e j k o n t y n e n t a l n e p o ł o ż e n i e p o s i a d a L w ó w.

Najważniejsze jeziora.

W E u r o p i e: Kaspijskie 438.000 km², Ładoga (Rosja) 18.130, Onega (Rosja) 9.500, Wener (Szwecja) 5.570, Wetter (Szwecja) 1.960, Saima (Finlandja) 1.760, Melar (Szwecja) 1.685, Ilmeń (Rosja) 920, Genewskie (Szwajcarja) 582, Bodeńskie (Szwajcarja) 538, Garda (Włochy) 370, Lago Maggiore (Włochy) 212, Como (Włochy) 146, Czterech Kantonów (Szwajcarja) 114, Zurychskie (Szwajcarja) 88, Lugańskie (Szwajcarja) 49.

W A z j i: Aralskie (Rosja) 67.800, Bajkalskie (Rosja) 34.930, Bałkasz (Rosja) 20.600, Wan (Turcja) 3.680, Morze Martwe (Palestyna) 915.

W A m e r y c e P ł n.: Jezioro Górne 82.350, Michigan 58.100, Huron 60.000, Niedźwiedzie 29.000, Niewolników 26.000, Erie 25.800, Winnipeg 24.600, Ontario 18.750, Atabaska 7.400. W Ameryce Centr.: Nikaragwa 7.700. W Ameryce Płd.: Makaraibo 16.800.

W A f r y c e: Wiktorja 68.500, Tanganika 35.100, Njassa 31.000, Czad 18.000, Rudolf 10.250.

Najważniejsze rzeki.

AZJA

2200 Amu Darja. 5100 Jang-tse-kiang. 2780 Eufrat. 4480 Amur-Kerulen. 3180 Indus. 4600 Lena. 4100 Hoangho. 5200 Jenissej-Selenga. 3000 Ganges. 3640 Ob. 5300 Irtysz-Ob.

AFRYKA

1430 Senegal. 2660 Zambesi. 1600 Limpopo. 4180 Niger. 1860 Oranje. 4200 Kongo. 6500 Nil-Kagera.

AUSTRALJA

1990 Murray. 3490 Darling-Murray.

AMERYKA

2800 Rio Grande del Norte. 3280 Yukon. 3820 Wawrzyńca. 6600 Missouri-Missisippi. 2700 Colorado. 2250 Orinoko. 1700 Mackenzie. 3700 La Plata. 2250 Columbia. 680 Nelson. 4210 Missisippi. 5500 Amazonka-Ucayali.

EUROPA

322 Tamiza. 910 Tajo. 910 Niemen. 1225 Ren. 712 Wezera. 760 Ebro. 905 Odra. 1550 Ural. 650 Pad. 840 Dźwina. 1002 Loara. 1580 Peczora. 705 Sekwana. 780 Duero. 1165 Łaba. 1780 Dźwina Płn. 1371 Dniestr. 810 Rodan. 1050 Wisła. 1860 Don. 2150 Dniepr. 2860 Dunaj. 3600 Wołga.

Liczby oznaczają długość w km. J = 500 km.

Najwyższe góry.

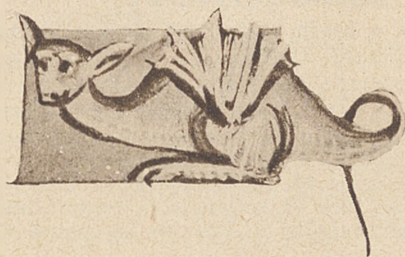
Europa: Mont Blanc	4.810	m
Azja: Everest	8.882	„
Afryka: Kilimandżaro	5.893	„
Ameryka Płn.: Mac Kinley	6.240	„
Ameryka Płd.: Aconkagwa	7.035	„
Australja: Victorja (Nowa Gwinea)	5.100	„
Australja: Góra Kościuszki	2.196	„
Antarktyda: Markhan	4.600	„

Największe depresje.

Europa	— 5	m
Australja	— 12	„
Ameryka Płn.	— 87	„
Afryka	— 174	„
Azja	— 394	„

Najniżej na ziemi leży kryptodepresja Morza Martwego, 394 m poniżej p. m.

(Depresje są to obniżenia terenu pod poziom morza, kryptodepresje — obniżenia terenu zalane wodą).

Egzotyczne potwory wedle średniowiecznych wyobrażeń.

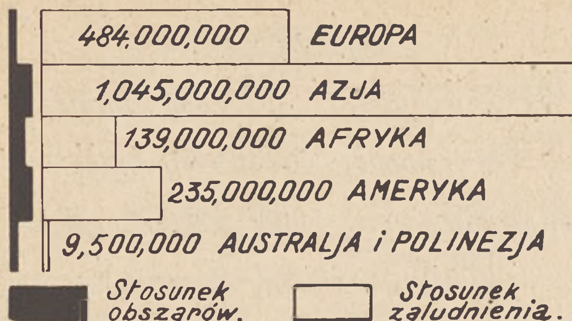
Na lewo: Bazyliszek, na prawo: Salamandra.

Minjatury z VIII-ej księgi rękopisu Tomasza Cantimpré „Liber de natura rerum" z XIV. wieku. (Ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej).

Zaludnienie ziemi.

(Szacunkowo z początku 1928 r.).

Zaludnienie ziemi według stanu z pocz. 1928 r. szacowano (okrągło) na 1.912 miljonów.

Średnią gęstość zaludnienia ziemi szacują na 12'6 do 14'2 mieszkańców na 1 km², bez uwzględnienia obszaru Antarktydy (liczącej 1.340 mieszkańców).

Dla części świata średnia gęstość zaludnienia na 1 km² wynosi:

Europa — 48, Azja — 24, Afryka — 4'6, Ameryka — 5'3, Australja — 1.

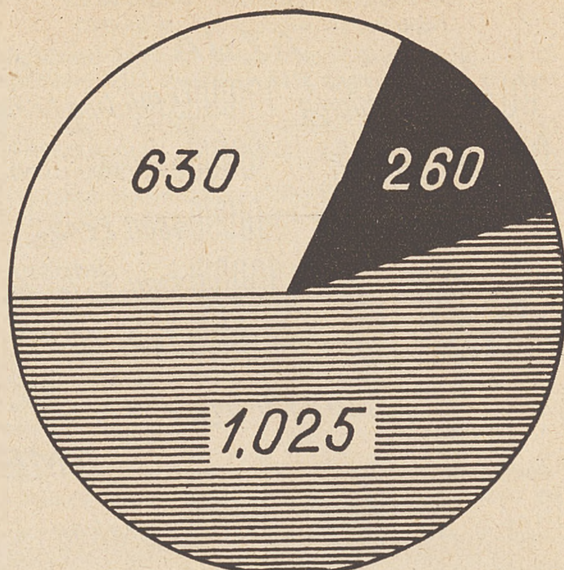

Syrena wedle średniowiecznych wyobrażeń.

Minjatura z VI-tej księgi rękopisu Tomasza Cantimpré „Liber de natura rerum" z XIV w. (Według egzemplarza praskiego).

Zaludnienie ziemi według ras.

(Szacunkowo, z początku 1927 r.).

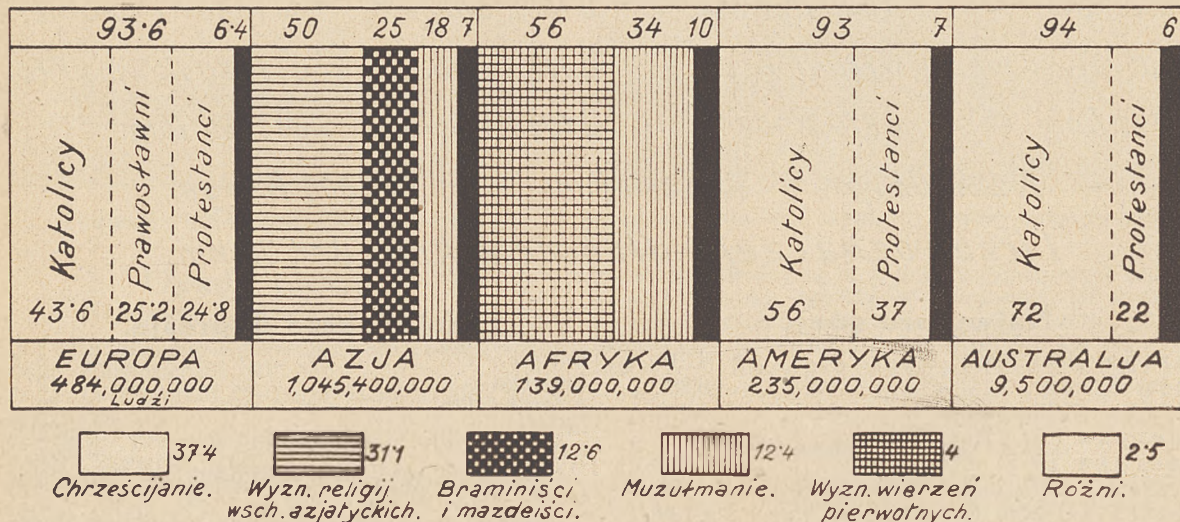
Biała Żółta Czarna

Liczby na polach wykresu (podano okrągło) oznaczają miljony ludności.

(Ludność ras prymitywnych szacują na około ćwierć miljona głów).

Podział wedle wyznań.

(Stan z r. 1928).

Liczby na polach wykresu oznaczają stosunek procentowy.

Miasta liczące ponad miljon mieszk.

(Kolejno, od największych miast).

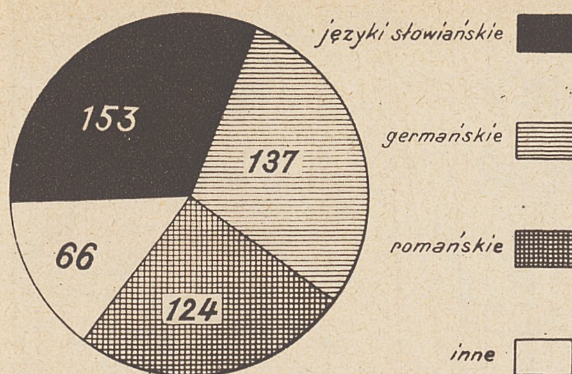
Europa: Londyn, Paryż, Berlin, Moskwa, Wiedeń, Leningrad, Hamburg, Budapeszt, Liverpool, Birmingham, Warszawa, Manchester, Glasgow. — **Azja:** Osaka, Tokio, Szanghaj, Hankou, Kalkuta, Pekin, Bombaj, Kanton. — **Afryka:** Kairo. — **Ameryka:** Nowy York, Chicago, Buenos Aires, Philadelphia, Boston, Rio de Janeiro, Detroit, Pittsburgh, Los Angeles, Cleveland, San Francisco, St. Louis. — **Australja:** Sydney. Razem na ziemi ponad miljon mieszkańców ma 35 miast.

Podział językowy.

Na ziemi jest w użyciu blisko 1000 różnych języków i głównych narzeczy. Ugrupowania językowe w najogólniejszym podziale (według stanu zaludnienia ziemi z r. 1927) przedstawiają się liczbowo jak następuje:

Języki aryjskie 968 miljonów ludzi, semicko-chamickie 52 milj., kaukaskie 3'9, uralsko-altajskie 65, japońskie i koreańskie 83, południowo-mongolskie 485, malajsko-polinezyjskie 68, indjańskie 6, Bantu i Bunda 37, środkowo-afrykańskie 51, Drawida 76, inne 3 milj.

Podział językowy Europy.

Liczby oznaczają miljony ludności mówiącej odnośnemi językami. Stan z r. 1927.

Z zoologji średniowiecza.

Krokodyl i hydra. Z iluminowanego rękopisu Bestiariusa z XII w. w państwowej bibljotece w Leningradzie. Rękopis podaje, że hydra, która żyje w Nilu, widząc swego wroga krokodyla, wysuwa się z wody oblepiona mułem rzecznym, aby krokodyl mógł ją łatwo połknąć. Po połknięciu hydra rozrywa wnętrzności krokodyla i wydostaje się na wolność.

Z zoologji średniowiecza.

Wieloryb. (Z ilumin. rękopisu Bestiariusa, z XII w., w państw. bibl. w Leningradzie). Znajdujemy tam następujący opis: „Wieloryb nosi na grzbiecie tak dużo piasku, że unosi się na morzu jak wyspa. Gdy żeglarze przy nim wylądują, umocują okręt i rozniecą ogień, potwór zanurza się w wodę i wciąga okręt za sobą. Oddech zwierzęcia jest tak przyjemnie pachnący, że nęci małe ryby, które z łatwowiernemi można porównać".
Na rysunku wieloryb jest zanurzony w wodzie, a nad nim przepływa okręt, na którym żeglarze usiłują przymocować żagiel zerwany wichrem. (Bestiarius leningradzki, jeden z najstarszych rękopisów omawiających zwierzęta, wydany został drukiem po raz pierwszy w ubiegłym roku).

Liga Narodów.

Liga Narodów została utworzona w r. 1919 na podstawie traktatu Wersalskiego z inicjatywy prezydenta Stanów Zjednoczonych Woodrowa Wilsona.

Siedzibą Ligi Narodów jest Genewa.

Członkami Ligi jest obecnie 53 państw, t. j.:

1) Pierwsi członkowie założyciele z r. 1919: Anglja, Afryka płd., Australja, Belgja, Boliwja, Chiny, Czechosłowacja, Francja, Grecja, Gwatemala, Haiti, Honduras, Indje, Japonja Jugosławja, Kanada, Kuba, Liberja, Nowa Zelandja, Nikaragwa, Panama, Peru, Polska, Portugalja, Rumunja, Siam, Urugwaj, Włochy.

2) Państwa neutralne zaproszone na członków: Argentyna, Chile, Danja, Holandja, Kolumbja, Norwegja, Paragwaj, Persja, Salwador, Szwajcarja, Szwecja, Wenezuela.

3) Przyjęte w r. 1920: Albanja, Austrja, Bułgarja, Finlandja, Luksemburg.

4) Przyjęte w r. 1921: Estonja, Litwa, Łotwa.

5) Przyjęte w r. 1922: Węgry.

6) Przyjęte w r. 1923: Abissynja, Irlandja.

7) Przyjęte w r. 1926: Niemcy.

Z Ligi Narodów wystąpiły: Brazylja, z grupy pierwszej (zgłosiła wystąpienie 11 czerwca 1926). Hiszpanja, z grupy drugiej (zgłosiła wystąpienie 11 września 1926). Kostaryka, z grupy trzeciej (zgłosiła wystąpienie 24 grudnia 1924).

Organami Ligi Narodów są: 1) Zgromadzenie Ligi Narodów; 2) Rada Ligi Narodów; 3) Generalny Sekretarjat Ligi Narodów.

W Radzie Ligi Narodów Anglja, Francja, Japonja, Niemcy i Włochy posiadają miejsca stałe, Polska od r. 1926 posiada miejsce półstałe, pozatem 8 miejsc obsadzanych jest z wyboru. We wrześniu 1929, na jesiennej sesji Ligi Narodów, Polska wybrana została ponownie do Rady Ligi na dalsze trzy lata.

W skład instytucyj Ligi Narodów wchodzi Stały Międzynarodowy Trybunał w Hadze, oraz Międzynar. Biuro Pracy w Genewie.

Polityczny podział świata.

Powojenny podział polityczny świata, ustalony różnemi traktatami, przedstawia się w liczbowem ujęciu następująco:

1) Państwo kościelne;
2) Monarchje: absolutne — 2, konstytucyjne — 22 (w tem 3 cesarstwa, 18 królestw, 3 księstwa);
3) Republiki — 38, republiki sowieckie —7. (Do poprzednich 6 związkowych republik sow. przybył od dn. 10. XI. 1929, jako 7-a republika Tadżykistan, wchodzący przedtem w skład republiki Uzbekistan);
4) Dominja — 5;

5) Kolonje — 103;
6) Terytorja mandatowe — 9;
7) Inne formy rządów — 36. (Sułtanaty, emiraty, kondominja, terytorja pod nadzorem Ligi Narodów, terytorja pod opieką, sfery wpływów).

Ogółem istnieje 226 różnych ustrojów politycznych.

Fantastyczna fauna Indyj.

Fragment mapy okolic Gangesu z osobliwemi zwierzętami, które wedle średniowiecznych wyobrażeń miały żyć w Indjach. Według „Geographia universalis completens Cl. Ptolemaei", Bazylea, r. 1523.

Święta narodowe obcych państw.

Argentyna 25 maja (wojna o niepodległość w r. 1810). Austrja 12 listopada (rocznica ogłoszenia republiki w r. 1918). Belgja 27 listopada (dzień imienin króla Alberta I). Brazylja 15 listopada (rocznica ogłoszenia republiki w r. 1889). Bułgarja 3 października (rocznica wstąpienia na tron króla Borysa III w r. 1918). Chile 18 września (rocznica ogłoszenia niepodległości w r. 1810). Czechosłowacja 28 października (rocznica ogłoszenia niepodległości, w r. 1918). Danja 26 września (dzień urodzin króla Krystjana X, w roku 1870). Estonja 24 lutego (rocznica ogłoszenia niepodległości, w r. 1918). Finlandja 6 grudnia (rocznica ogłoszenia niepodległości, w r. 1917). Francja 14 lipca (święto narodowe). Grecja 25 marca (rocznica ogłoszenia niepodległości, w r. 1821). Hiszpanja 17 maja (dzień urodzin króla Alfonsa XIII, w r. 1886). Holandja 31 sierpnia (dzień urodzin królowej Wilhelminy, w r. 1880). Japonja 29 kwietnia (dzień urodzin cesarza Hirohito). Jugosławja 17 grudnia (dzień urodzin króla Aleksandra I, w r. 1888). Łotwa 18 listopada (rocznica ogłoszenia niepodległości, w r. 1918). Niemcy 11 sierpnia (rocznica ogłoszenia konstytucji, w r. 1919). Norwegja 17 maja (rocznica ogłoszenia konstytucji, w r. 1814). Persja 24 kwietnia (rocznica koronowania cesarza Réza Schah Pahlavi, w r. 1926). Peru 28 lipca (święto narodowe). Portugalja 5 października (rocznica ogłoszenia republiki, w r. 1910). Rumunja 10 maja (święto narodowe). Stany Zjednoczone A. P. 4 lipca (rocznica ogłoszenia niepodległości, w r. 1776). Stolica Apostolska 12 lutego (rocznica koronowania papieża Piusa XI, w roku 1922). Szwajcarja 1 sierpnia (rocznica utworzenia federacji, w r. 1291). Szwecja 16 czerwca (dzień urodzin króla Gustawa V, w r. 1858). Turcja 29 października (rocznica ogłoszenia republiki, w roku 1923). Urugwaj 25 sierpnia (rocznica ogłoszenia niepodległości, w r. 1809). Węgry 20 sierpnia (święto św. Szczepana, króla Węgier). Wielka Brytanja 3 czerwca (dzień urodzin króla Jerzego V, w roku 1865). Włochy 11 listopada (dzień urodzin króla Wiktora Emanuela III, w roku 1869). Związek Soc. Republik Rad. 7 listopada (data wybuchu rewolucji październikowej w r. 1917).

Wycinanka z papieru, wykonana w Zawichoście w Radomskiem w drugiej połowie XIX wieku, wytwór żydowskiej sztuki ludowej. Charakterystycznemi motywami dla wycinanek robionych przez młodzież żydowską są: lewiatan lub znaki Zodjaka. Znamienne jest, że tematy te, niegdyś najwięcej spopularyzowane, a już od dłuższego czasu zarzucone w ornamentyce żydowskiej utrzymały się tak długo w tradycji żydów w Polsce.

Ujęcie rysunkowe reprodukowanej tu wycinanki uderza jeszcze tem, że legendarna ryba talmudu skomponowana jest tutaj w formie zamkniętego koła, t. j. na wzór Uroborosa, węża zwiniętego w koło i trzymającego w paszczy własny ogon, tajemniczego wschodniego symbolu wiecznie odradzającego się wszechświata.

Planowa emigracja osadnicza z Polski do Brazylji.

Rokrocznie wyjeżdża z Polski do krajów zamorskich, przeważnie do Ameryki Południowej, spora liczba emigrantów w poszukiwaniu pracy lub w celu osiedlenia się na roli. I jedni i drudzy — przynajmniej jak dotychczas — wyjeżdżali bez ułożonego zgóry planu, nie wiedząc, gdzie znajdą pracę, ani też, gdzie będą mogli nabyć ziemię, nie mówiąc już o tem, że nie mieli najmniejszego pojęcia o tamtejszych warunkach życia i pracy, nie wiedzieli, gdzie ziemia jest lepszą i co na niej można uprawiać. Wielu takich emigrantów, jadących wraz z rodzinami samopas i bez planu, nieznających nowej mowy, ani nowych warunków, spotykały po przybyciu na miejsce przykre zawody, a bardzo często padali oni ofiarą nieuczciwych agentów i pośredników, tracąc nieraz bezpowrotnie wszystkie oszczędności.

Planową i zorganizowaną akcję osadniczą zapoczątkowało w jesieni 1929 roku Towarzystwo Kolonizacyjne w Warszawie (ul. Świętokrzyska 17), które przystąpiło do pracy w ścisłem porozumieniu i pod kontrolą władz państwowych. Towarzystwo to uzyskało od rządu stanu Espirito Santo w Brazylji koncesję o obszarze 50 tys. hektarów ziemi i założyło tam kolonję polską p. t. „Aguia Branca" („Orzeł Biały").

Zbiór trzciny cukrowej.

Zgodnie z planem, w jesieni 1929 roku wysłano z Polski na tę kolonję 2 transporty w składzie 32 rodzin, liczących razem 183 osoby, przyczem z pierwszym transportem próbnym wyjechał wraz emigrantami lekarz. który osiadł na kolonji na stałe, by, udzielać kolonistom bezpłatnie pomocy lekarskiej. Na okres zimowy (w Brazylji lato), z uwagi na większą trudność przystosowania się do tamtejszego klimatu, wysyłanie osadników wstrzymano.

Począwszy od kwietnia do końca sierpnia 1930 roku, wysłano do Espirito Santo, również zgodnie z ustalonym planem, 5 transpotrów osadników w składzie 106 rodzin, liczących 539 osób

Ogółem w ciągu rocznej działalności Towarzystwo Kolonizacyjne wysłało na pierwszą swą kolonję Espirito Santo 138 rodzin osadniczych z różnych stron polskich, liczących razem 722 osoby. Następne transporty wysyłane będą od wiosny 1931 roku.

Osadnicy otrzymują działki ziemi po 25 hektarów (45 morgów polskich) po bardzo niskiej cenie na wieloletnie spłaty, przyczem mają zapewnione ze strony administracji kolonji wyżywienie do czasu zbioru z własnych działek, oraz mieszkanie w specjalnych obszernych barakach do czasu wybudowania własnych domów na własnych działkach. Administracja kolonji, złożona wyłącznie z Polaków, dostarcza osadnikom nasion i narzędzi i przez specjalnych instruktorów poucza o sposobach uprawy.

Kolonja „Aguia Branca" ma położenie bardzo dobre, klimat jest tam zdrowy, ziemia bardzo urodzajna. W stanie Espirito Santo mieszka sporo osadników polskich, od kilku pokoleń już tam osiedlonych.

W Espirito Santo udaje się kawa, której uprawa jest bardzo dochodowa. Ponadto bawełna, trzcina cukrowa, kakao, ryż, kukurudza, czarna fasola i mnóstwo owoców (banany, cytryny, pomarańcze, ananasy, brzoskwinie i t. d.).

Na kolonję wysyłane są rodziny, złożone conajmniej z trzech osób zdolnych do pracy. Akcja werbunkowa na wyjazd na tereny Towarzystwa Kolonizacyjnego odbywa się przez Państwowe Urzędy Pośrednictwa Pracy (P. U. P. P.), informacyj zaś udziela Towarzystwo i P. U. P. P. zupełnie bezpłatnie. Towarzystwo nie posiada żadnych agentów.

Prawie wszyscy osadnicy, zwłaszcza ci, którzy przybyli na kolonję „Aguia Branca" dawniejszemi transportami, byli już do sierpnia 1930 roku zagospodarowani: mieli już pod uprawą po kilka hektarów ziemi (po wypaleniu lasu), po kilkadziesiąt sztuk drobiu, nadto świnie, kozy, a niektórzy myślą już o zakupieniu krowy. W ostatnich dwóch transportach większość stanowili krewni osadników, przybyłych na „Aguia Branca" w pierwszych transportach.

Drugi transport na statku „Duidio".

Dla stwierdzenia stanu zagospodarowania pierwszych kolonistów i warunków życia i pracy na kolonji „Aguia Branca", delegowany został do Espirito Santo specjalny komisarz rządowy, który przebywał na kolonji przez pewien czas w miesiącach lutym i marcu 1930 r. Sprawozdanie delegata rządowego było pomyślne, to też państwowe władze emigracyjne udzielają nadal Tow. Kolonizacyjnemu jak najdalej idącego poparcia.

W początkach sierpnia 1930 roku wyjechał na dłuższy pobyt do kolonji „Aguia Branca" ksiądz, delegowany przez Prymasa Polski, księdza Kardynała Hlonda, dla pełnienia obowiązków duszpasterza wśród polskich emigrantów na drugiej półkuli.

Wobec dodatnich wyników zapoczątkowanej przez Towarzystwo Kolonizacyjnej planowej akcji osadniczej na terenie Espirito Santo, Towarzystwo to przystępuje obecnie do akcji kolonizacyjnej na terenie innych stanów Brazylji (Parana i Minas Geraes). Pierwszy transport osadników na kolonję „Affonso Camargo Industrial" w municypjum Guarapuava w stanie Parana, odejdzie prawdopodobnie jeszcze w zimie 1930 roku. Prace przygotowawcze na tej kolonji, jak wymierzanie działek, budowa prowizorycznych pomieszczeń, są w pełnym toku. Na nowej kolonji w Paranie, podobnie jak na kolonji „Aguia Branca", osiądzie na stałe lekarz, który udzielać będzie bezpłatnej pomocy lekarskiej osadnikom.

ŚWIATOWID

NAJPOPULARNIEJSZY
TYGODNIK
ILUSTROWANY
w Polsce

Cena numeru
1 zł.

NAJSKUTECZNIEJSZY
ORGAN
OGŁOSZENIOWY

BARWNE ILUSTRACJE
ŻYWY TEKST
KRONIKA ILUSTROWANA
WIELKI NAKŁAD

Centralna
REDAKCJA
i ADMINISTRACJA
KRAKÓW
Wielopole 1.

K. Podsadecki.

Kilka słów o firmie
„Singer Sewing Machine Company"

W roku 1851 została zbudowana pierwsza maszyna Singer. Dalsze lata 1856, 1865, 1879 były latami rozwoju i ulepszeń konstrukcyjnych. Wszystkie te maszyny wypuszczane w świat poruszane były ręcznie lub nożnie.

Ostatni model m/s do szycia typ. 1931 Nr. 306 jest to maszyna elektryczna, zaopatrzona w mały motorek, który, włączony do zwykłego kontaktu, wprawia maszynę w ruch z żądaną szybkością aż do 1.000 ściegów na minutę. Szycie odbywa się bez żadnego wysiłku ze strony szyjącego. Zużycie prądu jest minimalne, korzyść wielka.

Bezpłatny kurs szycia, kroju, haftu i cerowania.

Mała elektryczna lampka, umieszczona jest przy ramieniu główki w ten sposób, że oświetla miejsce szycia i chroni oczy przed blaskiem.

Maszyna elektryczna Singer 306 model 1931 jest najnowszą zdobyczą i triumfem techniki w budowie maszyn do szycia, zawdzięczając zaś zewnętrznemu wykończeniu, jako piękny mebel może mieć zastosowanie w każdym pokoju.

Maszyny „Elektryczne przenośne", poza swojem estetycznem i doskonałem wykonaniem, mają tę zaletę, że zajmują bardzo mało miejsca w mieszkaniu.

Oprócz tych maszyn elektrycznych firma Singer produkuje specjalne motorki, w które można zaopatrzyć już uprzednio nabytą maszynę ręczną lub nożną, przez co każda maszyna łatwo i bez najmniejszych przeróbek może być zelektryfikowaną.

Czujna organizacja firmy Singer, pragnąc, aby pomysły i ulepszenia zarówno jak i wytwórczość pracy na maszynach znalazły odpowiednie zastosowanie, urządza we wszystkich zakątkach Polski specjalne kursy szycia, kroju, haftu i cerowania, na których wyszkolone instruktorki udzielają bezpłatnej nauki. Szkoły Szycia w ciągu kilku lekcyj obznajamiają zainteresowanych, jak należy obchodzić się z maszyną i co można na niej wykonać.

Firma Singer posiada w Polsce 163 punktów sprzedaży (magazyny). Oprócz tego w każdej miejscowości znajduje się przedstawiciel firmy, którego zadaniem jest obsłużyć jaknajsolidniej zgłaszających się i udzielić potrzebnej rady.

Na Polskę przedstawicielem i pełnomocnikiem firmy Singer jest dyrektor p. Franciszek Nechwilla, w ręku którego znajdują się wszystkie nici tego olbrzymiego przedsiębiorstwa, i naprawdę trzeba dużego nakładu pracy umysłowej, rozwagi i wysiłku, aby umiejętnie i planowo tak wielką machiną kierować.

Zarząd firmy Singer mieści się w Warszawie, przy ul. Marszałkowskiej Nr. 115, w domu własnym.

Z. O.

Z życia człowieka.

Miedzioryt nieznanego pochodzenia, prawdopodobnie z końca XVII w.
Sceny rysunkowe obrazują trzęsienie ziemi, zarazy, pożary i nieszczęśliwe wypadki, nawiedzające ludzi.

Kronika lekarska z 1930 r.

W zakresie walki z chorobami i postępów medycyny w ub. roku zanotować należy m. in następujące ważne fakty:

W ubiegłym roku świat lekarski zaalarmowany został *znaczną ilością zachorowań na dyfterję*, i to na jej *postać złośliwą*, opierającą się niejednokrotnie działaniu leczniczemu surowicy leczniczej, której stosowanie tak świetne w tej chorobie dotąd dawało rezultaty. Zorganizowano więc *pod przewodnictwem sekcji Higjeny przy Lidze Narodów ogólną akcję zapobiegawczą*, przez stosowanie szczepień ochronnych. Jak wiadomo, dyfterji można skutecznie zapobiegać przez stosowanie szczepień zneutralizowaną, nieszkodliwą już dla zdrowia, toksyną dyfteryczną, tak zwaną „anatoksyną". W akcji tej wzięła między innemi państwami czynny udział i *Polska*, przeprowadzając *masowe szczepienia* wśród młodzieży szkolnej.

Lekarz wiedeński *Loewenstein* ogłosił, iż uzyskuje doskonałe wyniki u dzieci szkolnych przez stosowanie *zapobiegawczego szczepienia przeciw dyfterji*, a to przez *zwyczajne wcieranie rodzaju maści*, zawierającej *zneutralizowany jad dyfterji*.

W Berlinie, a potem innych miastach Niemiec, wybuchła *tajemnicza epidemja*, której źródłem okazały się *chore papugi* egzotyczne, świeżo przywiezione. Po usilnych długotrwałych badaniach, *zarazek tej choroby został wykryty* przez dra Lewinthala w Instytucie R. Kocha w Berlinie. Zarazek ten jest bardzo mały i należy do zarazków t. zw. przesączalnych, to znaczy przechodzących przez filtry z nieglazurowanej porcelany.

Prof. dr. Rudolf *Weigl* we Lwowie przedstawił krakowskiej Akademji Umiejętności wyniki swych dwudziestoletnich *badań nad zarazkiem tyfusu plamistego*. Po latach *żmudnej i niesłychanie niebezpiecznej pracy udało się prof. Weiglowi wykryć zarazek tyfusu plamistego*, hodować go na chorych wszach, a nawet na ostatnio wykrytej *specjalnej pożywce*, nadto powiodło się mu *sporządzić skuteczną szczepionkę* przeciw tej strasznej chorobie. Znakomity uczony polski ma być przedstawiony do nagrody Nobla.

Prof. *Unterberger* (Królewiec) ogłosił, że udało mu się *wyjaśnić problem dowolnego wyboru płci u człowieka*. Zdaniem prof. Unterbergera, rodzaj płci zależny jest od odczynu chemicznego podłoża, na którem odbywa się zapłodnienie. Przez zwyczajne przepłukanie roztworem sody aptekarskiej i zalkalizowanie podłoża, można wpłynąć na rodzaj płci w kierunku płci męskiej.

Dr. *Nicolle* w Instytucie Pasteura w Tunisie *wykrył szczepionkę przeciwko dżumie*.

Prof. dr. *Heine* w Kiel (Niemcy) ogłosił, że *zamiast okularów* stosuje u swych krótkowzrocznych i dalekowzrocznych pacjentów *specjalnie dostosowane szkła*, które wkładane są do worka spojówkowego, pod powiekę, *bezpośrednio na gałkę oczną*. Są one przez to niewidoczne dla otoczenia, posiadają zaś duże zalety w stosunku do okularów.

Polski Monopol Spirytusowy wypuścił na rynek spirytus dla celów przemysłowych. skażony nietylko alkoholem metylowym, ale także dodatkiem silnej trucizny, olejku krotonowego, co wywołało protesty ze strony wielu lekarzy, wobec szeregu śmiertelnych zatruć, wywołanych spożyciem takiego alkoholu.

Kierownik Państwowego Zakładu Higjeny w Warszawie, prof. *Hirszfeld* ogłosił, że udało mu się opracować *bardzo czułą metodę serologiczną*, służącą do wykrycia pewnych ciał we krwi człowieka badanego, a wskazujących na to, że dany człowiek choruje na *raka*. W razie potwierdzającego wyniku badań kon-

Świecące okulary.
Małe żarówki dostosowano do okularów, a połączone z baterją kieszonkową, umożliwiają czytanie w nocy w pociągu, w aucie i t. p.

trolnych metoda ta posiadałaby pierwszorzędne znaczenie we wczesnem rozpoznawaniu choroby.

W ub. roku minęło 25 *lat od wykrycia zarazka kiły*, krętka bladego, przez Schaudinna. Odkrycie to miało pierwszorzędne znaczenie dla walki z chorobą.

Równocześnie w ub. roku upłynęło 20 lat od chwili oficjalnego wprowadzenia do lecznictwa znakomitego preparatu arsenowego przeciw kile, *salvarsanu*, odkrytego przez skromnego uczonego niemieckiego, *Pawła Ehrlicha*.

Prof. *Jellinek* (Wiedeń) demonstrował na posiedzeniu wiedeńskiego Towarzystwa lekarskiego świeżo skonstruowany *przyrząd, umożliwiający słyszenie przez zwyczajne przyłożenie drutów do okolicy ucha*, a zatem *bez słuchawki telefonicznej*. Zdaniem prof. Jellinka prąd elektryczny pobudza wprost nerw słuchowy, omijając aparaturę ucha środkowego i wewnętrznego. Odkrycie to może mieć pierwszorzędne znaczenie dla chorych, cierpiących na pewne choroby uszne i częściową głuchotę.

W Lubece skutkiem niewyjaśnionej dotąd dokładnie omyłki, przy preparowaniu szczepionek przeciwgruźliczych Calmettowskich, zmarło ok. 70 niemowląt, zaszczepionych zapobiegawczo przeciw gruźlicy.

W Europie pojawiły się *masowo jadowite żmije*. Przeciw ich ukąszeniom trzeba było sprowadzać z Francji specjalną surowicę.

W Dreźnie otwarto po raz drugi po 18 latach Międzynarodową Wystawę Higjeny, jedyną w tym rodzaju wystawę na świecie, wraz ze słynnem Muzeum Higjeny.

We Wiedniu odbył się Światowy Kongres Ligi dla reformy seksualnej, z udziałem najwybitniejszych uczonych całego świata. Rewelacją na kongresie było ogłoszenie, *że znakomity uczony, Polak, Kazimierz Funk, odkrywca witaminów*, pracujący obecnie we Francji i w Ameryce, *wyosobnił* z moczu młodych mężczyzn *czysty, męski hormon seksualny*. Odkrycie to ma *niebywałe znaczenie dla seksuologji i dla badań nad restytucją* (t. zw. „odmładzaniem").

Drugą rewelacją na tymże kongresie było ogłoszenie, że prof. *Haberlandt* (Insbruck) *wyosobnił substancję, wywołującą czasową sterylizację* (bezpłodność) *u zwierząt, a prawdopodobnie i u człowieka*. Substancja ta, pod nazwą „Infecundiny", użyta ma być w najbliższym czasie do prób na ludziach.

Wiek człowieka.

Przeciętny okres życia człowieka zależny jest od klimatu w jego miejscu zamieszkania, a w pierwszym rzędzie od kultury człowieka.

Przeciętny wiek Europejczyka nie przekracza 35 do 40 roku życia. Trzecia część ludzi umiera przed 20 rokiem życia. Połowa osiąga 40 rok życia, piąta część dochodzi do 70 lat życia, a do 90 lat dochodzi niespełna ½ %.

Naogół kobiety żyją przeciętnie dłużej niż mężczyźni, żonaci dłużej, niż nieżonaci, ludy północne dłużej, niż południowe (wpływ klimatu).

Ludy niecywilizowane żyją krócej, niż ludy cywilizowane, są bowiem wcześnie dziesiątkowane chorobami i wypadkami. Niektóre australijskie szczepy wymierają z reguły przed 50 rokiem życia, podczas gdy u nas, mimo iż przeciętna nie dosięga 40 roku życia, jednak z roku na rok zwiększa się ilość ludzi, którzy przekraczają 60 rok. Człowiek osiągnąć może 80 do 100 lat życia. Pojedyncze przypadki dłuższego życia są znane, ale niestwierdzone. Według Hansemanna, historycznie stwierdzoną jest długowieczność Thomasa Pareen'a w Anglji, który zmarł w wieku 152 lat i był sekcjonowany przez Harveya.

W porównaniu z wiekiem człowieka czas życia zwierząt przedstawia się następująco:

Długość życia rozmaitych zwierząt waha się w bardzo szerokich granicach, ze względów dla nas jeszcze zupełnie niezrozumiałych. Słoń żyje 150 do 200 lat, koń i osioł 40 do 50 lat, bydło 20 do 30, kozy i barany 10 do 15, jeleń 30, sarna 15, pies 10 do 12, kot 9 do 10, świnka morska 8, królik 5 do 7 lat. Ptaki żyją bardzo długo: kura domowa 15 do 20 lat, gołębie 40 do 50, sowy 60 do 70, orzeł 60 do 80, gęś domowa 80, papuga 100 lat. Długowieczne są gady, płazy i ryby. Żółw żyje 200—300 lat, karp 150, szczupak 200 lat.

Pokarmy równoważne pod względem kalorycznym.

Dwudziestu gr chleba białego równoważne są pod względem kalorycznym: 17 gr ryżu; 60 gr ziemniaków w zimie lub 70 gr ziemniaków w lecie; 80 gr świeżego zielonego groszku; 150 gr wiśni; 240 gr malin; 200 gr śliwek; 150 gr jabłek lub gruszek; 200 gr pomarańcz, 250 gr pełnego, niezbieranego mleka; 300 gr kwaśnego mleka; 320 gr piwa jasnego; 20 gr sera; 20 gr szynki; 1 jajo; 30 gr kiełbasy.

33 gr sardynek i 50 gr śledzi są równoważne pod względem kalorycznym.

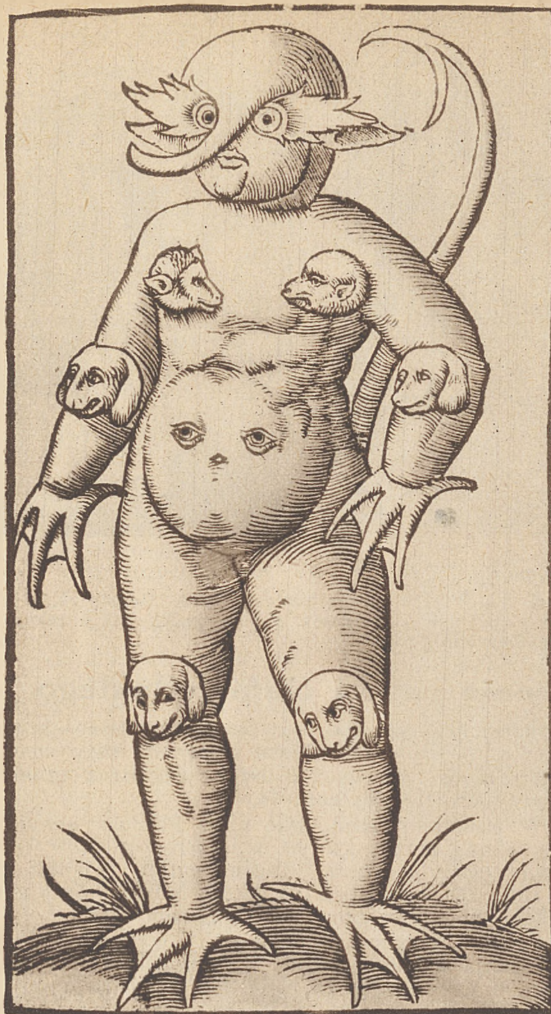
250 gr szpinaku, sałaty lub kalafjorów są równoważne pod względem kalorycznym z 400 gr szparagów lub pomidorów, oraz z 500 gr ogórków.

Dla objaśnienia dodać należy, że wymienione ilości środków spożywczych są równoważne tylko pod względem kalorycznym, t. j. zawierają równe zapasy energji cieplnej; różnią się zaś zasadniczo pomiędzy sobą zawartością poszczególnych składników (tłuszczu, białka, węglowodanów, soli mineralnych, witaminów i wody).

Djabelskie i anielskie zwierciadło.
Drzeworyt z końca XV w. (Z król. Bibljoteki w Stutgarcie).

Potworek z połowy XVI w.
Rycina z kosmografji Sebastjana Muenstera, Bazylea, r. 1550.

Potworki.

W dawnych kronikach i różnorodnych źródłach począwszy od starożytności, znajdują się rozmaite zapiski i wzmianki o narodzeniu się potworków, mniej lub więcej dziwacznych czy niesamowitych. Zjawiska te tłumaczono zwykle *siłami mistycznemi*, w średniowieczu zaś przypisywano urodzenie się potworka *czarom i wpływom djabelskim*. Dawne opisy i rysunki potworków zdradzają najczęściej *dużo fantazji* autorskiej. Takim przykładem jest zreprodukowany tutaj *rysunek potworka*, który *miał się urodzić w Krakowie w r. 1547*. W Kosmografji Muenstera obok rysunku podany jest następujący epigram, ułożony hexametrem i pentametrem:

Africa nuper erat monstrorum mater et author
Quae dicta est aliquid semper habere novi.
Iam quia mutari coeperunt omnia, et ipsa
Africa monstrorum desiit esse parens.
Ne tamen omnino generentur nulla per orbem
Dant nova Sarmatiae iam quoque monstra plagae,
Inter plurasque me populosa Cracovia nuper
Aedidit ad ripas Vistulae clare tuas.
Et quia mors, quae cuncta rapit, mox me quoque iusto
Abtulit ense (mei nullus ut usus erat),
Ingeniosa tamen pictorum dextra volebat
Sic mihi perpetuum conciliare decus.
Barsolionius at vates quoque carmine scripto
Est ausus vultus explicuisse meos
Nec prorsus labor est fortassis inutilis ille
Qui mortale genus multa movere potest.

W przekładzie polskim opis ten mówi:

„Do niedawna Afryka była matką i sprawczynią potworów i dla tego mówiono, że zawsze ma coś nowego. Ale ponieważ wszystko zaczęło się zmieniać, to i Afryka przestała rodzić potwory. Aby jednak nie przestały wogóle rodzić się na świecie, nowe potwory wydają już także kraje sarmackie. I tak ludny Kraków wydał mnie niedawno nad brzegami Wisły. A ponieważ śmierć, która wszystko porywa, mnie także zgładziła sprawiedliwym mieczem (jako że ze mnie nie było żadnej korzyści), jednak genjalna ręka malarzy chciała mi zjednać wieczną chlubę. A poeta Barsolionius odważył się pieśnią objaśnić me oblicze. I może nie jest bezużyteczny trud, który potrafi poruszyć lud śmiertelny".

O ile jednak ta rycina ma wybitne cechy fantazji rysunkowej, to zamieszczony tutaj *„fokomel"* jest zreprodukowany z fotografji, zdjętej z oryginału. Potworek ten urodził się w r. 1913 w pewnej miejscowości zachodniej Małopolski. Nazwa jego pochodzi stąd, że wada rozwojowa, polegająca na zaburzeniach symetrycznych części ciała, tj. ramion, przedramion, ud i podudzia, powoduje, iż części te, na oko zupełnie niewykształcone, mają *wygląd pletwy jak u foki.*

Fokomelja jest zresztą zjawiskiem stosunkowo rzadkiem, ale zwykle kombinuje się z innemi wadami rozwojowemi, jak np. wargą zajęczą.

Zaznaczyć należy, że matka tego fokomela na 7 porodów urodziła czworo *dzieci z wadami rozwojowemi*, w tem *dwa potworki fokowate.*

Fokomel z 1913 r.

Temperamenty.

Podział na *cztery zasadnicze temperamenty* ustalił się już w starożytności i przekazany został późniejszym wiekom w dziełach lekarskich *Hippokratesa* (ok. 460 do 377 przed Chr.), „ojca medycyny". Podział ten opierał się na dawnym poglądzie, że w ustroju człowieka zasadniczą rolę odgrywają *cztery podstawowe ciecze* czyli soki (łacińskie — *humores*, stąd *humory)*, a to: *krew*, *śluz*, *żółta żółć* i *czarna żółć*. Przewaga jednej z tych cieczy w organiźmie rozstrzyga o usposobieniu danego osobnika. I tak przewaga krwi (łać. *sanguis)* daje temperament *sangwiniczny*, przewaga śluzu (greckie *phlegma)* — *flegmatyczny*, żółci (greckie *holos)* — *choleryczny*, a czarnej żółci (greckie *melas holos)* — *melancholijny.*

Wedle stanu wiedzy lekarskiej z czasów Hippokratesa, krew mieści się w sercu i żyłach, śluz powstaje w mózgu, skąd wskutek nadmiaru ścieka przez nos (ściekać — po grecku: *katarrein*, stąd słowo: *katar)*, żółć powstaje w wątrobie, a czarna żółć w śledzionie.

Zaznaczyć należy, że ustalenie w organiźmie ludzkim czterech zasadniczych cieczy, decydujących o usposobieniu człowieka, odpowiadało starożytnym pojęciom o *czterech twórczych żywiołach.* A więc krew była odpowiednikiem *powietrza*, śluz — *wody*, żółć — *ognia*, a czarna żółć — *ziemi.* Wytworzenie takiej łączności było m. in. także powodem, że w starożytności i w średniowieczu w lecznictwie odgrywał pewną rolę również *czynnik astrologiczny.*

Cztery temperamenty.
Na rycinie są wyobrażeni (kolejno od lewej): Sangwinik, choleryk, przechodzący przez płomień, flegmatyk, z różańcem, przechodzący przez wodę i melancholik, przy stole z pieniędzmi. (Drzeworyt z połowy XV w., z rękopisu w Bibl. Miejskiej w Zurychu).

Fizjognomja człowieka albo opisanie części ciała ludzkiego.

W „Kalendarzu polskim i ruskim" na rok 1723 (Kraków, drukarnia Akademicka) znajduje się rozdział pod wyżej przytoczonym tytułem, podający opisy części organizmu ludzkiego. Niektóre z tych pouczeń, charakterystyczne dla ówczesnych poglądów, jakoteż stanu wiedzy o człowieku, przytaczamy poniżej w skróceniu, w dzisiejszej pisowni.

O uszach.

Uszy nie tylko do słuchania są uformowane, ale też naprzód *dla ozdoby ciała,* albowiem uszu nie mający ludzie, albo monstra, albo za jaki eksces i kryminał bez nich bywają. Drugie: *dla obrony mózgu,* ażeby mózg wiolencji jakiej od impetu aerji nie cierpiał i nie podejmował. Trzecie: uszy *dopomagają słuchowi* do lepszego słyszenia, ponieważ wewnątrz znajdują się zmysły ludzkie. Jako kiedy kto nosa pozbędzie, ma wprawdzie zapach, lecz już niedoskonały. Potrzeba uszów taka jest, albowiem przez uszy snadniej i lepiej dźwięk na powietrzu rozpostarty, jakoby złączony bywa i bez wszelkiego impetu na błonki (które anatomistowie tympanum zowią) dochodzi, wprzód w antraktach albo zakrętach moderując się. I dlatego, żeby dźwięki i głosy około uszu nie osunęły się, tedy bydlęta uszy podnoszą, mając w uszach większe muszkuły aniżeli człowiek, który (jako mówią) nie strzyże, lecz dla powzięcia lepszego słuchu — jako uczynił Adrianus cesarz — rękę w trąbkę zwinąwszy, do uszu przytknie. To i głuchowie czynią.

Uszy *małe* znaczą człowieka dowcipnego, *wielkie* — melancholicznego albo bojaźliwego, *rumiane* — z urodzenia wstydliwego. *Wielkie i porosłe* uszy znaczą dobry węch mającego. Z uszu wychodząca *zgniłość* znaczy cholery zbyteczność.

W tatarskiej ziemi, jako pisze Pliniusz, znajdują się takowi ludzie, którym *niezmierna wielkość uszu nagie ciało pokrywa.* Tenże autor twierdzi, że w Indji znajdują się także takowi ludzie, którzy mieszkają w górach, albo nad Gangesem.

Podobnie piszą o północnych wyspach, gdzie mieszkają ludzie nazwani *Sarmatowie,* którzy tak wielkie uszy mają, że ciało ich wszystko pokryją i *nagim staną owe uszy za odzienie wszelakie.*

Piszą także, że się ludzie znajdują, *ciało z samego ucha mający,* którym tak owisłe jest, że aż do ziemi wisi tak dalece, iż *sześć ludzi jednem uchem zakryć się może.*

Midas, król Frygji, miał zbyt wielkie uszy i szpetne, jak osieł kłapouchy. Niektórzy twierdzą, że gdy przechodził koło osłów Bachusa, drażnił się z nimi; spostrzegłszy to Bachus rozgniewał się na Midasa i ośle uszy jemu przyprawił. *To bajka jest poetów,* prawdziwsze to jest, że z natury tak szpetne i wielkie miał tenże król uszy.

O takich Midasów, ośle uszy mających, u nas w Polsce nie trudno, którzy jako Midasowie obfitują w bogactwa różne, ponieważ „Polonia est aurifadina advenarum". Tym zaś szczęście nie służy, którzy małe uszy mają, alias nie są zausznikami, poświadczeniem, ani pochlebstwem nie bawią się i dlatego nie bywają „accepti in patria", czyli nieuznawani.

Stworzenie Ewy.
Drzeworyt z Nowego Testamentu Scharfenbergerów z r. 1556.

O języku.

Język jeden dany jest ludziom i innym zwierzętom; w morskich cielcach dwa znajdują się, w wężach jeden na trzy, w jaszczurkach na dwa dzielący się. Język nie tylko ci długi mają, którzy sekretu nie dotrzymują, ale też i ci, którzy seplenią. Powinność języka taka jest: 1) iż jest *instrumentem do uznania smaku*, 2) dla *mowy wyraźnej*, 3) ażeby w gębie potrawy będące *mastykował*, tu i ówdzie one przekładając na zęby, 4) *dla lizania*, osobliwie zwierzętom. Ludzie, którzy — jako historycy twierdzą — języka nie posiadają, jedynie tylko mruczeniem, albo też znakami jakowemi mogą się pomiędzy sobą porozumiewać.

O ustach.

Usta albo wargi potrzebne są człowiekowi żyjącemu naprzód *pokarmu i napoju niemi zażywając*, wedle potrzeby, nie względem zbytku, gdyż na tym świecie nie dla tego żyjemy, abyśmy tylko jedli i pili, a dla tego jemy i pijemy, ażebyśmy żyli. Oprócz tego i na to usta są dane człowiekowi od Boga i natury, ażeby niemi Pana Boga chwalił, stąd przed początkiem modlitwy na ustach albo wargach krzyż kładziemy, otwierając one na chwałę Pana Boga. Druga przyczyna: *dla inspiracji i respiracji*. Trzecia: *dla głosu*. Czwarta: ażeby przez usta *śliny lub materja od płuc* odchodziła odkaszleniem, pluciem, także i womity.

„*Warg powinność*“ jest, *usta zawierać*, zębów i wnętrzności strzec od zimna i innej przykrej aerji, 2) *dla wygody jedzenia i picia*, 3) *dla głosu i mowy*, 4) *dla ozdoby*, albowiem tacy ludzie znajdują się, „astomos“ nazwani, na ostatnich Indyj krainach od wschodu słońca około źródła Ganges mieszkający, którzy ust albo warg nie mają. Drudzy zowią się „brachystomos“, którzy tak szczupłe mają usta, że zaledwie maleńka dziureczka znajduje się i takowi ludzie *samym zapachem jabłek lub cytryn albo pomarańcz żyją*, napoju zaś słomką zażywając. Tacy ludzie także na wschód od rzeki Ganges zamieszkują.

Którzy *wielkie usta* mają, *bywają śmiałymi*, którzy *małe*, bywają bojaźliwymi, *których otwarte usta*, bywają gnuśnymi. *Białej płci usta szerokie nie zdobią* i do siebie nie zachęcają, dla zatajonej racji:

Nie wszystko trzeba wiedzieć ludziom wyuzdanym.

Wnetby się zestarzeli sposobem podanym.

Śmierć w średniowiecznem ujęciu.

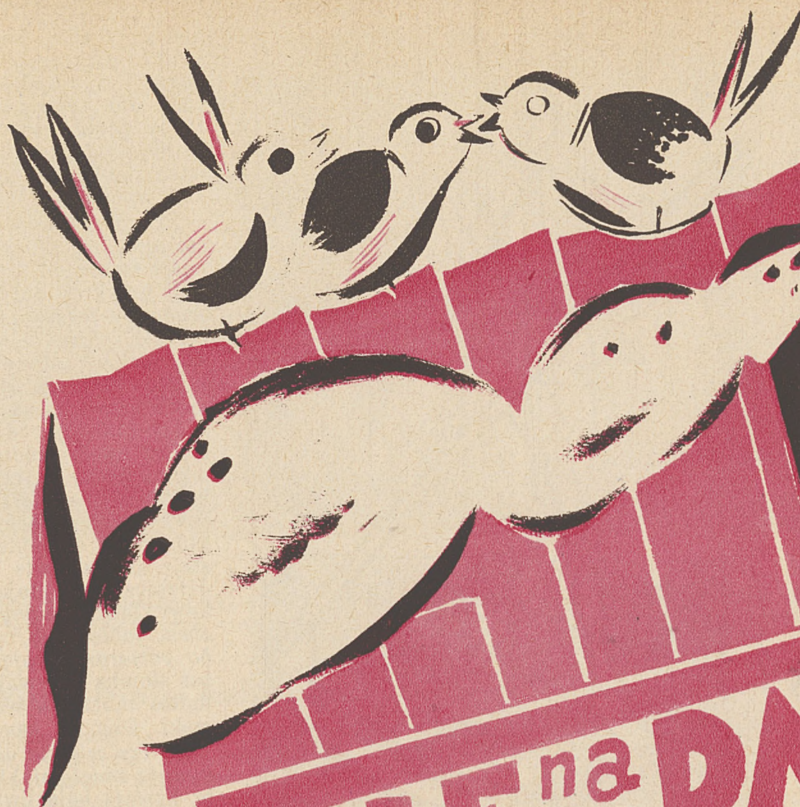
Rycina śrutowa z XV w. (w zbiorach Bibl. Uniw. we Lwowie) obrazująca śmierć w oryginalny sposób, nie w postaci kościotrupa, wedle ówczesnych pojęć, lecz w kształcie człowieka, otoczonego wężami. Jeden wąż wysuwa się z jamy brzusznej. Śmierć ścina na ukwieconej łące cztery głowy: papieża, kardynała, cesarza i mieszczanina.

Egzotyczne typy ludzi.

Wedle średniowiecznych wyobrażeń w okolicach na wschód od rzeki Ganges mieszkały różne monstra, wyobrażone na niniejszej rycinie, jak: człowiek o tak wielkiej stopie, iż zasłoniwszy się nią od słońca, znajdował się cały w cieniu, dalej człowiek jednooki, człowiek o dwu głowach, człowiek bezgłowy, mający oczy, nos i usta na piersiach, oraz człowiek o psiej głowie. Istoty takie miały żyć dosyć licznie w różnych górach Indyj.

(Wedle opisu Solinusa i Megastenesa z V-tej księgi Kosmografji Sebastiana Muenstera, Bazylea, r. 1550).

WRÓBLE na DACHU

najweselszy tygodnik humorystyczno satyryczny pod-słońcem

zdrowy śmiech to-wagon witamin

cena 30 gr.

J.M.B.

Wywiad z szympansem dra Woronowa.

...Może jednak wyjawi pan swoje stanowisko w tej sprawie.

— Bylibyśmy zapomnieli o jeszcze jednym jubileuszu.

— ?

— W zeszłym roku upłynęło 10 lat od czasu, gdy Woronow przeprowadził pierwszą operację odmładzającą. Trzeba w tej sprawie zrobić wywiad.

— Rozumię. Z Woronowem.

— Nieee, to przestarzałe. Z szympansem. I to z już użytym. To jest przecież także i jego jubileusz.

* * *

Jubilat siedział w klatce, już bez bandażów i drapał się po łbie.

— Uszanowanie, jak tam zdrowie, apetyt i humor sz-pana?

— Huuuuu! Ja już panu nie pomogę, pan raczej na szmelc. Uprzedził pana inny piernik.

— Ależ ja nie w tej sprawie! Chciałem pomówić.. Bo to właśnie było dziesięciolecie...

— Wiem, wiem, powtórnego zbliżenia się człowieka do małpy.

— Hm... Otóż, co pan myśli o ludziach i ich kiepskiem często małpowaniu małp?

— Cieszę się oryginalnością pańską, że przecież jeden zwrócił się o wywiad do małpy, podczas gdy większość woli mówić z osłami lub ludźmi. Ale temat, który pan poruszył, mnie już nie zajmuje.

— Może jednak wyjawi pan swoje stanowisko w tej sprawie.

— No, my małpy tracimy bezpośrednio i pośrednio, ludzie zyskują.

— A wy nic nie zyskacie?

— Stanowczo nic. Wódki nie używamy, więc prohibicja nam nie potrzebna. Militaryzm, bolszewizm, dadaizm też nie. Więc co nam ludzie dać mogą?

— A czy nie chcecie wyjść na wyższą grzędę tak zwanej kultury? Balony, miljony, saxofony, androny...

— Nam to nie potrzebne. Nie zmienimy mody, ani przekonań. Ale o was się boję, że gdy wskutek ściślejszego zespolenia się z nami nabierzecie od nas pewnych zewnętrznych cech, to będzie wam ciężko przyzwyczaić się do tego.

— Jakto?

— No, gdy po kilku odmłodzonych pokoleniach wasze naprzykład kobiety pokryją się całe sierścią i gdy powyrastają im ogony, to może stracą nieco ze swej fotogeniczności.

— Pan więc przypuszcza?...

— Nic nie przypuszczam, jestem pewny. Dziedziczność zrobi swoje. Najlepiej byłoby, aby każdy pozostał przy swojem, abyście pozostali ludźmi, skoro was los tak ciężko pokarał. Ale wy mnie już nic nie obchodzicie. Zresztą... uprawiajcie pilnie sporty!

* * *

Tu zgrzytnął zębami i pochylił się.

A ponieważ na podłodze klatki leżała spora żerdź, był to znak, że wywiad został zakończony.

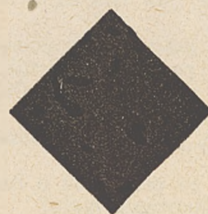
PAŃSTWOWY MONOPOL SPIRYTUSOWY

DYREKCJA:

WARSZAWA
ULICA LESZNO 1

W roku 1929 wpłacono

do Skarbu Państwa zł. 430,5 mil.
Zw. Komunalnym zł. 43,7 mil.

Sprzedano litrów 100°

wódki zwyczajnej 40°	—	7,743.695
45°	—	19,519.689
wódki wyborowej 40°	—	121.946
45°	—	2,349.702
wódki luksusowej 45°	—	66.962
spirytusu 95°	—	13.031.144
spirytusu skażonego	—	7,445.017
spir. na różne cele przem.	—	4,649.651
olei fuzlowych	—	143.583
spir. na cele napędowe	—	527.740

Państw. wytwórnie wódek:

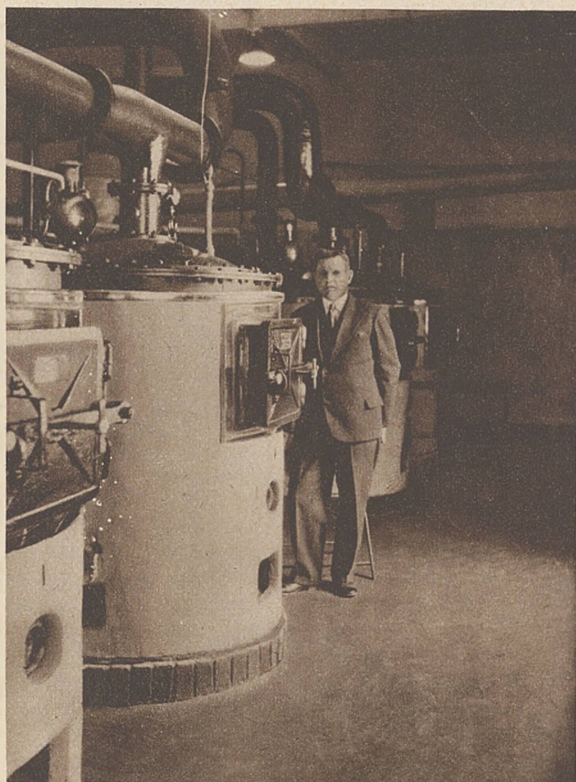
w Białymstoku, Bielsku, Brześciu n. Bugiem, Kowlu, Krakowie, Lwowie, Łodzi, Poznaniu, Stanisławowie, Starogardzie, Warszawie, Wilnie i Włocławku.

Państwowe rektyfikacje:

w Stanisławowie, Starogardzie, Toruniu i Warszawie

Na jakich się zasadach opiera i co daje odciąganie nikotyny z papierosów.

Palenie tytoniu stało się już powszechnem zwyczajem. Dziś ani moraliści, ani higjeniści nie zwalczają go zasadniczo, jak ongi. Natomiast umysły stróżów zdrowia ludzkiego, a za niemi chemików i przemysłowców zaczęły pracować nad zmniejszaniem zawartości nikotyny w tytoniu. Powstało nowoczesne zagadnienie odciągania nikotyny. O ile bowiem organizmom zdrowym nikotyna zawarta w tytoniu nie szkodzi, o tyle w dolegliwościach nerwowych, sercowych i niektórych żołądkowych ten odsetek nikotyny, jaki się w tytoniu znajduje, może dalej rozstrajać organizm i osłabiać. Postawiono tedy wysnutą z doświadczenia zasadę, że dla ludzi o słabszem zdrowiu potrzebny jest tytoń ze zmniejszoną zawartością nikotyny. Przekonano się, że jeśli ktoś przywykł do tytoniu, to radykalne zaprzestanie palenia niekiedy bardziej szkodzi, niż samo palenie. Obniżyć sztucznie odsetek nikotyny w tytoniu — stało się hasłem nowoczesnej higjeny.

Ogólny widok aparatu do odciągania nikotyny w fabryce tytoniowej w Warszawie na Dzielnej.

W odciąganiu nikotyny nie chodzi bynajmniej, jak sądzą niektórzy, o jej zupełne usunięcie. Rzecz bowiem jasna, że tytoń całkowicie pozbawiony nikotyny, a nawet posiadający choćby 10% jej normalnej zawartości, przestałby być tytoniem — stałby się jakiemś wyjałowionem zielem bez woni i smaku. Byłby to tytoń jedynie z pozoru. Badania smakowe doprowadziły do wniosku, że nie należy schodzić poniżej 25—30% normalnej zawartości nikotyny, czyli że należyj jej odciągać nie więcej, jak 70—75%.

Z odciąganiem nikotyny wiąże się odciąganie także ubocznych składników, jakie tytoń zawiera, a więc związków cjanowych, spirytusu drzewnego, amonjaku i substancji smolistych. Wprawdzie znajdują się wszystkie one w nikłych odsetkach, lecz w sumie dość znacznie potęgują pobudzające i odurzające działanie nikotyny. Nie wszystkie systemy odciągania nikotyny potrafiły rozwiązać należycie zagadnienie odciągania składników ubocznych.

Historja usiłowań odciągania nikotyny z tytoniu jest dość dawna. Pierwszy patent na odciąganie uzyskano w Niemczech w roku 1877, potem pojawił się szereg innych metod. Lecz te pierwsze sposoby długi czas dawały wyniki nader niezadawalające: odciągały nikotyny zbyt mało, na miejsce odciąganej nikotyny wprowadzały inne związki, czasem szkodliwsze od samej nikotyny. Ulepszenie tych systemów jest dziełem dopiero ostatniej doby.

Do najlepszych wyników doszedł Polski Monopol Tytoniowy w swym systemie odciągania nikotyny — najnowszym jaki istnieje. Opatentowano nowy system w roku 1928, a po raz pierwszy wypuszczono na rynek papierosy odciągane czyli odnikotynizowane (Ergo i Egipskie) w czerwcu roku 1930. Polski sposób umiejętnie wyzyskał całe dotychczasowe doświadczenie w tej mierze. Zachowując wszystkie zalety, osiągnięte przez poprzedników, potrafił uniknąć ich wad.

Jakież są zasady polskiego systemu? 1) Zdołał on osiągnąć najlepszą granicę, mianowicie odciąga 65—60% nikotyny, czyli pozostawia w papierosie 35—40%, gdy niektóre inne systemy obecnie praktykowane do tej granicy dojść nie zdołały. 2) Odciąga w b. wielkim stopniu uboczne składniki, dzięki czemu polski papieros odciągany wybornie się żarzy i nie wytwarza ani trochę szkodliwego kwasu węglowego. 3) Zachowuje niemal bez zmiany smak i zapach odpowiedniego gatunku tytoniu. W polskim bowiem systemie, opartym na zasadzie t. zw. hydrolizy, t. j. rozkładu z pomocą wody, udało się uniknąć procesów ługowania i dodawania pomocniczych środków chemicznych, które w innych systemach rozkładają istotną treść tytoniu i tworzą nowe, a szkodliwe związki z nikotyną.

Polski system odciągania nikotyny jest dużym krokiem naprzód w zabiegach o uzyskanie należycie odciąganych wyrobów tytoniowych i stanowi jedną z poważniejszych zdobyczy techniki polskiej w ostatnich latach. Najlepszą miarą wartości tego systemu jest wielkie powodzenie, z jakiem się spotkały nasze papierosy odciągane wśród palaczy.

Jak dotąd, Polski Monopol Tytoniowy wypuszcza masowo tylko dwa gatunki papierosów odciąganych — Ergo i Egipskie, lecz na zamówienie dostarcza i inne gatunki. (Zamówienie musi opiewać przynajmniej na 500 szt., a składać je można w każdym zakładzie sprzedaży wyrobów tytoniowych lub u hurtownika.

Z cygar, przynajmniej narazie, nie odciąga się nikotyny. Pudełka z papierosami odciąganemi tem się odznaczają, że mają na zamknięciu naklejoną opaskę z napisem: „poddane odnikotynizowaniu", a na każdym papierosie widnieje napis: „odnikot".

Adam Obrubański.

Sport polski w r. 1930.

Polki na Olimpjadzie kobiecej w Pradze.
Fragment z defilady polskiej drużyny kobiecej na igrzyskach w Pradze. Na przedzie kroczy nasza mistrzyni Konopacka — Matuszewska, trzymając sztandar z flagą białoczerwoną w ręce.

Rok 1930 w sporcie polskim jest swego rodzaju *przełomowym,* gdyż po raz pierwszy wypłynęliśmy na wielkie wody areny sportowej świata szerokim prądem, wykazując naszą tężyznę fizyczną nie w jednej tylko gałęzi, ale w całym ich szeregu i to konsekwentnie. Poprzednie bowiem nasze sukcesy czyto kawalerzystów, czyto hokeistów, czy wreszcie wioślarzy, szermierzy i t. p. były odosobnione i nie widać było w rezultatach tych konsekwentnej i upartej pracy, idącej niezłomnie do celu. Inaczej jest w roku 1930. Tu każda niemal wyprawa zagranicę wykazuje sukces, każde dobre organizacyjnie przygotowanie i postęp na wszystkich polach. W efekcie mamy nienotowane dotąd w historji naszej liczbowe triumfy i to *w każdej* niemal dziedzinie sportu, bez względu nawet na to, czy zawody odbyły się na własnym, czy też obcym terenie. Jest rzeczą oczywistą, iż rozmach swój zawdzięczać musi sport polski i władzom, nadającym mu odpowiedni kierunek i poparcie i przyznać trzeba, iż znalazły one w *Państwowym Urzędzie Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego* dobrego swych spraw orędownika. Wielka praca organizacyjna ośrodków wychowania fizycznego, oficerów instrukcyjnych p. w., oddziałów wojskowych, Związków strzeleckich, sokolich, Zjednoczenia Młodzieży Polskiej, ostatnio i wiejskiej, nie mogła przejść bez echa. Usportowienie społeczeństwa obejmuje coraz szersze kręgi i ogarnie wkońcu *cały naród.*

Stanisława Walasiewiczówna.

Start zawodniczek w biegu 100 m na Olimpjadzie w Pradze.
Finał biegu 100 m w igrzyskach kobiecych zakończył się triumfem naszej rodaczki Walasiewiczówny, która startowała na trzecim torze od prawej strony.

Z meczu lekkoatletycznego Japonja — Polska.

Rozegrany na stadjonie DOK. I w Warszawie mecz lekkoatletyczny Japonja—Polska zakończył się zwycięstwem ostatniej. Na zdjęciu fragment z biegu z płotkami na 80 m w którym zwyciężyły Polki. Pierwsza od prawej Schabińska, druga Freiwaldówna, w tyle Japonka.

Mistrz Polski w skoku o tyczce.

Skok o tyczce na wysokość 360 cm znanego lekkoatlety Adamczaka (AZS Warszawa), dzięki któremu zdobył on w ub. roku ponownie tytuł mistrza.

To jest podstawą wychowania fizycznego i w tem leży przyszłość i zdrowie nasze, zaś te wielkie wyniki naszych czołowych gwiazd sportowych musimy uważać jako te słupy milowe na drodze tego wielkiego postępu, jaki czyni sport nasz od czasu odrodzenia naszej państwowości. Zasługują one przeto ze wszechmiar na uznanie, a ze względu na ich niezwykle doniosłe znaczenie propagandowe dla naszego imienia zagranicą, za budzenie dlań szacunku i uznania, należy się im upamiętnienie.

Jako jedno z najgłośniejszych wydarzeń w naszym minionym roku sportowym mamy prawo uważać *Igrzyska Olimpijskie Kobiece w Pradze*, gdzie barwy nasze reprezentowała z takiem powodzeniem nasza najwszechstronniejsza lekkoatletka *Walasiewiczówna* oraz mistrzyni olimpijska i świata w rzucie dyskiem, *Konopacka-Matuszewska.*

Historja Olimpjad kobiecych.

Sport kobiecy, nietylko polski, ale w ogólności jest młody, stąd też i nasze zaniedbania w tym kierunku, powodowane tępieniem budzącego się u nas ruchu w kierunku wychowania fizycznego przez rządy zaborcze, nie są tak wielkie, jak to jest w sporcie męskim. Nasza lekkoatletyka kobieca cieszy się pierwszorzędnem wzięciem i zdobywa sobie *coraz lepszą pozycję wśród narodów świata.* Igrzyska kobiece w Pradze w dn. 6—8 września 1930 r. są trzeciemi z rzędu. Pierwsze odbyły się w roku 1922 *w Paryżu* na podstawie uchwały Międzynarodowej Federacji Kobiecej, założonej w r. 1921, która postanowiła wzorem Olimpjad urządzać *co cztery lata* igrzyska kobiece. W Paryżu udział był jeszcze słaby, albowiem startowały zawodniczki tylko pięciu państw. Zwycięstwo odniosła wtedy *Anglja,* gdzie ruch sportowy wśród kobiet najpierw zapuścił szerokie korzenie, na drugiem miejscu znalazł się drugi kraj anglo-saski Ameryka, na dalszych zaś Francja, Czechosłowacja i Szwajcarja.

Janusz Kusociński (Warszawianka) i Nurmi (Finlandja). W kole: Stanisław Petkiewicz (Warszawianka).

Siedzibą II Igrzysk kobiecych, które są dla nas pamiętne ze względu na pierwszy udział w nich Polek, a także i świetny wynik *Konopackiej,* było miasto *Goeteborg* w Szwecji. I w tych igrzyskach zwyciężyła *Anglja,* mając za sobą Francję, Szwecję, Czechosłowację i Japonję. *Polska znalazła się na szóstem miejscu* na osiem tam współzawodniczących państw przed Łotwą i Belgją.

W ciągu ostatniego czterolecia między Olimpjadą kobiecą w

Goeteborgu a następną, która się odbyła w Pradze, sport kobiecy świata zrobił *olbrzymi postęp naprzód*. Wyrazem tego są nietylko wyniki, z których bardzo wiele jest poważnie zbliżonych do męskich, ale także i liczba państw, biorących udział w zawodach. Podniosła się ona z ośmiu w Goeteborgu na *17 w Pradze* (ilość zawodniczek dochodziła do *300!*).

Zawody te były dla nas *wielkim triumfem*, przynosząc nam *cztery pierwsze miejsca*, z tego trzy w biegach krótko-dystansowych, dzięki *Walasiewiczównie* oraz jedno w rzucie dyskiem, dzieki zdobyciu czołowego stanowiska przez *Konopacką - Matuszewską*. Czterokrotnie ukazała się na maszcie *flaga polska* i publiczność tyleż razy z obnażonemi głowami słuchała hymnu polskiego. W ogólnej klasyfikacji *Polska znalazła się na drugiem miejscu po Niemcach*, a przed Anglją, Japonją, Szwecją, Holandją, Włochami, Austrją, Francją i Łotwą. Był to sukces, o jakim przed igrzyskami nawet nikt nie marzył.

Zwycięska osada wioślarek.
Na międzyklubowych regatach wioślarskich w Warszawie, które się odbyły w m. wrześniu, zwycięstwo odniosła w biegu czwórek półwyścigowych osada Warszawskiego Klubu Wioślarek, którą przedstawia nasze zdjęcie. Nagrodę otrzymaną za zwycięstwo, t. j. puhar, trzyma w ręku sterniczka, Jadwiga Słoniewska.

Do zdobycia jego przyczyniła się głównie, jak już wspomnieliśmy, *Walasiewiczówna* (Polka pochodząca z Ameryki), która zwyciężyła w biegach na 60 m w czasie 7,7 sek, na 100 m w czasie 12,5 sek, oraz na 200 m 25,7 sek. Była ona *prawdziwą bohaterką zawodów*, ponieważ zdobyła największą ilość zwycięskich miejsc z pośród wszystkich zawodniczek, biorących udział w Olimpjadzie i dostała też specjalną, w uznaniu tego wielkiego sukcesu nagrodę. Drugą gwiazdą naszą była *Konopacka-Matuszewska*, która rzutem dyskiem (36,80 metrów) zdobyła I-e miejsce. Dalszych punktów, które zapewniły nam drugie zaszczytne miejsce, przysporzyły nam *Freiwaldówna* w biegu 80 m z płotkami, *Kilosówna* w biegu na 800 m, oraz *Lewinówna* w rzucie kulą oraz uczestniczki *sztafety 4×100 m*, gdzie przypadło nam trzecie miejsce w czasie 58 sekund.

Mistrzowska dwójka Europy.
Osada dwójki bez sternika Budziński i Mikołajczyk (Klub Wioślarski 04 z Poznania), która zdobyła mistrzostwo Europy na regatach w Liége.

Zawody te były godnem zakończeniem międzynarodowego sezonu Polskiego Związku Lekkoatletycznego, który może zapisać sobie jeszcze w ub. r. takie sukcesy, jak uzyskanie pierwszego miejsca *w Trójmeczu Baltyckim* przed Estonją i Łotwą oraz *zwycięstwo nad Japonją* (mecz kobiecy) w Warszawie, w stosunku 53:38 punktów.

Były jednak i spotkania, które zakończyły się dla nas minusem, do nich należy przegrana w meczu lekkoatletycznym męskim z *Czechosłowacją* w Brnie, gdzie uległiśmy w dn. 13 i 14 września w stosunku 73:83 punktów na korzyść przeciwnika. Generalna klęska spotkała zato niedokładnie i pobieżnie wysłaną ekspedycję naszych zawodników-studentów na *Olimpjadę akademicką do Darmsztadu* (w Niemczech) w mies. sierpniu. Nasi zawodnicy poza *Nowosielskim*, który zajął trzecie miejsce w biegu z płotkami na 110 m i *Balcerem*, który miał jeszcze punktowane (6-te) miejsce w dziesięcioboju, nie odegrali tam żadnej właściwie roli.

Tu wspomnieć musimy również o pięknych wynikach, jakie osiągali nasi najwybitniejsi lekkoatleci długodystansowcy *Petkiewicz i Kusociński*. Pierwszy z nich specjalista w biegach krótszych, szeregiem zwycięstw *w Ameryce rozsławił szeroko imię Polski za Oceanem*, drugi lepszy na dłuższe dystanse jest jeszcze mniej znany zagranicą, aczkolwiek w meczu z Nurmim w Warszawie przegrał tylko z bardzo nieznaczną różnicą. Jeden i drugi może poszczycić się całym szeregiem zwycięstw nad wielu pierwszorzędnymi zawodnikami europejskimi. Dla zilustrowania roli, jaką odgrywają ci dwaj długostansowcy polscy w sporcie europejskim a nawet światowym musimy podkreślić, iż znajdują się oni wśród tej dziesiątki zawodników, która w ub. r. uzyskała na kuli ziemskiej najlepsze rezultaty. I tak w biegu na 1.500 m. Petkiewicz znajduje się na V-tem

Zwycięska drużyna piłkarska w Stockholmie.
Reprezentacyjna drużyna Polski, która odniosła w Stockholmie świetne zwycięstwo nad piłkarzami Szwecji w stosunku 3:0. Stoją od prawej: Sperling, Pazurek, Ciszewski, Martyna, Ałaszewski, Chruściński, Smoczek, Kisieliński, Seichter, Bułanow i Malik. Klęczą od prawej: Mysiak, Fontowicz i Szczepaniak.

zaś Kusociński na IX-tem miejscu. W biegu na 5 km Kusociński zajmuje siódme, a w biegu na 10 km piąte miejsce.

Nasi wioślarze mistrzami Europy.

Drugiem wydarzeniem w minionym roku, które naszemu imieniu może *najwięcej* przysporzyło laurów, było *zdobycie mistrzostwa Europy w dwójce wioślarskiej bez sternika* w Liège i zdobycie trzech pierwszych miejsc na regatach *w Antwerpji.* Triumfy te nabierają szczególnego znaczenia, jeśli się zważy, iż uzyskane one zostały *w Belgji,* która obchodziła uroczyście setną rocznicę niepodległości i urządziła z tej okazji w Antwerpji wielką międzynarodową wystawę. Reprezentanci pism z całego świata, przebywający z racji tych uroczystości w Belgji, byli świadkami naszych sukcesów i dawali niekłamany wyraz swojego uznania i podziwu dla potężnego już sportu polskiego.

Pierwszymi tymi mistrzami Europy byli dzielni wioślarze Klubu Wioślarskiego 04 z Poznania, *Budziński i Mikołajczyk.* Ale obok nich i inne osady nie sprawiły nam wstydu w mistrzostwie

Z międzypaństwowego meczu piłkarskiego Austrja — Polska.
O zdobyciu w turnieju piłkarskim puharu amatorów Europy środkowej zadecydowało zwycięstwo Polski nad Austrją w Krakowie na boisku Wisły w stosunku 3:1. Na zdjęciu moment powitania drużyn i wyboru boiska przez kapitanów na podstawie losowania, zarządzonego przez sędziego. Po lewej stronie delegaci Polskiego Związku Piłki Nożnej, który obchodził w ub. roku w Krakowie jubileusz dziesięciolecia swego istnienia.

J. Jędrzejowska (AZS Kraków).
Mistrzyni Polski w tenisie.

Polskiego Towarzystw Wioślarskich, wedle której ośrodek Poznański i Klub Wioślarski 04 w zupełności górują nad wszystkimi innymi.

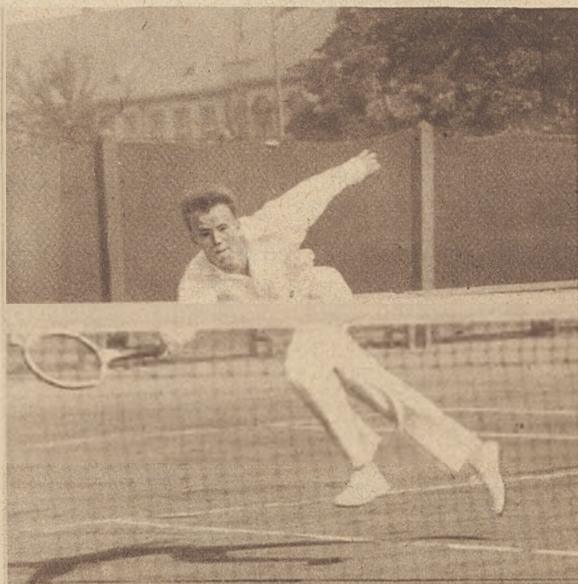

Tłoczyński (Legja, Warszawa).
Mistrz Polski w tenisie.

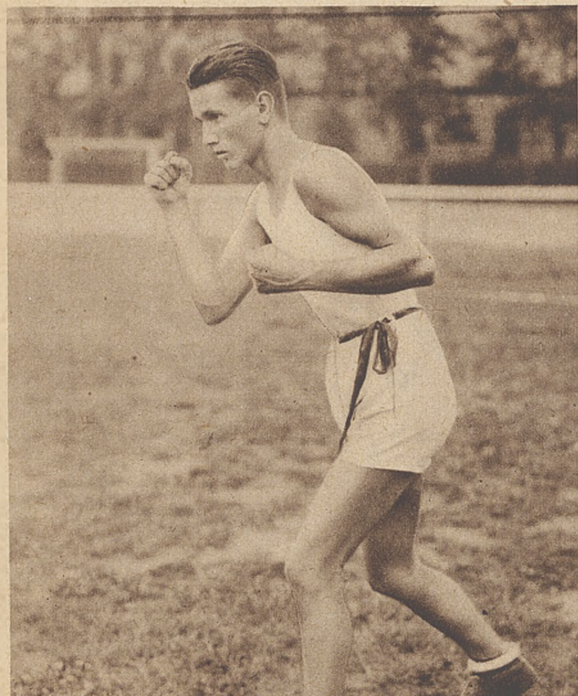
Triumf polskich piłkarzy w Stockholmie.

Najpopularniejszym sportem u nas jest jeszcze stale *piłka nożna,* która jednak ostatnio miała wielu wrogów, usiłujących ją zaliczyć do sportów mniej szlachetnych. Usiłowania te spełzły jednak na niczem, aczkolwiek słabsze wyniki, jakie ostatnio piłkarstwo polskie uzyskiwało na arenie zagranicznej, psuły jej w wielkim stopniu reputację. Dopiero niebywałe zwycięstwo naszej reprezentacyjnej jedenastki, odniesione w stadjonie

Europy, jak choćby dwójka ze sternikiem (osada *z Włocławka),* która zakwalifikowała się do finału. Ukoronowaniem jednak prawdziwem tych triumfów były zwycięstwa, jak wspomnieliśmy wyżej, na regatach w Antwerpji, gdzie 3 nasze osady, uczestniczące w 3 konkurencjach, zdobyły same pierwsze miejsca, a mianowicie w biegu dwójek ze sternikiem zwyciężyła osada *włocławska,* w biegu ósemek osada *Klubu Wioślarskiego 04 z Poznania* i w biegu czwórek ze sternikiem także osada *Klubu Wioślarskiego 04* z Poznania, który dzierży bezapelacyjną przewagę w tej gałęzi sportu nad wszystkiemi innemi w kraju, jak to zresztą ilustruje tabela punktacyjna Związku

Hebda (Lwów).
Mistrz tenisowy Lwowa.

Forlański (Warta).
Wicemistrz bokserski Europy w wadze muszej.

Stockholmskim w dn. 28 września 1930 roku w stosunku *3:0* podniosło ogromnie *prestige naszego piłkarstwa tak w kraju, jak i zagranicą.* Prasa zagraniczna, a w szczególności szwedzka wysoko oceniała nasz sukces, który uznać trzeba za *największy, jaki kiedykolwiek nasza piłka nożna wogóle odniosła.*

Do dobrego imienia, jakie sobie nasze piłkarstwo ostatnio wywalczyło zagranicą, przyczyniły się też i wyniki r. 1930, uzyskiwane przez nasze czołowe drużyny. Wymienimy z nich najważniejsze: *Warta—Austria* (Wiedeń) *2:0, Legja—WAC.* (Wiedeń) *3:2, Cracovia—Wacker* (Wiedeń) *1:0, Polonia—Hakoah* (Wiedeń) *4:1, Warta—Minerva* (Berlin) *3:0, Cracovia—Wiener Sportklub* (Wiedeń) *4:1, Legja—Brandenburg* (Drezno) *1:0.*

Ponadto na szczególne podkreślenie zasługuje zwycięstwo naszej jedenastki *nad Austrją w meczu międzypaństwowym w Krakowie w stosunku*

3:1, dzięki któremu Polska zdobyła pierwsze miejsce w turnieju amatorów środkowej Europy o puhar. W konkurencji tej, w której brały udział obok Polski Węgry, Austrja i Czechosłowacja, szanse nasze wobec przegranej na wiosnę z Węgrami w Budapeszcie w stosunku 1:3 nie były już nadzwyczajne, to też zwycięstwo zasłużone nad amatorami austrjackimi zmieniło całkowicie stojącą niezbyt korzystnie dla nas tabelę tego turnieju.

Pierwsze zwycięstwo Polski w turnieju o puhar Davisa.

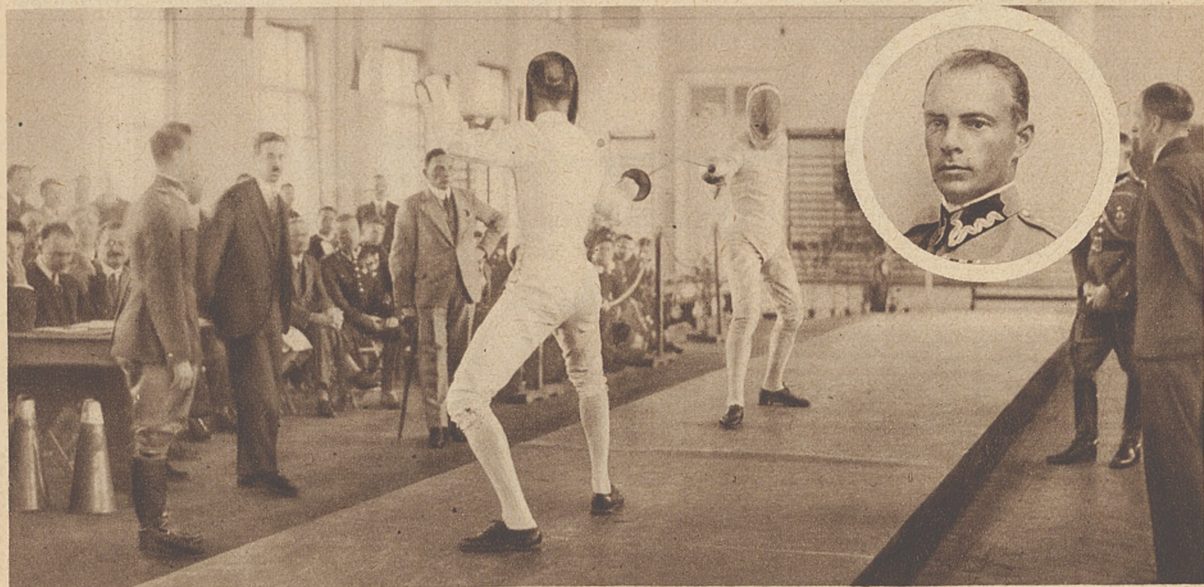
Po raz pierwszy w roku 1930 tenis polski zwrócił nieco więcej uwagi na nas ze strony zagranicy. Mimo braku hal krytych, a łącznie z tem możności treningu zimowego, nasi gracze poczynili tutaj tak *wybitne postępy,* iż po raz pierwszy doczekaliśmy się choć jednego zwycięstwa w tej największej konkurencji tenisowej świata, jaką jest *puhar Davisa,* skupiający wszystkie narody świata. Przeciwnikiem naszym była coprawda *Rumunja,* a więc przeciwnik nieszczególny, ale w każdym razie tak silny, iż nasi reprezentanci dawniej nie byliby w stanie mu się oprzeć. W tym roku jednak odnieśli zwycięstwo choć z trudem w dn. 2—4 maja w Warszawie, a stan rozgrywek po ich zakończeniu przedstawiał się nast.: *Tłoczyński—Poulieff* (Rumunja) 6:3, 7:5 i 6:3, *Mishu* (Rumunja)—*M. Stolarow* 6:3, 4:6, 6:4 i 6:1, *Mishu i Poulieff—bracia Stolarowie* 1:6, 6:2, 6:3 i 7:5, *Tłoczyński—Mishu* 6:3, 7:9, 8:6 i 6:0, *M. Stolarow—Poulieff* 6:8, 6:1, 6:2, 9:7 i 6:3. W następnem już spotkaniu z Anglją przegrywają nasi reprezentanci w stosunku 0:5.

Oprócz zwycięstwa nad Rumunją w turnieju o puhar Davisa zasługuje na podkreślenie zwycięstwo naszych reprezentantek (pp. Jędrzejowskiej i Volkmerówny) w meczu *Polska—Austrja w Krakowie* (w m. czerwcu) *w stosunku 4:1,* następnie zwycięstwo *M. Stolarowa* nad mistrzem Węgier, graczem o wysokiej klasie europejskiej, *hr. Kehrlingiem* w stosunku *6:2 i 6:4* na międzynarodowym turnieju w Sopotach i wreszcie *sukcesy Jędrzejowskiej,* która osiągnęła szereg zaszczytnych wyników na turniejach *w Berlinie, Hamburgu i Meranie,* gdzie uzyskała szereg wyników, stawiających ją w rzędzie *pierwszych rakiet europejskich.*

Polacy wicemistrzami bokserskimi Europy.

Wielkie postępy poczynił również w r. 1930 *boks polski,* który doczekał się po raz pierwszy pięknych triumfów na najważniejszej konkurencji, bo *na mistrzostwach Europy w Budapeszcie.* Wprawdzie pierwsze występy zeszłoroczne międzypaństwowe, jak przegrana z Niemcami 6:10 oraz remis z Czechosłowacją 8:8 na zewnątrz nie zapowiadały tych powodzeń, to jednak cały szereg zwycięstw naszych klubów w spotkaniach z zagranicznymi dowodził tu stałej i konsekwentnej pracy, która w efekcie końcowym musiała dać piękne wyniki. Dwóch naszych pięściarzy, a mianowicie *Forlański* w wadze muszej, a *Majchrzycki* w wadze półśredniej zdobyło *wicemistrzostwo Europy,* a dzięki tym wynikom Polska znalazła się na *5-tem miejscu* wśród 12 współzawodniczących narodów.

Uwieńczeniem tych pięknych sukcesów polskiego pięściarstwa jest udział naszej reprezentacji *w Czwórmeczu w Budapeszcie,* gdzie nasi bokserzy spotkać się mieli z reprezentacjami *Węgier, Czechosłowacji i Bawarji.* Polskę reprezentował słaby zespół, bo złożony głównie z bokserów *łódzkich,* który spisał się doskonale, *zwyciężając Bawarję w stosunku 9:7* i zajmując zaszczytne drugie miejsce.

Z meczu szermierczego Polska — Czechosłowacja.

Znakomity szermierz polski, Laskowski (pierwszy od lewej strony) i jego przeciwnik, doskonały zawodnik czeski Jungmann, na meczu Polska-Czechosłowacja w Warszawie, w momencie starcia.

W kole: Czołowy szablista polski.

Kpt. Leszek Lubicz-Nycz, wielokrotny mistrz szermierczy Armji, który na meczu szermierczym Armja Węgierska—Armja Polska odniósł zwycięstwo nad mistrzem Europy Pillerem.

Polska szabla na trzeciem miejscu w Europie.

Szermierze nasi podtrzymują w dalszym ciągu tradycje naszego narodowego sportu, jakim jest szabla. Na turnieju szermierczym w Liège *o mistrzostwo Europy* w r. 1930 zdobywają *trzecie* miejsce za takimi potentatami w tej dziedzinie sportu, jakimi są *Węgrzy i Włosi*. Inne spotkania międzynarodowe dały nam wcale dobre rezultaty, jak n. p. w meczu *z Czechosłowacją* wygraliśmy na szable *8:8* przy lepszym stosunku tuszów oraz na szpady *10:6*, zaś w turnieju *Armja Polska — Armja Węgierska* uzyskaliśmy wynik na szable *10:10*, jednak rozstrzygające spotkanie wygrali Węgrzy, za to *w szpadzie wygrali nasi reprezentanci w stosunku 13½:11½ punktów.*

Nowy mistrz narciarski Polski.
Karol Szostak (SNPTT.) zdobył w ub. roku tytuł mistrza Polski, który należał dotąd do Br. Czecha.

Jan Kot (Cracovia).
Najwszechstronniejszy pływak polski, posiadacz szeregu mistrzostw Polski.

Nasze sukcesy w innych dziedzinach sportu.

Nie możemy pominąć milczeniem tutaj pięknych rezultatów, jakie polski sport osiągał również i w innych dziedzinach, a które niemało zjednały sławy naszemu krajowi. Do nich należy w pierwszym rzędzie udział *naszych narciarzy w mistrzostwach Niemiec w Obersdorf* (Bawarja) i międzynarodowych zawodach *w Holmenkollen* (Norwegja). Zajęcie przez *Motykę* (Wisła) drugiego miejsca w biegu na 18 km oraz trzeciego w maratonie narciarskim (50 km) na mistrzostwach Niemiec jest sukcesem nielada, podobnie występ *Br. Czecha* (SNTT.) w Norwegji, gdzie zajął jedno z czołowych miejsc wśród najlepszych zawodników środkowoeuropejskich i zyskał sobie uznanie nawet na dalekiej Północy, wystawia polskiemu narciarstwu jak najlepsze świadectwo.

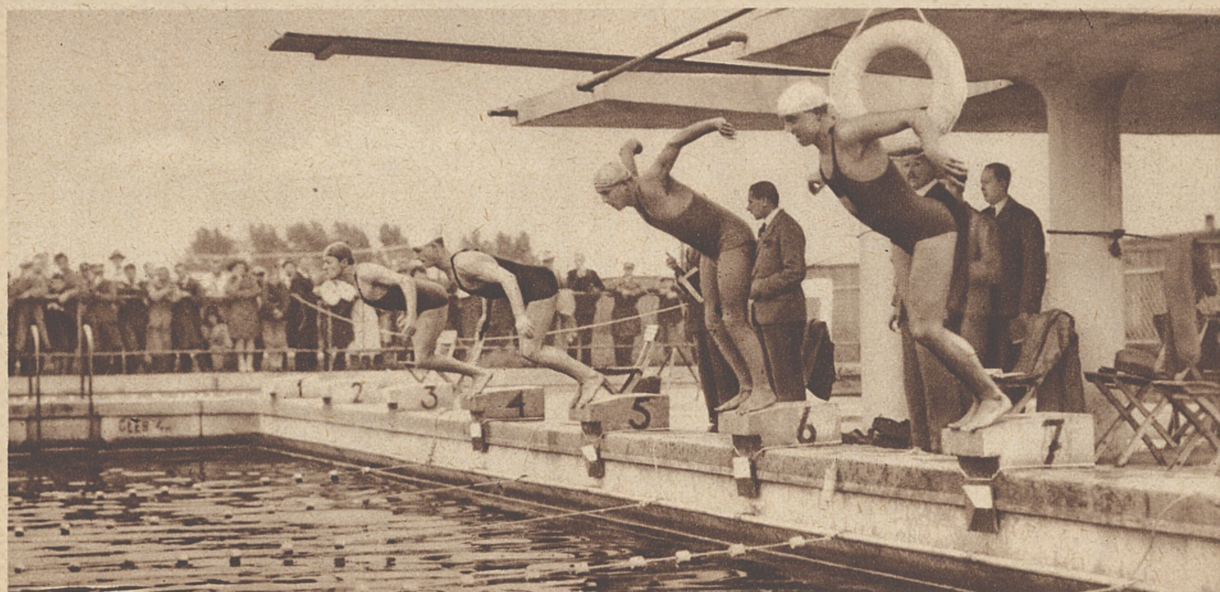
Nasz sport *pływacki* może się poszczycić w r. ub. *pierwszą wygraną w meczu międzypaństwowym. Jest to zwycięstwo nad Czechosłowacją*, odniesione w Warszawie, stosunku *51:50 punktów*, co jest dowodem wielkiego postępu naszych zawodniczek. Na uwagę zasługują też rekordy naszego mistrza pływaków *Bocheńskiego*, przebywającego w Belgji i tam uzyskującego swe świetne wyniki.

Niezwykły rozwój sportów motorowych.

Sporty motorowe w ub. roku rzeczywiście z wielkim rozmachem podjęły pracę organizacyj-

Jarkuliszówna (SKLA).
Wybitna pływaczka śląska, która była rewelacją ubiegłego sezonu pływackiego.

Fragment z meczu pływackiego Czechosłowacja — Polska.
Start do biegu na 400 m stylem dowolnym. W biegu zwyciężył Bocheński (pierwszy od prawej strony).

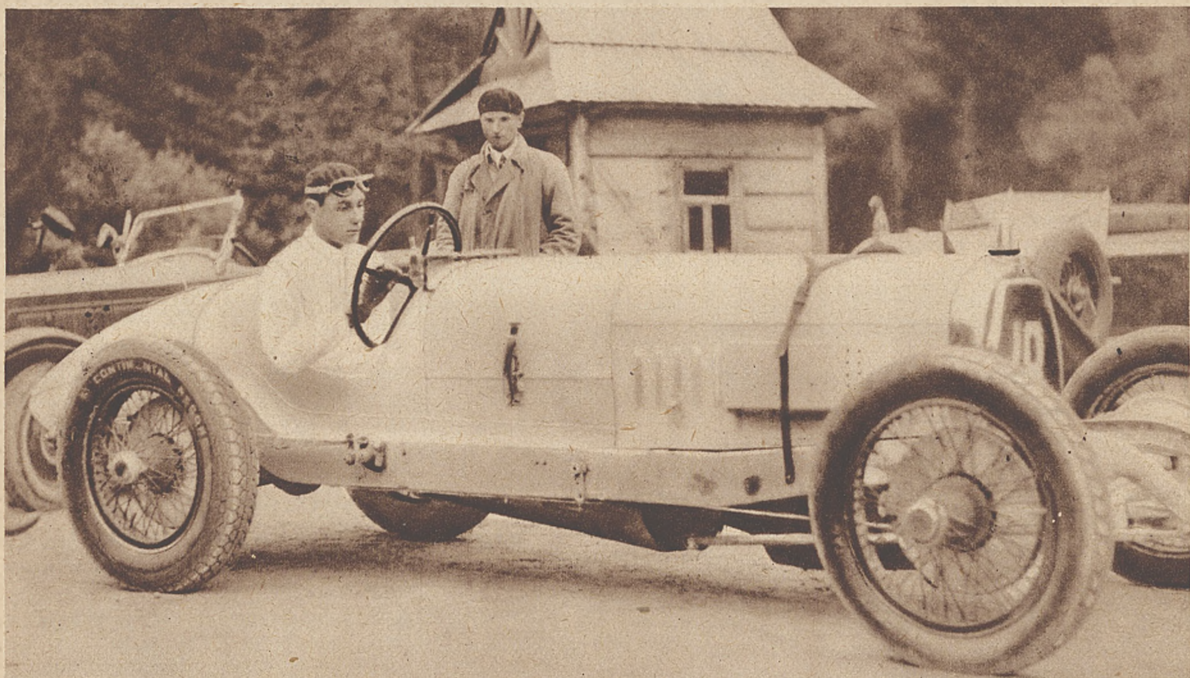

Z okrężnych wyścigów samochodowych we Lwowie.
Widok na pomost sędziowski, trybuny, oraz ul. Pełczyńską we Lwowie,w czasie zawodów.

ną. Imponująca liczba zawodników, jak przeróżne zjazdy gwiaździste do *Krakowa, Zakopanego, Łodzi, Poznania, Kielc* itp. wyścigi płaskie, górskie, a nawet *okrężne po ulicach m. Lwowa,* szereg *raidów,* w tem i kobiecy, a nadewszystko *międzynarodowy wyścig Tatrzański* w konkurencji międzynarodowej i po raz pierwszy stanowiący jeden z etapów *mistrzostwa Europy,* dalej ogromna ilość zawodów motocyklowych, powstanie nowych *klubów* w tej gałęzi sportu — wszystko to przemawia za tem, iż sporty te mają wielką je-

Na prawo:
Pierwszy wyścig górski pod Ojcowem.
Na szosie pod Ojcowem, skąd startowały wozy biorące udział w wyścigu.

Mistrz Europy w jeździe automobilowej.
Hans v. Stuck (Austrja), który zdobył mistrzostwo górskie i rekord trasy samochodowej Europy, oraz pierwsze miejsce w wyścigu Tatrzańskim w kategorji wyścigowej w ub. roku.

szcze w Polsce przyszłość przed sobą i zyskują coraz większe znaczenie. Na wspomnienie zasługuje tu wynik naszego motocyklisty, *Steinerta* (Union, Łódź), który w Zjeździe Gwiaździstym do Berlina zajął 3-cie miejsce na 2.300 przybyłych zawodników.

Polskie kolarstwo w r. 1930.

Od czasu sukcesu na Olimpjadzie paryskiej w r. 1924 gdzie nasza czwórka kolarska zajęła drugie miejsce w biegu drużynowym na torze na dystansie 4.000 m, rower polski daremnie czeka na triumf. Każdy występ zagranicą naszych kolarzy kończy się *porażką i to niestety kompromitującą*. Podobnie było i w ub. roku, kiedy to nasi reprezentanci w kolarstwie torowem, *Szamota i Pusz,* ponieśli porażki już w przedbiegach na mistrzostwach Europy w Brukseli.

Za to podkreślić trzeba, iż kolarstwo szosowe cieszy się *coraz większą popularnością.* Wprawdzie w roku ubiegłym nie doszedł do skutku z powodu trudności organizacyjnych wielki *bieg dookoła Polski,* ale wynagrodził w zupełności tę lukę szereg innych pięknych wyścigów, z których wymienimy choćby *mistrzostwo szosowe Polski* na trasie Kraków—G. Śląsk—Kraków (mistrz Polski na r. 1930 Józef *Stefański*, Amatorski K. S. Warszawa), bieg *„Ilustr. Kuryera Codziennego“* Kraków — Katowice — Kraków (zwycięzca Józef *Stefański),* wyścig *o mistrzostwo górskie Kraków — Zakopane* (zwycięzca *Kukieła* z Sosnowca), *bieg do morza polskiego* (zwycięzca *Więcek* z Polonji bydgoskiej) i t. d.

Kolarstwo torowe pozyskało w ub. roku nową placówkę, którą jest piękny tor, zbudowany na otwartym w ub. roku imponującym *stadjonie DOK. I, im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Warszawie.* Odbył się tu szereg pierwszorzędnych zawodów międzynarodowych z udziałem słynnych zawodników zagranicznych ze zmiennymi jednak rezultatami dla naszych kolarzy.

Wybitny motocyklista krakowski.
St. Hołuj, zwycięzca w kat. A kl. III w wyścigu motocyklowym na przełaj, zorganizowanym przez K. K. M. na terenach Lasu Wolskiego pod Krakowem.

Zakopane wielkim ośrodkiem sportów zimowych.

Stolica letnia naszego kraju, Zakopane, zdobyła się na wielkie wysiłki w kierunku popierania imprez sportowych. Budowa *stadjonu zimowego*, organizacja szeregu imprez i to oryginalnych, jak *skik-jöring* za motocyklem, *zawody góralskie, gymkhamy automobilowe* na śniegu, nie mówiąc już o zawodach narciarskich, konnych, hokejowych, motocyklowych, automobilowych porą zimową, a na wiosnę piłkarskich i lekkoatletycznych, wszystko to świadczy o wielkim zmyśle organizacyjnym naszego uzdrowiska, które wzorem zagranicy pragnie stać się wielką centralą sportu polskiego. Stworzony tam w ub. r. *komitet imprez sportowych* pracuje stale i konsekwentnie w tym kierunku, a wysiłki jego spotykają się z ogólnem uznaniem.

Zakończenie.

Wkońcu zauważyć musimy, iż *hippika i hokej,* t. zn. te gałęzie sportów, które dotychczas wiele nam laurów na międzynarodowym terenie przynosiły, w roku ubiegłym nie mogły się poszczycić większymi sukcesami. Podobnie było i ze sportem strzeleckim, a również i mniej znane u nas gałęzie, jak *polo, golf* czy też *żeglarstwo* nie mogą doczekać się jakoś większego rozwoju.

Natomiast, jeśli idzie o inwestycje sportowe, to rok ubiegły ma do zapisania nowe potężne budowle. Do nich należy w pierwszym rzędzie powstanie w Warszawie nareszcie pierwszego *stadjonu DOK. I* im. Marszałka Piłsudskiego, który odpowiada w zupełności potrzebom reprezentacyjnym stolicy pod względem urządzeń sportowych. Do skutku doszła także i budowa *toru motocyklowego pod Mysłowicami*, gdzie odbył się też pierwszy mecz motocyklowy międzypaństwowy *Niemcy—Polska.* W Katowicach buduje się pierwszy w Polsce *sztuczny tor łyżwiarski.* W Zakopanem powstały *dwa stadjony sportów zimowych*, w Krynicy czyni się poważne przygotowania do urządzenia wielkiej imprezy w kraju, jaką będą *mistrzostwa hokejowe Europy* z udziałem mistrzów świata drużyny kanadyjskiej i t. d.

Równocześnie toczą się przygotowania do godnego występu Polski na najbliższej Olimpjadzie w roku 1932 w *Los Angeles*, gdzie już dla naszych zawodników zostało przygotowane pomieszczenie. Ilość zawodników, która będzie reprezentować nasz kraj, ma wynosić *około 70.* Nad kierownictwem prac, związanych z temi przygotowaniami, pracuje Polski Komitet Olimpijski. Biorąc zaś pod uwagę ogromny rozwój, jaki uczyniła Polska już dotychczas w dziedzinie sportowej, można sądzić, iż nowy rok jak i najbliższa Olimpjada, będą dla Polski oznaczać nowy krok w wysunięciu się na właściwe i należne miejsce dla nas w rzędzie narodów.

Kalendarz sportowych imprez zimowych na sezon 1930/31.

Uchwalony na konferencji porozumiewawczej w Katowicach 12/X 1930.

5 XII. 1930. Katowice. — Otwarcie obozu ćwiczebnego i instruktorskiego hokeja na lodzie.

7—8 XII. Katowice. — Uroczyste otwarcie toru szt. łyżwiarskiego. (Międz. pokazy łyżwiarskie — międz. zawody hokejowe).

21 XII. Zakopne. — Otwarcie toru wyścigowego, oraz boiska lodowego i strzelnicy, oraz toru saneczkowego.

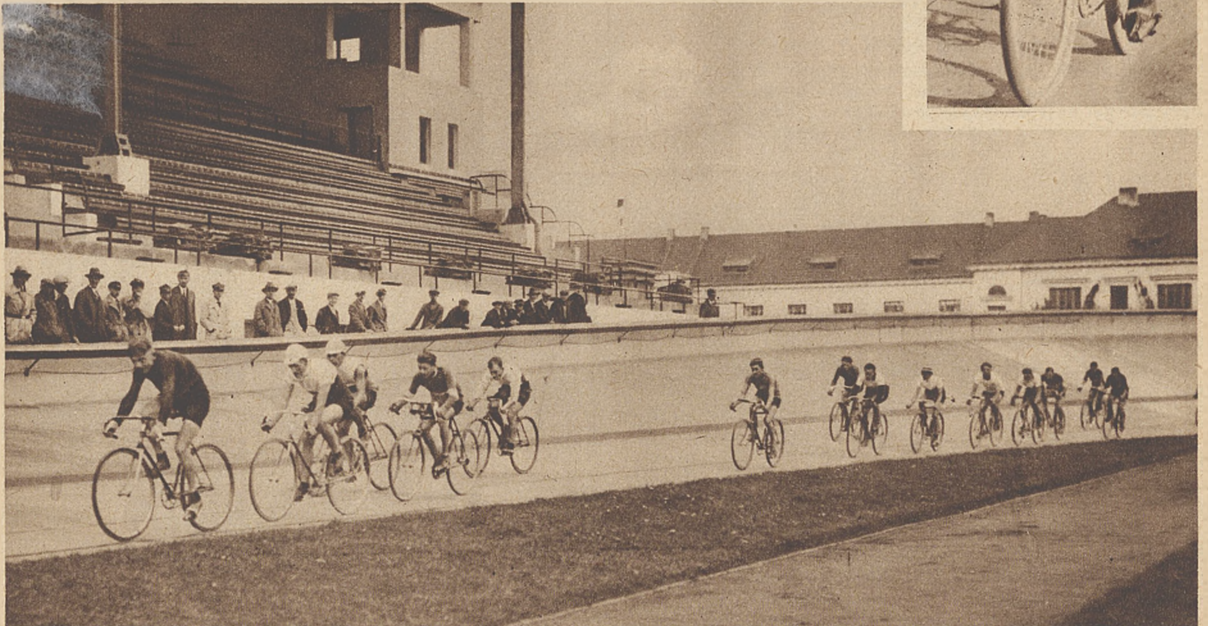

Mistrz kolarski Polski, Józef Stefański, zwycięzcą w biegu „I. K. C.".
Zwycięzca zeszłorocznego biegu kolarskiego Kraków—Katowice—Kraków, J. Stefański (AKS., Warszawa) w Katowicach, w drodze powrotnej do Krakowa.

Poniżej:
Feliks Więcek (Polonja).
Zwycięzca w wyścigu kolarskim do Morza Polskiego

25—31 XII. Zakopane. — Instruktorski kurs narciarski P. Z. N.
25 XII. Krynica. — Otwarcie toru saneczkowego i drugiego boiska lodowego.
26 XII. Zakopane. — Konkurs skoków na Krokwi.
31 XII. Zakopane. — Narciarski bieg rozstawny 5×10 o mistrzostwo Polski, o puhar S. Faechera.
1—6 I, 1931. Krynica. — Międzynarodowy turniej hokejowy o mistrz. Krynicy.
1—3 I. Krynica. — Międzynarodowe pokazy łyżwiarskie.
1 I. Zakopane. — Zawody saneczkowe.
1—3 I. Zakopane. — Krajowe turnieje hokejowe.
4 I. Zakopane. — Konkurs skoków na skoczni na Krokwi.
4—6 I. Zakopane. — Międzynarodowe pokazy łyżwiarskie.
6 I. Krynica. — Międzynarodowy konkurs skoków.
7 I. Rabka. — Międzynarodowe pokazy łyżwiarskie.
8—9 I. Lwów. — Międzynarodowe pokazy łyżwiarskie.
10—11 I. Zakopane. — Międzynarodowe wyścigi motocyklowe.
10—11 I. Warszawa. — Międzynarodowe pokazy łyżwiarskie.

Stadjon im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Warszawie.
Otwarty w ub. roku wspaniały stadjon DOK I w Warszawie odpowiada pod względem urządzeń wszystkim wymogom reprezentacyjnym stolicy. Na zdjęciu fragment z biegu kolarskiego. W głębi wielka trybuna na 5.000 osób.

Fragment z warszawskich wyścigów konnych.

Zakopane centralą sportów zimowych.

W ub. sezonie zimowym Zakopane rozwinęło ogromnie żywą działalność na polu sportowem, tworząc szereg inwestycyj i organizując najróżnorodniejsze imprezy. Na zdjęciu widok na bramkę wejściową do stadjonu zimowego przed zawodami.

10—11 I. Rozłucz. — Propagandowe biegi i skoki narciarskie.
10—11 I. Zakopane. — Zawody w strzelaniu o mistrzostwo Zakopanego.
12 I. Katowice. — Międzynarodowe pokazy łyżwiarskie.
15 I. Katowice. — Otwarcie obozu łyżwiarskiego ćwiczebnego.
18—18 I. Katowice. — Międzynarodowy turniej hokejowy.
16—18 I. Zakopane. — Narciarski match nar. słow.
18 I. Żegiestów. — Bieg narciarski Krynica—Żegiestów.
16—18 I. Wilno. — Narciarskie mistrzostwa okręgowe.
16—18 I. Warszawa. — Narciarskie mistrzostwa okręgowe.
23 I—3 II. Zakopane. — Ogólno-polskie zawody konne pod protektoratem P. Prezydenta Rz. P.
23—25 I. Krynica. — Narciarskie mistrzostwa okręgowe.
23—25 I. Bielsko. — Narciarskie mistrzostwa okręgowe okręgu krakowsko-śląskiego.
25—26 I. Krynica. — Mistrzostwo Polski w saneczkach.
31 I—1 II. Krynica. — Międzynarodowe pokazy łyżwiarskie.
31 I—2 II. Sławsko. — Narciarskie mistrzostwa okręgowe okręgu lwowskiego.
31 I—2 II. Zakopane. — Narciarskie mistrzostwa okręgowe okręgu podhalańskiego.
1 II. Wisła. — Otwarcie toru i zawody saneczkowe.
1—8 II. Krynica. — **Mistrzostwa świata w hokeju na lodzie pod protektoratem P. Prezydenta Rz. P.**
2—4 II. Zakopane. — Międzynarodowe pokazy łyżwiarstwa.
2 II. Wisła. — Poświęcenie i otwarcie skoczni w Głębcu w Wiśle.
4—6 II. Zakopane. — Strzelanie do rzutków.
5 II. Rabka. — Międzynarodowe pokazy łyżwiarskie.
6 II. Kraków. — Międzynarodowe pokazy łyżwiarskie.
7 II. Katowice. — Międzynarodowe pokazy łyżwiarskie.

Oryginalny wyścig w Zakopanem.

Sensacją swego rodzaju były urządzane w Zakopanem podczas ub. zimy wyścigi starych sań, t. zw. kumoterek, które oglądamy na powyższej rycinie.

7—11 II. Zakopane. — Międzynarodowe zawody konne pod protektoratem P. Prezydenta Rz. P.

8 II. Bielsko. — Międzynarodowe pokazy łyżwiarskie.

10—15 II. Zakopane. — Międzynarodowy turniej hokejowy.

10—15 II. Katowice. — Międzynar. turniej hokejowy.

18—22 II. Wisła. — **Międzynarodowe mistrzostwa Polski w narciarstwie.**

21—22 II. Lwów, ew. Warszawa. — Mistrzostwa Polski w jeździe szybkiej na łyżwach.

27 II—1 III. Zakopane. — Zawody w strzelaniu o mistrzostwo Tatr.

28 II—1 III. Katowice. — Mistrzostwa Polski: jazda figurowa pań, panów i parami.

1—8 III. Katowice. — Mistrzostwa Polski w hokeju na lodzie.

1 III. Zakopane. — 5×10 sztafety reprez. okręgowe.

8 III. Zakopane. — Bieg zjazdowy o mistrzostwo P. Z. N.

15 III. Zakopane. — Slalom.

5—6 IV. Zakopane. — Narciarskie zawody wiosenne.

Oprócz tego odbędą się imprezy samochodowe, jak jazda zimowa do Zakopanego, wyścig torowy i t. p., przyczem terminy zostaną ustalone później.

Ponadto w okresie od 15 stycznia do 15 lutego odbędą się narciarskie zawody młodzików we wszystkich okręgach.

M. Kwaśniewska (Łódź).
Jedna z najwybitniejszych zawodniczek w grach sportowych.

Organizacje sportowe i wychowania fizycznego w kraju.

Związek Polskich Związków Sportowych i Komitet Olimpijski, Warszawa, ul. Wiejska 11.

Związek Młodzieży Chrześcijańskiej Y. M. C. A. Biuro główne: Warszawa, ul. Marszałkowska 81a.

Y. M. C. A. Dział chłopców, Warszawa, Aleje Ujazdowskie 22.

Y. M. C. A. Ognisko Akademickie, Warszawa, ul. Krucza 29.

Y. M. C. A. Kraków, ul. Krowoderska 8.

Polski Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół“, Warszawa, ul. Szopena 3.

„Sokół“, Dzielnica Małopolska, Lwów, ul. Sokoła 7.

„Sokół“, Dzielnica Krakowska, Kraków, Wolska 27.

„Sokół“, Dzielnica Wielkopolska, Poznań, Zielone Ogródki.

„Sokół“, Dzielnica Mazowiecka, Warszawa, ul. Śniadeckich 10.

„Sokół“, Dzielnica Śląska, Katowice, Załęże, ul. Ligonia 20.

Żydowski Związek Towarzystw Gimnastycznych i Sportowych, Warszawa, ul. Szopena 3.

Związek Harcerstwa Polskiego, Warszawa, Aleje Ujazdowskie 37, m. 12. Oddział w Krakowie, ul. Szewska 12, I-sze piętro.

Polski Związek Lawn-Tenisowy, Warszawa, Pl. Małachowskiego 2.

Polski Związek Lekko-atletyczny, Warszawa, Wiejska 11.

Polski Związek Towarzystw Wioślarskich, Warszawa, ul. Foksal 19.

Polski Związek Piłki Nożnej, Warszawa, ul. Wiejska 3.

Liga Polskiego Związku Piłki Nożnej, Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 20/22, m. 12, tel. 186-98.

Polski Związek Narciarski, Warszawa, ul. Żórawia 23, m. 5.

Polski Związek Motocyklowy: Warszawa, ul. Szkolna 8, Koziełłkiewicz.

Polski Związek Towarzystw Kolarskich, Warszawa, Obożna 1—3.

Polski Związek Łyżwiarski, Warszawa, Szopena 3.

Polski Związek Atletyczny, Katowice, Pocztowa 2.

Polski Związek Pływacki, Warszawa, ul. Wiejska 11.

Związek Strzelecki (Komenda główna), Warszawa, Al. Jerozolimskie 27, m. 3.

Z międzypaństwowych zawodów w koszykówce kobiecej Szwecja — Polska.
Na boisku Cracovii odbyły się w ub. sezonie zawody międzypaństwowe kobiece w koszykówce między drużynami Szwecji i Polski. Na zdjęciu fragment powitania drużyn przez przedstawicieli władz sportowych naszego kraju. Mecz zakończył się zwycięstwem Polek w stosunku 32:13 punktów.

Polski Związek Szermierczy, Warszawa, ul. Górnośląska 13, prof. Fiedorowicz.

Polski Związek Hockeyu na lodzie, Warszawa, ul. Wiejska 11.

Polski Związek Hockeyu na trawie, Poznań, ul. Łąkowa 10.

Polski Związek Żeglarski, Warszawa, ul. Marszałkowska 136.

Polski Związek Jeździecki, Warszawa, Al. Szucha 23.

Polski Związek Łuczników, Warszawa.

Polski Związek Bokserski, Katowice, Pocztowa 11.

Polski Związek Gier Sport. Warszawa, Krucza 29.

Polski Związek kajakowców, Warszawa, Plac Marsz. Piłsudskiego 5.

Pierwszy międzynarodowy mecz hazeny w Polsce.

Fragment zawodów w hazenie w Warszawie, między drużyną Victorii Žižkov z Pragi a Polonją, zakończonych zwycięstwem Czeszek w stosunku 8:3.

Międzynar. organizacje sportowe.

Międzynarodowy Komitet Olimpijski: (Comité International Olympique) Lausanne (Szwajcarja).

Automobilizm: Association Internationale des Automobiles Clubs Reconsius Paris, 8 Place do Concorde.

Boks: Fédération Internationale da Boxe Amateur London E. C. 2. Valentine Barker 69, Bishopsgade.

Hippika: Fédération Internationale Equestre, Paris 33, Avenue Montaigne.

Kobiece Sporty: Fédération Sportive Feminine Internationale, Paris 17, Mauborg Montmartre.

Kolarstwo: Union Cycliste Internationale, Paris 24, Boulevard Poissonniere.

Lawn Tennis: Fédération Internationale de Lawn Tennis, Paris 76, Avenue Wagram.

Lekka Atletyka: Internationale Amateur Athletic Fédération Vesteras (Szwajcarja).

Lotnictwo: Fédération Aeronautique Internationale, Paris, 5 rue Francois 1ver.

Łyżwiarstwo: Internationale Skating Union, Stockholm, Major General P. B. Balck.

Narciarstwo: Fédération Internationale de Ski Stockholm, Strandwagen 65.

Pływanie: Fédération Internationale de Natation Amateur, Kent (Anglja), Tudor House Eltham Road, Lee.

Piłka nożna: Fédération Intern. de Football Association, Secr, C. A. W. Hirschmann, Amsterdam (Holandja), Nic. Maestraat 67.

Strzelanie: Union Internationale de Tir, Paris 46 rue de Provence.

Szermierka: Féd. Internat. d'Esrime, 172 avenue Parmentier, Paris.

Wioślarstwo: Féd. Intern. des Sociétés d'Avirou, Lausanne (Szwajcarja) 14, av. de 1 Eglise Anglaise.

Zapaśnictwo: Féd. Internationale de Greco romaine. lutte libre, Surrey (Anglja).

Bank Gospodarstwa Krajowego.

Utworzony w 1924 r. Bank Gospodarstwa Krajowego wykazał w czasie swej sześcioletniej działalności stały i bardzo silny rozwój, dzięki czemu wysunął się na czoło wszystkich instytucyj bankowych w Polsce. Świadczy o tem wymownie porównanie ważniejszych operacyj Banku za ostatnie lata (w milj. zł.):

	1926	1927	1929	31. 8. 30
Kapitały własne i rezerwy	51.3	148.8	201.0	207.9
Wkłady i lokaty Skarbu Państwa	468.1	603.5	672.2	847.7
Pożyczki w listach zastawnych i obligacjach	206.1	391.3	663.0	711.0
Kredyty krótkoterminowe, gotówkowe i długoterminowe .	439.6	636.1	808.8	989.0
Suma bilansowa (z inkasem, gwarancjami i akceptacjami)	920.2	1.425.2	1.830.8	2.060.5

Bank jest instytucją państwową, cały kapitał zakładowy stanowi własność Skarbu Państwa. Zgodnie z tem Bank Gospodarstwa Krajowego w pierwszym rzędzie powołany jest do zaspakajania potrzeb finansowych Państwa i organizacyj publicznych oraz niesienia pomocy instytucjom i organizacjom, posiadającym podstawowe znaczenie dla gospodarczego rozwoju kraju. Zadanie to spełnia Bank, rozwijając szczególnie szeroką działalność w dziedzinie kredytów o ogólnem znaczeniu państwowem, a więc przeznaczonych dla przedsiębiorstw państwowych, dla samorządów i ich przedsiębiorstw, dla komunalnych kas oszczędności, dla spółdzieni oraz dla budownictwa mieszkaniowego. Pozatem udziela Bank pomocy finansowej najważniejszym gałęziom prywatnego gospodarstwa, w szczególności rolnictwu i przemysłowi.

Statut Banku przewiduje również wykonywanie wszystkich innych czynności bankowych i to zarówno operacyj czynnych jak i biernych. Do zakresu tej działalności należy więc również gromadzenie wkładów wszelkiego typu. Obok wkładów instytucyj państwowych i samorządowych, lokujących swoje rezerwy pieniężne w Banku, coraz większą rolę odgrywają wkłady firm i osób prywatnych, powierzających swoje kapitały Bankowi Gospodarstwa Krajowego. W ogólnej sumie wkładów, wynoszącej obecnie 270 milj. zł., przeszło połowę stanowią wkłady ściśle prywatne. Bank przyjmuje wkłady czekowe i terminowe w złotych oraz w obcych walutach, jak również wkłady na książeczki oszczędnościowe. Suma wkładów oszczędnościowych zwiększyła się z 4.3 milj. zł. w końcu 1926 roku do 35.3 milj. zł. na koniec sierpnia 1930 r. Bank Gospodarstwa Krajowego, który posiada największy kapitał zakładowy wśród banków polskich oraz rezerwy, przekraczające znacznie 1/3 tego kapitału, a ponadto jako instytucja państwowa, wyposażona w gwarancję Skarbu Państwa, zapewnia pełne zabezpieczenie powierzonych do depozytu kapitałów.

Jednem z głównych zadań Banku Gospodarstwa Krajowego jest udzielanie kredytu długoterminowego przez emisję listów zastawnych, obligacyj komunalnych, a dla potrzeb przemysłu — obligacyj bankowych, oraz obligacyj budowlanych na popieranie budownictwa mieszkaniowego. Rozwój działalności emisyjnej Banku jest bardzo poważny szczególnie w ostatnich czterech latach. Gdy bowiem w końcu 1924 r. suma emitowanych przez Bank listów zastawnych i obligacyj wynosiła 43 milj. zł., a w końcu 1926 r. 169.9 milj. zł., to suma ta wzrosła do 551.2 milj. zł. w końcu 1928 r., a według stanu na dzień 1 października b. r. osiągnęła 687.5 miljona zł. (bez zwaloryzowanych emisyj b. Banku Krajowego).

W pierwszych latach działalności Banku nominalne oprocentowanie emisyj B. G. K. wynosiło 8%. Obecnie Bank emituje 7% listy zastawne, 7% obligacje komunalne, 7½% obligacje bankowe i 8% obligacje budowlane w różnych odcinkach od 100 do 10.000 zł. Tak 7% listy zastawne jak 7% obligacje komunalne i 7½% obligacje bankowe wystawiane są równocześnie w złotych w złocie, w złotych dolarach U. S. A., złotych guldenach holenderskich, funtach sterligach i frankach szwajcarskich. Ponieważ kurs listów zastawnych i obligacyj jest niższy od ich wartości nominalnej (7% emisje 83.25, 8% emisje 94 za 100), rzeczywista rentowość tych papierów jest znacznie wyższa od ich nominalnego oprocentowania. Wynosi ona przeciętnie:

dla 8% listów zastawnych	8.625%
„ 8% obligacyj komunalnych	8.875%
„ 7% listów zastawnych	8.75%
„ 7% obligacyj komunalnych	8.875%
„ 7½% obligacyj bankowych	9.5%
„ 8% obligacyj budowlanych	9.15%

Emisje B. G. K. zabezpieczone są w sposób następujący: listy zastawne

1) hipotekami na nieruchomościach wiejskich i miejskich; obligacje bankowe — hipotekami na objektach przemysłowych; obligacje budowlane — hipotekami na nowo wybudowanych nieruchomościach miejskich; wreszcie obligacje komunalne — wpływami podatkowemi samorządów oraz ewent. hipoteką na majątku samorządów;

2) emisje Banku pokryte są specjalnym funduszem rezerwowym, który tworzy się z następujących wpłat:

a) z wpisowego, wnoszonego przez dłużnika przy podejmowaniu pożyczki,

b) z zysków z różnicy kursowej przy skupie emisyj z wolnej ręki,

c) z 35% czystego zysku.

d) z dochodów z przedawnionych kuponów i wylosowanych emisyj;

3) za listy zastawne i obligacje odpowiada Bank całym swym majątkiem oraz rezerwami. (Kapitały własne oraz rezerwy Banku wynoszą obecnie 208 milj. złotych);

4) wreszcie emisje B. G. K. są zaopatrzone w gwarancję Skarbu Państwa.

Wypłata kuponów od listów zastawnych i obligacyj jest zagwarantowana specjalnym funduszem, który w końcu sierpnia 1930 r. wynosił 26 milj. zł.

Wszelkie papiery emitowane przez Bank Gospodarstwa Krajowego stanowią zatem doskonałe źródło lokaty kapitałów. Statut Banku postanawia, że powyższe walory posiadają prawa papierów pupilarnych, mogą być więc przedmiotem lokaty kapitałów osób, pozostających pod opieką i kuratelą, kapitałów fundacyjnych i korporacyjnych, kaucyj i wadjów licytacyjnych. Dzięki swej wysokiej wartości emisje te cieszą się coraz większą popularnością, a wzrastający ich zbyt tak w kraju jak i zagranicą umożliwia Bankowi stałe zwiększanie jego działalności w dziale kredytu długoterminowego.

Ludwik Szczepański.

Radjofonja w Polsce.

Z początkiem roku 1931 radjofonja polska rozpocznie *nową fazę swego rozwoju.*

Pod koniec grudnia uruchomiona zostanie *nowa centralna radjostacja polska,* olbrzym radjowy o mocy 120 kW. w antenie, *najsilniejsza z europejskich stacyj nadawczych.* Stacja ta mieścić się będzie w specjalnie wznoszonym dwupiętrowym budynku *w pobliżu Raszyna,* opodal wsi Łazy, leżącej o 23 km od Warszawy. Zajmie ona 33-morgowy teren, na którym staną budynki i wieże antenowe nowej stacji, która pracować będzie na długiej fali. Przewiduje się, iż audycje tej stacji będzie można odbierać *za pośrednictwem aparatu detektorowego w promieniu 300—400 km,* to znaczy, że zasięg detektorowy centralnej stacji polskiej *pokryje znaczną połać Polski.*

Wieże antenowe stacji centralnej posiadają *200 m wysokości,* co odpowiada mniej więcej 50 piętrom. Na terenie stacji, obok głównego gmachu, wywiercono studnię artezyjską o głębokości 56 metrów. Studnia ta dostarczać będzie wody przedewszystkiem dla urządzeń, niezbędnych przy ochłodzeniu rozgrzanych pracą stacji lamp. Wybudowano też 20-metrowej wysokości wieżę chłodniczą.

Przyszła stacja warszawska czerpać będzie energję z elektrowni pruszkowskiej. W tym celu, w odległości kilkudziesięciu metrów od budynku stacyjnego, zbudowano podstację transformatorową, która rozporządzać będzie dwoma transformatorami, każdy o mocy 1.000 kW.

Urządzenia podstacji transformatorowej dadzą radjostacji w dni powszednie do godziny 18-ej 600 kW. mocy pierwotnej, co odpowiada około *120 kW. w antenie.* Natomiast po godzinie 18, oraz w niedzielę i święta, praca stacji wymagać będzie 1.000 kW. mocy pierwotnej, co odpowiada około *180 kW. w antenie.*

Warszawa — jak wiadomo — posiada od stycznia 1930 r. lokalną *drugą stację regjonalną,* którą uruchomiono w celu nadawania programów, niezależnych od treści transmisji silniejszej stacji stołecznej. Ale sprawa dwuprogramowości, czyli nadawania jednoczesnego dwu różnych programów, jest zadaniem niełatwem do rozwiązania bez znacznych zmian w dziale programowym. Także radjosłuchacze podnoszą zastrzeżenia, bo nie zawsze umieją przystosować odbiorniki do nowych warunków. Często słyszy się z ich strony narzekania, że stacja lokalna słaba (pracująca na fali 214 m) w promieniu wielkiej silnej stacji warszawskiej, nakłada się na fale innych stacyj.

Niewiadomo tedy jeszcze, czy Warszawa w przyszłym roku zachowa tę słabą stację, nadającą drugi program lokalny. Przeważa zdanie, że byłoby raczej wskazane zbudować w Warszawie *drugą silną stację, ale krótkofalową,* któraby służyła celom propagandowym i której audycje mogłyby być odbierane przez Polaków na najdalszych krańcach świata. Stacja ta pracowałaby z energją do 20 kW na fali w granicach 80 m.

Doniosła zmiana nastąpi również *we Lwowie.* Lwów otrzymał *radjostację nadawczą, jako szóste zrzędu miasto polskie.* Stacja ta miała jednak charakter prowizoryczny. (Aparatura tej stacji mieści się w jednym z pawilonów Targów Wschodnich. Jest to stacja o mocy 2 kW, systemu Marconiego typu Q, a transmitowała przeważnie programy innych stacyj polskich). Równocześnie jednak z uruchomieniem wspomnianej tymczasowej stacji podjęto prace około *budowy silnej 16-kilowatowej radjostacji,* która mieści się na gruntach Targów Wschodn. (obok ul. Ponińskiego). W maju rozpoczęto budowę gmachu, mającego mieścić aparaturę, a firma Cegielski zmontowała dwie wieże antenowe o wysokości 76 m. Studjo lwowskie mieści się przy ul. Batorego 6. Nowa radjostacja lwowska ma być uruchomiona w listopadzie 1930 roku.

Silną, również 16-kilow. stację otrzyma *Wilno.* Uruchomienie tej stacji nastąpi zapewne w ciągu stycznia.

Po wypróbowaniu działania wielkiej stacji warszawskiej, P. Radjo przystąpi

Nowa 16 kW radjostacja we Lwowie.
Widok na obie wieże antenowe, 76 m wysokie. W środku maszty tymczasowej prowizorycznej radjostacji.

Zestawienie najlepiej u nas słyszalnych silniejszych radjostacyj nadawczych Europy.

Fale krótkie.					Fale długie.				
km	Moc kW	Nazwa stacji	Państwo	Fala m	km	Moc kW	Nazwa stacji	Państwo	Fala m
110	10	Mor. Ostrawa	Czechosł.	263	1350	20	MOSKWA Eksperymentalna	Unja Sow.	720
300	12½	Bratislawa (Preszburg)	"	279	1350	100	MOSKWA Profsojus	"	938
—	1	Kraków	Polska	312	1300	20	Leningrad (Petrograd)	"	1000
1600	8	Tuluza	Francja	381	1350	40	MOSKWA Popow	"	1100
800	12	Bukareszt	Rumunja	394	800	7½	Kalundborg (Kopenhaga)	Danja	1153
80	10	Katowice	Polska	408	1300	20	Stambuł (Konstantynopol)	Turcja	1200
1150	50	RZYM	Włochy	441	1200	12	Charków	Unja Sow.	1304
900	15	Langenberg	Rzesza Niemiecka	473	1100	30	MOTALA (Stockholm)	Szwecja	1348
400	5	Praga	Czechosł.	487	250	12	Warszawa	Polska	1411
1300	60	OSLO (Chrystjania)	Norwegja	493	1350	40	MOSKWA (Komintern)	Unja Sow.	1481
1000	7	Medjolan	Włochy	501	1500	25	Daventry (Londyn)	Anglja	1554
1150	15	Bruksela	Belgja	509	520	30	KOENIGSWUSTERHAUSEN (Berlin)	Rzesza Niemiecka	1635
320	15	Wiedeń	Austrja	516	1300	12	Paryż	Francja	1725
300	20	Budapeszt	Węgry	550	1200	40	LAHTI (Helsingfors)	Finlandja	1796

W kolumnie pierwszej pod „km" podane są odległości odnośnych stacyj od Krakowa w kilometrach, w prostej linji. Stacje o sile począwszy od 30 kW w zwyż oznaczone są w niniejszej tabeli dużemi literami.

wreszcie do wzmocnienia energji aparatury stacji *krakowskiej* do 2 kW.

Dzień uruchomienia potężnej stacji nadawczej pod Raszynem będzie wielkiem świętem radjofonji polskiej. Olbrzym warszawski o mocy 120 kW., która w każdej chwili może być zwiększona bez specjalnych trudności technicznych, zrealizuje ideę „Polskiego Radja", które za główny cel postawiło sobie udostępnienie radja wszystkim obywatelom kraju. Demokratyzacja i popularyzacja radja nastąpi z chwilą uruchomienia nowej stacji, której głos donośny słyszany będzie przy pomocy taniego aparatu detektorowego w szerokim promieniu.

Silne stacje lwowska i wileńska zapewnią *kresom dobry odbiór*, a silna, krótkofalowa stacja warszawska, jeśli istotnie powstanie, dotrze audycjami swojemi *i poza ocean*.

Na tem nie może się jednak kończyć działalność Polskiego Radja. Potrzeba koniecznie pamiętać o *kresach zachodnich*, które już dziś leżą w zasięgu fal niemieckich, a z chwilą wybudowania przez Niemców potężnej stacji pod Królewcem będą silnie atakowane przez radjopropagandę niemiecką. Należy tedy *wzmocnić energję stacji poznańskiej* i zbudować stację choćby przekaźnikową *na Pomorzu*.

Polityka Polskiego Radja słusznie kroczy *po linji rozbudowy detektorowego odbioru*. Detektor bowiem jest i będzie u nas długo jeszcze aparatem szerokich sfer społeczeństwa.

Mieczysław Gałuszka.

Przegląd szachowy.

Rok ubiegły nie przyniósł wprawdzie światu szachowemu takiej obfitości i tak wspaniałych wydarzeń, jak rok 1929, zaznaczył się jednak w pamięci szachistów wieloma imprezami, z pośród których na pierwszy plan wybija się doniosłością *wielki turniej międzynarodowy w San Remo*, zakończony bezprzykładnym wprost w historji szachów sukcesem mistrza świata *Alechina*.

Drugiem wydarzeniem, które wywołało także ogromne zainteresowanie, była *Olimpjada w Hamburgu; drużyna Polski odniosła tu wspaniały sukces, zdobywając pierwsze miejsce i mistrzostwo świata.* Należy dodać, że zwycięstwo Polski wywalczone zostało *w świetny sposób* wśród bardzo trudnych i uciążliwych warunków. Bohaterami polskiej drużyny byli: *Rubinstein, dr. Tartakower, Przepiórka, Frydman i Makarczyk.* Wszyscy reprezentanci polscy grali doskonale, zwłaszcza Rubinstein (bez przegranej) i Tartakower. Trzeba też uwzględnić niezwykle silną obsadę innych drużyn (Alechin, Marshall, Maroczy, Kmoch, Flohr, Kashdan, Sämisch, Weenink, Wagner, Eliskases, Havasi, L. Steiner i wielu innych), aby ocenić ogrom wysiłku naszych szachistów.

Nagroda o mistrzostwo świata, zdobyta przez Polskę.

Puhar wędrowny, ufundowany przez Hamiltona Russela, zdobyty przez Polskę na Olimpjadzie szachowej w Hamburgu (12—27 lipca 1930).

Także *turnieje w Liege i w Frankfurcie* zasługują na uwagę. Świat szachowy wzbogacił się o nowe świetnie zapowiadające się gwiazdy. Szachiści, jak *Kashdan, Flohr, Sultan Khan, Eliskases, Noteboom, Frydman* rokują na przyszłość najlepsze nadzieje.

Lecz i śmierć wyryła szczerby w szeregach szachistów, zabierając kilka ofiar. Są to: *C. Salvioli*, znany teoretyk włoski, *Gunsberg*, mistrz angielski, *Fähndrich*, mistrz austrjacki, *Forgacs*, mistrz węgierski, *Sypniewski*, problemista polski.

Z literatury zasługuje w pierwszym rzędzie na wyszczególnienie znakomita praca H. Kmocha „Nachtrag zum Biguerschen Handbuch" oraz księga turniejowa — „Karlsbad 1929". Ciekawe są też teoretyczne monografje, traktujące o obronie Caro-Kann i obronie sycylijskiej.

W dziedzinie kompozycji dokonano wielu ulepszeń przeważnie już dawnych idej, udoskonalonych pod względem formy.

Turnieje krajowe.

Warszawa. Turniej o mistrzostwo miasta. I. **P. Frydman 9½**, II. Makarczyk 8, III. Kremer 7½, IV. Łowcki 7, V. Glocer 6, VI. Alfa i Najdorf po 5½ pkt. (12 uczestników).

Łódź. Turniej o mistrzostwo miasta. I. **Appel 9½**, II-III. Kolski i Regedziński po 9, IV. Frydman 8 pkt. (13 uczestników).

Kraków. Turniej o mistrzostwo Krak. Klubu Szachistów. I. **Gałuszka 8½**, II. inż. Żukowski 8, III. Błaszczak 7½, IV-V. Bilski i Dąbrowicki po 6 pkt. (11 uczestn.). Turniej o mistrzostwo miasta nie odbył się.

Lwów. Turniej o mistrzostwo miasta. I. **Friedmann 18½**, II-III. inż. Piotrowski i Popel po 17, IV. Edelheit 16, V. Słobodjan 15½, VI. Sulik 15, VII. Pomohaczi 13, VIII. Onyszczuk 12 pkt. (22 uczestn.).

Poznań. Turniej o mistrzostwo miasta. I. **Dr. Steifer 12**, II. Wojciechowski 11½, III-IV. Rhode i Gostyński po 11, V-VI. Widermański i Lubiński po 10½ pkt. (15 uczestników).

Bielsko. Turniej o mistrzostwo Okręgu Bielsko-Bialskiego. I. **Rakower 6½**, II. Karfiol 6 pkt.

Król. Huta. Turniej o mistrzostwo Śląska. **I. P. Mróz.**

Turnieje międzynarodowe.

Hradyszcze Mn. Turniej międzynarodowy **I. Bogolubow 5½**. II—III. Opoczeński i Rejfirz po 4½, IV. Prokop 3½ pkt. (8 uczestn.).

Bilin. Turniej Niemieckiego Zw. w Czechosłowacji. **I. Foerder 6**, II. Flohr 5½, III—IV. Pitschak i Sexl po 5 pkt. (10 uczestn.).

Cieplice Sztub. Turniej międzynarodowy. **I. Lilienthal 9**, II. Pirc 8, II—V. Flohr, Gilg i Opoczeński po 7½, VI. Stoner 7 pkt. (uczestn.).

Sopoty. Turniej międzynarodowy. **I. Frydman 5½**, II. Koch 5, III—V. Fuchs, Kohn i Rellstab pod 3½ pkt. (8 uczestn.).

Ebensee. Turniej międzynarodowy. **I. Kmoch 6**, II. Eliskases 5½, III. Becker 4½, IV. Dr. Dührssen 4 pkt. (8 uczestn.).

Swinemünde. Turniej międzynarodowy. **I. Sämisch 7**, II. Flohr 6½, III. Rellstab 5½, IV. Andersen i Richter po 5 pkt. (10 uczestn.).

Hamburg. Olimpjada drużynowa o **mistrzostwo świata. I. Polska 48½**, II. Węgry 47, III. Niemcy 44½, IV Austrja 43½, V. Czechosłowacja 42½, VI. Stany Zjednoczone 41½ pkt. (uczestniczyło 18 państw).

Berlin. Turniej czterech mistrzów. **I. Kashdan 5**, II. Helling 3½, Stoner 2, Sämisch 1½ pkt.

Frankfurt n/M. Turniej międzynar. **I. Niemcowicz 9½**, II. Kashdan 9, III—IV. Ahues i List po 7, V. Colle 6½, VI. Przepiórka 6 pkt. (12 uczestn.).

Amsterdam. Turniej międzynarodowy. **I. Weenink 4**, II. Dr. Euwe 3 pkt. (6 uczestn. ze Spielmannem).

Hastings. Turniej międzynarodowy. **I. Capablanca 6½**, II. Dr. Vidmar 5½, III. Yates 5, IV—V. Maroczy, Sergeant, Takacs i Thomas po 4½ pkt. (10 uczestn.).

Scarborough. Turniej międzynarodowy. **I. Colle 8½**, II. Maroczy 7½, III. Rubinstein 7, IV—V. Ahues i Sultan Khan po 6½, VI. Grünfeld 6 pkt. (12 uczestn.).

San Remo. Turniej międzynarodowy. **I. Alechin 14,**

II. Niemcowicz 10½, III. Rubinstein 10, IV. Bogolubow 9½, V. Yates 9 pkt. (16 uczestn.).

Nicea. Turniej międzynarodowy. **I. Dr. Tartakower 9**, II. Thomas 8½, III. Snoskoborowski 8, IV. Kosticz 7, V. Colle i Maroczy po 6½ pkt. (12 uczestn.).

Liége. Turniej międzynarodowy. **I. Dr. Tartakower** 8½, II. Sułtan Khan 6½, III—V. Ahues, Colle i Niemcowicz po 6, VI. Thomas i Przepiórka po 5½ pkt. (12 uczestn.).

Le Pont. Turniej międzynarodowy. **I. H. Johner** 4½, II. O. Bernstein 4 pkt. (4 uczestn.).

Ciekawsze pojedynki.

Bogolubow-Stahlberg 3½:½, Ahues-Brinckmann 5½:2½, Kashdan-Stoner 6:4.

Najciekawsze partje z r. 1930.

Partja Nr. 1.

Białe: **Dr. M. Vidmar** — Czarne: **Dr. A. Alechin**, grana w międzynarodowym turnieju w San Remo.

Obrona indyjska.

1. d4 S—f6	30. W—b3 S—c4
2. c4 e6	31. W×b7 S×a3
3. S—c3 G—b4	32. S—g5 a5
4. H—c2 d5	33. S×f7 a4
5. a3 G×c3 +	34. S—d6 S—c2
6. H×c3 S—e4 **(1)**	35. W—b2 a3
7. H—c2 S—c6	36. W×c2 a2
8. e3 **(2)** e5	37. W×a2 **(13)** W×a2
9. f3? **(3)** S—f6	38. K—g3 K—f8
10. c×d5 H×d5	39. h4 K—e7
11. G—c4 H—d6	40. S—e4 h6
12. d×e5 **(4)** S×e5	41. S—f2 K—e6
13. G—d2 0—0	42. S—d3 K—f5
14. G—b4? **(5)** c5!	43. S—f4 W—a4
15. Wa—dl **(6)** H—c6 **(7)**	44. S—d3 W—c4
16. G—d2 G—f5!	45. S—f2 W—c6
17. H×f5 **(8)** S×c4	46. S—h3 K—e5
18. G—cl Wh—e8 **(9)**	47. h5 W—c2
19. K—f2 **(10)**, W—e6	48. S—f4 W—d2
20. S—h3 S—e4+!	49. S—h3 K—d4
21. K—el **(11)** S—d6	50. S—f4 K—e3
22. H—d3 S×e3	51. S—e6 **(14)** W—d5
23. G×e3 c4	52. f4 W—f5! **(15)**
24. H—d5 **(12)** W×e3	53. K—g4 W—f6
25. K—f2 H×d5	54. f5 W—f7
26. W×d5 W—d3	55. g3 **(16)** K—e4
27. W×d3 c×d3	56. S—c5 + K—d4
28. Wh—dl S—c4	57. S—b3+ K—e5
29. W×d3 S×b2	58. **Białe poddały się.**

Uwagi:

(1) Capablanca grał przeciw Euwemu w Karlsbadzie 1929: 6... d×c4 i popadł w ciężką pozycję.

(2) Jeżeli: 8. S—f3, to e5! 9. d×e5 G—f5!

(3) Bardzo słabo zagrane. Posunięcie to zupełnie nie przyśpiesza rozwoju Białych, tylko osłabia pozycję. Należało grać: 9. S—f3! Niekorzystnem byłoby także: 9. c×d5 H×d5, 10. G—c4 H— a5+, 11. b4 S×b4, 12. H×e4 S—c2++, 13. K—e2 (nie 13. K—d1 z powodu S×a1 z groźbą H—a4+) H—e1+! 14. K—f3 (lub K—d3) S×al 15. H×e5+ G—e6! 16. G×e6 0—0!

(4) Zasługiwało na uwagę zaofiarowanie piona: 12. S—c2 e×d 13. 0—0 d×e 14. G×e3 0—0 15. b4 z dobrym rozwojem przy dwóch gońcach.

(5) Znowu słabo zagrane, jak się to wkrótce okaże. Należało grać: 14. G—e2!

(6) 15. G×c5 H×c5 16. G×f7+ W×f7 17. H×c5 S—d3+!

(7) Białe przeoczyły to posunięcie. Jeśli teraz: 16. G×c5, to S×c4 17. G×f8 K×f8 z wygraną Czarnych.

(8) 17. G×f7+W×f7 18. H×f5 S—g4!

(9) Jedyne dotychczas niedokładne posunięcie ze strony Czarnych. 18... Wa—d8! zapewniałoby Alechinowi wielką przewagę pozycyjną.

(10) Jedyne. Gdyby 19. e4, to W—e5, poczem Wa—e8.

(11) W razie K—f1 lub K—g1 nastąpiłoby W—d6!

(12) Na inne posunięcia następuje S—f5!

(13) Wynikiem świetnej gry Czarnych jest zdobycie jakości. Białe mogły teraz Alechinowi utrudnić wygraną, grając 37. W—c1 i poświęcając później wieżę na a1, przez co zyskałyby dwa tempa.

(14) Trudniejszą byłaby wygrana, gdyby teraz Białe zagrały 51. S—h3. Alechin doprowadziłby wtedy do wygranej, grając królem przez e2 na f1 i f2.

(15) Posunięcie wygrywające! Gdyby teraz 53. S×g7 to W×f4 54. S—e6 W—f6, 55. S—c5 W—f5 i t. d. Na inne posunięcia Czarne wieżą swą nie dopuściłyby skoczka białego do gry.

(16) 55. S—e8 W—f6, jeżeli zaś 56. S—e6, to K—e4 57. S×g7 W—f7 58. S—e5 K×e5 59. f6 W—f8.

PARTJA Nr. 2.

Białe: **F. Marshall** — Czarne: **Dr. S. Tartakower**, grana w międzynarodowym turnieju w Liége.

Obrona holenderska.

1. d4 f5	20. H—f3 d4!
2. e4 f×e4	21. c×d4 H—b4+
3. S—c3 g6	22. G—d2 H×b2
4. S×e4 d5 **(1)**	23. G—c3 **(7a)** H—c2
5. S—g3 G—g7	24. Wa—d1 **(8)** H×a2
6. h4 **(2)** S—c6	25. G—d2 **(9)** H—c4 **(10)**
7. G—b5 H—d6 **(3)**	26. G—e3 G—b5
8. G×c6+ b×c6	27. W—c1 H—b4+
9. h5 **(4)** e5	28. G—d2 H×d4
10. d×e5 H×e5+	29. H—f7 H—e5
11. S1—e2 S—e7	30. G—e3 H—b2
12. c3 S—f5	31. G—d2 G—h6! **(11)**
13. G—f4 H—e7	32. H—e6 K—b7
14. h×g6? **(5)** S×g3	33. W—d1—G×d2+
15. G×g3 G—a6! **(6)**	34. W×d2 H—c1+
16. G—f4 **(7)** 0—0—0	35. W—d1 H—c3+
17. G—e3 h×g6	36. W—d2 W—d4
18. W×h8 W×h8	37. S—e4 H—c1+
19. S—g3 W—h4	38. **Białe poddały się.**

Uwagi:

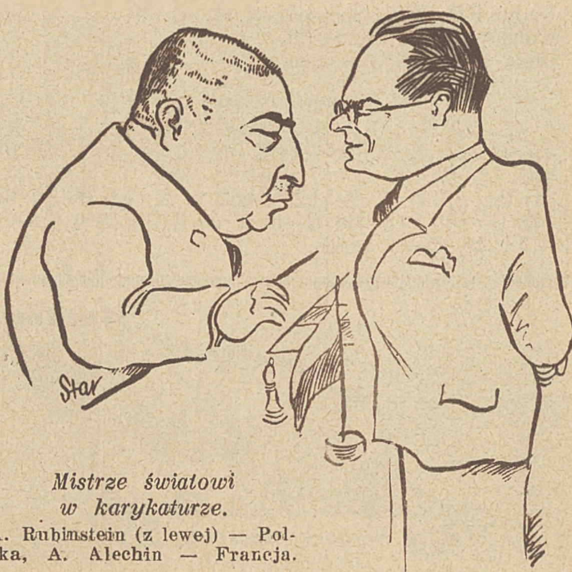
(1) Dr. Tartakower jest największym znawcą obrony holenderskiej. Partję tę traktuje mistrz polski za znakomitem wyczuciem pozycyjnem, uważając słusznie przyzostałość piona e7 za przejściową. Czarnym wkrótce uda się przeprowadzić we właściwej chwili e5!

(2) Ten atak w tym momencie ma małą wartość. Białe powinny były grać: 6. G—f4.

(3) Grozi 8... H—b4+, a zarazem e5.

(4) Niekorzystnem byłoby 9. f4, gdyż utrzymanie w dalszym ciągu blokady czarnych pionów byłoby niemożliwem: 10. c3? c×d 11. c×d H—b4 z powodu utraty piona.

(5) Czarne przeforsowały swój plan osiągnięcia e5.

Mistrze światowi w karykaturze.

A. Rubinstein (z lewej) — Polska, A. Alechin — Francja.

Polski zespól na Olimpjadzie szachowej w Hamburgu.
Od lewej: Frydman, Tartakower, Rotmil, Rubinstein, Makarczyk, Przepiórka, Wróbel.

uzyskując otwartą grę. Pomimo tych walorów Czarne mogły doprowadzić tylko do wyrównania partji, gdyby teraz przeciwnik ich znalazł właściwą drogę dalszego kontynuowania gry przez 14. H—a4.

(6) Tem świetnem zaofiarowaniem Tartakower krępuje pozycję króla. Białe w każdym razie walczą już z wielkiemi trudnościami.

(7) W tej pozycji Białym ciężko znaleźć wystarczającą obronę Gdyby W×h7, to po wymianie Czarne po 0—0—0 mają dwie straszne groźby: 0—0—0 i d4!

Może powinny były się Białe bronić przy pomocy: 16. H—c2, aby po K—d1 uwolnić skoczka. Niewiadomo, czy obrona ta przyniosłaby ratunek Marshallowi, wobec rozbitej pozycji króla.

(7a) Gdyby: 23. H—c3, to H—b5 (grozi W—h1+! matem) 24. G—e3 W—h1+ 25. K—d2 W×a1 26. H×a1 H—d3, poczem c5 i c×d4 z wygraną.

(8) Nie: 24. H×c6?? z powodu: W—h1+.

(9) Aby móc bić na c6.

(10) Znowu grozi W—h1.

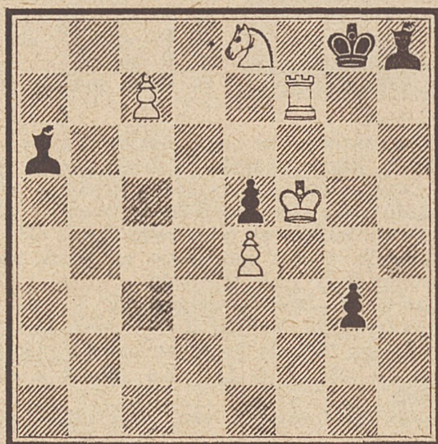
(11) Rozstrzyga. Białe nie mogą grać: 32. G×h6, ponieważ po zaofiarowaniu wieży na h1 Czarne matują.

Kompozycje.

Zadanie Nr. 1.

A. Troicki („Szachmaty" 1930).

Czarne: Kg8, Ga6 h8, piony: e5, g3. (5)

Białe: Kf5, Wf7, Se8, piony: c7, e4. (5)
Końcówka. (=) 5+5=10.
Białe zaczynają i remisują.

Rozwiązanie.

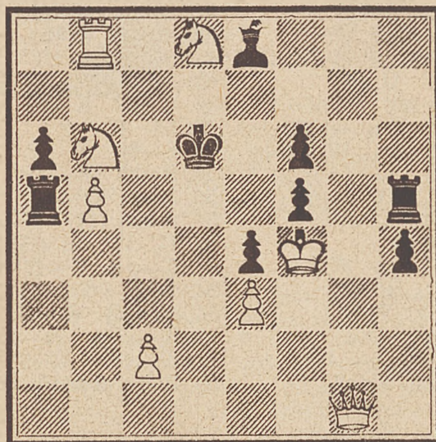
1. W—d7! G—c8 2. K—g4 g2 3. K—h3 g1 H (A) 4. S—f6+K—f8 5. S—h7+K—e8 6. S—f6+ G×f6 7. pat.

(A) 3... g1 W 4. K—h2 G×d7 5. K×g1 G—g7 6. K—f2 G—e6! 7. S—d6 G—f8 8. c8 H G×c8 9. S×c8 G—c5+ 10. K—e2 remis.

Zadanie Nr. 2.

W. J. Wood (I nagr. w konkursie „Br. Ch. Fed." 1930).

Czarne: Kd6, Wa5, h5, Ge8, piony: a6, e4, f5, f6, h4 (9).

Białe: Kf4, Hg1, Wb8, Sb6 d8, piony: b5, c2, e3. (8)
3-chodówka. 8+9=17.
Mat w 3 posunięciach.

Rozwiązanie.

1. H—g8!

I. 1... K—c5 (lub G)	2. H—f8+ i 3. ×
II. 1... K—c7 (lub e7)	2. W—b7+ i 3. ×
III. 1... W×b5	2. H—e6+ i 3. ×
IV. 1.... inaczej	2. H—d5+ i 3. ×

Humor i satyra.

Narybek szachowy.

Kibice.

Kronika w obrazach.

Srebrne gody kapłańskie Prymasa Polski.

Ks. kardynał dr. August Hlond, Prymas Polski, obchodził we wrześniu z. r. 25-lecie swych ślubów kapłańskich. Jubileusz ten uczczono w całej Polsce.

Na lewo:

Otwarcie sarkofagu Stefana Batorego.

W związku z restauracją grobów królewskich na Wawelu otwarto w maju z. r. trumnę Stefana Batorego. Szczątki króla spoczywały w kapie koronacyjnej, dobrze zachowanej. Równie dobrze zachowana była czaszka, z włosami i brodą. Z insygniów królewskich znajdowały się w trumnie: korona, jabłko i berło.

Poniżej:

Nowy Dom Zdrojowy w Żegiestowie.

Gmach, wzniesiony według projektu arch. dr. S. Szyszko Bohusza z Krakowa, poświęcony został uroczyście w ub. roku w związku z obchodem 100-lecia Żegiestowa.

Prof. dr. Michał Rostworowski.

Wybrany we wrześniu z. r. przez Zgromadzenie Ligi Narodów sędzią Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze, jako przedstawiciel Polski.

Czwarty przelot oceanu w 1930 roku.

Lotnicy kanadyjscy: Errol Bayd (na lewo) i Harry Conor, którzy w październiku z. r. przelecieli ocean na samolocie „Columbia", przebywając drogę z N. Funlandji do wysp Sully. Był to czwarty z rzędu nieetapowy przelot oceanu w ub. roku. Samolot „Columbia" przeleciał już raz drogę ponad oceanem, a to dnia 4 i 5 czerwca 1927 r., z Nowego Jorku do Eisleben w Turyngji (zmuszony do wcześniejszego lądowania wyczerpaniem benzyny). Aparat pilotowany był wówczas przez Chamberlina, któremu towarzyszył Lewin.

Na prawo:

Nowy most kolejowy na Czeremoszu w Kutach.

Moment próbnego obciążenia parowozami rumuńskimi nowego mostu kolejowo-drogowego kolei normalno-torowej, łączącego Polskę z Rumunją przez Czeremosz, oddanego do użytku z początkiem października z. r.

Most ma 306 m długości i wybudowany został przez 2 bataljony mostów kolejowych IV-ej brygady saperów w przeciągu 70 dni.

Na lewo:

Oznaka władzy króla cyganów w Polsce.

Laska złota, złożona z 5 części, z grubego złota czerwonego i białego, wysoka na wzrost człowieka, używana przy uroczystych występach króla cyganów w Polsce jako rodzaj berła. Jak wiadomo, cyganie osiedli w Polsce mają swego króla z wyboru. Zasadniczy ornament laski stanowią długie węże z paszczami smoków, wykonane ręczną robotą cyzelerską. Poza tem są na lasce nasadzone ozdoby w kształcie niedźwiadków zodjakowych, dalej ryby, żółwie, żaby, pająki i małe węże. Całość zdobią ornamenty roślinne. Waga kruszca tej laski wynosi ok. 3 kg., wartość złota można szacować na ok. pół miljona zł., a koszt ręcznego wykonania na co najmniej drugie tyle. Cała robota jest młodszego pochodzenia, liczy zapewne kilkadziesiąt lat. Ozdoby nasadzone są masywne, dosyć prymitywnie wykonane, natomiast reszta ornamentów ujawnia delikatną robotę. Byłoby interesującem zbadanie genezy motywów ornamentacyjnych na lasce, mających być może jakieś symboliczne znaczenie.

Balonem na wysokość 16 km.

Belgijski profesor Piccard przygotowuje wzlot balonem na wysokość 16 km, celem przeprowadzenia w rozrzedzonej atmosferze badań nad elektrycznością powietrza i promieniowaniem ziemi. Wzlot, podjęty dnia 6 IX z. r. nie powiódł się. Na zdjęciu prof. Piccard przy swym balonie.

Katastrofa angielskiego sterowca „R. 101".

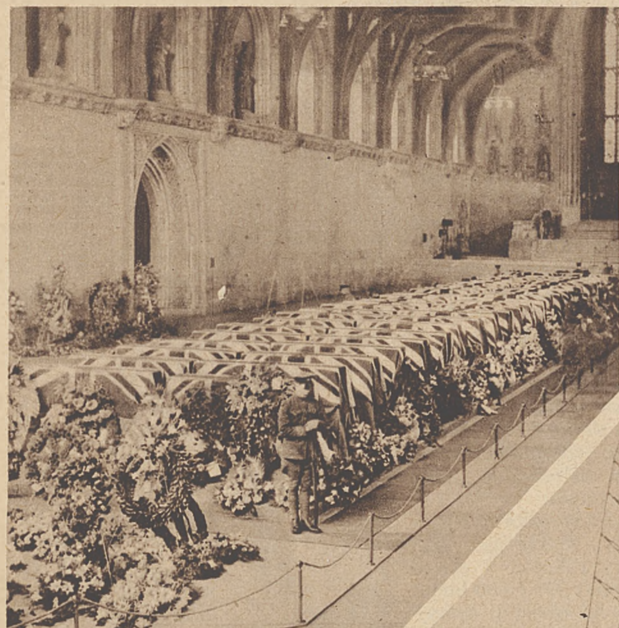
Na prawo:

Fragment przewiezienia zwłok we Francji na okręt angielski. Za trumnami postępuje trzech członków załogi sterowca, którzy nie zginęli w katastrofie.

Poniżej:

48 trumien ze zwłokami ofiar katastrofy, po przewiezieniu z Francji do Anglji, ustawionych w katedrze Westminsterskiej, gdzie dn. 10 października ub. r. odprawione zostało uroczyste nabożeństwo żałobne w obecności księcia Walji, jako przedstawiciela króla, członków rządu, oraz reprezentantów władz.

Poniżej:

Szczątki sterowca „R. 101" na miejscu katastrofy koło Beauvais we Francji. Na zdjęciu nagi, pogruchotany, stalowy szkielet spalonego olbrzyma powietrznego, którego budowa kosztowała przeszło 20 miljonów zł. Sterowiec uległ katastrofie w chwili, gdy zaledwie rozpoczął swą pierwszą daleką podróż z W. Brytanji do Indyj. (O szczegółach katastofy patrz Kronika lotnicza, str. 115).

Rozmaitości.

Niebezpieczny wierszyk.

W ub. roku, minęło 25 lat od zakończenia wojny rosyjsko-japońskiej, uwieńczonej świetnemi zwycięstwami armji i floty japońskiej na dalekim wschodzie. Zarówno sama rocznica jak i uroczyste jej obchody w Japonji musiały przypomnieć u nas, zwłaszcza w b. zaborze rosyjskim, ówczesne nastroje i radosne dreszcze, wywoływane każdą wiadomością o zwycięstwach japońskich. Z tych czasów warto przypomnieć następujący epizodzik:

Jak wiadomo, w kilka dni po wypowiedzeniu wojny, torpedowce japońskie brawurowym atakiem uderzyły na eskadrę rosyjską, stojącą w porcie Artura i zadały jej poważne straty, zatapiając kilka okrętów wojennych i tem samem zamykając wejście do portu. Ten zupełnie nieprzewidywany atak wywołał ogromne wrażenie, szybko zaczęła się ustalać opinja, że okręty rosyjskie są przestarzałe i nie będą mogły oprzeć się nowoczesnym okrętom japońskim, torpedowce japońskie były stałym tematem rozmów.

Wówczas Kazimierz Laskowski, pisujący pod pseudonimem El okolicznościowe wierszyki w codziennej prasie warszawskiej, zamieścił w „Kurjerze Warszawskim“ następujący wierszyk p. t. „Torpedowiec“:

Pytała się Magda od krów
Wawrzona od owiec:
Powiedzże mi mój Wawrzonie,
Co to torpedowiec?
Jak ją Wawrzon w odpowiedzi
Buchnął pod zanadry.
Z Magdy łachy poleciały,
Jak z starej eskadry.

Wierszyk ten skonfiskowała carska cenzura jeszcze przed wyjściem gazety, upatrując w nim drwiny z mocarstwowej potęgi Rosji. Jako „politycznie podejrzany“, wierszyk wywołał wówczas w Warszawie sporo wesołości i stał się aktualnością „polityczną“.

Nieco z mody.

Ilustracje w tabelach miesięcznych niniejszego Kalendarza, pochodzące z przed stu lat, obrazują m. in. także ówczesną modę. Już wówczas aktualnem było zagadnienie zbyt częstej zmienności mody i zarzucania dawnych swojskich wzorów. Jednym z wyrazów dyskusji na ten temat były kwasoryty Kajetana Wincentego Kielisińskiego (Medyka, r. 1836, ofiarowane Gwalbertowi Pawlikowskiemu), które obrazując polskie stroje z roku 1630, miały świadczyć o ich malowniczości i tem samem zalecać je jako wzory do naśladowania.

Zamieszczone tutaj reprodukcje tych kwasorytów wykazują, jak wielkie zachodziły różnice w strojach kobiecych przed 300 i 100 laty, no i w stosunku do obecnej doby. Można też dzisiaj nie mieć żadnych wątpliwości, że współczesna elegantka nie chciałaby wrócić do owych „malowniczych“ modeli z przed 300 lat, choćby tylko ze względu na... nadmiar stroju.

Niezwykły pogrzeb „sportowy“.

Powiada stare przysłowie: „Nie należy nikomu, ani niczemu się dziwić, bo różne stwory ma Pan Bóg na swoim wikcie“. Rzeczywiście życie, najpomysłowsze z reżyserów dramatycznych i filmowych, dostarcza nam nieraz zjawisk, które gdyby nie były prawdziwe, nie byłyby prawdopodobne. Dziedzinę t. zw. oryginałów, wszelkiego rodzaju snobów, dziwaków i życiowych kabotynów zdaje się, że wyczerpali już ludzie w łańcuchu wieków naszej ery i poprzednich, a jednak jeszcze obecnie zdarzy się czasem oryginalny oryginał, który wymyśli coś, czego nikt przed nim nie zrobił.

W ubiegłym roku wyróżniło się sporo dziwaków na różnych polach, ale zdaje się wszystkich ich pobił pomysłem istotnie niezwykły

entuzjasta sportu, zmarły niedawno Anglik T. F. Halliburton z Surbiton. Był on takim miłośnikiem golfa, że w testamencie polecił spalić swe zwłoki i popiół rozsypać po placu, na którym grywał w golfa. Wolę nieboszczyka wykonano. Zdjęcie obrazuje moment tego osobliwego „pogrzebu", gdy urzędnik krematorjum, w myśl testamentu dziwaka, sieje popioły jego szczątków po placu golfowym wobec gości żałobnych.

Nowe „rekordy".

Ameryka przyzwyczaiła nas do wszelkich ekstrawagancyj, gdyż rytm tamtejszego życia, oraz rozmach Nowego Świata we wszelkich poczynaniach wprowadziły tam inne niż u nas wymiary wielkości, czy nawet logiki. Zamieszczona tutaj ilustracja przedstawia niezwykłe wyścigi pływaczek, urządzone w Kalifornji w czasie zbioru pomarańczy. Pomarańcze zsypane do olbrzymiego basenu celem umycia przed pakowaniem, wyzyskane zostały do urządzenia oryginalnych zawodów pływackich dla pań. Te zawody z przeszkodami spotkały się z wielkiem uznaniem dla pomysłowości.

„Pomysłowość" amerykańska zaznaczyła się w ubiegłym roku manją tworzenia rekordów długości wysiadywania na drzewach i słupkach. „Mistrzem" tego „sportu" okazał się Alwin Kelly, który na wysokim maszcie przesiedział 49 dni i 1 godzinę. Pożywienie windował sobie z ziemi koszykiem na sznurze. Ideałem dla tej kategorji rekordzistów będzie zapewne małpa leniwiec, która miesiące przesiaduje na drzewach, nie fatygując się złażeniem na ziemię.

Z historji ziemniaków, tytoniu, kawy i herbaty.

Rozpowszechnianie się w Europie roślin użytkowych z dalekich krajów ma urozmaiconą historję, obfitującą także w humorystyczne momenty.

Ziemniaki pojawiły się w Europie poraz pierwszy w drugiej połowie XVI w., przywiezione przez Hiszpanów z Peru i Chile, a dopiero w 2 wieki później zaczęto je powszechnie uprawiać. W Polsce poznano je po wyprawie wiedeńskiej Sobieskiego, a rozpowszechniły się dopiero około 1810 roku. W Rosji jeszcze w r. 1844 premjami zachęcano do ich uprawy. W Niemczech próbowano m. in. propagandy ziemniaków podstępem, spekulującym na słabostkach ludzkich; w różnych miejscowościach zasadzono ziemniakami większe obszary, w czasie zbiorów obstawiono pola tablicami, głoszącemi, że kradzież tych cennych produktów będzie bardzo surowo karaną, a porozstawiane straże baczyły na to, aby — nikogo z kradnących nie złapać. Powyższy sposób miał się okazać skutecznym.

Tytoń jako pożywka do palenia zaczął się rozpowszechniać w Europie pod koniec XVI wieku, a jako tabaka wprowadzony został przez duchownych hiszpańskich około połowy XVII w. (w Rzymie w roku 1636). Władze państwowe oraz kościelne uważając tytoń za szkodliwy narkotyk, zaczęły gwałtownie zwalczać jego używanie. N. p. papież Urban VIII w pierwszej połowie XVII wieku wydał w tej sprawie bullę, która dopiero w 1724 r. została zniesiona. W Rosji palaczom jeszcze w r. 1634 obcinano nosy, a w przeważnej części krajów Europy palenie na ulicy było jeszcze do r. 1848 zabronione. W Anglji w XVI w. zabroniono palenia tytoniu pod nader surowemi karami. Na tem tle komiczna przygoda spotkała głośnego wówczas admirała angielskiego i podróżnika, Waltera Raleigh, odkrywcę Wirginji. Raleigh przyzwyczaiwszy się do palenia, obchodził zakaz zamykając się w mieszkaniu i podczas lektury palił namiętnie. Do tajemnicy dopuszczony był jeden służący. Zdarzyło się, że nastąpiła zmiana służącego; nowy służący, który nie wiedział, co to jest palenie tytoniu, wszedłszy niespodzianie do pokoju admirała i zobaczywszy pokój w kłębach dymu, pochwycił dzban z wodą, wylał na głowę admirała, poczem wybiegł na ulicę i zaczął wołać: Ratujcie! Mojemu panu pali się w głowie, a dym wychodzi nosem i ustami.

Kawa w Europie wchodzić poczęła w użycie około połowy XVII w., najpierw we Włoszech. W Turcji na początku XVI w. zaczęła się bardzo szybko rozpowszechniać, powstały liczne kawiarnie pod nazwą „szkół mądrości", gdyż przy filiżance kawy zbierali się w nich głównie ludzie wykształceni, na poważne dyskusje. Ponieważ takie środowiska stały się miejscami spisków politycznych, władze świeckie i duchowne zaczęły gwałtownie zwalczać używanie k wy. Sułtan Soliman II zamknął wszelkie kawiarnie, a w roku 1524 wydano rozkaz pakowania amatorów kawy do worka i wrzucania do wody. Ostatecznie zwyciężyła kawa.

W Polsce, utrzymującej stosunki z Turcją, sposób przyrządzania kawy był dobrze znany już w XVII w.

W Europie, dokąd wraz z wieściami o tej wschodniej osobliwości docierały początkowo tylko próbki, często zdarzały się przygody na tle przyrządzania kawy. Tak np. w r. 1657 kupiec amsterdamski przesłał swemu dobremu znajomemu, kupcowi w Merseburgu, jako prezent dla jego żony próbkę kawy, z pouczeniem, jak kawę zemleć i zagotować z wodą. Równocześnie prosił o doniesienie, jak ten napój będzie smakował. Kupcowa merseburska uważając, że potrawa na wodzie będzie za chuda, zrobiła tłusty sos mięsny, nasypała do niego mielonej kawy i podała domownikom na obiad. W następstwie tego kupiec amsterdamski otrzymał niezbyt uprzejmy list, oraz — do wyrównania rachunek za lekarstwa przeczyszczające, któremi rodzina i cały personal merseburskiego kupca musiał się restaurować po spożyciu „próbki".

Podobne historje zdarzały się także przy wprowadzaniu herbaty w Europie (dopiero w XVII w.). W Anglji np. początkowo nie bardzo wiedziano jak przyrządzać herbatę. Kroniki notują wypadek, że herbatę zagotowano w posolonej wodzie, jak kapustę, odwar wylano, a rozgotowane liście podano — z wędzonką.

Dla porównania z tą próbą warto zaznaczyć, że obecnie w Mandżurji przyrządzają herbatę jako zupę, gotując ją z mlekiem, ze solą, z czosnkiem i łojem.

Z dziejów fotografji.

Na lewo:

Foto-amator w roku 1860.

Fotograf amator wybierający się z „aparatem" dla dokonania zdjęcia z natury. Ładunek na plecach fotografa, to aparat i przybory niezbędne do zrobienia zdjęcia w terenie.

Poniżej:

Foto-amatorzy w r. 1860 w czasie zdjęć z natury.

Na prawo „ciemnia" przywieziona przez fotografa, celem przygotowania w niej mokrej kliszy. W ciemni mieszczą się chemikalja niezbędne do wywołania negatywnego materjału natychmiast po dokonaniu zdjęcia.

Wiek dobiega od chwili, gdy Daguerre (w r. 1838) utrwalił pierwszy obraz na srebrnej tafelce pokrytej jodem, a Talbot (w rok później) użył po raz pierwszy do tego samego celu papieru napojonego chlorkiem srebra. Do pierwszych zdjęć portretowych trzeba było pozować dłużej niż przez kwadrans.

Od owych dat postępy w ulepszaniu fotografji zaznaczały się początkowo dosyć wolno. Jak wskazują zamieszczone tu reprodukcje, jeszcze w r. 1860 do fotografowania z natury trzeba było wybierać się z dobrze obfitym bagażem, z różnemi przyborami koniecznemi, aby np. bezpośrednio przed zdjęciem sporządzić mokrą kliszę, a po dokonaniu zdjęcia negatyw natychmiast wywołać, bez których to zabiegów nie możnaby sporządzić fotografji.

Dziś otrzymujemy fotografje portretowe niemal bezpośrednio po zdjęciu.

Dziś są w użyciu aparaty o formacie kliszy 4×4, 3×3 i jeszcze mniejsze, jakby liliputcie (np. format aparatu: 13'2×5'5, waga 425 g. Takim aparatem można dokonać 36 zdjęć, zakładając jednę kasetę z taśmą filmową).

W dzisiejszych aparatach jasność objektywu dochodzi do F:1'8, podczas gdy dawniej określała się w tej skali na 22. 18 i t. p. Ogromny postęp w tym zakresie wpłynął też bardzo dodatnio na dokonywanie zdjęć w niekorzystnych warunkach atmosferycznych.

Materjał negatywny doszedł obecnie do takich ulepszeń, że mamy dziś klisze o czułości 1.400 H. D., gdy pierwotna klisza w tejże skali wyrażała się w liczbie kilku dziesiątek.

Do tego klisze wyrabiane obecnie, posiadają wielkie zalety przeciwodblaskowe, oraz wysokie właściwości ortochromatyczne, co przy zdjęciach pejzażu, a nawet portretu wpływa nader dodatnio na jakość zdjęcia. Zarówno zaś czułość kliszy, bezodblaskowość, jak i zalety ortochromatyczne dają dzisiaj doskonałe wyniki przy oryginalnych zdjęciach nocnych, a to przez skrócenie czasu naświetlania, oraz dzięki dużej gradacji negatywu.

Zastosowanie zaś migawki szczelinowej doprowadziło do tego, że obecnie możemy uzyskać czas ekspozycji 1/2800 (teoretycznie).

Wszystkie te przyśpieszenia techniczne mają jednak także pewną ujemną stronę, mianowicie godzą w fotografję artystyczną. Przy ogólnem dążeniu do pośpiechu fotograf amator ze swym małym aparatem ogranicza się do roli li tylko t. zw. „pstrykacza", a matówka aparatu po największej części zupełnie nie jest używana. Toteż przepiękne bromoleje i bromodruki znikły prawie zupełnie, a amator w sposób szybki i wygodny stara się ten dział uzupełnić mechaniczną pracą.

Takie dążności jednak spowodowały, że i w tym kierunku nastąpiły ulepszenia, które umożliwiają dzisiaj zrobienie w sposób prymitywny fotografij, naśladujących bromodruki, a nawet miedzioryty (Przykładem tego jest zdjęcie na następnej stronie).

Aczkolwiek zatem w stosunku do artystycznej fotografji takie odbitki, wzgl. powiększenia, jako wykonywane czysto mechanicznie, nie mogą być uważane za jakiś równoważnik, ani tem mniej za postęp, lecz raczej przeciwnie — to jednak są one zjawiskiem uzasadnionem na tle ogólnej dążności do mechanizacji i szybkiego tempa życia.

„Instrumenty" do zdjęć portretowych.

Fot. J. Szwedo.

Fotografja naśladująca miedzioryt.
Fragment Muzeum Czartoryskich w Krakowie. Zdjęcie w nocy.

Ze starych kalendarzy.

Najstarsza rycina kalendarzowa w Polsce.

Drzeworyt z Kalendarza Krakowskiego z r. 1500, pierwsza rycina, która pojawiła się w kalendarzach polskich. Na rysunku widoczny Merkury (z lewej) i Mars, którzy trzymają na sznurze Byka. Koło Byka stoi Wenus, z tarczą Księżyca w lewej dłoni. Drzeworyt tłoczony u W. Stoeckla w Lipsku r. 1499. (Ze zbiorów Bibl. Jag.).

Nad rozum i nad siły, w ukrzepionem ciele
Niema świat droższych skarbów, te wziąłeś
w podziele;
Ale jak ich używać? — natury zapytaj:
Masz przed sobą jej księgę, w niej przepisy
czytaj,
Nie gardź przodków podaniem, owszem za ich
torem,
Zbogacaj dostrzeżenia nowych przestróg zbiorem,
A przez nich nauczony ucz następne plemię.
Wprzód pasterz zliczył gwiazdy, rolnik poznał
ziemię,
Niżli mędrzec oznaczył brył ognistych szlaki,
Słońce osadził, ziemi wytknął bieg trojaki,
Odkrył, dlaczego w nowiu księżyc srebrnorogi,
Wypełnia okrąg światłem na połowie drogi;
Czemu noc długa w zimie; dlaczego dzień krótki
Niech on dochodzi przyczyn, ty rozważaj skutki.
Zważaj słońce i księżyc, zważaj drobną mrówkę,
A znajdziesz wróżbę plonów i trudów wskazówkę,
I łatwowiernie słuchać nie będziesz w potrzebie,
Co ci prawi astrolog o ziemi i niebie.

Kajetan Koźmian.

Stare baśnie.

(Wiersz ks. Prusinowskiego (1819—1872), wybitnego kaznodziei i publicysty religijnego w Poznańskiem, napisany koło połowy zeszłego wieku).

Przyszedł sąsiad do sąsiada, stare baśnie opowiada: o rusałce, co to szybka, półdziewica, a pół rybka, po srebrzystych wód przeźroczu, czarem pieśni, czarem oczu śmiertelników nęci dusze, na rozkosze i katusze i o widmach, czarownicach, o upiorach i martwicach i o całym duchów roju, co w pokoju, w niepokoju, dobrą dolę i złą dolę sieją po tym łez padole.

Opowiadacz z czuciem, z wiarą, głosi przeszłość tę prastarą, choć nie widział jej oczyma, lecz zwątpienia w duszy niema.

Sąsiad wierzy i nie wierzy i zdumionem okiem mierzy swego kuma i sąsiada, co te cuda opowiada.

Przypomina tylko sobie, niby przez sen w owej dobie, że gdy jeszcze był dziecięciem, słuchał z trwogą i zajęciem z ust piastunki owe baśnie, nim — bywało — wkońcu zaśnie; lecz i w lata już dziecinne, za przesądy miał je gminne.

* * *

Przyszedł sąsiad do sąsiada, stare baśnie opowiada: jak — bywało — grosz był łatwy, jak go pełno zawsze było i zostało dość dla dziatwy, choć nie skąpo też się żyło; a o kredyt to — bywało — jak o łaskę sami proszą, gdy ci tysiąc brakowało, sto tysięcy ci przynoszą. O obligu nikt nie pisnął, w kalendarzu tylko znaczył i kolana jeszcze ścisnął, jeśliś sumkę przyjąć raczył.

Opowiadacz nie wymarzył, nie rozsiewa czczej pogłoski, bo pięć córek wyposażył i trzem synom dał trzy wioski. I dziś jeszcze — to nie żarty — kapitały ma nielada i wciąż trzyma trzos otwarty dla kolegi i sąsiada.

Sąsiad wierzy i nie wierzy i zdumionem okiem mierzy swego kuma i sąsiada, co te bajki opowiada.

Przypomina tylko sobie, niby przez sen, w owej dobie, że — bywało dziadek stary podobnego coś powiadał i — bywało — swe talary do zamczystej skrzyni składał. Lecz sam, choć się stara, szczędzi, nigdy grosza nie utrzyma, wszystkich potrzeb nie opędzi i gotówki często nie ma. A na kredyt trzeba zręcznie stawiać istne samotrzaski, dziesięć od sta płać miesięcznie i to dają ci jak z łaski; albo jeszcze chcą zastawy, bo na oblig hipoteczny nikt dziś patrzeć nie ciekawy, mając go za niebezpieczny.

* * *

Przyszedł sąsiad do sąsiada, stare baśnie opowiada: Jak bywało w każdym dworze, w każdym dworku naokoło, w każdej roku i dnia porze, było rzeźwo i wesoło; to sąsiedzkie odwiedziny, to kuligi albo łowy, urodziny, imieniny, albo balik przypadkowy, dni trzy, cztery, tydzień cały, skrzypiciele grzmią od ucha, wino mierzą na antały, a na kuchni wulkan bucha.

Opowiadacz nie przesadza, nie wymarzył swoich wieści: tyle gości w dom sprowadza, ile jego dom pomieści.

Sąsiad wierzy i nie wierzy i zdumionem okiem mierzy swego kuma i sąsiada, co te brednie opowiada.

Przypomina tylko sobie, niby przez sen w owej dobie, że dziad zmarły zwykł — bywało — podobnego coś powiadać, że mu dzieckiem się zdarzało setnym zrzędu za stół siadać. Ale dziś wie, że po cichu on i każdy w domu siedzi, o hulankach ani słychu, a gdy kogo kto odwiedzi, to już pewno w interesie; a gdy balem kto zadziwi, prócz herbatki, rozumie się, nikt się niczem nie pożywi. Chyba czasem orgja sprośna, niby uczta Baltazara, gdzie przewodzi pycha głośna, nie gościnność nasza stara. Ni tam serca, ni szczerości, tylko tłumu, szumu wiele; choć gospodarz sprasza gości, ale płacą — wierzyciele!

Lecznictwo w dawnych kalendarzach.

Do stałych rubryk kalendarzowych w dawniejszych czasach, a nawet jeszcze kilkadziesiąt lat wstecz, należały *różne dorady i wskazania lekarskie.* Powchodziły one w treść kalendarzową z rozkwitem głośnych „Kalendarzy Krakowskich" i ustaliły się w nich jako niezbędne, nabierając nieraz znaczenia prawie wyłącznego podręcznika lekarskiego, gdyż dawniej kalendarz wraz z książką do nabożeństwa tworzył bodaj jedyną lekturę i całą bibljotekę domową.

Te dawne recepty kalendarzowe czytamy dziś z pobłażliwym uśmiechem. Śmieszą one, rozbrajają swą naiwnością, intrygują zagadką związku między chorobą a zalecanem przez nią lekarstwem. Ale mają swój styl, odźwierciedlają swoją erę, charakteryzują współczesne poglądy i wierzenia.

A równocześnie są świadectwem, jak wolno rozpowszechniały się i popularyzowały zdobycze właściwej nauki. Tak np. jeszcze przed stu laty, w *„Kalendarzu Gospodarskim"* na r. 1831, wydanym w Wilnie, zalecana była zupełnie serjo następująca „prezerwatywa przeciw kurczeniu żołądka":

„Na dołku między żołądkiem a piersiami nosić ciągle na gołem ciele zawieszoną na sznureczku tabliczkę kamienia malachitu".

Dla lepszego zalecenia podano źródło tej recepty: warszawski *„Pamiętnik technologiczny"* z r. 1829.

Ale nie śmiejmy się z tych lekarstw. Dziś postęp w różnorodnych dziedzinach wiedzy zaznacza się tak wielkimi krokami, a zdobycze naukowe popularyzują się tak szybko, że nie można dziś ręczyć, czy n. p. za sto lat które z dzisiejszych lekarstw nie będzie uważane także za równie zabawne czy naiwne.

Struś kalendarzowy.
Z kalendarza z połowy XVI wieku.

W kalendarzowych receptach były zalecane różne lekarstwa roślinne. Są to *echa pierwotnego lecznictwa naturalnego,* mającego *zaczątki w czasach koczowniczych i pasterskich,* gdy człowiek obserwując zwierzę ranione lub chore, dostrzegł, jakie wyszukuje ono zioła, wiedzione instynktem i takie zioła sam zaczął stosować, albo też sam własnym instynktem pierwotnego człowieka, albo przypadkiem poznał zalety pewnego zioła. W ten sposób *życie pasterskie wytworzyło typ owego dawnego owczarza,* do którego, jako *znającego tajemnice ziół,* udawano się po lekarstwa, a który z czasem zmienił się *w znachora-szarlatana.*

Tak samo z biegiem czasu *pod wpływem przesądów* owe pierwsze recepty uległy naleciałościom, które zmieniły lub całkowicie zagubiły pierwotny sens zalecanych środków. Ale w licznych wypadkach *przechowały się nazwy zalecanych roślin* i one stały się *źródłem do naukowego podjęcia badań naturalnego lecznictwa.* Medycyna i chemja lekarska, które do niedawna jeszcze kategorycznie uchylały się od wglądu w te zabytki dawnej „wiedzy" lekarskiej, od pewnego czasu coraz żywiej zajmują się niemi, traktując je słusznie jako materjał jakby wykopaliskowy, który musi być najpierw odczyszczony z naleciałości, a potem skrupulatnie badany. Takie poszukiwania dały już pewne korzystne wyniki, toteż prowadzenie dalszych badań już bez uprzedzeń, pozwala przypuszczać, że w lecznictwie kalendarzowem znajdzie się może niejedno cenne ziarno.

Dział rozrywkowy.

Najstarsze obrazkowe bajki z życia zwierząt.

Głośne w ostatnich kilku latach wykopaliska na terenie starożytnego miasta Ur, znanej z Biblji ojczyzny Abrahama, w południowej Mezopotamji, wydobyły na światło dzienne szereg zabytków, mających dla nauki nader doniosłe znaczenie, a świadczących o bardzo wysokiej kulturze prastarych mieszkańców owych ziem, Sumeryjczyków. Wedle najnowszych hipotez Sumeryjczycy w czasie między 6-tem a 4-tem tysiącleciem przed Chr. przywędrowali do południowej Babilonji, przypuszczalnie z okolic mórz południowych, skąd wypędziły ich kataklizmy przyrody, być może trzęsienia ziemi, powodujące rozpadanie się południowego lądu na wyspy. Osiedliwszy się w Mezopotamji zajmowali się pasterstwem i rolnictwem. Im też przypisują wynalazek pługa, a hodowanie przez nich zwierząt domowych miało swój symboliczny wyraz w personifikowaniu boga Księżyca jako bawołu (tur, bizon) i w uczynieniu bawołu godłem miasta Ur. Odpowiada to zresztą momentowi astralnemu, w tych czasach bowiem konstelacja Byka znajdowała się w punkcie zrównania wiosennego w pasie Zwierzyńcowym (Zob. „Z dziejów Zwierzyńca Niebieskiego" str. 49), a momenty astralne wywierały wówczas swe piętno na kształtujących się wierzeniach i organizacji społecznej. Równocześnie rozwinęli Sumeryjczycy wysoką rodzimą kulturę i to na długo jeszcze przed nadejściem plemion semickich z północnej Babilonji. Świadczą o tem wykopaliska z Ur, pochodzące z czwartego tysiąclecia przed Chr., a wykazujące wysoki rozwój sztuki i złotnictwa.

Do najcenniejszych wykopalisk w Ur należą zabytki odnalezione w ruinach grobowca królewskiego (obok ruin świątyni Księżyca), pochodzącego z czasów ok. 3300 przed Chr. Znaleziono tam owe herbowe bawoły, mające łby z czystego złota, a brody z lapis lazuli, znaleziono śliczne okazy sztuki złotniczej, jak hełmy i broń, znaleziono różne figurki i ozdoby o bogato rozwiniętej ornamentyce. W tej też nekropolji znaleziono zabytek wyróżniający się swą treścią i odbiegający od zabytków użytkowych i obrzędowych. U przednich łap herbowego bawołu, stojącego w komorze, w której w czasie pogrzebu króla pozabijano część jego służby, aby zmarłemu towarzyszyła w zaświaty, znaleziono mozajkę z płytek muszelkowych, obrazującą kilka bajek z życia zwierząt.

Teksty starosumeryjskie wykazują, że bajka była już wówczas znana jako forma utworu literackiego. Bajki te w znaczeniu literackiem miewały głównie podłoże kosmiczno-mitologiczne, na którem ostatecznie rozstrzygali bogowie, albo też występowały z tendencją moralną. A tematem bajek z życia zwierząt było wyśmiewanie przez zwierzęta słabostek ludzkich.

Bajka obrazkowa z Ur przedstawia w górnej części jakiegoś mitycznego herosa między dwoma bawołami, ornament uderzający swą stylizacją i dekoracyjnem rozwiązaniem. Poniżej zaczyna się właściwa bajka: król zwierząt, lew, niesie w jednej łapie stągiew piwa, w drugiej naczynie do picia, a przed nim kroczy jego służący, lis (pies?) i niesie widocznie dla urządzenia uczty stół zastawiony zdobycznemi smakołykami, jak łeb wołu, łeb świni i szynka. W trzeciej grupie osioł gra na harfie, piesek na flecie, a niedźwiedź tańczy. U dołu wreszcie jest obrazek jakby w rodzaju sceny karnawałowej: człowiek w stroju niedźwiadka w pozie tanecznej, a przy nim gazela z puharkami, stojąca obok stągwi z piwem.

Ta mozajka z Ur, poza swemi wysokiemi wartościami zabytkowemi i artystycznemi tem się jeszcze wyróżnia, że jest to najstarsza znana dotąd na świecie bajka z życia zwierząt, przedstawiona obrazkowo.

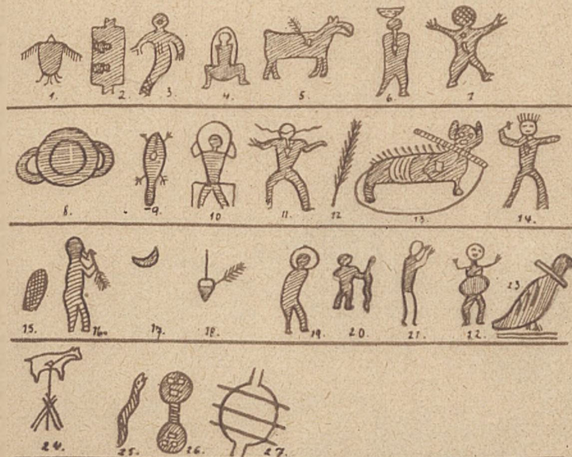
Najstarsza obrazkowa bajka z życia zwierząt.
Z czasów ok. 3300 przed Chr.

Nieco z mnemotechniki.

Mnemotechniką nazywa się ułatwianie zapamiętywania danych tematów przy pomocy pokrewnych wyobrażeń, sztucznych środków lub systemów. Najprostszą taką formą było dawniej „zakarbowanie“ sobie czegoś na lasce. Do takich środków pomocniczych należy stosowany jeszcze dziś węzełek na chusteczce, nie oznaczający zresztą samej treści pamięciowej, lecz tylko stanowiący wskazówkę, że należy sobie „coś“ przypomnieć, co nie rzadko powoduje, że trzeba dłuższego namysłu, aby odgadnąć, co ten węzełek ma przypominać. Węzełek na chustce jest bardzo starą formą mnemotechniczną, gdyż jego pierwowzorem było sznurowe pismo węzłowe u Peruwiańczyków, będące w użyciu jeszcze przed odkryciem Peru przez Hiszpanów. Polegało ono na robieniu węzełków na sznurach różnych kolorów, złączonych ze sobą na wzór frendzli, a odczytywano je zarówno z barw jak i z rozmieszczenia węzełków. Był to t. zw. kipus, lub kwipus. (Kipus, na którym była pisana historja Peru, ważył ok. 4 kg.). Znaki te były jednakże formą pisma, a nie środkami mnemotechnicznemi.

Natomiast jeszcze przed wprowadzeniem pisma obrazkowego u ludów pierwotnych, albo równolegle obok tego pisma ludy te posługiwały się już znakami mnemotechnicznemi. Tak np. Indjanie północnej Ameryki używali hieratycznych obrazkowych znaków, które ryte na korze, lub malowane na skórze, były nie pismem, lecz pomocniczemi znakami pamięciowemi dla czarowników, przy śpiewaniu przez nich hymnów obrzędowych. Niewątpliwie czarownik znał na pamięć cały tekst hymnu, więc też owe pomocnicze obrazki uzmysławiały mu jedynie treść zwrotek i ich kolejność i były niejako punktami dyspozycji.

Zamieszczone obok rysunki przedstawiają takie obrazkowe znaki mnemotechniczne indyjskie, służące czarownikom przy odprawianiu zaklęć. Każdy obrazek przypomina jedną zwrotkę, a zrozumiały jest tylko dla tego, kto zna cały tekst. Np. rys. Nr. 3 przedstawia postać siedzącą, z dwoma kreskami nad żołądkiem i czterema na nogach, co oznacza: dwa dni masz pościć, a cztery dni cicho siedzieć. W tym skrócie treściowym mieści się sens trzeciej zwrotki. Nr. 8 symbolizuje księżyc, co oznacza światło w nocy. Nr. 11 przedstawia człowieka z falistemi linjami przy uszach, co znaczy: słyszę słowa twoje, jesteś złym duchem. Nr. 16 przedstawia człowieka ze strzałą skierowaną do własnej twarzy, oznaczającą złe słowa; symbol ten mówi: twój własny język zabije cię. Na rys. Nr. 20 postać ludzka trzyma węża, co oznacza: kto idzie z wężem, jest duchem i t. d. Każdy taki rysunek jest treścią całej zwrotki.

Czarnoksięski hymn Indjan północno-amerykańskich.
W mnemotechnicznych znakach.

Alfabet z figur ludzkich.
Z dzieła: Joannes Baptista Porta „Ars reminiscendi“, Neapol 1602.

Za wynalazcę mnemotechniki uchodzi poeta Simonides z Keos (556—468 przed Chr.). Mnemotechniką zajmowano się w starożytności i średniowieczu, aż do najnowszych czasów, a w rzędzie wybitnych autorów na tem polu znajdują się m. in. Pico de la Mirandola, Giordano Bruno, dalej Reventlow i Aretin, a z Polaków: Antoni Jaźwiński, twórca głośnej w swoim czasie metody dopomagania pamięci przy nauczaniu, którego dzieło wydane w r. 1829 po włosku, było trzy razy tłómaczone na język polski, a dalej generał Józef Bem („Expose general de la methode mnemonique polonaise“, Paryż 1839, II wydanie 1842). Nazwiska tych autorów wymieniają niemieckie źródła i leksykony, byłoby też pożądane, aby w Polsce zajęto się przypomnieniem działalności naukowej gen. Bema w tej dziedzinie.

Dodać jednak należy, że różnorodne pomysły obrazkowe, mające dopomagać pamięci, były często tak zawiłe, iż stanowiły istne rebusy i wymagały dłuższego wysiłku, by je odcyfrować.

W związku ze znakami mnemotechnicznemi można tu jeszcze zarejestrować interesujące próby obrazowania alfabetu figurami ludzkiemi, okazami fauny lub flory itp., aczkolwiek takie znaki, mające może ułatwiać dziecku spamiętanie kształtu litery, wchodzą już w zakres ornamentyki. Obok reprodukujemy jeden z takich alfabetów z początku XVII wieku. Dla młodzieży szkolnej może być jednak pociągającą rozrywką rysunkowe projektowanie liter alfabetu przez stosowanie np. kształtu przedmiotów domowych czy sprzętów gospodarskich, przy równoczesnem dążeniu do użycia najprostszych wzorów.

Gra w piętnastkę.

Jest to przyjemna rozrywka amerykańskiego pochodzenia, mająca nawet dosyć osobliwą przeszłość. Wynalazcą jej był pewien głuchoniemy w roku 1878, a gra rozpowszechniła się tak szybko, że przy-

brała nawet cechy epidemji. Zabawiano się nią nietylko podczas wypoczynku po domach, w ogrodach i na wycieczkach, ale także podczas podróżowania, a nawet w biurach i urzędach, i to tak namiętnie, że aż musiano wydawać specjalne zarządzenia, zabraniające zajmowania się tą grą w lokalach biurowych.

Gra jest nadzwyczaj prosta i ma tę zaletę, że nie potrzeba do niej partnera, że zatem można się nią zabawiać każdej chwili. Również przygotowanie jej jest nader proste. Na kawałku kartonu lub papieru należy wyrysować kwadrat i podzielić go na 16 równych kwadracików, oraz wyciąć z kartonu 15 krążków lub kwadracików, i opatrzyć je liczbami od 1 do 15. Krążki te odwraca się liczbami do spodu, miesza i następnie rozmieszcza na polach kwadratowych na kartonie, pozostawiając wolny dolny prawy kwadracik. Potem po odwróceniu krążków liczbami do wierzchu, zaczyna się gra, polegająca na tem, aby krążki, przy wykorzystaniu owego wolnego pola, względnie następnego, które się stopniowo opróżni, tak przesuwać, aż uporządkuje się je wedle kolejności, jak oznaczono na rysunku. Można jednak wyznaczyć sobie z góry inną kolejność.

Rozwiązywanie, do którego opracowano nawet teorje matematyczne, dopuszcza olbrzymią ilość przesuwań, gdyż przy pierwszem rozmieszczaniu 15-tu liczb na polach kwadratów w ich kolejności możliwych jest 1,307,674,368.000 kombinacyj.

Znaczki pocztowe w zdobnictwie.

Wśród młodzieży, która szczególnie chętnie zbiera znaczki pocztowe, marnuje się nieraz bardzo dużo znaczków, szczególnie obiegowych oraz pospolitych dubletów. Znaczki takie można dobrze użyć do celów zdobniczych przy różnych ręcznych wyrobach drewnianych lub kartonowych, których sporządzaniem młodzież lubi się zajmować. Mogą tu wchodzić w rachubę szkatułki, pudełka, tacki, podstawki, ozdoby ścienne, a nawet kompozycje obrazkowe. Zadanie redukuje się do ułożenia ornamentu przez odpowiednie dobieranie kolorów i rozmieszczanie znaczków całych lub ich części. Takie zajęcie może wpływać dodatnio na rozwój zmysłu dekoracyjnego, a w koleżeńskiem gronie może być także tematem konkursów.

Na Formozie żyje Chińczyk, który pozyskał sobie szeroki rozgłos wykonywaniem ze znaczków pocztowych nader pomysłowych obrazów o dużych zaletach kompozycyjnych i kolorystycznych. Tworzy on obrazy w ten sposób, że na papierze nakreśla zarysy kompozycji, poczem całe pole wypełnia różnobarwnie znaczkami albo ich częściami. Obrazki takie, jako osobliwości, znajdują chętnych nabywców. Zreprodukowany tutaj jeden z tych oryginalnych obrazków chińskiego artysty przedstawia malowniczą łódkę. Na obrazku tym zwraca uwagę, że artysta pomysłowo zużytkował ozdobne znaczki jako flagi okrętowe.

Amerykańskie temperatury.

W Ameryce musi być wszystko naturalnie amerykańskie, to znaczy: musi wyrażać się wielkiemi liczbami. To też m. in. w Ameryce trafiają się mrozy i upały, określane kilkudziesięciu stopniami. Takie liczby podają amerykańskie telegramy i takie liczby powtarza się u nas. Powoduje to błąd, gdyż w Ameryce jest w użyciu termometr Fahrenheita o podziałce znacznie różniącej się od podziałki używanego u nas termometru Celsiusza, opartego na układzie metrycznym. Mianowicie punkt 0° C. jest u Fahrenheita oznaczony liczbą 32, a 100° C. — liczbą 212.

Zamieszczona obok częściowa porównawcza podziałka stopni C. i F. okazuje, jak silnie zaznaczają się różnice liczbowe w obu termometrach.

Aby upały amerykańskie określić naszą skalą, należy odnośne stopnie F.

Oryginalny obrazek chińskiego artysty, wykonany ze znaczków pocztowych.

przerachować na stopnie C. Służą do tego następujące formułki:

1° C. = 9/5 t. + 32° F. 1° F. = 5/9 t. — 32° C.

U nas w ostatnich dwu latach gorąco dochodziło czasem do 40° C. Na termometrze Fahrenheita odpowiada taka ciepłota 104 stopniom. Jeżeli zaś telegramy z Nowego Yorku głoszą, że upały dochodzą tam do 70 stopni, to po przerachowaniu skali Fahrenheita na miarę europejską okaże się, że te amerykańskie upały sięgają zaledwie ponad 20° C.

Najstarszy polski rebus.

Rebusy sięgają swemi początkami starożytności rzymsko-greckiej. W Polsce, gdzie początkowo układano je w języku łacińskim, znajdują się w rękopisach z XVI wieku. Z tych też czasów pochodzi reprodukowany tutaj rebus, ułożony już w języku polskim i uważany za najstarszy polski rebus. Mieści się on w rękopiśmiennym pamiętniku (silva rerum) rodziny Sasinów Kaleczyckich z ziemi brzeskiej i jest w górnej części uszkodzony, zapewne przez myszy. Autor rebusu nie ufał widocznie konceptowi swych czytelników, gdyż obrazki rebusowe objaśniał jeszcze osobnym niezgrabnym wierszykiem, ale i to objaśnienie uległo miejscami uszkodzeniom.

Ten ułamkowy rebus, bez dwóch pierwszych wierszy, odczytuje Z. Gloger następująco:

Zapomnisz i tu w gędźbie, co się przedtym działo,
Nie narzekay na to, iuż z wiatrem uleciało.
Raczey ziedz kuropatwę albo karpia dzwono,
a piyi to wino czyście (do czysta), coć go postawiono.
Tylko cię ta o to proszę, nie mieć pod stół kości,
Bo gdy o nie zwadzą się psy, naczynią przykrości.
A jeśli wypiec umiesz, poydziemy prym z słowiki.
Jeżeli skakać wolisz, wyskocz do muzyki.
Naydziesz tu porządne łyżki na warcaby i karty.
Jeśli więc o sen nie dbasz, iedźże w pole z charty.

Szarady z przed stu lat.

Dawne polskie szarady różniły się swą budową od dzisiejszych, gdyż nie operowały kombinowaniem treści zgłosek szukanego wyrazu, lecz opisowo ujmowały temat zagadki, w formie dowcipnego wierszyka. Taka budowa często utrudniała odgadnięcie, gdyż dowcip dopuszczał nieraz celowo dwuznaczność, ale za to przy drukowanej szaradzie umieszczano rozwiązanie, tak że wierszyk szaradowy nabierał raczej znaczenia żarciku towarzyskiego.

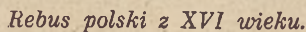
Jako przykład takich dawnych rozrywek umysłowych przytaczamy tutaj dwie szarady z kalendarza na rok 1831, tj. z przed równo stu lat, nie podając zresztą ich rozwiązania:

I.

Tem do pięknej kobiety podobnym się staję,
Że wszystkim grzeczne pokazuję lice.
Serca mego tajemnice
Jednemu tylko wydaję,
Który kiedy mnie posiędzie,
Chcąc osiągnąć me skrytości,
Korzysta z mojej słabości
I trochę gwałtem dobędzie.
Ale temi zalety
Różnię się od kobiety,
Że skoro komu oświadczę kochanie,
To w mojem sercu niezmiennie zostanie.

II.

Bez czułości, z zimną głową,
Mam jednak skłonność takową,
Że się przywiązuję szczerze
Do tej, która mnie wybierze.
Zazdrośnie kryjąc jej wdzięki,
Karzę płochość śmiałej ręki.
Czasem moja zbytnia tkliwość
Pobudza jej niecierpliwość;
Wtenczas mnie odrzuca sroga.
Dla kochanków to przestroga.

Rebus polski z XVI wieku.

O zajęciach i rozrywkach niewieścich.

W „Opisie obyczajów i zwyczajów za panowania Augusta III“, ks. Andrzeja Kitowicza (1728—1804), znajdują się pod wyżej podanym nagłówkiem następujące relacje:

„Biała płeć szlacheckiej kondycji zabawiała się szyciem i haftowaniem na bębenkach i krosienkach, tudzież robieniem pończoch. Damy wysokiego urodzenia najwięcej zabawiały się wiązaniem siatki z cienkiej nici białej, której do stroju swego na głowę zamiast koronek i na fartuchy używały. Oprócz tego niektóre pobożne robiły do kościołów: alby, tuwalnie i ornaty. Taż sama zabawa była dam majętnych miejskiej kondycji.

Młodzież obojej płci zabawiała się różnemi igraszkami uczciwemi, a to w godziny wieczorne, najwięcej w dni uroczyste, aby się w próżnowaniu nie nudziła. Te zaś igraszki działy się w obecności starszych, dozierających przystojności. Igraszki te były: ślepa babka, gdy jedna osoba z zawiązanemi oczami póty musiała biegać po izbie, póki innej z kompanji grających a odzywających się mruczeniem ślepej babie nie złapała. Druga igraszka zależała na pytaniach i odpowiedziach, np. na pytanie: na co się słoma przyda? — każdy kolejno musiał odpowiedzieć po kilka razy, a zawsze co innego, gdy zaś nie mógł prędko odpowiedzieć musiał dać fant, który po skończonej grze musiał wykupić jakąś pokutą od siedzącej obok osoby naznaczoną. Która to kara nakazywana allegorycznie, niejednego nowicjusza lub nowicjuszkę wstydu i kłopotu nabawiała, np. gdy kazano przynieść węgiel rozpalony w uchu (a to znaczyło ucho od klucza), albo polecono pannie, aby pokazała gołe kolano (co znaczyło łokieć u ręki), która zaś tego nie wiedziała, zabierała się do ucieczki od takiego dekretu. Toż dopiero naśmiawszy się z niej dopowiedziano, co miała pokazać. Temi i tym podobnemi zabawami uprzyjemniała sobie młodzież wieczory świąteczne“

Takie, dla nas może „nazbyt niewinne“ rozrywki z przed 2 wieków zapewne i dziś jeszcze żyją po „zapadłych kątach“.

Józef Ben Akiba.

Najwybitniejszy uczony żydowski z II-go wieku po Chr., stracony przez Rzymian w r. 135. Jemu przypisywane powiedzenie: „Wszystko to już było“ pochodzi z dramatu Gutzkowa „Uriel Akosta“, w którym występuje rabim Akiba, wypowiadający to zdanie. (Według mantuańskiego egzemplarza Hagady z r. 1560).

Sonet do baby.

Babo, o babo przedziwnego smaku!
Zdobi cię lukier różanemi wzory,
Kolorowego nie szczędzono maku
I w czub ci wpięto pęk bukszpanu spory.

Lekkaś, że dmuchnąć i nie będzie smaku,
Wskróś cię przejęły pachnące wapory,
I nikt w perfekcji twej nie znajdzie braku,
Choćby to krytyk był zaiste skory.

„Jako puch jesteś“ — tak wyrzekł poeta,
Który na babach znał się także przecie,
A ja to stwierdzam i wierzę poecie,

Bowiem największa dziś baby zaleta,
A gospodyni chluba i podnieta,
Gdy skosztowawszy: „jak puch!“ —
im powiecie.

(Z literatury humorystycznej XIX w.).

POLSKA LOTERJA PANSTWOWA.

Loterja Państwowa została założona w Polsce w 1920 r., na mocy ustawy z dnia 26 marca 1920 r., której artykuł 1. postanawia, „że organizowanie i prowadzenie wszelkiego rodzaju loteryj na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej jest monopolem Państwa". Rozporządzenie wykonawcze Ministra Skarbu do tej ustawy powierza Generalnej Dyrekcji Loterji Państwowej, utworzonej przy Ministerstwie Skarbu, zarząd i kierownictwo monopolu loteryjnego, a w szczególności Polskiej Państwowej Loterji Klasowej.

Organizacja handlowa Loterji Klasowej opiera się na rozrzuconej na całym obszarze Państwa sieci kolektur, ustanowionych przez Generalną Dyrekcję Loterji Państwowej, które zajmują się rozsprzedażą losów. Generalna Dyrekcja Loterji Państwowej sama, jako taka, losów bezpośrednio graczom nie sprzedaje, ani też nie zatrzymuje żadnego losu. W każdym roku przeprowadza się zasadniczo dwie loterje klasowe; plan każdej rozgrywa się w pięciu klasach, ilość zaś wypuszczonych losów jest ustalona do każdej loterji oddzielnie. Zasada Polskiej Państwowej Loterji Klasowej polega na tem, że każdy poszczególny numer losu, nabyty do I-ej klasy, daje prawo do brania udziału w grze wszystkich pięciu klas odnośnej loterji, o ile został przez gracza do dalszych klas odnowiony i o ile nie został wylosowany w jednej z tych klas. Nadmienić należy, że ostatnia piąta klasa ze swoją wielką ilością i wysokością wygranych i premij daje najkorzystniejsze szanse wygrania. Ogółem wygrywa zawsze połowa losów wypuszczonych.

Sam proces ciągnienia przeprowadza publicznie Komisja Rządowa przy współudziale dwóch obywateli, jako delegatów miasta przez Prezydenta miasta zaproszonych. Wyciąganie numerów i wygranych z kół szczęścia dokonuje się przez nieletnie sieroty z zakładów dobroczynnych.

Polska Państwowa Loterja Klasowa, jako przedsiębiorstwo państwowe wykazuje pod względem dochodowym bardzo korzystne wyniki dla Skarbu Państwa, przyczem zauważyć należy, że cały dochód uzyskany ze sprzedaży losów, po potrąceniu tylko kosztów administracyjnych i kosztów sprzedaży, przeznaczony jest zawsze, według ustalonego zgóry planu gry, na wygrane, z których 18% potrąca się na rzecz Skarbu Państwa, a 2% na prowizje kolektorów. Czysty dochód z loterji na rzecz Skarbu Państwa stale wzrasta, a dane cyfrowe tegoż za ostatnie 5 lat przedstawiają się następująco:

za rok 1925 —	6,202.733 zł.		za rok 1928 —	15,828.863
„ 1926 —	7,847.763 „		„ 1929/30 —	17,000.000
„ 1927 —	11,291.335 „			(przewidziano).

Jednak Państwowy Monopol Loteryjny jest nietylko źródłem dochodów Skarbu Państwa, lecz również spełnia zadanie społeczne, polegające na możliwie doskonałem ujęciu wrodzonej ludziom namiętności szukania szczęścia drogą hazardu. Pod tym względem Polska Loterja Państwowa w przeciwieństwie do loteryj zagranicznych drogą odpowiedniego unormowania ceny losu i przez wykluczenie loteryj liczbowych chroni przed pauperyzacją sfery uboższe, a przez korzystniejsze niż w innych loterjach skonstruowanie planów gry zapewnia swym graczom lepsze szanse wygrania. Dowodem tego jest zwłaszcza obecny plan 22 loterji, który zapewnia połowie graczy wygraną i daje główną wygraną w wysokości miljona złotych, a pozatem cały szereg wielkich wygranych i premij.

PLAN 22-ej POLSKIEJ PAŃSTWOWEJ LOTERJI KLASOWEJ

210.000 losów na które pada w pięciu klasach 105.000 wygranych i 23 premij.

Cena całego losu wraz z kosztami wynosi w każdej klasie 40 Złotych.

PIERWSZA KLASA.
Ciągnienie 18 i 20 listopada 1930 r.

Wygrane		Złotych	Złotych
1	w kwocie	100.000	100.000
1	„	50.000	50.000
1	„	20.000	20,000
1	„	10.000	10.000
2	po	5.000	10.000
3	„	2.000	6.000
6	„	1.000	6.000
10	„	500	5.000
25	„	400	10.000
50	„	200	10.000
200	„	150	30.000
4700	„	100	470.000
5.000	wygranych	Złotych	727.000

DRUGA KLASA.
Ciągnienie 16 i 18 grudnia 1930 r.

Wygrane		Złotych	Złotych
1	w kwocie	100 000	100.000
1	„	50.000	50.000
1	„	20.000	20.000
1	„	10.000	10.000
2	po	5.000	10.000
3	„	2;000	6.000
6	„	1.000	6.000
10	„	500	5.000
25	„	400	10.000
50	„	300	15.000
200	„	200	40.000
4700	„	150	705.000
5.000	wygranych	Złotych	977.000

TRZECIA KLASA.
Ciągnienie 13 i 15 stycznia 1931 r.

Wygrane		Złotych	Złotych
1	w kwocie	100.000	100.000
1	„	50.000	50.000
1	„	20 000	20.000
1	„	10.000	10.000
2	po	5 000	10.000
3	„	2.000	6.000
6	„	1.000	6.000
10	„	600	6.000
25	„	500	12.500
50	„	300	15.000
200	„	250	50.000
4700	„	200	940.000
5.000	wygranych	Złotych	1,225.000

CZWARTA KLASA.
Ciągnienie 10 i 12 lutego 1931 r.

Wygrane		Złotych	Złotych
1	w kwocie	100.000	100.000
1	„	50.000	50 000
1	„	20.000	20.000
1	„	10.000	10.000
2	po	5.000	10.000
3	„	3.000	9.000
6	„	1.000	6 000
10	„	700	7.000
25	„	500	12.500
50	„	400	20.000
200	„	300	60.000
4700	„	250	1,175.000
5.000	wygranych	Złotych	1,479.500

PIĄTA KLASA.
Ciągnienie: 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31 marca. 1, 2, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15 i 18 kwietnia 1931 r.

NAJWIĘKSZA WYGRANA
w szczęśliwym wypadku
MILJON 1,000.000 ZŁOTYCH

Wygrane		Złotych	Złotych
1	PREMJA w kwocie	300.000	300.000
1	PREMJA w kwocie	200.000	200.000
1	PREMJA w kwocie	100.000	100.000
5	Premij po	5.000	25.000
5	„ „	4.000	20.000
5	„ „	3.000	15.000
5	„ „	1.850	9.250
1	Wygrana	400.000	400.000
1	„	200.000	200.000
1	„	100.000	100.000
2	Po	75.000	150.000
3	„	50.000	150.000
5	„	25.000	125.000
10	„	20.000	200.000
20	„	15.000	300.000
40	„	10.000	400.000
80	„	5.000	400.000
150	„	3.000	450.000
500	„	2.000	1,000.000
1.000	„	1.000	1,000.000
78.187	„	250	19,546.750
85.000	wygranych i 23 premje	ZŁOTYCH	27,591.000

Rozgrywki ligowe pod biegunem.

Zawody lekkoatletyczne pod równikiem.

Część informacyjna.

Miary.

W Polsce *legalnemi jednostkami miar są jednostki miar układu metrycznego*, na mocy dekretu Naczelnika Państwa o miarach z dn. 8 lutego 1919 r. (Dz. Praw P. P. Nr. 15, poz. 211). W r. 1925 Polska przystąpiła do Międzynarodowej Konwencji Metrycznej z 1875 r. i do Międzynarodowej Konwencji dodatkowej Metrycznej z 1921 r. Legalnemi są te narzędzia miernicze, które pod względem wykonania i działania odpowiadają przepisom o warunkach legalizowania, wydanym przez Główny Urząd Miar.

Miary długości.

a) metryczne:

Metr *(m)*	=	10 dm = 100 cm = 1000 mm
Kilometr *(km)*	=	1000 m
Decymetr *(dm)*	=	0'1 m
Centymetr *(cm)*	=	0'01 m
Milimetr *(mm)*	=	0'001 m

b) niemetryczne:

Mila geograficzna	=	7420'4 m
Mila morska	=	1852 m
Yard	=	3 stopy ang. = 36 cali = 91'43992 cm
Mila angielska	=	1609 m
Sążeń austrjacki	=	6 stóp austr. = 72 cali = 1'8965 m
Toise	=	6 stóp franc. = 72 cali = 72'12 linij = 1'94909 m
Sążeń polski	=	3 łokcie = 6 stóp = 1'728 m
Mila polska	=	8534 m
Sążeń rosyjski	=	3 arszyny = 2'1336 m
Wiorsta	=	500 sążni = 1066'8 m

Miary powierzchni.

a) metryczne:

Metr kwadratowy *(m^2)*	=	100 dm^2 = 10.000 cm^2 = 1.000,000.000 mm^2
Ar *(a)*	=	100 m^2
Hektar *(ha)*	=	100 a = 10.000 m^2
Kilometr kw. *(km^2)*	=	1.000,000 m^2

b) niemetryczne:

Morg austrjacki	=	57'546 a
Morg pruski	=	25'532 a
Akr angielski	=	40'569 a
Morg polski	=	55'987 a
Dziesięcina	=	109'25 a
Włóka = 30 mórg	=	16 ha 79'61 a

Miary objętości.

a) metryczne:

Metr sześcienny *(m^3)*	=	1000 dm^3 = 1,000.000 cm^3 = 1.000.000.000 mm^3

b) niemetryczne:

Litr *(l)*	=	1.000027 dm^3
Hektolitr *(hl)*	=	100 l
Gallon amerykański	=	3'7854 l
Gallon angielski	=	4'5435 l
Korzec	=	32 garnców = 128 l
Garniec	=	4 l
Beczka rosyjska	=	40 wiader = 491'96 l

Miary masy.

a) metryczne:

Kilogram *(kg)*	=	100 dkg = 1000 gr
Tonna *(t)*	=	1000 kg
Cetnar metryczny *(q)*	=	100 kg
Dekagram *(dkg)*	=	0'01 kg
Gram *(g)*	=	0'001 kg
Decygram *(dg)*	=	0'1 g
Centygram *(cg)*	=	0'01 g
Miligram *(mg)*	=	0'001 g

b) niemetryczne:

Funt angielski	=	16 uncyj = 7000 gramów = 453'5926 g
Funt austrjacki	=	560'01 g
Funt polski	=	32 łutów = 405'5 g
Funt pruski	=	467'711 g
Funt rosyjski	=	1/40 puda = 409'511 g
Karat holenderski	=	0'2051 g

Taryfa pocztowo-telegraficzna.

I. Obrót wewnętrzny.

(Wraz z Gdańskiem).

Listy prywatne: do wagi 20 g — 25 gr.; ponad 20 g do 250 g — 50 gr.; ponad 250 do 500 g — 80 gr.

Listy urzędowe: do wagi 20 g — jak za listy prywatne; ponad 200 do 250 g — 50 gr.; ponad 250 do 2.000 g — 70 gr.

Kartki pocztowe: pojedyncze — 15 gr.; z odpowiedzią — 30 gr.

Druki: do wagi 25 g — 5 gr.; ponad 25 do 50 g — 10 gr.; ponad 50 do 100 g — 15 gr.; ponad 100 do 250 g — 25 gr.; ponad 250 do 500 g — 50 gr.; ponad 500 do 1.000 g — 60 gr.; tylko pojedynczo wysyłane tomy — 70 gr. Druki urzędowe do 250 g — jak za druki prywatne; ponad 250 do 2.000 g — 40 gr.

Druki dla ociemniałych: do wagi 5.000 g — 5 gr.

Próbki towarów: do wagi 250 g — 25 gr.; ponad 250 do 500 g — 50 gr.

Papiery handlowe: do wagi 250 g — 25 gr.; ponad 250 do 500 g — 50 gr.; ponad 500 do 1.000 g — 60 gr.

Przesyłki mieszane: do wagi 250 g — 25 gr.; — ponad 250 do 500 g — 50 gr.; ponad 500 do 1.000 g — 60 gr.

Listy wartościowe: za listy wartościowe pobiera się oprócz opłaty jak za list polecony odpowiedniej wagi, należytość asekuracyjną: do 1.000 zł. podanej wartości — 50 gr.; do 5.000 zł. podanej wartości — 100 gr.; do 10.000 zł. podanej wartości — 200 gr.; za każde dalsze 10.000 zł. — 200 gr., oraz dopłatę dodatkową, bez względu na wagę lub wysokość podanej wartości — 10 gr.

Paczki: (w obrocie z W. M. Gdańskiem obowiązuje taryfa zagraniczna). Opłata za paczki prywatne i urzędowe zwykle wynosi: do wagi 1 kg — 100 gr.; ponad 1 do 5 kg — 200 gr.; od 5 do 10 kg — 300 gr.; od 10 do 15 kg — 500 gr.; od 15 do 20 kg — 600 gr., oraz opłata dod. bez względu na wagę paczki — 10 gr.

Przekazy: do 10 zł. — 15 gr.; ponad 10 do 25 zł. — 30 gr.; od 25 do 50 zł. — 45 gr.; od 50 do 100 zł. — 65 gr.; od 100 do 250 zł. — 90 gr.; od 250 do 500 zł. — 130 gr.; od 500 do 750 zł. — 175 gr.; od 750 1000 zł. — 215 gr. Za przekazy telegraficzne, oprócz należytości powyższych — należytość manipulacyjna za sporządzenie telegramu przekazowego 20 gr.; należytość za telegram i należytość za pośpieszne doręczenie (o ile nie chodzi o przekazy adresowane posterestante, lub do miejscowości należącej do zamiejscowego okręgu doręczeń).

Należytości dodatkowe: za przyjęcie przez listonosza wiejskiego: listu wartościowego, przekazu pocztowego lub przekazu P. K. O. (w obrocie wewnętrznym i zagranicznym) — 20 gr.; paczki za każde 5 kg wagi (w obrocie wewn. i zagr.) — 30 gr.

Po nadaniu: zmiana adresu lub zarządzenie zwrotu wynosi — 75 gr.; za doręczenie paczek w miejscowym okręgu doręczeń, w Warszawie do 5 kg — 50 gr.; do 10 kg — 60 gr.; do 15 kg — 100 gr.; do 20 kg — 120 gr.; w urzędach I i II klasy: do 5 kg — 40 gr.; do 10 kg — 50 gr.; do 15 kg — 80 gr.; do 20 kg — 100 gr.; w innych urzędach: do 5 kg — 30 gr.; do 10 kg — 40 gr.; do 15 kg — 70 gr.; do 20 kg — 90 gr.; za doręczenie przez listonosza wiejskiego paczki za każde 5 kg — 30 gr.

Telegramy: miejscowe i zamiejscowe zwykłe, opłata od wyrazu — 15 gr.; Pilne: opłata od wyrazu — 45 gr. Oprócz opłat, wyszczególnionych w taryfie, pobiera się ponadto za każdy telegram w obrocie wewnętrznym opłatę dodatkową — 50 gr.

II. Obrót zagraniczny.

Listy: do wagi 20 g — 50 gr.; za każde dalsze 20 g — 30 gr.; do Austrji, Czechosłowacji Rumunji i Węgier: do wagi 20 g — 40 gr.; za każde dalsze 20 g — 30 gr. Najwyższa dopuszczalna waga: 2 kg.

Kartki pocztowe: pojedyncze lub za każdą część kartki z opłaconą odpowiedzią — 30 gr., do Austrji, Czechosłowacji, Rumunji i Węgier — 25 gr.

Druki: za każde 50 g — 10 gr. Najwyższa waga 2 kg. Waga pojedynczo wysyłanych tomów może wynosić 3 kg.

Druki dla ociemniałych: za każde 1000 g — 5 gr.; najwyższa waga 3 kg. Do Austrji, Czechosłowacji, Rumunji i Węgier do wagi 3000 g — 5 gr.

Próbki towarów: za każde 50 g — 10 gr., najmniej 20 gr. Najwyższa waga 500 g.

Papiery handlowe: za każde 50 g — 10 gr., najmniej jednak 50 gr. Najwyższa waga 2 kg.

Przesyłki mieszane: za każde 50 g — 10 gr., najmniej jednak 20 gr., jeśli przesyłka składa się z druków i próbki towarów. W innych wypadkach najmniej 50 gr. Najwyższa waga 2 kg, warunki — jak w obrocie wewnętrznym.

Listy wartościowe: jak za list polecony odpowiedniej wagi i ponadto należytość od deklarowanej wartości za każde 300 zł. lub części tychże — 50 gr. Podana wartość nie może przekraczać 5.000 franków w złocie.

Paczki: opłaty różne — zależnie od kraju przeznaczenia i od drogi przewozu — oznaczone szczegółowo w zagranicznej taryfie paczkowej.

Przekazy: do Austrji, Belgji, Bułgarji, Czechosłowacji, Danji, Estonji, Finlandji, Francji z kolonjami, Gdańska, Hiszpanji z kolonjami, Holandji z kolonjami, Kanady, Łotwy, Maroka franc., Norwegji, Rumunji, terytorjum Saary, Stanów Zjedn. Am. Płn., Szwajcarji, Szwecji, Tunisu franc., Węgier, W. Brytanji, Włoch z kolonjami i Watykanu.

Należytości dodatkowe: polecenie przesyłki pocztowej — 50 gr.; zwrotne poświadczenia odbiorów, żądanych przy nadaniu — 50 gr.; żądane po nadaniu — 100 gr.; zwrotne poświadczenie wypłaty, żądane przy nadaniu — 50 gr.; za listy — 100 gr.; za paczki — 80 gr.

Telegramy: opłaty różne (zależnie od kraju przeznaczenia i od drogi) oznaczone szczegółowo w zagranicznej taryfie telegraficznej.

Opłaty stemplowe.

Czeki: jeżeli wystawca wręczył go innej osobie przed dniem oznaczonym datą wystawienia, albo jeżeli w czeku wystawca jest zarazem trasatem . . . . 0'3%

Jeżeli nie zachodzą powyższe warunki, albo gdy na czeku wystawcą i trasatem są dwa oddziały tego samego przedsiębiorstwa — wolne są od opłaty.

Obligi, skrypta dłużne, rewersy: zasadniczo od sumy . . . . . . 0'5%

Pełnomocnictwa: zasadniczo . . zł. 3.—

Upoważniające do zastępstwa w sprawie należącej w I instancji do sądu pow. (pokoju) przem. lub kup., do 100 zł., wolne od opłaty.

Ponad 100 zł. . . . . zł. 1.—

Upoważniające do zastępstwa w sprawie należącej w I instancji do urzędu rozjemczego do spraw najmu . . . . zł. 1.—

W sprawach karno-sądowych, karno-admin. lub karno-skarb. — wolne od opłaty.

Substytucyjne — wolne od opłaty.

Do odbioru sumy do 500 zł. — wolne od opłaty.

Powyżej tej sumy . . . . zł. 1.—

Pocztowe — wolne od opłaty.

Do odbioru sumy powyżej 500 zł., należnej ze stosunku służb., lub z tytułu zwrotu wkładki w P. K. O. — wolne od opłaty.

Poza wypadkami wspomnianemi powyżej 500 zł. . . . . zł. 1.—

Podania: do urzędów państwowych od I-go arkusza zasadniczo . . . . zł. 3.—

Od dalszego arkusza, jakoteż od załączników zł. —50

Podania: od każdego załącznika . . zł. —50

Papiery wartościowe, jako załączniki — wolne od opłaty.

Dodatkowe, z przedłożeniem załączników zł. —50

Gdy petent żąda zmiany decyzji w przedmiocie daniny publicznej, przy sumie spornej do 50 zł. — wolne od opłaty.

Przy sumie spornej ponad 50 do 100 zł. . zł. 2.—

Pokwitowania: z odbioru pieniędzy, papierów wartościowych i innych przedmiotów zasadniczo do wartości 50 zł. — wolne od opłaty.

Powyżej tej wartości . . . . zł. —20

Umieszczone na rachunkach, a tyczące się należności stwierdzonej rachunkiem — wolne od opłaty.

Wydane w obrocie wewn. jednego i tegosamego przedsiębiorstwa — wolne od opłaty.

Stwierdzające odbiór pensji służb. lub poborów — wolne od opłaty.

Stwierdzające uiszczenie sumy należnej z weksla, czeku i inne mniej ważne — wolne od opłaty.

Z przyjęciem podania przez urząd . . zł. —20

Rachunki: do kwoty 20 zł. — wolne od opłaty.

Ponad 20 zł. — do 50 zł. . . . . zł. —10

Za każde dalsze 50 zł. . . . . zł. 10.—

Zagraniczne podlegają opłacie jak krajowe.

Świadectwa: zasadniczo . . . . zł. 3.—

Szkolne — wolne od opłaty.

Wydane przez sądy, podlegają opłatom sądowym.

Weksle: in blanco (bez wymienienia sumy) . . . . zł. 30.—

Wtóropis weksla, oraz odpis weksla zaopatrzony bądź w indos, bądź w porękę wekslową, podlega opłacie, jak weksel.

Wtóropis weksla, na którego przedniej stronie zaznaczono, że służy celem przesłania do przyjęcia, a odwrotną stronę przekreślono — wolny od opłaty.

Wystawione zagranicą podlegają opłacie jeżeli: miejsce płatności lub miejsce wymienione obok nazwiska trasata (przekazanego) znajduje się w Polsce,

gdy weksel opiewa na walutę polską przy wekslu wystawionym zagranicą,

gdy weksel jest zaskarżalny w Polsce.

Weksel zagraniczny należy ostemplować przez przedłożenie go kasie skarbowej. Dodatkowo ostemplować weksla nie wolno. Karę opłacają ci, którzy podpisali weksel przed jego należytem ostemplowaniem. Kara wynosi przy wadliwem ostemplowaniu lub nieostemplowaniu 25-krotną należność.

ZWIERZYNA	Styczeń	Luty	Marzec	Kwiecień	Maj	Czerwiec	Lipiec	Sierpień	Wrzesień	Październik	Listopad	Grudzień
Łosie-byki	■	■	■	■	■	■	■	■			■	15 ■
Jelenie-byki, daniele, rogacze	■	■	■	■	■	■	■	■			■	■
Sarny-kozły — woj. poznańskie i pomorskie	■	■	■	■	■ 15							
Sarny-kozły — reszta województw		■	■	■ 20								
Zające szaraki — woj. poznańskie i pomorskie	15 ■	■	■	■	■	■	■	■	■			
Zające szaraki — inne województwa		■	■	■	■	■	■	■				
Zające bielaki		15 ■	■	■	■	■	■	■	■	■		
Borsuki	■	■	■	■	■	■	■	■				
Wiewiórki			■	■	■	■	■	■	■	■		
Głuszce koguty	■	■	■ 5		15 ■	■	■	■	■	■	■	■
Cietrzewie koguty						■	■	■ 15				
Cietrzewie kury w województwie wileńskiem, nowogrodzkiem, białostockiem, poleskiem i wołyńskiem	■	■	■	■	■	■	■	■			■	■
Jarząbki		■	■	■	■	■	■	■ 15				
Pardwy		■	■	■	■	■	■	■ 15				
Bażanty koguty		■	■	■	■	■	■	■				
Kuropatwy — w woj. wileńskiem, nowogrodzkiem, białostockiem, poleskiem i wołyń.	■	■	■	■	■	■	■	■			■	■
Kuropatwy — w innych województwach	■	■	■	■	■	■	■	■				■
Przepiórki	od przylotu do 31 sierpnia											
Słonki					15 ■	■	■	■ 15				
Dzikie kaczory						■	■ 10					
Dzikie kaczki (samice i młode) oraz inne ptactwo wodne i błotne			■	■	■	■	■ 0					
Dzikie łabędzie i dzikie gęsi					15 ■	■	■					
Dropie, dropie kamionki, dzikie gołębie, drozdy, kwiczoły, paszkoty		■	■	■	■	■	■	■ 15				
Ptaki krukowate i drapieżne (z wyjątkiem jastrzębi gołębiarzy, krogulców wron i srok)		■	■	■	■	■	■	■ 15				
Zubry, bobry, kozice świstaki. Samice i cielęta: łosia, jelenia i daniela. Sarny, o i koźlęta. Niedźwiedzice od niedźwiedziątek. Głuszce-kury, b anty-kury, czarne bociany.	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Przez cały rok wolno polować na wilki, wydry, kuny domowe (kamionki), tchórze, gronostaje, łasice, króliki, jastrzębie, gołębiarze, krogulce, sroki, wrony, oraz podbierać jaja, wybierać pisklęta i niszczyć gniazda wymienionych ptaków.

Kto wbrew przepisom poluje na żubra, karany będzie grzywną do 5.000 zł., oraz aresztem do 6 miesięcy, na samicę łosia, na bobra lub kozicę, grzywną do 2.500 zł., oraz aresztem do 6 miesięcy, na inne zwierzęta wyżej wymienione — grzywną do 500 zł., oraz aresztem do 6 tygodni.

Po upływie 10 dni od rozpoczęcia czasu ochronnego sprzedawanie, kupowanie, przewożenie i przenoszenie objętej ochroną zwierzyny, oraz świeżych jej skór, jakoteż podawanie tej zwierzyny w jadłodajniach jest zabronione karą grzywny do 500 zł., lub aresztem do 6 tygodni, nadto zwierzyna lub świeże jej skóry ulegają konfiskacie.

Skala wekslowa.

Weksle wystawione w Polsce — zasadniczo:

	do	50 zł.	zł.	— 20
ponad	50 zł. ..	100 „	„	— 30
„	100 „ „	200 „	„	— 60
„	200 „ „	300 „	„	— 90
„	300 „ „	400 „	„	1.20
„	400 „ „	500 „	„	1.50
„	500 „ „	600 „	„	1.80
„	600 „ „	700 „	„	2.10
„	700 „ „	800 „	„	2.40
„	800 „ „	900 „	„	2.70
„	900 „ „	1.000 „	„	3.—
„	1.000 „ „	2.000 „	„	6.—
„	2.000 „ „	3.000 „	„	9.—
„	3.000 „ „	4.000 „	„	12.—
„	4.000 „ „	5.000 „	„	15.—
„	5.000 „ „	6.000 „	„	18.—
„	6.000 „ „	7.000 „	„	21.—
„	7.000 „ „	8.000 „	„	24.—
„	8.000 „ „	9.000 „	„	27.—
„	9.000 „ „	10.000 „	„	30.—

Ponad 10.000 zł. od każdego zaczętego tysiąca „ 3.—

Kalendarzyk rybacki.

Czas ochrony.

1) Dla łososiów od 16 września do 15 marca;
2) dla troci od 16 września do 15 marca;
3) dla pstrągów od 16 września do 15 marca;
4) dla jaziów od 1 kwietnia do 31 maja;
5) dla lipieni od 1 marca do 31 maja;
6) dla głowacic od 16 marca do 15 maja;
7) dla świnek od 1 kwietnia do 15 maja;
8) dla wyrozubów od 1 kwietnia do 31 maja;
9) dla czopów od 1 kwietnia do 31 maja;
10) dla sandaczów od 16 kwietnia do 15 czerwca;
11) dla cyrt od 16 maja do 30 czerwca;
12) dla brzan i brzanek od 16 maja do 30 czerwca;
13) dla leszczów od 1 maja do 15 czerwca;
14) dla jesiotrów od 1 marca do 31 grudnia;
15) dla szczupaków od 1 marca do 15 kwietnia;
16) dla raków: a) dla samca od 1 października do 15 maja; b) dla samicy od 1 października do 31 lipca.

Nie mogą być sprzedawane, ani podawane w jadłodajniach: gatunki ryb i raki, wyszczególnione pod pozycjami 1—16, podczas oznaczonych czasów ochrony, z wyjątkiem pierwszych trzech dni tychże.

Nadto nie mogą być sprzedawane ani podawane:

jesiotry	niżej 100 cm		jazie	niżej 25 cm	
łososie	„ 50 „		lipienie	„ 25 „	
trocie	„ 50 „		świnki	„ 25 „	
sandacze	„ 40 „		klonki	„ 20 „	
głowacice	„ 40 „		pstrągi	„ 20 „	
wyrozuby	„ 40 „		cyrty	„ 20 „	
węgorze	„ 40 „		brzanki	„ 16 „	
czeczugi	„ 30 „		czopy	„ 16 „	
brzany	„ 30 „		raki	„ 8 „	
leszcze	„ 30 „				

Miara od początku głowy do końca płetwy ogonowej. Powyższy kalendarzyk obowiązuje dla Małopolski. Dla ziem b. zaboru niemieckiego i rosyjskiego obowiązują normy według dawnego ustawodawstwa niemieckiego względnie rosyjskiego.

Wartość opałowa.

Wartość opałowa, t. j. ciepło wywiązujące się przy spalaniu materjału, oznacza się ilością kaloryj gramowych, wydzielających się przy spalaniu 1 grama tego materjału przy stałem ciśnieniu i ostudzeniu

spalenia do temperatury początkowej. Najważniejsze materjały opałowe mają nast. wartość w kal/g:

Benzyna	10.160	Gaz świetlny przedwojenny	5.000
Drzewo suche miękkie	4.560	Gaz świetlny dziś. (na 1 dm³)	2.600
Drzewo s. twarde	4.900		
Koks ok. (na 1 dm³)	7.000	Węgiel k. (Karwina)	7.318
Nafta	11.000	Węgiel kamienny (Jaworzno)	5.235
Ropa (Bitków)	10.130	Węgiel brunatny (Glińsko)	3.670
Torf	2.800—4.000	Wodór	34.100
Węgiel kamienny (Dąbrowa)	7.540		

Humor i satyra.

ILUSTROWANY SPIS POTRAW.

babka

barszcz z uszkami

bitki w śmietanie

ziemniak w mundurku

jajko w koszulce

mostek cielęcy

Wrzos(?)

Objaśnienia od Redakcji:

Przy używaniu niniejszego Kalendarza należy zwrócić uwagę na następujące momenty:

Część astronomiczno-kalendarzowa w niniejszym Roczniku została wydatnie rozszerzona. Ten dział, stanowiący istotną część kalendarzową, opracowany jest w niniejszym tomie obszernie i bogato przez siły fachowe i stanowi pod tym względem jedyne w Polsce bezkonkurencyjne wydawnictwo kalendarzowe.

Dział kalendarzowy podaje zestawienie świąt dla wszystkich wyznań w Polsce.

Fazy księżyca zaznaczone są w tabelach miesięcznych konwencjonalnemi znakami: pełnia ©, ost. kwadra ☾, nów ●, pierwsza kwadra ☽.

Nazwy miesięcy są podane we wszystkich językach mniejszości narodowych w Polsce (w tabelach miesięcznych), oraz mniejszości wyznaniowych (przy kalendarzach odnośnych wyznań).

Kalendarzyk historyczny, jako dalszy ciąg naszego wzorowego kalendarzyka, w opracowaniu prof. dr. W. Bogatyńskiego, uwzględnia w tym roku przedewszystkiem rocznice, łączące się ze stuleciem powstania listopadowego. Nadto wprowadza szereg nowych dat, nierejestrowanych w poprzednim Roczniku.

Przysłowia ludowe w tabelach miesięcznych są dalszym ciągiem ludowych przysłów meteorologicznych, zawartych w poprzednich Rocznikach.

Znaki miesięczne w tabelach miesięcznych są reprodukcjami z Kalendarza z okresu powstania listopadowego.

Widoki miast przy kalendarzyku historycznym są dalszym ciągiem serji reprodukowanych w III Roczniku starych sztychów lub oryginałów, dotyczących przeszłości naszych miast.

Przy rozdziale astrologicznym należy uwzględnić horoskopy, zamieszczone w poprzednich Rocznikach.

Dział schematyczny w zakresie personalnym i adresowym podaje informacje z chwili redakcyjnego zamknięcia Kalendarza.

Daty statystyczne opierają się w przeważnej części na datach Gł. Urzędu Stat. Statystyka miast jest własna.

Spis rzeczy.

Część astronomiczna i kalendarzowa.

Opracował **dr. Jan Gadomski**, adjunkt Obserwatorjum astronomicznego w Warszawie.

(6 zdjęć, 3 wykresy).

Kalendarjum.

(26 zdjęć).

W znaku gwiazd.

Opracował **Jan Grzywiński**.

(23 zdjęcia, 3 wykresy).

Schematyzm Państwa Polskiego.

(29 zdjęć).

Kronika roku 1930.

(167 zdjęć).

Część literacko-naukowa.

(46 zdjęć, 1 mapka, 8 wykr., 3 rys.).

Przegląd statystyczny Polski.

(8 zdjęć, 10 wykresów).

Polska w statystyce światowej.

Świat w liczbach.

Z życia człowieka.

Sport polski w r. 1930.

Opracował Adam Obrubański.

Radjofonja w Polsce.

Opracował Ludwik Szczepański.

Przegląd szachowy.

Opracował Mieczysław Gałuszka.

Kronika w obrazach.

Rozmaitości.

Z dziejów fotografji.

Ze starych kalendarzy.

Dział rozrywkowy.

Dział informacyjny.

Humor i satyra.

Ogłoszenia.

Uzupełnienia i zmiany.

Str. 12, dział: Komety w roku 1931, uzupełnić: Kometa Enckiego spodziewana jest w czerwcu. Nadto pojawią się w czerwcu: kometa Tempel-Swiftta (czas obiegu około Słońca 568 lat) i kometa Tempel (654 lat).

Str. 61, dział: Urzędy wojewódzkie, zmienić: wojewoda lubelski — Świdziński Jerzy.

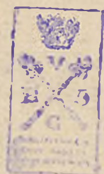
Str. 65, dział: Kościół ewangelicki, p. 4, zmienić: Superintendent ks. Władysław Semadeni zmarł dn. 15 X 1930 w Warszawie (w 65 r. życia).

Str. 70, dział: Dowództwa Okręgów Korpusów, zmienić: Nr. X — Przemyśl — gen. bryg. Stanisław Zosik-Tessaro.

Str. 70, dział: Korpus Ochrony Pogranicza, zmienić: Dowódca: płk. dypl. Jan Kruszewski.

Str. 96, w. 9 od dołu, zamiast: ...na podstawie wyników amatorskich poszukiwań naukowych..., ma być: ...amatorskich poszukiwań przygodnych...

Str. 117, dział: Kronika żałobna, uzupełnić: dn. 21 X 1930 zmarł w Warszawie Włodzimierz Perzyński, jeden z najwybitniejszych komedjopisarzy polskich ostatniej doby, w 52 roku życia.

CZĘŚĆ REDAKCYJNĄ KALENDARZA OPRACOWAŁ JAN GRZYWINSKI.

Zdjęcia fotograficzne reprodukowane w niniejszym roczniku Kalendrza „I. K. C.“ pochodzą w przeważnej części z Agencji Fotogr. „Światowid“, Warszawa (Nowogrodzka 26), Kraków (Wielopole 1), Poznań (św. Marcina 48).

Kto zobaczy

jeden raz jak młóci młocarnia szerokomłotna

„KUTNOWIANKA“

ten innej nie kupi
A kto ją posiada, z zadowoleniem każdemu mówi:

„KUP KUTNOWIANKA, a będziesz tak zadowolony jak ja“

A jeśli chcesz mieć dobry

SIEWNIK

rzędowy, to kup również krajowy, pod nazwą „KUTNOWIAK“ ze znakiem „kosiarz w słońcu“ a przekonasz się, że jest on lepszy i znacznie tańszy od zagranicznego.

Cenniki opisowe na młocarnie, kieraty, sieczkarnie, siewniki, rzędowe i inne wyroby, wysyła bezpłatnie.

PIOTR BISSENIK

Jeneralny Przedstawiciel
Fabryki „KRAJ“ 53

Warszawa, ul. Chmielna 26.

Udoskonalone maszyny

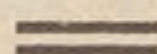
do wyrobu: dachówki cementowej, pustaków betonowych, cembrowiny studziennej, żłobów, słupów, płyt i rur

poleca
fabryka maszyn

Rzewuski i Ska

w Warszawie, ul. Ordynacka 7.

109

Zysk wytwórni betonowej w jednym roku wynosi około 5.000 — 6.000 złotych.

Żądajcie cenników i objaśnień.

**DO NABYCIA
W DROGERJACH, SKŁADACH FARB
i t. d.**

Czy chcesz się uwolnić nieszkodliwą drogą od

ARTRETYZMU,

REUMATYZMU, ISCHIASU I BÓLU KRZYŻA?

Reumatyzm jest strasznem wszędzie rozprzestrzenionem cierpieniem, które nie oszczędza ani biednych, ani bogatych i znajdzie ofiary zarówno w chacie jak i w pałacu. Formy w jakich się to cierpienie przejawia, są bardzo różnorodne i często bywa, że choroba zupełnie inaczej określona, okazuje się później niczem innem, jak

Reumatyzmem

Czasem są to bóle w członkach i stawach, czasem opuchnięcia członków, zniekształcenia rąk i nóg, drganie, kłócie, darcie w różnych częściach ciała, czasem nawet osłabienie wzroku jest skutkiem reumatyzmu i artretyzmu. Równie różnorodne jak forma tego cierpienia są środki lecznicze, różne mikstury, maści, lekarstwa i t. p., które się przeciw tej chorobie stosuje. Większa część tych środków nie jest wogóle w stanie wyleczyć, może tylko przynieść chwilową ulgę.

To, co tutaj polecamy jest zupełnie niewinnym środkiem źródlano-leczniczym,

który już wielu cierpiącym dopomógł 24

Nasza kuracja jest znakomita i działa szybko nawet w wypadkach

choroby chronicznej zastarzałej

Ażeby zyskać jeszcze więcej zwolenników, postanowiliśmy, każdemu kto do nas napisze posłać pouczającą broszurkę o kuracji źródlano-leczniczej

Zupełnie darmo

Kto zatem cierpi i pragnie się od bólów uwolnić niech napisze, nie zwlekając, dziś jeszcze

AUGUST MÄRZKE, BERLIN,
Wilmersdorf, Bruchsalerstrasse 5. Oddział 134.

CHOROBY PŁUCNE

SĄ ULECZALNE!!!

Gruźlica płuc, suchoty, kaszel, suchy kaszel, kaszel śluzowy, nocne poty, katar oskrzeli, katar krtani, zaflegmienie, krwotok gwałtowny, krwioplucie, ciężkość, rzężenie astmatyczne, kłucie w boku i t. d. są uleczalne.

Już tysiące osób zostało wyleczonych. Proszę żądać mojej książki p. t.:

„NOWY SYSTEM ODŻYWCZY“

który już wielu uratował. Ten system może być stosowany przy zwykłym trybie życia i ułatwia szybkie zwalczanie choroby. Waga ciała zwiększa się, a stopniowe zwapnienie koi cierpienia. Powagi w zakresie wiedzy lekarskiej potwierdzają zalety mojej metody i chętnie ją zalecają. Im wcześniej rozpoczęto kurację podług mojej metody, tem lepsze osiąga się wyniki.

ZUPEŁNIE GRATIS

otrzyma każdy moją książkę, z której dowie się o wielu rzeczach naukowych. A więc każdy, komu dolegają cierpienia, kto pragnie pozbyć się ich szybko, radykalnie i bezpiecznie, niech napisze jeszcze dzisiaj. Powtarzam z naciskiem, każdy otrzyma wskazówki

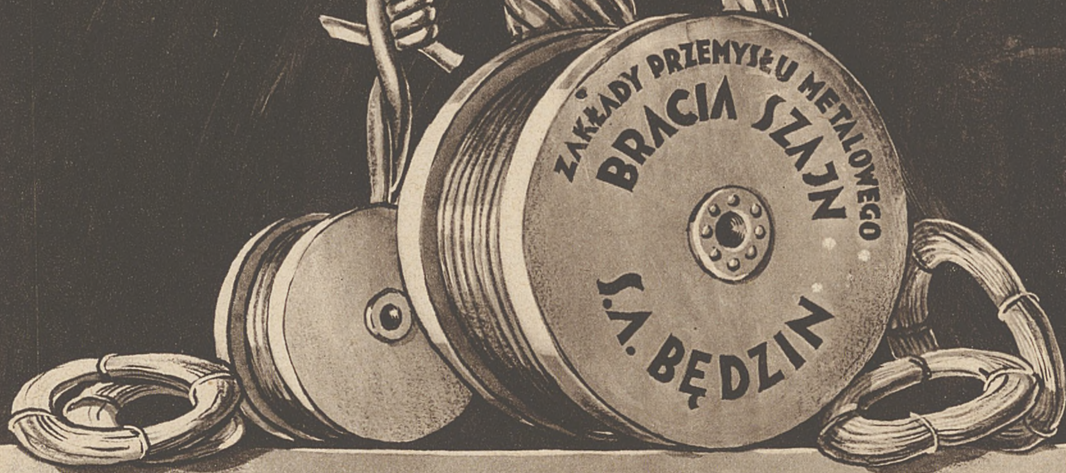
ZUPEŁNIE BEZPŁATNIE

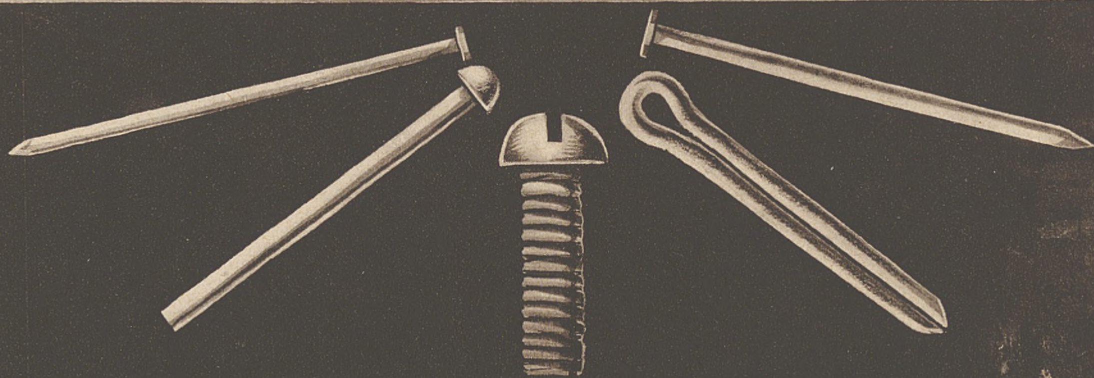
bez żadnego zobowiązania ze swej strony i każdy lekarz napewno zaakceptuje ten uznany za doskonały przez wybitnych profesorów

NOWY SPOSÓB ODŻYWIANIA

To też w interesie każdego leży, aby natychmiast napisał i każdy zawsze obsłużony zostanie na miejscu przez moje przedstawicielstwo. Niech każdy się nauczy i wzmocni dążenie do zdrowia z książki doświadczonego lekarza. Książka ta dodaje otuchy i radości życia i zwraca się z apelem do wszystkich chorych, interesujących się obecnym stanem leczenia płuc. Mój adres:

GEORG FULGNER, Berlin, Neukölin Ringbahnstrasse Nr 24. Oddział 728

ZAKŁADY PRZEMYSŁU METALOWEGO
BRACIA SZAJN
S.A. BĘDZIN

RATUJ ZDROWIE, WZBOGAĆ ROZUM

Największe i najtańsze źródło dobrej książki.

Wydawnictwo „Świt", Warszawa, Nowowiejska 32, do każdej zamówionej książki dodaje drugą, ciekawą i pożyteczną książkę darmo. Wysyłamy za gotówkę lub za zaliczką pocztową, lecz po otrzymaniu 1 zł. 50 gr. na wydatki pocztowe i opakowanie (można w znaczkach pocztowych).

SZYLLER SZKOLNIK: „Hypnotyzm! Sugestja! Telepatja!". „Siła nasza wewnątrz nas", 98 rozdziałów. Magnetyczny rozwój oczu. Autosugestja. Wpływ hypnotyzera na medjum. Sugestja podczas snu. Sugestja na jawie. Odgadywanie myśli. Powodzenie w miłości. Leczenie wszelkich nałogów. Zł. 8.—, w pięknej i mocnej oprawie zł. 10.—.

ST. A. WOTOWSKI: „Tajemnice życia i śmierci". Życie pozagrobowe, siedm rozdziałów. Zł. 1.50.

P. SZMURŁO: „Świat nadzmysłowy i metoda jego badania". Zdolności nadnormalne. Zł. 1.—.

PR. WÓJCICKI: Siła zła. „Djabeł". Ukazywanie się szatana na seansach spirytystycznych. Masowe opętania i szały w klasztorach. Zł. 1.50.

DR. M. ROSEN: „Życie seksualne a choroby weneryczne". Syfilis, paraliż postępowy. Zł. 1.—.

DR. MISIEWICZ: „Samogwałt u mężczyzn i kobiet". Jego skutki i środki wyleczenia. Zł. 2.—.

DR. MED. E. JOZAN: „Życie płciowe kobiety". Znaczenie stosunków płciowych. Ciąża. Rozwój płodu. Poród. Cenne rady i wskazówki. Zł. 1.50.

I. MICIŃSKI: „Nerwowość". Histerja. Neurastenja". Hypochondrja, Alkohol. Tytoń. Napoje podniecające. Nadużycia płciowe. Leczenie. Niezwykle cenne rady i wskaz. dla nerwowców. Zł. 1.50.

DR. QUEYRAT: „Miłość i małżeństwo". Uwodziciele, Shańbione dziewczęta. Handel żywym towarem. — Związki nieślubne. Dzieci z nieprawego łoża. Sutenerstwo. Prostytucja. Policja obyczajowa. Zł. 1.50.

DR. A. KORAB KORABIEWICZ: „Choroby weneryczne". Uleczalność syfilisu i innych chorób wenerycznych. Jak zapobiedz zarażeniu się. Podręcznik praktyczny dla mężczyzn i kobiet. Zł. 1.—.

PROF. EMIL WYROBEK: „Alkoholizm i prostytucja". „Choroby nerwowe i umysłowe". Życie płciowe: Onanizm wśród wstępujących w okres życia płciowego. Spędzanie płodu. Uwodziciele. Handel żywym towarem. Domy publiczne. Kochanki apaszów i złodziejów. Jak żyje prostytutka. Upojenie patologiczne. Morfinizm. Kokainizm. Szał. Neurastenja płciowa. Zwyrodniałość. 2 wielkie tomy, mnóstwo ilustracyj razem cena zł. 8.—.

M-ME KIN-LOCSCHE: „Hygjena piękności". Jak zachować młodość i spotęgować urodę. Złota książka kobiety. Zł. 2.

PR. WEININGER: „Płeć i charakter". Zł. 8.—.

DR. S. BREYER: „Wielki lekarz domowy". Nauka o zdrowiu. Przyczyny, objawy i leczenie wszystkich chorób zwykłemi domowemi środkami, trawami i sposobami medycznemi. Mnóstwo ilustracyj. Jak zachować młodość, piękność i zdrowie. Wielka księga w bogatej, płóciennej oprawie. Zł. 10.—

SZYLLER-SZKOLNIK: „Co każda panna wiedzieć powinna". Jak poznać przyszłego męża". Zł. 1.—.

SZYLLER-SZKOLNIK: „Co każdy młodzieniec wiedzieć powinien". Jak poznać przyszłą żonę. Zł. 1.—.

SZYLLER-SZKOLNIK: „Zwycięstwo w miłości"! Jak zdobyć miłość ukochanej osoby. Czary, amulety i talizmany. Zł. 2.—.

SZYLLER-SZKOLNIK: „Kobieta i kobietka". Myśli, uwagi i aforyzmy o kobiecie. Chcesz poznać kobietę — przeczytaj „Kobietę i kobietkę". Zł. 1.50.

ST. A. WOTOWSKI: „Wielka księga cudów i tajemnic". „Czarna i Biała Magja". Tajemne praktyki. Zaklęcia i recepty, z wielu ilustracjami. Zł. 4.—. W ozdobnej oprawie Zł. 5.—.

T. KUTZ: „Doświadczenia spirytystyczne — stoliki wirujące". Jak urządzać seanse spirytystyczne. — Zjawiska, eksperymenty i doświadczenia. Słownik terminów okultystycznych. Zł. 2.—.

FR. SZMURŁO: „Ze świata tajemnic". — Spirytyzm. Okultyzm. Metapsychika. Komunikaty zaświatowe. Ewokacje zmarłych. Telepatja. Lecznictwo medjalne. Magnetyzm. Zdolności. Powodzenie w miłości. Leczenie wszelkich nałogów. Jasnowidzenie. Zł. 3.—.

SZYLLER-SZKOLNIK: Chiromancja (linje rąk), fizjognomika (rysy twarzy), astrologja (nauka o wpływie gwiazd na losy). Praktyczny podręcznik z ilustracjami. Zł. 3.—, w oprawie Zł. 4.50.

BROFFER: „Czy będziemy żyli po śmierci". Zł. 1.—.

SZYLLER-SZKOLNIK: „Spotęgowanie woli". Jak zostać silnym i wyzwolonym człowiekiem. Zł. 1.50.

ST. A. WOTOWSKI: „Życie, przygody miłosne i kochankowie cesarzowej Katarzyny II". Niezmiernie ciekawa. Tylko dla dorosłych. Zł. 1.50.

MISS HASSE: „Najnowszy sennik naukowy". Z przedmową Szyllera-Szkolnika. Zł. 1.—.

„TAJEMNICE CZARODZIEJA". Podręcznik eksperymentów magicznych, ilustrowane. Zł. 1.—.

DR. CZ. PENDO: „Poradnik dla młodych mężatek. Małżeństwo, ciąża, płodność, poród. Sekretne sposoby małżeńskie, pielęgnowanie niemowląt". Zł. 2.—.

ORLEANUS: „Spowiedź onanisty". W szponach nałogu. Wzruszające opowiadanie. Zł. 1.—.

PAUL BOURCET: „Zazdrość w miłości". Zazdrość zmysłowa. Zazdrość serca. Zł. 1.—.

DR. LEVOISSIER: „O zdradzie i niewierności". Małżeństwo — prostytucja. Domy rozpusty. Zł. 1.50.

ST. A. WOTOWSKI: „Miłość a kłamstwo". Kłamstwo mężczyzny i kobiety. Słynni uwodziciele. Zł. 2.—.

DR. WERNER: „Masaż". Leczenie wszelkich chorób zapomocą mięsienia. Z 14-ma ilustracjami. Zł. 1.50.

SZYLLER-SZKOLNIK: „Tajemnice powodzenia". Jak żyć, czynić i postępować, aby zdobyć zadowolenie moralne i zwycięsko przeciwstawić się losowi. Zł. 1.—.

PR. KUTZ: „Czy nagość jest grzechem?" Zł. 1.—.

WEININGER: „Tajemnice kobiet i mężczyzn". Zł. 1.—.

PROF. DR. FOREL: „Zagadnienie seksualne". Dwa tomy. Z wieloma rycinami. Zł. 5.—.

BOCCACIO: „Dekameron" 100 opowieści. Trzy duże tomy, 160 ilustracyj. Tylko dla dorosłych. Zł. 10.—.

SZYLLER-SZKOLNIK: „Mnemonika". Sztuka wyrobienia doskonałej pamięci. Usuwanie roztargnienia, wzmacnianie zdolności umysłowych. Zł. 2.—.

PR. ZACHORSKI: „Dobry ton". Nowoczesny kodeks towarzyski: Jak zostać mężczyzną wytwornym. — Jak zostać wytworną kobietą. Zł. 1.50.

A. ZBIKOWSKI: „Słownik wyrazów obcych". Niezbędne w życiu społecznem i politycznem. Zł. 1.50.

PR. TEJCHFELD: „Samouczek esperanto". Zł. 1.—.

KLECKI. Samouczek „Gry w szachy". Zł. 2.—.

WIKTOR JACZEWSKI: „Kurs gry filmowej". Mimika. Ćwiczenia praktyczne. Zł. 1.50.

M. ZAWADZKI: Polski sekretarz dla wszystkich. Poradnik prowadzenia ksiąg handlowych. Wzór listów, ofert, próśb, umów i skarg sądowych. Zł. 2.—.

KRUMŁOWSKI: „Sto tysięcy żartów". Nowe figle, dowcipy, monologi, anegdoty. Zł. 1.—.

MIŁA NIESPODZIANKA DLA DZIECI. 25 tomików najpiękniejszych bajeczek i powiastek dla dzieci — przez najwybitniejszych autorów, tworzących bogatą bibljotekę dla dzieci. Wszystkie ilustrowane. Zł. 3.—.

WARSZAWA, REDAKCJA „ŚWIT", ULICA NOWOWIEJSKA 32 m. 6.

BLACHA RDZEWIEJE! PAPA JEST ŁATWOPALNA!

TYLKO

90

DACHÓWKA AZBESTOWO-CEMENTOWA

›EVERITAS‹

jest odporną na wszelkie działania atmosferyczne, ponieważ dachówka „Everitas“ jest

ogniotrwałą,
nieprzemakalną,
odporną na mrozy i upały,
odporną na burze,
odporną na grad,

niezniszczalną,
lekką,
tanią
dobrze izolującą i
o pięknym wyglądzie!

Dach pokryty „Everitasem“ nie wymaga żadnej konserwacji ani reparacji, posiada niespożytą trwałość. 1 m kwadratowy powierzchni dachu waży tylko 12 kg. przeto wystarcza najlżejsze wiązanie dachowe.

ŻĄDAJCIE OFERTY I BEZPŁATNYCH WZORÓW Z WYTWÓRNI:

›EVERITAS‹

POLSKA FABRYKA DACHÓWEK AZBESTOWYCH. KRAKÓW, ZABŁOCIE 37.

Rodziny niżej wymienionych ubezpieczonych złożyły **podziękowania** Towarzystwu Ubezpieczeń

„PRZYSZŁOŚĆ" S. A.

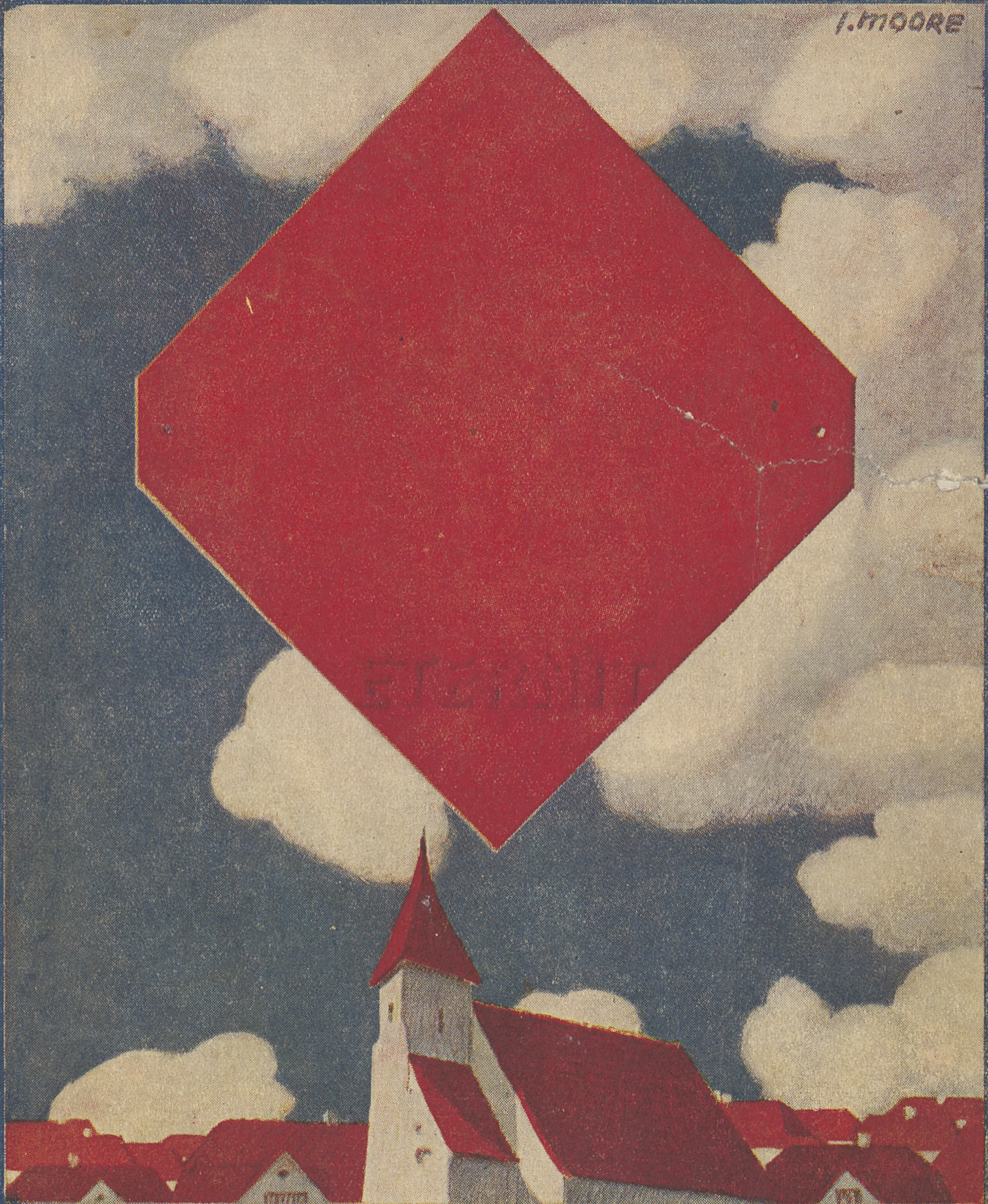
w Warszawie, za szybkie i kulantne wypłacenie im sum ubezpieczenia:

Nr. polisy	Imię i nazwisko ubezpieczonego	Suma ubezpiecz.	Miejsce zamieszkania
16788	Majlech Najdorf	$. USA. 750.—	Łódź
18996 19679	Chaim Szlama vel Salo Frejlich	„ „ 7700.—	„
19000	Jan Chojnacki	„ „ 500.—	Rawa Mazow.
18885	Mendel Emanul Lejtin . . .	„ „ 5500.—	Warszawa
18768	Inż. Eugenjusz Treger . . .	„ „ 2000.—	Łódź
20788	Jerzy Leporowski	„ „ 3000.—	Poznań
22128	Kazimierz Chlebiński . . .	„ „ 700.—	Bydgoszcz
18700	Gerhard Wasilewski . . .	„ „ 4000.—	Grudziądz
18891	Jankiel Arja Bronowski . .	„ „ 3000.—	Warszawa
22206	Motel Pelcman	„ „ 500.—	Lubartów
23577	Estera Marjem Bieżyńska . .	„ „ 1000.—	Kowal Kujaw.
22621	Bruno Willy vel Bruno Jarisch	„ „ 4000.—	Łódź
21678	Josel Juszyński	„ „ 2000.—	Białystok
20350	Dawid Szmaja Liberman . .	„ „ 10000.—	Bydgoszcz
24346	Henryk Nejsser.	„ „ 1000.—	Poznań
22649	Stefan Zaborek	„ „ 1000.—	Niemce, p. Lubartów
21098	Oskar Gessner	„ „ 5000.—	Łódź
18181 18921	Henryk Grünstein	„ „ 10000.—	Warszawa
19324	Marcin Kaliszczak	„ „ 3000.—	Ostrowiec n. Kamienną
22955	Szymon Fiszel Juchtman . .	„ „ 1000.—	Lublin
20285	Stanisław Mazurek	Zł. 5500.—	Sanok
21435	Marja Fränkel	$. USA. 1500.—	Lwów
17713	Alfred Wadowski	Zł. 10000.—	Kraków
17564	Moszek Brodbeker	$. USA. 2000.—	Wierzbnik
24890	Hersz Mordka v. H. Wiewiórka	„ „ 2000.—	Bydgoszcz
22207	Abus Wajsmel	„ „ 500.—	Lubartów
21960	Izrael Josef Drajblat. . . .	„ „ 1000.—	Irena Dęblin
25816	Jan Zygmunt Porczyński . .	„ „ 966.—	Bydgoszcz
21003	Ks. Franciszek Noszczyk . .	Fr. sz. 5000.—	Tczyca
23658	Józef Kubeczko	$. USA. 500.—	Nadwórna
18188	Józef Parnas	„ „ 1100.—	Tarnopol
21868	Franciszek Mecnarowski . .	„ „ 1000.—	Kraków
17206	Dr. Ludwik Motyka	Fr. sz. 5000.—	„
18991	Dr. Karol Smoleń	$. USA. 3350.—	Lwów
17407	Józef Sługocki	Zł. 2000.—	„
16898	Franciszek Baran	Fr. sz. 250.—	„
16291	Jan Maślanka	„ „ 400.—	Kraków
17311 18793	Inż. Henryk Lamensdorf . .	$. USA. 3700.—	„
18341	Władysław Pachowicz . . .	„ „ 500.—	Tarnów
20132	Mechel Bitkower	„ „ 1000.—	Lwów
16895	Jan Jurkiewicz	Fr. sz. 1000.—	„
19239	Mojżesz Lejbuś Szwajcer . .	$. USA. 1000.—	Łódź
18144 19653 23026	Jakób Szwajcer	„ „ 6140.—	„
18056	Kpt. Edward Zegarski . . .	Fr. sz. 5000.—	Lwów
26553	Franciszek Marcinkiewicz .	$. USA. 300.—	Więcbork
25222	Józef Hanasz	„ „ 5000.—	Poznań

Cały
Kraków
reklamę świetlną
czyta
na frontonie Pałacu Prasy

Cena 30 gr.

I. MOORE